

Alþingi 1933.

Þingsetning.

A.

Í sameinuðu þingi.

Árið 1933, fimmtudaginn 2. nóvember, var fertugasta og sjöunda löggefandi Alþingi sett í Reykjavík. Er það ellefta aukaðing í röðinni, en sextugasta og önnur samkoma frá því, er Alþingi var endurreist.

Þingmenn komu saman í alþingishúsinu kl. 12,45 miðdegis og gengu þaðan til guðsþjónustu í dómkirkjunni kl. 1. Síra Brynjólfur Magnússon, sóknarprestur í Grindavík, steig í stólinn og lagði út af Mark. I., 14—15.

Að lokinni guðsþjónustu gengu þingmenn aftur til alþingishússins, fundarsals neðri deildar.

Allir þingmenn voru til þings komnir, og allir á fundi, sem sé:

A. Landskjörnir þingmenn:

1. Jón Þorláksson, 1. landsk. þm.
2. Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm.
3. Jón Jónsson, 3. landsk. þm.
4. Jónas Jónsson, 4. landsk. þm.
5. Guðrún Lárusdóttir, 5. landsk. þm.
6. Kári Sigurjónsson, 6. landsk. þm.

B. Kjördæmakjörnir þingmenn:

1. Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.
2. Bergur Jónsson, þm. Barð.

3. Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf.
4. Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.
5. Bjarni Snæbjörnsson, þm. Hafnf.
6. Björn Kristjánsson, þm. N.-Þ.
7. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
8. Eiríkur Einarsson, 2. þm. Árn.
9. Eysteinn Jónsson, 1. þm. S.-M.
10. Finnur Jónsson, þm. Ísaf.
11. Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.
12. Guðbrandur Ísberg, þm. Ak.
13. Halldór Stefánsson, 2. þm. N.-M.
14. Hannes Jónsson, þm. V.-Húnv.
15. Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf.
16. Héðinn Valdimarsson, 2. þm. Reykv.
17. Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ.
18. Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M.
19. Jakob Möller, 1. þm. Reykv.
20. Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.
21. Jón Ólafsson, 1. þm. Rang.
22. Jón Pálmason, þm. A.-Húnv.
23. Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.
24. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn.
25. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
26. Magnús Jónsson, 3. þm. Reykv.
27. Ólafur Thors, þm. G.-K.
28. Páll Hermannsson, 1. þm. N.-M.
29. Pétur Halldórsson, 4. þm. Reykv.
30. Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.
31. Pétur Ottesen, þm. Borgf.

Þingmannatal. — Konungsboðskapur. — Minning Þorgríms Þórðarsonar. — Rannsókn kjörbréfa.

32. Thor Thors, þm. Snæf.
33. Tryggvi Þórhallsson, þm. Str.
34. Vilmundur Jónsson, þm. N.-Ísf.
35. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
36. Þorsteinn Þorsteinsson, þm. Dal.

Konungsboðskapur.

Þá er þingmenn höfðu skipað sér til sætis, stóð upp forsætisráðherra, Ásgeir Ásgeirsson, og las upp opið bréf, er stefnir Alþingi saman til aukafundar fimmtudaginn 2. nóvember 1933, dags. 5. okt. (Sjá Stjtið. 1933, A. bls. 329).

Því næst las forsætisráðherra upp konungsumboð sér til handa til þess að setja Alþingi, dags. s. d. (Sjá Stjtið. 1933, A. bls. 329).

Siðan mælti forsætisráðherra:

Ég bið hv. þm. að rísa úr sætum sínum og árna landi, þjóð og konungi allra heilla.

Lengi lifi ættjörðin og konungurinn!

Tóku þm. undir þau orð með ferföldu húrhrópi.

Forsætisráðherra kvaddi elzta þingmanninn, Þorleif Jónsson, þm. A.-Sk., til að stýra fundi, þar til kosinn væri forseti sameinaðs þings.

Aldursforseti gekk þá til forsetastóls og tók við fundarstjórn. Kvaddi hann sér til aðstoðar sem fundarskrifara þá Tryggva Þórhallsson, þm. Str., og Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.

Minning Þorgríms Þórðarsonar.

Aldursforseti (ÞorlJ): Frá því er siðasta þingi sleit hefir látizt einn fyrrverandi alþingismaður, Þorgrímur Þórðarson læknir í Keflavík, sem ég vil minnst nokkrum orðum.

Hann fæddist í Reykjavík 17. des. 1859, sonur Þórðar Torfasonar útvegsbónda þar og konu hans Ragnheiðar Jónsdóttur frá Korpúlfsstöðum, af Stephenssensætt. Hann útskrifaðist úr lærða skólanum í Reykjavík 1880 og úr læknaskólanum 1884. Árið eftir var hann settur aukalæknir á Akranesi, en 1886 fékk hann veitingu fyrir héraðslæknisembættiinu í Austur-Skaftafellssýslu og reisti bú á Borgum í Nesjum. Því embætti gegndi hann 18 ár, eða til 1904, er honum var veitt Keflavíkurhérað. Þar var hann hér-

aðslæknir til 1929, en fékk þá lausn frá embætti. Hann andaðist á landsspítalanum í Reykjavík 5. júlí þ. á.

Þorgrímur Þórðarson var um langt skeið mikils metinn læknir og stakur áhugamaður um verklegar framkvæmdir og almenningsheill og tók mikinn þátt í héraðs- og landsmálum. Hann bjó við mikla rausn í A.-Skaftafellssýslu, átti sæti í hreppsnefnd, sýslunefnd og amtsráði, og þingmaður Austur-Skaftafellinga var hann 1902—1907. Hann gekkst fyrir því, að barnakennslu var komið á í Nesjahreppi, tók einna fyrstur manna að hólu-setja gegn bráðapest og var meðal hinna helztu forgöngumanna um öll framfarumál þar eystra. Í Keflavík lét hann atvinnu- og útvegsmál mjög til sin taka, stofnaði þar myndarlegan sparisjóð, sem kemur útgerðinni þar að miklu gagni, og stýrði honum til dauðadags.

Með Þorgrími Þórðarsyni er hniginn í valinn einn af hinum fjölhæfu dugnaðarmönnum í læknastétt, sem voru eigi aðeins læknar, heldur og athafnamiklir héraðshöfðingjar.

Ég vil biðja háttvirta þingmenn að votta minningu þessa manns virðingu sína með því að rísa úr sætum sínum.

[Allir þm. stóðu upp úr sætum sínum.]

Rannsókn kjörbréfa.

Skiptust þingmenn nú í kjördeildir, og urðu í

1. kjördeild:

BSt, BSn, BKr, EE, EystJ, GSv, GL, HStef, HJ, JakM, MG, ÓTh, PO, ÞorlJ.

2. kjördeild:

BJ, BÁ, Gf, HG, IngB, IP, JJós, JBald, JónasJ, KS, MJ, PHerM, PHalld, TT.

3. kjördeild:

ÁÁ, EÁrna, FJ, HV, JónJ, JÓl, JP, JS, JónP, JörB, PM, TrP, VJ, ÞP.

Fyrir lá að rannsaka kjörbréf allra kjördæmakjörinna þingmanna og eins landskjörins varaþingmanns. Skiptu kjördeildir með sér kjörbréfum svo sem lög mæla fyrir. Hlaut 1. kjördeild því til rannsóknar kjörbréf þeirra þingmanna, sem í 3. kjördeild voru, 2. deild kjörbréf

þingmanna í 1. deild og 3. deild kjörbréf þingmanna í 2. deild.

Varð nú hlé á fundinum, er kjördeildir gengu út úr þingsalnum til starfa sinna, en að rannsókn lokinni var fundinum fram haldið.

Frsm. 1. kjördeildar (Magnús Guðmundsson): 1. kjördeild hafði til meðferðar kjörbréf þessara þm.: Þm. Dal. (ÞÞ), 1. þm. Rang. (JÓl), þm. A.-Húnv. (JP), 2. þm. Rang. (PM), þm. Ísaf. (FJ), 2. þm. Eyf. (EÁrna), 2. þm. Skagf. (JS), þm. N.-Ísf. (VJ), 2. þm. Reykv. (HV), þm. Str. (TrÞ), þm. V.-Ísf. (ÁÁ) og 1. þm. Árn. (JörB). Kjördeildin er á einu máli um að taka kjörbréf allra þessara þm. gild og leggur til, að kosning þessara þm. verði samþ. nú þegar.

ATKVGR.

Kosningarnar samþ. með 39 shlj. atkv.

Frsm. 3. kjördeildar (Ásgeir Ásgeirsson): 3. kjördeild hafði til athugunar kjörbréf þessara þm.: Þm. Barð. (BJ), þm. Mýr. (BÁ), þm. Ak. (Gf), þm. Seyðf. (HG), þm. S.-Þ. (IngB), 2. þm. S.-M. (IP), þm. Vestm. (JJós), 6. landsk. þm. (KS), 3. þm. Reykv. (MJ), 1. þm. N.-M. (P-Herm), 4. þm. Reykv. (PHalld) og þm. Snæf. (TT). Kjördeildin leggur einróma til, að kosning allra þessara þm. verði tekin gild.

ATKVGR.

Kosningarnar samþ. með 39 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. 2. kjördeildar (Bergur Jónsson): 2. kjördeild hefir haft til meðferðar kjörbréf þrettán þm. og leggur til, að tólf þeirra verði tekin gild. Það eru kjörbréf þm. Borgf. (PO), þm. V.-Húnv. (HJ), 1. þm. S.-M. (EystJ), 1. þm. Eyf. (BSt), 2. þm. Árn. (EE), 1. þm. Skagf. (MG), þm. G.-K. (ÓTh), þm. N.-Þ. (BKr), 2. þm. N.-M. (HStef), 1. þm. Reykv. (Jak-M), þm. A.-Sk. (ÞorlJ) og þm. V.-Sk. (G-Sv). Kjördeildin hefir ekki fundið neitt athugavert við kjörbréf þessara þm. og leggur til, að kosning þeirra verði tekin gild.

Hinsvegar hefir komið fram kæra út af kosningu eins þess þm., sem heyrir undir

þessa kjördeild að rannsaka, en það er kosning Bjarna Snæbjörnssonar í Hafnarfirði. Meiri hl. kjördeildarinnar leggur til, að frestað verði að taka hana gilda, en málinu sé vísað til kjörbréfanefndar til nánari athugunar.

Kæran, sem fram hefir komið í þessu máli, er frá fulltrúaráði Alþýðuflokksins í Hafnarfirði. Var þar aðallega kært yfir tveimur atriðum. Annað er það, að upplýst hefir verið, að bæjarfógetinn í Hafnarfirði hefir neitað að aðstoða einn kjósenda við skriflega kosningu utan kjörstaðar. Þessi kjósendi var, að því er upplýst hefir verið, fylgjandi Alþýðuflokknum. Síðar er það upplýst, að aðstoð hefir verið veitt sex kjósendum, sem fylgt hafa Sjálfstæðisflokknum.

Hitt atriðið er það, að vottar hafi ekki verið hafðir við kosninguna heima hjá bæjarfógeta, og virðast bæði þessi atriði vera brot á l. um atkvæðagreiðslu utan kjörstaðar. Meiri hl. kjördeildarinnar álitur því réttast á þessu stigi málsins, að kjörbréfanefnd rannsaki þessi atriði, áður en deildin leggur úrskurð sinn á, hvort kosningin verði tekin gild eða ekki.

Í þessu máli er það tvennt, sem krafizt hefir verið: Annaðhvort að öll skriflegu atkvæðin verði gerð ógild og frambjóðandi Alþfl. verði þingmaður, — en sú krafa byggist á því, að á kjörstaðnum fékk Kjartan Ólafsson frambjóðandi Alþýðufll. fleiri atkvæði en Bjarni Snæbjörnsson —, eða þá að öðrum kosti, að kosningin sé ógild.

Meiri hl. leggur engan úrskurð á það, hvort taka skuli kosninguna gilda eða ekki, en þar sem hér er að ræða um atriði, sem aldrei hefir verið kært yfir áður, þá virðist rétt, að kjörbréfanefnd athugi málið, áður en úrskurður er lagður á það.

Frsm. minni hl. 2. kjördeildar (Magnús Jónsson): Eins og hv. frsm. kjördeildarinnar hefir nú upplýst, hefir ágreiningur orðið um það, hvernig afgr. eigi eitt kjörbréf, það eina, sem kært hefir verið um. Við, sem erum í minni hl. í þessari kjördeild, höfum ekki getað fylgt meiri hl., fyrst og fremst af því, að við sjáum enga ástæðu til að fresta því að taka á-

kvörðun í málinu. Þessi tvö atriði, sem kært hefir verið yfir, liggja svo ljóst fyrir, eins og hv. frsm. bar ekki heldur á móti, að það er auðvelt að útkljá þau nú þegar. Þar að auki er bæði óheppilegt og rangt að fresta málinu. Sé kosningin gild, þá er rangt að hægja einum þm. frá störfum þingsins, en sé kosningin ógild, þá er nauðsynlegt að kveða þann dóm upp undir eins, því að þá er tíminn dýrmætur fyrir þá, sem sviptir eru fulltrúa sínum, þar til kosning hefir farið fram aftur.

Hér er kært yfir tveimur atriðum. Ann að er það, að bæjarfógeti hafi fyrst ekki álitid það lögum samkvæmt að veita aðstoð við kosningu fyrir kjördag. Út frá því er svo upplýst, að einum kjósanda hafi verið synjað um slíka aðstoð. Út af þessu kom fram umkvörtun, svo að bæjarfógeti spyrst fyrir um það, hver sé venjan í þessu efni hér í Reykjavík. Hann fær það svar, að hér sé venja að veita mönnum aðstoð. Þetta er að visu ekki heimilað í núgildandi kosningalögum. Þar stendur aðeins, að þeir, sem á kjördegi óska eftir aðstoð við kosningu, skuli fá hjálp. Þar af er síðan dregin sú ályktun, að samskonar hjálp sé heimil við kosningu, sem fer fram fyrir kjördag.

En bæjarfógeti lætur sér þetta ekki nægja. Hann spyrst fyrir um þetta í stjórnarráðinu og fær þar þau svör, að rétt sé að veita þessa aðstoð. Að fengnum þessum upplýsingum telur hann sér skylt að veita þessa hjálp, og eftir það er þeim, er óska, veitt aðstoð. En þessi atkvæði eru aðeins 6, svo að þau geta engin áhrif haft á úrslit kosningarinnar.

Hitt atriðið, sem kært er út af, er það, að ekki hafi verið viðhafðir vitundarvottar við atkvæðagreiðsluna utan kjörstaðar, heldur notaður embættisstimpill. Það getur ekki talizt rétt að ógilda kosninguna fyrir þetta, því að engin ástæða er til að halda, að þessi atkvæði hefðu fallið öðruvísi, þó að vottar hefðu verið við, og enginn grunur liggur á um það, að hér hafi verið fals á ferðinni. Hér er aðeins um formsatriði að ræða.

Ég skal ekki sem ólögfróður maður leggja dóm á það, hver réttur embættismönnum er gefinn með embættisstimpli

inum, en ég veit, að margir halda því fram, að atkvæðaseðlarnir eigi að vera jafngildir, þó að vitundarvottar séu ekki hafðir, og að það sé næg trygging í því, að kosið sé undir umsjá embættismanns ríkisins. Við, sem ágreining gerðum í kjördeildinni, erum þeirrar skoðunar, að Alþingi beri að taka kosninguna gilda nú þegar, ef fylgja á þeirri venju, sem Alþingi hefir látið gilda undir slíkum kringumstæðum sem þessum.

Það hefir verið tekin gild mjög gölluð kosning, af því að augljóst var, að þeir gallar, sem á voru, gátu ekki valdið úrslitum. Árið 1920 var að visu dæmd ógild kosning eins þm. hér í Rvík, af því að þeir gallar, sem á voru, gátu valdið úrslitum. En árið 1921 var kosning tekin gild, af því að þá gat ekki verið um úrslit að ræða, þrátt fyrir það, að miklir ágallar væru á kosningunni.

Hér eru að visu forngallar á, en það er augljóst, að þeir geta ekki valdið neinum úrslitum, og svo framarlega, sem ekki er hægt að draga það í efa, að kosning í Hafnarfirði færi eins, þó aftur væri kosið, þá á að taka kosninguna gilda, og leggjum við til, sem vorum í minni hl. þeirrar kjördeildar, sem um þessa kosningu fjallaði, að kosningin verði tekin gild nú þegar.

Jón Baldvinsson: Það er enginn efi á því, að það eru stórir gallar á kosningunni í Hafnarfirði, ef tekin eru þau tvö atriði, sem nú hefir verið rétt um. Þessi tvö meginatriði, bæði að bæjarfógetinn aðstoðaði við kosninguna, og að atkvæðin voru vottalaus, eru tvímælalaust brot á kosningalögunum. En það, sem Alþingi hefir oftast látið gilda í þessu efni, er eins og hv. 3. þm. Reykv. sagði, að ef sýnt þótti, að það hefði ekki áhrif á úrslit kosningar, þá hefir venjan verið sú, að kosningin hefir verið tekin gild, þó um ágalla væri að ræða. En í þessu tilfelli er ekki hægt um það að segja, og það er af því, að upplýst er, að bæjarfógetinn í Hafnarfirði neitar manni úr Alþfl. um aðstoð við kosningu, en aðstoðar síðan sex kjósendur úr Sjálfstfl. Það er ekki gott að segja, hver áhrif það getur haft, þegar annar flokkurinn stendur í þeirri trú, að það þýði ekki að fara

með þá á kjörstað, sem ekki geti kosið án aðstoðar.

Bæjarfógetinn í Hafnarfirði segist hafa spurzt fyrir um það hjá dómismálaráðuneytinu skömmu eftir að hann vísaði þessum eina manni frá, hvort leyfilegt væri að aðstoða við kosningu, og kveðst hann hafa fengið þær upplýsingar, að það væri leyfilegt, og ennfreður hafði hann hringt til manns hér í Rvík, sem eitthvað hefir fengizt við kosningar, og fengið þær upplýsingar, að það tíðkaðist hér að veita aðstoð þeim, sem ekki gætu kosið hjálparlaust. En í kosningalögum, nr. 58 frá 7. maí 1928, stendur það skýrt, þar sem talað er um fylgibréfið, að kjósandinn eigi að útfylla kjörseðilinn „aðstoðarlaust“. Og í 4. gr. er sagt: „Kjósandi skal aðstoðar- og þvingunarlaust, i einrómi og án þess að nokkur maður sjái, rita atkvæði sitt“. Ennfremur segir í 3. gr. sömu laga: „Kosning fer svo fram, að kjósandi ritar með eigin hendi með bleki nafn þess þingmannsefnis eða þingmannaefna, ef fleiri en einn á að velja í kjördæminu, er hann vill kjósa af þeim, sem í kjöri eru“.

En hvað viðvikur hinu atriðinu, að því er snertir vitundarvottana, þá er það að segja, að í 4. gr. kosningalaganna segir: „Loks skulu vitundarvottar rita á fylgibréfið“. Er þá augljóst, að þetta atriði kosningalaganna er þverbrotið.

Þá er komið að því atriðinu, sem sumir vilja láta vera þungamiðjuna í þessu máli, og það er, hver áhrif þetta geti haft, að neita mönnum úr öðrum flokknum um aðstoð, en aðstoða menn úr hinum flokknum. Nú er það vitað, að atkvæðamunurinn var mjög litill, og það er óupplýst, hve margir Alþfl.-kjósendur hafi farið burt úr bænum af því að þeir héldu, að þeir gætu ekki kosið. Held ég því, að rétt sé hjá Alþingi að vísa þessu máli til þeirrar kjörbréfanefndar, sem væntanlega verður kosin hér á þinginu, og láta hana athuga þetta mál í næði.

Að öllu þessu athuguðu get ég fyrir mitt leyti ekki séð, að hægt sé að taka þessa kosningu gilda, og álit ég, að hæstv. Alþingi beri skylda til að ógilda hana.

Frsm. minni hl. 2. kjördeildar (Magnús Jónsson): Það hefir ekki margt nýtt

komið fram í þessum síðustu ræðum, og allt, sem fram hefir komið, staðfestir það, sem ég sagði áðan, að það, sem fyrir liggur, er með þeim hætti, að formgallarnir, sem um er að ræða, geta ekki haft áhrif á kosningaúrslitin. Það er að visu rétt, að hér hafa orðið formgallar á, en það er ekki annað en það, sem oft hefir verið áður. Ég leyfi mér að fullyrða, að ef kosningin hefði ekki staðið svona glögg, þá hefði aldrei verið minnst á þessa galla. Þeir eru ekki meiri en svo, að þá hefði aldrei verið kært og kosningin tekin gild orðalaust. Það komu fram gallar á kosningunni hér í Rvík árið 1921. Þá kaus fjöldi manna, sem alls ekki voru á kjörskrá, því að þeir áttu að koma á kjörskrá innan skamms tíma, og þótti því rétt, að þeir fengu að neyta réttar síns. En ég veit nú ekki, hvað er hægt að telja meiri ágalla á einni kosningu en að þeir kjósi, sem ekki eru á kjörskrá. Þetta var látið átölulaust, því að synt þótti, að þessi atkvæði gátu engin áhrif haft á úrslit kosninganna. Svo er og kunnugt dæmi þess, að þingmaður var kosinn án þess að hann byði sig fram.

Hv. þm. (JBald) talaði um, að þessu máli yrði vísað til kjörbréfanefndar, svo hún gæti veitt ávitur þeim, sem stóð fyrir kosningu. Þess gerist engin þörf. Það hefir hingað til verið látið nægja, ef um slíkar ávitur er að ræða, að frsm. kjördeildar hefir látið það koma fram í ræðu sinni, og það, sem sagt er hér á þingfundum, er bókfært, svo það er engin þörf á því að tefja þetta mál til þess að nefndin geti orðað þessar ávitur, sem hv. þm. nefndi. Annar tilgangur með því er ekki hugsanlegur.

Það eina, sem hv. þm. kom með til þess að sýna fram á, að það hefði haft áhrif á kosninguna, að þessum eina manni var vísað frá, eru eintómar hugsmiðar. Það hafa kannske einhverjir snúið frá vegna þess, en það var ekki nema í 1 eða 1½ dag, sem menn stóðu í þessari trú, og það er sem betur fer ekki svo mikill fjöldi af blindum og fötludum mönnum, að búast megi við, að mikill hópur hefði komið þann daginn af þeim, sem ekki gátu kosið sjálfir. Það er ekkert hægt að segja um það, hvor flokkurinn hefir tapað á þessu eða grætt.

Ég held, að við verðum að halda okkur við það, sem fyrir liggur: Það eru 6 atkv., sem hefir verið aðstoðað við, og mismunurinn á atkvæðamagninu var 22 atkvæði, svo þó að þessi 6 atkv. væru öll gerð ógild og þó að þau hefðu öll fallið á frambjóðandann, sem fékk meiri hl., þá getur það engu breytt.

Vil ég því vænta þess, að hæstv. Alþingi breyti ekki venju sinni í þessu efni, heldur taki kosninguna gilda nú þegar, af þeirri ástæðu, að þessir formgallar geta ekki haft áhrif á úrslitin.

Bjarni Snæbjörnsson: Það er aðeins eitt atriði, sem ég ætla að upplýsa í þessu máli, sem hefir verið deilt dálítið um, en ég álit, að skipti ekki miklu máli. Það er um þau atkvæði, sem veitt var aðstoð með. Þau voru ekki nema 6 og þau ættu í sjálfu sér alls ekki að hafa áhrif á úrslit kosningarinnar.

En til þess að upplýsa þetta mál fyrir hv. þm., vil ég geta þess, að því er þannig háttað, að seint um kvöld var komið með mann úr Alþfl. til bæjarfógetans í Hafnarfirði og beðið um aðstoð við kosningu, en því var neitað. En þá sama kvöldið var farið að tala um það, hvort það væri leyfilegt að veita aðstoð við kosningar utan kjörstaða eins og á kjörstað. Þá var það, að bæjarfógetinn hringdi strax morguninn eftir til dómsmálaráðuneytisins og fulltrúa lögmanns hér í Rvík og fékk þær upplýsingar, að það væri leyfilegt og tíðkaðist hér. Strax þegar hann var búinn að fá álit dómsmrn. og fulltrúa lögmannsins hér í Rvík, þá skýrði hann frá því á báðum kosningaskrifstofunum í Hafnarfirði, að það væri heimilt að aðstoða og að hann veitti aðstoð við kosningar, og það er sannanlegt, að báðir flokkarnir fá á sama tíma frá bæjarfógetanum þær upplýsingar, að hann veiti aðstoð við kosningar. — Það er ekki annað, sem ég ætla að leggja til málanna, en þetta: að sýna fram á, að báðir flokkarnir fá á sama tíma þessar upplýsingar hjá bæjarfógeta, svo ekki er hægt að segja, að annar flokkurinn sé beittur rangindum frekar en hinn.

Haraldur Guðmundsson [óyfirl.]: Það er eitt atriði, sem ég vildi minnast á og

ekki hefir komið fram í ræðum þeirra, sem talað hafa. Við verðum að gæta þess, að þau lög, sem gilda um kosningu utan kjörstaða, eru sett af sérstökum ástæðum. Fram til 1928 gilda önnur lög í þessu efni, og það dylst engum, er athugar, hvernig þau lög voru framkvæmd, að það var ekki að nauðsynjalausu, að þeim var breytt. Á þinginu 1928 var það engin tilviljun, að lögunum var breytt og að inn í þau voru sett ákvæði, sem kæmu í veg fyrir það, að þær misfelltur, sem áður höfðu orðið á framkvæmd þeirra, endurtækju sig. Í lögunum frá 1928 segir, að kosið skuli í „eintrúmi og aðstoðarlaust“. Hér er því um bersýnilegt brot á lögunum að ræða, og lögin eru einnig brotin að því er snertir vitundarvottana, en það er einmitt tekið fram í lögunum, að þeir skuli hafðir.

Það liggur í augum uppi, að öryggi kjósenda er miklu minna, ef kosið er utan kjörstaða. Þegar kosið er á kjörstað, eru umboðsmenn allra frambjóðenda við hendina, og getur því kjósendinn ávallt fengið aðstoð hjá umboðsmanni síns flokks, en um slíkt er ekki að ræða við kosningar utan kjörstaða, og það er ekki einungis, að kosið sé hjá sýslumönnum, heldur einnig bæði hjá hreppstjórum og skipstjórum. Þess vegna þarf að gæta þess að hafa enga opna smugu til þess að hægt sé að misnota lögin.

Þeir, sem vilja taka kosninguna gilda nú þegar, segja, að atkvæðismismunurinn sé svo mikill, að engar líkur séu til, að þetta hefði getað haft áhrif á úrslit kosningarinnar. Atkvæðamunurinn er ekki nema 22 atkv., og þar af eru 6 atkv., sem tvímælalaust ætti ekki að taka gild, þá er munurinn kominn niður í 16 atkv.

Hv. „fyrirverandi“ þm. Hafnf. gat þess, að sú breyt., sem varð á hjá bæjarfógetanum um að veita aðstoð, hafi verið tilkynnt á báðum kosningaskrifstofunum jafnt. En þó að þetta sé rétt, þá er ekki loku skotið fyrir, að það hafi einhver áhrif haft á þá menn, sem annars hefðu kosið og ekki hafa notað rétt sinn. Það væri verkefni fyrir kjörbréfanefndina að athuga, hvort málið væri þannig vaxið.

Eitt atriði er líka rétt að benda á, og það er það, að auk þessa, sem áður hefir

verið getið, eru misfelltur á embættisrekstri bæjarfógetans í Hafnarfirði sem kjörstjóra við þessar utankjörstaðarkosningar, og vil ég drepa lítilliga á þá hlið málsins. Í fyrsta lagi neitar bæjarfógetinn um aðstoð við kosningar, en sér sig síðan um hönd, af því að hann fær vitneskju um, að einhver kjörstjóri hér í Rvík hafi það öðruvísi, og tekur þá reglu að aðstoða við kosningar. Í öðru lagi bera fylgibréf þessara 6 kjörseðla það alls ekki með sér, að það hafi verið aðstoðað við kosninguna, eftir því sem þau eru útfyllt. Og hvernig hægt er að segja, að kosið hafi verið „aðstoðarlaust og í einrúmi“, þegar aðstoðað er við kosninguna, get ég alls ekki skilið.

Það eru og fleiri misfelltur á þessu frá hendi kjörstjórans í Hafnarfirði. Það eru ekki færri en 9 atkvæðaseðlar, sem eru dæmdir ógildir af þeirri ástæðu, að sumstaðar hefir gleymt að setja nafn bæjarfógetans undir fylgibréfið, og stundum gleymt að setja nafn kjósendans, en það er bæjarfógetinn, sem á að sjá um, að þetta sé gert. Þarna eru 9 atkv., sem enginn veit, hvernig hafa fallið. Ef þau hefðu öll fallið á Kjartan Ólafsson, þá færi munurinn ekki að verða svo mikill. Svo hefir bæjarfógetinn algerlega vanrækt að hafa vitundarvottana við, eins og fyrirskipað er í lögnum. Það þykir sjálfsagt að hafa vitundarvotta við allar réttargerðir, og þess ætti ekki síður að vera þörf undir svona kringumstæðum.

Þá er eitt atriði ennþá, og það er það, að brotin er sú leynd, sem á að vera yfir svona kosningum. Í stað þess að úrskurða um gildi þessara 6 atkv., sem aðstoð var veitt við, eftir fylgibréfunum, og láta þau svo, sem gild voru tekin, í atkvæðakassann með öðrum atkvæðum, hefir yfirkjörstjórnin tekið þessi atkv. frá og opnað þau sérstaklega. Sendir síðan til Alþingis þessi 6 fylgibréf og segir, að þessir 6 atkvæðaseðlar séu frá þeim. Með þessu er rofin sú leynd, sem kjósendum á að vera tryggt eftir lögnum.

Ef hv. þm. finnst ekki ástæða til að láta athuga þetta mál í nefnd, þá verð ég að segja, að þeir séu ekki mjög kröfuharðir. En ég jata, ef rétt er hermt hjá hv. 3. þm. Reykv., að tekin hafi verið gild kosning, þó að fjöldi manna kysi, sem ekki var á

kjörskrá, að þingið hafi sýnt mjög mikla frjálslýndi í þessum efnum.

Fundi frestað til kl. 1 miðdegis næsta dag.

Föstudaginn 3. nóv., kl. 1 miðdegis, var umr. fram haldið.

Jónas Jónsson: Út af þeim umr., sem urðu hér í gær um Hafnarfjarðarkosninguna, vildi ég segja fáein orð.

Þegar við vorum að athuga málið í kjördeildinni í gær, voru nokkrir menn, sem álitu kosninguna svo vel framkvæmda, að ekki þyrfti þar um að bæta. Við hinir álitum, að kosningin væri að ýmsu leyti þess eðlis, að nánari athugunar þyrfti við á þeim vinnubrögðum, og a. m. k. mætti slíkt aldrei koma fyrir aftur, ef þá ekki bæri að gera kosninguna algerlega ógilda. Menn vita, að það er stórt vafamál um þessa kosningu. Margir álita, að Bjarni Snæbjörnsson sé ekki kosinn, heldur Kjartan Ólafsson og að hann eigi að fá kjörbréfið. Alp. getur vel úrskurðað þetta, með því að það er vitað, að viss hluti þeirra atkvæða, sem Bjarna hafa verið talin, eru í raun og veru alls ekki gild. Ef Alp. hallaðist að því að álita þau gild, þá er það gjöf frá Alp. og ekki annað. Atkvæðin eru ógild af því að í kosningalögnum stendur, að uppfylla skuli skilyrði, sem hér hafa ekki verið uppfyllt. — Í öðru lagi hefir, eins og var nokkuð ýtarlega talað um í gær, sýslumaðurinn og sýsluskristofan beitt mjög undarlegri vinnuaðferð, þar sem svo litur út, að sýslumaður neiti fyrst öðrum flokknum um að láta aðstoða við kosningu utan kjörstaðar, en leyfir svo hinum það, og snýst þannig við í stefnu sinni mitt í kosningunni. Þegar þess er gætt, að maðurinn, sem framkvæmir þetta og virðist hafa kosið fyrir menn — a. m. k. á þessa 6 seðla, sem lágu fyrir í gær —, er mjög æstur stuðningsmaður þess framhjódanda, sem talið er, að hafi fengið meiri hl., og helzti agitator hans í bænnum, þá eru það a. m. k. töluvert leiðinleg vinnubrögð og ekki þess eðlis að skapa gott fordæmi, sem eitt getur gert menn rólega um það, að þeir, sem standa fyrir kosningum, fari vel og heiðarlega að. Það er eins og hv. þm. Seyðf. tók fram

í gær, að þessi lög, sem kosningin er byggð á og hér koma til skýringa, eru gerð eftir Hnifsdalssvikin. Þau eru sniðin til þess að reyna að forðast þá ágalla, sem þar komu fram hjá þeim sömu, sem gagn höfðu af svikunum þá og gagn hafa af „misfellunum“ nú. Og eitt undirstöðuatriðið var, að vottar yrðu að vera við kosninguna. Það hafði þá komið fyrir og hefir síðan sannast til fulls, að ekki var hægt að trúa einum trúnaðarmanni — í því tilfelli hreppstjóranum — og þess vegna var þetta ákvæði sett. Ég get því ekki annað en greitt atkv. móti því að taka þessa kosningu gilda, því að ég álit, að það eigi alls ekki að koma til greina, að nokkur þm. geti verið úrskurðaður löglega kosinn á Alp., sem hefir fengið síðasta úrskurðarfylgið með sannanlega ólöglegu móti, og fengið fylgið á þann hátt, sem kosningalögin ætlast til, að ekki komi til greina. Því að þótt allt sé með felldu og ekki hafi verið breytt um á neinum þeim seðli, sem ekki fylgdu vottorð, þá vita allir, að í Hnifsdal hefir annað eins komið fyrir, og misfelloarnar hafa legið í landi hjá þessum sama flokki, sem hér verður fyrir hagnaði af þeim misfellum, sem um er að ræða. Ég veit ekki vel, hvar það myndi enda, ef Alp. — a. m. k. átölulaust — liði það, að algerlega væru þverbrotin lög um öryggi í kosningunum. Skildist mér, að þeir menn, sem vilja ekki ónýta slíka kosningu, geri það m. a. þar sem aðeins um eitt þing sé að ræða, sem sennilega standi yfir mjög skamman tíma. En kosninguna ber stranglega að vita, svo stranglega, að enginn láti sér koma til hugar að viðhafa sömu aðferðina og höfð var í Hafnarfirði í vor. Ég hafði frétt, um það bil er þing var að koma saman, að kærurnar væru tvær. Önnur var úr annari sýslu á landinu, og mér þótti eðlilegt, að það hefði verið. Það vita allir, að í öðru kjördæmi í landinu liggur mjög sterkur grunur á sýslumanninum, sem sjálfur var í framboði og vann með litlum mun atkvæða, um að hafa beitt harðræði við verkamenn í rikisins þjónustu. Allir vita, hvað hér er átt við. Eftir kosninguna í sumar kærir ungur maður úr Mýrdal yfir kosningunni og óskar eftir, að í málið sé skip-

aður setudómari. Tjáir hann þá sögu, að verkstjórinn í rikissjóðsvinnunni í Mýrdal, sem er mikill fylgismaður sýslumannsins, hafi ráðizt á sig með mikilli ókurteisi og ruddaskap fyrir að hafa leyft sér að kjósa, þar sem hann hafi verið búinn að lofa að kjósa ekki, því að búizt var við, að hann væri flokksmaður Framsóknar. Hafi verkstjórinn greitt honum fyrirfram nokkuð af kaupinu gegn því, að hann neytti ekki kosningarréttar síns, sem var sama og að hjálpa frambjóðanda Íhaldsins. Þegar svo verkstjórinn ræðst hastarlega á verkamanninn og segir honum upp vinnu og rekur hann hurt fyrir það, að hann leyfði sér að kjósa, þá kom þetta til kasta sýslumannsins. Lagði sýslumaður hart að honum að kæra ekki. Sama hafði vegamálastjóri gert. Báðir þessir menn voru einskonar yfirmenn verkstjórans, og hagnaðurinn af þessu var ekki hagnaður verkstjórans, heldur sýslumannsins og Íhaldsins. Þegar það nú er vitað, eftir því sem maðurinn segir sjálfur — því að lengra er ekki komið málinu —, að sýslumaður leggur hart að verkamanninum að kæra ekki, þá hefir sýslumaður álit, að þögnin væri bezt í þessu máli. En þegar maðurinn heldur áfram með að kæra, þá halda vegamálastjóri og verkstjóri fast við að svipta hann vinnu. Þetta var ekki álitlegt fyrir Framsfl., þar sem maður fyrir hans hönd hefir yfirstjórn vegamálaanna í landinu, er komið var svo, að vegamálastjóri og sýslumaður voru farnir að hafa gerræði í frammi af þessu tægi, að menn voru ekki frjálsir að kjósa þann flokk, sem þeim sýndist, fyrir þessum undirtýllum. Mér datt auðvitað ekki í hug, að vegamálaráðh. ætti að fá neitt aukið fylgi vegna vinnunnar, heldur hlutleysi til allra hliða. Málið er í rannsókn. Þetta eru gögnin, sem maðurinn hefir lagt fram. Það getur vel verið, að sýslumaðurinn beri á móti því, að hann hafi nokkuð talað við þennan verkamann, en þá stendur vitnisburður á móti vitnisburði. — Ég hefi nefnt þetta dæmi hér vegna þess, að það er staðreynd og ekki um deilt, að hvort sem samband hefir verið milli sýslumannsins í V.-Skaftafellssýslu og verkstjórans eða að verk-

stjórinn hefir einungis af trúnaði við flokkinn tekið þetta upp á sig, þá er svo mikið vist, að verkstjórinn réðst á verkamanninn fyrir það, að hann hefði kosið, og bar því við, að hann hefði fengið hlunnindi, sem ekki hefðu átt að geta komið til greina í þjónustu nokkurs flokks, nefnilega yfirráðin yfir þessum peningum. Ég sé ekki, að nauðsynlegt hafi verið að greiða þetta fyrirfram, en ef verkstjórinn hefir talið það, þá átti það auðvitað ekki að vera í sambandi við kosningarnar. Mér virðist því ýmislegt benda til þess, að þessi flokkur, sem hér hefir orðið fyrir hlunnindunum, hafi verið nokkuð fingralangur í aðdrætti sínum við kosninguna í vor. Mun þó ekki mikið koma fram í ljósið af því. En dæmin úr Hafnarfirði og Mýrdal kasta leiðinlegu ljósi yfir kosningabardagann af hálfu Íhaldsins. Það var fullyrt í gær af manni úr Hafnarfirði, sem talaði hér í þingsalnum, að sýslumaðurinn hefði haft skoðanaskipti og tilkynnt það bæði sósíalistum og íhaldsmönnum, að hann væri farinn að veita aðstoð við kosninguna. En eftir því, sem fullyrt er, þá hafa þetta verið fullkomin ósannindi. Ég hefi fengið upplýsingar um, að við kosninguna 1931 hafi einn af þeim mönnum, sem stóðu að kosningu Stefáns Jóh. Stefánssonar, farið til bæjarfógeta og spurt, hvort hann treysti sér ekki til að láta hjálpa. Sagðist bæjarfógeti aldrei gera það og álíta það ólöglegt, og slíkt kæmi ekki til mála. Hafði þá maðurinn bent honum á, að slíkt myndi hafa komið fyrir í Rvík, en bæjarfógeti kvaðst ekki hafa það að neinu, þótt lögin væru brotin annarsstaðar, sem auðvitað var rétt. Nú liða tvö ár, og í byrjun kosninganna 1933 heldur sýslumaðurinn enn við sömu skoðun, þennan einfalda laga- stað, og neitar Alþfl. um aðstoð, en þegar liður dálítið lengra á, litur út fyrir, að hann hafi frétt, að einhversstaðar annarsstaðar væri gerð tilraun til að brjóta lögin, og leggur hann þá þegar eyrun við og fer að gera þetta sjálfur, og er á þessum seðlum öllum saman ósvikið íhaldsmark. Skrifari sýslumannsins hefir kosið og handsalað og ekki leyst sitt verk betur af hendi en kom fram í ræðu hv. þm. Seyðf. í gær.

Þegar bæjarfógetinn í Hafnarfirði byrjar að gera þetta, sem hann sjálfur sagði, að væri rangt, og líka er vitanlegt, að er rangt og verður rangt, og tekur upp þessa nýju venju, sem kom að einhliða gagni íhaldsmönnum í Hafnarfirði, talar hann við dómsmrn. um málið, líklegast við sjálfan ráðh., sem líka er íhaldsmaður, og fær þar þær upplýsingar, sem allir þó sjá, að er fjarstæða ein, að með hliðstæðu frá l. frá 1915 megi brjóta ákvæði l. frá 1928. Það liggur að visu ekki skjállega fyrir, að dómsmrn. hafi veitt þessa lagakennslu, og hefði það þó verið varlegra fyrir bæjarfógetann að fá þetta skriflegt, enda þótt þessi lögskýring hefði jafnvel verið minna hæpin. Það væri annars gott að fá upplýsingar um það, hvern þátt stjórnarráðið hefir átt í þessum leiðbeiningum til að upphefja bókstaf l. frá 1928, og beini ég þessu til hæstv. dómsmrh., í þeirri von, að hann gefi þinginu þessar upplýsingar. — Það litur helzt út fyrir, að þessari lögskýringu dómsmrn. hafi stöðan verið haldið leyndri fyrir flokksmönnum Kjartans Ólafssonar, en íhaldsmenn í Hafnarfirði voru hinsvegar ekki leyndir þessu, og höfðu þeir einhliða gagn af þessari lögskýringu, eins og ég áður sagði.

Alþingi verður að taka þetta mál svo föstum tókum, að slíkt komi ekki aftur fyrir, að sýslumaður beiti svipaðri lagatúlkun og hér hefir átt sér stað, og sýnist mér sjálfsagt að ógilda kosninguna. Ekki af því, að það geti ekki komið fyrir, að sami maður verði kosinn aftur, heldur til þess að vekja athygli kjósendanna á því, að þeim sé tryggt fullkomið öryggi í þessum efnum, sem ekki er nú.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég vil byrja með því að láta í ljós þá ósk, að umr. um þetta mál verði ekki langar. Ég hefi skilið það svo, að tilgangurinn sé að hafa þetta þing stutt, og ég veit, að fleiri en ég verða fyrir miklum vonbrigðum, ef mikill tími þarf að fara í smámuni eins og þá, sem hér um ræðir.

Það hefir komið fram í umr., að aðstoð hafi verið veitt við kosningar utan kjörstaðar eftir úrskurði stjórnarráðsins, og vil ég út af þessu taka það fram,

að við mig hefir ekki verið talað um þetta, né heldur verið gefinn neinn skriflegur úrskurður um það af ráðuneytinu. Hitt kann að vera, þó að ég viti raunar ekkert um það, að talað hafi verið við einhvern starfsmann í dómsmrn. þessu viðvikjandi. Annars vil ég skjóta því að hv. 4. landsk. í þessu sambandi, að það er í sjálfu sér ekkert ámælisvert, þótt einhver starfsmaður í stjórnarráðinu kunni að hafa haldið þessu fram. Ég hefi þannig átt tal við lögmanninn hér í Rvík, en hér býr svo sem kunnugt er $\frac{1}{4}$ allra kjósenda í landinu, og hann sagði mér, að hann hefði veitt aðstoð við þessar kosningar öllum þeim, sem þess höfðu óskað, eins og við aðrar kosningar. Lögmaðurinn hér í Rvík er því þeirrar skoðunar, að heimilt sé að veita aðstoð. — Ég álit, að þetta sé ekki rétt, en eins og ég sagði, hefir þetta verið gert óátalið hér í stærsta kjördæmi landsins, og ég hygg enda í fleiri kjördæmum. Lögmaður hér sagði mér þannig, að til sín hefði verið símað úr ýmsum kjördæmum viðvikjandi þessu, og hann kvaðst hafa gefið öllum sama svarið, að þetta væri gert hér. Ég er ekki í vafa um það, að Alþfl. var vel kunnugt um það, að þessi aðferð var höfð hér; slíkt getur ekki hafa farið framhjá honum í 20 kjördeildum. Og hvað hefir Alþfl. gert út af þessu hér? Ekkert. Og það, sem látið er óátalið hér í Rvík, stærsta kjördæmi landsins, getur ekki verið ógildingarsök annarsstaðar.

Um vottana við kosninguna sagði lögmaðurinn mér, að fyrst framan af hefði hann aðeins haft tvo menn við þessar kosningar, svo að aðeins annar hefði verið vottur. Það hefði fyrst verið í sum-ar, að hann hefði haft tvo sérstaka votta við kosningarnar auk fulltrúa síns. Það er heldur ekki vist, að hafa þurfi votta við eftir gildandi l. vegna þess gildis, sem embættisstimpillinn hefir, en ég tel það þó réttara, og mundi ég sjálfur hafa gert svo, ef ég hefði verið kjörstjóri.

Ég tók ekki eftir því, hvort frsm. minni hl. kjördeildarinnar gerði þá till. í þessu máli, að kosningin yrði tekin gild, en mér skildist þó svo, og vil ég bera fram þá viðaukatill., að málinu verði að öðru leyti vísað til kjörbréfanefndar. Kosningin er ekki nákvæmlega lögum sam-

kvæm, þótt hinsvegar sé ekki um neina slíka galla að ræða, að til mála geti komið að ógilda kosninguna eða fresta að taka hana gilda, en hinsvegar rétt, að kjörbréfan. fái þessi atriði til athugunar og geri við þau sínar aths., sem hún annaðhvort sendir hlutaðeigandi kjörstjóra eða stjórnarráðinu til frekari aðgerða.

Ég skil ekki þetta millistig, sem meiri hl. kjördeildarinnar vill hafa í þessu máli, að fresta að taka ákvörðun um kosninguna. Mér skilst, að það þýði helzt það, að meiri hl. sjái sér ekki fært að fella kosninguna á gildi. En hvað á þá þetta millistig að þýða? Málið liggur mjög ljóst fyrir, og ef ógilda á kosninguna, er sjálfsagt að gera það strax, svo að kosning geti sem fyrst farið fram af nýju, en hitt er illa gert gagnvart kjördæminu, að halda fulltrúa þess lengi utan þings, án þess að menn fái neitt um það að vita, hvort kosningin verður ógilt eða ekki. Þeir þm., sem vilja fresta að taka gilda kosninguna, hafa það vist í huga, að slíkt sé refsing á hlutaðeigandi kjörstjóra, en ég vil benda þessum þm. á það, að refsingin kemur ekki í réttan stað niður; hún lendir fyrst og fremst á kjósendunum í Hafnarfirði. en ekki á kjörstjóranum sérstaklega.

Ég skal að mestu leiða hjá mér um-mæli hv. síðasta ræðumanns, sem voru utan við efnið, eins og svo oft áður. Ég vil þó segja það út af því, sem þessi hv. þm. sagði um misfellur í sambandi við kosninguna í Vestur-Skaftafellssýslu, að mér hefir þegar borizt rannsókn á þeim atriðum þess máls, sem um hefir verið kvartað, og eftir henni að dæma horfir málið svo að segja þveröfugt við við það, sem hv. þm. skýrði frá. Þar sem hinsvegar engin kæra hefir komið fram yfir kosningunni og kjördeildin leggur til, að kosningin verði tekin gild, álit ég ekki ástæðu til að fara út í þetta mál, en vil einungis segja hv. 4. landsk. það, að ég er þess hvergi varbúinn að hefja umr. um þetta mál.

Að lokum vil ég svo drepa á eitt atriði í sambandi við kosninguna í Hafnarfirði. — Hér liggja fyrir atkvæðaseðlar með stofnum, sem sagt er, að eigi við, og ef þetta er rétt, er um brot á kosningal. að ræða, og verður undirkjörstjórnin þá

líka sek í málinu, því að henni bar að taka stofnana frá og láta þá sér, svo að enginn vissi, við hvaða atkvæðaseðla þeir áttu. — Annars verða menn að fara varlega í þessum efnum. Það mun varla fara svo fram kosning, að ekki sé eitt-hvað við hana að athuga, meira eða minna, og þingið hefir réttilega haft þá reglu við ákvörðun um gildi kosninga að taka ekki annað þar til greina en það, hvað haft hefði áhrif á niðurstöðu kosningarinnar.

Frsm. meiri hl. 2. kjördeildar (Bergur Jónsson): Í framsöguræðu minni í gær skýrði ég frá því, að meiri hl. kjördeildarinnar gerði þá till., að þingið frestaði að taka gilda kosningu Bjarna Snæbjörnssonar, en kærunni yfir kosningunni yrði vísað til kjörbréfan. til rannsóknar og ályktunar. Ég býst við, að menn hafi ef til vill skilið þetta svo, að hér væri um eina till. að ræða, en svo er þó ekki, heldur um tvær algerlega sjálfstæðar till., annarsvegar till. um að fresta að taka gilda kosninguna, hinsvegar till. um að vísa kosningunni til kjörbréfan., sem hægt er að gera engu síður fyrir það, þótt kosningin sé tekin gild. Ég vil því beina þeirri ósk til hæstv. forseta, að hann beri fyrst upp till. meiri hl. um að fresta að taka ákvörðun um kosninguna. Verði sú till. felld, kemur till. minni hl., um að taka gilda kosninguna, að sjálfsgöðu til atkv., og þá þar á eftir hin till. meiri hl., um að vísa málinu til kjörbréfan. Geri ég ráð fyrir, að sú till. verði a. m. k. samþ., hvernig sem málið veltur að öðru leyti. Eru fordæmi fyrir því, að kosning hefir verið tekin gild, en kærum út af henni jafnframt vísað til kjörbréfan. Svo var t. d. um 2 kærur á þinginu 1931. Ef þingið álitur, að ekki sé um veigameiri atriði að ræða en svo, að ekki sé ástæða til að fresta að taka ákvörðun um kosninguna, býst ég þó við, að þm. muni því geta gengið inn á þessa leið í málinu, og með því að ég geri ráð fyrir, að svo fari, sé ég ekki ástæðu til að fara út í einstök atriði kærunnar, frekar en ég gerði í framsöguræðu minni, en þá hélt ég mér við það eingöngu að skýra frá staðreyndum málsins, án þess að leggja nokkurn dóm á málið sjálft.

Jón Baldvinsson: Hæstv. dómssmrh. hefir nú lýst yfir skoðun sinni á þessu máli, og lét hann svo um mælt, að hann mundi ekki sjálfur hafa látið kjósanda kjósa hjá sér vottalaust utan kjörfundar, ef hann hefði verið kjörstjóri, og verður ekki önnur ályktun dregin af þessu en að hann telji þetta rangt. — Misfjallarnar á kosningunni í Hafnarfirði geta hæglega ráðið úrslitunum um hana. Þannig hlaut Kjartan Ólafsson í sinn hlut meiri hl. greiddra atkv. á kjörstað, og það er ekki fyrr en utankjörfundaratkv. koma til sögunnar, að Bjarni Snæbjörnsson verður ofan á, og þrátt fyrir allar misfjallarnar fær hann þó kjörbréf hjá kjörstjórninni. Auk vottorðalausis atkv. hefir það einnig upplýst, að bæjarfógetinn hefir verið vilhallur í framkvæmd kosningarinnar og þannig veitt kjósendum Sjálfstfl. aðstoð til að kjósa, en synjað kjósendum Alþfl. hins sama. Varð ágreiningur í yfirkjörstjórninni út af þessum atkv., sem bæjarfógetinn hafði veitt aðstoð við. Segir svo um það í útskrift úr gerðabók yfirkjörstjórnarinnar:

„Út af þeim ágreiningi tók yfirkjörstjórnarmaður Björn Jóhannesson það fram, að þar sem honum þegar við byrjun atkvgr. utan kjörstaðar hafði verið tilkynnt af bæjarfógeta, að það væri hans skoðun, að aðstoð við atkvgr. eigi mætti eiga sér stað eða ráð eigi gert fyrir því í þar um gildandi lögum, mótmæli hann, að atkv., sem sýni, að aðstoð hafi verið veitt, verði gild tekin.

Svar oddvita yfirkjörstjórnar við þessu var það, að hann rétt á eftir umrætt viðtal við kjörstjórnarmanninn hafði fengið þær upplýsingar frá þeim einhverjum, er staðið hafi fyrir kosningu utan kjörstaða í Reykjavík, að aðstoð þessi væri þar látin í té og kjósendur jafnvel um það spurðir, hvort þeir æsktu slíkrar aðstoðar, ef það kæmi fyrir, og hafi svo lögreglustjóri borið það undir dómsmálaráðuneytið, er látið hafi það uppi, að um „analogi“ eða hliðstæðu við niðurlag 33. gr. kosningal., nr. 28 frá 1915, myndi vera að ræða.“

Við þessa lögskýringu er það fyrst og fremst að athuga, að atkvgr. utan kjörstaða fara fram eftir l. frá 1928, sem eru miklu strangari en gömlu lögin um þetta

efni og verða því ekki borin saman við þau.

Þessi vottorðalausú atkv., sem ekki verður fundin nein stoð í l. og hæstv. dómsmrh. líka hefir lýst yfir, að væru ólögleg, á nú að fara að taka gild, og það enda þótt hér eigi í hlut embættismaður, sem sýnt hefir sig að vera vilhallur í framkvæmd þessara kosninga. Þannig neitar hann Alþfl.mönnum um að veita aðstoð, en fer strax á eftir á stúfana fyrir atbeina sjálfstæðismanna og talar við „þann einhvern“, er staðið hefir fyrir kosningu utan kjörstaða í Reykjavík, og fær hjá honum þessar upplýsingar, sem sjálfstæðismenn munu einmitt hafa óskað eftir. Hver „þessi einhver“ hefir verið, fær maður ekki að vita. Hæstv. dómsmrh. neitar, að það hafi verið hann, en ef til vill hefir það verið skrifstofustjóri hans, eða kannske það hafi bara verið Daniel. Því hefir verið haldið fram, að Alþfl. hafi verið tilkynnt um þessa breyttu aðstöðu bæjarfógetans, en fyrir því er enginn fótur, eins og sést af eftirfarandi vottorði:

„Við undirritaðir, sem unnum á kosningaskrifstofu Alþýðuflokksins í Hafnarfirði við síðustu alþingiskosningar, vottum hér með að gefnu tilefni, að okkur var á mjög greinilegan hátt gert það skiljanlegt af bæjarfógeta, er kosning hófst á skrifstofu hans, að engin aðstoð yrði þar veitt við kosninguna þeim, er ekki gætu kosið sjálfir, og yrðu þeir því að biða til kjördags, ef þeir vildu nota kosningarrétt sinn.

Skrifstofu Alþýðuflokksins var aldrei tilkynnt síðar, að nein breyting hefði verið gerð á þessu atriði, en við komumst að því, er við fengum að sjá skrá bæjarfógeta yfir þá, sem hjá honum höfðu kosið, og sáum, að þar var tilgreint, að aðstoð hefði verið veitt.

Hringdum við þá þegar til fulltrúa Alþýðuflokksins í yfirkjörstjórninni og spurðum hann, hvort yfirkjörstjórnin hefði tekið ákvörðun um þessa breytingu, en hann neitaði því algerlega og kvað bæjarfógeta ávallt hafa haldið því fram mjög ákveðið, að engin aðstoð yrði veitt við kosningu hjá honum.

Hafnarfirði, 3. nóv. 1933.

Ólafur Þ. Kristjánsson. Jóh. Tómasson.

Í framhaldi af ofangreindu vottorði skal það tekið fram, að áður en kosning byrjaði hjá bæjarfógeta, spurði ég hann að, hvort aðstoð yrði veitt við kosninguna á skrifstofunni hjá honum, og neitaði hann því algerlega. Mér var síðan aldrei tilkynnt nein breyting á þessu.

Hafnarfirði, 3. nóv. 1933.

Björn Jóhannesson
fulltrúi Alþýðuflokksins í yfirkjörstj.
Hafnarfjarðarkaupstaðar.“

Ég sé ekki annað en að með þessum vottorðum sé það sannað, sem haldið hefir verið fram hér bæði í dag og í gær, að bæjarfógetinn hafi verið vilhallur sjálfstæðismönnum í kosningunum, eða fulltrúi hans, með því að hann hefir veitt öðrum flokknum þau forréttindi að fá að kjósa með aðstoð, en neitað hinum flokknum um þetta. Þetta hefir getað ráðið jafnvel úrslitum kosningarinnar, því að margir kjósendur munu hafa farið úr bænum án þess að kjósa, af því að þeim var kunnugt, að aðstoð yrði ekki veitt við kosningarnar, eins og bæjarfógetinn hafði skýrt Alþfl. frá. — Sjálfstæðismenn hafa haldið því fram í þessum umr., að kosningu Bjarna Snæbjörnssonar eigi að taka gilda, af því að sýnt sé, að hann hafi fengið meiri hl. atkv. En geta sjálfstæðismenn nokkuð um það sagt, hvað mörgum kjósendum var mein að að kjósa af þessum ástæðum, sem ég nefndi? Og ég skil ekki í því, hvernig Alþingi getur tekið kosningu Bjarna Snæbjörnssonar gilda eftir þær upplýsingar, sem fram hafa komið í málinu, og þar sem hæstv. dómsmrh. jafnvel hefir lýst yfir því, að hann liti svo á, að votta beri að hafa við kosningar utan kjörfundar. Eftir þeim skilningi bar yfirkjörstjórninni tvímælalaust að veita Kjartani Ólafssyni kjörbréf sem rétt kosnum þm. fyrir Hafnarfjörð, en með því að Alþ. hefir ekki haft þá venju að kjósa sjálft þm. inn í þingið, álit ég tvímælalaust, að ónýta eigi kosninguna.

Bjarni Snæbjörnsson: Út af því, sem ég sagði í gær, að bæjarfógetinn í Hafnarfirði hafi tilkynnt báðum flokkum samstundis þá breyttu niðurstöðu viðvikjandi aðstoð við kosningu utan kjörfundar, þá hafði ég fyrir mér umsögn

bæjarfógetans, þar sem hann segist hafa vott að því að hafa tilkynnt skrifstofustjóra Alþýðuflokksins þessa niðurstöðu samdægurs á sinni skrifstofu, nefnileg bæjarfógetans.

Það er svo um bæði vottorð og ræður manna hvar sem vera skal, að útbúa má þannig, að ósatt sé sagt, þó sannindalega sé sagt frá. Þannig segir í þessu vottorði, að skrifstofu Alþfl. hafi aldrei verið tilkynnt þessi breyting, sem hér varð á. Það er náttúrlega hægt að segja, að þetta séu sannindi. En skrifstofustjóranum var tilkynnt það á skrifstofu bæjarfógeta. Það er sannleikurinn, og virðist það í reyndinni sama, hvort skrifstofustjóranum er tilkynnt það á kosningaskrifstofu flokksins eða annarsstaðar.

Annað ætla ég ekki að leggja til málanna. Þetta er aðeins til áréttingar því, sem ég sagði í gær. En út af því, sem hinn nýkomni maður frá Spáni sagði hér í deildinni um bæjarfógetann í Hafnarfirði, að hann væri visastur til að hafa verið hliðhollur öðrum flokknum — það varð ekki skilið öðruvísi — og nota embættisstöðu sína til þess, þá vil ég lýsa það tilhæfulaus ósannindi. Það er ekki til einn einasti maður í Hafnarfirði, hvorki jafnaðarmaður né sjálfstæðismaður, sem mundi fást til að skrifa undir slíkt.

Jónas Jónsson: Hæstv. dómismrh. lýsti yfir, að hann teldi óþarft að rannsaka þetta mál, og vildi ekki tefja þingið á því. Ég get ekki skilið, hvernig sá flokkur, sem ber ábyrgð á þeirri óþörfu eyðslu að hafa þing nú, í stað þess að láta stjórnarskrána biða reglulegs vetrarþings, — hvernig hann fer að berja sér á brjóst og tala um sparnað í þinghaldi. — Þetta er heldur engin röksemd í málinu. Enn síður er það röksemd í málinu, þegar haldið er fram, að þingið eigi að vera stutt, til þess að ekki sé hægt að rannsaka misfellið, sem hann veit sjálfur, að eru ekki óverulegar, þó að það í hans augum séu smámunir að þverbrjóta skýlaus kosningalög og venjur, sem menn yfirleitt fylgja.

Það hefir komið í ljós, að bæjarfógetinn hafði ákaflega litla ástæðu til að snúast í þessu máli. Hann er búinn að neita

um þetta leyfi 1931 og 1933. En þessi ósiður á þá að vera kominn úr Reykjavík, eftir því, sem við eigum að skilja af ræðu hæstv. ráðh. En ég hefi aldrei heyrt um hann fyrr en nú. Og ég veit, að maður, sem hefir starfað að kjörstjórn í Hafnarfirði a. m. k. 1931, segist muna eftir mörgum kjörseðlum úr Reykjavík, sem hafi verið vottaðir, og mundi ekki eftir neinum nema vottuðum seðlum frá skrifstofu lögmanns. Það litur þess vegna út fyrir, að þessi ranga aðferð hafi ekki oft verið viðhöfð í Rvík. Og það er líka auðséð, að lögmaður hefir séð að sér í vor; því að ekki er hægt að skilja frásögnina öðruvísi en svo, að hann hafi hætt að gera þetta. Getur víst enginn þakkað, þótt hætt sé að gera slík spjöll í stærsta kjördæminu, og ekki sít ef það hefir orðið hneykslunarhella fyrir aðra, sem annars voru á réttri leið.

Ég skil vel, að hæstv. ráðherra óskar ekki eftir að tala um Mýrdalshneykslið. Um það er ekki hægt mikið annað að segja en það, sem komið hefir fram í kærú verkamannsins. Ég býst ekki við því, að þeir, sem þekkja hæstv. ráðh., taki það mark á yfirlýsingu hans, að þeir trúu hennar vegna, að þessir menn hafi verið alveg hvítir. Menn vita, hvernig þessi maður segir sannleikann. En ég býst við, að Mýrdalsmálið eigi eftir að koma glegggra fram, fyrst og fremst þegar rannsókn og dómi er lokið, og þegar almenningur fær aðgang að skjölum, til þess að geta séð, hve trúlega sýslumaðurinn þar hefir haldið á hinum óskeikulu metaskálum réttvísinnar. Að því leyti sem haldið var fram, að ég hefði veitst að bæjarfógetanum í Hafnarfirði, þá er það rangt, nema að því leyti, sem verk hans gefa tilefni til. Hans verk eða verkleysa er ástæðan til þess, að kosningin var kærð í Hafnarfirði, og það eru í raun og veru vinnubrögð hans, sem liggja undir úrskurð Alþingis. Og það er ómögulegt fyrir hans beztu vini jafnvel — eins og t. d. hæstv. dómismrh. — annað en játa, að þau eru öðruvísi en á að vera. Þess vegna geta vinir bæjarfógetans ekki kennt öðrum en honum sjálfum. Hann hefir snúist frá því rétta til hins ranga, og það kemur fram í öllum gögnum málsins, að hann hafði enga frambærilega ástæðu.

Hann fréttir, að annarsstaðar séu brotin lög. Hann fer í stjórnarráðið — annars liggja engar sannanir fyrir um það —, fer ekki til ráðherrans, leggur ekki fram neitt bréf. Yfirleitt vita menn ekki, hvort þetta er nokkuð nema tómur misskilningur.

En þar sem því er haldið fram, að hann hafi ekki verið hlutdrægur í málinu, af því að hann sé kunnur að mörgum góðum persónulegum eiginleikum, þá er það enginn úrskurður. Og athuga-vert er það, að öll gögn benda á, að annar flokkurinn tapi, en hinn græði á öllum lögbrotunum.

Gísli Sveinsson: Herra forseti! Úr því að ég stend upp á annað borð, skal ég víkja örfáum orðum að því máli, sem liggur fyrir, enda þótt ég ætti ekki sæti í þeirri kjördeild, sem hafði þetta mál til meðferðar.

Menn tala um lögbrot, sem bæjarfógetinn í Hafnarfirði hafi framið, er hann notaði embættisstimpil sinn, en hafði ekki votta við. Það hefir komið fram í umr., eins og flestir þekkja, og bæjarfógeti sjálf sagt líka veit, að lögin hafa ákvarðað — reyndar af óskiljanlegum ástæðum —, að það skuli hafa tvo votta við. Það er talað um, að þetta sé af gefnu tilefni. En Alþingi hefir í raun og veru enga fram-bærilega ástæðu til að ákvarða slíkt; því að sé yfirvaldi trúnað til að gefa ótal mörg áriðandi vottorð með sinni undirskrift og embættisstimpli, þá er þetta atriði þannig vaxið, að það ætti að vera undir sömu reglu. Allir vita, að embættismenn eru eiðsvarnir í sínum embættum, og það þarf sérstaklega sterkar sannanir til þess að hrinda því, að þeir geri rétt, þegar þeir eru að embættisstörfum og nota sín embættisgögn. Það hefir ekkert komið fram, sem bendi til þess, að bæjarfógetinn í Hafnarfirði hafi haft nokkra hvöt eða löngun og því síður nokkurn tíma nokkra framkvæmd til þess að halla réttu máli í þessu efni eða öðrum. Kjörstjórninni og honum hafa orðið á smávegis formgallar. Má segja, að öðrum hafi líka orðið slíkt á, og mjög er þetta óverulegt. Menn tala um, að bæjarfógetinn hefði ekki mátt veita aðstoð. Satt er

það, að lögin um atkv.greiðslu utan kjörstaða gera ekki ráð fyrir því, eins og kosningalögin sjálf gera, sem gilda um kosningu á kjörstað, sem kveða svo á, að skylt sé að veita aðstoð. En þetta er glompa í nýrri l., og í ósamræmi við þann rétt, sem skapaður er í kosningal. þeim mönnum, sem fyrir eina eða aðra orsök treysta sér ekki til að framkvæma kosningaathöfnina. Það hefir gleymzt að færa þetta til samræmis, og væri að gefnu tilefni nú, ef úr því yrði bætt, og hníga öll rök að því. Enda hefir jafn-glöggur embættismaður og lögmaðurinn hér í Rvík tekið þetta upp, af því að hann sá, að þetta var ekki bannað í lögunum, en var í samræmi við almenn kosningalög landsins, sem gilda á kjörstað.

Hér er þess vegna um þvilika smá-muni að ræða, þó að það mætti segja, að hér séu að nokkru leyti formgallar, að það tekur ekki tali að eyða löngum tíma að ræða þá, eða láta varða neinu viðvíkjandi að öðru leyti lögmætri kosningu, sem fulltrúi Hafnarfjarðar óneitanlega hefir nú.

Þá gat hv. 4. landsk. ekki stillt sig um að heilsa upp á mig, er við erum nú hing-að komnir. Það var að vísu svo, að ég bjóst við, eftir ummælum hæstv. forseta, þegar hann setti fundinn, að hér væri til umr. aðeins kosningin í Hafnarfirði, að enginn hv. þm. mundi leyfa sér að draga óviðkomandi mál inn í umræðurnar. En ég reiknaði í gáleysi ekki með því, að þessi hv. þm. hefir ekki farið eftir neinum reglum í stjórn sinni né innan þings. En hann situr nú hér ennþá á náð lands-manna, og þess vegna er það, að menn verða að taka hann ennþá eins og hann er. Kann ég því ekki við annað en víkja nokkuð að því, sem þessi hv. þm. sjálfur og að nokkru leyti hans útsendarar hafa haft í frammi í Vestur-Skaftafellssýslu síðan kosningu lauk þar. Hann mátti koma því hér inn mín vegna, því að svo er um hnúta húið, sem hann og fullvel veit. Hann veit meira en hann vill víður-kenna, af því að hann vill haga sér öðru-vísi en samkvæmt betri vitund.

Þessi hv. þm. og þeir, sem hafa hon-um fylgt, flestir í Reykjavík, en örfáir úr Skaftafellssýslu, hafa viljað gera veður út af minni kosningu. Þeim sárnaði,

að ég var kosinn, sem eðlilegt er um andstæðinga. En fyrr mátti nú vera.

Það er vitað, að piltur einn þar austur frá hefir ratað í þá ógæfu að gerast leik-soppur óhlutvandra manna, aðallega í Reykjavík; því að austur í Skaftafells-sýslu hafa allir skynbærir menn haft alveg megnustu óbeit og skömm á þessu framferði, og búast jafnvel við, að það orki því, að uppreist þeirra flokks sé fyrir borð borin. Ég taldi að visu, að rannsókn þyrfti ekki til, vegna þess að það er skömm að því, að þeir, sem ráðin hafa, skuli leyfa, að sakamálsákæra eigi sér stað gagnvart saklausum mönnum, þó að einhverjir óhlutvandir menn heimti það. Við erum sannarlega búnir að fá nóg af því og þjóðin öll, hvernig þessi maður, hv. 4. landsk., hefir hagað sér meðan hann, illu heilli, hafði dóms-málin í höndum sér. — Þangað kemur hann nú aldrei aftur. En vitan eru til þess að varast. Samt mun núv. dómsmrh. ekki hafa viljað leiða hjá sér að halda áfram rannsókn, og nú er henni lokið. Og hvað segir hún? Ja, hún segir ekki annað en það, að þetta er tilhæfulaus vitleysa og megnasta lygi frá upphafi til enda. En einmitt af því að svo er háttað, þá er þetta ágætt mál fyrir hv. 4. landsk. Því að það er honum gömsætast, sem upplýst er, að er lygi og vitleysa. (Forseti hringir).

Þá skal ég víkja að því, sem fullýrt hefir verið, hvort maður hafi verið rekinn úr vinnu þar eystra. Frá heimili þessa manns voru teknir 3 bræður, og ekki hlynnt eins að neinu heimili í því tilliti. Þeir unnu mestmegnis í allt sumar og fram á haust. Var ekki talin ástæða til að gera rekistefnu, þótt einn hafi farið burt fyrir sjálfs sín skuld, eins og óróa-maður. Samt komst hann rétt strax að vinnu aftur. Hann var aldrei rekinn, hann hljópst á brott fyrir sjálfs sín óróa og fyrir það, að hann vildi fara í meiðyrðamál við verkstjóran. Vinnu fékk hann á öðrum stað, þegar hann vildi. Það var ekki orðað, að hann færi burt. Þetta kom í ljós við rannsóknina. Einnig reyndi hann itrekað að fá verkstjóran til að reikna sér kaup fyrir vinnu, sem hann vann ekki. Þetta er atriðið, sem hann var kærður fyrir, því að upplýst er,

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

að hann reyndi með öllu móti að hafa þau áhrif á verkstjóran, að hann tæki heimildarlaust fé af ríkissjóði handa sér.

Í annan stað er þessi maður kærður fyrir það, sem hann hefir borið fram um verkstjóran og eins um mig sem embættismann og frambjóðanda, til ábyrgðar og refsingar skv. 22. kafla hegningarl. Það er hart, að þessi piltur verður illa úti, en það verður svo að vera. Hann var látinn skrifa undir þetta allt, sem ýmsir menn upphugsuðu hér í Reykjavík, og hefir hann ekki haft vit til að varast það, sem lærisveinar hv. 4. landsk. lögðu fyrir hann, eða ekki verið svo umkomumikill. En áður en þessi piltur fór úr vinnu, hafði hann gert sig sekan líka um hitt, að meiðyrða svo gróflega verkstjóra sinn, að hann neyddist til að höfða mál, og þar verður pilturinn dæmdur í sekt, ef um málsefnið verður dæmt. Ég hefi ekki málið með höndum, en ég veit, að hann verður dæmdur. Þetta verður þá allt þeim að kenna, sem hér standa á bak við. Í allri Vestur-Skaftafellssýslu — þó að leitað væri með logandi ljósi — eru ekki nema 3—4 menn, sem hafa viljað sinna þessu. Það má hver fara austur, sem vill, til að smala; hann fær ekki fleiri.

Þessi drengur var látinn gera enn meira. Hann var látinn ljúga upp á framsóknarmenn og bera á þá, að þeir hefðu hallmælt mér. Þeir voru kallaðir fyrir rétt, og lýstu þeir áburð pilsins tilhæfulausan. Nú eru þeir harla reiðir, og mega vera það, því að það er réttlát reiði. En hvernig nokkur þm. getur fengið sig til að fara að hreyfa við þessu óþverramáli hér, það skil ég ekki.

Það er vist og satt, að gerðar voru nokkrar atrennur til þess að koma í veg fyrir, að ég næði kosningu. Það voru meiri atrennur en gerist og gengur. Á mig voru send tvö stórveldi: Sambandið, sem reyndar gafst upp við Mýrdalssand; en fulltrúi þess hefir mest gengið fram í því að æsa þennan mann til óskunda. Hitt stórveldið var ríkisstj., eða hæstv. forsrh., sem hagaði sér skikkanlega, enda hefi ég ekki heyrt, að hann hafi farið geyst í þessu máli, og töluðum við saman eins og menn tala saman. Sjálfsagt var þeim hæstv. ráðh. kappsmál, að and-

stæðingur minn kæmist að, en ég hefi ekki orðið þess var, að hann hafi gert sér far um að róta í þessum óþverra, — sem passar vel fyrir hv. 4. landsk.

Það var sagt fullum fetum af ungum manni, sem kom í Vestur-Skaftafells-sýslu fyrir kosningar og var handgenginn hv. 4. landsk., að hann — þ. e. 4. landsk. — hefði sagt, að nú væri kosningin víð, nú kæmist Gísli að. Nú, hvers vegna? Jú, af tvennu: Að hann var ekki lengur í hinni fullu náð, þessi andstæðingur minn þar, hjá þessum 4. landsk. —, hann hefði skeikað ofurlítið frá hinum rétta vegi; og í annan stað voru það ummæli piltisins, að við kosningarnar 1931 hafi verið gert bókstaflega allt, sem hægt var að gera, til þess að fella Gísla Sveinsson. Það hefði tekizt þá, en það væri ómögulegt að nota svo skítug meðul aftur.

Jónas Jónsson: Þar sem hæstv. forseti leyfir mér að bera af mér sakir, þá gerist þess naumast þörf, þegar svo vill til, að það er sakborningur sjálfur, sem hefir talað, og fyrst og fremst þarf að gera hreint fyrir sínum eigin dyrum.

Mjög skemmtilegur var inngangurinn að ræðu þessa hv. þm., — að eiginlega gerði ekkert til, þótt l. segðu, að vottar skyldu viðstaddir vera, það mætti eins nota bara stimpil fyrir því.

Þá sagði hann, að lögmaðurinn í Rvík væri skynsamur maður — hvað ég líka viðurkenni — og að hann hefði séð, að það þyrfti að breyta l., og svo hefði hann breytt þeim. Maður furðar sig ekki á, að heili, sem svona starfar, geti lent í klandri við og við; er efnilegt, ef hann ætlar að halda fram svona þroskuðum skoðunum um löggjafarstarfið eins og hann nú byrjar á.

Ég hefi ekki á þessum örstutta tíma tækifæri til þess að verja þennan unga mann í Mýrdal, sem reynt var að kúga með þessari einkennilegu verzlun. En lítt mun það hafa glatt sýslumanninn, að kæra hefir komið á verkstjóran.

Það, sem hv. þm. sagði um áhrif manna úr Rvík, var allt út í hött. Verkamaðurinn kemur til Rvíkur eftir að ofbeldinu var beitt og hefir bæði hitt mig og aðra og sagt söguna. Ég segi hana eins og hann sagði; ég hefi ekki séð málsskjölin, en

mér hefir ekki skilizt annað en það hafi sannazt með vitnunum, sem mestu skipti í þessu máli.

Sýslumaður hefir nú reynt að skaða þennan mann eins og hann hefir frekast getað, og hann gaf í skyn, að verið væri enn að vinna að því með málaferlum. Ekki þarf það að vera ótrúlegt, eftir öllu, sem maður veit um þennan dánumann.

Það er stutt síðan Lárus í Klaustri varð fyrir ranglæti af þeim flokki, sem nú ofsækir þennan unga mann. Íhaldið tók póstaðgreiðsluna af Lárusi með ofsókn, því að Lárus átti ekki að vera hæfur til starfans. Mér er ekki grunlaust um, að sýslumaður viti eitthvað um, hvernig framkvæma skyldi það réttlæti. En þar sem Lárus var ekki talinn hæfur bréf-hirðingamaður, þá býst ég heldur ekki við, að sérstök ástæða sé til þess fyrir sýslumanninn að hrósa sinni sýslu af því almennt, hvað framsóknarmenn hafi orðið fyrir miklum drengskap austur þar.

Ég minnst þess ekki nú, að sýslumaður Skaftfellinga hafi gefið sig svo mjög út fyrir að vera skáld; það er miklu frekar að hann hafi talið sig vera vísindamann. Og í þeim efnum er hann kunnur fyrir að vitna alltaf í sjálfan sig, í gaml-ar blaðagreinir, sem enginn hefir lagt á minnið nema hann. En nú vill sýslumaður fara að skálda líka, og ef skáldskapur væri ekkert annað en að segja ósatt, þá hygg ég, að hann hefði nokkra von um, að hans yrði minnzt í þeirri grein líka, með álíka tiltrú og í vísindunum.

Það, sem hv. þm. sagði um Lárus í Klaustri, var allt ósannindi.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Það er óhætt að segja, að hv. 4. landsk. sé skáld. Hann er svo lipur að skálda á þann hátt, sem honum kemur bezt, að hann skeytir engu, hvort hann fer með rétt eða rangt mál, aðeins að það sé til framdráttar hans eigin málstað.

Um viðskipti okkar Lárusar í Klaustri vil ég helzt, að þessi hv. þm. skipti sér sem minnst. Ég er þess fullviss, að hvað þau snertir, þá ber Lárus mér ekki illa söguna.

Þá vil ég undirstrika það, að allt, sem

hv. þm. V.-Sk. sagði um kosningakærumálið þar eystra, var rétt. Það kom upp ágreiningur þar á milli verkstjórans og eins verkamannsins, sem var bílstjóri og hafði bíl í vinnunni. Hann vildi fá kaup fyrir bílinn þann tíma, sem hann var frá vinnu við hina lögskipuðu bílskoðun, en það vildi verkstjórinn ekki greiða. Yfir þessu reiddist bílstjórinn og brigzlaði verkstjóranum um, að hann stæli af vinnutíma sínum. Sagði verkstjóri þá bílstjóranum, að hann gæti unnið, ef honum svo sýndist, en hann myndi ekki skrifa tíma hans.

Það, sem ég sérstaklega vil vekja athygli á í sambandi við mál það, sem hér er til umr., er það, að aðferð sú, sem hér er átalín við kosningu utan kjörstaða, hefir verið viðhöfð hér í Rvík með vitund allra flokka og algerlega ámælislaust. Annars þekki ég svo vel þessa hv. embættismenn, sem hér eiga hlut að máli, að ég veit, að þeir hafa ekki gert annað en það, sem þeir hafa talið rétt, því að hvorugur þeirra mun vilja gera nema það eitt, sem rétt er.

Haraldur Guðmundsson [óyfirl.]: Út af þeim ummælum hæstv. dómsmrh., að þar sem veitt hafi verið aðstoð við kosningu utan kjörstaða í Rvík og ekki kært yfir, þá sé ekki ástæða til þess að taka til greina kærrur um þetta efni frá Hafnarfirði, vil ég segja það, að ég tel ekki rétt af Alþingi að ganga framhjá því, þegar það veit, að lög þau, er það setur, eru brotin og gengið á snið við þau, eins og t. d. í þessu tilfelli. Ég t. d. álit með öllu óleyfilegt að veita aðstoð við kosningar utan kjörstaða, og mér er líka kunnugt um, að lögmaðurinn hér í Rvík hefir litið þannig á líka, því að hann hefir tekið fram við þá, sem hann hefir veitt aðstoð undir þessum kringumstæðum, að þeir mættu búast við, að atkvæði þeirra yrðu dæmd ógild, en undirkjörstjórnin hér hefir þó ekki séð ástæðu til þess.

Þá sagði hæstv. dómsmrh. í fyrri ræðu sinni, að það hefði verið sök undirkjörstjórnarinnar í Hafnarfirði, að það varð opinbert, hvernig þessir umræddu 6 kjósendur í Hafnarfirði kusu. Þetta er bara ekki rétt hjá hæstv. ráðh. Undirkjör-

stjórnin úrskurðaði ekkert um þetta, heldur lét seðlana ganga beint til yfirkjörstjórnar, og það var skylda hennar að láta þá í atkvæðakassann, úr því að hún tók þá gilda. En í stað þess heldur hún þeim sér og skoðar þá vandlega, og brýtur með því þá leynd, sem á að vera yfir kosningunum. Annars leit hæstv. ráðh. ekki svona á þessi mál 1924. Þá var eins og kunnugt er kært yfir kosningunni á Ísafirði. Munaði þá einu atkv. á milli okkar frambjóðendanna, og það vafaatkvæði, sem sent var hingað suður, opnað hér og gefið keppinaut mínum.

Ég verð að segja það, að mér kom allundarlega fyrir það, sem hv. þm. V.-Sk. sagði. Hann byrjaði að tala um það, að Alþingi hefði ekki haft neina frambærilega ástæðu til þess að kveða svo á, að vitundarvottar skyldu vera við atkvgr. utan kjörstaða. En hvað kemur það þessu máli við? Alþingi hefir sett þetta ákvæði inn í lögin, og eftir því ber að hegða sér. Annars var það svo, að þingið hafði fulla ástæðu til þess að gera þetta, þar eð kosningu eftir kosningu hafði þessi atkvgr. utan kjörstaða verið misnotuð. Að hér sé glompa á lögnum, er því hrein og bein vitleysa. Lögin kveða eins skýrt á um það og hægt er, að vitundarvottar votti það, að kjósandi hafi kosið aðstoðarlaust og í einrúmi. Hér er því ekki um neina glompu að ræða nema í hugsunarhætti þessa hv. þm. Þar er hver glompan annari stærri.

Það liggur alveg skýrt fyrir, eftir því sem fram hefir komið í málinu, að hér hafa tveir gífurlegir ágallar átt sér stað um kosninguna; það er vottaleysið og aðstoðin við atkvæðagreiðsluna utan kjörstaða, og ber því að ógilda hana með öllu.

Þá vil ég benda á enn eitt í þessu máli, og það er, að atkvæðamunur frambjóðendanna hefir verið talinn 22 atkv. Það er nú sýnt samkv. gerðabók kjörstjórnarinnar, að þegar lokið var talningu þeirra atkvæða, sem greidd voru á kjörstað, þá hafði Kjartan Ólafsson 19 atkv. fram yfir Bjarna. Sex atkv. voru svo tekin gild, sem Bjarni átti, en veitt var aðstoð við og því samkv. lögnum ógild. Þá er og vitanlegt, að 9 atkv. voru tekin gild, sem annaðhvort vantaði nafn kjósendans á eða nafn sýslumannsins. Séu

Rannsókn kjörbréfa. — Drengskaparheit unnin. — Kosning forseta. — Kosning skrifara.

Þessi 15 atkv. dregin frá 22, þá eru ekki eftir nema 7, og hefði svo atkv. manns þess, er sýslumaður neitaði að aðstoða, fallið á Kjartan, þá er mismunurinn ekki orðinn nema 6 atkv., og er það svo litill munur, að ekki hafa mátt vera miklar misfellur til þess að hann hefði ekki snúizt við. Annars er rétt að taka það fram, að það var ekki bæjarfógetinn sjálfur, sem sá um undirbúning kosningarinnar, heldur fulltrúi hans. Bæjarfógetinn var í þingaferðum. En fulltrúinn er talinn maður mjög pólitískur og jafnframt hlutdrægur. Bera andstæðingar hans því afarlítið traust til hans.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Hv. þm. Seyðf. talaði um afstöðu mína til kosningakæranna frá Ísafirði 1924. Ég fæ ekki séð, að hún komi þessu máli neitt við. Hér er verið að deila um skilning á fyrirmælum laganna frá 1928. Það er því ekki hægt að ásaka mig fyrir það, þó að ég árið 1924 lifði ekki eftir lögum, sem sett voru 1928. Það, sem ég svo sérstaklega vil undirstrika í þessu máli, er það, að mér finnst það ekki koma til nokkurra mála, að það, sem látið er viðgangast óátalið í stærsta kjördæmi landsins, verði látið varða ógildingu á kosningunni í Hafnarfirði. Alþingi Íslendinga getur ekki verið þekkt fyrir slíkt réttlæti.

ATKVGR.

Till. um að fresta að taka ákvörðun um gildi kosningar þm. Hafnf. felld með 28:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: BJ, BÁ, BKr, EystJ, FJ, HG, HV, IngB, IP, JBald, JónasJ, JörB, PHerm, VJ.

nei: ÁÁ, BSt, BSn, EÁrna, EE, GSv, GÍ, GL, HStef, HJ, JakM, JJós, JónJ, JÓl, JP, JS, Jónþ, KS, MG, MJ, ÓTh, PHalld, PM, PO, TT, Trþ, ÞorlJ, Þþ.

Kosning þm. Hafnf. (BSn) samþ. með 29:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁÁ, BSt, BSn, EÁrna, EE, GSv, GÍ, GL, HStef, HJ, JakM, JJós, JónJ, JÓl, JP, JS, Jónþ, KS, MG, MJ, ÓTh, PHerm, PHalld, PM, PO, TT, Trþ, ÞorlJ, Þþ.

nei: BJ, BKr, EystJ, FJ, HG, HV, IngB, IP, JBald, JónasJ, JörB, VJ.

BÁ greiddi ekki atkv.

Till. um að visa kæru út af kosningu þm. Hafnf. til kjörbréfanefndar samþ. með 35:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁÁ, BJ, BSt, BÁ, BKr, EÁrna, EE, EystJ, FJ, GSv, HStef, HJ, HG, HV, IngB, IP, JBald, JónJ, JP, JS, Jónþ, JónasJ, JörB, KS, MG, MJ, PHerm, PHalld, PM, PO, TT, Trþ, VJ, ÞorlJ, Þþ.

nei: GL, JakM, JJós, JÓl, ÓTh.

BSn, GÍ greiddu ekki atkv.

Drengskaparheit unnin.

Að þessu loknu lét aldursforseti þá þingmenn, er ekki höfðu áður setið á þingi, undirrita drengskaparheit um að halda stjórnarskrána, en þeir voru þessir: Eysteinn Jónsson, Finnur Jónsson, Jón Pálmason, Kári Sigurjónsson, Thor Thors, Þorsteinn Þorsteinsson.

Fundi frestað til kl. 8.

Kosning forseta.

Eftir fundarhlé, kl. 8,15 síðd., var tekin til meðferðar kosning forseta. Kosninguna varð að þritaka. Fór svo í fyrsta skiptið, að Jón Þorláksson fékk 20 atkv., Tryggvi Þórhallsson 17 atkv. og Jón Baldvinsson 5 atkv. Öðru sinni fékk Jón Þorláksson 20 atkv., Jón Baldvinsson 19 atkv., Tryggvi Þórhallsson 2 atkv., en 1 seðill var auður. Í þriðja sinni fór svo, að kosningu hlaut

Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm., með 21 atkv. — Jón Þorláksson fékk 20 atkv., en einn seðill var auður.

Hinn kjörni forseti tók nú við fundarstjórn og lét fyrst fram fara kosningu varaforseta. Kosningu hlaut

Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk., með 22 atkv. — Magnús Jónsson fékk 19 atkv., en 1 seðill var auður.

Kosning skrifara.

Þessu næst voru kosnir skrifarar sameinaðs þings, að viðhafðri hlutfallskosningu. Forseta bárust tveir listar, A og B. Á A-lista var IngB, en á B-lista PHalld.

Samkv. því lýsti forseta yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ., og
Pétur Halldórsson, 4. þm. Reykv.

Kjörbréfanefnd.

Þá fór fram kosning kjörbréfanefndar. Hlutfallskosning var viðhöfð. Forseta bárust þrír listar, A, B og C. Á A-lista voru BJ, EÁrna, á B-lista GSv, PM, TT, og á C-lista HG. A-listi fékk 15 atkv., B-listi 20 atkv. og C-listi 7 atkv. Samkv. því lýsti forseti yfir, að kosnir væru:

Gisli Sveinsson,
Bergur Jónsson,
Pétur Magnússon,
Einar Árnason,
Haraldur Guðmundsson.

Kosning til efri deildar.

Loks voru kosnir átta þingmenn kjördæmakjörnir til þess að skipa efri deild ásamt landskjörnum þingmönnum. Hlutfallskosning var viðhöfð. Forseta bárust tveir listar A og B. Á A-lista voru EÁrna, IP, PHerm, BKr, en á B-lista PM, MJ, BSn, EE. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Pétur Magnússon,
Einar Árnason,
Magnús Jónsson,
Ingvar Pálmason,
Bjarni Snæbjörnsson,
Páll Hermannsson,
Eiríkur Einarsson,
Björn Kristjánsson,

Utanríkismálanefnd.

Á 2. fundi í Sp., 8. nóv., var tekin til meðferðar

kosning utanríkismálanefndar.

Hlutfallskosning var viðhöfð, og komu fram þrír listar, A, B og C. — Á A-lista voru TrÞ, JónasJ, BÁ, á B-lista JónÞ, ÓTh, MJ, og á C-lista HV. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Jón Þorláksson,
Tryggvi Þórhallsson,
Ólafur Thors,
Jónas Jónsson,
Magnús Jónsson,
Bjarni Ásgeirsson,
Héðinn Valdimarsson.

B.

Í efri deild.

Að loknum 1. fundi í sameinuðu þingi var fyrsti fundur efri deildar settur. Deildina skipuðu þessir þingmenn, og voru þeir allir á fundi:

A. Landskjörnir:

1. Jón Þorláksson, 1. landsk. þm.
2. Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm.
3. Jón Jónsson, 3. landsk. þm.
4. Jónas Jónsson, 4. landsk. þm.
5. Guðrún Lárusdóttir, 5. landsk. þm.
6. Kári Sigurjónsson, 6. landsk. þm.

B. Kjördæmakjörnir:

1. Bjarni Snæbjörnsson, þm. Hafnf.
2. Björn Kristjánsson, þm. N.-Þ.
3. Einar Árnason, þm. Eyf.
4. Eiríkur Einarsson, 2. þm. Árn.
5. Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M.
6. Magnús Jónsson, 3. þm. Reykv.
7. Páll Hermannsson, 1. þm. N.-M.
8. Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.

Elzti maður deildarinnar, Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M., tók forsæti til þess að gangast fyrir kosningu forseta deildarinnar. Kvaddi hann sér til aðstoðar sem skrifara þá Jón Jónsson, 3. landsk. þm., og Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.

Kosning forseta og skrifara.

Var síðan gengið til forsetakosningar. Kosningin var þritekin. Í öll skiptin, við tvær kosningar óbundnar og eina bundna, fengu EÁrna og PM jöfn atkv., 7 hvor. Var þá varpað hlutkesti, og kom upp hlutur EÁrna. Aldursforseti lýsti yfir því, að kosinn væri forseti deildarinnar

Einar Árnason, 2. þm. Eyf.

Hinn kjörni forseti tók nú við fundarstjórn og lét fyrst fram fara kosningu fyrri varaforseta. Kosningin var þritekin, og fór öll skiptin á sömu lund, að GL og

IP fengu 7 atkv. hvort. Við hlutkesti kom upp hlutur IP, og lýsti forseti yfir því, að

Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M., væri rétt kjörinn fyrri varaforseti deildarinnar.

Þessu næst fór fram kosning annars varaforseta. Kosningin var þritekin. Fór svo hið fyrsta sinn, að PHerm fékk 7 atkv., BSn 6 atkv. og KS 1 atkv. Í annað sinn fékk PHerm 7 atkv. og BSn 7 atkv. Við bundna kosningu milli BSn og PHerm fór á sömu lund, og var þá varpað hlutkesti. Kom upp hlutur PHerm, og lýsti forseti yfir því, að

Páll Hermannsson, 1. þm. N.-M., væri rétt kjörinn annar varaforseti deildarinnar.

Loks voru kosnir skrifarar deildarinnar, að viðhafðri hlutfallskosningu. Komu fram tveir listar, með einu nafni hvor. Á A-lista var MJ og á B-lista JónJ. Forseti lýsti yfir því, að rétt væru kjörnir án atkvgr.:

Magnús Jónsson, 3. þm. Reykv., og Jón Jónsson, 3. landsk. þm.

Sætaskipun.

Þessu næst var hlutað um sæti deildarmanna, og kvaðst forseti mundu lýsa úrslitum sætahlutunarinnar á næsta fundi. Áður hafði komið fram till. frá JBald um að fella niður að hluta um sæti dm. að þessu sinni, en að hver héldi sæti því, er hann hefði tekið sér á fundinum. Till. var felld með 6:5 atkv.

Á 2. fundi deildarinnar, 6. nóv., skýrði forseti frá, að þessi hefðu orðið úrslit sætahlutunar á 1. fundi:

4. sæti hlaut Jón Þorláksson,
5. — — Bjarni Snæbjörnsson,
6. — — Páll Hermannsson,
7. — — Ingvar Pálmason,

8. sæti hlaut Björn Kristjánsson,
9. — — Jón Baldvinsson,
10. — — Jónas Jónsson,
11. — — Kári Sigurjónsson,
12. — — Pétur Magnússon,
13. — — Eiríkur Einarsson,
14. — — Guðrún Lárusdóttir.

Kosning fastanefnda.

Á 2. fundi deildarinnar, 6. nóv., fór fram kosning í fastanefndir samkv. 16. gr. þingskapa. Hlutfallskosning var viðhöfð, og fóru kosningar á þessa leið:

1. Fjárhagsnefnd.

Forseta bárust 2 listar, A og B. Á A-lista voru JBald og IP, en á B-lista JónP og KS. — A-listi fékk 7 atkv. og B-listi 7 atkv. — Kosningu hlutu:

Jón Þorláksson,

Jón Baldvinsson,

Kári Sigurjónsson,

með hlutkesti milli hans og Ingvars Pálmasonar.

2. Fjárveitinganefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru JónJ, PHerm, BKr, en á B-lista BSn, MJ, KS. — Hlutu listarnir hvor um sig 7 atkv. — Kosnir voru í nefndina:

Bjarni Snæbjörnsson,

Jón Jónsson,

Magnús Jónsson,

Páll Hermannsson,

Kári Sigurjónsson,

með hlutkesti milli hans og Björns Kristjánssonar.

3. Samgöngumálanefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru BKr, PHerm, en á B-lista EE, PM. — A-listi hlaut 7 atkv. og B-listi 7 atkv. Kosnir voru í nefndina:

Björn Kristjánsson,

Eiríkur Einarsson,

Páll Hermannsson,

með hlutkesti milli hans og Péturs Magnússonar.

4. Landbúnaðarnefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru PHerm, JónJ, en á B-lista KS, EE.

— Fengu listarnir jafnmörg atkv., 7 hvor. Var því varpað hlutkesti milli JónsJ og EE. Kom upp hlutur JónsJ, og varð nefndin svo skipuð:

Páll Hermannsson,

Kári Sigurjónsson,

Jón Jónsson.

5. Sjávarútvegsnefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru IP, JBald, en á B-lista MJ, BSn. — Fengu listarnir hvor um sig 7 atkv. Var varpað hlutkesti milli JBald og BSn. Kom upp hlutur BSn, og varð nefndin svo skipuð:

Magnús Jónsson,

Ingvar Pálmason,

Bjarni Snæbjörnsson.

6. Iðnaðarnefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru JónasJ, IP, en á B-lista MJ, GL. — Hlaut A-listi 7 atkv. og B-listi 7 atkv. Hlutkesti var varpað á milli IP og GL. Kom upp hlutur GL, og varð nefndin svo skipuð:

Magnús Jónsson,

Jónas Jónsson,

Guðrún Lárusdóttir.

7. Menntamálanefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru JónJ, JónasJ, en á B-lista GL, MJ. — Hlaut hvor listi 7 atkv. Við hlutkesti milli JónasJ og MJ kom upp hlutur MJ, og varð nefndin svo skipuð:

Guðrún Lárusdóttir,

Jón Jónsson,

Magnús Jónsson.

8. Allsherjarnefnd.

Fram komu 2 listar, A og B. Á A-lista voru JónasJ, JBald, en á B-lista PM, EE. — Hvor listi fékk 7 atkv., og var því varpað hlutkesti milli JBald og EE. Kom upp hlutur JBald, og varð nefndin svo skipuð:

Jónas Jónsson,

Pétur Magnússon,

Jón Baldvinsson.

C.

Í neðri deild.

Fyrsti fundur neðri deildar var settur þá er sameinað Alþingi hafði lokið störfum sínum á 1. fundi og þeir þingmenn voru gengnir til efri deildar, er þar áttu sæti.

Þessir þm. sátu neðri deild:

1. Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.
2. Bergur Jónsson, þm. Barð.
3. Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf.
4. Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.
5. Eysteinn Jónsson, 1. þm. S.-M.
6. Finnur Jónsson, þm. Ísaf.
7. Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.
8. Guðbrandur Ísberg, þm. Ak.
9. Halldór Stefánsson, 2. þm. N.-M.
10. Hannes Jónsson, þm. V.-Húnv.
11. Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf.
12. Héðinn Valdimarsson, 2. þm. Reykv.
13. Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ.
14. Jakob Möller, 1. þm. Reykv.
15. Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.
16. Jón Ólafsson, 1. þm. Rang.
17. Jón Pálmason, þm. A.-Húnv.
18. Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.
19. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn.
20. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
21. Ólafur Thors, þm. G.-K.
22. Pétur Halldórsson, 4. þm. Reykv.
23. Pétur Ottesen, þm. Borgf.
24. Thor Thors, þm. Snæf.
25. Tryggvi Þórhallsson, þm. Str.
26. Vilmundur Jónsson, þm. N.-Ísf.
27. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
28. Þorsteinn Þorsteinsson, þm. Dal.

Elzti maður deildarinnar, Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk., tók forsæti til þess að gangast fyrir kosningu forseta deildarinnar. Kvaddi hann sér til aðstoðar sem skrifara þá Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf., og Pétur Ottesen, þm. Borgf.

Kosning forseta og skrifara.

Var síðan gengið til forsetakosningar. Kosningin var tvítekin, og fór svo hið fyrra sinn, að Jörundur Brynjólfsson fékk 11 atkv., Pétur Ottesen 13 atkv., og Héðinn Valdimarsson 4 atkv. Í síðara skiptið hlaut kosningu

Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn., með 15 atkv. — Pétur Ottesen fékk 13 atkv.

Hinn kjörni forseti gekk nú til forsetastóls og tók við fundarstjórn. — Lét hann fyrst fram fara kosning fyrri varaforseta deildarinnar. Kosningu hlaut

Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ., með 15 atkv. — Jón Sigurðsson fékk 12 atkv. og 1 seðill var auður.

Þessu næst var gengið til kosningar um 2. varaforseta, og hlaut kosningu

Halldór Stefánsson, 2. þm. N.-M., með 15 atkv. — Jón Pálmason fékk 11 atkv., en 1 seðill var auður.

Loks voru kosnir skrifarar deildarinnar, að viðhafðri hlutfallskosningu. Forseta bárust tveir listar, með einu nafni á hvorum. Á A-lista var BSt, en á B-lista GSv. — Samkv. því lýsti forseti yfir, að rétt væru kjörnir skrifarar deildarinnar

Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf., og Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.

Sætaskipun.

Þessu næst var hlutað um sæti deildarmanna samkv. þingsköpum, og varð sætaskipun samkv. hlutkestinu sem hér segir:

5. sæti hlaut Þorsteinn Þorsteinsson,
6. — — Ingólfur Bjarnarson,
7. — — Þorleifur Jónsson,
8. — — Thor Thors,
9. — — Halldór Stefánsson,
10. — — Eysteinn Jónsson,

Sætaskipun. — Kosning fastanefnda.

11. sæti hlaut Haraldur Guðmundsson,
12. — — Pétur Ottesen,
13. — — Finnur Jónsson,
14. — — Jóhann Jósefsson,
15. — — Vilmundur Jónsson,
17. — — Jón Sigurðsson,
18. — — Guðbrandur Ísberg,
19. — — Jón Ólafsson,
20. — — Jón Pálmason,
21. — — Bergur Jónsson,
22. — — Ólafur Thors,
23. — — Hannes Jónsson,
24. — — Jakob Möller,
25. — — Héðinn Valdimarsson,
26. — — Bjarni Ásgeirsson,
27. — — Pétur Halldórsson,
28. — — Tryggvi Þórhallsson.

Kosning fastanefnda.

Á 2. fundi deildarinnar, 4. nóv., fór fram kosning fastanefnda samkv. 16. gr. þingskapa, að viðhafðri hlutfallskosningu, og komu fram við kosningu hverrar nefndar 3 listar, A, B og C. Hlaut A-listi 10 atkv. (við kosningu fjvn. 11), B-listi 12 atkv. og C-listi 5 atkv. (við kosningu fjvn. 4).

1. Fjárhagsnefnd.

Á A-lista voru HStef, HJ, á B-lista ÓTh, JakM, GSv, á C-lista HV. — Kosningu hlutu:

Ólafur Thors,
Halldór Stefánsson,
Jakob Möller,
Héðinn Valdimarsson,
Hannes Jónsson.

2. Fjárveitinganefnd.

Á A-lista voru IngB, TrÞ, ÞorlJ, á B-lista PO, JS, ÞÞ, PHalld, á C-lista HG. — Kosningu hlutu:

Pétur Ottesen,
Ingólfur Bjarnarson,
Jón Sigurðsson,
Tryggvi Þórhallsson,
Þorsteinn Þorsteinsson,
Haraldur Guðmundsson,
Þorleifur Jónsson.

3. Samgöngumálanefnd.

Á A-lista voru ÞorlJ, HJ, á B-lista GSv, JP, ÞÞ, á C-lista FJ. — Kosningu hlutu:

Gísli Sveinsson,
Þorleifur Jónsson,
Jón Pálmason,
Finnur Jónsson,
Hannes Jónsson.

4. Landbúnaðarnefnd.

Á A-lista voru BÁ, BSt, á B-lista JS, JP, PO, á C-lista HG. — Kosningu hlutu:

Jón Sigurðsson,
Bjarni Ásgeirsson,
Jón Pálmason,
Haraldur Guðmundsson,
Bernharð Stefánsson.

5. Sjávarútvegsnefnd.

Á A-lista voru BJ, EystJ, á B-lista JJós, ÓTh, GÍ, á C-lista FJ. — Kosnir voru:

Jóhann Jósefsson,
Bergur Jónsson,
Ólafur Thors,
Finnur Jónsson,
Eysteinn Jónsson.

6. Iðnaðarnefnd.

Á A-lista voru BÁ, IngB, á B-lista GÍ, JakM, JJós, á C-lista HV. — Kosnir voru:

Guðbrandur Ísberg,
Bjarni Ásgeirsson,
Jakob Möller,
Héðinn Valdimarsson,
Ingólfur Bjarnarson.

7. Menntamálanefnd.

Á A-lista voru BSt, HStef, á B-lista PHalld, GÍ, GSv, á C-lista VJ. — Kosningu hlutu:

Pétur Halldórsson,
Bernharð Stefánsson,
Guðbrandur Ísberg,
Vilmundur Jónsson,
Halldór Stefánsson.

8. Allsherjarnefnd.

Á A-lista voru BJ, EystJ, á B-lista JÓl, TT, GÍ, á C-lista VJ. — Kosnir voru:

Jón Ólafsson,
Bergur Jónsson,
Thor Thors,
Vilmundur Jónsson,
Eysteinn Jónsson.

Lagafrumvörp samþykkt.

1. Stjórnarskrárbreyting.

Á 1. fundi í Nd., 3. nóv., var útbýtt:
Frv. til stjórnarskipunarlaganna um breyt.
á stjórnarskrá konungsríkisins Íslands,
18. maí 1920 (stjfrv., A. 1).

Á 3. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið
til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):
Þetta frv. er lagt fyrir hv. Alþingi samkv.
76. gr. stjórnarskrárl.

Stjórnarskrármálið er svo kunnugt, að
fyrir frv. þarf ekki langan formála, enda
verður því ekki breytt, ef það á fram að
ganga. En þótt svo sé, þykir þó stjórn-
inni rétt að leggja til, að kosin verði 7
manna n., er frv. verði vísað til. Til
sömu n. ætti svo að vísa kosningalagafrv.
Vil ég geta þessa, svo hv. þm. geti haft
það til hliðsjónar við kosningu n. Kosn-
ing í þessa n. getur farið fram í dag eða
á morgun, eftir því hvort flokkar þings-
ins eru við búnir að gera till. um nefnd-
armenn.

Héðinn Valdimarsson: Ég tel óþarft að
skipa sérstaka n. vegna þessa máls. Slikt
myndi eingöngu verða til að tefja fram-
gang þess. Kosningalagafrv. má vísa til
allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.
Till. um kosningu sérstakrar n. samþ.
með 13:4 atkv., en kosningu hennar frest-
að til næsta fundar.

Á 4. fundi í Nd., 7. nóv., var tekin til
meðferðar
kosning stjórnarskrárnefndar.

Hlutfallskosning var viðhöfð, og bær-
ust forseta 3 listar, A, B og C. Á A-lista
voru BJ, BSt, EystJ, á B-lista TT, GSv,
JakM, og á C-lista VJ. Þar sem á listun-
um voru samtals jafnmörg nöfn og kjósa
skyldi menn í nefndina, fór kosning fram
án atkvgr., og varð n. svo skipuð:

Thor Thors,
Bergur Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Bernharð Stefánsson,
Jakob Möller,
Vilmundur Jónsson,
Eysteinn Jónsson.

Á 7. fundi í Nd., 11. nóv., var frv. tekið
til 2. umr. (A. 1, n. 11).

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Eins og
nál. ber með sér, er n. sammála um að
leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt. Er
sú afstaða n. í beinu framhaldi af því
samkomulagi, er um afgreiðslu stjórnar-
skrármálsins varð á síðasta þingi. N. vill,
að nú verði bundinn endir á þetta mikla
deilumál, en það getur því aðeins orðið,
að frv. verði samþ. óbreytt, eins og n.
leggur til.

N. hefir þó bent á eitt atriði í nál. sínu,
sem hún telur, að betur mætti fara. Hún
telur, að í stað orðanna „fjár síns ráð-
andi“ í 2. mgr. 4. gr. hefði átt að standa
„fjárráð“. Tekur n. þetta fram í nál. til
að sýna skilning sinn á þessu atriði. En
í l. er gerður munur á þessu tvennu. T. d.
má taka, að maður, sem framselt hefir
bú sitt til gjaldþrotaskipta, er „fjárráð-
ur“, enda þótt hann sé ekki „fjár síns
ráðandi“ meðan á skiptum stendur. Er
ætlað til, að þeir menn, sem svo er á-

statt um, haldi sínum kosningarrétti. N. vildi benda á þetta til athugunar, en leggur annars til, að frv. verði vísað óbreyttu til 3. umr.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Mér þykir vera komið annað hljóð í strokkinn hjá hv. 1. þm. S.-M. en var á síðasta þingi, enda er nú efnið í honum, girði og stafir úr öðru efni en áður var. Ég býst við, að engum kæmi það á óvart, þó ég gerði nokkrar aths. við það frv., er hér liggur fyrir, áður en það fær fullnaðarafgreiðslu hér á þingi. En málið liggur þannig fyrir að þessu sinni, að ekki er nema um tvennt að velja: annaðhvort að samþ. frv. óbreytt eða fella það. Af þessu tvennu vel ég hiklaust síðari kostinn og mun haga atkvgr. minni í samræmi við það. — Þetta stjórnarskrár-skoffin, sem skauzt undan væðarvoðum í fleti jafnaðar- og sjálfstæðismanna meðan blíðu-atlotin voru sem innilegust í tilhugalífínu, sem stofnað var til vorið 1931, hlaut móðurlega meðferð hjá meiri hl. fram-sóknarmanna hér á þingi, og hefir síðan verið fætt og uppalið á því stóra kærleiksheimili. Mun því erfitt um að þoka úr þessu. En þó vil ég enn vona það, að augu manna opnist svo fyrir hinum mörgu og stóru göllum, sem á frv. þessu eru, að úr þeim verði reynt að bæta svo sem unnt er, með kosningal. þeim, sem samin verða nú á þinginu.

Um leið og ég skirskota til þess, er ég sagði á síðasta þingi um þetta frv., læt ég mér lynda þá afgreiðslu, sem því er fyrirbúin, án þess að fara frekari orðum um það nú. En rétt minn geymi ég um að ræða nánar um galla þess, þegar kosningalagafrv. verður hér til umræðu.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Út af ræðu hv. þm. V.-Húnv. vil ég taka það fram, að ég er síður en svo ánægður með sum ákvæði frv. — En eftir samkomulag það, sem varð um þetta mál á síðasta þingi, þykir mér þó ekki vert að koma fram með till., sem miða að því að taka upp deiluna á sama grundvelli og áður var. Ég vildi því ekki skerast úr leik um það samkomulag, sem orðið var um þetta mál, þótt ég hefði haft persónulega löngu til, að frv. þetta hefði orðið öðruvísi,

enda mundi það hafa komið í ljós, ef ég hefði átt setu á síðasta þingi.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 23:1 atkv.

2.—8. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 24:2 atkv.

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 9. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 1).

Á 11. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til stjkskrn. með 11 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 1, n. 57).

Frsm. (Jón Baldvinsson): Það er einróma till. n., að þetta frv. um breyt. á stjkskr. frá 18. maí 1920 verði samþ. Það gefur ekkert tilefni til umræðna. Það er ekki ætlað til, að á því verði nein breyt. gerð, heldur að þetta þing samþ. það nú eins og gengið var frá því á síðasta hv. Alþ. og samkomulag er um á milli flokkanna. Frv. verður væntanlega bráðlega samþ. sem lög, sem komast þá til framkvæmda. Á móti þessu frv. hefir ekki heyrzt nema ein rödd í þinginu, þ. e. í Nd. Hér í d. er ekki þess að vænta, að hv. dm. vilji leggja stein í götu þess.

Jón Jónsson: Ég geri ráð fyrir, að forlög þessa frv. séu nú þegar ákveðin hér í hv. Ed., eins og í hv. Nd. Sé ég því ekki ástæðu til að hefja umr. um það, en læt þess þó getið, eins og ég skýrði frá á

siðasta þingi, að ég tel á því svo mikla annmarka, svo stórlega skert áhrifavald sveitanna á þingið, að ég sé mér ekki fært að greiða því atkv. mitt.

Jónas Jónsson: Ég get að mestu tekið undir það, sem hv. 3. landsk. sagði áðan. Ég greiddi ekki atkv. um stjkskrbreyt. í fyrra, hvorki með eða móti. Ekki á móti henni vegna þess, að sá flokkur, sem ég er í, afreð að vera með henni. En af því að ég er óánægður með undirbúning málsins, mun ég ekki greiða þessari stjkskrbreyt. atkv. mitt, hvorki nú eða síðar.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12:1 atkv.

2.—8. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12:1 atkv.

Á 16. fundi í Ed., 22. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12:1 atkv. og afgr. sem
lög frá Alþingi (A. 122).

2. Kosningar til Alþingis.

Á 1. fundi í Nd., 3. nóv., var úthýtt:

Frv. til 1. um kosningar til Alþingis
(stjfrv., A. 2).

Á 4. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. tekið
til 1. umr.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég mun ekki fylgja þessum lagabálki úr hlaði með mörgum orðum, því að í aths. aftan við frv. er gerð grein fyrir, hversu það er til orðið, og tel ég ekki ástæðu til að taka það upp hér. En tilgangurinn hefir verið sá, að safna í eina heild þeim lagaákvæðum, sem gilda eða eiga að gilda um alþingiskosningar. Af þessum ástæðu-
um er lagabálkur þessi talsvert umfangsmikill, 158 gr. Það er auðvitað, að í þessum lögum eru ýms nýmæli, og mörg

þeirra, þó ekki öll, eru afleiðing stjkskrbreyt. þeirrar, sem væntanlega verður samþ. til fullnustu á þessu þingi. Auðvitað má búast við ágreiningi um mál eins og þetta, og aths. við frv. sýna í aðalatriðum, hversu þessu var varið í n., sem undirbjó frv. En ég fer ekkert út í þá sálma hér, enda ekki heimilt við þessa umr. málsins. En um það er enginn ágreiningur, að lagabálk sem þennan verður að setja á þessu þingi, svo fram-
arlega sem samþ. verður frv. um stjkskrbreyt., og á því tel ég engan vafa. Ég vona því, að um þetta mál takist góð samvinna í þinginu, svo að það fái sem besta og skjótasta afgreiðslu.

Eftir að prentuð hafði verið próförk að frv. var breytt dálítið fyrirkomulagi kjörseðils. Breyt. var viðvikjandi landslistanum. En vegna þeirrar breyt. hefir komið til tilsháttar ósamræmi inn í 69. gr. frv., sem hv. þm. N.-Ísf. hefir bent mér á, en ég vona, að n. bæti úr þessu. Eins og hæstv. forsrh. tók fram í gær, hefir það orðið að samkomulagi innan stj., að þetta mál ætti að fara til þeirrar n., sem athugar stjkskrmálið; sú n. hefir lítið að starfa, og er því ekki nema sann-
gjarnt, að hún fái þetta mál í viðbót. Legg ég því til, að málinu verði, að umr. lokinni, vísað til stjórnarskrárnefndar, sem kosin var nú fyrir augnabliki síðan.

Eysteinn Jónsson: Ég átti sæti í þeirri n., sem fjallaði um þetta mál, og sat þar fyrir hönd míns flokks. Ég ætla ekki að svo stöddu að tala um einstök atriði frv., en vildi þó fara nokkrum orðum um það og setningu kosningalaga almennt. Mér finnst það vera tvennt, sem einkum sé keppt að við setningu slíkra laga. Annarsvegar að skapa sem mest öryggi fyrir því, að réttur vilji kjósenda komi fram við kosningar, þannig, að ekki verði komið við neinskonar þvingun í þessum efn-
um, og yfirleitt ekki ranglæti beitt. Hinsvegar að útbúa kosningalög þannig, að sem auðveldast verði fyrir hvern og einn að neyta kosningarréttar síns. Nú er það svo, að með breyt. þeirri á stjkskr., sem hiklaust má telja, að samþ. verði á þessu þingi, er æðmikið breytt aðstöðu manna til kosninga hér á landi. Hingað til hefir það verið svo, að aðstaðan hefir á vissan

hátt verið talsvert misjöfn, þannig, að þeir, sem í strjálbýlum búa, hafa sent tiltölulega fleiri fulltrúa á þing en hinir. Með stjkskrbreyt. dregur mikið saman með þessum mönnum. En þar sem breyt. gengur í þessa átt, verður að hafa sérstakar gætur á því, að sem bezt verði fullnægt 2. atriðinu, sem ég nefndi, nefnil. að aðstaðan til þess að notfæra sér kosningarréttinn verði sem bezt. Nú vil ég taka það fram, að ég leit svo á, að þótt um margt hafi verið góð samvinna í n., þá hafi þess þó ekki verið gætt sem skyldi, að gefa mönnum, sem í strjálbýlinu búa, aðstöðu til þess að notfæra sér þennan rétt. Ég kom fram með þá till. í n. að hafa kjördaga í sveitum tvo. Mun ég koma með þessa till. hér í þinginu, ef n. treystir sér ekki að taka hana upp. — Ég tel, að þessi tvö aðalatriði, er ég gat um, beri einkum að hafa í hyggju við afgreiðslu þessa frv. Ég mun athuga nákvæmlega allar till., sem fram koma í þá átt að veita mönnum sem bezta aðstöðu til að neyta kosningarréttar síns, og mun ég ljá þeim fylgi, ef þær skerða ekki öryggi við kosningar.

Um einstök atriði frv. verður sjálfsagt tækifæri til að ræða síðar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til stjkskrn. með 22 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tekid til 2. umr. (A. 2, n. 31).

Frsm. fyrri hl. (Eysteinn Jónsson): Eins og nál. á þskj. 31 ber með sér, hefir orðið samkomulag um það í stjkskrn., að við þessa umr. verði aðeins fluttar af hálfu n. og einstakra nm. þær brtt., sem öll n. væri sammála um að leggja til, að nái samþykki. Er það með tilliti til þess, að greiðlegar gangi og betur fari úr hendi afgreiðsla frv. heldur en sýnt var að verða mundi, ef ágreiningsatriði eru tekin samhliða til umr. Einstakir nm. hafa að visu sérstöðu um nokkur atriði í frv., sem þeir munu koma með till. um við 3. umr.

Við, sem kjörnir erum framsögumenn, höfum skipt þannig með okkur verkum, að ég tek fyrri hluta brtt., en hann þann

síðari. Skal ég reyna að vera eins stultorður og ég get um minn hluta, enda eru flestar brtt. smáar. Sé ég heldur ekki ástæðu til að ræða atriði frv. að öðru leyti, enda mun öllum vera þetta mál orðið allkunnugt nú þegar.

Fyrsta brtt. á við 6. gr., að yfirkjörstjórn í hverju kjördæmi skuli meta, hvenær teljast megi svo illt til yfirferðar í einhverjum hreppshluta, að verða skuli við kröfu 20 hreppsbúa um að stofna nýja kjördeild. Þetta vill n. setja til þess, að líklegra sé, að hlutlaus dómur fáið. Verður að telja yfirkjörstjórnir líklegri til að sjá yfir þann rig, sem kann að vera innan hrepps um þessa hluti, heldur en hreppsnefndina.

2. brtt., við 9. gr., er orðabreyt., og ætla ég ekki að fara út í hana.

Þá er 3. brtt., við 13. gr., um það, að þar sem sýslumaður og hreppstjóri eru búsettir í sömu kjördeild, þar skuli kosningar utan kjörfunda fara fram hjá sýslumanni, en ekki hreppstjóra. Þetta er til þess, að kosningin fari fram á einum stað, og þykir þá hentugra, að sýslumaður sjái um hana, þar sem hann annars er í kjördeildinni.

4. brtt. er við 15. gr. N. er sammála um að taka hana aftur til nýrrar athugunar til 3. umr.

Þá er 5. brtt. um það, að í stað „ráðherra“ í 17. gr. frv. komi: sýslumaður eða bæjarfógeti. — Í frv. segir, að ráðh. skuli gera ráðstafanir til þess, að kjörskrá sé samin, ef vanræksla hefir átt sér stað í því efni. En n. virðist betra, að hlutaðeigandi sýslumaður eða bæjarfógeti sjái um þetta starf, og þykir líklegt, að eftirlitið verði einfaldara með þessu móti, enda yrði framkvæmdin oftast sú, að ráðh. fæli hlutaðeigandi sýslumanni að bæta úr slíkri vanrækslu, ef hún ætti sér stað.

Ég vil taka það fram, að n. hefir láðst að breyta 23. gr. frv. í samræmi við þessa breyt., en mun taka það til athugunar við 3. umr.

6. brtt. er við 18. gr. Miðar hún að því að tryggja, að eftirrit það, sem menn eiga aðgang að hjá oddvita til þess að rannsaka, hvort þeir séu á kjörskrá, sé staðfest, þannig að menn geti verið vissir um, að það sé gilt eintak.

7. brtt. er við 19. gr., að síðasta málsg. þeirrar gr. falli burt. En þessi grein var um það, að hreppsnefndir og bæjarstj., sem semja kjörskrár, væru skyldar að tilkynna skriflega með pósti á hvert heimili, hverjir eru á kjörskrá á því heimili, og eins ef enginn væri. N. sýndist við nánari athugun þessa atriðis, að það sé í raun og veru enginn fengur fyrir fólkið, vegna þess að því er ekki svo háttáð í sveit, að bréfin séu borin á bæina, heldur eru lätin á póst- eða bréfhirðingastað, og mundi því í mörgum tilfellum ekki auðveldara að ná í þessar upplýsingar þar heldur en í kjörskrá hjá hlutaðeigandi yfirvaldi. Þess vegna féllst n. á að taka þetta burt. Ég skal geta þess til að fyrirbyggja misskilning, að n., sem undirbjó frv., sá, að framkvæmd þessa ákvæðis mundi verða vandkvæðum bundin, og setti hún það því inn í frv. með hálfum huga.

Þá er 8. brtt. við niðurlag 20. gr. Það er einungis orðabreyt. Þykir ákvæðinu betur fyrir komið eins og það er í brtt. heldur en eins og það er í frv., og fer ég ekki frekar út í það.

Þá kemur 9. brtt., við 23. gr., um að orðin „eða á þeim tíma árs“ falli burt. Þetta er aðeins leiðrétting á frv. Þessi orð höfðu slæðzt inn í frv. vegna þess, að n., sem starfaði fyrir þingið að samningu frv., var einu sinni að hugsa um að binda gildi kjörskrána við 1. jan., en frá því var fallið, og því eiga þessi orð ekki lengur við.

Þá er 10. brtt., við 24. gr. Það er aðeins orðabreyt., og þarf ekki að eyða orðum að henni. 11. brtt., við 25. gr., er einnig orðabreyt.; þykir efninu betur fyrir komið á þann hátt, sem brtt. gerir ráð fyrir.

Þá er 12. brtt., við 27. gr. Hún er í tveimur liðum, a og b, og miðar að því, að það komi greinilega fram, að ætlað er til, að frambjóðandi sendi ætíð sjálfur framboð sitt, en eigi að það sé sent af öðrum aðilum fyrir hann. Það kom fram aths. um það í n., að með orðalagi 26. og 27. gr. frv. væri gefið í skyn, að frambjóðandi þyrfti ekki endilega að senda framboð sitt sjálfur, heldur gæti einhver annar tilkynnt kjörstjórninni framboðið. Brtt. 12.a miðar að því að fyrirbyggja

þennan skilning á lögunum. Brtt. 12.b er aftur um að fjölga nokkuð meðmælendum þeim, sem gert er ráð fyrir, að fylgi framboðslistum í Rvík. Það var enginn ágreiningur um það í n. að leyfa aðeins vissa hámarkstölu meðmælanda, en hinsvegar fannst mönnum gert ráð fyrir of fáum meðmælendum í Rvík, vegna þess hvað kjósendur eru þar margir, og leggur n. til, að þeir skuli eigi vera fleiri en 200 og eigi færri en 100.

13. brtt., við 30. gr., er um það, að ef frambjóðendur einhvers flokks eru fleiri en 38, þá skuli sá flokkur einnig mega hafa fleiri en 38 menn á landslista sínum. Frv. gerir ráð fyrir, að flokkar geti haft alla frambjóðendur sína í kjördæmum á landslista, en flokkur, sem býður fram lista í Rvík, getur haft allt að 44 frambjóðendur alls í kjördæmum landsins, enda þó hann hafi í engu kjördæmi fleiri menn í kjöri en kjósa á. Auk þess getur komið fyrir, að flokkar bjóði fram fleiri en einn mann í einmenningskjördæmi, þó slikt sé mjög fátítt. Þótti því ráðlegt að gera þessa breyt., svo allir frambjóðendur hvers flokks gætu verið á landslista hans og ákvæði frv. rekist eigi á hvað þetta snertir.

B-liður 13. brtt. inniheldur merkustu breyt., sem fellur í minn hlut að mæla fyrir. Í frv. er gert ráð fyrir, að frambjóðendur þeirra flokka, sem engan landslista hafa í kjöri eða hafa alla frambjóðendur sína á landslista, skuli koma inn í uppbótarsætin eftir þeim atkvæðafjölda, sem þeir hljóta í sínu kjördæmi. Um þetta atriði var töluvert talað í n. Flestum eða öllum nm. fannst, að önnur regla gæti einnig komið til greina með fast að því eins miklum rétti. Sú regla er þannig, að þeir frambjóðendur, sem hlutfallslega flest atkv. hljóta í kjördæmi án þess þó að komast að, komi inn í uppbótarsætin í þeirri röð, sem hlutföllin segja til. Það má segja, að þessi regla hafi við mörg rök að styðjast, m. a. þau, að það þarf ekki að vera, að frambjóðanda í litlu kjördæmi, sem fær hlutfallslega mörg atkv., sé sýnt minna traust en frambjóðanda í stóru kjördæmi, sem fær hærri atkvæðatölu, en þó hlutfallslega fá. Við skulum hugsa okkur, að flokkur hafi á að skipa tveimur mönn-

um í miklu áliti, vilji senda þá í vandrúnnin kjördæmi og jafnmikið traust sé borið til þeirra beggja. Nú getur svo farið, að í hluta annars falli lítið kjördæmi, en stórt kjördæmi í hluta hins. Eftir þeirri reglu, sem nú er í frv., væri sá, sem færi í litla kjördæmið, útilokaður frá að koma til greina við úthlutun uppþótarsætanna, þó hann fengi tiltölulega mikið atkvæðamagn, en hinn, sem í stóra kjördæmið fór, hefði alla möguleikana sin megin. Ég þarf ekki að eyða um þetta fleiri orðum; menn munu sjá, að það hefir talsvert mikið til síns máls, að báðar reglurnar komi til greina við úthlutun uppþótarsætanna. Það er vitanlega sameiginlegur vilji allra þeirra, sem keppt hafa að því, að flokkar gætu haft alla frambjóðendur sína á landslista, og eins þeirra, sem staðið hafa fyrir því, að hægt væri að úthluta uppþótarsætum þó landslisti sé ekki hafður í kjöri, að frambjóðendurnir komi inn í uppþótarsætin eftir því trausti, sem þeim er sýnt við kosningarnar. Og sá vilji fannst n. bezt framkvæmdur með því að hafa báða möguleikana fyrir hendi og láta þá ganga á víxl, þó þannig, að fyrst komi sá, sem flest atkv. hefir hlotið, næst sá, sem hlutfallslega hefir fengið flest atkv., og svo koll af kolli. Hvorug reglan hafði einhuga fylgi í n., og var því hallazt að því að fella þessi tvö sjónarmið saman.

14. og 15. brtt. get ég tekið í einu, því þær eru aðeins um að flytja síðari málsg. 34. gr. í niðurlag 33. gr. Þar þykir hún eftir efni sínu eiga betur heima.

Þá er 16. brtt. Hún er við 42. gr. og er um það, að auk þess, sem auglýsa skal framboðslistana í útvarpinu og Lögbirtingablaðinu, skuli einnig auglýsa þá í dagblöðunum í Rvík. Er það gert til þess að tryggja, að listarnir verði mönnum sem kunnastir áður en til kosninga kemur.

17. brtt. er um að stækka opið á kjörkassanum, vegna þess að búast má við, að kjörseðlarnir verði nokkru stærri heldur en eftir nágildandi löggjöf um þetta efni.

Þá er 18. brtt., við 65. gr. Hún er um að bæta inn í frv., að atkvgr. utan kjörstaðar geti farið fram í skrifstofu hreppstjóra, þó hún sé eigi á heimili hans. Þetta er sjálfsögð breyt., sem mið-

ar aðeins að því að gera ákvæðið fyllra. Ekki svo að skilja, að n. hafi lítið svo á, að hart mundi verða að því gengið, að hreppstjóri léti kosningar utan kjörstaðar aðeins fara fram á heimili sínu, þó frv. væri ekki breytt. En þar sem komið getur fyrir, að hreppstjóri hafi skrifstofu utan heimilis, fannst n. rétt að gera ráð fyrir því í lögnum. Það getur komið fyrir, að þó hreppstjóri hafi ekki að jafnaði skrifstofu utan heimilis, þá fái hann sér herbergi einhversstaðar og setji upp skrifstofu fyrir kosningar, ef hann vill vera laus við átroðning á heimili sínu.

19. brtt. er aðeins orðabreyt.

Þá kemur 20. brtt., við 76. gr., og er hún um það, hvenær kjörfundur skuli byrja. Fer hún fram á, að frv. verði breytt í það horf, að kjörfundur skuli byrja kl. 12 á hádegi, nema í kaupstöðum; þar skuli þeir settir kl. 10 fyrir hádegi. Í frv. eins og það er nú er gert ráð fyrir, að kjörfundur byrji hvergi fyrr en kl. tólf og ekki seinna en kl. eitt e. h. Þykir öruggara að fastákveða, hvenær kjörfundirnir eigi að byrja, svo kjósendur geti betur áttað sig á, hvenær þeir standa yfir.

B-liður 20. brtt. er við niðurlag þessarar sömu gr. og er um það, að ef kjörstjórnarmaður, sem er fjarverandi þegar kjörfundur byrjar, kemur síðar á fundinn, skuli hann taka sæti í kjörstjórn. Það er nú svo, að hinum kjörna manni er falið það starf sem trúnaðarmanni af þeim aðilum, sem um það eiga að fjalla, og þykir n. því eðlilegra, að hann taki sæti sitt þegar hann kemur, þó hann e. t. v. einhverra forfalla vegna hafi ekki verið kominn á þeirri mínútu, sem kjörfundurinn á að byrja.

21. og 22. brtt. eru eingöngu orðabreyt., og sé ég ekki ástæðu til að ræða þær.

23. brtt. er um það, að ritblý þau, sem notuð eru við kosningar, skuli vera venjuleg dökk ritblý. Þetta þótti n. rétt að taka fram, til þess að menn fari ekki að finna upp á því að nota mislit ritblý í einstökum kjördeildum til þess að geta síðar fylgzt með, hvernig kosning hefir fallið þar.

Þá hefi ég farið nokkrum orðum um allar þær brtt., sem ég átti að mæla fyrir.

Frsm. síðari hl. (Thor Thors): Eins og hv. 1. þm. S.-M. gat um, varð samkomulag um það í stjkrn., að við skyldum skipta með okkur framsögu þessa máls. Hér er um sameiginlegar brtt. frá allri n. að ræða, en þau atriði, sem urðu að ágreiningsmáli innan n., munu koma fram við 3. umr.

Ég sé ástæðu til að geta þess, að samvinna var hin bezta innan n. með öllum flokkum. Allir voru sammála um að hraða afgreiðslu málsins eins og frekast var unnt, og vissulega létti það mjög undir starf n., að kosningalagafrv. var undirbúið af mönnum úr öllum flokkum og lá þannig fyrir sem samkomulagstilaun.

Áður en ég vik að einstökum atriðum frv. finnst mér rétt að fara fáeinum orðum um frv. í heild. Eins og kunnugt er, er þessu frv. sniðinn ákveðinn stakkur, og sá stakkur er breyt. sú á ákvæðum stjórnarskrár vorrar um skipun Alþingis og kosningarrétt til Alþingis, sem samkomulag varð um á síðasta þingi meðal allra flokka þingsins. Þessi breyt. miðar að því að tryggja hið flokkslega réttlæti hér á þingi meira heldur en áður hefir átt sér stað og rýmka kosningarréttinn að verulegum mun. Um hið nýja skipulag þarf ekki að fara mörgum orðum, en því ber að fagna, að þetta spor hefir verið stigið, því það hlýtur að vera grundvöllur hins sanna lýðræðis og varanlega þingræðis, að allir flokkar fái fulltrúa á þingi í sem nánustu hlutfalli við atkvæðamagn þeirra hjá þjóðinni. Í raun og veru er það takmark þessa kosningalagafrv. að skapa lifandi kerfi, ef svo má að orði kveða, innan þess stakks, sem stjskr. sniður, og jafnframt að tryggja sem bezt hið nýja skipulag, sem ætlazt er til, að komi til framkvæmda þegar stjórnarskrárbreyt. öðlast gildi. Þetta hvorttveggja hygg ég, að hafi tekizt sæmilega með því frv., sem hér liggur fyrir, og um það mun ekki verða deilt í framtíðinni, að það spor, sem nú er stigið, er fram á við, og þau nýju spor, sem stigin kunna að verða á komandi árum, munu verða stigin í sömu átt, en eigi aftur á bak.

Fyrsta brtt., sem mér er ætlað að ræða um fyrir hönd n., er við 95. gr. frv. og

gengur í þá átt, að í stað orðsins „handarvana“ komi: „að honum sé hönd ónothæf“. Það getur valdið ágreiningi, hvað orðið „handarvana“ þýðir. Í orðabók Sigfúsar Blöndals er það þýtt „uden Haand“. Þess vegna þótti nefndarmönnum réttara að nota orðin „sé hönd ónothæf“, og er þá augljóst, að það nær einnig til þeirra manna, sem eru handlama eða geta af öðrum ástæðum ekki notað hönd sína til að merkja við á kjörseðlinum nógu greinilega, að því er þeir sjálfir telja og kjörstjórn telur upplýst.

Í þessu sambandi er rétt að vekja athygli á því, að n. hefir látið ákvæði það, sem áður var í l. nr. 58 1928, um atkvæðagreiðslur utan kjörstaða, og bannaði að veita kjósendum aðstoð á þeim vettvangi, haldast óbreytt. Enda þótt ýmsum nm. þyki ýmislegt mæla með því, einkum samræmis vegna við hinn almenna rétt kjósenda á kjörstað, að aðstoð megi veita einnig við kosningu utan kjörfundar, þá hafa þeir þó eigi viljað gera þetta að ágreiningsatriði í þetta sinn, og láta við svo húið standa, þar sem líka samkomulag virðist hafa verið um þetta í n., sem undirbjó frv. Því verður heldur eigi neitað, að það er meira öryggi fyrir því, að aðstoð verði ekki misbeitt á kjörfundi heldur en utan kjörfundar. Kjósandi á kjörstað á þess jafnan kost að velja á milli þriggja manna úr kjörstjórn, en kjósandi utan kjörfundar á ekkert val. heldur verður að láta hinn lögskipaða kjörstjóra aðstoða sig, ef þörf krefur. Það er rétt að geta þess, að ákvæðin um aðstoð á kjörstað eru nokkuð þrengd frá því, sem áður var, þar sem nú má einungis veita aðstoð, ef um sjónleysi er að ræða eða ef kjósanda er hönd ónothæf. Áður var þetta orðað svo í l. nr. 28 frá 1915, um kosningar til Alþingis, að aðstoð mætti veita, ef sjónleysi eða aðrar líkamsbilanir væru fyrir hendi. Er það orðalag nokkuð viðtækara. Þykir til bóta að kveða sem skýrast á um, hvenær má veita aðstoð.

Þá er 25. brtt., við 100. gr. Þar segir, að atkvgr. megi ekki slita fyrr en 8 klst. eru liðnar frá því byrjað var að taka á móti atkvæðum, og aldrei fyrr en hálf klst. er liðin frá því kjósandi gaf sig síðast fram. Er tíminn lengdur úr 5 klst. upp í 8, og

$\frac{1}{4}$ klst. upp í $\frac{1}{2}$ klst. Þykir rétt að gera þá breyt., til þess að sem flestir kjósendur hafi tækifæri til að neyta atkvæðisréttar síns. Er einkum ástæða til að létta þannig undir með þeim, sem í strjálbýlinu búa, því þær ástæður geta verið fyrir hendi, að allt heimilisfólkið eigi ekki heimangengt samtímis. Það má segja, að starfstími kjörstjórnanna sé nokkuð mikill lengdur með þessu nýja skipulagi, en í það þykir ekki horfandi, þegar þess er gætt, að ætlazt er til, að það sé ekki að jafnaði nema einu sinni á fjórum árum, sem kjörstjórnunum er gert þetta ómak, og hinsvegar þykir rétt, að þægindi kjörstjórnanna verði að vikja fyrir rétti kjósendanna. Við þessu ákvæði eru þó settar þær skorður, að slíta má kjörfundi eftir fimm stundir, ef öll kjörstjórnin og umboðsmenn allra frambjóðendanna eru sammála um það, og svo auðvitað ef allir hafa kosið, sem á kjörskrá eru.

26. brtt. er við 101. gr. og felur það í sér, að frambjóðendur og umboðsmenn þeirra séu ekki skyldir til að biða með að greiða atkv. þangað til allir viðstaddir hafa kosið. Hinsvegar er það ákvæði látið haldast, að kjörstjórnin sjálf skuli síðast greiða atkv., enda er þar um enga kvöð að ræða, þar sem kjörstjórnin þarf vitanlega hvort sem er að vera viðstödd þar til kjörfundi er slitið.

Þá er 27. brtt., við 103. gr. Aðalbreyt., sem í henni felst frá frv., er sú, að ekki sé nægilegt, að það „komi í ljós“, eins og það er orðað í frv., að kjósendi, sem greitt hefir atkv. utan kjörfundar, sé staddur á kjörstaðnum, heldur skuli það sannast. Að ákvæðum þessarar gr. og 99. gr. mun ég vikja síðar í sambandi við 39. brtt. n., við 145. gr.

Þá er næst 28. brtt., við 112. gr. Fer hún í þá átt, að oddvita kjörstjórnar sé ekki skylt að opna sjálfur ílátið, sem atkvæðaseðlarnir eru í, og taka úr því einn og einn seðil. Það ákvæði var í gömlu kosningalögunum, en því mun í flestum kjördæmum ekki hafa verið framfylgt við talningu atkvæða.

Þá er 29. brtt., við 114. gr., um að aftan við greinina bætist: „Sama gildir um landslista, ef kjósendi hefir á landskjörseðli greitt atkv. einhverjum frambjóðanda flokksins“.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

Þetta ákvæði er til samræmis við 3. málsg. 114. gr., um lista í Reykjavík, því að það þykir ekki ástæða til annars en að taka gilda kjörseðla, ef kjósendi hefir kosið einhvern frambjóðanda flokks á þann hluta seðilsins, er telst landskjörseðill.

Þá er næst 30. brtt., við 115. gr. Þar er sagt, að ef kjósendi í tvímenningskjördæmi, er kosið hefir frambjóðendur tveggja flokka, merkir jafnframt við landslista annarshvors flokksins, þá skuli það gildur seðill. Það þykir ekki rétt að ógilda slíkan seðil. Það, að kjósendi merkir við landslista, er hér skoðað sem ómerk athöfn.

Í þessu sambandi má geta þess, að aðalákvæðið um slíka seðla, þar sem bæði eru kosnir frambjóðandi og landslisti, er í 113. gr. frv., 5. lið, þar sem sagt er, að atkv. skuli vera ógilt, ef kosið er á sama kjörseðli hvorttveggja landslisti og frambjóðandi, eða í Rvík landslisti og listi kjördæmisins. Þetta er því aðalreglan um slíka seðla, enda er hún í samræmi við það ákvæði í frv. til breyt. á stjkskr., sem segir: Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjósendur atkvæði annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista. 115. gr. er svo undantekning frá aðalreglunni, þar sem ekki er ógiltur seðill, þar sem kosinn er frambjóðandi og síðan merkt við landslista sama flokks, því þá er sú athöfn, að merkja við landslista, skoðuð sem ómerk athöfn. Hinsvegar er kjörseðill ætíð ógildur, ef með frambjóðanda flokks er merkt við landslista andstæðs flokks. Þannig mundi það vera ógildur seðill, þar sem kosinn er frambjóðandi Sjálfstfl. og samtímis merkt við landslista Framsfl.

Þá kemur 31. brtt., við 116. gr. Þar er kjörstjórnarmanni eða umboðsmanni frambjóðanda eða flokks gefinn réttur til þess að láta úrskurða vafaseðla þegar í stað.

Það mun ekki hafa verið föst venja um það, hvernig farið er með vafaseðla við upptalningu. Sumstaðar hafa þeir verið úrskurðaðir jafnóðum, en í öðrum kjördæmum geymdir þangað til síðast. Það má finna hvorri reglunni fyrir sig nokkuð til gildis. Ef vafaseðlar eru

úrskurðaðir jafnóðum, er líklegt, að ágreiningur verði um fleiri seðla en ella mundi verða. Meðan á talningunni stendur og umboðsmenn frambjóðanda vita ekki, hvernig úrslitin kunna að falla, er líklegt, að þeir freistist til að gera sem flesta vafaseðla ógilda. Mundi því þessi regla verða til þess að tefja talninguna. — Hinsvegar er það hættulegt að láta vafaseðlana biða þangað til síðast, einkum þegar svo ber við, að kosningin veltur á vafaseðlunum. Slikt gefur tilefni til illdeilna og að kærur risi út af kosningunni. N. hefir því orðið sammála um, að heimilt skuli vera að úrskurða vafaseðla jafnóðum.

Þá er 32. brtt., við 117. gr. Um hana er aðeins það að segja, að n. tekur hana aftur til 3. umr.

Þá er 33. brtt., við 119. gr. Það er orðabreyt. og efnisbreyt. um leið. Orðalag frv. er allt annað en n., sem undirbjó frv., hafði ætlað til. Þetta er villa. sem hefir slæðzt inn í frv. við prentun, og hefir aldrei verið ætlað til, að gildi önnur regla um þetta en sú. sem fram er sett með þessari brtt., en það er sama reglan og nú gildir við kosningar í Rvík og við landskjör. Er sú regla kennd við d'Hondt.

Þá er 34. brtt., við 129. gr. Það er farið fram á, að orðið greidd eða greiddra komi alstaðar á eftir „atkvæði“ eða „atkvæða“. Það er tekið fram til þess, að það sé ljóst, að þegar taka á gild atkv. frambjóðanda til þess að teljast flokknunum í heild, skuli aðeins miðað við persónuleg atkv. frambjóðandans, því atkv., sem landslistinn fær, eru talin flokknunum sér. Það er m. ö. o. lagt til, að þessi brtt. sé tekin upp til þess að forðast tvítalningu.

Þá kemur 35. brtt., við 131. gr. a. og b., sem eru í samræmi við 13. brtt. n. við 30. gr. Það er sú merkasta brtt., sem n. hefir lagt fram, sem sé sú, að fara eftir tveimur reglum við að úrskurða, hverjir frambjóðendur flokks eigi að taka sæti á landslista. Ég þarf ekki að fara frekari orðum um þessa brtt., þar sem frsm. fyrri hl. frv. fór nokkuð nákvæmlega út í að skýra hana.

Þá kemur 36. brtt., við 136. gr. Sú brtt. kveður nánar á um það, hvernig skuli

farið að við uppkosningu eftir að kosning hefir verið ógilt eða uppkosning orðið nauðsynleg af öðrum ástæðum. Með þessu nýja skipulagi geta aukakosningar orðið miklu þýðingarmeiri en nokkru sinni áður, og það er vegna uppbótarsætanna. Þess vegna verður að kveða skýrt á um þetta og reyna að fyrirbyggja, að við eina aukakosningu sé með óeðlilegum kosningasamtökum hægt að gerbreyta úrslitum almennra þingkosninga og skapa þingmeirihluta, sem er í andstöðu við meiri hl. kjósenda landsins. Slikt væri brot á sönnu lýðræði og gæti orðið þingræðinu mjög hættulegt. Við þetta er reglan í 36. brtt. miðuð. Aðalákvæðið er þar, að landskjörstjórn skal að lokinni uppkosningu endurskoða fyrri niðurstöður um úthlutun uppbótarsæta. Þá getur það t. d. komið fyrir, að flokkur, sem hefir fengið uppbótarsæti vegna þess að hann hefir fengið einn þm. kosinn í kjördæmi við kosningu, sem síðar hefir verið gerð ógild, verður að missa uppbótarsæti sín og hverfa með öllu af þingi.

Þetta leiðir af rökréttum hugsanareglum. Ógild kosning á aldrei að geta skapað neinn rétt til þingsætis. Þá er hitt atriðið í þessari brtt., að flokkur, sem við aðalkosningu hefir ekki náð þingsæti í kjördæmi, en nær því við uppkosningu, fær ekki rétt til uppbótarsætis. Þetta er sömuleiðis til þess að hindra það, að óeðlileg kosningasamtök leiði til þess, að aukakosningar geti orsakað breyt. á mörgum þingsætum.

Það mætti sýna réttmæti þessarar reglu með mörgum dæmum, en ég tel það óþarfa að svo stöddu.

Þá kemur 37. brtt., við 142. gr. Þar er í fyrsta lagi um orðabreyt. að ræða, samkv. a- og b-lið brtt., en c-liður felur það í sér, að 2. liður gr. skuli falla niður, en það er sá liður, sem bannar prófkosningar og þátttöku í þeim, nema innan skipulagsbundins stjórnmalaflokks eða félags. Það þykir ekki rétt að neita kjósendum um það lýðræði, sem getur verið fólgið í því að láta prófkosningu skera úr, ef ágreiningur er um það, hverjir skuli bjóða sig fram. Ennfremur er það alltaf ágreiningsmál, hvað er skipulagsbundinn stjórnmalaflokkur eða félag. Þess vegna hefir n. orðið sammála

um að fella niður þennan lið. — D-liður 37. brtt. er einnig orðabreytt.

38. brtt., við 143. gr., er einungis orðabreytt, en það er ástæða til að benda á, að allshn. Ed. hefir lagt til, að þingsköpum sé breytt til samræmis við ákvæði þessarar gr., og því slegið föstu einnig í þingsköpum, að allar kosningakæur þurfi að koma í hendur þingsins áður en kosningin er metin gild á þingi. En í 5. gr. þingskapa er svo ákveðið, að slíkt skuli gert innan 4 vikna eftir þingsetningu.

Þá kemur 39. gr. brtt., við 145. gr. Þar á að bætast við ný gr., sem hljóðar svo: „Eigi varðar það ógildingu kosningar, þó gilt hafi verið metið atkv. kjósanda utan kjörfundar, sem síðar hefir verið upplýst, að hafi verið á kjörstað á kjördegi“. — Í sambandi við þetta ákvæði er vert að minnast á það, að í 99. gr. þessa frv. er tekið upp það nýmæli, að kjósandi, sem greitt hefir atkv. utan kjörfundar, en er svo staddur á kjörstað á kjördegi, er skyldur til að tilkynna nærveru sína.

Það hefir þótt rétt að taka þetta upp til þess að hindra það, að menn geri sér leik að því að greiða atkv. fyrir kjörfund, enda þótt þeir viti, að þeir muni verða staddir á kjörstað á kjördegi. Það þykir nokkur hætt á því, að ef þetta er alveg frjálst, þá geti farið svo, að kosningar fari aðallega fram fyrir kjördag. En nú er það vitað, að meira öryggi er fyrir réttmæti kosningar og við því, að eigi séu svik í tafla, að hún hafi farið fram á kjörfundi, en ekki utan kjörstaðar. Brtt. þessi ákveður, að eigi sé hægt að ógilda heila kosningu, þótt það upplýsist, að einhver kjósandi hafi verið staddur á kjörstað á kjördegi, sem búinn væri að greiða atkv. áður.

Ef þessi varnagli væri ekki sleginn, væri hætt á, að menn kæru til Alþingis kosningar og fengju þær ógiltar af þeirri sök, sem hér um ræðir og að okkar álitu ekki er svo stór, að það beri að valda ógildingu kosningar. Því er það ákveðið, að það atkv., sem tekið er gilt af kjörstjórn, skuli halda gildi sínu og því eigi verða breytt síðar og engum kærur komið af stað út af því.

Þá kemur 40. brtt., við 146. gr. Það er ákvæði, sem kveður fyllra á um, hvernig

eigi að fara með ógilda kosningu. Þar er ákveðið, að ef ógild er kosning annars frambjóðanda í tvímenningkjördæmi, þá standi kosning hins þm., og ef kosning heils lista í Rvík er dæmd ógild, þá skuli hún öll endurtekin. Þetta er nauðsynlegt, því annars gæti þm.fjöldi flokka í Rvík komið í ósamræmi við kjósendamagn þeirra innan kjördæmisins. Við skulum hugsa okkur, að flokkur, sem hefir 2 þm. í Rvík, fengi lista sinn dæmdan ógildan af þinginu. Ef aðeins ætti að kjósa um 2 þm., gæti farið svo, að stærri flokkur fengi báða þm., eða a. m. k. annan. En slíkt yrði vitanlega röng mynd af vilja kjósendanna innan kjördæmanna.

Þá kemur 41. brtt., við 148. gr. frv., sem kveður á um greiðslu kostnaðar vegna framkvæmda á 1. þessum. N. þótti rétt að fella niður ýms smávægileg ákvæði, þar sem losa átti ríkissjóð við útgjöld, sem verður að teljast réttmætt, að ríkissjóður greiði. Ennfremur er það látið óákveðið, hvort kjörstjórnir fái kaup fyrir ómak sitt, og skulu hreppsnefndir og sýslunefndir ákveða, hvaða reglum þær vilja fylgja í því máli.

Þá kemur 42. brtt., við 149. gr., sem er fyrsta refsíákvæðið í frv. Mér lá við, þegar ég las fyrst yfir frv., að álykta, að sérstakt grímdaræði hefði gripið þessa nefndarmenn, þegar hér var komið, þar sem refsingar allar eru svo hátt ákveðnar, og svo margt, sem þær vilja telja refsivert. En við nánari athugun og viðkönningu við nefndarmenn sannfærðist ég um, að þetta er ekki annað en ströng réttlætistilfinning, sem hefir knúð þá til þessa. Stjkrn. var á þeirri skoðun, að lækka beri þessar refsingar, og þá fyrst og fremst vegna þess, að of há refsíákvæði verka oft gagnstætt því, sem þeim er ætlað að verka, því þau hafa þær afleiðingar, að ekki er kært út af broti vegna þess að refsingin þyki of há. Þess vegna varð samkomulag um það í n. að lækka öll sektarákvæði að verulegum mun.

Um 43. brtt., við 150. gr., er þess aðeins að geta, að 4. ákvæðið er fellt niður, sem sé það, að óleyfilegt sé og þar af leiðandi refsivert að taka þátt í prófkosningum. Ennfremur er það ákveðið að bæta inn í

11. tölul. 150. gr., að til þess að það sé refsivert að vanrækja að koma til skila atkvæðabréfi, þurfi slíkt að vera gert af ásettu ráði.

Um 44. brtt., við 151. gr., er þess að geta, að hámark og lágmark refsinga er lækkað og tveir nýir liðir bættast við gr. Það eru liðir, sem samkv. frv. falla undir 152. gr., en þykja að áliti n. eiga betur heima á þessum stað, þar sem ekki er um svo refsivert ákvæði að ræða sem síðari gr. að öðru leyti fjallar um.

Þá kemur 45. brtt., við 152. gr. Þar er líka lækkað hámark refsingar, og tekið er burt úr 1. lið þeirrar gr. ákvæði, sem fært er undir aðra gr. frv. Er þetta gert meðfram með tilliti til þess, að það kann nokkur vafi að vera á því, hvort í upphaflegu gr. gat ekki falizt stjórnarskrár-brot, þar sem refsing getur í einstöku tilfellum orðið missir kosningarréttar. Nú eru sett ákvæðin skilyrði í stjkskr. til kosningarréttar, og það virðist augljóst, að þau skilyrði eru tæmandi. Lögjafarvaldinu er því ekki heimilt að taka upp ákvæði, sem svipta menn kosningarrétti, ef þeim er ekki refsað fyrir brot, sem er svivirðilegt að almannaaliti, en slíkt þarf til þess að menn hafi það, sem kallað er á lagamáli flekkað mannorð. Ég hygg, að nokkur vafi sé á því, að það brot sé svivirðilegt að almenningssáliti, að maður torveldar hjúi sínu að sækja á kjörstað. Það er refsivert, en vafasamt, hvort það er svo refsivert, að það beri að dæma menn til að missa kosningarrétt fyrir að gera slíkt.

Þá er síðasta brtt., við 155. gr., sem fer fram á það eitt, að í viðbót við öll þau l., sem talin eru í þeirri gr., og nú skulu úr gildi felld, sé tekið fram, að öll l., sem kunna að brjóta í bága við þau, skuli einnig úr gildi felld.

Ég vil svo að lokum mælast til þess, að þessu frv. verði að þessari umr. lokinni vísað til 3. umr.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- 2.—4. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.
5. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- Brtt. 31,1 samþ. með 16 shlj. atkv.
6. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.
- 7.—8. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,2 samþ. án atkvgr.

9. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

10.—12. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,3 samþ. með 17:1 atkv.

13. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

14. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,4 tekin aftur.

15.—16. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,5 samþ. með 18 shlj. atkv.

17. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,6 samþ. án atkvgr.

18. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,7 samþ. með 17:3 atkv.

19. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,8 samþ. án atkvgr.

20. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

21.—22. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,9 samþ. án atkvgr.

23. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 31,10 samþ. án atkvgr.

24. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 31,11 samþ. án atkvgr.

25. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

26. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,12.a—b samþ. með 20 shlj. atkv.

27. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

28.—29. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,13.a—b samþ. með 20 shlj. atkv.

30. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

31.—32. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,14 samþ. með 20 shlj. atkv.

33. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,15 samþ. án atkvgr.

34. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

35.—41. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,16 samþ. með 18 shlj. atkv.

42. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

43.—58. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

59. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

60.—61. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,17 samþ. með 18 shlj. atkv.

62. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

63. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

64. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 31,18 samþ. með 18 shlj. atkv.

65. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

66.—69. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,19 samþ. án atkvgr.

70. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

71.—75. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,20. a—b samþ. með 18 shlj. atkv.

76. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

77.—78. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,21 samþ. án atkvgr.

79. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

80.—83. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,22 samþ. með 19 shlj. atkv.

84. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

85. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,23 samþ. án atkvgr.

86. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

87.—94. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,24 samþ. með 21 shlj. atkv.

95. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

96.—99. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 31,25 (ný 100. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

— 31,26 samþ. með 20 shlj. atkv.

101. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

102. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 31,27 samþ. með 19 shlj. atkv.

103. gr., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

104.—108. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

109.—111. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 31,28 samþ. án atkvgr.

112. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

113. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,29 samþ. með 18 shlj. atkv.

114. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,30 samþ. með 19 shlj. atkv.

115. gr., svo breytt, samþ. með 17:1 atkv.

Brtt. 31,31 samþ. með 18 shlj. atkv.

116. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,32 tekin aftur.

117.—118. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,33 samþ. með 17 shlj. atkv.

119. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

120.—126. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

127.—128. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 31,34 samþ. án atkvgr.

129. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

130. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Brtt. 31,35.a—b samþ. með 18 shlj. atkv.

131. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

132.—135. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,36 (ný 136. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

137.—139. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

140.—141. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,37.a—d samþ. með 17 shlj. atkv.

142. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,38 samþ. án atkvgr.

143. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

144. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,39 samþ. með 18 shlj. atkv.

145. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,40 (ný 146. gr.) samþ. með 17 shlj. atkv.

147. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,41.a—b samþ. með 18 shlj. atkv.

148. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,42 samþ. með 18 shlj. atkv.

149. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

Brtt. 31,43.a—e samþ. með 18 shlj. atkv.

150. gr., svo breytt, samþ. með 16 shlj. atkv.

Brtt. 31,44.a—b samþ. með 18 shlj. atkv.

151. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,45.a—c samþ. með 18 shlj. atkv.

152. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

153.—154. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 31,46 samþ. án atkvgr.

155. gr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

156.—158. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess
samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr. (A. 59, 60, 66, 69, 70, 73, 74,
75, 76, 86, 87, 89).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt.
86, 87 og 89. — Afbrigði leyfð og samþ.
með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Thor Thors): Stjkskrn. á hér
nokkrar sameiginlegar brtt., sem mér var
falið að geta um, og mun ég taka þær
fyrir fyrst. Það er þá fyrst brtt. á þskj.
60. Fyrsta brtt. er við 23. gr. Breyt. er
aðeins gerð til þess að koma á samræmi
við 17. gr.

Önnur brtt. er við 92. gr. og er fólgin í
því, að kjósandi, sem ekki greiðir fram-
bjóðanda í kjördæmi — eða í Reykjavík
lista flokks — atkv., á kost á að geta þess
á landskjörseðlinum, í hvaða röð hann
óskar, að frambjóðendur flokks, sem eng-
an landslista hefir í kjöri, komi til greina
við úthlutun uppbótarþingsæta.

Þriðja brtt., við 117. gr., er tekin aft-
ur, en önnur brtt. borin fram á þskj. 87,
og kem ég að henni síðar.

Fjórdá brtt. er við 129. gr. og tekur til
þess, að taka skal gild atkv., sem greidd
eru flokki á landslista, þó að ekki sé kos-
inn frambjóðandi í kjördæmi. — 5. og 6.
brtt. eru aðeins orðabreyt.

7. brtt., við 149. gr., er nokkur efnis-
breyt., þannig, að ásetningsbrot verði tek-
ið fyrst, en gáleysisbrot síðar. Ásetnings-
brot er stærra brot, og þykir því hlýða að
taka það fyrst.

Þá kem ég að þskj. 87.

1. brtt. hefir það eitt í för með sér, að
ákvæði þessarar gr. eru skýrð af 90. gr.,
sem vísað er til.

2. brtt. er við 117. gr. Sú brtt. felur í sér
allverulega efnisbreyt. Í fyrsta lagi, að í
stað þess, að áður var ákveðið, að ef fleiri
en einn frambjóðandi fyrir sama flokk
eru í einmenningskjördæmum, þá skipt-
ist landslistaatkvæðatala flokksins í kjör-
dæminu jafnt á milli þeirra, þá er nú svo
fyrir mælt, að sá frambjóðandi, sem flest
fær persónuleg atkvæði í kjördæminu, fái

einnig öll landslistaatkv. flokksins þar.
Þetta er og alveg óhjákvæmileg breyt.,
ef um tvímenningaskjördæmi er að ræða,
því að ella má með kosningabrellum
koma að frambjóðanda flokks, sem ekki
hefir fengið meiri hl. í kjördæminu.

Áður var ákveðið í 117. gr., að ef í tví-
menningaskjördæmum eru fleiri en tveir
frambjóðendur af sama þingflokki, þá
skal skipta tvöfaldri landslistaatkvæða-
tölu flokksins á milli frambjóðenda
hans í hlutfalli við persónulega atkvæða-
tölu þeirra. N. leggur nú til, að atkvæða-
tala flokksins við landslista skiptist að-
eins milli þeirra tveggja, sem flest hafa
persónuleg atkvæði.

Ég vil með dæmi sýna fram á, hversu
ákvæði 117. gr. eins og það nú er getur
verið hættulegt, ef menn vildu beita kos-
ningabrellum: Segjum, að þrír menn af
flokki A bjóði sig fram, A1, A2, A3, og
tveir af flokki B, B1 og B2. Flokkur B
fær meiri hl. í kjördæminu og fá fram-
bjóðendur hans hvor um sig 599 atkv.
A1 fær 40 atkv., A2 fær 20 atkv. og A3
fær 10 atkv. og A-flokkur fær 500 atkv. á
landslista. Þá fengi frambjóðandi A1 40
atkv. plús $4/7$ af 500×2 , eða $40 + 569\frac{2}{7}$
 $= 609\frac{2}{7}$, og er þá kosinn í kjördæminu,
enda þótt flokkurinn hafi þar minni hl.

3. brtt., við 118. gr., tekur til þess, að
sama regla skuli gilda fyrir Reykjavík
eins og í kjördæmum utan hennar.

4. brtt., við 131. gr. 3. málsg., miðar
að því að samræma orðalagið við 2. máls-
gr. þeirrar greinar.

Síðasta brtt. frá n. sameiginlega er á
þskj. 66, við 6. gr. Þetta er aðeins orða-
breyt. N. þótti orðalag 6. gr. ekki sem
best og hefir því orðað þessa gr. að nýju.

Þá vil ég vika nokkrum orðum að
brtt. á þskj. 70, sem minni hl. stjkskrn.
ber fram.

1. brtt., við 51. gr., tekur til kjörseðl-
anna, og leggjum við sjálfstæðismenn í n.
til, að þeir verði eins og sýnishorn það,
sem útbýtt hefir verið í d., ber með sér.
Hér er ætlað til, að neðan á kjörseðil-
inn séu teknir landslistar allra flokka
og raðað eftir stafrófsröð. Þetta gerir
kosninguna miklu auðveldari, og þarf
kjósandi ekki annað en að krossa annað-
hvort við nöfn frambjóðanda kjördæm-
isins eða þá við landslistann. Þetta virð-

ist mér muni vera langbezta fyrirkomu-
lagið, því að það minnir kjósanda á, að
þó að flokkur hafi ekki frambjóðendur í
kjördæminu, þá hefir hann ef til vill
landslista. — Annars sé ég ekki ástæðu til
að deila um gerð kjörseðilsins að þessu
sinni, en líklega gefst tækifæri til þess
síðar.

Þá vil ég aðeins geta þess, að 4. brtt. á
þskj. 70, við 69. gr. frv., felur það eitt í
sér að lagfæra ágalla, sem n., sem undir-
bjó frv. fyrir þingið, af misgáningi hafði
ekki gætt að breyta, áður en frv. var lagt
fyrir þessa hv. d.

Eins og kunnugt er, hefir drifið að
mesta fjölda af brtt., og geri ég ráð fyrir
að nota mér síðar þann rétt, sem ég hefi
sem frsm., að fara nokkrum orðum um
einstaka tillögur, bæði sem nm. og sem
frsm. sjálfstæðismanna í n.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Meiri hl.
stjkskrn., 3 framsóknarmenn og alþýðu-
flokksmaðurinn í n., á hér nokkrar brtt.
Þær fjalla í raun og veru um tvö atriði
í frv. Annað er um skipun kjörstjórna og
hitt um kjörseðilinn. Ég get þessa strax,
svo að hv. þm. geti áttað sig á, að brtt.
skiptast í tvo flokka. Meiri hl. leggur til,
að í stað þess, að gert er ráð fyrir í frv.,
að sýslumenn og hreppstjórar séu sjálf-
kjörnir í kjörstjórnir, skuli allir kosnir í
kjörstjórnir. Það, sem vakir fyrir meiri
hl., er, að tryggt sé, að flokkarnir fái full-
trúa í kjörstjórnir. Einkum á þetta við
um undirkjörstjórnir, vegna þess að þær
þurfa oft að aðstoða við kosninguna á
kjörfundi. Minni hl. hélt því fram, að
hreppstjórar og sýslumenn ættu að sjálf-
sögðu að vera sjálfkjörnir í kjörstjórn-
ir, þar sem það væru hæfustu og vönustu
mennirnir. Meiri hl. leit svo á, að þetta
væri ósanngjarnt, þar sem sá flokkur,
sem telur sér hreppstjóra eða sýslumann,
þarf ekki að eyða sinu atkvæði á hann,
og fær þannig óeðlilega afstöðu innan
kjörstjórna. En þó svo væri, að sýslu-
menn væru öðrum fremri í þessu efni,
þá er því til að svara, að sýslumenn geta
ekki alstaðar verið formenn kjörstjórn-
ar hvort sem er. Reynslan hefir sýnt, að
kjörstjórnir hafa alls ekki verið lakari
í þeim stöðum. Ef sá flokkur, sem telur
sér sýslumann, teldi hann hæfastan

manna til þess að eiga sæti í kjörstjórn,
þá getur hann sett sín atkvæði á sýslu-
mann og komið honum þannig inn í kjör-
stjórn. Ég geri líka ráð fyrir því, að svo
myndi fara, að sýslumenn og hrepp-
stjórar kæmust alstaðar inn í kjörstjórn-
ir, en með þessu móti yrði ekki raskað
jafnvæginu á milli flokkanna. Er þetta
því á allan hátt „demókratískara“.

Þá kemur að hinu atriðinu, sem brtt.
fjalla um, og það eru kjörseðlarnir. Það
hefir verið útbýtt hér í d. uppkasti að
kjörseðli, sem er eftir fyrirmælum frv. og
brtt., sem minni hl. stjkskrn. ber fram.
Það, sem meiri hl. stjkskrn. hefir út á kjör-
seðilinn að setja, er það, hvernig neðri
hluti hans er útbúinn. Það er enginn á-
greiningur um efri hluta seðilsins, en að-
eins um landskjörshluta hans.

Meiri hl. stjkskrn., eins og raunar líka
minni hl. hennar segist óska, vill leggja
áherzlu á, að sem einfaldast sé fyrir kjós-
endur að kjósa, og að þannig sé frá seðil-
inum gengið, að kjósandi freistist ekki
til þess að rjála við hann að óþörfu og
eyðileggi atkv. sitt með því.

Það er skoðun meiri hl. stjkskrn., að
með því að prenta á seðilinn nöfn lands-
lista, þá sé miklu meiri hætta á þessu, og
stingur hann því upp á því, að í staðinn
fyrir að prenta nöfn landslista á seðil-
inn, þá sé neðri hluti hans auður. Ef
menn þá vilja kjósa landslista, eiga þeir
að rita bókstaf þess lista, sem þeir vilja
kjósa, á seðilinn. Með þessu virðist meiri
hl. stjkskrn. það tryggt, að aðrir eigi ekki
við landskjörshluta seðilsins en þeir, sem
hafa hugsað sér að ganga framhjá fram-
bjóðanda í sínu kjördæmi og kjósa lands-
lista, og viti þá, hvernig þeir eiga að fara
að því.

Nú er það svo í frv., að gengið er út frá
því, að landslisti sé aðeins kosinn, ef
kjósandi er óánægður með frambjóðanda
í kjördæmi sínu, en frambjóðanda í kjör-
dæmi reiknast þó þau atkv., sem listinn
fær. Frágangur landskjörshluta seðilsins
hefir því mesta þýðingu, þar sem enginn
frambjóðandi er fyrir flokkinn í kjör-
dæmi. Meiri hl. stjkskrn. finnst því, að það
muni vera ákaflega auðvelt að koma
mönnum í skilning um það, að aðeins
þurfi að skrifa listabókstafinn á seðilinn.

Eins og menn sjá, er gert ráð fyrir í

frv., að menn geti gert breyt. á landslistakjörseðlinum, og að kjósendur þeirra flokka, sem engan landslista hafa í kjöri, geti látið í ljós vilja sinn um, hverjir hljóta skuli uppbótarsætin, með því að rita nöfn eins eða fleiri frambjóðenda flokksins á landskjörshluta seðilsins. Það má því gera ráð fyrir, að kjósendi þurfi á nokkru rúmi að halda, til þess að láta í ljós fullan vilja sinn í þessu efni, og það virðist meiri hl. stj.skr. ekki hægt, nema því aðeins, að seðillinn sé auður, eins og brtt. okkar gera ráð fyrir.

Ég hefi nú gert grein fyrir því, hvers vegna meiri hl. stj.skr. hefir komið með þessar brtt. Honum virðist, að ef þær nái fram að ganga, þá sé betur gætt öryggis við kosningar og minni hættu á, að menn ónóti atkvæði sín.

Þá vil ég fara nokkrum orðum um brtt. á þskj. 76. Hún er flutt af mér, hv. þm. Barð. og hv. 1. þm. Eyf. Ég gat þess við 1. umr. þessa máls hér í þessari hv. d., að við hefðum í hyggju að koma fram með brtt. um, að hafðir skyldu tveir kjördagar til þess að kjósendum sé gefin betri aðstaða til að nota kosningarrétt sinn. Milli mín og flokksbræðra minna hefir orðið samkomulag um að flytja brtt. um, að aukakjörfund sé skylt að hafa daginn fyrir almennan kjördag, ef um það kemur ákveðin ósk frá þriðjungi kjósenda í viðkomandi kjördeild. Þessar brtt. allar sex eru um sama atriði, og verður því annaðhvort að samþ. þær allar eða fella þær allar.

Ég skal geta þess til skýringar við 1. brtt., sem er um það, hvenær kjörskrá skuli ganga í gildi, að ætlazt er til, að hún sé gengin í gildi fyrir aukakjörfund.

Með kosningalagafrv. eins og það nú liggur fyrir er nú að vísu stefnt að því, að þeim mönnum sé gert sem auðveldast að kjósa, sem sökum ýmissa aðstæðna hafa erfiða aðstöðu til að nota kosningarrétt sinn; t. d. er það gert með því að hafa kjördeildir fleiri en áður. Í ýmsum héruðum er erfitt að koma við hentugri kjördeildaskipun, og væri því mjög heppilegt fyrir kjósendur, að til væri í l. heimild til þess að hafa kjördagana tvo. Ég geri ekki ráð fyrir því, að þessi heimild verði notuð annarsstaðar en þar, sem full þörf er fyrir hendi, og ég get ekki

séð neitt, sem mælir á móti því, að þessi leið sé farin þar, sem erfið er kjörsókn.

Það má nefna ýms dæmi þessu máli til stuðnings, eins og t. d. þar, sem fátmennt er á heimilum og hjónin verða að skiptast á að fara á kjörfund, til þess að skilja ekki heimilið og börnin eftir í óreiðu. Þá væri vissulega miklu heppilegra að hafa kjördagana tvo, svo að þau gætu farið sinn daginn hvort. Eins er það með eldra fólk og lasburða, sem erfitt á með að sækja kjörfund, ef nokkuð er að veðri. Það gæti verið mjög hentugt fyrir það að mega fara á kjörstað og neyta atkvæðisréttar síns á laugardaginn fyrir aðalkjördaginn, ef veður væri þá gott.

Ég vænti þess, að hv. d. sýni skilning sinn á þessu máli, og að hún loki ekki þeim möguleika til hagkvæmara fyrirkomulags í þessu efni, sem opnast, ef sú nýja leið er farin, sem þessar till. gera ráð fyrir.

Jón Pálmason: Ég ætla að byrja á því að vikja nokkrum orðum að þeirri brtt. við kosningalagafrv., sem ég og hv. 2. þm. Skagf. höfum flutt, og sem hv. dm. hafa sjálfsagt athugað. Þessi till. er á þskj. 69 og er ekki bundin við kosningalagafrumv. að öðru leyti en því, að þar kemur fram ný grein, sem ætlazt er til, að sett sé inn í frv. Efni till. er það, að ef þm. taka að sér launastörf, sem ríkisstj. veitir eða ræður veitingu á, þá verða þeir að segja af sér þingmennsku, og skal þá fara fram aukakosning, ef þm. hefir verið kosinn kjördæmiskosningu, en annars skal varamaður taka við.

Tilfnið til þessara brtt. býst ég við, að mönnum sé ljóst. Það hefir tíðkæzt mjög undanfarin ár, að þm. hafa fengið launastörf af þeirri stjórn, sem þeir hafa stutt, og í því efni hefir stjórn þess flokks, sem mestu hefir ráðið í landinu undanfarin sex ár, gengið lengst. Það er kunnugt, að hér á þinginu er allmikill flokkur manna, sem hefir notað sér þingmennsku sína til þess að útvega sér vel launuð embætti. Í því sambandi vil ég geta þess, að við flm. ætlumst ekki til þess, að till. verki aftur fyrir sig og taki til þeirra þm., sem fengið hafa launastörf hjá ríkinu fram að þessum tíma, heldur ætlumst við til þess, að hún komi í veg

fyrir, að þetta geti gengið svona endalaust áfram, eða m. ö. o., að þm. geti ekki notað þingmennsku sína til þess að afla sjálfum sér og sínum flokksmönnum friðinda fram yfir þingmennskuna sjálfa.

Það virðist vera í alla staði réttmætt, að þeir menn, sem hafa það traust í héruðum sínum eða landinu, að þeir eru kosnir sem fulltrúar á löggjafarsamkomu þjóðarinnar, fái það góð laun, að þeir verði skaðlausir af og þurfi ekki að nota aðstöðu sína til þess að krækja sér í feitir stöður. Þessi till. nær vitanlega ekki nema til þm. sjálfra og getur ekki komið í veg fyrir, að áhrifum sé beitt í þessu efni gagnvart utanþingsmönnum. Það er auðséð, að þetta ólag getur haft þær afleiðingar, að ríkisstjórn í meiri hl. getur aukið fylgi og rýrt sjálfstæði sinna manna með friðindum, og í öðru lagi getur ríkisstj., sem vill nota sér aðstöðu sína á þennan hátt, lamað heilbrigða andstöðu og gagnrýni manna, sem eru í andstöðuflokki við hana. Þetta viljum við koma í veg fyrir. Það má nú ef til vill segja, að ekki sé þannig frá þessu gengið, að ekki sé hægt að fara í kringum ákvæði till., þar sem í henni eru tvennskonar undantekningarákvæði. Hún nær ekki til þess, þegar embættismaður flyzt úr einu embætti í annað í sömu stjórnargrein, t. d. ef sýslumaður flyzt milli sýslna og lækna úr einu læknishéraði í annað. Sömu leiðis nær ákvæðið ekki til þeirra, sem sökum sérfræðipekkingar taka að sér um stundarsakir starf, sem þeir eru öðrum færari til að vinna. Hér er aðeins átt við þá menn, sem eru sérfræðingar innan sinnar stéttar, eins og t. d. lækna, sem lagt hefir stund á einhvern sérstakan sjúkdóm.

Ég vil nú ekki fjölyrða um þetta frekar á þessu stigi málsins, en ætla aðeins að minnst á síðustu grein þessarar brtt., að það verður nokkuð ójöfn aðstaða þeirra þm., sem verða fyrir barðinu á þessari till. Þeir, sem eru kosnir hlutfallskosningu, verða að sætta sig við, að varamaður komi í staðinn, en kjördæmakosnir þm. geta boðið sig fram við nýjar kosningar.

Að endingu vil ég segja nokkur orð um þær brtt. aðrar, sem hér liggja fyrir. Mig undrar, að stj. skr. skuli koma með brtt.

Alþ. 1933. B. (47. löggjafarþing).

um þýðingarmestu atriði frv., sem samþ. var með góðu samkomulagi við 2. umr.

Aðalbrtt. eru um úthlutun uppþótarþingsæta, og virðist mér sem stj. skr. fari inn á þá braut, að halda sér eingöngu við atkvæðatöluna. Langbezta leiðin var sú, sem var farin í stj. skr., sem ríkisstj. lagði fyrir þingið, að þeir, sem hefðu „hlutfallslega hæsta atkv. tölu við kjördæmakosningu, komi fyrst til greina við úthlutun uppþótarþingsæta, eða m. ö. o., að þeir, sem stæðu næst því að verða kosnir í kjördæmi, kæmu fyrst til greina. Ég get miklu frekar fallið á till. á þskj. 86, en býst við að fá tækifæri til að ræða hana seinna.

Það var eitt atriði í till. þeim, sem hv. síðasti ræðumaður mælti fyrir, sem ég held, að sé að mörgu leyti athugasvert, og er það ákvæðið um að hafa kjördagana tvo. Ég lit svo á, að heppilegast sé að hafa sem fastast skipulag á þessum málum og reyna að koma í veg fyrir, að nokkur glundroði komist þar að. Ég hygg, að það myndi einmitt skapa glundroða og óánægju við kosningar að hafa kjördagana tvo. Að visu er það rétt, að aðstaða hjá sveitafólki til þess að sækja kjörfund getur verið erfið, en mér virðist svo greitt úr þessum annmörkum í frv. eins og það liggur fyrir nú, þar sem í því eru ákvæði um, að stofna meg nýjar kjördeildir, að ekki virðist ástæða til þess að ganga þar inn á viðara svið. Líka mætti láta kjörfund standa allan daginn, til þess að hægara sé fyrir fólkið að skiptast á að fara að heiman.

Ég fjölyrði svo ekki um þetta frekar að þessu sinni, en mun sýna afstöðu mína til hinna einstöku breyt. með atkv. mínu.

Umr. frestað.

Á 15. fundi í Nd., 21. nóv., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 59, 60, 66, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 86, 87, 90, 92).

Halldór Stefánsson: Ég hefi leyft mér að bera fram á þskj. 73 nokkrar brtt. við frv. það, sem hér er til umr., og mun ég ekki komast hjá að gera nokkra grein fyrir þeim. Mikill meiri hl. brtt. þessara eru orðabreyt., og mun ég þar fara fljótt yfir sögu, láta afdrif þeirra vera komin

undir tilfinningum hv. dm. fyrir íslenzku máli.

Fyrsta brtt. mín er við 5. gr. frv., og eru allir staflíðir hennar orðabreyt. einar, sem ég skal ekkert fara út í hér.

Önnur brtt. er við 6. gr. Þar er farið fram á að nema burt þau ákvæði gr., að samþykki yfirkjörstj. þurfi að koma til, ef skipta á kaupstað eða hreppi í kjördeildir. Brtt. þessi er byggð á því, að það virðist algerlega óeðlilegt að gera undirkjörstjórnir ómyndugar gagnvart yfirkjörstjórnnum í þessu atriði, hvort þær telja nauðsynlegt að hafa eina eða fleiri kjördeildir í hreppnum. Ákvæði þetta eins og það er í frv. virðist því aðeins vera leifar af gamalli skriffinnsku, sem sjálfsagt sé að fella burt. Brtt. 2.b. viðkemur og þessari grein, og má heita, að hún sé engin efnisbreyt. Í frvgr. eins og hún er nú er svo ákveðið, að þegar tiltekin tala kjósenda í einhverjum hreppi óskar eftir að fá nokkurn hluta hreppsins í sérstaka kjördeild, þá eiga þeir kröfu á því, ef kjördeildir hreppsins eru færri en fjórar. En það er hvergi sagt, hvert þeir eigi að beina þessari kröfu sinni. En hér er svo tiltekið, að þeir skuli beina henni til viðkomandi sveiturstjórnar.

Þriðja brtt. er við 7. gr. Hún er í raun og veru ekki efnisbreyt. Í frv.gr. er sagt, að kjörstjórnir við alþingiskosningar skuli vera þrennar: Landskjörstjórn, yfirkjörstjórnir og undirkjörstjórnir. Hér hefir ein kjörstjórnin gleymzt, sem sé utankjörfundakjörstjórn. Er því lagt til, að henni sé bætt sem 4. tölul. við greinina. Þetta er aðeins lagfæring á formi, en ekki efnisbreyt.

Þá er 4. brtt., sem er við 9. gr. Það er aðeins orðabreyt. Í 2. málsg. 9. gr. segir svo m. a.: „Að öðrum kosti skipar ráðherra oddvita, er sé kjósandi í kjördæminu“, o. s. frv. Á að gera þetta þar, sem sýslumaður eða bæjarfógeti er ekki heimilisfastur í kjördæminu. Það má segja, að þetta geti staðizt. En það er óneitanlega réttara orðalag og meira í samræmi við efni gr. að segja „annarsstaðar“ í stað „að öðrum kosti“.

Fimmta og sjöunda brtt. eru aðeins orðabreyt., sem þurfa ekki skýringar við.

Þá er 8. brtt., við 25. gr. Í 25. gr. er

svo ákveðið, að enginn kjósandi megi greiða atkv. nema í einu kjördæmi. Ég býst nú við, að hér sé líka meint, að hann megi heldur ekki greiða atkvæði nema í einni kjördeild, því að alveg eins getur komið fyrir, að maður standi á kjörskrár í 2 kjördeildum innan sama kjördæmis eins og hann getur staðið á kjörskrár í tveimur kjördæmum. Mér virðist því rétt, að það sé tekið fram í kosningalögunum, að hið sama gildi, að enginn megi frekar greiða atkv. nema í einni kjördeild, eins og enginn má greiða atkv. nema í einu kjördæmi við sömu kosningar til Alþingis.

Niunda brtt. er aðeins orðabreyt. Þá er 10. brtt., við 27. gr. Í síðustu málsg. 27. gr. frv. er svo tiltekið, að auk þess sem framburði einstaks frambjóðanda skuli fylgja skrifleg yfirlýsing hans sjálfs um það, hvaða stjórnmalaflokkki hann fylgi, þá skuli og fylgja skrifleg yfirlýsing hlutaðeigandi flokksstj. um það, að hann sé í kjöri fyrir flokkinn. Samkv. þessu eru því sjálfir frambjóðendurnir og meðmælendur þeirra ekki teknir trúanlegir um það, hvaða flokksaðstöðu þeir hafi. Mér finnst þetta í fyllsta máta óviðkunnulegt, þar sem líka hugsunin, sem liggur til grundvallar fyrir því, er sú, að koma hér á alræðisvaldi flokksstjórnanna yfir þjóðarheildinni og einstaklingunum. Ég legg því til, að þetta ákvæði um hina skriflegu yfirlýsingu flokksstjórnanna sé fellt burt úr greininni. Verði brtt. þessi felld, þá mun ég fylgja annari brtt., sem hér liggur fyrir á öðru þskj. og gengur í svipaða átt.

Þá er 11. brtt., við 28. gr. Hún er í fjórum liðum Stafl. a. og b. eru aðeins orðabreyt, og sómuleiðis stafl. c. En stafl. d. er efnisbreyt. Í frv. er svo gert ráð fyrir, að þeir einir frambjóðendur eigi rétt á að koma til greina við landskjör og til uppbótarþingsæta, sem bjóði sig fram undir ákveðnu flokksmarki. Er þannig þeim frambjóðendum, sem ekki vilja láta merkja sig undir neitt af flokksmörkunum, ætlaður annar og minni réttur en flokksháðum frambjóðendum.

Ég geri nú ráð fyrir, að það komi ekki til með að hafa neina praktiska þýðingu, þó að þessu ákvæði verði breytt. En ég held því fram, að það beri að gera það

eigi að siður, því að það er í mesta máta óviðkunnanlegt, að lögin sjálf ætli kjósendum og frambjóðendum tvennskónar rétt. Ég leyfi mér því að leggja það til, að þeim frambjóðendum, sem ekki vilja játaast undir neitt ákveðið flokksmark, sé í kosningalögunum ætlaður sami réttur og öðrum frambjóðendum.

Í 29. gr. frv. er svo ákveðið, að frambjóðandi, sem býður sig fram utan flokka, megi ekki vera á landslista, og getur því ekki komið til greina við úthlutun upp-bótarþingsæta. Þetta vil ég leiðrétta með 12. brtt. minni, a-lið.

Þá eru 13., 14., 15., og fyrri liður 16. brtt. minnar orðabreyt., sem ég tel ekki ástæðu til að orðlengja um sérstaklega. Aftur er b-liður 16. brtt. afleiðing af því, sem ég hefi gert till. um áður. Í lögunum á öllum kjósendum að vera ætlaður sami réttur. Hér er því farið fram á orðabreyt. til samræmis við það.

Sautjándi brtt. er og orðabreyt., að í staðinn fyrir orðin „Listi utan flokka“ komi: „Listi óflokksháðra kjósenda“.

Þá er 18. brtt. Hún er við 113. gr. frv. og er í þremur stafl., a., b., og c. Brtt. þessi er töluverð efnisbreyt. Hún fjallar um það, hversu langt eigi að ganga í því að meta gild eða ógild atkv. frá kjósendum, þau, sem gölluð eru. Eins og vitanlegt er, þá hafa allir menn, sem náð hafa vissum aldri, jafnan rétt til þess að vera kjósendur. Þar á er enginn munur gerður. Það hefir stundum verið talað um það, að rétt væri, að menn stæðust ákveðið kunnáttupróf til þess að fá kosningarrétt. Nú vill svo til, að kosningarathöfnin sjálf er eða getur verið nokkurskonar próf fyrir kjósendur, og það virðist vera það minnsta og eðlilegasta próf, sem af þeim er hægt að heimta, að þeir hafi getað skilið eða lært þær einföldu reglur, sem um kosningarathöfnina gilda. Hafi þeir ekki getað það, þá eru þeir slíkir andlegir vanmetamenn, ég á við það, sem Danir kalla „Undermaalere“, að þeir eiga ekki að hafa kosningarrétt. Ég er því alveg á móti því ákvæði frv., að taka gilda atkvæðaseðla, þar sem margskonar frávík og afglöp eru leyfð frá hinni réttu aðferð. Brtt. mín er því í þá átt að fletja nokkur atriði úr 114. gr. frv. í 113. gr. þess, þar sem fram er tek-

ið, hvað valdi ógildingu atkvæðis. Ég vil láta það varða ógildingu atkvæðis, ef merkt er **af**tan við nafn eða listabókstaf, þar sem fyrir er lagt í kosningalögunum, að merkja eigi **framan** við. Ég tel þann, sem getur ekki skilið eða munað jafneinfalt atriði, svo mikinn vanmetamann andlega, að atkvæði hans eigi að falla ógilt; hann hafi með vankunnáttu sinni afsalað sér kosningarréttinum sjálfur. Þá vil ég, að það varði og ógildingu, ef á utankjörstaðaseðli er ekki fullt, óbjagað nafn frambjóðandans. Geti kjóandi ekki munað fullt nafn hans og þurfi að hnjóta um það, þá litur út fyrir, að það hafi ekki verið af eigin áhuga eða nægri greind, að hann gekk til kosninga. Þá legg ég og til, að það varði ógildingu atkvæðis, ef aðeins er kosinn einn frambjóðandi í tvímenningskjördæmi, og sömuleiðis, ef fleiri en einn eru kosnir í einmenningskjördæmi. Ákvæðin eru svona í nügildandi kosningalögum og eiga, að því er ég tel, að vera áfram í lögum, því að slík mistök sem þessi bera svo ljósan vott um skilningsleysi kjósenda, að hann á með því að hafa sjálfur tekið af sér réttinn til þess að hafa áhrif á kosningu. Hinsvegar vil ég alls ekki, að það bitni á kjósendum, þó að þeir séu illa skrifandi, eða séu skjálfhentir, svo að krossinn sé þeirra hluta vegna ljótur eða hlykkjóttur.

Þá geri ég till. um, að 115. gr. frv. falli niður. Sú gr. kveður svo á, að ef kjósenda hefir orðið það á að kjósa bæði frambjóðanda og landslista flokks, þá skuli seðillinn að visu tekinn gildur og atkv. teljast greitt frambjóðandanum í kjördæminu, eða í Rvík lista kjördæmisins, en landslistinn skuli talinn ókosinn. Ég legg til, að þessi gr. sé felld niður vegna þess, að ég tel, að hún komi of nærri því stjkskrfv., sem fyrir liggur, og allir vita, að verður að lögum samhliða kosningalagafrv. Í 1. gr. þessa stjkskrfv., staflíð c., segir: „Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjóandi atkv. **annaðhvort** frambjóðanda í kjördæmi eða landslista“. Það er greinilega tekið fram, að kjóandi á **annaðhvort** að kjósa frambjóðanda eða landslista. Ef hann kýs hvorttveggja, brýtur það í bága við

stjskr., en þó er ætlað til í kosninga-lagafrv., að leyfilegt sé að taka slíkan atkvæðisseðil gildan. Ég get hugsað mér, að flughálum lögfræðingum geti hér tekizt að finna einhverskonar smugu. En það er þá til litils að setja skýlaus ákvæði í lög, ef hægt er að smjúga fram hjá þeim með lögkrókum, ef talið er, að það komi flokkshagsmunum betur.

21. brtt., við 128. gr., er að mestu leyti orðabreyt. og að nokkru þó afleiðing af þeim ákvæðum um jafnrétti kjósenda, sem ég hefi gert till. um. Í 128. gr. frv. segir, að atkv., sem falla á frambjóðendur utan flokka, komi ekki til greina við úthlutun uppþótarþingsæta. Hér er þannig skýlaust tekið fram, að óháðum kjósendum er í frv. ætlaður minni réttur heldur en öðrum kjósendum landsins. Ég býst við, að það, sem haft verður á móti till. mínum um þetta efni, verði helzt það, að það sé óeðlilegt eða fáránlegt, ef utanflokkamönnum er veittur sami réttur til uppþótarsæta og öðrum. Að hér skuli sérstaklega tekið fram, að utanflokkakjósendur skuli ekki hafa þennan rétt, sýnir það, að ekki hefir verið álitnið alveg sjálfsagt, að þeir hefðu hann ekki. Brtt. mín hnígur að því að taka hið gagnstæða fram á þessum stað, að flokkur óháðra kjósenda skuli hafa sama rétt til uppþótarþingsæta eins og nafngreindir stjórnmálaflokkar.

Síðasta brtt. mín, við 129. gr., er afleiðing af þessum till. mínum um jafnrétti kjósendanna, það er að niður falli 3. tölul., og þarf ekki að fara orðum um það frekar.

Það er þá um brtt. minar í heild að segja, að meiri hl. þeirra er aðeins orðabreyt.; sumar snerta efnishlið frv. að engu leyti, en aðrar eru afleiðingar af þeim fáu efnisbreyt., sem ég legg til, að gerðar séu á frv. Ég skal svo að lokum rifja upp, hverjar þær efnisbreytingar eru. Það er þá fyrst, að flokksstjórnirnar þurfi ekki að stimpla sér kjósendur eða framboðslista til þess að þeir séu teknir gildir. Annað það, að allir kjósendur séu gerðir jafnréttiháir fyrir sjálfum lögnum, þótt það hafi máske ekki mikla þýðingu í framkvæmd, að lögin sjálf ætli mönnum ekki tvennskonar rétt, eftir því hvort þeir eru í pólitískum

flokki eða ekki. Þriðja er það, að niður falli 115. gr. frv., sem ég tel, að komi of nærri stjskr. Þá er það, að ekki þurfi samþykki yfirkjörstjórnar til þess að fjölga megi kjördeildum í hreppum. Og loks er það bann við því, að kjósendur megi greiða atkv. í tveimur kjördeildum innan sama kjördæmis.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Ég hefi nú ekki haft nenningu til að fara í lúsaleit um þetta frv. Hefði það þó orðið nóg verkefni, því mér sýnist ekki ætla að duga sú tvöfalda kláðaböðun, sem það fær hér í d., en hv. Ed. tekur það nú vafalaust til frekari athugunar og lækninga.

Það eru aðallega þrjú atriði, sem ég og hv. meðflm. mínir tókum til athugunar á þskj. 86. Fyrst það, sem hv. 2. þm. N.-M. hefir nú flutt svipaða brtt. um, að takmarka nokkuð það vald, sem miðstjórnnum flokkanna er veitt samkv. frv. um framboð í kjördæmum úti um land. Það hefir verið talsverð togstreita milli flokka og einstakra manna um fyrirkomulagið á þessum hlutum. Sósíalistar berjast fyrir því, að sem mest vald sé lagt í hendur flokksstjórnanna í þessu efni. Þeir vilja koma á landskjöri og hlutfallskosningu um allt land, en það er vitanlegt, að með því fyrirkomulagi yrði ákvörðunarvald flokksstjórna um framboð svo róttækt, að áhrifa utan af landi mundi ekki gæta. Nú tókst ekki að koma þessu fyrirkomulagi á með stjskrbreyt., og hefir þá þótt sjálfsagt að reyna að koma valdinu yfir framboðum sem mest í hendur flokksstjórnunum með ákvæðum kosningalaganna. Þessu erum við flm. brtt. á þskj. 86 algerlega mótfallnir. Er það eðlileg afleiðing af því, að frá mínu sjónarmiði er það sjálfsögð skylda Alþingis að taka ekki af sveitunum það ákvörðunarvald um fulltrúaval, sem þær ávallt hafa haft. Í stað þess, að frambjóðandi þurfi að leggja fram viðurkenningu miðstjórna um fylgi þess flokks, sem hann telur sig til, viljum við láta nægja yfirlýsingu meðmælenda hvers frambjóðanda um, að þeir mæli með honum sem frambjóðanda þess flokks, sem hann býður sig fram fyrir. Ég þykist ekki þurfa að fjölýrða um þetta; hv. 2. þm. N.-M. hefir skýrt það

frá sínu sjónarmiði, og skoðanir okkar falla nokkuð saman um þetta efni.

Annað atriðið í till. okkar er um skipun landslistanna. Þar gætir einnig í frv. áhrifa þeirra manna, sem flytja vilja sem mest ákvörðunarvald á þessu sviði í hendur miðstjórna flokkanna. Eftir till. okkar á eingöngu að taka þá menn í uppbótarsæti, sem hafa verið í kjöri í kjördæmi og fengið annaðhvort hlutfallslega mikið fylgi eða mikið atkvæðamagn, án tillits til hlutfallsins við þann, sem náð hefir kosningu. Að visu er komið inn í frv. ákvæði um það, að þegar flokkur hefir alla frambjóðendur sína í kjördæmum á landslista eða hefir engan lista, þá skuli fyrst koma í röðinni við úthlutun uppbótarsæta sá frambjóðandi, sem flest atkv. fær án þess að ná kosningu, og við 2. umr. var svo bætt við, að næst skyldi koma sá, er flest atkv. fær hlutfallslega, og svo koll af kolli. Nú sé ég, að einhverjir úr stjkrn. vilja hlaupa frá þessu aftur og flytja brtt. þess efnis. En aðalatriðið í okkar till. er það, að frambjóðendur flokka í kjördæmum skuli vera á landslistum flokkanna og einir koma til greina við úthlutun uppbótarsætanna. Við höfum þó sett hér þann varnagla, að frambjóðendur geti afsalað sér þeim rétti að eiga sæti á landslista flokks síns, ef hann tilkynnir það jafnframt framboði sínu. Það getur komið fyrir, að einhver frambjóðandi kæri sig ekki um að vera á landslista, og er þá rétt, að hann geti sjálfur tekið ákvörðun um það.

Ég þykist ekki þurfa að halda langa ræðu um þetta efni. Það var talsvert ágreiningsefni í fyrra, þegar stjskr. var afg., og þá svo mikið rétt, að ég tel ekki þurfa meiri umr. um það að svo stöddu frá minni hálfu.

Þá er þriðja atriðið í frv., sem við viljum gera nokkra leiðréttingu á. Er þar raunar um allstórvægilega breyt. að ræða, sem snertir ákvæði 117. gr. Nú hefir hv. stjskr. fengið vitneskju um, að við ætl-uðum að flytja brtt. um þetta efni, og þotið í að taka svipaða till. upp í brtt. sínar á þskj. 87. Ég verð að segja, að ég varð dálítið hissa, að þessi ákvæði skyldu nokkurn tíma komast inn í frv., ekki sízt fyrir það, að hv. 1. þm. S.-M. átti sæti í n., sem samdi það. Ég hafði fengið þá

hugmynd um hv. 1. þm. S.-M., að hann væri mjög andvígur hlutfallskosningu í tvímenningskjördæmum. Um það atriði var mikið deilt á síðasta þingi, og hlaut ég m. a. ámæli úr ýmsum áttum fyrir það, að ég taldi ekki frágangssök að fara þá leið, ef með því fengist sú breyt., að uppbótarsætin yrðu til muna færri. Aftur er ég algerlega mótfallinn því, að ofan á þau 11 uppbótarsæti, sem nú hafa verið ákveðin, sé bætt hlutfallskosningu í tvímenningskjördæmum. Og ákvæði 117. gr. eins og þau eru nú í frv. geta verk-að alveg á sama hátt og hlutfallskosning í tvímenningskjördæmunum. Miðað við atkvæðatölur síðustu kosninga hefði eftir þeim reglum verið leikur einn fyrir framsóknarmenn í Skagafirði að fá annan sinn frambjóðanda kosinn sem 1. þm. Skagf., og eins hefði verið hægðarleikur fyrir Sjálfstfl. að koma öðrum sínum frambjóðanda að í Eyjafjarðarsýslu. Sömulleiðis hefði frambjóðandi Sjálfstfl. í Suður-Múlasýslu með glans komið að sem 1. þm. S.-M. og frambjóðandi Frams.-fl. í Rangárvallasýslu sem 1. þm. Rang. Svona er nú frágangurinn á frv. Ég veit ekki, hvað hv. 1. þm. S.-M. og meðnm. hans hafa haft í hyggju, þegar þeir lögðu þetta fyrir þingið. Er hv. þm. að svíkjast aftan að kjósendunum með þessu? Þorir hann ekki að kannast opinberlega við það, að hann hafi skipt um skoðun í þessu efni, og ætlar svo að lauma þessum reglum inn í frv. án þess opinberlega komi fram, að þær eigi upp að taka? Það, sem mest er áberandi og bendir á, að hv. nm. finni til sakar, er það, að þegar n. verður vör við, að bera á fram brtt. og eyðileggja þetta fyrir henni, þá rýkur hún til og flytur sjálf brtt., til þess að þvo hendur sínar og geta sagt: um leið og við sáum, hvað af þessu getur leitt, þótti okkur sjálfsgott að laga það. Ég get varla hugsað mér, þó ýmislegt bendi til, að ekki hafi verið lagzt mjög djúpt við samningu frv., að hér sé um óviljaverk að ræða; það bæri vott um svo mikið flaustursverk, að ég veit ekki, hvað ætti að halda um þá menn, sem að því hafa starfað. Hitt get ég sagt, að mér finnst þetta snið-ug undanbrögð til þess að koma vilja sínum fram, ef það hefir verið gert af ásettu ráði, sem ég verð að álíta. En það

er aukaatriði, úr því hv. nm. hafa ekki séð sér fært að koma þessu í gegn og berjast opinberlega fyrir því, heldur hlaupa frá öllu saman með því að flytja brtt. sjálfir í sömu átt og við. Ég get lýst því yfir, að ég er ekki svo kappfullur, að ég vilji endilega, að okkar till. verði samþ. Ég get alveg eins fellt mig við brtt. n. og tek því okkar brtt. aftur og greiði atkv. með till. n.

Þetta eru þá þau atriði, sem felast í brtt. okkar á þskj. 86. Ég hirði ekki um að fara út í hverja einstaka af brtt., sem eru sjö talsins og miða allar að því að koma á þeim leiðréttingum, sem ég hefi hér nefnt. Ég skal aðeins geta um smávægilega breyt. við 142. gr., þar sem stjórnmalafélögum, er gera ályktanir um framboð, er leyft að koma þeim á framfæri. Við viljum, að þetta sé miðað við áskoranir til framboðs aðeins í því kjördæmi, sem félagið starfar í. Þetta er í samræmi við þá skoðun okkar, að hvert hérað eigi að ráða sjálft sínum frambjóðendum og ekki að vera að vasast í þeim hlutum fyrir önnur héruð.

Ég vil svo ekki tefja tímann meira og læt þetta nægja sem meðmæli með brtt. okkar. Ég vona, að hv. þdm. sjái sér fært að samþ. þær, því þær miða allar að því að tryggja rétt hinna einstöku héraða úti um landið, og að því hafa flestir talið sig vilja styðja, þó sú viðleitni hafi á ýmsan hátt verið túlkðu.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Við frsm. stjkrn. höfum skipt þannig með okkur verkum, að hv. þm. Snæf. talar fyrir till. n. við þessa umr., en ég tala um afstöðu hennar til annara brtt., sem fram hafa komið. N. hefir ekki sem heild tekið afstöðu til allra brtt., og mun ég fyrst tala um þær, sem hún hefir tekið afstöðu til í heild.

Hv. 2. þm. N.-M. flytur brtt á þskj. 73. Ég ætla fyrst að fara nokkrum orðum um þær af till. hans, sem fara fram á efnisbreyt., en síðar mun ég gefa nákvæmt yfirlit um, hverjar af till. n. leggjur til, að verði samþ., svo hv. þm. gefist tækifæri til að merkja við þær á sínum þskj. og athuga afstöðu sína til þeirra.

Það er þá fyrst 2. brtt., við 6. gr. N. getur ekki fallist á þá breyt., sem hv. þm.

fer þar fram á. N. ætlast til, að öllum kjördeildastofnunum sé skotið undir samþykki yfirkjörstjórnar, svo hún geti haft yfirlit um það, hvort við kjördeildaskiptingu er gætt fullrar sanngirni gagnvart hreppsþúum. Auðvitað er hægt að beita ósanngirni við skiptingu hreppa í kjördeildir, og við því er frekar hætt, ef aðili innan hreppsins hefir einn úrskurðarvald þar um, heldur en ef málinu er skotið til fjarlægari aðila, sem þó er nægilega kunnugur og getur litið hlutlaust á málið.

Þá hleyp ég yfir nokkrar brtt. og tala næst um 10. brtt., við 27. gr. Um hana er n. ekki alveg einhuga, og hafa nm. um hana óbundin atkv. Þessi till. fer fram á að fella niður þá yfirlýsingu flokka um fylgi þeirra við frambjóðendum, sem frv. gerir ráð fyrir, að þurfi að fylgja framboðum þeirra, sem bjóða sig fram fyrir ákveðinn stjórnmalaflokk. Tveir af nm. flytja miðlunartill. milli þeirra leiða, sem frv. og brtt. hv. 2. þm. N.-M. gera ráð fyrir. Er hún í því fólgin, að í staðinn fyrir yfirlýsingu flokksstjórnar geti komið prófkosning innan viðkomandi kjördæmis, sem flokkurinn tekur gilda. Ég fyrir mitt leyti er því mótfallinn, að felld verði niður þau ákvæði frv., sem tryggja, að flokkarnir geti látið uppi á skipulegan hátt, hver er raunverulega í kjöri fyrir þá í hverju kjördæmi. Ef slík ákvæði eru ekki og hver sem er getur boðið sig fram og sagt vera fyrir þennan og þennan flokk, er hætt við, að gangskör yrði gerð að því að fá menn til að komast inn á kjörseðil undir flokksheiti til þess að rugla kosninguna. Hitt skal ég viðurkenna, að segja má, að með því að gefa flokkstjórnun vald til að lýsa því yfir, hverjir séu í framboði fyrir flokkinn, geti verið nokkur hætt á yfirgangi flokkstjórna við að ákveða, hvort framboð eru fullgild, en ég held, að lítil hætt sé á, að kjósendur haldi ekki sínum rétti gagnvart flokksstjórnun. Ég get þó til miðlunar gengið inn á brtt. á þskj. 90, um það, að kjósendur í hverju héraði ráði framboði, ef prófkosning hefir farið fram þar með hæfilegu móti. En ég vil vara við hinu, að láta þetta atriði liggja svo laust sem lagt er til á þskj. 73, brtt. 10, því með því móti er áreiðanlega

hægt að koma við kosningabrellum. Eftir þeirri brtt. getur hver frambjóðandi sem vill, með því sjálfur að gefa yfirlýsingu um, að hann tilheyri einhverjum ákvæðnum flokki, komið á atkvæðaseðil sem frambjóðandi þess flokks. Samkv. frv. á að raða frambjóðendum á atkvæðaseðil eftir flokkum, en ekki eftir stafrófsröð eins og núgildandi kosningalög mæla fyrir; þess vegna riður meir á því en áður, að það liggi ljóst fyrir, hverjir séu í raun og veru frambjóðendur hvers flokks. Það má náttúrlega segja, að hægt sé fyrir viðkomandi flokkstjórn að gefa yfirlýsingu um, að einhver maður sé ekki viðurkenndur frambjóðandi þess flokks, sem hann telur sig vera fyrir, en þrátt fyrir það hefir þessi maður komið á kjörseðil sem flokksframbjóðandi aðeins fyrir eigin yfirlýsingu. Það væri heppilegast að samþ. ákvæði 27. gr. frv. óbreytt, til þess að fyrirbyggja það alveg, að frambjóðendur verði taldir á atkvæðaseðli til flokka, sem e. t. v. vilja ekki við þá kannast.

Þá skal ég snúa mér að þeim brtt. á þskj. 73, sem fjalla um utanflokkaframbjóðendur. Þar er utanflokkaönnum gefinn réttur, að mér skilst, til þess að bera fram landslista. Nú vil ég benda á það, að slík ákvæði geta ekki með nokkru móti samrýmt hvorki stjórnarskrár-breytingunum, sem verið er að samþ., eða ákvæðum kosningalagafrv. Tilgangur stjórnarskrárákvæðanna um landslista og uppbótarpingsæti er sá, að hópur manna viðsvegar um landið, sem vegna svipaðra skoðana hafa myndað flokk, skuli með úthlutun uppbótarpingsæta fá nokkra uppbót á sitt þingfylgi, ef þeir hafa farið illa út úr kjördæmakosningum. En það getur ekki komið til mála, að utanflokkaönnur viðsvegar af landinu, sem engin trygging er fyrir, að hafi neitt svipaðar skoðanir eða kjósi saman við kjördæmakosningar, geti haft landslista og fengið uppbótarsæti. Auk þess veit ég ekki, hvernig hægt verður að koma fyrir framboði landslista, sem skipaður á að vera utanflokkaönnum. Slikur listi gæti alls ekki fram komið án þess að þeir, sem á honum væru, mynduðu samtök með sér, og ef þeir mynda slík samtök, þá geta þeir talizt stjórnmálaflokkur og

hafa þá rétt til að bjóða fram lista án þess að fyrir þá séu sett nokkur sérákvæði. Það er því þetta tvennt, sem ég hefi við þessar brtt. að athuga. Í fyrsta lagi, að mér finnst það algerlega fara í bága við ákvæði stjkr., að utanflokkaönnur bjóði fram landslista, þar sem aðeins stjórnmálaflokkar hafa rétt til þess, og í öðru lagi, ef þessir menn slá sér samán til þess að mynda lista, þá hljóta þeir um leið að hafa myndað flokk um þann lista og hafa þá öðlzt réttinn af sjálfsér.

Þá skal ég snúa mér að 18. brtt. á sama þskj., við 113. gr., um það, hvernig ógilda skuli atkvæðaseðla. Eins og hv. 2. þm. N.-M. tók fram, þá eru ákvæði þessi einskonar próf, en ég mótmæli því, að þau séu nokkurt gáfnapróf. Hér er lagt til, að atkv. sé ógilt fyrir hlægilega litla galla, og ég tel það beint hættulegt að setja svo ströng ákvæði eins og t. d. það, að utankjörfundarseðill sé ógildur fyrir það, þó að stafvilla sé í nafni þess, sem kosinn er. Ég vil benda á það sem dæmi, ef nafnið Halldór væri skrifað Halldór, þ. e. með einu l, eða ef gleymdist að setja kommuna yfir ó-ið, þá á að gera atkv. þessa kjósanda ógilt. Mér finnst slíkt óhæfilegt. Það verður að vera aðalregla að taka atkvæðaseðil gildan, þegar það kemur ljóst fram, við hvern er átt, og ekki verður ágreiningur um það í kjörstjórn. Ég vil í þessu sambandi benda á það, að líklegra er, að þeir, sem vinna við skriftir, standist fremur þetta próf heldur en verkamenn, sem vanari eru öðrum störfum, en það væri enginn mælikvarði á gáfur eða stjórnmálavít þessara manna. Verkamaðurinn, sem gleymir l-inu í Halldór, þarf ekki að vera ógreindari en hinn, eða þó hann skrifi í fyrir y í nafni frambjóðanda (**Dómsmrh:** T. d. í Eysteinn). Já, t. d. það. Það sýnist harla óréttmætt að ógilda atkv. fyrir það.

Þá er 20. brtt., um að fella niður 115. gr. frv., sem hv. þm. sagði, að ætti að koma í veg fyrir stjórnarskrárbrót. Ég vil taka fram, að þetta var sérstaklega athugað í n., og það var einróma álit hennar, að ákvæði þessarar greinar væru ekki stjórnarskrárbrót, en þau eru um það, að þótt kjósandi setji kosningarkerki á

landskjörseðil eftir að hafa kosið frambjóðanda í kjördæminu, skuli atkv. hans eigi ógilt, ef merkt er við landslista þess flokks, sem frambjóðandinn er í, er hann kaus. Byggist þetta á því, að sá maður, sem kosið hefir frambjóðanda ákveðins flokks, hefir líka greitt atkv. sitt landslista þess sama flokks, og virðist þá hlægilegt að ógilda atkv. hans, þó hann merkti við þann landslista, sem hann hefir þá raunverulega þegar kosið. Auk þess vill n. með þessari gr. taka það fram, að ekki megí sami maður kjósa frambjóðanda eins flokks, en landslista annars flokks. — Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða neitt frekar um þessi atriði.

Skal ég þá víkja að þeim brtt. á þessu þskj., sem n. leggur til, að verði samþ. Það er þá fyrst 4. brtt., við 9. gr. frv., sem er aðeins orðabreyt. til bóta. 5. brtt., við 17. gr., er það einnig. Sama er að segja um 7. brtt., við 24. gr., og 8. brtt., við 25. gr. Með þeirri brtt. er einnig bætt inn í frv. ákvæðum, sem þurfa þar að vera, og fellst n. að sjálfsögðu á þessa brtt. Þá eru 13. og 14. brtt. sömuleiðis orðabreyt. til bóta, og enn fremur 16. brtt. a-liður. Ég hirði ekki um að fara að ræða þær brtt., sem aðeins eru orðabreyt. og n. hefir ekki getað fallizt á. Ég tek aðeins undir það með hv. flm., að þær eru flestar smekksatriði, sem vitanlega koma undir úrskurð hv. þdm.

Þá liggur hér fyrir brtt. á þskj. 86, og þó n. hafi ekki sameiginlega getað tekið afstöðu til þeirra, ætla ég samt að fara um þær nokkrum orðum frá eigin brjósti. Fyrsta brtt. á þessu þskj. er sama efnis og brtt. hv. 2. þm. N.-M. um að fella niður úr 27. gr. frv. skilyrði um, að flokksstjórnir viðurkenni framboð einstakra frambjóðenda fyrir flokkinn og enn fremur lista. Get ég því út af þessari brtt. vísað til þess, er ég sagði um brtt. á þskj. 73 sama efnis.

Ein aðalbreytingin, sem felst í brtt. á þskj. 86, er sú, að öllum flokkum sé skylt að hafa á landslista nöfn frambjóðenda sinna. Ég vil taka það fram, að um þetta var töluvert rætt í undirbúningsnefndinni. Þótti n. með hliðsjón af því samkomulagi, sem varð milli flokka á síðasta þingi um skipun lands-

lista, vera rétt að setja það ákvæði í frv., að flokkarnir hefðu nokkuð óbundnar hendur um skipun landslista. Ég skal ekki deila um þetta atriði að þessu sinni, en mér finnst rétt, með hliðsjón af því, sem á undan er gengið í málinu, að báðir þessir möguleikar eigi að vera fyrir hendi. Það er hægt að hugsa sér, að sumir stjórnsmálaflokkar hafi ekki frambjóðendur í öllum kjördæmum og að aðrir hafi aðeins frambjóðendur í fáum kjördæmum, en þá væri rangt að lofa þeim ekki að raða fleiri mönnum á landslista en flokkurinn hefði í framboði í kjördæmunum. Auk þess er með því að hafa alla frambjóðendur á landslista litið gert úr þeim ákvæðum stjkskr., þar sem gert er ráð fyrir tveim möguleikum: að landslista skipi frambjóðendur í kjördæmum, og að flokkstjórn hver raði mönnum á landslista síns flokks. Mér finnst nefnilega, að réttur flokkanna til að hafa lista sé nálega að engu hafður, ef ekki er um aðra leið að ræða um skipun listans en þá, að raðað sé á hann eftir kosningar aðeins nöfnum þeirra frambjóðenda, sem ekki hafa náð kosningu í kjördæmunum, og svo er sá listi kallaður landslisti. Það virðist sanngjarnt, að báðir þeir möguleikar um skipun landslista, sem frv. gerir ráð fyrir, séu opnir, og engin hætta er á því, að það fyrirkomulag feli ekki í sér nægilegt aðhald fyrir flokkstjórnirnar frá kjösendunum í kjördæmunum, svo að þær taki sér ekki hér of mikið vald. Ég mun því greiða atkv. móti þessum brtt.

Þá breiddi hv. þm. V.-Húnv. sig út yfir það, að ég hefði viljað fara aftan að hv. þdm. með því að koma á hlutfallskosningu í tvímenningkjördæmum (sbr. 117. gr. frv.). Ástæðan til þess, að bæði ég og aðrir í n. hurfum að því ráði að vilja breyta þessu atriði í frv., sem hv. þm. á hér við, var sú, að það kom í ljós við nánari athugun, að eins og ákvæði frv. voru, var hægt að koma fyrir hættulegum kosningabrellum. Þó hv. þm. álití mig og meðnm. mína minni menn fyrir að koma ekki auga á þetta fyrr, þá verður við það að sitja, því við tókum ekki eftir þessu fyrr en frv. var komið fyrir þessa hv. deild. — Held ég þá, að ekki sé fleira, sem ég þarf að svara að þessu sinni.

Vilmundur Jónsson: Ég á hér brtt. á þskj. 75 um að færa hinn almenna kjördag fyrir alþingiskosningar lítið eitt fram, þannig, að hann verði fyrsta sunnudag eftir 15. júní, í stað fyrsta sunnudag eftir 1. júlí, eins og lagt er til í frv. Eins og kunnugt er, hefir það verið aðalkrafa Alþfl. að hafa kjördag að haustinu, og vissulega er það yfirleitt heppilegasti tími fyrir verkafólk í kaupstöðum til að kjósa. Raunar hefir verið lögð nokkuð mismunandi áherzla á haustkosningar innan Alþfl., og hvergi til jafns við það, sem á sér stað í Rvík. Er því og svo varið, að kjördagur að hausti er sérstaklega heppilegur fyrir verkafólk í Rvík, en verkafólk úti um land getur hinsvegar víða fellt sig eins vel við annan kjördag. Það er einnig kunnugt, og á því er fullur skilningur innan Alþfl. að haustkosningar geta verið hættulegar úti um hinar dreifðu byggðir landsins, jafnvel þó að sú breyting komist nú á, að fjölgað verði kjörstöðum með því að skipta hreppum í fleiri kjördeildir en nú tíðkast og eftir því sem staðhættir krefjast. Bæði fyrir þetta og eins hitt, að hvorugur hinn þingflokkurinn hefir viljað aðhyllast haustkosningar, svo að um það þýðir ekki að ræða, þá reyni ég nú að fá hv. þdm. til að fallast á þessa litlu breyt., þó að mér tækist ekki að fá hv. meðnm. mína til þess. Þessi breyt. mundi gera þátttöku fjölda verkamanna í kosningum ólíkt auðveldari en hún yrði með kjördegi eftir 1. júlí og án þess að verða til бага öðrum stéttum. Um mánaðamótin júní og júlí fer fjöldi verkafólks, jafnvel svo þúsundum skiptir, burt frá heimilum sínum víðsvegar í atvinnuleit, og eru einmitt margir nýfarnir 1. júlí. Aftur á móti stendur öðruvísi á um miðjan júní og næstu daga þar á eftir. Þá eru jafnvel flestir sjómenn heima hjá sér, því að þá er lokið isfiskveiðum, en sildveiði ekki byrjuð. En til sildveiðanna leitar fjöldi verkafólks. Það væri því ólíkt heppilegra fyrir sjómenn og annað verkafólk að fá að kjósa fyrsta sunnudag eftir 15. júní, þ. e. einhvern tíma í vikunni frá 16. til 22. júní, heldur en hálfum mán. síðar. Það má að visu segja, að með utankjörfundarkosningu sé hægt að

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

neyta kosningarréttar síns fyrir hinn almenna kjördag, ef kjósandi veit, að hann verður ekki heima á kjördegi. En sá réttur jafnast ekki til fulls við þann möguleika að kjósa á kjörfundi. Það er þannig kunnugt, að slík fyrirfram-kosning hefir ekki reynzt jafntryggileg og kosningar á kjörfundi. Því fólki, sem aðstoðar þarfnast, kemur hún og að engu gagni, því að ekki er heimilt að veita kjósendum aðstoð við kosningar utan kjörfundar. Menn forðast því í lengstu lög að neyta kosningarréttar síns á þennan hátt, þar sem aðstaðan er að öllu leyti verri en við hinar venjulegu kosningar. Eins og kunnugt er, ræðst verkafólk oft til brottferðar með örstuttum fyrirvara. Fólk, sem e. t. v. hefði ekki látið sér detta í hug, að það færi að heiman fyrir kjörfund, er ráðið í vinnu á fjarlægum stað og þarf að fara samdægurs. Það hefir e. t. v. ekki nema svo sem 3 klst. eða þaðan af minni frest til þess að búa sig að heiman og ráðstafa heimili sínu. Þegar þannig stendur á, er vel hægt að skilja það, að kjósandi sá, sem í hlut á, verði að láta það sitja á hakanum að kjósa. Auk þessa er alltaf ókostur að þurfa að kjósa um frambjóðendur strax, kannske samdægurs eða á öðrum degi eftir að framboðsfrestur er útrunninn. Margir kjósendur hafa þá haft of stuttan tíma til þess að átta sig á kosningunni og gera upp á milli frambjóðenda. Þeir hafa ekki haft tækifæri til þess að vera á framboðsfundum, þar sem stefnumálin hafa verið flutt og túlkun, né til að búa sig undir kosninguna að öðru leyti. Ef þetta væri ekki svo, væri kosningabaráttan til litils.

Ég er sannast að segja undrandi yfir því, ef hvorugur flokkurinn, framsóknarmenn eða sjálfstæðismenn, geta fallið á þessa brtt. mína. Það eina, sem fram hefir verið borið sem rök á móti henni, er það, að erfiðara sé fyrir frambjóðendur að ferðast um héruð landsins á þessum tíma heldur en hálfum mánuði seinna. Þetta er hégómleg umhyggja fyrir frambjóðendum, sem hvort sem er þurfa að leggja svo mikið á sig, og raunar aðeins firra. Náttúrlega getur komið rigning um miðjan júní, svo mikil, að erfiðara verði fyrir frambjóðendur að

sækja þingmálafundi, en slíkt getur allveg eins komið fyrir 1. júlí eins og hálfum mánuði fyrr. Þegar því þessi mótbara er lögð á móti því hagræði, sem með þessari breyt, er hægt að gera e. t. v. þúsundum kjósenda, þá er auðséð, hversu sjálfsögð brtt. mín er.

Ég mun svo ekki eyða fleiri orðum um þessa brtt. Ég vona, að hún verði ekki gerð að flokksmáli og að nægilega margir hv. þm. úr öllum þingflokkum sameinist um að samþ. hana.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að þeirri brtt. á þskj. 86, frá hv. þm. V.-Húnv. o. fl., sem sérstaklega skiptir máli fyrir minn flokk, og það er 4. brtt. Vil ég einkum minna á það, sem kunnugt á að vera, að krafan um landslista kom frá Alþfl. á síðasta þingi. Þegar sú krafa var borin fram, var ætlað til þess, að miðstjórnnum stjórnmalaflokkanna skyldi með öllu frjálst að ráða um skipun frambjóðenda á landslista sína. Þetta mætti síðan nokkurri mótspyrnu innan stj. skrn. á síðasta þingi. Kom þar fram sú till. um skipun landslista, að öll sæti, eða a. m. k. 10 efstu sæti hvers lista, skyldu skipuð frambjóðendum viðkomandi flokks kjördæmum utan Rvíkur. N. reyndi þá að fara miðlunarveg milli þessara tveggja till., með því að leggja til, að **annarhver** frambjóðandi í 10 efstu sætum hvers lista skyldi vera í kjöri fyrir flokk sinn í kjördæmi utan Rvíkur. Það var á hvers manns vitorði, að í þessari miðlunartill., sem samkomulag varð um í stj. skrn., fólst það, að að öðru leyti skyldi skipun listans vera á valdi viðkomandi flokksstjórnar. Hún átti að vera frjáls um niðurskipun á listanum, með þessari einu takmörkun, sem í stj. skr. skyldi felast. Þessi miðlunartill. var samþ. í stjórnarskrármálinu á síðasta þingi, og veit ég, að allir hv. deildarmenn hljóta að muna það samkomulag, sem ég hefi hér minnst á. Við meðferð málsins í hv. Ed. var gerð tilraun til að rifta þessu samkomulagi með brtt. líkri þeirri, sem hér liggur fyrir. En þá lýstu sumir hv. þdm. Ed. því yfir, að þeir gerðu það að skilyrði fyrir atkv. sínu með stj. skrfv., að sú till. yrði felld og ekki hvikað frá því samkomulagi um afgreiðslu málsins, sem náðst hafði. Reið það þeirri till. að fullu. Krefst

ég þess fyrir hönd flokks míns, að þetta samkomulag verði nú ekki heldur svikið.

Að endingu verð ég, þó að mér þyki leiðinlegt, að koma því upp um hv. þm. V.-Húnv., sem með svo miklu yfirlæti hefir talað um lélegt starf þeirrar n., sem vann að undirbúningi kosningalagafrv., að hann hefir legið yfir því marga daga að semja brtt. við eina gr. þess, sem leiðir það eitt í ljós, að hann botnar hvorki upp né niður í þeirri gr., hvað þá í frv. í heild sinni. Það er bersýnilegt á 1. mgr. 117. gr., að okkur, sem frv. sömdum, hefir ekki dottið í hug nein hlutfallskosning í tvímenningskjördæmum. Þar er greinilega tekið fram, að ef einn frambjóðandi í einmenningskjördæmi er í kjöri fyrir flokk og tveir í tvímenningskjördæmi — sem undantekningarlítið mun eiga sér stað, eigi frambjóðendurnir að fá öll þau atkv., sem landslista flokksins eru greidd sérstaklega í því kjördæmi, og getur engin hlutfallskosning orðið úr því.

Tvær næstu málsg. eru aðeins innskot um það, hvernig fara eigi að í þeim undantekningartilfellum, ef fleiri frambjóðendur en einn eru í kjöri í einmenningskjördæmi og fleiri en tveir í tvímenningskjördæmi fyrir sama stjórnmalaflokk. Ég vona, að hv. þm. (HJ) geti skilið þetta, þegar búið er að segja honum það, einkum ef hann hugsar sig um í nokkra daga í viðbót. Að við tókum þessar tvær málsg. út og settum önnur ákvæði í staðinn, var ekki til þess að koma í veg fyrir hlutfallskosningar yfirleitt í tvímenningskjördæmum, heldur af því, að út úr þessu gat orðið villa, ef fleiri yrðu í kjöri en kjósa ætti þm.

Ég skal, til að útskýra þetta betur, með leyfi hæstv. forseta lesa upp 1. málsg. 117. gr.: „Til þess að finna, hver frambjóðandi eða frambjóðendur ná kosningu í kjördæmi, þar sem kosið er óhluthundnum kosningum, skal leggja við persónulega atkvæðatölu hvers frambjóðanda tölu þeirra atkvæða, sem í kjördæminu hafa fallið á landslista þess stjórnmalaflokks, sem frambjóðandinn eða frambjóðendurnir eru í kjöri fyrir.“ M. ö. o., ef Hannes Jónsson er í kjöri fyrir V.-Húnv. og segjum kosinn fyrir persónulega verðleika af nokkuð mörgum kjósendum Framsfl., sem e. t. v. er nú

undir hælinn lagt, þá fær hann auk þess með tölu öll atkv., sem á landslista flokksins falla. Ef þetta væri tvímenningskjördæmi, þá fengi hvor frambjóðandinn um sig fulla tölu atkv., sem á landslistann falla. Það gæti nú komið fyrir, að í V.-Húnv. yrðu fleiri í kjöri fyrir Framsfl. en Hannes Jónsson, og fyrir því líka áttu þessar tvær málsg., 2. og 3. málsg. 117. gr., að gera. En það skal jatað, að þær voru ekki nægilega vel hugsaðar, svo að fyrir væri girt, að úr þessu gæti orðið villa, ef atkv. féllu mjög misjafnt, og þess vegna gerum við það að till. okkar, að málsgreinunum verði kippt í burt, eins og brtt. okkar bera með sér.

Ég vona, að okkur, sem undirbjuggum frv., fyrirgefist þessi litla villa í jafnlöngum og flóknum bálki, þegar annað eins ljós eins og hv. þm. V.-Húnv. hefir flaskað þannig á einni einustu grein hans.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Ég hefi nú vitað, að hv. þm. N.-Ísf. var götöttur, en að hann væri svona götöttur í rökréttri hugsun, hafði mér ekki komið til hugar. Hv. þm. heldur hér langa ræðu um það, að ég hafi ekki skilið þessa gr., og bendir til þess, að í 1. málsg. frv. séu ákvæði um þetta, sem séu fullnægjandi, ef aðeins eru jafnmargir í kjöri og kjósa á. Það vill svo til, að við gerum heldur ekki neina brtt. við þetta, heldur við aukagr., þar sem fleiri eru í kjöri en kjósa á. Ég sagði áðan, að samkv. þessum síðustu kosningum, þá hefði getað farið svona, eins og ég gat um.

Úr því að hv. þm. tók dæmið, að ég hefði verið í kjöri í V.-Húnv. og fengi kosningu fyrir persónulegt fylgi, þá fengi ég öll landslistaatkv., þá ætla ég að halda dæminu áfram þannig, að ef hv. þm. N.-Ísf. hefði verið með mér í kjöri fyrir sama flokk í V.-Húnv. og ekkert atkv. fengið, af því að hann á ekkert persónulegt fylgi þar, þá hefði ég fengið tvöföld atkv. þeirra, sem á landslistann greiddu atkv. Þannig hefðu þeir kjósendur okkar getað tvöfaldað sitt atkvæðamagn yfir á okkur. Í þessu liggur hinn stóri munur. Hv. þm. hefir verið svo blindur í þessu, ef hann hefir ekki verið að leika einhvern

skollaleik, að hann er ekki ennþá farinn að sjá.

Hv. 1. þm. S.-M. hélt því fram, að með brtt. okkar væri verið að gera landslistaákvæðin að engu. Þetta er alveg þveröfugt við það, sem þessar brtt. okkar bera með sér, því ef svo færi, að einhver þingflokkur hefði ekki nægilega marga menn í kjöri til þess að fullskipaður yrði landslistinn, þá eru einmitt ákvæði í 6. brtt., sem segja skýrt um það, hvernig flokkarnir geti fengið listann fullskipaðan. Þá kemur til kasta miðstjórnarinnar að skipa listann svo, að fullskipaður verði, því þar segir: „Skorti nú á, að eftir séu á lista þingflokks tvöfalt fleiri nöfn en listanum hafa hlotnast uppbótarpingsæti, nefnir hlutaðeigandi flokksstjórn til menn, sem koma neðst á listann, eftir því sem til þarf til viðbótar á listann, og skal veita henni hæfilegan frest til þess“. Ég veit ekki, hvernig í ósköpunum þessir hv. þm., sem að þessu hafa starfað, geta enn barið höfðinu við steininn og sagt, að þetta geri landslistafyrirkomulagið að engu. Þá er því haldið fram af báðum þessum hv. þm., að það hafi verið fast samkomulag um þetta á síðasta þingi. Samkomulagið náði ekki til annars en ákvæða stjórnarskrárinnar. Það voru margir af þm., sem tóku það fram, að þetta væri hægt að setja í kosningalögin, en við, sem fluttum málið þá, höldum því fram, að það væri betra að setja þetta inn í stjórnarskrána. Með því að setja þetta inn í kosningalögin væri þessu takmarki að visu náð í bili, en það væri ótryggt, af því að það er hægt hvenær sem er að breyta kosningalögunum. Því skyldi ekki halda, að nokkur maður væri bundinn við þetta samkomulag. Þm. eru ekkert bundnir við það við atkvgr. um þetta atriði kosningalaganna.

Þá hélt hv. 1. þm. S.-M. því fram, að ákvæðið um að nema burt umsögn flokksstjórnar gæti orðið til þess, að menn kæmu fram í kjördæmunum undir fölsku flokksnafni. Ef hætta er á þessu, þá hefir sú hætta alltaf verið til. Það er alls ekki breytt neinu frá því, sem verið hefir í þessu efni. Ég veit ekki til, að frambjóðendur hafi leitað til miðstjórnarinnar um leyfi til þess að vera í framboði í sínu kjördæmi. Það getur skeð, að jafnaðar-

menn geri það. (VJ: Við höfum fastar reglur um það). En yfirleitt hefi ég ekki vitað til þess, að menn, sem vildu bjóða sig fram til þings, hafi leitað leyfis hjá miðstjórn flokkanna í Rvík, hvort þeir mættu vera fulltrúar fyrir kjósendur sína. Menn ganga ekki undir neitt próf um það, hvort þeir eru flokkstækir eða ekki. Hv. 1. þm. S.-M. hélt því fram, að þetta væri trygging fyrir því, að miðstjórnir flokkanna misbeittu ekki valdi sínu. Hv. þm. finnst þá möguleikar vera til fyrir því, að svo geti farið, að miðstjórnirnar misbeiti valdi sínu. Ég vil ekki láta sveitakjördæmin þurfa að sækja neitt til miðstjórna flokkanna í Rvík, sem eru meira og minna sýrðir af því lífi, sem hér er. Við kærum okkur ekki um að þurfa að sækja okkar mál til slíkra sambanda, sem eru meira og minna byggð upp af hagsmunamálum bæjarins hér. Ég er ekki með þessu að segja, að þetta sé svo sérstaklega hættulegt. En það eru að mörgu leyti annarskonar áhugamál, sem menn hafa hér, en kjördæmin úti um land, og við kærum okkur ekki um að vera svo sérstaklega háðir þeim straumum, sem hér eru ríkjandi.

Ég get því ekki séð, að þeir, sem vilja halda sem óskiptustum rétti héraðanna í þessu máli, geti undir nokkrum kringumstæðum greitt atkv. móti till. okkar á þskj. 86. En það er eðlilegt, að þeir geri það, sem vilja láta allt stjórnast af miðstjórnunum flokkanna, fáum mönnum í Rvík. Ef til vill liggur leið þeirra að því marki, að miðstjórnirnar ákveði, hverjir skuli vera þm. á þingi þjóðarinnar. Þá gæti farið svo, að það þyrfti ekki að vera að ómaka sig með neinar kosningar, og væri þá hægt að komast hjá ýmsum erfiðleikum, sem af þeim stafa. En þetta er bara atriði, sem við viljum ekki stefna að, sem erum fulltrúar fyrir kjördæmin úti um landið. Við viljum ekki losna við þá erfiðleika, sem af kosningunum stafa, af því að við viljum sjálfir ráða, hverjir eru fulltrúar í kjördæmunum, en ekki sækja um það sem neitt náðarbrauð til flokksstjórnanna hér í Rvík.

Þá vildi ég aðeins geta þess út af brtt. á þskj. 69, að ég hafði hugsað mér að koma með brtt. um það, að fyrsti málsl. 2. málsg. falli burt. Ég álit þetta ákvæði

í gr. muni verða erfitt í framkvæmdinni og að sumu leyti óréttlátt, að sýslumaður, sem tekur við bæjarfógetaembætti, þurfi ekki að segja af sér vegna þessara ákvæða. Ég sé ekkert samræmi í, að ef fulltrúi bæjarfógeta á Akureyri verður sýslumaður, þá þurfi hann að segja af sér, en ef sýslumaður á Blönduósi verður bæjarfógeti á Akureyri, þá þurfi hann ekki að segja af sér. Og ég hefi litla trú á því, að hægt sé að dæma með nokkrum sanni um það, hvort þm. fyrir sérþekkingu sína hafi sérstaka hæfileika fram yfir alla aðra og að hann þeirra hluta vegna þurfi ekki að beygja sig fyrir þessu ákvæði. Ég hygg, að það geti verið mjög mikill ágreiningur um þetta atriði. Ef á að bægja mönnum frá þingmennsku fyrir þessar sakir, þá finnst mér það verða að ganga jafnt yfir alla, en ekki veita embættismönnum nein forréttindi fram yfir aðra. Ég vil ekki segja, að í sjálfu sér sé þetta óréttlátt. Það mun tíðkast hjá Englendingum, að þegar menn taka við embætti, þá verði þeir að leggja niður þingmennsku. En sá ljóður er á þessu, að samkv. ákvæðum stjkskr. geta sumir af þessum mönnum, sem verða að leggja niður þingmennsku, ekki sótt aftur til kjósenda sinna um það, hvort þeir eigi að vera þm. áfram eða ekki. Þeir, sem hafa orðið þm. vegna uppþótarsætanna, geta það ekki; þeir verða að leggja niður þingmennsku. Þetta getur frekar gengið hjá litlum þjóðum, en hjá stærri þjóðum gæti það orðið erfitt í framkvæmdinni.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt skrifl. brtt. frá hv. þm. V.-Húnv. við brtt. á þskj. 69, svo látandi:

„Fyrsti málsl. 2. málsg. fellur niður“.

Mun ég leita afbrigða frá þingsköpum, til þess að brtt. þessi, sem of seint er fram borin og auk þess skrifleg, geti komizt hér að.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 115) leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Thor Thors): Áður en ég vik að einstökum ágreiningsatriðum, sem komið hafa fram í umr., bæði milli einstakra nm. og annara þm., vil ég geta

þess, að stjkskrn. tekur aftur 4. brtt. sína á þskj. 87, við 131. gr. frv. Þar segir, að raðað skuli eftir reglum 2. málsg. r., þegar um er að ræða, hverjir eigi að ná kosningu á landslistann. En þetta er ekki rétt. Við nánari athugun hefir komið í ljós, að þessi víxlkenning, sem er í fyrri hluta þessarar gr., á ekki að gilda eftir að búið er að raða á landslistann, heldur er það atkvæðatala flokksins, sem telst frambjóðendum, þó með þeim breytingum, sem einstöku kjósendur kunna að hafa gert.

Þá vil ég víkja að smávægilegri brtt., sem minni hl. stjkskrn. á á þskj. 92, sem gengur í þá átt, að hæð neðri hluta landslistans skuli fara eftir áætlaðri tölu landslistans.

Ég ætla þá að víkja að þeim atriðum, sem hafa klofið stjkskrn. í tvennt. Það er þá fyrst og fremst það atriði, hvernig skipa á í kjörstjórnir. Það hefir lengi verið venja í landinu og gefizt vel, að sýslumenn séu sjálfkjörnir oddvitar í yfirkjörstjórnir og hreppstjórar sjálfkjörnir oddvitar í undirkjörstjórnir. Það er margt, sem mælir með þessari reglu, og þá einkum það, að með því að þessir menn séu sjálfkjörnir, er alltaf nokkur trygging fyrir því, að sérþekking sé fyrir hendi í kjörstjórnunum. Því verður aldrei á móti mælt, að sýslumenn og bæjarfógetar eru þeir menn í hverju kjördæmi, sem ætla má, að mesta sérþekkingu hafi í þessum málum. Það virðist því einkennilegt að bægja þessum mönnum út úr kjörstjórn, þar sem reynslan hefir aldrei sýnt, að þeir séu þar óþarfir eða til illis. Því verður heldur ekki haldið fram sem neinni ástæðu fyrir því, að sýslumönnum eða bæjarfógetum beri ekki að vera í yfirkjörstjórn, að það kunni að koma fyrir, að þeir bjóði sig fram til þings, því svo er ákveðið í kosningalagafrv., að þeir skuli víkja sæti úr kjörstjórn, ef þeir eru í kjöri. Það má enn fremur benda á, að nauðsynlegt er, að kjósendur í kjördæmunum viti, hvert þeir eiga að snúa sér, þegar þeir þurfa að leita til kjörstjórnar. Séu sýslumenn og hreppstjórar alltaf sjálfkjörnir, þá er það sú almenna regla, sem hver maður veit um. Það er líka oftast svo, að sýslumenn eru búsettir á þeim stöðum, þar

sem alltaf er hægt að ná til þeirra og alkunnugt er um í kjördæminu. Þetta gildir oftast líka um hreppstjóra. Þeir eru venjulega þeir forráðamenn, að allur almenningur viti, hverjir þeir eru og hvar þeirra er að leita. Ég get því ekki fundið nein frambærileg rök fyrir því, að sýslumönnum og hreppstjórum sé bægt frá því að eiga sæti í kjörstjórn. Hv. þm. N.-Ísf. hefir að visu getið þess innan n., að ef sýslumenn og hreppstjórar séu sakir hæfileika sinna rétt kjörnir til þess að eiga sæti í kjörstjórn, þá muni þeir vitanlega vera kosnir í þetta starf. En það er í fyrsta lagi alls ekki vitað, að svo fari, því ef á að kjósa alla kjörstjórnina, þá er líklegt, að kosið verði eftir flokksfylgi einu. Gæti þá oft farið svo, að sýslumenn og hreppstjórar yrðu útilokaðir. Og í öðru lagi, ef þessir menn eru kosnir pólitískri kosningu, þá koma þeir inn í starfið sem pólitískir fulltrúar, með aðrar skyldur heldur en ef þeir væru sjálfkjörnir sakir embættisins. Þetta er m. ö. o. tilraun til þess að gera sýslumenn og hreppstjóra, sem sæti kunna að eiga í kjörstjórn, að pólitískum fulltrúum, og tel ég það til mikilla skemmda frá því, sem nú er. Og það er dálítið einkennilegt, að þessum mönnum megi ekki treysta til þess að eiga sæti í kjörstjórn með 2 öðrum mönnum, sem kosnir eru hlutfallskosningu og eru því fulltrúar hinna pólitísku flokka, og ásamt umboðsmönnum frambjóðenda allra flokka, þegar þeim er treyst til þess að standa fyrir kjörfundi utan kjörstaðar. Því það er vitanlega miklu meira trúnaðarstarf að standa fyrir kosningu utan kjörfundar, þar sem engir eru til eftirlits með kjörstjórn. Ég verð því að halda því fram, að þessar brtt. séu tilefnislausar og til skemmda, og skora ég á hv. þm. að fella þær, og einkum vil ég beina því til þeirra hreppstjóra og sýslumanna, sem sæti eiga hér í d. Sérstaklega þykir mér það illa hlýða, að hv. þm. Barð. skuli verða til þess að ráðast að óþörfu á stéttarbræður sína, og ætla ég að vona, að sannfæring hans verði sterkari en flokksfylgi, þegar til atkvgr. þessa atriðis kemur.

Þá er það annað atriði, sem hefir klofið n. í tvennt, og það er gerð kjörseðlanna. Hv. 1. þm. S.-M. sagði, að sú gerð á kjör-

seðlinum, sem við sjálfstæðismenn stingum upp á, geti villt kjósendur. Ég vil þá segja, að þetta getur eins orðið, ef seðillinn er auður að neðan, eins og þeir hv. framsóknarmenn og jafnaðarmenn leggja til. Kjósendur eru óvanir slíku. Það gæti e. t. v. orðið þeim hvöt til að fara að þára á þennan auða hluta, t. d. nafn framhjóðandans eða sitt. En ef prentað er neðan á kjörseðilinn bókstafir listanna og nöfn flokkanna, þá gæti það orðið kjósendum til leiðbeiningar. Hv. andstæðingar mínir hafa haldið því fram, að bil hvers flokks á kjörseðlinum væri ekki nóg til þess, að kjósendur gætu gert þær breyt., sem frv. ætlast til, að gera meg. Þar er ætlazt til, að kjósendinn skrifi aðallega tölur á seðilinn. En bilið er svo stórt, að hægðarleikur er að koma þar fyrir einnig nokkrum nöfnum. Þessar mótháur eru því allar æðiléttvægar.

Í sambandi við brtt. meiri hl. n. vil ég benda á það, að hann hefir ekki gegnumfært þessa till. rökrétt um allt frv., því að hann hefir ekki breytt 113. gr., um ógilda seðla, í samræmi við brtt. við 89. gr. Í 113. gr. er gert ráð fyrir því, að merkt sé við listabókstaf. Eins er um 114. gr., þar sem gengið er út frá því skipulagi, sem annars er í frv.

Þá vil ég fara nokkrum orðum um brtt. þá, sem hv. framsóknarmenn í stjkrn. bera fram á þskj. 76. Einn nm., hv. 1. þm. S.-M., mun hafa haft það sem sitt aðalmál í undirbúningsn., að kjördagar væru ætíð hafðir tveir í sveitum. En þetta mál hefir ekki fengið meiri undirtektir innan Framsóknar en svo, að aðeins er gert að skyldu að hafa tvo kjördaga, ef $\frac{1}{3}$ hluti kjósenda innan kjördeildar krefst þess. Heimildin er ekki viðtækari en þetta. En annars tel ég hana algerlega óþarfa. Ég vil benda á það, að úr engri sveit hafa komið tilmæli um þetta. Fyrir atbeina sjálfstæðismanna í stjkrn. hefir kjördagurinn verið lengdur upp í 8 klst., og er auk þess bannað að slíta honum fyrr en $\frac{1}{2}$ klst. er liðin frá því er síðasti kjósendinn kom á kjörstað. Þetta lengir kjörfundinn að verulegum mun og verður til þess, að kjósendur í strjálbyggðum héruðum geta betur sótt kjörfundinn. Það kann að vera undantekning um einn hrepp í Barðastrandar-

sýslu (ég skýt því fram, af því að ég sé, að hv. þm. Barð. var að biðja um orðið), en það nær ekki nokkurri átt að miða regluna við eina undantekningu. (BJ: En hvernig er í Snæfellsnessýslu?). Það kemur ekki til greina þar. Ég vil ennfremur benda á, að þar sem heimilað hefir verið samkv. 6. gr. frv. að hafa 4 kjördeildir í sama hreppi, er þetta ennþá fráleitara. Í sambandi við þessa brtt. hafa framsóknarmenn ekki í neinu getið þess, hvernig þessi aukakjörfundur eigi að fara fram. Þar er ekki sagt, að kjörstjórn eigi að vera viðstödd, ekkert tekið fram um það, hvort kjörskrá eigi að liggja frammi, o. s. frv. Þessi aukakjörfundur kemur þarna sem óskýrt fyrirbrigði. Verði þessi heimild til aukakjörfundar lögleidd, getur það leitt til þess, að kosningar yrðu ekki eins öruggar og skyldi. Jafnframt mætti hugsa sér, að pólitískir æsingamenn notuðu sér þetta til agitacionar og að það gæti jafnvel haft í för með sér hreinar ofsóknir á hendur kjósendum. Ætla ég að vona, að hv. þm. sýni kjósendum þá nærgætni að forða þeim frá slíku. Það er nóg sem er.

Þá er brtt. á þskj. 69, frá hv. þm. A.-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf. Sú hugsun, sem í brtt. felst, er að mínu áliti réttmæt. Því verður ekki neitað, að ef mikil brögð eru að því, að einstakir þm. noti sér þingmennsku sína sjálfum sér til hagsbóta. Því verður ekki neitað, að stj. hefir oft, allt að því skipulagsbundið, veitt mönnum friðindi fyrir stuðning. Er því rétt, að slík till. sem þessi komi fram. En samt get ég ekki greitt henni atkv., því að enda þótt hún sé réttmæt, þá er hún óréttlát, af því að ekki eru öllum þm. veitt sömu réttindi samkv. henni. Þm. í einstökum kjördæmum mega alltaf segja af sér og bera málið undir kjósendur, en landsk. þm. hefir samkv. till. ekki þennan rétt, enda á hann í rauninni enga sérstaka kjósendur, en er kominn á þing fyrir atkv.magn flokksins. En auðvitað er það útilokað að ógilda kosninguna fyrir allt landið, til þess að veita honum þennan rétt. Eins er ekki ætlazt til, að þm., sem kosinn er í Rvík, skuli eiga rétt til að bera mál sitt undir kjósendur, enda þyrfti þá að ógilda alla kosninguna í Rvík. Segjum t. d., að einn þm. Alþfl. í

Rvík fái launað starf hjá stj. -- Þetta er mjög líklegt um þm. þess flokks. --- Ef hann ætti rétt á að segja af sér þingmennsku og gerði það, en kosningin yrði eigi öll ógild, gæti það t. d. leitt til þess, að Sjálfstfl. fengi þetta sæti, og raskaðist við það grundvöllur kosninganna. Það er rétt, sem vakað hefir fyrir hv. flm. till., en það er ekki réttlátt, vegna hins nýja skipulags, sem nú verður tekið upp. Í þessu máli sem öðrum, er snúa að lýðræði voru, verður almenningsálitið að gripa í taumana. Það mun það líka gera og hefir þegar gert að nokkru.

Hv. 2. þm. N.-M. þarf ég ekki að svara. Sessunautur minn gerði það. En ég get ekki verið honum sammála. um það, að það sé nein goðgá eður stjórnskrárbrót, sem stendur í 115. gr. kosningalagafrv., að landslisti teljist ókosinn, þegar frambjóðendur séu kosnir á seðlinum, þó að kjósenda hafi orðið það á að merkja einnig við landslistann. Stjskr. segir, að annaðhvort skuli kjósa landslistann eða frambjóðendur. En þetta ber að skilja svo, að ekki megi kjósa landslista eins flokks og frambjóðendur annars flokks. Þetta ákvæði stjskr. miðar að því, að mönnum sé ekki veittur tvöfaldur kosningarréttur, sem gæti komið svo fram, að t. d. frambjóðandi Alþfl. kysi fyrst frambjóðanda Framsfl., en síðan landslista síns eigin flokks.

Það er misskilningur hjá hv. 2. þm. N.-M., er hann heldur, að flokkur, sem hann vill nefna flokk óháðra kjósenda, sé réttminni en aðrir flokkar. Sé flokkurinn skipulagður, þá hefir hann sama rétt og aðrir flokkar, en annars á hann ekki kröfu til frekari réttar en aðrir fulltrúar, sem bjóða sig fram utan flokka. Frambjóðendur utan flokka geta nefnilega verið einskonar ruslakista allra frambjóðenda landsins, hver sitt af hverju sauðahúsinu, ýmist kommúnistar eða sterkihaldssamir bændafulltrúar. Að ætla einum og sama flokki atkvæði allra þessara frambjóðenda nær vitanlega ekki nokkurri átt. Og að veita jafnóskyldri hjörð rétt til uppbótarpingsætis er alveg fráleitt og brýtur í bága við stjskr., sem ætlar uppbótarsætin til jöfnunar milli þingflokka.

Brtt. hv. þm. V.-Húnv. skil ég vel. Hún

er sprottin af óskinni um það, að fulltrúar flokkanna innan hvers kjördæmis ráði fulltrúum sínum á þingi, en ekki flokksstjórnin í Rvík. Ég held, að þetta sé réttmæt till. En það er þó dálítið varhugavert að láta menn, sem bjóða sig fram kannske til þess eins að spilla fyrir aðalframbjóðanda einhvers flokks, lenda í sama reit á kjörseðlinum og vera kennda við flokkinn. Það má því telja eðlilegt að krefjast viðurkenningar flokksstjórnar á slíkum mönnum, svo að það yrði tryggt, að þeir yrðu engum flokki til miska. Fáist slík viðurkenning ekki, hefir það þá einu þýðingu, að frambjóðandinn telst utan flokka á kjörseðlinum. Ég held, að brtt. sú, sem hv. þm. V.-Sk. og hv. 1. þm. Eyf. bera fram á þskj. 90, um það, að prófkosning innan héraðs skuli skera úr, hver vera skuli í kjöri fyrir ákveðinn flokk innan sama kjördæmis, sé nóg til þess að eyðileggja þetta voðaval, sem sumir kalla Revkjávikurklíku.

Viðvíkjandi brtt. við 117. gr. get ég sagt það, að það er rétt hjá hv. þm. V.-Húnv., að það var hann, sem kom þessari leiðréttingu inn í l., svo að hann hefir fulla ástæðu til að láta borginmannlega. Það er og öldungis rétt, að brtt. hans er einungis miðuð við þann hluta gr., sem þurfti að breyta, svo að ákúruv. hv. þm. N.-Ísf. í garð hans hafa ekki við rök að styðjast.

Um brtt. hv. þm. N.-Ísf. get ég sagt það, að ég er því fylgjandi, að kjördagur sé ekki fyrr en 1. sunnudag í júlí. Er þá tryggt, að gott sé til kjörsóknar í sveitum og að hægt sé að ferðast í bilum, þar sem svo hagar til. Og þó að segja megi, að í Rvík fari þá fjöldi verkafólks úr bænum, þá er hægt fyrir flokkana að bæta úr því með því að láta kjósendur sína neyta kosningarréttar áður.

Ég get ekki verið hv. þm. N.-Ísf. sammála um það, að stjskr. tryggi heimild til þess að hafa óraðaðan landslista, skipaðan öðrum en frambjóðendum. Orðalag stjskr. er þann veg, að að minnsta kosti annaðhvort sæti tíu efstu manna á landslista skuli skipað frambjóðendum úr kjördæmum utan Rvíkur. Þetta gefur tilefni til að álykta, að hin sætin skipi frambjóðendur úr Rvík. En

hv. þm. gefur í skyn, að svo hafi verið um samið milli stjórnmalaflokkanna á síðasta þingi, að heimilt sé að láta aðra en frambjóðendur eiga sæti á landslista. Ég er þessu ekki nægilega kunnugur, þar sem ég hefi eigi átt sæti á þingi fyrr. En ég beygi mig auðvitað fyrir samningi, sem kynni að hafa farið fram um þetta, þar sem ég teldi ódregilegt að rjúfa hann nú.

Vilmundur Jónsson: Ég þurfti ekki á neinum leiðbeiningum að halda frá hv. þm. Snæf um það, hvernig ég ætti að skilja hv. þm. V.-Húnv. Ég viðurkenni, að hann hefir slampazt á að gera brtt. sína við 117. gr. frv. svo úr garði, að hún fær staðizt, en af orðalaginu hjá honum, er hann mælti fyrir till. sinni, verður ekki annað ráðið en að hann hefði gersamlega misskilið frvgr. Honum virtist skiljast, að hún gerði ráð fyrir hlutfallskosningum í öllum tvímenning skjördæmum, sem enginn fótur er fyrir. Hitt er rétt, að orðalag 2. og 3. málsg. getur í einstökum undantekningartilfellum leitt til þeirrar „reikningslegu“ villu, að fleiri atkvæði komi til úthlutunar heldur en greidd hafa verið. Fyrir það, að við tókum eftir þessu, viljum við, að þetta verði leiðrétt, en alls ekki fyrir það, að við höfum áður ákveðið og viljum nú snúa frá því, að hlutfallskosning skuli viðhöfð í öllum tvímenning skjördæmum í landinu. Það hafði okkur aldrei dottið í hug. Ég veit, að hv. þm. V.-Húnv. skilur þetta nú, eftir að hafa átt persónulegt viðtal við mig síðan hann hélt ræðu sína. En hafi honum skilizt það áður, þá er óráðvendni um að kenna, hvernig hann hagaði orðum sínum.

Ég læt hér útrætt um þetta atriði, en sný mér að því, er hv. þm. Snæf. sagði um gerð kjörseðilsins. Það atriði hefir verið þaulrétt í nefndinni og eins á fundum innan flokkanna. Ég get þakkað honum fyrir það, að hann vakti athygli á því, að till. okkar meiri hl. n. um gerð kjörseðilsins næði ekki til að samræma öll ákvæði frv. við þá gerð, er við stungum upp á. Að þessu mun þó ekki kveða mikið, enda stæði það til bóta. Nú vil ég launa honum með því að benda honum á, að ákvæði 51. gr. um kjörseðilsgerð minni

hl. n. eru ekki heldur í fullu samræmi við önnur ákvæði frv. Þar er sem sé ákveðið, að stærð, þ. e. skákafjölda, neðri hluta kjörseðils skuli miða við áætlaða tölu landslista. En þetta er alls ekki nóg, því að alltaf þarf að hafa a. m. k. eina skák fram yfir landslistatöluna. (**Dómsm-rh.:** Það á líka aðeins að miða við þetta). Já, ég veit, að hæstv. stj. áttar sig sjálf-sagt á þessu, en hinsvegar þótt mér við-kunnanlegra að taka þetta skýrt fram vegna ákvæðanna í 92. gr. frv., þar sem kjösendum er heimilað að hafa afskipti af því, hvernig frambjóðendur komi til greina við úthlutun í uppbótarsæti, einnig þó að viðkomandi flokkur hafi engan landslista í kjöri.

Þó að undarlegt megi heita, hefir það orðið ágreiningsatriði í n., hvernig kjörstjórnir skuli skipaðar, og vill minni hl., sjálfstæðismennirnir, gera þá takmörkun á réttu lýðræðisfyrirkomulagi, að sýslum. skuli jafnan sjálfkjörnir í yfirkjörstjórnir, en hreppstjórar í undirkjörstjórnir. Þó er það viðurkennt, bæði af n., sem undirbjó kosningalagafrv., og af stj. skrn., að rétt sé að gera hinum ýmsu flokkum sem auðveldast að hafa fulltrúa sína í kjörstjórn. Þess vegna er ákveðið að heimila hlutfallskosningu, ef krafizt verður, og vitanlega til þess að koma í veg fyrir, að kjörstjórnir verði um of einlitar. En ef um eina 2 er að velja, getur auðveldlega farið svo, ef hreppsn. er mjög á einni sveif pólitískt, að báðir komist að af sama flokki, og hreppstjórninn sá þriðji, og þá væri ákvæði um hlutfallskosningu orðið til einskis í því tilfelli. Svipað getur orðið uppi á teningnum um yfirkjörstjórnir. Til stuðnings hinum sjálfkjörnu sýslumönnum og bæjarfógetum hefir verið borið fram, að þeir séu jafnan á staðnum og því gott að ná til þeirra. En vitanlega mundi hver yfirkjörstjórn gæta þess sjálfsgæða hlutar að velja sér þann oddvita, er sæti ætti á sem allra hentugustum stað í skjördæminu, enda mjög líklegt, að sýslumaður eða bæjarfógeti mundi jafnan öðlast sæti í kjörstjórn, þótt honum væri ekki gert að sitja þar sjálfkjörinn, og hið sama hreppstjórar í undirkjörstjórnnum. Hver sá flokkur, sem á vól á flokksmanni sínum í sýslumanns- eða hreppstjórastöðu í

kjörstjórn, mundi ekki setja sig úr færi um að kjósa hann til þess starfa, nema hann væri einhver vandræðaskepna og mætti þá missa sig. Séu slíkir menn hinsvegar mjög eftirsóknarverðir, er ekki nema sjálfsagt, að viðkomandi flokkur eyði atkv. sínum á hann. Það er kunnugt, að sýslumenn og bæjarfógetar eru ekki nógu margir til þess að geta verið oddvitarnir í hverri yfirkjörstjórn, og ekki veit ég til, að það hafi komið að sök, þó að leikmenn hafi hvað eftir annað verið skipaðir til þessara starfa. Hitt er þó enn fráleitara, að hreppstjórnar séu sjálfkjörnir í undirkjörstjórnir, því að miklu hættulegra er að hafa undirkjörstjórnir einlitar, og ekki sízt með tilliti til aðstoðarinnar, sem þeim er gert að veita fötluðum kjósendum. Ég veit dæmi þess, að kjörstjórn hefir verið svo einlit, og sú ótrú á henni þess vegna, að engum blindum kjósenda annars flokksins, sem keppti þar við kosningar, kom til hugar að heiðast aðstoðar hennar. Þeir sátu heldur allir heima. Mér finnst það óprýða frv. að hafa í því þetta ákvæði, og fáránlegt, að þar sem á að kjósa e. t. v. 3—4 samskonar nefndir innan sama hrepps, skuli einn maður í einni nefndinni eiga að vera sjálfkjörinn. Brtt. okkar meiri hl. n. útilokar engan veginn hreppstjórana. Ef þeir eru sem sagt ekki einhverjir vandræðamenn, má alltaf gera ráð fyrir því, að þeir verði kosnir af einhverjum flokki. Það er víðast svo erfitt að fá nægilega marga menn í kjörstjórnir, að sérstaklega hæfir menn þurfa ekki að óttast að verða settir hjá, svo eftirsóknarvert sem þetta starf nú er.

Þá vildi ég minnst á orð hv. þm. Snæf. um skilning hans á ákvæðunum í stjkskr. um skipun frambjóðenda á landslista. Hann vildi skilja bókstafinn aðeins svo, að frambjóðendur í Rvík væru útilokaðir frá því að vera nema í öðru hverju sæti hinna efstu 10 á listunum, en hinsvegar fælist hér í engin heimild til að hafa aðra en frambjóðendur á landslista. Eins og ég hefi skýrt frá, var það hin upphafli krafa okkar Alþýðuflokksmanna, að það yrði með öllu frjálst, hvernig þessu yrði fyrir komið. En andstaðingar okkar báru það fyrir, að þá yrðu Reykvikingar alstaðar í efstu sæt-

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

unum. Til þess að koma í veg fyrir það — og aðeins til þess — var komið á samkomulagi um það orðalag, sem nú er á stjkskrfv. um þetta atriði. Að öllu öðru leyti áttu flokkarnir að ráða niðurskipun á landslista sína. Á það var lögð áherzla af andstöðuflokkum okkar, að stjkskrfv. yrði samþ. ágreiningslaust á stöðasta þingi, og við gerðum ekki ágreining. Aðeins með tilliti til þessa samkomulags. Ég þarf ekki að eyða að þessu fleiri orðum, en það væri mér kært, og er skylt að ætlast til þess, að einhverjir hv. þm. úr hinum flokkunum standi nú upp og lýsi því yfir, að þetta samkomulag hafi átt sér stað, og hafi verið á þá leið, er ég hefi skýrt frá.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Mér kemur það ekki á óvart, þó að langar umr. verði um ýms atriði þessa máls og ágreiningur. Svo stendur á, að ágreining öllum hefir verið skotið yfir á þessa 3. umr., svo að það er ekki að furða, þó að miklar umr. spinnist út af málinu. Ég ætla ekki að tala langt mál, en þó verð ég að fara fáeinum orðum um ágreiningsatriðin, og þá helst þau, sem mest bar á hjá nefnd þeirri, sem hafði með höndum undirbúning frv. Hv. þm. N.-Ísf. vill ekki, að sýslumenn og hreppstjórnar séu sjálfkjörnir formenn kjörstjórnar, en hann heldur því fram, að þeir flestir eða allir muni ná kosningu í kjörstjórnirnar, þótt þeir væru ekki sjálfkjörnir til þess. Þar með hefir hann sjálfur slegið öll vopn úr höndum sér, og einu rökin, sem hann hefir fram að færa, eru, að hann heldur, að það sé trygging fyrir óhlutdrægni manns, að hann sé fulltrúi stjórnmálaflokks í kjörstjórninni. Hann vill, að þessir menn séu fulltrúar ákveðins flokks, í stað þess að vera óhlutdrægir formenn nefndanna. Það væri í alla staði óheppilegt, og það er ekki í neins þágu, að gerður sé leikur að því, að þessir menn skoði sig sem umboðsmenn fyrir flokk, í stað þess að vera óvilhallir formenn. Það er líka miklu betra fyrir almenning að vita það fyrirfram, hvaða menn eru formenn kjörstjórna, því að svo getur auðveldlega farið, að þeir verði ekki formenn, þótt þeir ná kosningu, ef ekki er svo ákveðið í lögnum. Það get-

ur orðið sitt á hvað um það, hverjir verði formenn. Hér er því um brtt. að ræða, sem er óhagstæð öllum almenningi. Ég tel, að í flestum tilfellum muni svo fara um kosningar í kjörstjórnir, að þar nái sæti einn maður af hvorum aðalflokk, þar sem kosið er hlutfallskosningu, og svo er einn lögákveðinn, sem ber aðal-ábyrgðina. Þetta mun reynast langheppilegasta fyrirkomulagið.

Þá hefir orðið ágreiningur út af kjördeginum. Í frv. er gert ráð fyrir næsta sunnudegi eftir þann dag, sem Alþingi samþykkti 1929 með geysimiklum meiri hl. Hv. þm. getur fallist á dag eftir miðjan júní, því að hann sér það, að krafa jafnaðarmanna um kjördag að hausti er mjög ósanngjörn, því að það er ekkert vit í því að velja myrkur til þessarar athafnar, þegar völ er á degi þegar hjart er bæði að degi og nóttu. Auk þess er allra veðra von að hausti, og ekki rétt að tefla kjörsókn í slíka tvísýnu.

Enn hefir orðið ágreiningur um landslistann, eða öllu heldur neðri hluta kjörseðilsins, hvort hann skuli vera auður eða ekki. Ég get ekki gert mikið úr þeirri mótbáru hv. þm. N.-Ísf., sem kom fram bæði í undirbúningsnefndinni og við umr., að með því að hafa listanöfnin á kjörseðlinum sé verið að narra kjósendur til þess að krotta við þessi listanöfn. Það er auðvitað ekki frekar verið að narra kjósendur í því heldur en verið er að villa þá með því að hafa mörg nöfn á efri hluta seðilsins. Rökrétt afleiðing af þessari kenningu hv. þm. er, að hann ætti að óska þess, að kjörseðillinn sé hafður alveg auður, og að kjósendur skrifi sjálfir nöfn þeirra frambjóðenda, sem þeir vilja kjósa. En það er auðsætt, að slíkt er endileysa, og vitanlega er langauðveldast að setja 1 eða 2 krossa við ákveðin nöfn, og það er ekkert við það að athuga, að á seðilinn séu skráð nöfn frambjóðenda og tilfært, hverjir að listunum standi. Allir ættu að vera sammála um, að hér er ekki annað á ferðum en tilraun til þess að koma á fullu samræmi í kosningaraðferðinni, með því að nota kross bæði við kjördæmakjör og landslistakjör. Það er ekki stórvægilegt atriði, sem á milli ber, en ég get ekki skilið, hvers vegna hv. þm. og fleiri vilja ekki létta undir með þeim, sem

landslistann kjósa, á sama hátt og þeim, sem kjósa kjördæmaframbjóðendur.

Þá er röðunin á landslistann. Hv. þm. N.-Ísf. telur, að einhverskonar samningur hafi verið gerður í fyrra um það, að ekki mætti gera frekari kröfur í þessum efnum heldur en þær, sem stjkskr. heimtar. Ég verð að segja hv. þm. það, að ég veit ekkert um slíkan samning. Í stjkskr. stendur, að a. m. k. annaðhvort sæti tíu efstu manna á landslistanum skuli skipað frambjóðendum utan Rvíkur. Ég get ekki skilið þetta „að minnsta kosti“ þannig, að það leggi nokkrar hömlur á frekari kröfur á þessu sviði, og þegar ágreiningur varð um þetta í fyrra, var því og haldið fram, að frjálst væri að herða á þessum kröfum, en þá fekkst ekki samkomulag um að breyta þessu ákvæði stjkskr. Svona skildi ég ákvæðið, enda væru orðin „að minnsta kosti“ alveg þýðingarlaus, ef þingið væri klafabundið við að láta þetta nægja og mætti ekki gera viðtækari kröfur um frambjóðendur á landslista, og ef það er brot á stjkskr., þá er það líka brot á stjkskr. að heimta það, að allir frambjóðendur utan Rvíkur skuli vera á landslistanum. Að öðru leyti get ég um þetta vísað til aths. við frv., og ég get ekki horfið frá því, að enginn samningur hafi verið til um þessi atriði, enda var þá jafnframt haldið fram, eins og ég tók fram áðan, að heimilt væri að gera frekari kröfur í kosningalögunum.

Þá má og minna á það, að það gengur ekki í rétta átt, að því er mér virðist, að láta stjórnmalafll. hafa heimild til að ákveða, hverja frambjóðendur skuli hafa á lista, meira en nauðsynlegt er. Það er sannarlega ekki spor í lýðræðisátt, að heimila flokkstjórnnum að velja þm. En sú verður afleiðingin af skoðun hv. þm. N.-Ísf., að ég hygg. Flokksstjórnirnar geta látið í annaðhvort sæti 10 efstu manna listans þá menn, sem eru vissir að komast að af frambjóðendum úti á landi, og með þessu móti ræður flokksstjórnin öllum, sem komast í upphótar-sæti. Þetta er ekki spor í þá átt, sem frv. annars stefnir í, sem sé þá, að láta þá menn eina komast á þing, sem hafa sýnt það, að þeir hafi traust kjósenda úti um land.

Þá vil ég aðeins nefna 117. gr. Skal ég

fúslega viðurkenna, að þar hefir n. yfirsézt, eins og hv. þm. N.-Ísf. hefir játað. (VJ: Ég hefi aldrei neitað því). Mér fannst fyrst, að hv. þm. ekki beint viðurkenna það. En það er bezt að viðurkenna það hreint og greinilega, þegar manni verður eitthvað á. Aftur á móti gerði hv. þm. V.-Húnv. meira úr þessari yfirsjón en rétt var. Þetta er nú allt komið til leiðréttingar. Það er ekkert undarlegt, þó að eitthvert ósamræmi geti slæðzt inn í svo stóran lagabálk sem þennan við fyrstu meðferð. En ég vildi óska, að ekki kæmi fram, eftir að Alp. hefir afgr. þetta kosningalagafrv. sem lög, smugur á því, sem hefði þurft að byrgja. Það er skarpskyggni hv. þm. V.-Húnv. að þakka, að þetta ósamræmi komst til leiðréttingar.

Þá vildi ég segja nokkur orð viðvikjandi valdi miðstjórnanna. Ég álit yfirleitt, að rétt sé að takmarka það vald eins og fært er. En náttúrlega má ekki ganga svo langt í því, að af því hljótist ringulreið í flokkaskipun, því að þetta frv. og stjkskrbreyt., sem eflaust verður samþ., eru svo mikið byggð á flokkaskipulagi. Hinsvegar verð ég að segja, að hingað til hefir það sjaldan eða aldrei komið fyrir, að flokkur hafi beðið tjón við það, að miðstjórn hans hafi ekki haft nægilegt vald til að ákveða framboð. Mun ég því greiða atkv. með till. hv. þm. V.-Húnv. um þetta.

Um brtt. hv. 2. þm. N.-M. er það að segja, að hann er á villigötum, þegar hann talar um óháða kjósendur sem sérstakan flokk. Hann virðist ekki hafa athugað það, að ef hér er um sérstakan flokk að ræða, þá hefir sá flokkur allan sama rétt og aðrir flokkar um framboð samkv. þessu frv. En ef óháðir kjósendur eru ósamstæður hópur með tilliti til stjórnmálastefnu, þá á sá hópur ekki að hafa nein réttindi sem flokkur út af fyrir sig. Það er ekki sagt, að neitt band sé á milli þeirra. Þess vegna er ómögulegt að láta þá fá upphótarsæti, því að eftir ákvæðum stjkskrfrv. getur aðeins samstæður stjórnmálafll. átt kröfurétt til upphótarsæta.

Að síðustu vil ég nefna till. um aukakjördag, á þskj. 76. Hv. þm. Snæf. hefir að visu sagt flest. sem segja þarf um það

efni. Vil ég þó benda á eitt atriði til viðbótar.

Þar er lagt til (á þskj. 76), að í kjördeildum utan kaupstaða og kaupsána, þeirra, sem samkv. síðasta manntali hafi haft yfir 300 íbúa, sé skylt að halda aukakjörfund daginn fyrir hinn almenna kjördag, ef a. m. k. þriðjungur kjósenda innan kjördeildarinnar sendir undirkjörstjórn skriflega áskorun um það eigi síðar en viku fyrir kjördag.

Ég held, að ef hrepparnir eru búnir að nota sér heimild þá, sem í þessu frv. felst um að hreppum megi skipta í sundur í kjördeildir, þá muni þeir vera teljandi hrepparnir hér á landi, sem þetta ákvæði hefir nokkra þýðingu fyrir. Mun ég afgreindum ástæðum greiða atkv. á móti þessari mjög svo þýðingarlitlu og óþörfu brtt.

Bergur Jónsson [óyfirl.]: Ég ætla nú ekki að fara almennt út í brtt. þær, sem hér liggja fyrir, en læt frsm. og flm. um það. En það er ein sérstök till., sem ég hefi ástæðu til að ræða um, vegna þess að ég hefi flutt hana með öðrum, og á hana hefir verið minnst hér í d.

Það er kunnugt, að á undanförunum árum hefir verið allmikil kritik um kjördæmaskipunina á landi voru, sérstaklega af andstæðingum Framsfl. Því hefir verið haldið fram, og að mörgu leyti með réttu, að hún skapaði misrétti að því leyti að kosningarréttur manna væri misjafn eftir henni, eftir því hvar á landinu væri, sérstaklega að smærri kjördæmin hefðu gildismeiri atkvæði heldur en hin stærri, vegna þess að smærri kjördæmin hefðu tiltölulega fleiri þm., miðað við kjósendatölu. Auk þess hefir mikið verið blint á það, að þingflokkar fengju ekki þm. í samræmi við atkvæðatölu þá, sem framhjóðendur flokkanna í heild fá. Þessi kjördæmaskipun, sem nú verður lögleidd, á að bæta úr þessu. En jafnframt þeim göllum, sem verið hafa á kjördæmaskipuninni að undanförunu, hefir annað misrétti einnig átt sér stað, og mun sérstaklega eiga sér stað eftir að sú nýja kjördæmaskipun kemur til greina, og það er munurinn á aðstöðu kjósenda í bæjum og kaupstöðum annarsvegar, og sveitum hinsvegar til að nota kosningarrétt sinn.

Kjördæmaskipun sú, sem nú verður lög-leidd, hlýtur að gera þennan aðstöðumun meiri en áður, vegna þess að nú hefir verið gengið í þá átt, að gera sem jafnast gildi atkvæðisréttar hvers manns, hvar sem hann er á landinu, án þess að tekið hafi verið tillit til aðstöðunnar til að nota kosningarréttinn. En þetta er ekkert lítið atriði; ég býst ekki við, að þurfi að deila um það. Annarsvegur í þessum samanburði eru menn, sem húa í strjálbýli, sem þurfa kannske yfir fjöll að fara eða allanga leið á sjó og verða að yfirgefa heimili sín langan tíma til þess að geta notað kosningarrétt sinn. En hinsvegur eru þeir menn, sem í kaupstöðunum er ekið á kjörstaðinn; þeir eru sóttir heim til sín á kostnað flokks þess, sem þeir greiða atkv. sitt. Hv. stjkrn. hefir sama og ekkert tillit tekið til þessa aðstöðumunar. Hún hefir að visu veitt heimild til að skipta hreppi í 4 kjördeildir. Áður var til heimild til að skipta hreppi í 3 kjördeildir, svo að munurinn er hér ekki mikill. Þess vegna höfum við nokkrir Framsóknarfl.menn í n. borið fram brtt. um að veita íbúum þeirra hreppa á landinu, sem óska þess, rétt til að fá dálítið meiri tíma til þess að nota kosningarrétt sinn heldur en verið hefir, m. ö. o. rétt til þess að geta haldið aukakjörfundarinn fyrir hinn almenna kjördag. Þessi heimild er í raun og veru miklu takmarkaðri en ég ætlaðist til. Hún er svo takmörkuð þessi leið, sem við höfum farið, að hún er aðeins heimild til þessa þar, sem $\frac{1}{3}$ hl. hreppsþúa krefst þess. Og kjörfundurinn aukakjörfundardaginn á ekki að standa lengur en 5 klst. Ég held, að þótt þetta fyrirkomulag verði tekið upp, þá verði eins vel um hnútana búið eins og verið hefir í þessu efni. Það er nú ekki svo sem með þessu sé verið að troða þessu skipulagi inn á þá hreppa, sem ekki óska þess, svo að þeir hreppar, sem halda, að af þessu muni stafa einhver hættu, geta þá haft venjulega skipulagið á þessu. Hv. þm. Snæf. minntist á þetta með lítilsvirðandi orðum. Hann sagði, að hvergi mundi vera þörf á þessu, nema ef vera kynni í Barðastrandarsýslu. Það eru a. m. k. þrír hreppar í Barðastrandarsýslu, þar sem full þörf væri á þessari skipulagsbreyt., og ekki er hægt

á annan hátt en með henni að ná þeim tilgangi, sem heimildin á að ná. Tveir af þessum hreppum eru margsundurskornir af fjörðum, smáum og stórum, og bæirnir úti á annesjum og innst inni í fjarðabotnum, einn og einn út af fyrir sig, og mjög óviða stutt á milli þeirra. Hvergi eru skilyrði til kjördeildafjölgunar í þessum hreppum. Hið eina, sem hægt er þarna að gera til þess, að öllum kjósendum í þessum hreppum verði mögulegt að nota kosningarrétt sinn, er það, að hafa kjördagana fleiri en einn.

Þriðji hreppurinn er Flateyjarhreppur. Þar er kjörstaðurinn í kaupsýslunni. Margir bæir í þeim hreppi eru á eyjum, sem eru dreifðar um Breiðafjörð. Þarna er ekki hægt að koma því við að skipta heppilega í kjördeildir. En heimild til aukakjörfundar mundi bæta mikið aðstöðu íbúa þessa hrepps.

Ég er ekki gagnkunnugur víða á landinu, en ég veit, að samgöngur eru verri í mínu kjördæmi en víða annarsstaðar á landinu. Þrátt fyrir það eru fleiri staðir á landinu, sem mundu óska eftir að mega hafa 2 kjördaga.

Hv. þm. Snæf. sagði, að ekki hefðu komið fram nein tilmæli um heimild til aukakjörfundar. En ég vil aftur á móti segja honum, að þótt þau hafi ekki komið til hans, þá hafa þau samt komið til mín. Sömu leiðis hafa menn utan úr sveitum sagt mér, að þeir hafi heyrt þar almenn tilmæli um þetta. Það sagði mér maður, mjög skilríkur, sem hafði ferðast um allt Norðausturland, að þetta sé ósk fjölmargra sveitamanna þar, að fá aukakjörfund auk hins venjulega.

Hvað ástæða er nú til þess að láta menn gjalda þess, að þeir eiga heima í strjálbyggðum sveitum og geta ekki eins vel notað kosningarrétt sinn eins og ef væru þeir í kaupstöðum? Sjálfst.menn hafa haldið því fram, sérstaklega töluðu þeir mikið um það í sumar um kosningarnar, að þeir mundu ekki minna fylgi eiga í sveitum en Framsfl. Hvers vegna vill þá hv. þm. Snæf. mótmæla því, að bætt verði aðstaða kjósenda þeirra til þess að komast á kjörfund? Er það ekki af því, að þessi hv. þm., eins og flokksbræður hans, viti það, að fylgi þeirra er ekki í sveitum landsins? Þeir efast um

það eins nú eins og fyrir kosningarnar 1931, þegar þeir gerðu bandalag við jafnaðarmenn um snögga breyt. á kjördæmaskipuninni, af því að þeim óaði við því, hve margir bændur mættu á flokksfundi Framsfl.

Ég játa, að Framsfl. hefir ekki eins mikið fylgi nú eins og hann hafði 1931. En höfuðorsök þess er það, að við erum í samvinnu við flokk, sem ekki er vinsæll í sveitum landsins. Það er ekki hægt að finna aðra skýringu en þessa á því, að einn hv. þm. úr Sjálfstfl. stendur upp með svigurmælum og ofsa til þess að mótmæla eins smávægilegri tilraun til að veita bændum betri aðstöðu til að nota kosningarrétt sinn eins og hér er um að ræða. Það er vitanlegt, að tilgangurinn með því, þegar reynt var fyrst að gerbreyta kjördæmaskipuninni hér á landi, var sá að brjóta niður það, sem kallað var sveitavald eða bændavald og sagt var, að kjördæmaskipunin héldi uppi. Og sami hugsunarhátturinn kemur hér fram í orðum þessa hv. þm. Sjálfstfl. (TT: Þetta er kjósendaraða).

Halldór Stefánsson: Mér kom það ekkert á óvart, þó að hv. stj.skr. gæti ekki fallizt á allar mínar till. til breyt. á frv. Hún hefir þó tekið vel í nokkrar þeirra og aðhyllzt þær. Yfir höfuð má segja, að n. hafi tekið sanngjarnlega í þær, þótt hún hinsvegar hafi ekki fallizt á þær allar.

Ég ætla að vikja stuttlega að þeim ástæðum, sem færðar hafa verið fram á móti till. mínum, þeim, sem teljast mega um efni frv.

Hv. n. gat ekki fallizt á þá till. mína, að hreppsnefnd þurfi ekki að leita samþykkis yfirkjörstjórna til þess að skipta hreppum í kjördeildir, né heldur til þess að samþ. kröfu 20 manna um slíkt. Það er augljóst mál, að það er fyrst og fremst mál hreppanna sjálfra, fremur en yfirkjörstjórnar, hvort þessi skipting er gerð eða ekki. Það er hreppurinn, sem ber allan kostnaðinn af því og fyrirhöfnina. og algerlega óréttmætt að gera hann ómyndugan um ákvörðun um slíkt, og ætti yfirkjörstjórn því ekkert að hafa um það að segja. Hv. 1. þm. S.-M. talaði um, að ágreiningur gæti orðið um þetta innan-

hrepps. Ég held, að hræðsla við slíkt sé ekki á miklum rökum byggð. Því aðeins kemur fram krafa um skiptingu í kjördeildir, að ástæður séu til þess fyrir hendi. Og sé það ekki ágreiningslaust, þá ræður meiri hl. eins og venja er til. Ég held, að ekkert sérstakt liggi til grundvallar fyrir ákvæðinu um þetta málsskot til yfirkjörstjórnar, nema leifar af gömlum undirlægjuhætti við yfirvöld og trúin á einskisverða skriffinnsku.

Ég vil nú gera þá fyrirspurn til hv. 1. þm. S.-M., hvort eigi að ráða meiru, ef annaðhvort 20 kjósendur, sem búsettir eru innan sama hreppshluta, eða viðkomandi sveitarstjórn eða bæjarstjórn óska að fá hreppi skipt í kjördeildir, — ég vil spyrja hv. þm., hvor eigi þá að ráða meiru, yfirkjörstjórn eða sveitarstjórn og kjósendur sjálfir. Ég álit, að fullveldið í þessu efni eigi að vera í þeirra höndum, sem þetta kemur beint við, en ekki þeirra, sem það kemur ekkert við og á ekki að koma það við.

Till. mínum um, að ekki þurfi stimpil flokksstjórnar á frambjóðanda, hafa ekki að öllu leyti mætt óvinsamlegum undirtektum, hvorki hjá n., þótt hún hafi ekki fallizt á þær, né heldur hjá þm. þeim, sem hafa á þær minnst. N. hefir sjálf, eða menn úr henni, borið fram till. sem einskonar miðlunartill. um þetta atriði, þótt hún að mínu áliti hafi þar gengið of skammt. Og á þskj. 86 hefir verið borin fram brtt., sem að efni gengur mjög í sömu átt, svo að ég skil það, þótt n. fallist ekki á till. þessa, eins og hún liggur fyrir. Þó er nokkur bilbugur á áliti hennar um réttmæti þessara ákvæða, og tel ég það vel farið. Ef mín till. um þetta verður felld, mun ég snúa mínu atkv. að till. á þskj. 86.

Þá kem ég að 11. brtt. minni, við 28. gr. frv., um jafnrétti þeirra kjósenda og frambjóðenda, sem ekki tilheyra neinum viðurkenndum eða nafngreindum stjórn-málafll., við þá kjósendur og frambjóðendur, sem tilheyra slíkum flokkum. Hv. frsm. n. tvímenna nú á móti þessari till. minni. Hvorugur þeirra hefir, að því er virðist, nægilega næma réttlætistilfinningu til þess að fallast á, að réttur kjósenda og frambjóðenda í landinu sé einn og hinn sami. Hv. 1. þm. S.-M. leit svo á,

að það væri ekki nema réttmætt straff á þá menn, sem ekki vildu ganga undir flokksmarkið, að þeir hefðu að þessu leyti minni réttindi en aðrir kjósendur, og í öðru lagi, að þessi till. kæmi í bága við anda stjkskrfrv. Og víst er það andi þess frv., að setja flokkshyggju og flokkshagsmuni yfir þjóðarhagsmuni og þjóðarheill.

Loks færðu þessir hv. þm. fram þá ástæðu, að þessir utanflokkamenn ættu ekkert sameiginlegt og væru svo ósamstæðir, að þeir gætu ekki komið til greina við úthlutun uppbótarsæta. Og í sama strenginn tóku bæði hæstv. dómsmrh. og hv. þm. Snæf. Hv. þm. Snæf. hafði auðvirðileg orð um þá kjósendur, sem hefðu slíka aðstöðu. Hann likti þeim við einskonar ruslakistu og sagði, að í þeim flokki gætu verið bæði kommúnistar og sterkiholdssamir bændur. Ég hélt nú, að varla þyrfti að gera ráð fyrir því, að slíkir menn yrðu óflokksháðir. Kommúnistar kunna vel að skipa sér í flokk, og íhaldssömustu bændur mundu vitanlega lenda í íhaldssömustu deild Sjálfstfl., nazistadeildinni. Þessir flokkar báðir eiga það sameiginlegt að setja flokkshagsmunina ofar heill þjóðarinnar. En í viðjar flokksbandanna er nú, mér liggur við að segja á þessum síðustu og verstu tímum, verið að reyra landslýðinn. Brtt. mín er byggð á þeirri skoðun, að ekki beri að setja flokksræðið fram fyrir lýðræðið. Einmitt þau mein, sem mest þjaka ýmsum löndum nú, eru sprottin af því, hversu flokkshyggjan hefir komizt á hátt stig. Hún hefir yfirboðið lýðræðið og endað í einræði í ýmsum löndum. Ef vér göngum inn á sömu braut, mun það leiða til hins sama: einræðis í einhverri mynd. Hve fljótt það verður, er ekki unnt að segja. En fyrr eða síðar verður það, ef vér göngum inn á þessa óheillabraut. Hinsvegar má viðurkenna það, að lýðræðið sjálft á nokkurn þátt í þessum óförum. En ég vil þó alvarlega vara við því, að gengið sé á móti því fagnandi og glepyandi, sem brýtur niður þjóðræði landanna. Ef hér fer líkt og annarsstaðar, þá má búast við því, að þingræðið verði sinn eiginn böðull. En fyrir því vildi ég tefja og við því vara að ganga svo mjög fagnandi á móti því eins og nú er gert.

Þá treystir n. sér ekki að fallast á 18. brtt. mína, sem er um það, að meta ógilda þá kjörseðla, sem ágallar eru á. Hv. 1. þm. S.-M. vildi halda því fram, að það gæti ekki talizt neitt gáfnapróf, hvort kjörseðill væri rétt eða rangt merktur. Mér finnst það nú t. d. bera vott um litlar gáfur, þegar kross er settur aftan við nafn eða lista, þegar kosningal. segja skýrt til um það, að hann skuli setja framan við. Hv. þm. vildi helzt verja þessa skoðun sína, með því að benda á ritvillu svo sem Haldór (með einu l) fyrir Halldór. Ég á vitanlega ekki við slíkt. Það er ekkert sjálfskaparviti, eða þarf ekki að vera, þótt menn séu misjafnlega slyngir í réttiritun. En það mætti spyrja hv. n., hvort það á að varða ógildingu, ef skrifað er Halldór Jónsson eða Þorláksson í staðinn fyrir Halldór Stefánsson. — Það er álitid, að í einu kjördæmi hafi kjósendur farið nafnavillt nú við síðustu kosningar, þar sem um samnefni eiginnafns var að ræða. Hvernig er hægt að afsaka slíkt? Það er einmitt eðlilegt, að svona lagað gáfnapróf ráði um gildi kjörseðils, og eins það, er ég nefndi áðan, kross aftan í stað framan við nafn. Um stafvillur er öðru máli að gegna, eða rithátt, og mætti setja þetta skýrar fram, ef að öðru leyti væri fallizt á till.

Hv. þm. Snæf. talaði í þessu eða öðru sambandi um pólitiska ofsókn á hendur kjósendum, ef kjördagar væru ákvæðnir 2 þar, sem erfitt er um kjörsókn. Ég held, að ástandið um það mundi naumast versna frá því, sem nú er. Sumstaðar er hrein og bein ofsókn á hendur þeim kjósendum, sem ekki vilja kjósa, eða hafa ekki skilyrði til að kjósa rétt. Í kaupstöðunum er þeim nú smalað nauðugum viljugum, eins og sauðum til slátrunar, og ferðalagið í bilum kostað fyrir þá. Það er kannske eðlilegt, að þeim, sem halda uppi slíkri fyrirhöfn, sé sárt um, ef allt erfiðið verður svo til ónýtis fyrir það, að kjósendurnir hafa ekki skilyrði til að kjósa svo formlega rétt sé frá gengið.

Þá kem ég að 115. gr. frv., sem ég hefi lagt til, að felld væri niður, þar sem ég tel, að hún komi í bága við ákvæði í stjkskrfrv. því, sem væntanlega verður samþ. bráðlega. Þessu hefir að vísu verið andmælt. Hv. þm. Snæf. hefir komið með

hárfínar, júrískar skýringar, sem er að vonum, þar sem hann er lögfræðingur sjálfur. Einnig hefir hv. 1. þm. S.-M. tekið í sama streng. Ég býst nú við, að erfitt verði að sannfæra þá, sem ekki vilja láta sannfæra — og má að visu máskæ með sama rétti snúa þessum orðum yfir á mig. En ég vil þá leggja mál mitt undir dóm þeirra manna, er lesa Alþt. Og þeim til glöggvunar skal ég taka umrædd atriði upp, svo þau standi hlið við hlið í Alþt. Umrætt ákvæði úr frv. til stjórnskipunarhl. er í 1. gr. c. og hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjósendur atkvæði annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista“. Lengra er þetta ákvæði nú ekki eða flóknara. Hér er greinilega og ótvírætt fyrirskipað, að ekki megi gera nema eitt af tvennu: kjósa frambjóðendur eða landslista, hreint ekki hvorttveggja. En hvað segir svo 115. gr. kosningalfrv.? Hún hljóðar svo:

„Nú hefir kjósenda orðið það á (honum hefir þó orðið á!) að kjósa bæði frambjóðanda eða frambjóðendur eða lista flokks og jafnframt landslista hins sama flokks, og skal þá að visu taka seðilinn gildan sem atkvæði greitt frambjóðanda eða frambjóðendum, eða í Reykjavík lista kjördæmisins, en landslistann skal þá telja ókosinn“.

Glöggari andstæður er nú varla hægt að setja fram í máli en hér er gert. Og þótt hv. frsm. komi fram með hárfínar lögskýringar til þess að komast fram hjá ótvíræðum ákvæðum stjkrfrv. og kunni með því að geta sannfært sjálfan sig um réttmæti þessa fráviks, þá getur hann þó aldrei sannfært þá, sem hafa óbrjálaða hugsun og heilbrigða skynsemi, sem ekki er bundin blindri flokkshyggju.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Mál þetta hefir nú verið mikið rætt, svo hætt fer að verða við endurtekningum. Ég mun þó reyna að forðast þær svo sem unnt er, enda hafa meðflm. mínir drepit á ýms atriði, er svara þurfti. Ég skal því ekki þreyta hv. deild með langri ræðu.

Ég verð að minnast á brtt. frá meiri hl. stjkrn., enda þótt hv. þm. N.-Ísf. hafi

að nokkru tekið af mér ómakið. — Hv. þm. Snæf. taldi, að starf utankjörfundarstjóra væri meira trúnaðarstarf en kjörfundarstjórn. En slíkt er ekki rétt. Á kjörfundi er t. d. veitt aðstoð, sem ekki er leyfilegt við utankjörfundarkosningu. Er því enn meira atriði, að allir flokkar eigi fulltrúa þar, sem slík aðstoð er veitt.

Út af því, sem hæstv. dómsmrh. sagði, vil ég segja það, að í þá hreppstjóra eða sýslumenn, sem ekki yrðu valdir í kjörstjórnir af flokksmönnum sínum, hlýtur að vera litið varið og þá lítil eftirsjá að því, þótt þeir komist ekki í kjörstjórnir. Annars er það alls ekki meiningin að útiloka þá frá því að eiga sæti í kjörstjórnunum, heldur aðeins að á þá verði að eyða atkv. sem aðra þá, er í kjörstjórn verða valdir. — Þetta læt ég nægja um þessi atriði. Um gerð kjörseðils læt ég nægja að visa til rökfærslu hv. þm. Barð.

Þá er það heimildin um að hafa tvo kjördaga. Hv. þm. Snæf. sagði, að þinginu hefði engin áskorun horizt um það efni. Þótt svo sé ekki, þá er þó mörgum kunnugt, að menn hafa lagt hina mestu áherzlu á, að fólki í dreifbýli væri kjörsókn sem allra auðveldust. Ég hefi fengið mörg bréf, þar sem þessa er krafizt. Og svo langt hefir jafnvel verið gengið, að gerðar hafa verið till. um það, að kjörstjórn ferðist um og veiti kjósendum kost á að greiða atkv. heima hjá sér. Þó ég sé ekki að mæla með þeirri aðferð, þá sýnir þó þetta, hversu opin augu menn hafa fyrir þeirri ósk, að kjósendum sé gert sem hægst fyrir um að neyta kosningarréttarins. Ég get því ekki skilið í því, hver útlát það eru fyrir löggjafann að veita þessa heimild. Hún gengur á einskis manns rétt, og engin hætta er á því, að hún verði notuð úr hófi fram, aðeins þar sem þörfin væri brýn, en hvorki þar, sem litlar kjördeildir eru, eða þar, sem hægt er að koma bilum við.

Ég verð að leiðrétta misskilning, sem fram kom hjá hæstv. dómsmrh. um það, hvaða kaптún hefðu rétt til að ákveða 2 kjördaga. Það eru aðeins kaптún, sem hafa haft 300 íbúa eða fleiri. Er þau höfð með vegna þess, að þeim fylgir víða uppland, þar sem erfitt er um kjörsókn til kaптúnsins. Ég þekki einmitt dæmi

þessa, og er því ekki vert að loka heimildinni fyrir þeim.

Hv. þm. Snæf. sagði, að ekkert stæði um það í brtt., hvernig kosningin á aukakjördegi skuli fara fram. Í brtt. eru þó tekin fram mörg ákvæði, er sýna það. Og enn ljósar skýrist það við það, hvernig það er felld inn í frv. Í brtt. er sagt til um það, hvenær aukakjörfundur skuli byrja, hvenær enda, hvernig gengið skuli frá kjörgögnum milli funda og hvernig kjörfundur hefst síðari daginn. Að öðru leyti er það ljóst, að sömu reglur gilda um báða kjörfundina. Og þótt aðfinnsla hv. þm. væri að einhverju litlu leyti réttmæt, sem ég hygg þó, að ekki sé, þá væri auðvitað auðvelt að bæta úr því. Þá er hv. þm. Snæf. hræddur um, að þessi heimild myndi leiða til þess, að farið yrði með ofsókn á hendur kjósendum. — Þessi heimild yrði vitanlega hvergi notuð nema þar, sem allra erfiðast er um kjörsókn. Get ég ómögulega séð, að það gæti nokkru breytt á þeim stöðum, og vitanlega engu annarsstaðar. Hin pólitíska agitation fer aðallega fram þar, sem þéttbýlið er. Og þótt þessi hv. þm. tali digurbarkalega um þetta, þá er það einmitt hans flokkur, sem slíku beitir mest, og það svo, að stundum gengur nærri hreinni þvingun.

Sný ég mér þá að brtt. á þskj. 86. — Hv. þm. V.-Húnv. talaði um, að það væri óviðkunnanlegt, að miðstjórnir flokkaanna réðu því, hverjir kæmust á landslista, og réðu þar með uppbótarþm. Ég hefi áður tekið fram, að svo er ekki, og sýnt fram á það, að kjósendur fengju um það fullan íhlutunarrétt. En til miðlunar get ég gengið inn á till. hv. þm. V.-Sk. — En út frá þessu vil ég benda á það, að samkv. till. hv. þm. V.-Húnv. er ráð fyrir því gert, að miðstjórnir flokkanna tilnefni menn á lista sína eftir þörfum, ef eigi hafa verið nógu mörg nöfn á þeim. Og það skal gert eftir á, svo kjósendur vita ekki einu sinni, um hverja þeir eiga að kjósa, er þeir greiða atkv. Ég álit því, að setja þurfi ákvæði um lágmarkstölu á lista, ef þessi till. verður samþ.

Þá mun ég vikja að ummælum hv. 2. þm. N.-M. um lista utanflokkamanna. Ummæli hv. þm. um flokkana eiga að litlu leyti heima, þegar talað er um þetta

frv., því að í stjkskr. er búið að gefa þeim sérréttindi. Hér er eingöngu verið að hagræða ákvæðum kosningalaganna þannig, að þau komi ekki í bág við stjkskr. En ef utanflokkakjósendur hópast saman og hafa sérstakan landslista og fylgjast þannig að til kosninga, þá hafa þeir flokksréttindi.

Um úrskurð á kjörseðlum, hvenær þeir skuli teljast ógildir, get ég ekki fremur en áður verið hv. þm. sammála, því að ég álit, að hér sé ekki um neitt gáfnapróf að ræða. Ég tel það t. d. ekkert gáfnapróf, hvort kjósandi veit, hvort á að krossa fyrir framan eða aftan nafn. Hafi kjósandi kannske litil tök á að kynna sér kosningalögin, þá veit hann ef til vill, að kosning fer fram með þeim hætti, að krossað er við nafn þess, sem kosinn er, en veit ekki, hvar krossinn á að vera. Þetta er því algert þekkingaratriði, en þessu tvennu má ekki blanda saman, gáfnaprófi og þekkingarprófi.

Það hefir áður verið rætt um það hér, hvort það sé brot á stjkskr., ef atkv. er tekið gilt, ef merkt er við nafn framþjóðanda og einnig landslista sama flokks. Þar við vil ég aðeins bæta því, að það sýnist hart að ógilda atkv. kjósenda, þegar það er auðséð, hvaða flokk hann hefir kosið. Þetta ákvæði er því til þess, að menn verði ekki beittir ósanngirni, þó að þeim verði þetta á.

Þá vil ég fara nokkrum orðum um brtt. á þskj. 69, sem er flutt af hv. þm. A.-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf. Ég vil segja það, að þó að ég gruni þessa hv. þm. yfirleitt ekki um græsku, þá sýnist mér þessi till. hera það með sér, að það sé ætlað til, að hún verði drepin hér í d., því að svo illa er hún úr garði gerð, að þótt hún yrði samþ., þá næði hún alls ekki tilgangi sínum. Tilgangurinn á vist að vera sá, að koma í veg fyrir, að þingmaður noti þingmannsaðstöðu sína til að snapa sér einhverja stöðu, en til þess er ákvæði slíkt sem þetta alls ekki nóg. Menn geta nefnilega notað pólitíska aðstöðu sína til að ná í margar aðrar stöður en þær, sem ríkisstjórnin hefir beinlínis ráð á, t. d. stöðu við ýms fyrirtæki og stofnanir, svo sem banka, eimskipafélög og önnur slík fyrirtæki, sem hið opinbera hefir mikla íhlutun um, og jafn-

vel einkafyrirtæki. En eigi að útiloka alla slíka möguleika, þá verður till. að vera miklu viðtækari. Ef á að koma þannig í veg fyrir, að menn noti pólitíska aðstöðu sína til að ná sér í embætti, þá verður hver þm. að segja af sér þingmennsku í hvert skipti sem hann skiptir um stöðu, og leita þá kosningar á ný, en slíkt verð ég að telja mjög ranglátt og óheppilegt.

Þá vil ég enn fremur benda á það, að þótt menn noti ekki pólitíska aðstöðu sína til að fá fasta stöðu, þá geta þeir þó sapað eftir því, sem kallað er bitlingar, en fyrir það er ekki tekið með þessari till., því að þar er svo kveðið að orði, að þetta ákvæði taki ekki til þess, ef þm. um stundarsakir tekur að sér starf, sem hann sökum sérfræðispekkingar er öðrum færari til að vinna. Undir þetta má svo auðvitað heimfæra allt mögulegt. Þessi till. fyrirbyggir því ekki það, sem þessir hv. þm. ætlast til, og út af fyrir sig finnst mér það vafasöm stefna, sem taka á með þessu, sem sé að skylda alla þm. til að segja af sér, ef þeir skipta um starf. Ég mun því greiða atkv. móti þessari till. Ég skal ekki segja, hvað ég gerði, ef þetta væri útfært þannig, að öllum yrði gert jafnt undir höfði, en eins og till. er nú, þá tel ég hana vera smá-kosninga „bambu“, sem eigi að nota í vor, ef með þarf.

Jón Pálmason: Ástæðan til þess, að ég kvaddi mér hljóðs, eru þau andmæli, sem hafa komið fram gegn till. minni og hv. 2. þm. Skagf. á þskj. 69. Skal ég þá fyrst fara fáum orðum um þá skrifl. brtt., sem hv. þm. V.-Húnv. flytur hér. Hún er eins og menn vita í þá átt, að afnema þau undantekningarákvæði, sem eru á þessari tillögu. Ég er dálítið veill fyrir þessari breytingartillögu, því að þegar ég kastaði þessari till. upp fyrst, hafði ég engar undantekningar, en fyrir bendingar frá hv. meðflm. mínum setti ég þær í till., með tilliti til þess, að ekki er hægt að telja neitt athugavert við það, þó að þm. gangi úr einu embætti í annað, svo sem sýslumenn, prestar eða læknar. Eins er hugsanlegt, að þeir hafi stundað sérfræði í einhverri grein, og þá er tæplega rétt að láta till. ná til þess. En af því að ég tel það rétt, sem hv. þm. V.-Húnv.

Alþi. 1933. B. (47. löggjafarþing).

sagði, að þessar undantekningar mætti útfæra þannig, að fara mætti kringum þetta ákvæði, þá get ég gjarnan látið þessa till. hlutlausu.

Þá vil ég víkja fáeinum orðum að því, sem hv. frsm., þm. Snæf., sagði um þessa till. Hann fór viðurkennandi orðum um hana og sagði, að hún ætti rétt á sér. Mér kom það heldur ekki á óvart, af því að þessi hv. þm. er ungur maður og hefir hreinan og drengilegan hugsunarhátt. Er því ekki furða, að hann hafi opin augun fyrir þeirri spillingu, sem ríkt hefir bæði innan og utan sala þingsins á undanförnum árum, og hafi opin augun fyrir þeirri daunillu þoku, sem sveimað hefir kringum stjórnarhátta þeirra manna, sem segja má, að öllu hafi ráðið hér á landi undanfarin sex ár.

En af því að þessi hv. þm. viðurkennir þetta, þykir mér undarlegt, að hann skuli ekki vilja styðja þá tilraun, sem hér á að gera til þess að útiloka þessa spillingu. Hann tók svo til orða, að hann vildi láta almenningsálitið dæma um þetta, en ekki láta löggjöfina taka það til greina. En ég vil segja það, að almenningsálitið hér á landi er þegar farið að dæma þetta hart. Það er nú þegar komið svo, að fjöldi manna úti um byggðir landsins hefir megnan viðbjóð á þeirri stjórnmalastarfsemi, sem beitt hefir verið í þessum efnum undanfarin ár, og þess vegna vil ég, að löggjöfin hjálpi nú til, að heilbriggt almenningsálit fái að njóta sín á þessu sviði.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að því, sem hv. þm. fann þessari till. til foráttu, sem var sérstaklega það, að hún gerði ekki öllum jafnhátt undir höfði, því að þm. Rvíkur eða landsk. þm. yrðu að setta sig við það, að varamenn þeirra tækju við þingmennskunni, en þeir gætu ekki boðið sig fram sjálfir. Þetta er rétt, en það stafar af því, að ekki eru varaþingmenn í öllum kjördæmum landsins, sem ég ályti það réttasta. En þetta misræmi er aðeins það, að þessir þm. yrðu sviptir þingmennsku í hæsta lagi 3—4 ár.

Hv. síðasti ræðumaður vék nokkuð harkalega að þessari till. og taldi hana engan rétt hafa á sér. Má vera, að hann meti það rétt, að hugarfar þeirra manna, sem sitja á þessu þingi, sé þannig, að

þeir vilji ekki ganga inn á nýja braut í þessu efni, en með tilliti til þess, sem hann talaði um, að þessi till. væri ekki þannig úr garði gerð, að hún hindraði það, að þm. gætu notað pólitíska aðstöðu sína til að útvega sér stöður, sem ríkisstj. veitir ekki, t. d. við sérstakar stofnanir og einkafyrirtæki, þá er það rétt, að við höfum ekki vald á því að koma í veg fyrir, að þessi spilling geti þannig teygst arma sína víðsvegar út í okkar þjóðlíf, en það, sem fyrst og fremst er hér um að ræða, er það, að víða er það sýnt, að menn hafa notað þessa pólitísku aðstöðu sína til að ná sér í stöðu, og þótt ekki sé hægt að sanna þetta með fullgildum löglegum sönnunum í það eða það skiptið, þá mæla svo sterkar líkur með því, að ýmsir þm. hafi fengið embætti fyrir þingmennsku sína, að ekki er hægt að mæla á móti.

Viðvikjandi því, sem hv. þm. sagði, að þessi till. væri „kosningabomba“, vil ég segja það, að það er ekki óeðlilegt, að getgátur í þessa átt komi frá framsóknarmanni, því að þeir hafa mesta æfingu í að kasta bombum, sem þeir meina ekkert með nema að ginna fáfróða kjósendur til sín.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að hv. þm. Barð. Hann talaði mikið um það, hve mikilsverð sú till. hans væri að hafa tvo kosningadaga í sveitum. Mér þykir þessi till. undarlega og get ekki fundið, að hún hafi þann rétt á sér, sem hann vildi láta vera, því að með þessu frv. er búið að búa svo um hnútana, að það er undantekning, ef til þess þarf að koma, að fólk, sem vill sækja kosningu, geti það ekki, ef það er heilbriggt og hefir skilyrði að öðru leyti til að koma á kjörfund. Og ef kosningadagar eru tveir, stefnir það í þá átt að gefa þeim undir fótinn, sem beita allskonar meðulum og jafnvel nauðga kjósendum til að nota kosningarrétt sinn, en það er skoðun mín og margra annara sjálfstæðismanna, að ekki sé rétt að ganga langt í að knýja menn til að nota sinn kosningarrétt, nema þeir sjálfir vilji.

En það, sem aðallega kom mér til að beina orðum mínum að þessum hv. þm., voru þær fávíslegu hnútur, sem hann lét falla í garð okkar sjálfstæðismanna. Og

af því að ég er bóndi og fulltrúi sveitakjördæmis og stend undir merki Sjálfstfl. og innan hans vébanda, þá vil ég ekki láta þessum orðum hans ómótmælt. Hv. þm. hélt því fram, að með því að ganga á móti þessari till., værum við sjálfstæðismenn að brjóta niður vald sveitanna. Þessu mótmæli ég sem tilhæfulausri fjarstæðu. Það er nú orðið svo, að vissa er fengin fyrir því, að Sjálfstfl. hefir ekki minna fylgi í sveitum landsins heldur en aðrir flokkar. Það er heldur engin furða, þó að bændur séu nú loksins farnir að sjá, hversu trúá fulltrúa þeir hafa átt í þessum flokki, sem hv. þm. er fulltrúi í. Ég vænti þess, að hv. þm. og aðrir, sem svipaða hugmynd hafa í þessu efni, láti sér ekki þessa fjarstæðu um munn fara, hvorki í þingsalnum né utan hans.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Hv. 1. þm. S.-M. lét þau orð falla hér í kvöld, að það væru samningar milli flokkanna um skipun þingsæta á landslistunum, og að þá samninga væri ekki hægt að rjúfa. Ég hefi þegar bent á, að það hefði verið viðurkennt af hæstv. dómsmrh., að slíkir samningar væru engir til. Þetta kom líka berlega fram á þinginu í fyrra. Í Ed. kom það ljóst fram í ræðu hjá núv. hv. 2. þm. Rang. Hann sagði svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Hið þriðja, sem um er deilt, er það, hvort allir frambjóðendur þess flokks, sem hefir landslista í kjöri, skuli teknir á hann eða því sé hagað eins og nú er ákveðið í frv. Mér finnst nú þetta ákvæði frv. hálf-álappalegt og hefði helzt kosið að breyta því.

En um þetta gildir þó alveg sama og hitt. Þetta má auðvitað ákveða nánar í kosningalögum. Í frv. er ráðgert, að a. m. k. annaðhvert sæti 10 efstu manna á landslista skuli skipað frambjóðendum í kjördæmum utan Reykjavíkur. Það er því ekkert til fyrirstöðu, að í kosningalögum verði ákveðið, að svo og svo mörg efstu sætin séu skipuð frambjóðendum“.

Þessu var þá ekki mótmælt í Ed. af neinum. Og í umr. um þetta efni hér í Nd. sagði hv. þm. Str.:

„Um það atriði, sem hv. þm. V.-Húnv. kom inn á, er það að segja, að það er

ekki nema eitt af ákaflega mörgum atriðum, sem verður að setja löggjöf um á næsta þingi“.

Það var einmitt um þetta ákvæði, skipun landslista. Það er því fjarstæða, að ekki megi koma með till. um þessa skipun nú, enda er fjarstæða að hugsa sér, að samningar séu til um það, hvernig kosningalögin verði. Því að hvernig sem kosningalögin verða sett nú, er hvenær sem er hægt að breyta þeim með einföldum meiri hluta þingsins. En stjórnarskrárákvæðum er ekki hægt að breyta nema að hera það undir þjóðina. Þess vegna þótti mér rétt að fá þetta inn í stjskr., en ekki eins mikils virði af þessum ástæðum að fá það í kosningalögin, þótt bót sé í máli að koma þessu þar inn í því trausti, að ekki verði svo létt að koma því þaðan út aftur.

Þá vil ég víkja nokkrum orðum að hv. þm. N.-Ísf. Hann sagði, að ég hefði haldið því fram, að í frv. væri ákveðin hlutfallskosning, og þessu vildi hann mótmæla. Hv. þm. hefir gert mér upp þessi orð, því að ég hefi aldrei sagt, að hlutfallskosning væri ákveðin í frv., heldur sagði ég, að þar væru ákvæði, sem gætu verkað eins og hlutfallskosning.

Þá vildi hann halda því fram, að þetta væri einhver reikningsskekkja í frv. Mér þykir hún nokkuð einkennileg, og mér sýnist hann ekki vel að sér í reikningi, ef hann heldur, að sé sama reiknings-skekkja og ákveðin formúla um hlutfallalíkingar, sem hann mun eiga erfitt með að hrekja, að sé algild. Annars get ég þakkað hæstv. dómsmrh. fyrir það, hversu vel hann tók undir brtt. mínar, og úr því að húið er að viðurkenna þetta, þá sé ég ekki ástæðu til þess að fjölyrða öllu frekar um þetta atriði. Það má vel vera, að hv. n. hafi yfirsézt í fleiru en þessu, sem ég sérstaklega rak augun í, því að henni hefir yfirsézt í svo mörgu, þó að undarlegt sé.

Þá vildi hv. 1. þm. S.-M. telja, að ég gengi nokkuð langt í brtt. mínum, þar sem af samþykkt þeirra gæti leitt það, að svo og svo mörg uppbótarþingsæti yrðu skipuð af miðstjórnnum stjórnmalaflokkanna. Þetta er hreinasti misskilningur hjá hv. þm. Eins og frv. er nú, er beinlínis í því möguleiki fyrir miðstjór-

ir flokkanna að fá að ráða, hverjir þeir menn verða, sem taka uppbótarþingsætin, án þess að kjósendur fái nokkuð um það að segja, og ég hefi ekkert heyrt frá hv. n. um það, að hún vilji takmarka þetta frekar. Brtt. mínar ganga aftur í þá átt að skapa meira öryggi í þessu efni heldur en ef miðstjórnir flokkanna væru nær einráðar um það, hverja þær settu á landslista og hverjum þær úthlutaðu uppbótarþingsætum.

Ég býst nú við, að ég geti látið lokið þeim ágreiningi, sem orðið hefir á milli mín og hv. þm. N.-Ísf. En ég skal til frekari upplýsingar sýna honum nánari útreikninga um þetta ágreiningsatriði okkar, svo að hann verði ekki framvegis eins úti á þekju eins og hann virðist vera nú.

Héðinn Valdimarsson: Hv. þm. V.-Húnv. heldur fram, að ekkert samkomulag hafi verið um það milli flokka á Alþingi í fyrra, að löglegt skyldi vera fyrir flokkana sjálfa að stilla eða ráða á landslista. Ég var í stjskr. á síðasta þingi, og þykir mér því rétt að skýra nánar frá tildrögum brtt. þeirrar, sem samþ. var um þetta efni og er á þskj. 789 í A-deild Alþt. 1933. Hún var frá stjskr., og á fundi n. þegar hún var samþ. voru allir mættir nema hv. þm. Barð. Á þeim fundi komu fulltrúar framsóknarmanna, hv. þm. Str. og hv. þm. Mýr., með þá till., að hvert sæti á landslista skyldi skipað frambjóðendum utan Rvíkur. Um þetta urðu svo töluverðar deilur þann stutta tíma, sem fundurinn stóð. Ég hélt fram, að það væri nokkuð mikilsvarðandi atriði, að flokkarnir gætu sjálfir ráðað á listana nokkuð óbundnir og stillt mönnum úr Rvík eða utan af landi, sem ekki væru frambjóðendur í kjördæmi, ef þeim sýndist svo. Á móti þessu voru till. framsóknarmannanna í n. Hinsvegar var mikil áherzla á það lögð á meðal sjálfstæðismanna og framsóknarmanna í n., að samkomulag næðist innan n. um afgreiðslu stjskr. Ég lýsti því yfir fyrir hönd Alþfl., að ég vildi ekki fallast á brtt. framsóknarmannanna eins og hún var lögð fram í fyrstu. Samþ. fulltrúar Framsfl. þá til málamiðlunar, að annaðhvert sæti á landslista skyldi vera skipað

frambjóðendum utan Rvíkur. Á þennan hátt var gert fyrir því, að flokkarnir gætu sjálfir raðað á landslista sína. Ef nú á að koma í veg fyrir það með ákvæðum kosningalaganna, þá álit ég, að með því sé brugðið þeim loforðum, sem með samkomulaginu milli flokkanna voru gefin. Ég hefi minnst á þetta við hv. þm. Str., og hann kannaðist við þetta, og þó ég hafi ekki talað við hv. þm. Mýr., geri ég ráð fyrir, að eins standi á um hann. Vænti ég því fastlega, að flokkarnir standi við það samkomulag, er þeir gerðu á þessum grundvelli með samþykkt stjkskr. Það er að visu rétt, að í orðalagi brtt. kemur ekki eins skýrt fram og skyldi, hver var tilgangurinn með henni, en ég hefi nú lýst tildrögunum að því, að hún var borin fram, og ég held því fastlega fram, að Alþfl. hafi með umræddu samkomulagi innan stjkskrn. fengið rétt til þess að raða sjálfur á landslista sinn.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Hv. 2. þm. Reykv. vill halda fram, að samningur sé milli flokka um afgreiðslu kosningalaganna. En það er ekki rétt, því samkomulagið, sem hann ræddi um, var aðeins um stjkskr.málið sjálft. Hann vitnaði í hv. þm. Str., að hann hefði viðurkennt, að samkomulagið næði til kosningalaganna. En það er alveg gagnstætt því, sem fram kom í ræðu hjá hv. þm. Str. í fyrra. Því þar segir hann, að það atriði, sem hér er um að ræða, sé eitt af þeim mörgu atriðum, sem setja þurfi löggjöf um á næsta þingi. Enda liggur í augum uppi, að ómögulegt var að gera samning um þetta gagnvart kosningalögunum, því þeim er hægt að breyta hvenær sem er, ef fylgi fæst til þess. Stjkskr. er aftur á móti ekki hægt að breyta nema bera það undir þjóðina aftur. Það er skiljanlegt, að hv. 2. þm. Reykv. vildi koma þessu inn í stjkskr. sjálfa, því þaðan er erfitt að koma því út aftur, en þó það kæmist inn í kosningalögin nú, er ekki loku fyrir skotið, að næsta þing tæki það út. Um þetta atriði gátu ekki farið fram samningar í fyrra; þá var aðeins samið um stjkskrfrv. sjálft, en ekki þá löggjöf, sem hlaut að koma sem afleiðing af því, sem sé kosningalögin.

Ég vildi aðeins skjóta þessu fram. Þó hv. 2. þm. Reykv. vitni í hv. þm. Str. nú, tel ég ekki síður í gildi það, sem fram kom í ræðum hans á þingi í fyrra, meðan honum ætti að hafa verið í fersku minni samningarnir milli flokka um þessi efni.

Héðinn Valdimarsson: Hv. þm. V.-Húnv. er alltaf að vitna í umr. frá síðasta þingi. Það stendur nú svo á, að þær hafa ekki verið prentaðar enn, hvaðan sem hann hefir þær.

Það vita allir, að kosningalög þarf að setja, og er því ekkert merkilegt, þó hv. þm. Str. segði, að nánar þyrfti að taka fram í kosningalögum, hvernig haga skyldi stillingu á landslista. Um það er ekkert verið að deila, heldur aðeins, hvernig þau ákvæði eiga að vera. Þau verða undir öllum kringumstæðum að byggjast á stjkskr., og það, sem ég var að sýna fram á áðan, var aðeins það, að tilgangurinn með orðalagi stjkskr. var sá, að í kosningalögum þeim, sem síðar yrðu samþ., væri höfð heimild fyrir flokkana til þess að stilla sjálfir mönnum á landslista. Það kann vel að vera, að hv. þm. V.-Húnv. telji sig ekki bundinn við það samkomulag, sem fulltrúar hans flokks gerðu um þetta efni í fyrra; ég veit ekki einu sinni, hvort hann er í Framsfl. lengur. En ég vænti, að aðrir hv. þm., sem flokksbundnir eru, vilji standa við þá samninga, sem gerðir hafa verið.

Halldór Stefánsson: Það er aðeins stutt aths. Ég orðaði brtt. mína við 113. gr. á þá leið, að kjörseðla skyldi meta ógilda, ef á þeim væru gallar, sem sýndu, að kjósandinn hefði eigi skilið né getað lært þær einföldu reglur, sem settar eru um kosningarathöfnina. Þetta kallaði hv. 1. þm. S.-M. gáfnapróf, og viðhafði ég svo sama orð í svari mínu. Það notaði hv. þm. til að geta sagt, að það væri ekkert gáfnapróf, hvort kjósandinn hitti á að setja krossinn framan við nafn frambjóðandans eða setti það fyrir aftan; það gæti verið, að kjósandinn þekkti ekki ákvæði laganna um þetta. Ég tel standa alveg á sama, hvort það er fyrir hirðuleysi kjósandans um að kynna sér kosningareglurnar eða fyrir það, að hann geti ekki

lært þær, að kosningin fer öðruvísi úr hendi en vera á, og það eigi engu að varða í þessu sambandi. Þá sagði sami hv. þm., að ósanngjarnt væri að taka ekki gildan atkvæðaseðil, þar sem merkt væri bæði við frambjóðanda og landslista, því landslistinn fengi atkvæðið hvort sem væri. Þarna hefir hv. þm. bara hausavíxl á hlutunum og ályktar út frá því, sem enn er óákveðið, sem sé að gölluðu seðlarnir séu fyrirfram teknir gildir. Þeir seðlar, sem gerðir eru ógildir, koma vitanlega hvorki landslista eða frambjóðanda að notum.

Ég ætla ekki að þræta frekar við hv. 1. þm. S.-M. né aðra, sem hafa andmælt mér, heldur vil ég leyfa mér að heina þeirri fyrirspurn til hæstv. forseta, hvort 115. gr. frv., sem ég geri till. um að fella niður, geti komið til atkvæða, hvort ekki verður að vísa henni frá vegna þess, að hún gangi of nærri stj.skr. Ef hinsvegar hæstv. forseti ályktar svo, að þar sem stj.skrbreyt. er ekki enn gengin í gildi, sé ekki hægt að taka þessa ástæðu til greina, þá vil ég bara spyrja hann um það, ef samþ. verður bæði stj.skr. og 115. gr. kosningalagafrv. óbreytt, og ef það yrði nú álitíð, að þetta kæmi í bága hvað við annað, hvort ætti þá að gilda ákvæði stj.skr. eða hið gagnstæða ákvæði kosningalaganna.

Frsm. (Thor Thors): Það eru ýms atriði í ræðum hv. þm., sem ég þarf að svara nokkrum orðum.

Ég hefi í raun og veru fáu einu að svara hv. þm. N.-Ísf. Hann var að reyna að gjalda mér líku líkt með því að halda fram, að við sjálfstæðismennirnir í stj.skr. hefðum eigi gætt þess að gera allar gr. kosningalagafrv. í samræmi við till. okkar. Vildi hann tilnefna 51. gr., að hún yrði ekki samkv. okkar till. í samræmi við aðrar gr. frv., sem fjalla um gerð kjörseðilsins. Þetta er ekki rétt. Við getum þess í brtt., að hæð neðri hluta kjörseðilsins skuli fara eftir áætlaðri tölu landslista, og þá liggur í hlutarins eðli, að það á einnig að taka tillit til þess ákvæðis kosningalaganna, að jafnan skuli vera nokkurt autt bil neðst á seðlinum. Hér er því um útúrtnúning einn að ræða, en ekki rök í málinu.

Þá fór hv. þm. nokkrum orðum um þá nauðsyn, sem hann vildi telja á þeirri breyt., að allar kjörstjórnirnar skuli vera kosnar hlutfallskosningu, en engin sjálfkjörinn í þær. En ég sá ekki, að hann kæmi fram með rök fyrir skoðun sinni, sem máli skipta. Helzt vildi hann bera því við, að ósmekklegt væri, að einn maður væri sjálfkjörinn í kjörstjórn einnar kjördeildar innan hvers hrepps, en allar kjörstjórnir hinna kjördeildanna kosnar. Ég sé ekki, að þetta skipti nokkru máli, og slík röksemd ætti að sýna hv. þm. N.-Ísf. og þeim, sem eru á sömu skoðun, hvað það getur verið nauðapýðingarlítið atriði, þó einn maður eigi að vera sjálfkjörinn í kjörstjórn.

En það var ræða hv. þm. Barð., sem gefur mér tilefni til ýmsra aths. Áður en ég sný mér beint að máli hans vil ég geta þess, að fyrsta brtt., sem hann er viðriðinn og stendur á þskj. 76, er algerlega þýðingarlaus, því samkv. frv. eins og það liggur fyrir eiga kjörskrárnar að öðlast gildi 1. júlí. Það þýðir, að hin nýja kjörskrá gengur í gildi kl. 12 á miðnætti milli hins 30. júní og 1. júlí. Er þannig séð fyrir því, að nýja kjörskráin er ætíð komin í gildi þegar kjörfundur hefst. Þetta er því alveg tilefnislaus brtt., eins og raunar flestar till. á þessu sama þskj.

Hv. þm. Barð. drap réttilega á það, og var það hið eina réttmæta í ræðu hans, að munur væri á aðstöðu kjósenda í landinu til þess að nota atkvæðisrétt sinn. Það er vissulega mikill munur á aðstöðu kjósenda, en sá munur verður aldrei afnuminn, nema þessi hv. þm. vilji þá beita sér fyrir því, að allir kjósendur landsins flytjist til kaupstaðanna og hinna stærri kaupfélga. Það er ekki hægt með neinum löggjafarákvæðum að útrýma þeim landfræðilega mismun, sem hlýtur að hafa áhrif á aðstöðu kjósenda til þess að neyta atkvæðisréttar síns.

Þá vildi þessi hv. þm., og einnig meðflm. hans, gera lítið úr þeirri staðhæfingu minni, að þessar brtt. þeirra væru ekki í samræmi við önnur ákvæði kosningalagafrv., að þær væru eins og gripnar úr lausu lofti og ekki gerð tilraun til að fella þær við önnur ákvæði frv. Því geta þeir þó ekki neitað, að það felst ekki ein einasta regla í þessum till.

Kosningar til Alþingis.

þeirra um það, hvernig aukakjörfundirnir eiga að fara fram. Séu brtt. samþ. eins og þær liggja fyrir og frv. ekki breytt að öðru leyti, verða menn að geta í eyðurnar. En til að sýna ósamræmið, sem fram kæmi, vil ég með leyfi hæstv. forseta lesa upp t. d. 97. gr. frv.: „Áður en fyrsti kjósandi lætur seðil í kassann, skal kjörstjórnin og frambjóðendur eða umboðsmenn gæta þess, að kassinn sé tómur og síðan læsa honum“. Nú er vitanlegt, að kassinn getur ekki verið tómur þegar aðalkjörfundur hefst, hafi verið aukakjörfundur daginn áður. Í 99. gr. er sagt, að ef kjósandi, sem greitt hefir atkv. utan kjörfundar vegna þess, að hann býst ekki við að vera viðstaddur þegar kjörfundur fer fram, er samt sem áður staddur innan kjördeildar meðan kjörfundur stendur yfir, þá sé hann skyldur til að tilkynna nærveru sína. Nú vil ég spyrja hv. flm. brtt.: Ef kjósandi, sem neytt hefir atkvæðisréttar síns utan kjörfundar, er staddur á kjörstað aukakjörfundardag, en ekki aðalkjördaginn, er hann þá skyldur til að tilkynna nærveru sína, og er atkvæðaseðill hans ógildur, ef nærvera hans sannast? Um þetta er ekkert ákveðið í brtt., en það þarf að ákveða. Slikt ósamræmi milli gr. frv. getur valdið deilum og misskilningi. Eða ákvæði 107. gr., þar sem lagt er svo fyrir, að þegar kjörfundi er lokið, skuli vafaseðlar látnir í sérstök umslög og þeim svo lokað. Nú vil ég spyrja: á að loka þessum umslögum að loknum aukakjörfundi, eða eiga þau að standa opin yfir nóttina til aðalkjörfundar? Þetta þarf einnig að ákveða um.

Ég hefi nú bent á ósamræmið milli þessara brtt. og nokkurra gr. frv., og ég hefi á sama hátt bent á, að þessi ákvæði geta orðið til þess að tefla öryggi kosninganna í tvisýnu, en það er alls ekki tilvinnandi fyrir þann litilfjörliga aukna rétt, sem einstaka kjósenda kann að vera gefinn með þessari heimild til aukakjörfundar.

Hv. þm. Barð. var að fárast yfir því, að kjósendur í kaupstöðum væru stundum reknir eins og fé á kjörstaðinn. Mér virðist, að með þessum brtt. séu hv. flm. að stefna að því, að í sveitunum einnig

verði menn reknir eins og fé á kjörstaðinn síðari kjördaginn.

Hv. þm. vildi byggja nauðsyn þessarar heimildar á því, að í þremur hreppum Barðastrandarsýslu væri svo erfitt um sókn á kjörstaði. Ég vil benda honum á, að skv. hans eigin till. þarf skriflega yfirlýsingu $\frac{1}{3}$ kjósenda í viðkomandi hreppi til þess að hafa megi tvo kjördaga. Yrði nú ekki erfitt að ná til $\frac{1}{3}$ hluta kjósenda til þess að láta þá skrifa undir? Ég held, að röksemdir hv. þm. rekist hver á aðra. Það mætti byrja með löngum fyrirvara, skýtur hv. þm. fram í. Já, hann virðist vilja hafa „smölunina“ sem lengsta. (BJ: Til undirskriftanna). Ætli það yrði nú ekki „agiterað“ um leið. Ég get fallizt á, að rétt sé að greiða fyrir kjósendunum, sem í strjálbýlinu búa, eftir því sem unnt er án þess að öryggi kosninganna stafi hætta af. Það höfum við líka gert með því að selja inn í l., að það megi vera allt að fjórum kjördeildum í sama hreppi, og lengja kjörfundartímann upp í minnst 8 stundir. Þetta ætla ég, að nægi til þess að öllum, sem á annað borð eru svo heilir heilsu, að þeir geti sótt kjörfund, gefist tími til þess.

Hv. þm. talaði um, að menn í sveitum óskuðu eftir því að hafa tvo kjördaga. Það hafa engar óskir horizt þinginu um þetta. Það getur verið, að hvislað hafi verið að sumum hv. þm. eða þeir fengið bréf þessa efnis, en þá væntanlega eftir pöntun. Ég hefi átt tal um þetta við marga, m. a. úr mínu kjördæmi. Og það hefir enginn talið nauðsyn á að taka upp þessa skipun, en flestir talið það töluvert hættulegt.

Ég vil nú spyrja hv. þm.: Ef þess er almennt krafizt, að hafðir verði tveir kjördagar, því hafa þeir hv. flm. þá heimildina til þess svona þrönga? Því eru þeir að gera nauðsynlega skriflega yfirlýsingu $\frac{1}{3}$ kjósenda? Því eru þeir að hafa nokkra heimild, því gera þeir það ekki að skyldu að hafa kjördagana tvo? Hv. þm. Barð. var að tala um, að við sjálfstæðismenn værum á móti þessu af því, að við vissum, að við hefðum ekki eins mikið fylgi í sveitunum eins og Framsfl. Ég mótmæli þessu sem gersamlegri staðleysu. Ég vil minna á, að við síðustu kosningar fékk Sjálfstfl. eins mörg atkv.

í sveitakjördæmunum eins og Framsfl. á öllu landinu, og það mun einnig sýna sig við næstu kosningar, að hann hefir miklu fleiri atkv. í sveitunum. Sami hv. þm. var að tala um, að Framsfl. hefði tapað kjölfylgi vegna samvinnu við Sjálfstfl. Ég verð að segja það, að það kemur úr hörðustu átt, þegar þessi hv. þm. er að halda því fram, að Framsfl. hafi tapað kjölfylgi við síðustu kosningar vegna samvinnunnar við Sjálfstfl. um stjórn landsins. Kjölfylgi hans sjálfs í kjördæminu hefði þó ekki átt að þverra svo mjög sem raun varð á vegna sambræðslu hans við Sjálfstfl., því að hann hefir alla sína tíð frá upphafi hneigzt að jafnaðarmönnum; þó tapaði hv. þm. Barð. meira fylgi í kosningunum en nokkur annar frambjóðandi. Það munu því vissulega aðrar ástæður hafa verið fyrir hendi. Það mun vera æði erfitt að leiða rök að því, að Framsfl. hafi tapað svo við síðustu kosningar á því að vera í samvinnu við Sjálfstfl., einkum þar sem hin töpuðu atkv. Framsóknar fóru aðallega yfir til Sjálfstfl. Nei, ég er ákaflega hræddur um, að hér hafi verið önnur öfl að verki. Þessi staðhæfing hv. þm. Barð. kemur illa heim við þá staðreynd, að fyrrv. 2. þm. Rang., sem ekki var mjög litaður af sambræðslunni, féll í kosningunum fyrir sjálfst.manni. Í Dalasýslu tapaði frambjóðandi Framsfl., enda þótt fyrrv. þm. kjördæmisins teldi sig ekki í tengslum við Sjálfstfl. Sama má segja um kosningaúrslitin í Skagafirði, og fleiri dæmi mætti nefna, sem sýna, að þessi ályktun hv. þm. er fleipur eitt, sem hefir ekki við nokkur rök að styðjast.

Þessi hv. þm., sem talaði eins og hann væri staddur á kjósendafundi í Barðastrandarsýslu, án þess að búast við, að ræða hans yrði gagnrýnd, hélt því fram, að við sjálfst.menn værum að gera tilraun til að brjóta niður bændavaldið í landinu með andstöðu okkar gegn þessari brtt. á þskj. 76, og væri það í fullu samræmi við alla framkomu okkar í kjördæmamálinu frá upphafi. Ég verð nú að segja það þessum hv. þm. til hróss, að ég hygg, að hann hafi í sínum flokki stutt einna mest þetta skipulag, sem felst í hinni nýju stjkskr., einkanlega framan af, þó hann tali svona digurbarkalega nú

um niðurbrot á bændavaldinu. Hann hefði átt að sjá þetta fyrr og mæla þá þessum hreystiorðum. En hv. þm. getur ekki með rökum sýnt fram á, að í þessari brtt. felist nokkur réttarbót fyrir sveitirnar. Enda held ég, að það, sem fyrir hv. flm. vaki, sé aðeins það, að varpa fram kosningabombu, sem þeir halda að springi með þeim hveli, að það rugli hugi kjósendanna. En ég get nú sagt hv. þm. það, að ég er ekki svo taugaveiklaður, að ég verði sérstaklega hræddur, þó að slíkar bombur springi. Enda er þessi bomba gerð úr hræsni og hégómaskap, og springur því varla með háum hveli. En þó hún springi, þá mun hún helzt granda tilræðismönnum sjálfum. Það er sannfæring mín, að hér sé um einberan hégómaskap að ræða; ég greiði því hiklaust atkv. á móti þessari brtt.

Ég þarf ekki að beina mörgum orðum til hv. 2. þm. N.-M.; það hefir af öðrum verið leitast við að benda honum á, að hann fer algerlega villur vegar í kenn-ingum sínum og till. Þessi mikli flokkur óháðra og óflokksbundinna kjósenda, sem hann virðist bera fyrir brjósti, verður ekkert verr settur um þátttöku í landslistakjöri til að ná uppbótarsætum en aðrir kjósendur í landinu, ef um raunverulegan flokk er að ræða. Hitt nær vitanlega ekki nokkurri átt hjá hv. þm., að telja alla þá kjósendur, sem kunna að vera óflokksbundnir, saman í einum flokki; þeir eru venjulega sinn af hverju sauðahúsi. Ákvörðun um skipun uppbótarsæta er ekki gerð til þess að koma utanflokksmönnum inn í þingið. Það stendur í stjkskr., að með uppbótarsætum skuli jafna misræmið á milli þingflokka, þannig að þeir fái þingfulltrúa í hlutfalli við kjósendatölu sína við kosningar. Hv. þm. talaði mikið um, að það væri sízt æskilegt að láta flokksböndin binda sannfæringu manna hjartökum, og er ég honum sammála um það og hygg, að það sé bezt að fylgja sannfæringu sinni, þó að flokksböndin þrýsti að. Enda hefi ég það álit á hv. 2. þm. N.-M., að hann sé einn af þeim þm., er sé annast um að fylgja sannfæringu sinni. En hinu má ekki gleyma, að þingræðisskipulagið er byggt á flokkum. Við sjáum það, að í Bretlandi, þar sem flokkaskipunin er á-

kveðnust og flokksböndin traustust, þar stendur þingræðið ákaflega föstum fótum. En í ýmsum öðrum löndum, þar sem flokkaskipunin hefir verið ógreinilegri og lausari, er þingræðið komið í ógöngur. Má þar t. d. nefna bæði Ítalíu og Þýskaland, þar sem flokkaskipunin var losaraleg og ótraust áður en núv. einræðisstjórnir náðu þar völdum. Í Frakklandi eru margir stjórnmalaflokkar, og ýmsir af þeim smáir. Stjórnin verður því jafnan að styðjast við fleiri flokka, sem eru að ýmsu leyti ósamstæðir; en það er aðalorsök þess, hvað stjórnarskipti eru þar tíð. Á Spáni er talið, að 93 flokkar keppi um þingsætin í þeim kosningum, sem nú standa yfir. Það er reynsla fyrir því, að þingræðinu stafar ætíð hætta af, að þingflokkar séu margir. Þess vegna var það engin goðgá, þó að síðasta þing vildi láta kveða skýrt á um það, hvað væru flokkar, og þó það sé einnig talið nauðsynlegt að treysta skipulag þeirra og ákveða það það svo sem unnt er með þessum kosningalögum. Lýðræðið má hinsvegar fullkomlega tryggja með frjálslegu skipulagi innan flokkanna. Þó að þingflokkunum sé gefið vald til þess að hafa ákvarðanir um framboð o. fl., þá getur fullkomið lýðræði fengið á þann hátt, ef flokkarnir eru á annað borð frjálslyndir og ef fullkomið tillit er tekið til óska manna í kjördæmunum um það, hverjir skuli vera þar í framboði.

Hv. 2. þm. N.-M. lét sér mjög annt um að fá, með forsetaleyfi, komið inn í þingtiðindin sönnun fyrir því, að ákvæði hinnar nýju stjkr. og 115. gr. þessa kosningalagafrv. stönguðust innbyrðis, og vék hann því til hæstv. forseta, hvort ekki bæri að vikja þessari gr. frá atkvgr. af þeim sökum. Ég vil nú taka mér sömu heimild og hv. þm. og fá það þingfest í ræðu minni í þingtið., hvað það er, sem felst í orðum stjkr. og 115. gr. frv.

Í stjkr. 26. gr. c. segir svo:

„Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjósendur atkvæði annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista“.

En í 115. gr. kosningalagafrv. stendur: „Nú hefir kjósenda orðið það á að kjósa bæði frambjóðanda eða frambjóðendur, eða lista flokks og jafnframt landslista

hins sama flokks, og skal þá að visu taka seðilinn gildan sem atkvæði greitt frambjóðanda eða frambjóðendum, eða í Reykjavík lista kjördæmis, en landslistann skal þá telja ókosinn.

Sama gildir, ef kjósendi í tvímenningskjördæmi, er kosið hefir frambjóðendur tveggja flokka, merkir jafnframt við landslista annarshvors flokksins“.

Stjórnarskrárgjafinn ætlast til þess samkv. tilgreindu ákvæði, að kjósendur hafi ekki tvöfaldan kosningarrétt; hann hefir viljað girða fyrir, að hægt væri að kjósa bæði frambjóðanda í héraði og síðan landslista annars flokks. Þetta sama hefir einnig vakað fyrir þeim, sem halda uppi svörum fyrir 115. gr. kosningalagafrv., hún fellur vel saman við ákvæði stjkr. Við þurfum ekki að krækja eftir neinni „lögfræðingasmugu“ til þess að samræma þetta tvennt; þar er vítt op, sem við hv. 2. þm. N.-M. getum báðir komizt í gegnum, meira að segja þó við gengjum hvor öðrum undir hönd.

Ég þarf ekki mörgu að svara hv. 1. þm. S.-M.; ég gerði það að mestu leyti um leið og ég svaraði hv. þm. Barð. En út af því, sem hv. þm. sagði um, að Sjálfstfl. beitti næstum því ofsóknum við kjósendur í kaupstöðunum til þess að leiða þá að kjörborðunum í kosningum, vil ég benda á, að ég sé ekki betur en að hann vilji með brtt. sinni um 2 kjördaga í sveitum beina þessum ofsóknum að kjósendum í sveitunum, þar sem ætlazt er til, að kjörfundur standi 2 daga í sveitum, en aðeins 1 dag í kaupstöðum. Að öðru leyti er þarf laust að svara glósum hv. þm. um, að Sjálfstfl. gangi rösklegar fram í því en aðrir flokkar að smala kjósendum við kosningar. Ég hygg, að allir stjórnmalaflokkar reyni að gera það, sem þeir geta, til þess að fá kjósendur sína til að mæta við kjörborðin. Ég get a. m. k. sagt hv. þm. það, að hans eigin flokkur (Framsfl.) gekk rösklegast fram í kjósendasmölun við kosningarnar á Snæfellsnesi í sumar, því að flokksmenn hans fengu bifreið úr Rvík til þess að flytja þar kjósendur sína á kjörstað.

Hv. þm. A.-Húnv. þarf ég engu að svara. Í hjarta minu er ég samþykkur brtt. hans, en tel, að hún komi óréttlátlega niður, þar sem hún bitnar misjafn-

lega á þingmönnum, og nær því ekki fyllilega tilgangi sínum.

Hannes Jónsson: Hvort er hv. 2. þm. Reykv. svo nærstaddur að hann megi nema orð mín? (VJ: Nei, hann er farinn út). Jæja, þá fell ég frá orðinu.

Vilmundur Jónsson: Ég vil aðeins áréttta og skýra nokkru nánar en hv. þm. Snæf. gerði það atriði, að ákvæði 115. gr. kosningalagafrv. komi ekki í bága við fyrirmæli stjkskr. Ég hygg, að hv. 2. þm. N.-M. flaski á því að telja, að hvert það merki, sem kjósandi setur á kjörseðil, hljóti æfinlega að vera kjörmerki, er eigi að sýna, hvern hann vilji kjósa. En hér getur verið um tvennt að ræða, þó að oftast fari þetta saman. Samkvæmt fyrirmælum stjkskr. má kjósandinn ekki kjósa bæði frambjóðanda eða frambjóðendur kjördæmisins og landslista. En hvernig á hann svo að kjósa? Hafi hann aðeins merkt við landslista einan, þá telst listinn kosinn og listanum atkvæðið. En hafi kjósandinn merkt við frambjóðanda á kjörseðli kjördæmisins og einnig sett merki á landslistann, þá telst hið síðara merkið ekki kjörmerki, heldur ógilt krot, jafnt og þó hann hefði krossað á borðið, sem hann kys við, eða á þilið í kjörklefanum. Merkið við frambjóðandann er aftur á móti kjörmerki og hefir eitt gildi. (HStef: Seðillinn á þá að metast ógildur). Hann á að metast ógildur sem landskjörseðill, en fullgildur sem kjörseðill kjördæmisins, þannig að frambjóðandinn, sem merkt er við, telst kosinn og fær atkvæðið. Landslistinn telst aftur á móti ókosinn og er enginn blektur, því að hver kjósandi á að vita þetta fyrirfram.

Ég hefi ekki getað sannfærzt af rökum hv. þm. Snæf. um, að sjálfsagt sé að hafa hreppstjóra og sýslumenn sjálfkjörna í kjörstjórn, auk þess sem mér þykir hann vikja þar frá sínum lýðræðiskenninum. Ef það er svo nauðsynlegt sem hv. þm. heldur fram, hvernig er þá hægt að komast af án þess í þeim kjördeildum og kjördæmum, þar sem ekki er völ á hreppstj., sýslumanni eða bæjarfógeta? Það hefir verið sagt, að ef hreppstjórar og sýslumenn væru ekki kosnir í kjörstjórnir af hlutaðeigandi aðilum, heldur sjálfkjörnir

sem embættismenn, þá væri fengin trygging fyrir því, að þeir störfuðu óhlutdrægt og óháðir pólitískum flokkum. En á það má benda, að þeir hafa ekkert ríkari skyldu til þess en aðrir, sem skipaðir eru í kjörstjórnir. Kjörstjórnarmenn eiga allir að gæta slíkrar embættisskyldu, að viðlagðri refsingu, sem við það er miðuð. Hreppstjórar og sýslumenn hafa þar enga sérstöðu.

Og hvað hefir svo reynslan sýnt í þessum efnum? Það eru alkunn ýms dæmi þess, að hreppstjórar og sýslumenn hafa ekki reynzt hæfari né óhlutdrægari en aðrir í kjörstjórnarstörfum. Mig minnir, að hreppstjóri væri fyrir fáum missirum dæmdur í fangelsi fyrir þá verstu klæki, sem hér hafa verið framdir í sambandi við kosningar. Og hins er þó skemmra að minnast, að fyrir þessu þingi liggur kára á hendur einum oddvita kjörstjórnar. Það er bæjarfógetinn í Hafnarfirði. Honum hefir orðið ýmislegt ólöglegt á við síðustu kosningar þar, sem ekki má henda kjörstjórnir, og eru allir þingflokkar sammála um það. — Þau dæmi hafa verið sögð til gamans, að reynzt hafi mjög erfitt að sannfæra einn virðulegan sýslumann og oddvita í yfirkjörstjórn. Þegar atkvæðakassa skyldi senda til undirkjörstjórnar, að hann gæti ekki gert tvennt í senn, lokað lykilinn niður í kassann og sent hann með kassanum í umslagi fyrir undirkjörstjórnina til að opna með kassann. Í öðru lagi er það kunnugt, að einn valinkunnur hreppstjóri lánaði óviðkomandi manni öll utankjörfundarkjörgögn kjördeildar sinnar, og sá maður fór með þau út um hvippinn og hvappinn í atkvæðasmölun brjótandi allar reglur, sem um kosningar gilda. (PO: Hver var það? Það er réttast að nefna nöfnin). Mér er vel kunnugt um, að þetta átti sér stað, og ef hv. þm. er þægð í því, þá skal ég nefna honum nafnið einslega. Að lokum og enn á ný vil ég leggja áherzlu á að allir meðlimir yfir- og undirkjörstjórnna verði kosnir með hlutfallskosningu.

Bergur Jónsson [óyfirl.]: Ég hefi ekki sérstaka ástæðu til að vera langorður, því að svarræða hv. þm. Snæf. til mín var bæði flutt af hógværð og ekki veigamikil.

Mér þótti það einkennilegt, er hann sagði, að ef ég vildi bæta aðstöðu míns stjórn-málaflokks við kosningar, þá ætti ég að beita mér fyrir því að flytja fólkið úr sveitunum í kaupstaðina. Ég held, að sá flokkur, sem ég telst til, Framsfl., hafi ekki gert mikið til þess. Við höfum heldur viljað vinna að því, að fólkinu fjölgaði í sveitunum og gæti liðið þar sem bezt, og við munum líka gera það framvegis eftir mætti. Það er því algerlega ástæðulaust af hv. þm. að brýna mig á slíku.

Þá var sami hv. þm. að breiða sig út yfir það með miklum fjálgleik, að brtt. okkar hv. 1. þm. S.-M. væru ekki í samræmi við ákvæði frv., en þetta er algerlega rangt hjá honum og ekkert annað en hártoganir. Hv. þm. er svo góður lögfræðingur, að hann veit það vel, að hin almennu ákvæði frv. um kjörfund gilda vitanlega einnig um aukakjörfund; það kemur af sjálfu sér. Þar er aðeins um nafnbreytingu að ræða á kjörfundinum. Annars væri máské rétt að þóknast hv. þm. með því að smella inn í frv. ákvæði um þetta í 139. gr., með skriflegri brtt., þar sem sagt væri, að ákvæði um aðal-kjörfund giltu einnig um aukakjörfund. En það er ástæðulaust.

Þá spurði hv. þm., hvort ákvæði 99. gr. frv., um þá kjósendur, sem greitt hafa atkv. utan kjörfundar og eru skyldir að tilkynna kjörstjórn nærveru sína, ef þeir eru viðstaddir á kjördegi, ættu einnig að gilda um aukakjördaginn, eða hvort hann ætti að tilkynna nærveru sína báða dagana. — Við þessu gildir auðvitað sama svarið og í fyrra tilfelli; í frv.gr. er talað um, að hann tilkynni nærveru sína, „er kjörfundur stendur yfir“, og getur það átt við báða kjördaga. (EystJ: Í frvgr. er talað um nærveru kjóсандans á kjörfundi). Þetta eru ekkert annað en hártoganir hjá hv. þm. Snæf. En auðvitað er velkomið, að ég þóknist honum með því að flytja um þetta skrifl. brtt., ef hann telur það formlegra. Ég tel það óþarft. Hv. þm. sagði, að samkv. þessari brtt. okkar um 2. kjördag, þá ætluðumst við til, að sveitafólkinu yrði líka smalað á kjörstað, eins og kaupstaðafólkinu. Ég benti á þau höfuðrök fyrir þessari till., að í strjálbýlum og veglausum sveitum

væri aðstaða kjósenda svo slæm, að engri smölun yrði við komið á kjördegi, og þetta væri ráð til þess að hjálpa kjósendum í sveitum til kjörfundarsóknar á borð við kaupstaðabúa.

Þá taldi hv. þm., að í brtt. okkar væru sett nokkuð þröng takmörk fyrir því, að kjördeildir fengju heimild til að hafa 2 kjördaga, þar sem ætlað er til, að óskir þurfi að koma fram um það frá $\frac{1}{3}$ hluta kjósenda í kjördeildinni. Ég skal fúslega ganga inn á þetta með hv. þm.; en vill hann þá fylgja mér að málum til að breyta þessu til rýmkunar? Ég vildi í upphafi ákveða tvo kjördaga, a. m. k. fyrir öll sveitakjördæmi, en að athuguðu máli bjóst ég við, að þessi heimildartill. gengi frekar fram í þinginu. — Annars finnst mér undarlegt ósamræmi í því hjá hv. þm. Snæf., sem vill gera sveitakjördæmum erfiðara fyrir og átelur það, að þau fái heimild fyrir tveimur kjördögum, en talar hinsvegar um, að það hefði verið réttara að lögákeða tvo kjördaga líka fyrir þéttbýlu sveitirnar, þar sem nóg er af bilum til fólksflutninga.

Hv. þm. fullyrðir, að það hafi engar óskir komið fram um það frá kjósendum að hafa kjördagana tvo. Við getum full-yrð þetta hvor gegn öðrum og sagt: „klippið er það, skorið er það“. Ég hefi heyrt þessar óskir úr ýmsum áttum, sérstaklega frá kjósendum úr þeim héruðum, sem hafa lakasta aðstöðu til kjörsóknar; enda hlýtur fólkið að óska eftir auknum möguleikum til þess að geta nýtt betur kosningarréttar síns, þeir sem á annað borð vilja kjósa. Ég tala ekki um þá kjósendur, sem helst vilja sitja heima á kjördegi.

Ég sé enga ástæðu að þræta lengi um það við hv. þm., hvort Framsfl. eða Sjálfstfl. hafi meira fylgi í sveitunum. Það vita allir, að Framsfl. hefir sitt meginfylgi í sveitunum, hvernig sem hlutföllin milli flokkanna hafa komið í ljós við síðustu kosningar. Og ég er viss um, að það verður svo framvegis. Við skulum ekkert þræta um þetta, en láta framtíðina skera úr því. Sjálfstfl. reisir vonir sínar á kjósendum í kaupstöðum og kaupsýnum aðallega. Þess vegna er honum ekki eins annst um að bæta úr aðstöðu sveitamanna til kjörsóknar.

Ég hélt því fram í fyrri ræðu minni, að Framsfl. hefði tapað á því í síðustu kosningum, að hann var í sambandi við Sjálfstfl. um stjórn landsins. En það er ekki rétt hjá hv. þm. Snæf., að kjósendur Framsfl. hafi farið yfir til Sjálfstfl. við kosningarnar. Það var almenn óánægja og deyfð í okkar kjósendum út af samsteypunni, sem kom fram í því, að þeir sóttu ekki kjörfundina.

Hv. þm. Snæf. taldi upp ýmsa þm. úr svokölluðum vinstri armí Framsfl., sem fallið höfðu í kosningunum, og áleit, að þar hefði ekki verið um að kenna samsteypunni við Sjálfstfl. En það má líka benda á aðra, eins og Guðmund Ólafsson í Ási, sem ekki hefir verið talinn þeim megin, og féll þó eftir 19 ára þingmennsku, fyrir gömlum Framsfl.manni. Eða Lárus Helgason í Klaustri, ekki var hann úr vinstri arminum.

Hv. þm. Snæf. hneykslaðist mjög á því, sem ég hafði sagt, að Sjálfstfl. hefði með stjksrbreyt. og áhrifum sínum á kosningalagafrv. leitast við að brjóta niður bændavaldið í landinu. Auðvitað hafa þær breyt., sem nú eru gerðar á stjksr. og kosningal., fyrst og fremst þær afleiðingar að minnka vald sveitanna og áhrif þeirra á Alþingi. Það er ómótmælanleg staðreynd. Þess vegna ætti sá landsmálaflokkur (Sjálfstfl.), sem segist ætla að byggja starfsemi sína á kjörfylgi úr sveitunum, ekki að standa á móti því, að bætt verði úr aðstöðu sveitamanna til kjörsóknar í kosningum. En það er bæði eðlilegt og mannlegt, að Sjálfstfl. geri þetta, ef það er réttara, sem ég held fram, að hann reisi framtíðarvonir sínar á kjósendum kaupstaðanna fremur en sveitabúum, og láti sér annara um hagsmuni þeirra og réttindaaðstöðu.

Hann var að tala um kosningabombu. Slíku er erfitt að mótmæla; það er alltaf hægt að kasta því fram. En ég fullyrði, að við séum búnir að færa nægilega mikil rök fyrir því, að þetta sé til mikils hagnaðar, en hvaða hvatir liggja á bak við hjá okkur, getur enginn ranusakað. Þær geta verið góðar og geta verið vondar. Ég ætla mér ekki að halda hrókaræður um það; það verður að dæma málið eins og það kemur fram, en ég get bent á einn flokksbróður hv. þm., sem bar fram

till. við kosningalagafrv., sem ekki er annað en kosningabomba, og það er sessunautur minn, hv. þm. A.-Húnv. Hann bar fram till., sem hv. þm. Snæf. leiddi rök að, að væri bæði röng og vitlaus. Hún er ekkert annað en kosningabomba.

Mér var sagt, að þessi hv. þm. hafi ráðið að mér þegar ég var fjarstaddur áðan. Ég veit ekki vel, hvað hann hefir sagt, en ef hann hefir haldið því fram, að ég væri með kosningafundarræður, eins og hv. þm. Snæf. gerði, þá held ég, að hann megi tala varlega, því að þessar till. bera svo ljósan vott um það, hverjir eru með kjósendadekur hér á þinginu. En í því sambandi, þar sem hv. þm. Snæf. talaði um kosningabombu, vil ég aðeins segja, að ég get ekki séð, að þeir menn, sem vegna þess, að þeim er gerð erfiðari aðstaðan við kosningar, eins og ef okkar till. gengur ekki fram, geti verið hættulegir. Þeir komast ekki á kjörfund, svo þess vegna er hættulitið fyrir hv. þm. Snæf. og hans flokksmenn að ráðast á móti þessu, því að þeir verða talsvert margir, sem ekki geta hefnst sín.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Ég er víst búinn að tala mig dauðan í þessu máli, en mig langar þó til þess að gera örstutta aths., vegna þess fítonsanda, sem hleypur í sjálfstæðismenn út af till. minni og tveggja annara hv. þm., sem heimilar að hafa 2 kjördaga.

Ég verð að segja það, að einmitt þessar mótbárur sannfæra mig betur og betur um það, að með þessum till. erum við framsóknarmenn á réttri leið, og þessi sannfæring mín byggist á því, að aldrei hefir komið fram hér á Alþingi nokkurt mál, sem hefir falið í sér umbætur fyrir sveitirnar. Öðruvísi en með andstöðu í-haldsfl. hér á þingi. Ég vil aðeins benda á í sambandi við umr. um þessa brtt., að það er engin tilviljun, hvernig tekið er í hana af sjálfstæðismönnum. Afstaða þeirra byggist á því, að í mörgum kjördæmum er svo ástatt, að nokkuð er af þorpum og nokkuð af sveitum, og alstaðar er það svo, að Framsfl. á fylgið í sveitunum, en Sjálfstfl. í þorpunum. Þess vegna er það, að þessir hv. þm. eru á móti till. Þeirra einu sigurvegir byggjast á

Kosningar til Alþingis.

því, að þeir geti útilokað sveitafólkið frá því að greiða atkvæði. Það er af þessum sökum, sem hv. þm. Snæf. leggur sig fram til þess að finna agnúa á till., en ekki vegna þess, að hún falli ekki inn í lögin; og enn fremur af því, að hann finnur, að till. er hættuleg hans flokki, þar sem hún veldur betri aðstöðu fyrir sveitafólkið til þess að sækja kjörfund.

Frsm. (Thor Thors): Ég þarf aðeins að svara með nokkrum orðum ræðum síðustu ræðumanna.

Ég sé ekki, að það geti verið nein rök gegn því, að hreppstjórar megi eiga sæti í kjörstjórn, þó að hv. þm. N.-Ísf. geti bent á, að einstaka hreppstjóri hafi brotið af sér. (VJ: Það sýnir, að þeir eru ekki óskekulir). Hv. þm. N.-Ísf. er ekki heldur óskekull.

Ræða hv. þm. Barð. gæti gefið mér tilfærni til langrar ræðu, en ég skal ekki þreyta hv. þdm. á því að fara út í almenna pólitíska ræðu, en á þeim grundvelli bæri helzt að svara hv. þm. Barð. En ég vil aðeins segja honum, að það, sem hann færði fram gegn minni ræðu, voru tómir útúrsnúningar. Hann var að tala um, að ég ætti ekki að vera að hvetja sig sem framsóknarmann að flytja fólkið úr sveitunum til kaupstaðanna. Ég sagði aðeins, að einasta ráðið til þess að jafna þann landfræðilega aðstöðumismun, sem kjósendur viðsvegar úti um land hefðu til að sækja kjörfund, væri, að allir væru búsettir í kaupstöðunum.

Þrátt fyrir það, að ég hafi mikið álit á þessum hv. þm. sem gömlum skóla-bróður minum, þá hefi ég ekki það oftraust á honum, að ég haldi, að hann sé þess megnugur að flytja fólkið úr sveitunum, þó að hann feginn vildi.

Hv. þm. Barð. vildi bera á móti því, að það væri rétt hjá mér, að hans till. væru ekki í samræmi við önnur ákvæði kosningalagafrv., en samt vék hann að því í ræðu, að hann væri reiðubúinn að flytja skrifl. brtt., svo þetta rækist ekki á. Og hv. þm. kom með lögskýringu við 99. gr., að hún tæki einnig til aukakjörfundar, en sú lögskýring er á ábyrgð hv. þm., og ekki er vitað, að nokkur kjörstjórn á landinu mundi fara eftir henni, nema

það sé skýrt tekið fram í lögunum. En 2. brtt. hv. þm. er aðeins viðbót við 59. gr. frv. sem tekur ekki til almennra ákvæða um kjörfund. Í sambandi við hana sagði hv. þm., að hann skildi ekkert í því, að ég væri að harma, að svo mikil takmörkun væri á þessari heimild. Ég hefi aldrei látið neina óánægju í ljós út af þessari takmörkun. Ég sagði aðeins, að hún væri óeðlileg út frá sjónarmiði þeirra, sem á þessa nauðsyn trúa. Ef þetta er sannfæring þeirra, ættu þeir að heita sér fyrir, að heimildin væri almenn. En út af því, sem hv. 1. þm. S.-M. sagði, vil ég benda honum á, að í hans flokki er það ekki álitin meiri nauðsyn en það, að allar þær ræður, sem voru fluttar í kosningalagan. með almennri heimild þessa, báru ekki meiri árangur en það, að þessi lítilfjörlegra og takmarkaða heimild var sett inn í tillögu þeirra, og ég efast um, að hún nái fram að ganga með atkvæðum flokksmanna hans.

Þessum síðasta ræðumanni hefi ég fulla ástæðu til að svara, því að það, sem hann bar fram í ræðu sinni, voru órökstuddar fullyrðingar, og hann ætti skilið, að á honum væri tekið tekið sömu tókum eins og ræða hans gaf tilefni til, en vegna þess, að nú er orðið áliðið og menn þreyttir, þá ætla ég að hlifa honum í bili, en við erum væntanlega ekki skildir. En slíkar firrur, að aldrei hafi verið komið fram neinu máli til hagsbóta fyrir sveitirnar nema gegn andstöðu Sjálfstfl., eru svo fráleitar og fjarstæðar, að ekki tekur nokkrum orðum. Ég verð að segja, að kjósendur landsins eru furðu heimskir, að álitir þessa hv. þm., ef þeir þrátt fyrir þetta geta veitt Sjálfstfl. jafnmikið fylgi eins og raun varð á við síðustu kosningar og mun verða við þær næstu. Fylgi Sjálfstfl. í sveitunum er einmitt næg sönnun þess, að hann hefir látið sig miklu skipta að vinna fyrir hagsmunamál sveitanna.

Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta, en hér liggur fyrir mikill sægur af brtt., og ég hefi bent á, að þær eru ekki allar í samræmi við aðrar gr. frv. Getur því farið svo, að eftir atkvgr. verði frv. skilað til Ed. í nokkru ósamræmi innbyrðis, en við verðum þá að

hugga okkur og segja: „Guði sé lof, að til er Ed.“

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var enn fram haldið 3. umr. um frv. (A. 59, 60, 66, 69, 70, 73, 74, 75, 76, 86, 87, 90, 92, 115).

Forseti (JörB): Áður en gengið verður til atkv. vil ég svara fyrirspurn hv. 2. þm. N.-M. út af ákvæðum 1. gr. c. í frv. til stjórnarskipunarlaga, þar sem stendur: „... Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjósendur atkvæði annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista“, og út af ákvæði 115. gr. þess frv., sem hér liggur fyrir til atkvgr., þar sem svo er komið að orði: „Nú hefir kjósenda orðið það á að kjósa bæði frambjóðanda eða frambjóðendur eða lista flokks og jafnframt landslista hins sama flokks, og skal þá að visu taka seðilinn gildan sem atkvæði greitt frambjóðanda eða frambjóðendum eða í Reykjavík lista kjördæmisins, en landslistann skal þá telja ókosinn“.

Hv. þm. lét í ljós þá skoðun, að nærri stappaði, að 115. gr. kosningalagafrv. bryti í bága við ákvæði 1. gr. c. í frv. til stjórnarskipunarlaga. Hv. 2. þm. N.-M. gat þess jafnframt, að ekki væri hægt að vísa þessari grein frá, þar sem frv. til stjórnarskipunarlaga hefir enn ekki verið samþ., og þetta ákvæði bryti ekki í bága við núgildandi stjórnarskipunarlög. En þar sem vitað er, að þetta frv. verður bráðum að lögum, vildi hann vita, hvort þetta ákvæði bryti ekki í bága við það. Nú hefir frsm. n., hv. þm. Snæf., gert allýtarlega grein fyrir skilningi n. á þessu atriði, og get ég vísað til þess, og eins til þess, er annar hv. nm. sagði um málið.

Mér virðast ákvæði 115. gr. kosningalagafrv. um, að atkvæði, sem kjósendi greiðir bæði frambjóðanda eða lista flokks í kjördæmi og landslista, skuli ekki metið ógilt, heldur kjörseðillinn tekinn gildur sem atkvæði í fyrra tilfelliinu, en merkingin við landslistann höfð að engu, ekki riða í bága við ákvæði c-

liðar 1. gr. stjkskrfrv., um að kjósendur skuli greiða atkv. annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista. Úr því að ekki er tekin gild nema önnur atkvæðagreiðslan, þegar slíkt kemur fyrir, virðist mér fullnægt umræddu stjkskr.ákvæði, en að á kosningalagaákvæðið beri að líta sem framkvæmdaratriði. Að öðru leyti skirskota ég til skýringa hv. þm. Snæf. og hv. þm. N.-Ísf. á þessu atriði.

Ég vænti þess, að hv. þdm. greiði rösklega atkv., þar sem atkvgr. verður mjög flókin og margar till., sem gripa hver inn í aðra.

ATKVGR.

Brtt. 73,1.a—c felld með 15:5 atkv.

— 73,2.a felld með 16:2 atkv.

— 66 samþ. með 23 shlj. atkv.

— 73,2.b felld með 14:9 atkv.

— 73,3.a—b felld með 16:6 atkv.

— 74,2 felld með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, HV, IngB, TrÞ, VJ, ÞorlJ, ÁÁ, BJ, BSt, BÄ, EystJ, FJ, JörB.

nei: HStef, HJ, JakM, JJós, JÓl, JP, JS MG, ÓTh, PHalld, PO, TT, ÞÞ, GSv, GÍ.

Brtt. 74,3 felld með 14:10 atkv.

— 74,1 og 4 teknar aftur.

— 73,4 samþ. með 20 shlj. atkv.

— 73,5 samþ. án atkvgr.

— 73,6.a—b samþ. með 15:13 atkv.

— 60,1 samþ. án atkvgr.

— 73,7 samþ. án atkvgr.

— 73,8 samþ. með 23 shlj. atkv.

— 73,9 felld með 17:7 atkv.

— 73,10 felld með 16:5 atkv.

— 86,1 samþ. með 16:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GÍ, HStef, HJ, JJós, JÓl, JP, JS, MG, ÓTh, PHalld, PO, TrÞ, ÞÞ, ÁÁ, BSt, JörB.

nei: EystJ, FJ, GSv, HG, HV, IngB, JakM, TT, VJ, ÞorlJ, BJ, BÄ.

Brtt. 90 tekin aftur.

— 73,11.a felld með 16:4 atkv.

— 73,11.b felld með 16:2 atkv.

— 73,11.c felld með 18:7 atkv.

— 73,11.d felld með 20:2 atkv.

— 73,12.a—c teknar aftur.

— 86,4 samþ. með 17:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÓTh, PHalld, PO, TrÞ, ÞÞ, ÁÁ, BÁ, GSv, GÍ, HStef, HJ, JakM, JJós, JÓl, JP, JS, MG.

nei: TT, VJ, ÞorlJ, BJ, BSt, EystJ, FJ, HG, HV, IngB, JörB.

Brtt. 86,2 samþ. með 16:12 atkv.

— 86,3 samþ. án atkvgr.

— 73,13 samþ. án atkvgr.

— 73,14 samþ. án atkvgr.

— 73,15.a—b felld með 18:5 atkv.

— 92 samþ. án atkvgr.

— 70,1, svo breytt, felld með 14:14 atkv.

— 74,5 felld með 14:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, EystJ, FJ, HStef, HG, HV, IngB, TrÞ, VJ, ÞorlJ, ÁÁ, BJ, BSt, JörB.

nei: GSv, GÍ, HJ, JakM, JJós, JÓl, JP, JS, MG, ÓTh, PHalld, PO, TT, ÞÞ.

Brtt. 73,16.a samþ. án atkvgr.

— 73,16.b tekin aftur.

— 74,6 fallin án atkvgr.

— 70,2.a—b samþ. án atkvgr.

— 74,7.a samþ. án atkvgr.

— 74,7.b tekin aftur.

— 73,17 tekin aftur.

— 70,3 samþ. án atkvgr.

— 75,1 tekin aftur.

— 75,2 felld með 17:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TrÞ, VJ, EystJ, FJ, HG, HV, IngB, JakM, JJós, JörB.

nei: ÓTh, PHalld, PO, TT, ÞorlJ, ÞÞ, ÁÁ, BSt, BÁ, GSv, GÍ, HStef, HJ, JÓl, JP, JS, MG.

Einn þm. (BJ) fjarstaddur.

Brtt. 76,2 felld með 18:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, EystJ, HStef, IngB, TrÞ, ÞorlJ, ÁÁ, BJ, BSt, JörB.

nei: FJ, GSv, GÍ, HJ, HG, HV, JakM, J-Jós, JÓl, JP, JS, MG, ÓTh, PHalld, PO, TT, VJ, ÞÞ.

Brtt. 76,1 og 3—6 teknar aftur.

— 70,4 samþ. með 15 shlj. atkv.

— 74,8 tekið aftur.

— 60,2 samþ. með 20:1 atkv.

— 73,18.a felld með 19:2 atkv.

— 73,18.b 7 og 8 teknar aftur.

— 73,18.b.9 felld með 16:4 atkv.

— 73,18.c tekin aftur.

— 73,19 tekin aftur.

Brtt. 73,20 felld með 23:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TrÞ, HStef, HJ, JJós, PO.

nei: VJ, ÞorlJ, ÞÞ, ÁÁ, BJ, BSt, BÁ, EystJ, FJ, GSv, GÍ, HG, HV, IngB, JakM, JÓl, JP, JS, MG, ÓTh, PHalld, TT, JörB.

Brtt. 87,1 samþ. án atkvgr.

— 60,3 tekin aftur.

— 86,5 tekin aftur.

— 87,2 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 87,3 samþ. með 20 shlj. atkv.

— 87,4 tekin aftur.

— 73,21 felld með 18:3 atkv.

— 73,22 tekin aftur.

— 60,4 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 86,6 samþ. með 15:5 atkv.

— 115 samþ. með 16:3 atkv.

— 69, svo breytt, felld með 14:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: FJ, GSv, GÍ, HStef, HJ, HG, HV, J-Jós, JP, JS, PHalld, PO, VJ, BÁ.

nei: IngB, JakM, JÓl, MG, ÓTh, TT, TrÞ, ÞorlJ, ÞÞ, ÁÁ, BJ, BSt, EystJ, JörB.

Brtt. 60,5 samþ. án atkvgr.

— 86,7 samþ. með 17:3 atkv.

— 60,6 samþ. án atkvgr.

— 60,7 samþ. með 17 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 21:1 atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., 23. nóv., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 126).

Á 18. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Þetta umfangsmesta mál, sem núv. þing hefir til meðferðar, er búið að ganga gegnum Nd. og er nú hingað komið.

Í Nd. var auðvitað breytt talsvert því frv., sem lagt var fyrir þingið, en þó þær breyt. væru nokkuð margar, voru þær ekki að sama skapi mikilvægar. Það voru aðallega 2 eða 3 breytingar, sem gerðar voru í Nd., sem hægt er að segja, að séu verulegar, og get ég þar nefnt reglurnar um, hverjir taki upphótarsæti,

og að numinn var burt heimildin til þess að raða á landslista fyrirfram. Þetta eru stórvægilegustu breytingarnar, en hitt eru ýmsar leiðréttingar og óverulegar efnishreyt., sem ég ætla ekki að fara neitt út í.

Ég vona, þó að þetta mál sé nokkuð umfangsmikið, að það taki ekki mjög langan tíma í þessari hv. d., því að það var tekið það hyggilega ráð að kjósa stj.-skrn. og gengið út frá, að þessu máli væri til hennar vísað, og hefi ég fyrir satt, að sú n. hafi þegar athugað frv. allrækilega. Vona ég því, að frv. þurfi ekki að tefja þingið lengi, en geng hinsvegar út frá því, að þinginu verði ekki haldið lengi áfram eftir að þetta mál er endanlega útkljáð, því að það er sýnilegt, að það verður seinast af þeim málum, sem nauðsyn er að afgreiða í sambandi við stj.-skrn.breytinguna.

Ég geri svo að till. minni, að málinu verði vísað að þessari umr. lokinni til stj.-skrn.

Jón Baldvinsson: Þetta mál hefir hlotið þann undirbúning áður en það kom fyrir þingið, að það hefði mátt ætla, að afgreiðsla þess hefði ekki orðið eins flókin eins og nú er útlit fyrir, að verði, þar sem flokkarnir allir höfðu tilnefnt menn til þess að undirbúa það fyrir þingið. Það frv. mun stj. nú samt sem áður ekki hafa borið fram óbreytt, heldur breytt því í ýmsum verulegum atriðum. Hún mun m. a. hafa breytt ákvæðinu um það, hvenær kjördagur skuli vera, og óhentugri tími valinn en gert var í frv. nefndarinnar.

Það skiptir miklu, hver not verða að þessari nýju stj.-skrn., hvernig þessi kosningalög verða úr garði gerð. Í kosningalagafrv. sem fyrir liggur, er það mjög takmarkað, að þær umbætur, sem felast í nýju stjórnskránni, komi að fullum notum. Í fyrsta lagi með því, hvenær kjördagur er ákveðinn, og í öðru lagi með því, hvernig ætlað er til, að flokkar hljóti uppbótarsæti. Og að því er snertir síðara atriðið, landslistann, er auðséð, að þar hafa mestu ráðið tveir fjandmenn stj.-skrn.

Þeir einu 2 menn á þinginu, sem eru á móti nýju stj.-skrn., eiga að fá að ráða því,

að kosningalögin spilli henni, ef ekki verða breytingar til bóta á kosningalagafrv. hér í efri deild. Þó að í fljótu bragði sýnist ekki hugsanarétt, að tveir menn af 42 geti ráðið, þá hefir þetta nú samt sýnt sig í þessu máli síðustu dagana. Og það er ákaflega óeðlilegt, að þeir menn, sem vilja láta stj.-skrn. verða að sem minnstu gagni og láta hana verða óvinsæla meðal þjóðarinnar, geti ráðið því, að kosningalögin verði tóm endileysa. Takist þetta, þá mundi fyrst og fremst almennt verða bent á nýju stj.-skrn. og henni kenndur sá glundroði, sem upp kæmi vegna vitlausra ákvæða kosningalaga, og myndi þá koma upp hjá allmörgum, að það væri betra að hverfa aftur að hinu fyrra fyrirkomulagi.

Það væri því ákaflega undarlegt, ef þeir einu tveir menn í þinginu, sem ekki vilja neina stj.-skrn.breyt. og hafa greitt atkv. á móti henni, gætu ráðið því, að kosningalögin yrðu sú endileysa, að árangur sæist ekki af því, sem áður hefir verið gert.

Þetta verður að sjálfsgöðu athugað í n., og á ég nú raunar sæti í henni, en af því, sem á undan er gengið, þykir mér mestar líkur til, að vitleysurnar fái að halda sér í kosningalögnum að meira eða minna leyti. Mér sýnist þær þannig fram bornar, að þær hafi það mikið fylgi a. m. k. í Nd., að allar líkur séu til, að kosningalögin verði afgr. svo vitlaus frá þinginu sem engum manni hefði dottið í hug, að hægt væri, eftir þeirri stj.-skrn.breyt., sem nú er búið að samþ. Ég segi þetta aðeins af þeirri reynslu, sem orðin er, en auðvitað gæti þessi hv. d. lagfært það.

Það hefir við atkvgr. í Nd. komið inn margskonar ósamræmi, sem hægt væri að laga. Því að þegar samþ. eru svo víðtækar till. sem gert var við 3. umr. í Nd., sem stríða á móti heilsteyptri hugsun frv., rugla saman óskyldum ákvæðum og setja mótstriðandi ákvæði, þá er hætt við, að það rugli alla löggjöfina.

Þessa formgalla mætti laga, en hitt væri þó mest um vert, að fjendur stj.-skrn. gætu ekki hrósað happi, að þeir hefðu ruglað svo kosningalögin, að sú stj.-skrn.breyt., sem gerð var, reyndist í framkvæmdinni tóm endileysa.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Mér þótti hv. 2. landsk. taka nokkuð upp í sig, þegar hann var að tala hvað eftir annað um endileysu og vitleysu og margendurtekur þetta. Hann vill gera allt frv. að einni endileysu, vitleysu og dellu bara út af einu atriði, sem komst inn í frv. í Nd. Hann talaði einnig um, að það væri komið svo mikið ósamræmi í frv., að það væri illnothæft. Ég veit ekki til, að þetta sé rétt. Ég veit aðeins af einu atriði, sem viðkunnaþlegra væri að leiðrétta. En það er ekkert undarlegt, þar sem frv. er 158 gr. og komið með 60 til 70 brtt. við það, að það geti farið svo, að eitthvert ósamræmi komist inn. En mér finnst, að þetta ætti að geta sýnt hv. 2. landsk., að það getur verið nógu gott að hafa 2 deildir í þinginu.

Út af því ákvæði, sem hann úthúðaði mest, vil ég benda honum á, að þar er ekki um annað að ræða en það, sem stj.-skr. gefur skýlausa heimild til þess að gera, og þessi endileysa og vitleysa, svo ég noti orð hv. þm., er ekki önnur en sú, að það er ákveðið, að þeir mennirnir geti komið til greina í uppbótarsæti, sem hafi sýnt það úti um land, að þeir hafi þar eitthvert fylgi. Það er m. ö. o. lýðræðis-hugsjón, sem liggur á bak við þetta ákvæði. En það, sem hv. 2. landsk. er svo ákaflega illa við, er, að heimildin til þess að ákveða þetta sjálfir, er felld burt. Ég verð að segja, að ég get ekki fundið, að það sé eðlilegra, að flokkarnir eða miðstjórnir þeirra geti ráðið nokkrum þm. heldur en kjósendurnir úti um land. En kannske hv. 2. landsk. vilji hafa það svoléiðis, að miðstjórnir flokkanna tilnefni alla þm. Nei, það er ekki hægt að segja, að þetta nýja ákvæði sé á neinn hátt óeðlilegt, og ég get ekki séð, að það brjóti í bág við stj.-skr., sem nú er búð að samþ.

Það er gömul deila hér í þinginu um kjördaginn, og sú deila er um það, hvort eigi að taka meira tillit til fólksins í kaupstöðunum, sem venjulega á mjög létt um kjörsókn, eða fólksins úti um land, sem á erfitt um kjörsókn; og ekki einungis fólksins, sem á að sækja kjörfund, heldur þeirra, sem eiga að halda kjörfund.

Það er svo þegar illa vorar hér, að erfitt er um ferðalög fyrr en seint í júní-

mánuði, og við það er kjördagurinn miðaður. Það er ekki nema sjálfsagt í þessu landi að velja þann tíma ársins til kosninga, þegar hjart er allan daginn, í staðinn fyrir, að hv. 2. landsk. og hans flokksmenn vilja paufast við þetta í myrkrinu á haustin.

Þá talaði hv. þm. um, að frv. hefði verið breytt frá því, sem gengið var frá því í n. Ég var í n. og ég kalla það ekki að ganga frá því í n. fyrr en ég var búinn að samþ. það, og ég hefi ekki samþ. annað en það, sem stóð í frv. þegar það kom fram, og þar sem ég átti að bera frv. fram, gat ég ekki annað en haft það þannig, að ég gæti nokkurnvegin gengið inn á það, en auðvitað slakaði ég víða á til samkomulags, og samkomulagið var yfirleitt gott.

Jón Jónsson: Ég bjóst satt að segja ekki við miklum kappræðum um þetta mál við þessa umr., heldur að menn mundu geyma sér það þangað til það kæmi úr n., en hv. 2. landsk. hefir nú verið svo heitt á kollinum, að hann hefir ekki getað stillt sig um að gjósa strax, en það verður þá kannske eitthvað farið að draga úr hitanum við 2. umr.

Hv. þm. (2. landsk.) var að minnast á fjendur stj.-skr., sem hefðu ráðið lögum og lofum um afgreiðslu kosningal. í Nd. Ég veit ekki vel, við hverja hann hefir átt, en af því að hann var að tala um einhverja tvo menn, sem hefðu greitt atkv. á móti stj.-skr., þá býst ég ef til vill við, að ég hafi átt eitthvað í því. (**JBald:** Það er ekki efamál). Mér þykir þetta ákaflega mikið „kompliment“, þó að það sé nokkuð óeðlilegt, að ég, þrátt fyrir það, að ég á sæti í Ed., hafi úrslitaúrskurð um, hvernig mál eru afgr. í Nd.

En hvað því viðvikur, að við hv. þm. V.-Húnv. höfum sýnt stj.-skr. breyt. sérstakan fjandskap, þá má um það deila. Ég hefi áður fyrr í meðferð stj.-skr. hér á þinginu verið fús til takmarkaðra breyt. til að jafna nokkuð milli flokka, en það skal ég játa, að í síðustu meðferð þingsins í vor á stj.-skr. málinu, komst inn svo stórfelld og isjárverð breyt. að mínum dómi, sem rýrði svo mikið vald sveitanna, að ég sá mér ekki fært að greiða frv. atkv. Ég skal þó játa, að þetta horfir

Kosningar til Alþingis.

öðruvisi við mér nú, ef kosningalögin verða afgr. í þeirri mynd, sem þau eru, því að ég get vel viðurkennt, að það er mikil réttarbot fyrir sveitirnar, sem komst inn í þau í Nd. En ég get hugsað, að hv. 2. landsk. sé ekki um þær breyt., af því hann er ekki að hugsa um vald fólksins úti um land, heldur fyrst og fremst fámennra klíkna hér í Rvík, og af því að það vald er rýrt með þeirri breyt., sem Nd. gerði, er honum heitt, en fólkið úti um land mun kunna að þakka og meta þá réttingu sinna mála, sem það hefir fengið með þessari breyt., þar sem það er nú ekki jafnháð fámennum klíkum hér í Rvík, því að nú er það sett að skilyrði, eins og ég hélt fram í vor, að til þess að einhver maður geti hlotið upp-bótarsæti samkv. stjskr., verður hann að hafa sýnt, að hann hafi talsvert mikið traust úti um land. Með þessu er rétti sveitanna að miklu leyti bjargað, og vona ég, að Alþ. beri gæfu til að skila kosningalögunum þannig af sér, að úr þessu ólánsákvæði stjskr. verði svona vel bætt.

Ég tók það svo, að það væri þetta aðalatriði, sem hv. 2. landsk. sveið mest, og auðvitað skil ég það frá hans sjónarmiði, og sé þess vegna ekki beina ástæða til þess að fara frekar út í það, en mér fannst, eins og hæstv. dómsmrh. tók fram, liggja nærri sú hugsun, að hann vildi helzt óska, að flokksstjórnirnar einar hefðu vald til þess að velja alla þm., og þá rekast hugsanir okkar mikið á, því að ég vil, að fólkið úti um land hafi sinn fulla og óskipta rétt til þess, en ekki fámennar klíkur hér í Rvík.

Guðrún Lárusdóttir: Mér þykir rétt að taka það fram þegar við þessa umr., að það eru ákvæði í kosningalagafrv., sem ég geri mig alls ekki ánægða með. T. d. að dagurinn, sem valinn er til kosninga, er sunnudagur. Ég tel það óviðeigandi fyrir lögjafarþingið að staðfesta þá gr. l., sem er um þetta, svo framarlega sem það vill taka nokkurt tillit til þeirra manna í landinu, sem ennþá bera nokkra lotningu fyrir kirkjugöngu og vilja ekki láta skerða helgi sunnudagsins með jafnmiklum hávaða og gauragangi eins og alltaf hlýtur að vera kosningum sam-

Alþt. 1933. B. (47. lögjafarþing).

fara. Og ég sé ekki betur en það brjóti í bág við helgidagalöggjöfina, því að þar stendur skýrum stöfum, með leyfi hæstv. forseta:

„Almennna fundi má eigi halda um veraldleg efni á helgidögum þjóðkirkjunnar fyrr en um nónbil. Þá og þar, er guðsþjónusta fer fram eftir nónn, er þó því aðeins heimilt að halda almennna fundi samtímis, að þess sé gætt, að fundurinn sé eigi haldinn svo nálægt kirkju eða bænahúsi, að guðsþjónustan verði trufluð af því“.

Nú mun í ráði að setja kjörfund ekki síðar en kl. 10 árd. í kaupstöðum, en kl. 12 í sveitum, og þá er það einmitt á þeim tíma, sem síður hefir verið, a. m. k. til sveita, að hafa guðsþjónustu. Ég sé ekki annað en annaðhvort verði að vikja, en sé hinsvegar ekki nokkra ástæðu fyrir þá, sem eiga að stjórna þessu landi, að skerða helgi sunnudagsins með því að lögbinda hann sem kosningadag. Því að það er öllum ljóst, að í sambandi við kosningarnar fer margt fram, sem er ekki í samræmi við helgi sunnudagsins. Ég vil því taka það fram, að ég sé mér ekki annað fært en að koma með brtt. viðvíkjandi þessu atriði.

Jón Baldvinsson: Út af ummælum hv. 5. landsk., að ekki sé viðeigandi að láta kosningar fara fram á sunnudegi, þá vil ég geta þess, að þetta getur verið tilfinningamál fyrir einstaka menn, en við höfum fordæmi í þessu efni, þar sem tekin er upp þessi regla í flestum nágrannalöndunum. Við verðum að taka tillit til þess, hversu miklu er auðveldara fyrir almenning að sækja kosninguna á sunnudegi, og þess vegna eru þessi ákvæði sett inn í frumv.

Hæstv. dómsmrh. vildi forsvara frv. á alla lund. Hæstv. ráðh. vildi halda því fram, að hann bæri ábyrgð á frv. eins og það kom frá stj., en ég sé ekki annað en að flokksfulltrúarnir í nefndinni hefðu haft sinn rétt til þess að láta frv. koma fyrir þingið eins og nefndin gekk frá því. Það er a. m. k. ekki óalgengt, að stjórnir flytji frv., sem þær eru ekki í öllum atriðum samþykkar, sérstaklega þegar málin eru undirbúin af nefnd, skipaðri af þingflokkinum, eins og hér átti sér

stað. Ég geri því ekkert úr þessari ábyrgð hæstv. ráðh.

Hæstv. ráðh. vildi láta líta svo út, að með fyrirkomulaginu á landslistanum væri tryggt, að þeir, sem kæmust að á landslista, hefðu mikið fylgi úti um land. En þetta er með öllu rangt, því í litlum kjördæmum þarf ekki mikið fylgi, mörg atkvæði til þess að hljóta þingsæti á landslista, ef flokkur frambjóðanda á annars rétt til þess.

Það er kunnugt um hv. 3. landsk., að hann reis upp á afturfæturna í fyrra, þegar samkomulag hafði náðst um stj.-skrbreyt., sem var byggt á því, að á landslista væri annarhver maður frambjóðandi í kjördæmi utan Rvíkur. Og nú á þegar í kosningalögunum, fyrir tilstilli hans, að rjúfa þetta samkomulag, þar sem í frv. eiga allir fyrstu 10 mennirnir að vera frambjóðendur í kjördæmum. Og þó að lögkrókamenn segi, að þetta geti staðizt, þá hefir með þessu grundvellingum undir samkomulaginu verið raskað. Þetta er virkilega brot á móti anda stj.-skrbreyt.

Hv. 3. landsk. er stöðugt með derring um það, að hann vilji í hvívetna hlynna að sveitafólkinu. En í þessu efni er hann ekki að hlynna að sveitafólkinu, heldur sjálfum sér. Hugsanagangur hans er á þessa leið: Ég er kominn í svo mikla ónáð hjá minum flokki fyrir svik mín við hann, að ekki er sýnt, að hann vilji veita mér stuðning við næstu kosningar. Þess vegna verð ég nú umfram alla muni að tryggja það, að flokkurinn hafi engin áhrif á framboð mitt og að ég geti notið atkvæða flokksins hversu ótrúr sem ég er málum hans. Til þess að koma þessu fram, skirrist hann ekki við að svipta sveitafólkið rétti sínum. Þetta er nú umhyggja hans fyrir þessu fólki, sem hann þykist bera svo mjög fyrir brjósti. Eftir hans hugsun gætu 200 menn ráðið því, að frambjóðandi komist að á landslista, sem aftur gæti hindrað það, að maður, sem hefir dregið flokki sínum mörg þúsund atkvæði, komist að á landslista. Þetta kallar hv. þm. að hugsa um fólkið úti um land. Sannleikurinn er sá, að hið eina, sem hann hugsar um, er að bjarga sínu auma skinni í deilunni við sinn eigin flokk.

Eins og frv. nú liggur fyrir, geta ýmsar stjórnmalaskækjur troðið sér inn á flokkana án vilja þeirra. Menn geta boðið sig fram t. d. fyrir Sjálfstfl. án þess að tilheyra þeim flokki, eða fyrir Alþfl. og komizt að, til þess svo að svíkja þá þegar eftir kosninguna.

Þetta ástand hefir vakað fyrir hv. 3. landsk., hann hefir hugsað sér að ná í Austur-Húnavatnssýslu á þennan hátt. En Jón Pálmason, náfrændi hans og kunningi, hefir nú náð kjördæminu, og er því ekki víst, að þetta takist. Hv. 3. landsk. hefir ætlað sér að bjóða sig fram sem framsóknarmaður, þrátt fyrir það, þó að flokkurinn afneiti honum, og fljóta þannig inn á þing. Þetta væri alveg óhæfilegt og argasta hneisa, ef þingið gengi þannig frá kosningalögunum.

Þar sem hv. þm. er með ásakanir til mín um það, að ég hugsi aðeins um kaupstaðina, þegar ég vil hafa kjördag að haustinu, þá er það ekki nema eðlilegt, að hugsað sé einnig um hinar vinnandi stéttir við sjávarsiðuna, sem skipta tugum þúsunda. Ég sé heldur ekki, að bændum sé gert ómögulegt að sækja kjörfund, þó að kosningadagur væri ákveðinn að haustinu til. Og þó að ég geti fallizt á, að bændum sé ofurlítið auðveldara að sækja kjörfund síðari hluta júní eða fyrst í júlí, þá er og hægt að finna tíma að haustinu, er teljast megi hentugur. Hins vegar er verkamönnum og sjómönnum gert afar erfitt fyrir um kjörsókn á miðju sumri. Þeir flykkjast burt til vinnu frá heimilum sínum um þennan tíma, og þess vegna er það réttmæt krafa þeirra að hafa kosningar að haustinu.

Jón Jónsson: Hv. 2. landsk. helgaði mér meiri hluta ræðu sinnar og var mjög gramur og sár. Það er nú ekki neitt óeðlilegt, að menn verði sárir, þegar þeir hafa orðið fyrir öðrum eins vonbrigðum eins og hv. 2. landsk. á þessu þingi, og virði ég honum það til vorkunnar.

Hv. þm. komst svo að orði í ræðu sinni, að ég hefði risið upp á afturlappirnar í fyrra, þegar náð hefði verið samkomulagi um stj.-skrbreyt. Hann mun hafa nokkuð fyrir sér í því, að samkomulag hafi náðst milli nokkurra manna um stj.-skrbreyt. Ég vil þó taka það skýrt fram,

að mitt umboð til samninga milli flokkanna þá var beint bundið því skilyrði, að landslistafyrirkomulag jafnaðarmanna yrði ekki haft. Mér er hinsvegar ekki kunnugt um, að þetta samkomulag ætti að ná til kosningalaganna.

Hv. þm. segir, að frv. eins og það nú liggur fyrir brjóti í bága við stjkskrbreyt. Ég sé nú ekki með mínu leikmannsviti, að þetta sé rétt. Það stendur skýrum stöfum í 1. gr. stjkskr.frv., að a. m. k. annaðhvert sæti á landslista sé skipað framhjódanda utan Rvíkur. Ég tel það tvímælalaust á valdi löggjafarvaldsins að semja kosningalögin og að samkomulagið frá í fyrra nái ekki til þeirra. Og það, sem styrkir mig í þeirri trú, er það, að tveir menn í Nd., sem stóðu að samkomulaginu í fyrra, greiddu atkv. með þessari breyt.

Þá vildi hv. þm. halda því fram, að ég bæri ekki fólkið úti um land fyrir brjósti. Hann taldi, að vel gæti svo farið, að 200 manns gætu komið að manni á landslista, en aftur á móti gæti sá fallið, sem fengi 12 þús. atkv.

Í þessu sambandi vil ég taka það fram, að þessir 200 menn úti um land, sem hann talaði um, eru allt eins margir eins og sú klíka, sem ræður í flokki hv. 2. landsk. Hinsvegar hefir hv. þm. alls ekki lesið frv. til kosningalaganna, úr því hann heldur fram þessari fjarstaðu, þar sem það er skýrt tekið fram í frv., að sá komi fyrst til greina við úthlutun uppþófar-sæta, sem flest hefir fengið atkvæðin. Annars er það alls ekki hugsanlegur möguleiki, að framhjódandi fái 12 þús. atkv. án þess að ná þingsæti.

Hv. þm. er nú hlaupinn burt úr d., svo það er ekki eins gaman við hann að tala, en ég vil þó minnst á það, sem hann sagði um, hvað ég legði mikið kapp á þingmennsku framvegis. Ég er sjálfur ekki eins áfram um að vera á þingi framvegis eins og hann hyggur. Störfín hér eru ekki alltaf svo skemmtileg. En ég vil aðeins geta þess, að ég mun hvergi bjóða mig fram, hvorki í Austur-Húnavatns-sýslu eða annarsstaðar, nema í samráði við mína kjósendur, en án tillits til þess, hvað fámennar klikur hér í Reykjavík, þó að miðstjórnir nefnist, segja um slíkt.

Jón Þorláksson: Ég hafði nú gert ráð fyrir, að þetta frv. yrði ekki gert að löngu umræðuefni við þessa 1. umr. En úr því svo fór, að hv. þdm. hafa flutt hér alllög erindi um þetta mál, þá vil ég einnig segja nokkur orð frá almennu sjónarmiði, eins og þingsköp heimila.

Eftir stjkskrbreyt. og kosningalögunum koma þessi 11 uppþótarsæti í rauninni í staðinn fyrir gamla landskjörið. Við stjkskrbreyt. var lögð áherzla á að halda rétti hinna einstöku kjördæma til þess að velja sér fulltrúa á þing. Þessi réttur hefir verið varðveittur; það held ég, að viðurkennt sé af öllum. Þar fyrir utan kemur svo skipun landskjörinna þingmanna, eftir því sem þörf krefur til jöfnunar á milli flokka, en þó fari sú tala aldrei yfir 11 þingsæti. Hér er aðeins deilt um aðferðina við að skipta niður uppþótarsætum. Því hefir verið haldið fram, að hin einstöku kjördæmi ættu að hafa öll ráðin um valið á þessum þm. Þessu til stuðnings hefir því verið haldið fram, að það sé trygging fyrir því, að maðurinn verði hæfur þm., að hann hafi fengið fylgi í einhverju kjördæmi. Hitt sé aftur á móti óhæfa, að fela hinum svokölluðu flokksklíkum áhrifavald í þessu efni.

Ég vil út af þessu biðja hv. þdm. að líta í sinn eiginn hóp. Í þessari hv. d. eiga sæti 6 landsk. þm. og einn, sem áður var landsk., en nú kosinn í kjördæmi. Þessarar klikur, sem hér hefir verið talað um, hafa teflt þessum mönnum fram og ráðið um val á þeim. Þá er á það að líta, hvort þessir þm. séu miklu lélegri heldur en hinir, sem kosnir eru í kjördæmum. (**Dómsmrh.:** Þeir munu vera mjög misjafnir). Ég hygg nú samt, að ekki sé hægt að segja, ef málið er athugað með sanngirni, að landskjörið hafi yfirleitt fært þinginu lakari krafta heldur en kjördæmin. Ég ætla, að aðeins tveir af þessum landskjörnu þm., sem hér eiga sæti, hafi haft fyrir því að bjóða sig fram í kjördæmum áður. Það er þess vegna að minnum dómi ekki hægt að halda því fram með sanngirni, að það sé trygging fyrir því, að sá sé hæfari starfskraftur, sem fellur í kjördæmi. Ég sé ekki, að hér sé um nokkra verulega tryggingu að ræða.

Við kosningar til Alp. hefir kjósand-

inn hingað til vitað, hvern hann er að styðja með atkv. sínu. Það er eðlilegt og sjálfsagt, að menn viti slíkt og geti lagfært, ef flokksklíkan hefir farið illa með vald sitt. Nú bætist þar við, að kjósendur eiga að fá vitneskju um það, hvaða flokki þeir greiða atkv. sitt.

Mér virðist, eins og frv. liggur nú fyrir frá hv. Nd., að ekki sé nægilega vel gengið frá þessum tveim atriðum. Það þarf að vera svo úr garði gert, að hægt sé að segja, að kjósendinn viti jöfnum höndum, hvaða menn og hvaða flokk hann styður með atkv. sínu. Ég hygg, að hér sé vöntun í frv., en tel hinsvegar, að hægt sé að bæta úr þessu, enda væri slíkt verulegur galli á frv., ef þetta hvorttveggja kæmi ekki greinilega fram. Ég skal að svo komnu ekkert um það segja, hversu þeirri hv. n., sem að sjálfsögðu fær málið til athugunar, tekst að bæta úr þessum göllum, en ég vænti þess, að hún taki á þessu fastari tókum en hv. Nd., svo að þessi réttur sé ekki tekinn frá kjósendunum.

Hv. 3. landsk. leggur aðaláherzluna á það, að menn viti, hvaða mönnum þeir greiði atkv. Ég álit, að gætt hafi í umr. of mikillar tortryggni gagnvart flokksstjórnnum og þingflokkum um val á landskjörinn lista eða í uppþótarsæti. Hinsvegar hefi ég alltaf verið þeirrar skoðunar, að kjósendur ættu að hafa algert valfrelsi um uppstillingu frambjóðenda í einstökum kjördæmum. Þegar við hv. 2. þm. Rang. störfuðum í milliþinganefnd, gerðum við líka ráð fyrir frjálsara og fullkomnara valfrelsi fyrir kjósendurna heldur en verið hefir hingað til. Ég læt mér þó ekki detta í hug, að við förum eins langt í þessa átt eins og þar sem vald kjósendans við kjördæmakosningar er fyllst, en það er í Svipjóð, þar sem ekki eru notuð nein framboð, en það er borgaraleg skylda að taka við kosningu til ríkisþingsins, sem fer þannig fram, að kjósendinn býr sjálfur til kjörseðilinn, skrifar á hann nafn þess manns, sem hann vill greiða atkv., og afhendir svo kjörseðilinn sjálfur á kjörfundi eins og hann hefir frá honum gengið. Slíkt fyrirkomulag stingur mjög í stúf við okkar fyrirkomulag á þessum hlutum, og þótt mér detti ekki í hug, að það verði tekið upp hér hjá okkur, vil ég samt hinsvegar

segja það, að sú tilhögunin er bezt í þessum efnum, sem gefur kjósendanum sem frjálsastar hendur um það, hvern hann vill velja fyrir þm. sinn. Að því, er landskjörsætin snertir, hefir það líka verið talið eðlilegast, að kjósendinn hefði sem óbundnastar hendur að þessu leyti, þótt að visu sé erfitt að koma þessu við og samræma það þeirri kosningatilhögun, sem hér hefir verið tekin upp, meðfram þó með það fyrir augum, að rétt kjósendans til áhrifa á það, hvernig þingsætin verði skipuð, þarf að tryggja sem bezt.

Ég hefi svo ekki meira um þetta að segja. Ég hefi vikið í höfuðdráttunum að því, sem ég vildi kalla mína stefnu að því er snertir þá kafla frv., sem helzt hefir verið ágreiningur um. Ég skal hinsvegar ekkert um það segja, hvernig tekst í n. að gera þau sjónarmið gildandi.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég þarf litlu að svara hv. 2. landsk., því að hann beindi litlu til mín. Viðvíkjandi frv. eins og það var borið fram vil ég segja það, að ég tel það heldur óviðkunnalegt, ef menn eru að bera fram frv., sem þeir geta ekki sætt sig við sjálfir, enda sýndi það sig í Nd. við meðferð frv. þar, að meiri hl. d. taldi þessi sjónarmið rétt, sem ég hafði lagt áherzlu á.

Út af orðum hv. 1. landsk. vil ég segja það, að það er einmitt mikið gert í frv. til þess að hjálpa kjósendanum að láta í ljós vilja sinn um það, hverjir hljóti uppþótarsæti, en hinsvegar getur verið álitamál, hvað langt á að ganga í þessum efnum, og þó vafalaust ekki vert að veita kjósenda meiri rétt en til að strika menn út af landslista og bæta mönnum inn á listann. Að hverjum landskjörskjósenda sé veittur réttur til að láta í ljós vilja sinn um alla röðunina á listanum, er ógerningur, auk þess sem ég sé ekki, að röðun fyrirfram sé á nokkurn hátt betri en röðun eftir á eftir vilja kjósendanna sjálfra við kosningarnar. Hið síðara mundi og stuðla að því, að flokkunum væri það kappsmál að hafa þá menn í framboði í kjördæmunum, sem líklegir væru til að safna um sig fylgi, en á landslista gætu flokkarnir að öðrum kosti sett hreinustu náttúfur, sem enginn vill kjósa, en þó eru vissir að

komast að. Í frv. er hinsvegar reynt að fara eins langt og frekast er unnt í því að gera kjósendunum mögulegt að hafa áhrif á skipun uppþótarþingsætanna.

Jón Baldvinsson: Það hafa nú svo margir þm. talað á milli okkar hv. 3. landsk., að ég er farinn að gleyma ýmsu af því, sem ég hafði ætlað mér að drepa á við hann. Ég vildi þó hughreysta hv. þm. að því er það snertir, að ég hafi orðið fyrir einhverjum vonbrigðum um hann. Ég hef aldrei gert mér neinar vonir um hv. þm. Meðan hann var með sárastar tilfinningarnar eftir kosningarnar í sumar, vildi hv. þm. fara að vinna til vinstri, en ég hafði þá enga trú á hans umvendun og lét þá skoðun í ljós við ýmsa flokksmenn hv. þm., þegar þetta bar á göma.

Fáir þm. hafa lagt meira kapp á að tryggja sér þingsæti en einmitt hv. 3. landsk. Starf hans tvö síðustu þing hefir þannig fyrst og fremst gengið í þá átt að tryggja honum kjördæmi, og það jafnvel þvert ofan í vilja flokks hans. Ég skal ekki lá hv. 3. landsk. það, þótt hann langi í sollinn og vilji komast á þing. Við erum vafalaust fleiri með því marki brenndir. En mér finnst hv. þm. ganga helzti langt í því að tryggja sér þingsætið, þegar allt hans löggjafarstarf hér á þingi miðar að því að tryggja honum sérstöðu, og þótt ég vilji ekki beinlínis hryggja þennan hv. þm., get ég þó ekki stillt mig um að minna hann á það, að það er ekki fyrirfram víst, að honum takist ekki að komast á þing þrátt fyrir allt saman. En þetta kemur auðvitað í ljós á sínum tíma, þegar úrslitin um það liggja fyrir.

Ég vil taka undir orð hv. 1. landsk. að mörgu leyti. Hann getur ekki fellt sig við landslistafyrirkomulagið eins og það nú er orðið, enda sýnist lítil sanngirni eða réttlæti í því, að sárafáir kjósendur í einu kjördæmi hafi margföld áhrif á skipun Alþingis í samanburði við þúsundir kjósenda, sem dreifðir eru í ýmsum kjördæmum. Og slíkt fyrirkomulag gengur áreiðanlega á rétt fólksins í hinum dreifðu byggðum landsins, sem svo mjög hefir verið talað um, auk flokkssvikanna, sem boðið er upp á með þessum og slíkum ákvæðum frv.

Jón Jónsson: Það gleður mig, að hv. samþm. minn hefir ekki orðið fyrir nein-um vonbrigðum um mig og að hann hefir ekki gert sér neinar vonir um mig í einu sambandi. En ég verð þó að segja það, að ég veit þá ekki, hvernig skilja á tilburði hans við mig undanfarið, ef hann hefir aldrei gert sér neinar vonir um mig.

Bollaleggingar hv. 2. landsk. um þingmennskuvonir minar get ég varla verið að ræða frekar, en ég get þó endurtekið það enn á ný, að ég mun hvorki bjóða mig fram í Austur-Húnavatnssýslu eða annarsstaðar, ef það er ekki í samræmi við vilja samflokksmanna minna í kjördæminu, en um aðra hirði ég ekki.

Hv. 1. landsk. talaði stillilega og vel, eins og hans er von og vísa. Hann vildi bera blak of flokkstjórnunum, og skal ég ekki væna þær um það, að þær geri ekki allt sitt bezta, má vel vera. að svo sé. Hv. 1. landsk. vildi sanna ágæti landslista með mönnum völdum af flokksstjórnunum, með því, að landskjörið hefði ekki lagt Alþingi til verri þm. en kosnir hefðu verið í kjördæmum. Sæti sízt á mér að vilja mótmæla þessu, enda ætla ég, að nokkuð sé til í því, en ég vil benda á annað atriði í þessu sambandi, sem er það, að flestir landsk. þm. eru héðan úr Rvík. Í hópi hinna landsk. þm. eru aðeins 2 bændur, ég og hv. 6. landsk., og það er einmitt tilviljun ein, að við eigum hér sæti. Þá vil ég einnig benda á það, að nokkru öðru máli gegnir með landskjörið en með uppþótarþingsætin. Við landskjörið hefir riðið á því fyrir flokkana að sýna fólkinu álitleg nöfn, til þess að safna atkv. um listana. Þar skiptir öðru máli með uppþótarþingsætin. Þar geta menn flotið inn á fylgi flokks síns án þess að hafa nokkurt persónulegt fylgi. Þegar einhver frambjóðandi í kjördæmi fellur, lenda atkv. á uppþótar-manninum, sem engin víska er fyrir, að hafi traust eða fylgi. Með þessu móti verður réttur flokkanna tryggður á kostnað hinna einstöku kjördæma og kjósenda. Hvaða uppþótar fær t. d. minni hl. eins og varð í Norður-Ísafjarðarsýslu með þessu fyrirkomulagi um úthlutun uppþótarþingsætanna? (**Jón Þ:** Hvað fær hann nú?). Eftir frv. eins og það nú er að því er þetta snertir fær mikill minni

hl. hinsvegar uppbótarsætis, og virðist það óneitanlega réttmætara, að uppbótarsæti lendi þannig hjá manni, sem safnað hefir um sig mörgum atkv., heldur en hjá einhverjum náunga í Rvík, sem nýtur til þess klikuskapar einhverrar flokksstjórnar. Ég verð því að álíta, að fyrirkomulagið um þetta eins og það er orðið í frv. sé miklu betra. Með því segi ég ekki, að hv. 1. landsk. eða aðrir reikningsglöggir menn geti ekki komið með einhverjar till. til bóta á þessu fyrirkomulagi, og vil ég lýsa yfir því, að ég er reiðubúinn til að ljá öllum slíkum till. lið mitt.

Jón Baldvinsson: Ég þarf að bera af mér þær sakir, sem hv. 3. landsk. bar á mig, að ég hefði reynt að koma mér vel við hann. Ég hefi aldrei gert minnstu tilraun í þá átt að koma mér vel við hv. 3. landsk. (*Dómsmrh.*: Þetta vita þó allir). Hér er nú farið að gerast það sama og í kirkjunni, þegar barnið gat ekki svarað, en móðirin stóð upp og svaraði fyrir það. En ég endurtek það, sem ég áður hefi sagt, að ég hefi aldrei vænt neins af hv. 3. landsk. og aldrei gert neitt til þess að koma mér vel við hann.

Að því er uppbótarsætin snertir vil ég minna hv. 3. landsk. á það, að hann mun hafa mikið traust á þeim hv. þm. Str., hv. þm. V.-Ísaf. og hv. 1. þm. S.-M., a. m. k. á tveimur þeim fyrri, og eru þeir þó allir Reykvíkingar. Verð ég að játa það, að ég sé ekki muninn á því, hvort þessir menn eða aðrir eru kosnir á þing í kjördæmum eða af landslista, sem flokksstjórn hefir valið þá á. Reykvíkingar eru þeir og verða í báðum tilfellum a. m. k.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til stj. skr. með 13 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 126, 204, n. 212, 216, 217).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Þorláksson): N. ber fram 27 brtt. við þennan mikla lagabálk, á þskj. 204. Það eru samt ekki nærri því eins margar efnisbreyt. á frv., sem í þessum till. felast, eins og till. eru margar. Efnisbreyt. eru aðeins örfáar, eiginlega ekki nema þrjár.

Í þessari greinargerð mun ég gera grein fyrir brtt. hverri fyrir sig. Fyrsta brtt. er við 28. gr. og felur í sér kröfu um, að frambjóðendur á landslista, sem ekki eru jafnframt í kjöri í kjördæmi, leggi fram yfirlýsingu um, að þeir hafi leyft að setja nöfn sín á listann. Brtt. er að efni til tekin eftir tilsvarandi grein í stjfrv., sem féll burt við atkvgr. um kosningalögin við 3. umr. í Nd., án þess að n., sem hafði málið til meðferðar þar, þó hefði gert neinar till. um að fella hana burt. N. hér í deildinni leggur til, að þetta ákvæði verði tekið upp í frv. aftur, en það er sú heimild, sem var í stjfrv. til að hafa tvennskonar landslista í kjöri. Við þessa umræddu atkvgr. við 3. umr. málsins í Nd. var felld burt úr frv. allt það, sem lýtur að þeirri heimild, að hafa í kjöri það, sem kallað hefir verið þingmanna á milli raðaðan landslista, þ. e. a. s. landslista eins og þann, sem stj. skr., sem búið er að samþ., gerir ráð fyrir.

Ég vil minna á það, að í stj. skr. er ákvæðið svo, með leyfi hæstv. forseta: „Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði kjósendur atkv. annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista“. Ennfremur segir: „Frambjóðendur þess flokks, sem landslista hefir í kjöri og nær jöfnunarpingsætum, taka sæti eftir þeirri röð, sem þeir eru í á listanum að lokinni kosningu. Skal að minnsta kosti annaðhvert sæti tíu efstu manna á landslista skipað frambjóðendum flokksins í kjördæmum utan Rvíkur“. Frv. fylgdi í því nákvæmlega ákvæðum stj. skr., að þar var heimilað að hafa í kjöri slíkan lista, sem stj. skr. einmitt gerir ráð fyrir. En jafnframt var og er í frv. heimilað að hafa öðruvísi skipaða landslista eða lista, sem séu eingöngu skipaðir frambjóðendum flokka í kjördæmum.

Það var talsvert um það rætt í n., hvort það væri ástæða til eða réttlátt að fallast á þá breyt., sem Nd. hafði gert á þessu, og

að því er virðist án þeirrar athugunar, sem slík stórbreyt. hefði átt að fá í n. áður en deildin gekk til atkv. um hana. Niðurstæða n., eða a. m. k. meiri hl. hennar, varð því sú, að ekki sé rétt að fella þessa heimild úr frv. Það getur verið, að ástæður nefndarmanna fyrir því að vilja ekki fella þetta burt séu dálítið mismunandi, og ég skal því ekki fullyrða, að ég lýsi beinlínis öðrum skoðunum en mínum.

Um þetta vil ég þá fyrst segja það, að mér finnst vera gengið of nærri ákvæðum þeirrar stjkskr., sem verið er að lögleiða, ef það verður á sama þingi gert óheimilt með kosningalögum, sem er í rauninni alveg berum orðum heimilað í stjkskr., og það er, að á landslista séu nokkrir menn, ef flokkur óskar þess, sem ekki eru í kjöri í kjördæmi. Þannig má skipa allt að helmingi tíu efstu sæta eftir stjkskr., og séu fleiri, þá eftir vild þar fyrir neðan. Ég álit ákaflega varhugavert, að það þing, sem er að setja þessi nýju stjórnskipunarlög, fari að gefa fordæmi í því að ganga í bága við ákvæði stjkskr. með öðrum lögum. Ég veit, að með lögskýringum má finna því stað, að stjkskr. bindi ekki hendur löggjafarvaldsins um þetta, vegna þess, hvernig orðalagið er á þessu í stjkskr. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Skal að minnsta kosti annaðhvort sæti tíu efstu manna á landslista skipað frambjóðendum flokksins í kjördæmum utan Reykjavíkur“. Þess vegna má segja, að ekki sé beinlínis bannað að ganga lengra en stjkskr. krefst um þetta, og heimta t. d., að öll þessi tíu sæti séu skipuð frambjóðendum í kjördæmum utan Rvíkur, en bersýnilega er það að efni til að ganga í bága við það, sem stjkskr. segir, og banna það, sem hún heimilar, ef banna á, að nokkrir menn, sem ekki eru frambjóðendur í kjördæmum, séu á landslista.

Fyrir utan þessa formlegu ástæðu, þá vakir fyrir mér mjög veigamikil efnisástæða fyrir því, að ég vil ekki, að kosningalögin banni það, sem stjkskr. heimilar í þessu efni. Í fyrsta lagi er það, að þessi stjkskr., sem við erum nú að afgr. frá okkur, er yfirleitt ákaflega lítið frjálst í öllum þeim atriðum, sem fjalla um kosningar til Alþ. Það eru mörg ákvæði hennar í þeim kafla, sem um þetta fjallar, svo

ófrjálsleg, að það er annaðhvort einsdæmi eða a. m. k. er leitun á jafnófrjálslegum ákvæðum í nokkurri stjkskr. Norðurálfunnar. Þetta hefir þau áhrif á mig, að ég kann ómögulega við að vera svo með einföldum l. að skerða það frelsi, sem stjkskr. þó eftirlætur á þessu sviði. Eitt af því, sem hún lætur frjálst, er einmitt þetta, að nokkrir menn geti verið frambjóðendur á landslista, þó að þeir séu ekki frambjóðendur í kjördæmum jafnframt. Ég er ekkert að fullyrða um, hvernig þetta verður framkvæmt, en ég vil aðeins, að það sé látið frjálst í kosningalögum, sem stjkskr. hefir ekki bundið. Það má líka líta á það, hvort nokkuð muni vera óeðlilegt í því, þar sem þessi stjkskr. er talin vera spor í áttina til framþróunar, að örfáum mönnum sé gefinn kostur á að öðlast sæti á Alþ., þó að þeir séu ekki í kjöri í sérstökum kjördæmum. Ef heimild stjkskr. um þetta er notuð til þess ýtrasta, þá má gera ráð fyrir, að það geti orðið 5—6 menn af þessum 49, sem ekki hafa verið í kjöri í sérstökum kjördæmum. Nú hefir Alþ. Íslendinga verið skipað svo alla tíð, frá því að það var endurreist, sem kallað er, að á því hafa átt sæti nokkrir menn, sem ekki hafa verið fulltrúar sérstakra kjördæma. Fyrst voru konungkjörnir þm. og svo stjórnskipunir í raun og veru um nokkurt skeið, og nú landskjörnir.

Í umr. um stjkskrbreyt., sem nú er að verða að l., var frá upphafi borin fram sú krafa úr ýmsum áttum og með töluverðum styrkleik, að ekki yrði tekinn af kjördæmum landsins sá réttur, sem þau hingað til höfðu haft, til að velja sér þm. sérstaklega. Þessum kröfum hefir nú verið fullnægt algerlega í stjkskrfrv. sjálfu, þar sem nú er í fyrsta sinni í okkar nýrri þingsögu tekin upp kjördæmaskipting í sjálfa stjkskr., þannig, að kjördæmunum er nú tryggður stjórnskipulega þessi réttur, sem þau hafa óskað eftir, til að velja fyrir sig sérstaka þingfulltrúa.

Ég varð aldrei var við hitt, að það kæmi fram krafa um, að hver einasti þm. yrði skipaður á þann hátt, að hann yrði fulltrúi fyrir sérstakt kjördæmi, fyrr en í lok umr. um þetta á síðasta þingi. Þá skaut þessi nýja krafa upp höfðinu, að koma í veg fyrir, að nokkrir menn gætu átt sæti

á Alp., sem ekki hefðu leitað eftir kosningu í kjördæmum. Ég álit, að sú krafa fari lengra en þjóðin í raun og veru kærir sig um og hægt er og réttlátt að framkvæma.

Ég viðurkenni það, eins og allir menn úr Sjálfstfl., sem hafa unnið að undirbúningi þessa máls, hafa gert frá upphafi, að krafa kjördæmanna um að kjósa sér sérstaka fulltrúa er að öllu leyti réttmæt, en hinsvegar get ég ekki viðurkennt, að valdið á landsk. þm. hafi tekizt þannig hingað til, að ástæða sé til að banna nú með l., að 5—6 menn geti átt sæti á þingi, þó að þeir hafi ekki leitað eftir kosningu í sérstökum kjördæmum. Ég hefi heyrt þá mótbáru gegn því að leyfa slíkum mönnum sæti á landslista, að það séu í raun og veru flokksstjórnirnar, sem þá ráði sætum þeirra. Nú hefir n. gert uppástungur um aðra tilhögun við kosningu landslista heldur en áður var í frv. Hún leggur til, að þeir kjósendur, sem greiða landslista atkv., fái jafnframt því, sem þeir gefa listanum atkv. sitt, rétt til að gefa einhverjum einum frambjóðanda á listanum atkv. sitt sérstaklega, og það atkv. komi til að gilda sem heilt atkv., þegar gert er út um, hverjir hafa náð kosningu innan listans. Með þessu móti er valdið til að ráða því, hvaða frambjóðendur landslista komast að, í höndum kjósenda að meira leyti en það er í frv. óbreyttu. Þó má segja, að flokksstjórnirnar, sem ráða á listana, ráði töluverðu um, hvernig niðurröðunin verður á listanum, því að reynslan er sú, að margir kjósendur una við röðina óbreytta, og þá vitanlega af því, að þeir hafa ekkert við hana að athuga. Frá mínu sjónarmiði vil ég bæta því við, að ef mönnum virðast flokksstjórnirnar hafa of mikið vald í þessu efni, að geta ráðið röðinni á listunum, einnig fyrir þá frambjóðendur, sem ekki eru jafnframt í kjöri í kjördæmi, þá er auðvitað til það ráð við því, að auka inn í frv. samskonar ákvæði eins og nú er í kosningalögunum að því er snertir kröfu um meðmælendur með þessum landslistum. Ef mönnum þætti það draga nokkuð úr valdi flokksstjórnanna, þá er með því ráðin nokkur bót á því, sem helzt hefir verið fundið þessari tilhögun til foráttu. Hitt veit ég, að hver einasti þdm. er sannfærður um,

að það hefir enga raunverulega þýðingu, þó að tekið verði upp svipað ákvæði og nú er um landslista og krafizt vissrar tölu meðmælenda í hverjum landsfjórðungi með slíkum lista. En væri þetta gert, þá er a. m. k. þeim mönnum, sem koma á landslista, gerð sama krafa og öðrum frambjóðendum til þess að geta verið í kjöri. Það eru ekki aðrar kröfur gerðar í þessu frv. til þeirra, sem bjóða sig fram til Alþingis, en að þeir fái mjög takmarkaða tölu meðmælenda og að þeir hafi sjálfir kjörgengi.

Ég hefi með þessum orðum gert grein fyrir þeim ástæðum, sem urðu til þess, eftir því sem ég bezt veit, að meiri hl. n. fer fram á, að tekin verði aftur upp í frv. þessi heimild fyrir svokallaðan óráðaðan landslista, sem felld var burt í Nd. Um þær af brtt., sem beinlínis lúta að þessu, skal ég vera fáorður. Önnur brtt. er við 29. gr. og er bein afleiðing af því, sem hér hefir verið sagt, og er að efni til tekin eftir tilsvarendi málsg. í stjfrv., sem felld var burt í Nd.

Við 30. gr. eru 2 brtt. N. hefir ekki þótt ástæða til að heimila fleiri frambjóðendum á landslista en 38 og leggur til, að því verði komið í framkvæmd á þann hátt, að þegar landslisti annars er skipaður öllum frambjóðendum flokka í kjördæmum, þá séu ekki úr neinu kjördæmi teknir fleiri á listann en þar á að kjósa þm. Flokksstjórnirnar ákveða svo, hverjir skuli komast á listann, ef fleiri eru í framboði af hálfu flokksins í kjördæmi en þar á að kjósa. Þetta þykir n. eðlilegast, þó að meiri hl. hennar annars sé fylgjandi þeirri breyt., sem gerð var í Nd., um að framboð af hálfu flokksins í kjördæmi skuli ekki bundið samþykki flokksstjórnar. Það er hinsvegar óumflýjanlegt, að flokksstjórnir ráði meiru um landslista en um framboð í einstökum kjördæmum, þar sem þær verða að bera landslistana fram.

Að öðru leyti er brtt. við 30. gr. afleiðing af því, sem ég þegar hefi sagt. Síðasta málsg. hennar er aðeins skýrar orðuð heldur en hún nú er í frv. Það þykir nauðsynlegt, að frambjóðandi í kjördæmi, sem afsalar sér rétti til sætis á landslista, tilkynni það landskjörsstjórn jafnsnemma framboði sínu.

4. brtt., við 39. gr., er aðeins orðabreyting, sem leiðir af því, sem þegar hefir verið tekið fram, og þar kemur jafnframt að því, að n. leggur til, að í burt falli tölustafir þeir, sem prentaðir eru fyrir framan nöfn frambjóðenda á landslista og frambjóðenda í Reykjavík í frv. eins og það nú er. Eins og kunnugt er, hefir ekki tíðkast, hvorki við landskjör eða hlutfallskosningu hér í Reykjavík, að prenta tölustafi framan við nöfnin á listunum. Hinsvegar er kjósendum heimilað að gera breyt. á röðinni á listanum með því að skrifa tölustafi framan við nöfnin. Eftir þeim breyt., sem n. annars ber fram um tilhögun atkvgr. við kosningu landslista, þá verður þessi tölusetning alópörf, og verður hún að teljast heldur til óþæginda fyrir þá, sem kynnu að vilja breyta röðinni á listanum með því að skrifa sjálfir tölustafi framan við nöfnin.

5. brtt., við 42. gr., er einungis um þetta sama, að tölusetningin við nöfn frambjóðenda á lista falli burt. 6. brtt., við 43. gr., er aðeins til skýringar. N. þótti tryggara að setja ákvæði um það í frv., ef það færist fyrir, að yfirlýsing fylgdi framboði um, hvaða flokki það tilheyrði. Þó að það sé í sjálfu sér vafasamt, hvort hægt sé að telja þetta galla á framboði, þá virðist rétt, að gefið sé tækifæri til að bæta um þetta, eins og aðra galla, sem kynnu að vera á framboði. Þykir n. því rétt að auka þessu inn í frv.

7. brtt., við 48. gr., er aðeins leiðrétting á prentvillu. 8. brtt., við 51. gr., fer fram á, að sleppt verði ákvæðinu um, hve hár sá hluti seðilsins skuli vera, sem ætlaður er fyrir atkvgr. landslista til handa. Það er ekki tekið fram í greininni, hve hár efsti hluti kjörseðilsins skuli vera, og þykir ekki frekar ástæða til að ákveða neitt um hæð neðri hlutans, því að hver hluti fyrir sig verður vitanlega svo hár sem þurfa þykir til þess að tala frambjóðenda rúmist þar.

9. brtt., við 54. gr., er um það, að n. leggur til, að öll ákvæði frv. um að breyta röð á landslista með því að setja tölur fyrir framan nöfn frambjóðenda og eins að strika yfir þær, ef kjósandi vill fella framboð af listanum, falli burt. N. álitur, að það sé ákaflega mikil hætta á, að það valdi kjósendum erfiðleika, ef þeir nota

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

þessa heimild, og geti jafnvel orðið til þess að gera kjörseðla svo gallaða, að tvímælum orki, hvort atkv. geti talizt gild. Í staðinn fyrir þetta leggur n. til, að kjósanda, sem vill greiða landslista atkv., verði heimilað þetta tvennt: Í fyrsta lagi að krossa við listann án þess að eiga nokkuð frekar við hann, og þá hefir hann greitt listanum atkv. með þeirri röð, sem á honum verður að kosningu lokinni, og í öðru lagi, ef kjósandi vill nota rétt sinn frekar, þá leggur n. til, að það sé honum heimilað með því að skrifa á sama reit nafn þess frambjóðanda, sem hann vill gefa atkv. sitt sérstaklega. Til meðmæla þessari till. n. færi ég það fyrst og fremst, að þetta er miklu einfaldari tilhögun, og svo einnig það, að með þessu er kjósanda gefið það vald, sem hann með réttu á, til að greiða sínum flokki atkv., og auk þess einhverjum tilteknum frambjóðanda, sem hann fellir sig betur við en aðra, sem á listanum kunna að vera.

10. brtt., við 55. gr., er um að tölusetning skuli falla burt, og er það í samræmi við það, sem áður hefir verið talað um.

11. brtt., við 68. gr., er um það þegar kjósandi í Rvík greiðir atkv. utan kjörfundar. Svo er ákveðið um þetta í frv. og sömuleiðis í núgildandi kosningalögum, að kjósandi greiði atkv. með því að rita á kjörseðilinn bókstaf þess lista, sem hann vill kjósa. Í frv. er ennfremur heimild til að breyta nafnaröðinni á listanum á sama hátt og ætlað er til, að menn geti gert á landslista. N. hefir fallizt á, að í staðinn fyrir þetta verði tekið upp óbreytt ákvæðið um þetta, sem er í núgildandi kosningalögum, og sem ekki virðist hafa valdið neinum vandræðum, en það er, að kjósandi má, auk þess að skrifa bókstaf listans, geta þess, hvernig hann vill hafa röðina á listanum.

Þá er 12. brtt., við 69. gr. Hefi ég gert grein fyrir henni áður, að kjósandi, sem vill kjósa landslista utan kjörfundar með því að rita bókstaf listans á kjörseðilinn, hann geti þar fyrir utan gefið öðrum atkv. sitt persónulega með því að skrifa nafn hans á seðilinn.

13. brtt., við 76. gr., stendur ekki í sambandi við þær aðrar brtt., sem ég hefi nefnt. Það er aðeins orðabreyt. til þess að heimilt sé utan kaupstaða að setja

kjörfund fyrir kl. 12. N. sýndist að visu, að við venjulegar þingkosningar í byrjun júlí væri nægur tími, þó að kjörfundur væri settur kl. 12 árdegis, en kæmi það t. d. fyrir, að aukakosningar færu fram á öðrum tíma árs og mun nær skammdegi, þá getur farið svo, að birta sé of stutt til að ljúka kjörfundi, ef hann er ekki settur fyrr en á hádegi, og er það aðallega af þeirri ástæðu, sem n. vill víkka þetta.

Þá er 14. brtt., við 89. gr. Hefi ég í raun og veru þegar gert grein fyrir henni, og 15., 16. og 17. brtt., um að 90., 91. og 92. gr. falli burt, þær eru aðeins afleiðing af því, að n. vill fella burt þá aðferð til röðunar á lista, sem þessar gr. skýra frá. Að því er 92. gr. snertir skal ég bæta því við, að n. litur svo á, að það geti ekki verið heimilt að telja þeim flokki landslistaatkvæði, sem ekki hefir landslista í kjöri, en þessi gr. gerir ráð fyrir því. Stjkskr. segir berum orðum, að heimilt sé að hafa landslista í kjöri, enda greiði kjósandi þá atkv. annaðhvort frambjóðanda eða landslista. Það er alveg gengið frá þessu í frv. Þar er gert ráð fyrir því, að kjósandi, sem greiðir atkv. sitt frambjóðanda, geti að vissu leyti greitt landslista atkv. með því að gera röðunarbreytingu. Þetta álitum við ekki heimilt.

Þá er 18. brtt., við 99. gr. Er hún eiginlega viðauki til skýringar. Gr. gerir þá kröfu til kjósanda, sem hefir greitt atkv. utan kjörstaðar, af því að hann hefir gert ráð fyrir að vera fjarstaddur á kjördegi, að hann gefi sig fram við kjörstjórnina, ef sú fyrirætlun seinna hefir breytt, svo að hann er viðstaddur á kjördegi. Svo segir gr. ekki meira um þetta. En meiningin er sú, að ætlazt er til, að kjósandi greiði þá atkv. á kjördegi, ef hann vill, en utankjörfundarseðillinn komi þá ekki til greina, og um það sér þá kjörstjórnin eftir að atkvgr. er lokið. Okkur þykir réttara að taka það fram, að kjósandi, sem hlýðir ákvæðum gr. og gerir vart við sig á kjörstaðnum, greiði þar atkv., því að utankjörfundarseðill hans verður gerður ógildur hvort sem er.

Þá er 19. brtt., við 100. gr. Hún felur aðeins það í sér, að ef kjörfundur hefir staðið í 12 stundir, þá megi slíta kjörfundi, er fjórðungur stundar er liðinn frá

því að síðasti kjósandi gaf sig fram. Það væri auðvelt að nota þetta ákvæði um hálfa stund þannig, að kjörfundur gæti staðið þar til um fótaferðartíma næsta dag, og þykir ekki ástæða til að ýta undir það.

20. brtt., við 113. gr., er ekki efnisbreyt., en n. þótti viðkunnanlegra að telja upp undir þessum lið þau atriði ein, sem eiga að valda ógildingu atkvæðis. Eins og þetta er orðað nú er undir þessum lið sagt, að ógildingu kjörseðils valdi atriði, sem ekki gera það, vegna þess að það eru undantekningar frá því síðar í 115. gr. Í frv. er nefnilega ekki ætlazt til, að það valdi ógildingu kjörseðils, þó að kjósanda verði það á, að greiða atkv. bæði frambjóðanda og eins landslista sama flokks. Í 115. gr. er svo ákvæðið, að í slíku tilfelli skuli landslistaatkv. talið ógilt, en atkv., sem greitt er frambjóðanda, gilt allt að einu.

21. brtt., við 114. gr., er ekki annað en orðabreyt., sem leiðir af þeim brtt., sem þegar eru komnar á undan.

22. brtt., við 117. gr., er um, að 2. málsg. þeirrar gr. falli burt, en samkv. þeirri málsg. getur flokkur, sem hefir ekki haft landslista, hlotið atkv. á landslista, en það álitur n., að geti ekki átt sér stað.

Þá kemur 23. brtt., við 119. gr. Hún er um það, hvernig eigi að finna atkvæðatölu, sem frambjóðendur á flokkslistum í Rvík hafa hlotið við kosninguna hver fyrir sig. Ástæðan fyrir því, að út í þetta er farið, er sú, að þegar í kjöri er óraðaður landslisti, þ. e. a. s. landslisti, sem er eingöngu skipaður frambjóðendum úr kjördæmum, þá á röðunin á honum að kosningu lokinni að miðast eftir vissri reglu við atkvæðatöluna, sem frambjóðendur hafa fengið hver í sínu kjördæmi við kosninguna. Nú eru til þrennskonar kjördæmi, í fyrsta lagi einmenningskjördæmi, og þar er enginn vafi á, hvaða atkvæðatölu hver frambjóðandi hefir fengið við kosninguna, þar er samantlögð tala þeirra kjörseðla, sem hann hefir verið kosinn á, sama og tala þeirra kjósanda, sem á bak við eru. Í öðru lagi eru tvímenningskjördæmi, og þar er þetta strax öðruvísi. Þegar á að telja saman flokksatkvæðin í slíkum kjördæmum, þá má ekki leggja saman atkvæðatölur þær,

sem frambjóðendur hvers flokks hafa fengið þar, heldur verður að deila þeirri tölu með 2 að því er snertir þá kjörseðla, þar sem 2 hafa verið kosnir. En í þessu frv. er gert ráð fyrir, að atkv. sé gilt, þó aðeins einum hafi verið greitt atkv. Er þá eðlilegt að telja þá kjörseðla án deilingar með 2. Það verður því ekki komizt hjá að setja reglur um það, hvernig eigi að telja atkv. frambjóðenda í tvímenningskjördæmum, til þess að þær tölur verði sambærilegar við atkvæðatölur frambjóðenda í einmenningskjördæmum. Loks gildir þetta eins um Reykjavík, að það verður að finna einhverja reglu, hvernig eigi að telja atkv. þessara frambjóðenda til sætis á landslista, þannig, að sú atkvæðatala sé sambærileg við atkvæðatölur frambjóðenda í einmennings- og tvímenningskjördæmum. — Ákvæðin um það, hvernig eigi að fara að við röðunina á þessum landslistum, standa ekki í þeirri gr., sem hér er farið fram á að breyta, heldur í 131. gr. Ég kem þess vegna að þessu seinna, en skal að þessu sinni aðeins gera grein fyrir þeim reglum, sem hér á að fara eftir. Þegar meta skal atkvæðatölur þeirra manna, sem kosnir eru eftir hlutfallskosningu í Rvík. Atkvæði á hlutfallskosningalistunum eru talin þannig, að efsti maður fær öll atkv., annar helming atkv., sá þriðji $\frac{1}{3}$, sá fjórði $\frac{1}{4}$ o. s. frv., og ef 6 menn eru á lista, þá verður samanlögð atkvæðatala frambjóðendanna á listanum meira en tvöfalt hærri en sú atkvæðatala, sem listinn hefir fengið. Ennþá fjarstæðara er að nota þá reglu, sem nú er notuð, við þá endanlegu röðun innan lista, því að þar er það svo, að á 6 manna lista fær efsti maður öll atkv., sá næsti $\frac{2}{3}$, sá þriðji $\frac{1}{3}$ o. s. frv. Úr þessu samanlögðu verður vitanlega miklu hærri tala heldur en sú atkvæðatala, sem listinn hefir fengið. Þess vegna er hér stungið upp á reglu, sem felur það í sér, að atkvæðatala allra þeirra til samans, sem á listanum eru, verður sú sama og atkvæðatala listans, og er þessi regla ekkert torveldari en sú, sem nú er notuð, svo að ekki er hægt að hafa á móti henni frá því sjónarmiði.

Þá er 24. brtt., við 120. gr. Hún er um það, að ef varamaður af lista í Rvík hreppir uppbótarpingsæti, hversu þá

skuli fara að. Þetta vantar nú í frv. N. stingur upp á, að þegar þetta kemur fyrir, skuli yfirkjörstjórn Rvíkur koma saman aftur og gefa næsta manni af listanum kjörbréf sem varaþingmanni, svo að eftir sem áður séu jafnmargir varamenn á listanum og þeir, sem kosnir voru, en sá, sem uppbótarpingsætið hlaut, gengur frá, en fær sitt jöfnunarþingsæti, en í hans stað kemur varamaður annarsstaðar af landslistanum eftir þeim reglum, sem þar um gilda.

25. brtt., við 125. gr., felur ekki í sér verulega efnisbreyt. umfram það, sem er í hinum brtt., sem þegar hefir verið bent á. Það er aðeins tilraun til að gera það skýrara, hvaða gögn yfirkjörstjórn skuli senda landskjörstjórn, og eru þar á meðal eftir frv. sérstaklega allir seðlar, þar sem landslisti hefir verið kosinn og röðunarbreyt. hafa verið gerðar. Okkur þykir nægja, að yfirkjörstjórn telji landslistaatkv. og hve mörg atkv. hafa verið greidd hverjum frambjóðanda persónulega. Það er svo einfalt mál, að yfirkjörstjórn er trúandi fyrir því.

Þá er 26. brtt., við 129. gr., að 7. tölul. þeirrar gr. falli burt, en þar er gert ráð fyrir, að landslistaatkv. geti komið þeim flokki til handa, sem ekki hefir haft landslista í kjöri.

Þá er loks 27. brtt., við 131. gr. Þar eru þrjár fyrstu málsgr. orðaðar um, en tvær þær síðustu látnar standa óbreyttar. Þessi gr. fjallar, eins og kunnugt er, um það, að finna, hverjir frambjóðendur hvers þingflokks hafi náð uppbótarpingsætum. N. hefir, til þess að gera þetta aðgengilegra fyrir þá, sem eiga að heita þessu, skipt þessu í þrjá tölul. Fjallar hver um sitt tilfelli, óraðaðan landslista, þar sem eru eingöngu frambjóðendur úr kjördæmum, raðaðan landslista, þar sem einnig geta verið menn, sem ekki hafa boðið sig fram í kjördæmi, og í þriðja lagi ef enginn landslisti er. Þessar málsgr. eru merktar a., b., og c. Málsl. a. geri ég ekki ráð fyrir að þurfi mikið að skýra. Aðferðin til að finna þá endanlegu röðun á þeim landslista er í aðalatriðunum mjög svipuð því, sem er í stjfrv. Þó eru þar á tvær breyt., önnur er sú, sem stendur ekki í neinu sambandi við aðrar breyt. frv., og hún er um það,

hvaða atkvæðatala skuli gefin þessum lista. Í stjfrv. er lagt til, að það skuli gert með því að leggja saman öll atkv., sem hlotnast hafa þeim flokki, sem bar listann fram. N. þótti þetta ekki eðlilegt, þar sem gera má ráð fyrir, að flokkurinn hafi við kjördæmakosningu fengið fleiri eða færri þingsæti og þeir fram-
bjóðendur verið strikaðir af landslista. Okkur þykir eðlilegra, að með þeim, þegar þeir eru útstrikaðir, fylgi nokkur atkvæðatala, og það sé aðeins sú atkvæðatala, sem þá verður eftir, sem verður atkvæðatala listans, og við viljum, að sú atkvæðatala, sem dregin verði frá með hverjum kosnum þm., sé meðaltal þeirra atkv., sem koma á hvern þm. við úthlutun jöfnunarþingsæta. Ef t. d. meðaltalið er 900 atkv. og sá flokkur hafi fengið 5 þm. kosna, þá dregst frá samanlagðri atkvæðatölu þess flokks 5 x 900 atkv., en það, sem eftir er, sé atkvæðatala listans. Það skiptir ekki miklu máli, hvað gert er í þessu, en þó er það svo, að sú persónulega atkvgr., sem leyfð er, vegur þeim mun meira sem listanum eru gerð færri atkv., en breyt. frá ákvæðum stjfrv. leiðir beint af því, sem ég hefi áður gert grein fyrir, að kjósendum landslista hafi verið leyfð sú ein röðunarbreyt., að gefa einhverjum frambjóðanda atkv. sitt persónulega, og ákvæðið felur það í sér, að þessi persónulegu atkv. koma fullkomlega til greina sem heilt atkv. við hina endanlegu röðun á listanum.

Þá er b-liður brtt., sem fjallar um hina endanlegu röð á landslista, sem hefir verið óraðaður frá upphafi og skipaður frambjóðendum flokksins í kjördæmum eingöngu. Ákvæði 131. gr. frv. eru svo ófullkomin, að við þau er ekki hægt að hlíta. Af þeim er í raun og veru ekki hægt að sjá, hvernig á að ákveða röðina. Og það stafar fyrst og fremst af því, að ekki er gerð grein fyrir, hvernig á að telja atkv. þeirra frambjóðenda, sem hafa verið á lista í Rvík, og eiginlega ekki heldur þeirra, sem bjóða sig fram í tvímenningskjördæmum. En þar sem óhjákvæmilegt er, að atkvæði þessara frambjóðenda eigi að hafa áhrif á röðun listans, eins og atkvæðatölur annara frambjóðenda, þá verður ekki hjá því komizt að ákveða, hvernig þau á að telja. Hitt

getur vitanlega verið álitamál, hvort n. hefir tekizt að orða þau ákvæði á svo heppilegan hátt, að ekki verði um þau deilt.

Ég verð að biðja hv. þdm. afsökunar á því, að ég hefi í þessari hóstakviðu haft hausavíxl á staflidum brtt. og talað um það undir b-lið, sem stendur undir a-lið. Ég er þannig búinn að gera grein fyrir b-liðnum og tala nú um a-liðinn, sem er um hina öröðuðu landslista. Þar er fyrst og fremst gert ráð fyrir, að strikuð séu út nöfn þeirra manna, sem kosningu hljóta í einstökum kjördæmum. Ég vil leiða athygli að því, að eins og þetta er að öðru leyti byggt upp, þá taka þessir frambjóðendur, sem strikaðir eru út af listanum vegna þess að þeir hafa náð kosningu í kjördæmi, með sér þá atkvæðatölu, sem þeir hafa fengið. Um þetta mun ekki verða neinn ágreiningur, þegar strikaður er út maður, sem náð hefir kosningu í einmenningskjördæmi. Og það mun heldur eigi valda ágreiningi, að svona eigi að fara að, þegar numinn er af landslista maður, sem kosningu hefir náð í Rvík, að þá fari með honum sá hluti atkvæðatölu Rvíkur-listans, sem í hans hlut hefir komið, hvaða regla sem notuð er til að finna hann út. En hitt mun frekar þykja vafasamt, hvort rétt sé að líta svo á, að maður, sem náð hefir kosningu í tvímenningskjördæmi, og fyrir þá sök er numinn af landslista, eigi að taka með sér nokkra atkvæðatölu, eða hvort hinsvegar eigi að líta svo á, að ef eftir verður á listanum annar frambjóðandi sama flokks, sem ekki hefir náð kosningu, þá eigi hann að halda eftir allri atkvæðatölu flokksins í kjördæminu. Mér fyrir mitt leyti finnst ekki vera hægt annað samræmis vegna en láta þeim manni, sem náð hefir kosningu í tvímenningskjördæmi, fylgja þá kjósendatölu, sem svarar til þess atkvæðamagns, sem hann hefir fengið, og láta hinn, sem eftir kann að verða á listanum vegna þess að viðkomandi flokkur hefir ekki náð nema öðru þingsæti kjördæmisins, aðeins halda þeirri atkvæðatölu, sem hann sjálfur hefir fengið. Ég geri ráð fyrir, að um þetta atriði verði síðar rétt, svo ég skal ekki fara lengra út í það nú.

Þegar numdir hafa verið af listanum

þeir, sem kosningu hafa náð í kjördæmi, er gert ráð fyrir, að bætt sé við kjördæmaatkvæði hvers frambjóðanda, sem eftir er á listanum, þeim atkv., sem hann hefir persónulega hlotið á landslista. Síðan er stungið upp á að halda þeirri reglu, sem inn í frv. var sett í hv. Nd., að annaðhvert sæti á listanum skuli skipað eftir atkvæðatölum frambjóðandans beinlínis, og annaðhvert sæti eftir því, hvað mikinn hluta af greiddum atkv. í sínu kjördæmi hver frambjóðandi hefir náð. Það, sem hér þykir vafaatriði, er, hversu að skuli fara, ef tveir frambjóðendur eru af sama flokki í tvímenningskjördæmi og annar þeirra kemst að, en annar ekki. Ég hefi þegar gert grein fyrir, að n. eða a. m. k. meiri hl. hennar sýnist, að sá, sem kosningu nær og numinn er af landslista, hljóti að taka þaðan með sér nokkra atkvæðatölu, eins og aðrir, sem þaðan eru burtu numdir, og sá frambjóðandi, sem eftir er á listanum, geti því ekki notið atkv. allra kjósenda síns flokks í kjördæminu, þegar á að meta, hvar hann er í röð þeirra frambjóðenda á listanum, sem sæti eiga að taka eftir atkvæðafjölda. Aftur á móti verður annað ofan á, þegar fara á að meta, hvar sá frambjóðandi á að vera í röð þeirra manna á listanum, sem sæti eiga að taka eftir því, hvað þeir hafa fengið hlutfallslega mikið fylgi í sínu kjördæmi. Það er augljóst, að ef í því sambandi þessum frambjóðanda er reiknuð atkv.tala hans deilt með tveimur, þá verður samræmis vegna að reikna öllum hinum frambjóðendum kjördæmisins atkv. eftir sömu reglu. Ég býst við, að enginn mundi skilja ákvæði frv. eins og það kom frá hv. Nd. öðruvísi en á þennan hátt, og ég skil ákvæði brtt. á sama hátt að því er þetta snertir. Ef það þykir ekki koma nægilega skýrt fram í orðalagi till., má umbæta það við 3. umr.

Það er einnig ákvæðið í frv. og þessum brtt., að ef fleiri en einn frambjóðandi af sama flokki og úr sama kjördæmi er eftir á listanum, þegar burt hafa verið numdir þeir, sem kosningu hafa náð, þá skuli nema þá burt, nema þann einan, sem flest hefir atkvæði. Nú er hér bætt við því ákvæði, sem ég hugsa, að öllum finnist sanngjarnt, að þegar þessir menn

eru numdir burt af listanum, þá fari ekki þeirra atkvæðatölur með þeim, þar sem þeir eru ekki numdir burt vegna þess að þeir hafi náð kosningu, heldur færist þær yfir á þann frambjóðanda kjördæmisins, sem eftir verður á listanum. Þeir, sem gefa þessum mönnum atkv. sitt, eiga sama rétt á því og aðrir, að þeirra atkv. komi til greina, þegar endanlega er gert upp, hverjir eiga að hljóta uppbótarsætin. Í framkvæmdinni mun þetta því þýða það, að í tvímenningskjördæmi, þar sem kosnir hafa verið tveir menn af sama flokki, fær andstöðuflokkurinn uppbótarsæti þar, ef hann annars hefir tilkall til uppbótarsætis. Hafi verið kosinn sinn frambjóðandinn af hvorum flokki, fær hinn frambjóðandi þess flokks, sem tilkall á til uppbótarsæta, uppbótarsæti fyrir það kjördæmi, hafi hann fengið svo háa atkvæðatölu, en annars því aðeins, að tvímenningskjördæmið sé svo stórt, að helmingur atkvæðatölu þess vegi á móti kjósendafjölda einmenningskjördæmanna. Mér finnst þessi regla vera sanngjörn, hvernig sem hún fellur þeim í geð, sem eru í tvímenningskjördæmum og hafa vanið sig á að hafa í raun og veru tvöfaldan kosningarrétt á við aðra landsmenn.

Þá kem ég að staflið c., sem er um það, ef flokkur hefir ekki haft landslista, en á þó tilkall til uppbótarsæta. Þá á að gera honum uppbótarsætalista, skipaðan frambjóðendum hans í kjördæmum, þó ekki fleirum frambjóðendum úr hverju kjördæmi heldur en kjósa á. Nú þarf ekki lengur að láta flokksstjórnirnar ráða, hverjir koma á listann, ef fleiri frambjóðendur eru, því nú liggja atkvæðatölurnar fyrir, og einsætt þykir að taka þá, sem hæsta atkvæðatölu hafa fengið. Að öðru leyti skal svo farið með þetta eftir sömu reglum og búið er að greina undir staflið a. um óraðaða landslista.

Þá er loks frá því að skýra, að í prentun hefir fallið aftan af þskj. seinasta brtt. Felur hún aðeins í sér, að greinatala og tilvitnanir frv. breytist samkv. atkvgr.

Forseti (EÁrna): Úthýtt er í deildinni brtt. á þskj. 234 og 237. Þar sem þessar brtt. eru of seint fram komnar, verður að veita afbrigði frá þingsköpum, ef þær

eiga að komast hér að til umræðu og atkvgr.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Ingvar Pálmason: Ég þarf ekki að gera grein fyrir þeim brtt., sem stjkskrn. flytur sameiginlega, frekar en þegar hefir verið gert. En ég hefi ásamt hv. þm. N.-Þ. flutt hér brtt. á þskj. 216, sem ég vil fara um nokkrum orðum. Þessum brtt. var hreyft í n., en um þær fekkst ekki það samkomulag, að n. gæti flutt þær óskipt, og því tókum við hv. þm. N.-Þ. það ráð, að flytja þær á sérstöku þskj. Till. eru að vísu sjö að tölu, en með þeim er þó ekki farið fram á nema tvennskónar efnisbreyt. á frv. Brtt. við 27. gr. frv. er alveg sérstök út af fyrir sig, en hinar eru allar afleiðing af hinni aðalbreyt., sem er þess efnis, að heimila kjördeildum utan kauptúna, sem hafa 300 í-búa, að hafa tvo kjördaga. Ég skal taka það fram, að þessi brtt. kom fram í hv. Nd., en náði þar ekki samþykki. Ástæðan til þess, að hún er fram komin, er sú, að þó frv. heimili að skipta hreppum í allt að fjórar kjördeildir, þá eru til þeir staðhættir á landi hér, að það er ekki með öllu fullnægjandi til þess að bæta aðstöðu þeirra, sem erfiðast eiga með kjörsókn. Hreppar geta verið svo sundurslitnir, að ekki sé hægt að ná fullu samræmi um aðstöðu kjósendanna til kjörsóknar með þeirri kjördeildaskiptingu, sem frv. heimilar. Ég geri ráð fyrir, að það sé ekki mjög víða á landinu, sem svo stendur á. Og ég geri alls ekki ráð fyrir, að þar, sem hægt er að fullnægja sanngjörnum kröfum manna um hægðarauka við kjörsókn með kjördeildaskiptingu, yrði sú heimild notuð, sem í brtt. okkar felst. En mér hefir verið bent á, að það sé t. d. einn hreppur í Barðastrandarsýslu, sem svo stendur á um, að þó honum væri skipt í fjórar kjördeildir, gæti samt svo farið, að kjósendum af nokkrum heimilum yrði mjög erfitt um kjörsókn, ef þannig viðurar, því yfir sjó er að sækja á kjörstaði. Þeim heimilum gæti orðið það til allmikils hagræðis að hafa kjördagana tvo, og ég geri ráð fyrir, að líkt

geti átt sér stað víðar á landinu, þó ekki séu nefnd fleiri dæmi.

Um annmarkana á því að hafa þessa heimild er það að segja, að þeir virðast ekki vera mjög miklir. Það er nokkur aukafyrirhöfn lögð á kjörstjórnirnar þar, sem heimildin yrði notuð, en annars virðist jafntryggilega frá því gengið, að ekki verði neinu komið við, sem kallast getur óviðeigandi kosningaraðferð. Brtt., sem leiðir af þessari aðalbreyt., ganga út á að tryggja, að kosningin fari fullkomlega eins leynilega fram eins og þó ekki sé nema einn kjördagur.

Það, sem helzt hefir verið haft á móti þessari heimild, er það, að fremur verði viðhafður kosningaróður, sem svo er nefndur í frv., ef hafðir eru tveir kjördagar. En ég vil geta þess, að það eru ekki miklar líkur til, eins og brtt. eru orðaðar, að til þess arna komi. Við höfum þetta aðeins heimild, og ég geri ekki ráð fyrir, að undirkjörstjórnir notuðu hana nema rík nauðsyn væri fyrir hendi. Þær mundu ekki fara að nota heimildina vegna kosningaróðurs; slíkt væri frekar hugsanlegt, ef þetta væri haft á valdi kjósenda. Ég held því, að þar sem með þessu frv. er stefnt að því, sem er sjálfsagt og í alla staði sanngjarn, að gera íbúum sveitanna, að svo miklu leyti sem framkvæmanlegt er, jafnhægt um að sækja kjörfundi eins og fólkinu í kaupstöðunum, en hinsvegar, þótt allar heimildir frv. yrðu notaðar og einnig sú, sem í brtt. okkar felst, þá yrði aðstaða sveitmannanna samt sem áður ennþá miklu lakari til kjörfundarsóknar heldur en bæjanna, þá finnst mér ekki nema eðlileg sú krafa, sem við berum hér fram. Með þeim breyt., sem nú er verið að gera á stjkskr. okkar og kosningalögum frá því, sem áður tiðkaðist, á líka að vera stefnt að því að ná sem fyllstu réttlæti um áhrif kjósendanna á kosningar til Alþ., og þess vegna á till. okkar fullan rétt á sér, því þrátt fyrir hana næst ekki fullt réttlæti fyrir sveitakjósendur, þó segja meg, að þá væri komið svo nærri því sem fært þykir að ganga, að svo komnu a. m. k.

Ég læt þetta þá nægja um 3. brtt. okkar. Hinar brtt., sú 1., 4., 5., 6. og 7., eru afleiðingar af henni og koma því aðeins til greina, að hún verði samþ.

Þá er hin efnisbreyt., sem felst í 2. brtt. okkar, við 27. gr. Með þeirri brtt. er tekin upp síðasta málsg. 27. gr. eins og hún var í stjfrv. Henni var breytt í hv. Nd., en við litum svo á, að sú breyt. hafi ekki verið til bóta. Um þetta atriði segir svo í grg. stjfrv., með leyfi hæstv. forseta: „Ennfremur er það nýmæli í þessari gr., að frambjóðendur og meðmælendur lista skuli lýsa yfir, fyrir hvaða flokk listinn eða frambjóðandinn sé, og viðurkenning flokksstjórnar á þessu. Þetta leiðir beint af fyrirkomulagi því um skipun uppbótarpingsæta, sem hin nýja stjksrbreyt. ráðgerir“. Nú var sú breyt. gerð á í hv. Nd., að niður var felld krafan um, að frambóði skuli fylgja yfirlýsing flokksstjórnar um það, að frambjóðandinn bjóði sig fram fyrir viðkomandi flokk. Eins og tekið er fram í skýringunum við stjfrv., er þetta ákvæði bein afleiðing af því fyrirkomulagi, sem stjfrv. gerir ráð fyrir, sem sé uppbótarsætafyrirkomulaginu. Þar sem uppbótarsætin eru miðuð við flokka, og einungis við flokka, þá virðist ekki vera nema í alla staði eðlilegt, að það séu flokksstjórnirnar, sem segja til um það, hvort hver frambjóðandi er boðinn fram af hálfu flokks eða hvort hann býður sig fram á eigin spýtur, þó aldrei nema hann telji sig til einhvers flokks. Það var í hv. Nd. bent á, að eins og gr. er nú orðuð í frv., gætu menn boðið sig fram fyrir flokk, sem þeir í raun og veru alls ekki tilheyra, og þannig ruglað það flokkslega réttlæti, sem á að nást með uppbótarsætunum. Ég skal ekki segja með neinni vissu, hvað mikil hætta felst í þessu, en hitt orkar ekki tvímælis, að möguleiki til misnotkunar er þarna fyrir hendi, möguleiki, sem engin ástæða er til að skapa. Og þar sem uppbótarsætin eru að öllu leyti byggð á hreinu flokksfylgi, þá verða ákvæði frv. að öðru leyti að vera í samræmi við það.

Það var enginn ágreiningur í n. að taka þetta til greina að því er snertir listana, þegar til þess kemur að skipa mönnum á þá, annaðhvort í röð eða hverjir eigi að koma til greina við uppbótarpingsæti. Þess vegna virðist eðlilegt, að þessu sé fylgt gegnum frv. allt.

Ég get látið þetta nægja að sinni um

þessar brtt. okkar hv. þm. N.-Þ., sérstaklega með skirskotun til þess, að þessi breyt. er tekin upp hér nákvæmlega eins og hún var í stjfrv. og að ekki var sjáanlegur neinn ágreiningur í n. í Nd. um þetta atriði. Það virðast því hafa verið einhver önnur áhrif en frá n., sem urðu þess valdandi, að þessi breyt. komst inn í frv., og mér virðist, að hún hafi komist þar inn að ófyrirsynju.

Jón Baldvinsson: Hv. frsm. n. hefir skýrt rækilega till. þær, sem n. hefir borið fram við frv. En aðeins vildi ég þó segja það, að að visu hefði ég kosið, að staðið hefðu svipuð ákvæði um landslistann eins og voru í frv. stj. eins og það var lagt fyrir þingið og n. gekk frá því, þó ég telji þær till., sem n. hefir orðið sam-mála um að bera hér fram, miða stórum að því að bæta frv. að því er snertir landslistann og að öðru leyti færa frv. til samræmis við það, sem ákveðið er í stjskr., sem búið er að samþ. Ég ætla því ekki að tala um þessar brtt., en ætla aðeins að snúa sér að einni till., sem ég flyt við frv. og er viðvikjandi kjördeginum. Í frv. er ákveðið, að kjördagurinn skuli vera fyrsti sunnudagur í júlímánuði. Nú hefir því verið haldið fram, að þetta væri gert til þess að bændur eigi hægara með kjörsókn. En ef á að taka einhliða tillit til þess, þá er aðgætandi, að bændur eru ekki einu sinni meiri hl. kjósenda. Það er annar hluti kjósenda, sem kannske er jafnfjölmennur, og það er verkafólkið. Síðast í júní og fyrst í júlí streymir það frá heimilum sínum til atvinnu víðsvegar út um land, og sá fyrirvari, sem það hefir til þess að komast að heiman, er oft svo naumur, að það hefir ekki tækifæri til þess að nota sér þá heimild í kosningal., að kjósa utan kjörfundar. Þetta á kannske ekki sízt við víða úti um land, þar sem fólk þarf að fara langan veg til kjörstaðar, og í kaupstöðunum hagar því oft þannig, að menn eru ráðnir burt með svo stuttum fyrirvara, að þeir hafa ekki tækifæri til þess að kjósa. Þetta kemur sérstaklega niður á fólki, sem fer til sildveiða héðan af Suðurlandi, venjulega fyrstu dagana í júlímánuði. En það getur staðið svo á, að kjördagurinn sé ekki fyrr en viku af júlí. Nú efast ég um, að

það sé rétt, að bændum sé þessi kjördagur sá heppilegasti, sem fundinn verði, og byggi ég það á viðtali við ýmsa bændur hér á þingi og aðra, sem kunnugir eru í sveitum. Þeir telja, að a. m. k. hér á Suðurlandi sé eins heppilegur tími milli 23. júní og 1. júlí til þess að sækja kjörfund eins og þegar komið er fram í júlí.

Ég hefi ekki komið fram með þá till., sem var flutt í Nd. af hálfu Alþfl. manna um það að hafa kjördaginn laust eftir miðjan júní, fyrsta sunnudag eftir 15. júní, heldur flyt hann fram þannig, að það verði síðasti sunnudagur í júnímánuði, sem yrði einhverstaðar á milli 23.—30. júní. Í samræmi við þetta breytast ákvæði 14. gr. frv. þannig, að kjörskráin skuli gilda frá 23. júní til 22. júní næsta ár.

Ég hefi svo oft haft tækifæri til þess að tala um þennan kjördag hér í Ed., að ég er orðinn þreyttur á að hera fram þau mörgu rök, sem ég hefi fram fært, en þegar ég þykist hafa bent á góðan kjördag fyrir sveitirnar, sem er síðasti hluti júnímánaðar, þá þætti mér undarlegt, ef bændur á Alþingi vildu ekki taka það til lit til verkafólksins í sjávarplássunum, sem kæmi það betur að hafa þennan kjördag heldur en þegar komið er fram í júlímánuði, að þeir samþ. þessa brtt. mína.

En það er ekkert efamál, að fyrir kaupstaðina Reykjavík og Hafnarfjörð og mörg kjördæmi sunnanlands er fyrsti vetrardagur ákjósanlegasti tími ársins fyrir kjördag, en því hefir verið haldið fram, að óveður geti þá hamlað kjörsókn t. d. á Norðurlandi. Bæði af því, að ég veit, að það þýðir ekki að hera fram till. um haustkjördag, og eins af því, að ég vil taka þessa ástæðu til greina, þá hefi ég farið eins nærri því, sem ég veit, að bændum kemur bezzt, og sett kjördaginn eins og stungið er upp á í þessari brtt. Ég vænti þess, að hv. dm. skilji svo við kosningal., að sem flestum kjósendum landsins gefist kostur á að taka þátt í kosningum og hafa þannig áhrif á það, hvernig Alþingi er skipað, og að ekki verði settur kjördagur, sem greinilega yrði til þess að meina fjölmennum hóp landsmanna að taka þátt í kosningu.

Um aðrar till., sem hér liggja fyrir,

ætla ég ekki að fara mörgum orðum, en mun með atkv. mínu sýna, hvernig ég lít á þær.

Jón Jónsson: Þetta er nú einn geysilegur lagabálkur, sem við höfum hérna fyrir framan okkur, og ég verð að segja það, að hann er svo stór, að maður getur ekki ábyrgzt, a. m. k. ekki við, sem ekki höfum starfað sérstaklega við að athuga hann í n., að ekki fari meira og minna framhjá, sem athugavert sé. Það getur vel verið, að eitthvað sé í þessum mikla lagabálki, sem sé allt annað en heppilegt í framkvæmdinni, og að ástæða sé til að taka eitthvað meira fram. Maður verður þess vegna að mörgu leyti að byggja á rannsókn n., sem hér hefir verið kosin, og n. í Nd. Það eru aðeins stærstu atriðin, sem maður getur höggið í, og svo það, sem maður kann við lauslegan yfirlestur að hafa rekizt á.

Ég ætla þá fyrst að vikja örfáum orðum að þeirri brtt., sem ég sjálfur flyt á þskj. 234.

Fyrsta brtt. er við 27. gr. frv., um það, að fjölga þeim meðmælendum, sem framhjódendur verða að hafa. Eins og menn vita, þá er skilyrðið um meðmælendur komið inn til þess að fyrirbyggja það, að framhjódendurnir séu allt of margir, án þess að hafa nokkuð verulegt fylgi í kjördæmunum. Upphaflega var það svo, að ekki þurfti nema 2 meðmælendur. Þá var gert ráð fyrir, að meðmælendur mæltu með framhjódanda á kjörfundi. En um leið og kjósendum hefir fjölgað hefir verið hækkuð tala meðmælendanna upp í 12 og síðan hefir kjósendum mikið fjölgað, svo það virðist ekki ósanngjarnt, að krafan um meðmælendur sé enn hækkuð. Ég hefi því leyft mér að koma með þá brtt., að í staðinn fyrir 12 komi: eigi færri en 50. Hinsvegar sé ég ekki ástæðu til að binda það fastmælum, að einn framhjódandi megi ekki hafa fleiri en 24 meðmælendur.

Ég skal geta þess, að þetta atriði um fjölgun meðmælenda mun að líkindum verða til þess að draga eitthvað úr framboði manna, sem í raun og veru hafa ekkert fylgi, og það gerir kjósendum í hverju kjördæmi greiðara fyrir. Það er orðin plága á þessum kosningafundum,

að þá kemur voða hrúga af frambjóðendum og tekur tíma og eyðileggur fyrir kjósendum það gagn, sem þeir annars gætu haft af kosningafundarsókn. Einn hv. dm. hefir skotið því til mín, að fullt svo eðlilegt sé, að í stað þess að miða við ákveðna kjósendatölu sé miðað við einhverja hundraðstölu af kjósendum, t. d. 4%. En það hefir nú verið venjan að miða við ákveðna tölu kjósenda, en annars mundi ég sætta mig við það, þó sú breyt. yrði gerð að miða við ákveðna hundraðstölu.

Þá hefi ég leyft mér að koma með brtt. við 85. gr. frv., sem ég álit, að nauðsynleg sé til þess að fyrirbyggja miskilning. Eftir 2. málsg. getur maður fengið að greiða atkv. í annari kjördeild, ef hann leggur fram vottorð um, að hann sé á kjörskrá. Það hefir verið venjan, að þetta ætti sér stað, en þó ekki eingöngu að leggja fram vottorð um, að menn stæðu á kjörskrá, heldur einnig um, að þeir afsöluðu sér rétti til þess að kjósa í heimakjördeildinni, því annars gætu menn hlaupið á milli og kosið í 2—3 kjördeildum. Til þess að fyrirbyggja miskilning er réttara að taka þessa setningu. E. t. v. vilja menn segja, að þetta sé útilokað með þessari gr., en það getur orkað tvímælis og því réttara að taka það glöggst fram.

Þá hefi ég loks leyft mér að gera breyt. við 142. gr., sem er mikill hákur og kallaður er „óleyfilegur kosningaróður og kosningaspjöll“. Þar er það talinn afskaplegur kosningaróður og varðar mikilli hegningu, ef maður safnar undirskriftum undir áskoranir um framboð til þingmennsku. Ég get ekki séð, að það sé neitt athugavert, þó maður safni undirskriftum um áskoranir til framboðs. L. gera ráð fyrir, að safna þurfi undirskriftum að vissri tölu, og ég hygg, að í mörgum tilfellum geti verið vafamál, hvort búið er að safna þeirri tölu eða ekki, og þess vegna geti verið hættulegt fyrir menn að skrifa undir meðmælendaskjal. Það er ekki svo, að með þessu sé hægt að fyrirbyggja allan undirróður, eða það, sem á slæmri íslenzku er kallað „agitationir“. Það er vitanlega alveg jafnopin leið til þeirra eftir sem áður, en menn færu þá kannske bara leyndara með það. Þess

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

vegna tel ég sjálfsagt að fella þennan tölul. niður, og þá þar af leiðandi þá málsg. í 150. gr., sem fjallar um hegningu við þessu.

Ég vona, að hv. d. geti fallizt á þessar brtt., sem ég hefi borið hér fram, sem ég skal játa, að eru ekki stórar, en a. m. k. ein þeirra er nauðsynleg og hinar fyllilega réttmætar.

Ég skal svo, úr því ég er staðinn upp, fara nokkrum orðum um brtt. n. Eins og menn sjá, þá eru flestar brtt. miðaðar við það, að færa frv. í sama horf og það var, þegar það kom fyrir þingið. Fyrsta brtt. er miðuð við það, að stjkskrn. komst að þeirri niðurstöðu að leyfa kjósendum að hafa raðaðan lista, m. ö. o. gefa flokksstjórnnum vald til þess að koma fram með lista, sem þær sjálfar hafa skapað, í stað þess, að í frv., sem kom frá Nd., er ætlað til, að kjósendurnir í kjördæmunum hafi sköpunarvaldið á listanum. Hv. frsm. hélt því fram, að með því að gera eingöngu ráð fyrir óröðuðum lista væri gengið nokkuð nærri stjkskr. Ég verð að segja, að mér finnst dálítið einkennilegt, að þessi mótmæli skuli koma fram nú. Í vor, þegar stjkskr. var til meðferðar, kom ég með brtt. til þess að taka það fram, að svona lista mætti ekki hafa. En þá var því haldið mjög fast fram, og það af færustu lögfræðingum, að þess háttar þyrfti ekki að setja í stjkskr., því að það væri tvímælalaus heimild til að banna slíkt í kosningalögunum. Ég man ekki eftir því, að hv. 1. landsk. risi þá upp til að andmæla þessari skoðun, og virtist það vera skoðun d., að í kosningal. stæði frjálst fyrir að ákveða um þetta eins og hverjum sýndist. Mér finnst því einkennilegt, að þessari skoðun skuli skjóta upp nú. En þegar maður lítur til þess, hvernig n. var skipuð, þá getur maður vorkennt þeim, þó þeir hafi haldið þessu fram, til þess að missa ekki af mikið af sínu valdi, til þess að missa ekki of marga þm. Það er mikið, að flokksstj. skuli ekki eiga að tilnefna alla þm. og allt vald vera í þeirra hendi.

Hv. 1. landsk. hélt því fram, að þetta mundi ekki hafa mikil áhrif, í mesta lagi kæmu til mála 5—6 menn, sem ekki væru í framboði í kjördæmum. En mér er ekki ljóst, hvernig það getur orðið; mér skilst,

að það geti orðið allt að því 11 þm. Ég sé ekki annað en að í því sé engin trygging, þótt ákveðið sé, að annarhver af 10 efstu mönnum á listanum eigi að vera í framboði utan Rvíkur. En það getur náttúrlega verið, að einhver tryggingarákvæði séu einhversstaðar í þessum mikla lagabálk, þó ég hafi ekki orðið var við þau, og ég væri þakklátur hv. 1. landsk., ef hann gæti bent mér á þau.

Þá er það eitt atriði, sem komið hefir fram í umr., það, hvernig eigi að breyta röð listans. Í stað þess að númera, eins og að undanförunu hefir verið gert, á að rita nafn. Við vitum það, að með þessum kosningal. er einn aðaltilgangurinn að hafa leynd á atkvgr., til þess að tryggja frekar rétt ósjálfstæðra manna, og nú er það vitanlegt, að það er bannað að setja nokkurt merki á atkvæðaseðilinn fram yfir hinn tilskilda kross, til þess að ómögulegt sé að þekkja, frá hverjum listinn er. En ef á að skrifa heilt nafn, þá sé ég ekki annað en að leikur sé að þekkja höndina, og svo er leikurinn einn fyrir menn að skrifa á einkennilegan hátt.

Það er líka hægt að breyta ákvæðinu um utankjörfundarkosningu, til þess að tryggt sé, að ekki sé hægt að þekkja rithöndina. T. d. dettur mér í hug, að hafa megí sérstaklega gerða seðla, sem þarf ekki annað en stimpla á. Það eru sjálf-sagt margar leiðir til, en markmiðið er alltaf eitt, að tryggja það, að kosningar fari fram með fullri leynd, en það fer út um þúfur, ef hver kjósandi á að skrifa sjálfur nafn frambjóðandans. Það er hægur vandi að láta það sjást af skriftinni eða öðrum vegsummerkjum, hver kjósandinn var, ef menn vilja á annað borð leggja sig í það eða láta hafa sig til þeirra hluta. Ég hefi ef til vill ekki fylgt nógu vel með brtt. hv. n., en mér hefir skilist hún gera ráð fyrir tvennskonar listum. En það þykir mér í mesta máta einkennilegt, að hún gerir ekki neina brtt. að öðru leyti, t. d. ef landslisti er óraðaður. Þá gildir sama regla og áður er í frv. Ég hefi nú heyrt því haldið fram sem höfuðandmælum, að í þessu tilfelli geti maður notað við kosningar nafn flokks, sem hann er alls ekki í. Þetta á að vera hægt að fyrirbyggja með ein-

faldri reglu, en mér skilst, að hv. n. hafi ekki gert neitt í því efni. Það getur því vel komið til mála, að ég beri fram um þetta brtt., annaðhvort nú eða við 3. umr., ef þetta felst ekki í brtt. n. Með þessu einu er nefnilega alls ekki náð þeim tilgangi nefndarinnar að fá flokksstjórnunum aftur í hendur það ákvörðunarvald um þessi mál, sem tekið var af þeim í hv. Nd.

Eiríkur Einarsson: Ég hefi leyft mér að bera fram brtt. við 27. lið a. í brtt. hv. stjkrn., og lýtur hún að útreikningi til uppbótarsæta í tvímenningskjördæmum. Ég vildi gjarnan víkja að skýringu þessa málsatriðis nokkrum orðum áður en gengið verður til atkv. um tillögurnar, og sný ég mér að því einu, því að aðrir munu verða til að tala um önnur atriði frv. og brtt., er ég get leitt hjá mér. Þegar samin var breyt. á stjskr., var það gert með þeirri aðalhugsjón, að lýðræðið væri haft í öndvegi og jafnframt gætt eftir sem áður réttar hinna dreifðu landsbyggða. Þetta hefir verið efnt svo vel og skipulega, að hin gamla kjördæmaskipun hefir verið látin haldast, þótt miklar breyt. hafi orðið um fólksfjölda í mörgum kjördæmanna, sem eru orðin næsta fámenn, en önnur aftur vaxin til fjölmennis. Engar undantekningar hafa verið gerðar frá þessu; markmiðið er, að kjördæmin njóti sem allra best réttar síns, þannig að minnstu kjördæmin, eins og Seyðisfjörður, A.-Skaftafellssýsla, Strandasýsla o. s. frv., halda eftir sem áður óskertum rétti sínum til að hafa fulltrúa á þingi, jafnt og hin stóru og fjölmennu einmenningskjördæmi, t. d. Gullbringu- og Kjósarsýsla, og hin sama meginregla átti að vítað einnig að gilda um tvímenningskjördæmin. Þar átti eigi heldur neinu að halla um hið gamla fulltrúaval. En þegar ég tek þetta til athugunar og ber fram brtt. við hið fyrirhugaða skipulag um uppbótarþingsæti, þá er það af því, að mér virðist til muna hallað rétti tvímenningskjördæmanna. Skýlaus réttur þeirra er, að þau séu hvorki betur né lakar sett en önnur kjördæmi hlutfallslega. Og náí það jafnrétti jafnt til hinna hreinkosnu fulltrúa og aðstöðunnar til uppbótarþingsæta. En í frv. eins og það hefir nú verið afgr. frá hv. Nd. er gengið inn á þennan

rétt með tvennu móti. Það er fyrst, að kjósendur í tvímenningskjördæmum mega velja á milli, hvort þeir vilja heldur kjósa einn eða tvo fulltrúa. Þetta má að vissu leyti kalla réttarbot, en það er nokkur truflun samfara því, að fram-
bjóðendurnir hafa ekki báðir vissu fyrir því, að þeir verði studdir saman, heldur að hægt sé að agitera á vxl. Þetta vil ég álita, að hafi nokkra skerðingu í för með sér fyrir gagnkvæmt öryggi flokksfram-
bjóðenda, og álit ég því heimildina galla.

Þá er einnig annað, sem er bein skerðing á sjálfsögðum rétti, að það er útilok-
að, að flokkur, sem ekki hefir náð full-
trúa í þingsæti í tvímenningskjördæmi, fái nema eitt uppbótarsæti. Dæmi þessa misréttis með einmennings- og tvímenningskjördæmum, er kemur fram í þessu, er fljótfundir. Við getum tekið 2 jafnfjöl-
menn kjördæmi, t. d. Húnavatnssýslu og Skagafjarðarsýslu. Húnavatnssýsla hefir notað lagaheimild þá, sem er til, og skipt sér í 2 kjördæmi, en Skagafjörður ekki, svo að Húnavatnssýsla er 2 kjördæmi, en Skagafjörður tvímenningskjördæmi eins og áður. Nú geta menn hugsað sér, að sami flokkur nái báðum aðalþingsæt-
unum í Húnavatnssýslum, en annar flokkur sé þar aðeins lítið eitt liðfærri og standi mjög nærri því að hafa komið fulltrúum að. Þá er ekkert því til fyrir-
stöðu, að sá flokkur fái 2 uppbótarsæti. En eftir reglum frv. er útilokað, að Skaga-
fjörður verði hins sama aðnjótandi, þó að atkvæðatölur væru hinar sömu og í Húnavatnssýslu. Mér finnst, að með þessum ákvæðum, sem komin eru inn í kosningal.frv., sé áhallinn orðin nógur og sé þar engu við að bæta. En eftir brtt. stjkskrn. er haldið áfram að halla rétti tvímenningskjördæmanna með því, að þegar annar frambjóðandi flokks í tvímenningskjördæmi nær kosningu, þá nálgast það að vera útilokað, að hinn frambjóð-
andinn frá sama flokki fái uppbótarsæti. Þetta stafar af því, að deila á með 2 í samseðlatölu tveggja frambjóðenda. Svo að ef frambjóðandi, er keppir um upp-
bótarsæti, fær 700 atkv. sameiginleg með öðrum, getur hann ekki haft not af nema 350. Að visu má samkv. umræddum lið brtt. stjkskrn. skeyta við hann, svo að öll atkv. koma honum að liði, ef hans flokk-

ur kom engum að sem aðalþingmanni. En lengra nær það ekki. Sé svo lítið á mismuninn, sem er í þessum efnunum á Húnavatnss. og Skagafirði, til að halda því dæmi, þá er þarna um skýlaust mis-
rétti til uppbótarsæta að ræða. Hv. frsm. n., 1. landsk., sagði, að þetta ætti að skilja svo, að eins og deila á með 2 í atkv. þess, sem næst stendur, eins sé deilt með 2 í atkvæðatölur hinna flokkanna, og náist hlutfallstalan þannig sem réttust. En ég get ekki séð, að þessi skýring sé skráð í brtt., svo að ég get ekki tekið hana til greina. Enda helst misréttið gagnvart einmenningskjördæmum óbreytt eftir sem áður. Ég veit, að í sumum af hinum núv. tvímenningskjördæmum verður það illa tekið upp, þegar það skýrist fyrir kjósendum, að þeir séu álitnir einskonar annars flokks vara; en það verða þeir, ef þessari aðferð á að heita.

Ýmsir kunna nú að segja sem svo: Frá mínu sjónarmiði getur okkar flokkur ekki beðið neinn skaða af þessu. En stjórnmalaflokkar þessa lands eru eigi fremur en annarsstaðar nein eilífðar-
blóm, og það, sem gerist þessum þing-
flokki í hag þetta árið, getur orðið hon-
um að tjóni næsta ár. Þingmenn eru skyldugir til þess að fara eftir sann-
gjörnum grundvallarreglum í löggjafar-
starfinu. Og ég skil ekki, að nokkur þm. kosinn í tvímenningskjördæmi ljái þess-
ari brtt. sitt fylgi, eins og í hagin er búið af stjkskrn. Hv. 1. landsk. sagði, að tvímenningskjördæmin væru von að kjósa tvo fulltrúa; það er alveg rétt, enda telja þau það sinn fulla lagarétt. 2000 kjósendur í Árnessýslu hafa jafnmikinn rétt til tveggja fulltrúa á þing eins og 1000 í annari Húnavatnssýslu og 1000 í hinni. Þessari brtt. stjkskrn. var ekki ymprað á fyrr en á síðustu stundu, og getur slíkt þá orðið meinlegt og skotið skökku við. Ef hin svo nefnda „vxl-regla“ leiðir til þess, sem hún eflaust gerir, að lítil kjör-
dæmi geti átt von á uppbótarsæti, þá má ekki skerða rétt kjördæma með mikið atkvæðamagn, svo sem tvímenningskjör-
dæmin, til þess að tryggja sér sinn rétt eftir reglunni um annaðhvert sæti eftir atkvæðamagni. Frá kjósenda sjónarmiði er þetta eingöngu sjálfsögð krafa um, að tvímenningskjördæmin fái að njóta jafn-

réttis við einmenningskjördæmin. Menn gætu haldið, að tvimenningskjördæmin væru svo á fallanda fæti, að þau ættu ekki rétt til sömu aðstöðu og litil einmenningskjördæmi. En ég get lýst þeim í stuttu máli. 2 þeirra eru austanfjalls og eru ein blómlegustu héruð á landinu. 2 þeirra eru meginíð af einum landsfjórðungi, Múlasýslurnar, og 2 af þeim, Skagafjórður og Eyjafjórður, eru blómleg héruð og kjarni Norðlendingafjórðungs. Auðvitað er ekki til annars ætlað en að þau haldi sínum rétti að kjósa 2 fulltrúa, en ég álit, að þeirra réttur eigi einnig að vera jafn til uppbótarsæta og einmenningskjördæmanna. Að því miðar brtt. mín á þskj. 237, að svo megi verða.

Pétur Magnússon: Eins og hv. þdm. hafa séð í nál. á þskj. 212, þá hefi ég ekki að öllu leyti getað orðið samferða með nm. mínum í stj. skrn. Er þess getið í nál., að ég hafi sérstöðu um nokkrar brtt. n. á þskj. 204. Mun ég nú gera nokkra grein fyrir þessum ágreiningsatriðum.

Aðalágreiningsefnið í málinu er, að ég gat ekki fallið á skoðanir hv. með nm. um tilhögun á úthlutun uppbótarpingsæta. Í frv. því til kosningal., er stj. lagði fyrir þingið, mátti velja um tvær aðferðir við skipun landslista: að flokksstjórnirnar skipi listann fyrirfram, eða að á listann sé raðað eftir á, þannig að allir frambjóðendur flokks taki sæti á lista, eftir vissum, ákveðnum reglum. Þessu var breytt í Nd., sem felldi úr frv. heimildina til að raða á lista fyrirfram. En nú hefir meiri hl. n. hér tekið upp aftur till. stj. og leggur til, að velja megi um þessar tvær leiðir. Á þetta hefi ég ekki getað fallið. Veldur því í fyrsta lagi, að ég tel það út af fyrir sig ákaflega óviðkunnanlegt og jafnvel óheppilegt að láta tvennskonar reglur samtímis gilda um þetta atriði. Hvað sem um Alþingi má segja, verður því naumast með rökum neitað, að val þingmanna er svo þýðingarmikið atriði fyrir þjóðfélagið, að það á ekki að vera undir hendingu komið, hverjum reglum er um það fylgt. En svo mundi að vissu leyti verða, ef till. n. næðu fram að ganga. Við einar kosningar gætu flokksstjórnirnar ákveðið að raða fyrirfram á landslista sína, við þær næstu haft óraðaða

lista. Og við sömu kosningar gætu sumir stjórnmalaflokkar borið fram raðaða lista, aðrir óraðaða. Þetta kalla ég, að þingmannaval fari eftir hendingu. Skipun þingsins getur að þó nokkru leyti farið eftir því, að hve miklu leyti flokksstjórnirnar sjá sér hag í að beita því valdi, sem þeim er veitt, til að ráða vali uppbótarpingmanna. En slíkan losarabrag á mikilvægustu þáttum stjórnskipunarinnar get ég ekki fellt mig við. Hér er um tvær leiðir að velja. Hvor hefir sína kosti og sína ágalla. En þingsins er að meta kosti og galla hvorrar fyrir sig og velja á milli, taka þá, sem betri þykir, og hafna hinn. Valið getur verið erfitt. En sú skylda fylgir nú yfirleitt þingstörfunum að velja og hafna. Og ætla verður, að þinginu sé betur trúandi til að finna rétta úrlausn þessa máls í eitt skipti fyrir öll en mismunandi vel skipuðum flokksstjórnnum í hvert sinn.

Ég er þannig ekki í neinum vafa um, að aðrahvora leiðina beri að velja og hafna hinn. Hitt hefi ég verið í meiri vafa um, hvora leiðina bæri að velja. Munurinn er í raun og veru mjög mikill á þessum tveim aðferðum. Ef léyft er að raða á lista fyrirfram, þá er afleiðing þess sú, að miðstjórnnum hinna pólitísku flokka í landinu er raunverulega gefið vald til að velja allt að 11 menn á þing, sem sé í öll uppbótarpingsætin. Það breytir engu í þessu efni, þó stj. skr. mæli svo fyrir, að annaðhvert sæti 10 efstu manna á lista skuli skipað frambjóðendum. Í þessi 5 frambjóðendasæti mundi oftast auðvelt að velja menn, sem ættu kosningu vísa í kjördæmi sínu. Þá koma þeir vitanlega ekki til greina í uppbótarsæti og röðin kemur að þeim næsta. En auk þess ræður fylgi frambjóðanda í hans eigin kjördæmi engu um það, hvort hann nær uppbótarpingsæti, ef hann fellur í kjördæmi. Því ræður aðeins sæti hans á listanum. Ef hann aðeins fær meðmælendur í kjördæmi, getur hann hlotið uppbótarsæti, þó hann sé þar algerlega fylgislaus. Sýnir þetta, að miðstjórnin ræður eða getur ráðið vali uppbótarp. flokks síns alveg óskorað, ef heimild er til að raða fyrirfram á listana.

Nú má vafalaust með miklum rétti segja, að af þessu stafi engin stórhætta

fyrir þjóðfélagið. Flokksstjórnirnar myndu án efa að jafnaði velja starfshæfa og dugandi menn á landslista sína og starfshæfi þingsins mundi þannig ekki verða í neinni hættu, þó þessi aðferð væri viðhöfð. Og þar sem 38 þm. jafnan verða kosnir beinlínis af kjósendum, þarf heldur ekki að óttast, að viðhorf þingsins yrði mjög á annan veg en kjósendanna á hverjum tíma. En þrátt fyrir þetta tel ég, að tilhögunin beri í sér ýmsa ágalla. Þó að stjórnmalaflokkar beri fram landslista, þá mundi raunin verða sú, að minnsta kosti um stærri flokkana, að þeir hefðu frambjóðendur í flestum kjördæmum. Þeim er ætlað að safna atkvæðum fyrir flokkana og um þá stendur baráttan í hverju kjördæmi. Kjósendurnir skeyta því lítt, hverjir eru á landslista þess flokks, er þeir styðja. Kosning upp-
bótarþingmanna yrði því, ef svo mætti segja, „ópersónuleg“. En afleiðing þess er sú, að flokksstj. þurfa minna tillit að taka til vilja kjósendanna um röðun á landslista en við framboð í einstökum kjördæmum. Og einmitt þetta er varasamt. Flokksstjórnirnar hafa vissulega gott af að fá eitthvert aðhald frá kjósendunum. Ef það aðhald hverfur, er hætt við, að flokksstj. gætu leiðzt til að velja á landslistana meira með tilliti til flokks-hagsmuna en þjóðarhagsmuna. (Jón Þ: „Étli flestir flokkar áliti nú ekki, að það fari saman?“). Má vel vera, en mér finnst, að reynslan hafi áþreifanlega kennt okkur, að það gerir það eigi ávallt. En hvað sem því líður, tel ég engum efa undirorpið, að heppilegra sé, að þingmennirnir finni til ábyrgðar gagnvart þjóðinni en gagnvart flokknum. En á því gætu ef til vill orðið nokkrir misbrestir, ef það í framkvæmdinni væru flokksstj. einar, er röðu yfir endurkosningu þeirra.

Hv. frsm. taldi fyrirframröðun það sérstakl. til gildis, að þm. yrðu á þann hátt minna bundnir við hagsmunum einstakra kjördæma eða stétta og litu þess vegna með meiri vísýni á málefnið. Ég skal ekki hera móti, að þessa mundi að einhverju gæta, þó nokkuð telji ég það vafasamt. En jafnvel þó vonir hv. þm. í þessu efni rættust, er lítil bót ráðin á þeirri meinsemd, er hann vill lækna. Hrossakaupapólitíkin hverfur ekki úr þinginu

fyrir en kjósendurnir hafa gert sér það ljóst, að hver þm. á fyrst og fremst að vera þm. þjóðarinnar og þar á eftir kjördæmis síns. Og sá lærdómur kemur vonandi smám saman með auknum stjórnmalabroska þjóðarinnar.

Að þessu athuguðu hika ég eigi við að kjósa hina tilhögunina, sem um er að ræða, sem sé að láta kjósendurna sjálfa með atkv. sínum ráða því, hverjir hreppi uppbótarsætin. Ég fæ ekki betur séð en að sú aðferð sé í fullu samræmi við önnur ákvæði kosningalagafrv. og hinnar nýju stjkskr. og þá lýðræðishugsjón, sem bak við hana liggur. Ef hagsmunum þjóðarinnar er bezt borgið með því, að hún velji sjálf og milliliðalaust $\frac{3}{4}$ hl. þingsins, þ. e. hina kjördæmakosnu þingmenn, virðist hið sama hljóta að gilda um uppbótarþingmennina. Sama hlutverkið er þeim öllum ætlað: að leysa úr vandamálum þjóðarinnar í heild. Og fyrir þingmennina mun það jafnaðarlega verða til styrktar í starfi þeirra, að standa í sem nánustu persónulegu sambandi við kjósendur sína. En fyrir slíku sambandi mun verða meiri trygging, ef þeir verða að leita sér kjörfylgis meðal fólksins, heldur en ef einhliða val flokkstjórna á að ráða um þingsetu þeirra.

Ég hefi ekki ástæðu til að fara nánar út í þær reglur, sem frv. í núverandi mynd setur um úthlutun uppbótarsætanna. Aðeins vil ég taka fram, að ég felli mig mjög vel við tilhögunina, „vixiregluna“, sem hún hefir verið nefnd hér á þinginu. Mikil sanngirni virðist mæla með, að tekið sé tillit til hvorstveggja — fólksfjölda kjördæmanna og þess fylgis, sem þingmannsefni nýtur í hlutfalli við keppinautana.

Hv. frsm. hreyfði því, að útilokun fyrirfram ráðaðs lista bryti í bága við ákvæði hinna nýju stjórnskipunarlag. Ég get með engu móti fallið á þessa skoðun hans. Stjkskr. setur takmarkanir aðeins á annan veginn. Hún kveður á um, að á landslista megi ekki vera færri en 5 frambjóðendur í kjördæmum utan Rvíkur. En hún segir ekkert um, hvað þeir megi verða flestir, þ. e. talan er ekki takmörkuð upp á við. Því fer þannig fjarri, að stjkskr. banni, að allir frambjóðendur flokks séu á landslista hans.

Ég hefi þá stuttlega gert grein fyrir aðalágreiningssefninu milli mín og hv. samnefndarm. minna í stjkrn. og skal aðeins lauslega drepa á eina eða tvær brtt. aðrar, sem ég hefi áskilið mér óbundið atkvæði um. Er það sérstakl. 27. brtt., þar sem lagt er til, að við atkv.tölu frambjóðanda í kjördæmi skuli bæta þeim persónul. atkv., er hann fær á landslista, áður en röð hans á listanum er ákveðin. Ég tel þetta óeðlilega og óheppilega reglu, er leitt gæti til mjög leiðinlegrar samkeppni milli flokksbræðra. Og hætt er við, ef þessi regla yrði lögfest, að það yrðu eigi ávallt „beztu“ mennirnir, sem flest fengju persónuleg atkvæðin á landslista. Ef til vill fremur hið gagnstæða.

Þá er ég og í nokkrum vafa um, hvort ég get fylgt till. n. um útreikning atkv. frambjóðenda í tvímenningskjördæmum. Að vísu er ég þeirrar skoðunar, að ýmslegt mæli með því, að útilokað sé, að fallinn frambjóðandi í kjördæmi nái upp-bótarsæti, ef flokksbróðir hans hefir verið kosinn. Ég held, að heppilegast sé, að þm. hvers flokks séu sem mest dreifðir um landið. En hitt er rétt, sem hv. 2. þm. Árn. benti á, að tvímenningskjördæmin væru beitt nokkrum órétti með því að gera þeim erfiðara að ná uppbótarsætum en einmenningskjördæmum.

Það hefir ekki verið mér sársaukalausast að þurfa nú að leiðarlokum að verða að nokkru viðskila við hv. 1. landsk. í þessu máli. Í langri samvinnu um það hefir mér verið ljúft að hlíta forystu hans, og ljóst er mér, að þær umbætur, sem nú hafa fengizt á kjördæmamálinu, eru meira hans verk en nokkurs annars manns. Og þó þær séu að ýmsu leyti ófullkomnar, eiga þær þó að tryggja, að hér verði framvegis búið við lýðræðisfyrirkomulag.

Frsm. (Jón Þorláksson): Ég skal fyrst víkja að till. á þskj. 216, sem hv. 2. þm. S.-M. mælti fyrir. Í n. gat ekki orðið samkomulag um að mæla með því að hafa 2 kjördaga. Aðalástæðan var sú, að menn þóttust sjá fram á, að þar, sem þessu yrði beitt, gæti orðið úr því óeðlilegt aðhald að kjósendum um að sækja kjörfund, enda þótt þeir kærðu sig ekki um. Seinni dagurinn yrði notaður til að smala

á kjörfund öllum, sem ekki komu fyrri daginn. Yrði þá harðar gengið að kjósendum en samrýmist anda frv. Hv. þm. nefndi það sem dæmi, að í hreppi, þar sem menn yrðu að sækja sjóveg til kjörstaðar, þar myndi kjörstjórn nota þessa heimild frv. og fresta kjörfundi. En ef menn vildu gera eitthvað fyrir þessa eyjaskeggja, þá sýnist eðlilegra að flytja kjörstaðinn til þeirra eða hafa þar annan kjörstað.

Þá fólst og í sömu brtt., að hv. flm. vildi láta lögleiða aftur, að viðurkenningu flokksstjórnar þyrfti til þess, að maður gæti orðið viðurkenndur frambjóðandi flokks í kjördæmi. Um þetta gat ekki orðið samkomulag í n. Ég skal taka það fram, að sú er venjan í flestum ríkjum Norðurálfa, að upplýsingar þurfa að liggja fyrir hjá kjörstjórn um það, til hvaða flokks hver frambjóðandi telst. En ég hefi ekki neinstaðar rekizt á ákvæði um það, að landsflokksstjórn þurfi að samþ. framboð í kjördæmi. Í því landi, þar sem kosningum mun frjálsgast til hagað, Svíþjóð, eru ekki höfð nein framboð. Þar býr kjósandi sjálfur til sinn kjörseðil og setur á hann nöfn þeirra, er hann vill kjósa. og það, til hvaða flokka þeir teljast, og eru þar allir skyldir að taka við kosningu.

Þá skal ég taka það fram, að um brtt. hv. 2. landsk. um færslu kjördags náðist ekki samkomulag í n. Sú till. kom fram í n. að hafa laugardag fyrir sunnudag, en hún náði ekki samþykki. Annars hygg ég, að n.menn láti sig það yfirleitt ekki miklu skipta, hvort kjördagur er í seinustu viku júnímánaðar eða fyrstu viku júlímánaðar.

Þá er till. hv. 3. landsk. á þskj. 234. Það hefir ekki komið til athugunar í n., hvort gera ætti kröfur til fleiri meðmælenda en frv. gerir ráð fyrir. Þó er ástæða til að athuga þetta, því að áður var það ákveðið, að samþykki flokksstjórnar þyrfti til, að frambjóðandi gæti komið fram í nafni ákveðins flokks, til þess að hindra utanvelframboð. En það gæti einmitt verið ástæða til að krefjast hærri tölu meðmælenda, til þess að hindra slík utanvelframboð. Ég álit hinsvegar, að ekki sé heppilegt að setja ekki ákveðna hámarkstölu meðmælenda. En eins og till.

hv. 3. landsk. er, virðist hún bjóða mönnum upp á að fara í atkvæðasmölun undir því yfirskini, að verið sé að safna meðmælendum. Í frv. er girt fyrir þetta með refsíákvæði. Og ef hækkuð yrði tala meðmælenda, ætti þó að setja ákveðið hámark, til þess að hlífa kjósendum við því, að þeir yrðu eltir á röndum með blöð til þess að skrifa upp á.

2. brtt. hv. 3. landsk., við 85. gr. frv., er a. m. k. meinlaus. Hún segir ekki annað en það, sem lagt verður í hlutaðeigandi ummæli hvort sem er. Í fyrri málsgr. þessarar gr. segir, að það fylgist að, að maður afsali sér atkvæðisrétti í ákveðinni kjördeild og greiði atkv. annarsstaðar. Hefir það litla þýðingu að vera að taka þetta upp aftur.

Um 3. og 4. brtt. hv. þm. er í rauninni ekkert að segja. Samkv. till. hans eru engin takmörk sett fyrir því, hvað hægt er að hafa marga meðmælendur, og er þá að sjálfsögðu heldur ekki hægt að refsa fyrir að safna undirskriftum.

Hv. 3. landsk. fór nokkrum orðum um brtt. n., sérstaklega þá, að taka aftur upp heimild til að hafa landslista, þar sem á séu fleiri menn en frambjóðendur í kjördæmum. Hann sagði, að þetta vildum við hafa til þess að auka vald flokksstjórnanna hér í Rvík, og taldi það ekkert undarlegt, þótt við hv. 2. landsk. sem formenn stjórnmalaflokka vildum innleiða þetta ákvæði. En það er nú svo, að þegar löggjöf landsins og stjórnskipulag er sniðið eftir flokkaskipuninni, þá er eðlilegt og verður ekki hjá því komizt, að flokksstjórnir fái meiri viðurkenningu í löggjöfinni en áður. Við þetta er ekkert að athuga frá sjónarmiði þeirra, sem fella sig við þann grundvöll stjórnarfars landsins, að stjórnmalaflokkar hafi með höndum að skipa og skipta í þeim efnum. En allt, sem sagt hefir verið um það, að betur verði skipað í þessi sæti, ef kjósendur gerðu það en flokksstjórnir, er tal, sem á sér engan stað innan þessa frv. En hvaða kjósendur eru það, sem eftir þessu frv. eiga að hafa þessi áhrif? Aðalsmerkið til þess að geta hlotið uppbótarsæti er það, að hafa fallið við kosningar í kjördæmum og hafa ráð á nokkrum atkvæðafjölda eða nokkurri hundraðstölu kjósenda í kjördæminu. Ef

um það væri að ræða, hvort flokksstjórn ætti að ráða nokkru um þetta eða allur fjöldi kjósenda, þá gæti ég fallizt á, að hér ætti að gera samanburð um það, hver hefði valdið. En ef um það er að ræða t. d., hvort fallinn frambjóðandi í fámennasta kjördæmi landsins fær 12 atkv. fleira eða færri, og ef sá munur á að ráða því, hver fær uppbótarsætið, þá sé ég ekki, að í því felist meiri trygging en þó að flokksstjórn hefði þessi áhrif.

Þó að hlutfallskosningar séu lögleiddar nú orðið í flestum ríkjum álfunnar og þar sé því síður þörf uppbótarsæta, hafa þó flest þeirra slík uppbótarsæti til þess að jafna milli hinna ýmsu flokka, þar sem löndunum er þó skipt í nokkur kjördæmi. Í sumum löndum er það svo, að þessi uppbótarsæti eru tekin af landslista, eins og t. d. í Tjekkóslóvakíu og víðar. Þessum landslista er teft fram af flokksstjórn. Þykir ekkert athugasvert við það, þar sem landslisti er notaður, að sameiginleg stjórn hvers flokks hafi að því er landslista snertir sömu áhrif og flokksstjórn í héraði hefir í raun og veru um framboð í kjördæmum. Að fara að tala um óeðlilegt vald flokksstjórnar, þó að svona sé, er ekki annað en fjarstæða. Það geta vitanlega alltaf orðið mistök um val frambjóðenda. En eigi annars að líta á dóm kjósenda sem einhvern hæstaréttardóm, þá ætti miklu fremur að líta svo á, sem frambjóðandi, er fallið hefir í kjördæmi, væri heldur búinn að fá á sig minnamannsmerki en hitt. A. m. k. ætti ekki að skoða það sem sérstakan verðleikastimpil. Ég segi þetta frá almennu sjónarmiði, til að hnekkja þeirri staðhæfingu, að einhver sérstök mistök hljóti að verða á þm.vali, þó að einhverjir fái að taka sæti á landslista, sem ekki hafa fallið við framboð í kjördæmum.

Hv. 3. landsk. varpaði fram þeirri spurningu, hvort girt væri fyrir það í brtt. okkar, að maður, sem býður sig ranglega fram undir merki ákveðins flokks, geti komizt á landslista. Fyrir þetta er girt með því, að annar frambjóðandi er fyrir af hálfu flokksins, og ákveður þá flokksstjórn, hvor þeirra skuli koma til greina.

Þá kem ég að brtt. hv. 2. þm. Árn. á þskj. 237. Hv. þm. virtist leggja þann

skilning í ákvæði brtt. n. að tvímenningskjördæmi yrðu harðar úti um líkur fyrir jöfnunarpingsætum en önnur kjördæmi. Hann taldi, að nokkur ákvæði væru fyrir í frv., sem gerðu rétt tvímenningskjördæma hallari en einmenningskjördæma. Ég er þeirrar skoðunar, að hann hafi þar ekki rétt fyrir sér að því er snertir það atriði, sem brtt. n. tekur því til. Hann nefndi Húnavatnssýslu, sem skipt hefir verið í tvö kjördæmi, og svo Skagafjarðarsýslu, sem enn er eitt kjördæmi. Vil ég biðja hv. þm. að leggja hinn sama mælikvarða á brtt. n. Mun hann þá komast að raun um, að tvímenningskjördæmi, sem fengið hefir einn þm. kosinn, hefir sömu líkur til að fá jöfnunarpingsæti og einmenningskjördæmi. Að öðru leyti get ég lýst yfir því, að mér er það ekkert kappsatriði, hvor reglan höfð verður. Tvímenningskjördæmi hafa eftir frv., eins og nú er, sama rétt, en vilji menn gera rétt þeirra meiri, þá er mér sama. Ég tel það einungis hugsunarréttara að hafa þetta eins og n. stingur upp á. En ég vil benda á það, að ef brtt. hv. þm. verður samþ., þá verður líka að breyta málsg. síðar í sömu gr. (27. gr.) í samræmi við þetta.

Hv. 2. þm. Rang. sagði, að sérstaða hans í n. byggðist á því, að sér þætti óviðfelldið að leyfa tvennskonar fyrirkomulag á þessu. En það er nú ekki gott að komast hjá því að hafa tvennskonar fyrirkomulag á úthlutun jöfnunarsæta, því að stjksr. gerir beinlínis ráð fyrir því. Það er svo, að þegar hér ræðir um tvennskonar tilhögun, þá er annarsvegar sú, sem beita verður, þegar flokkur hefir ekki haft landslista í kjöri. en á þó tilkall til jöfnunarsæta. Að visu er það svo að forminu til, að hér er um þrennskonar tilhögun að ræða, eða í raun og veru þó ekki nema tvennskonar, eins og þriðja brtt. n. ber með sér. Ég held þess vegna, að mótbára hv. þm. falli um sjálfa sig. Það er ekki hægt að komast hjá því að beita tveimur aðferðum um úthlutun jöfnunarpingsæta, nema með því að ganga beint á móti ákvæðum stjksr., og nú er það í sjálfu sér játað og viðurkennt af þeim, sem ekki vilja hafa nema eina tilhögun á landslista. En móthárurnar gegn tvennskonar landslista verða

í raun og veru ákaflega léttvægar. Þegar mismunurinn á formi þeirra snýr alls ekki að einstökum kjósendum. Atkvgr. kjósendanna fer fram með nákvæmlega sama hætti. Heldur kemur mismunurinn aðeins fram í mismunandi reglum í starfi landskjörstjórnar. Ég tel þetta ekki svo mikinn ókost, að ástæða sé til þess vegna að þrengja að ákvæðum stjkskr.

Ég er áður búinn að gera fullkomna grein fyrir því, að í öðru tilfelliinu er það flokksstjórnin, en í hinu tilfelliinu aðeins fámennur hópur af kjósendum flokksins, sem fellir úrskurð um það, hver skuli hljóta þingsæti af listanum. Í fjölmönnum flokki eins og Sjálfstfl., sem hefir um 18 þús. kjósendur, verður svo lítið úr áhrifavaldi flokkskjósenda yfirleitt um það, hverjir hljóta uppbótarsætin, þegar það getur oltið á tæpum 200 atkv. í einu litlu kjördæmi, hvort þessi eða hinn af frambjóðendum flokksins á landslista hlýtur þingsæti. Ég get þess vegna ekki fallið á þá ályktun hv. þm., að önnurhvor reglan verði að vikja. Mér sýnist, að þær geti staðizt báðar, af því að þær valda engum ruglingi í atkvgr. einstakra kjósenda. Ýmislegt annað af því, sem hv. þm. sagði, voru mótháru gegn því, að úthlutun uppbótarsæta færi eftir tillögum flokksstjórna, svo sem t. d., að þá yrðu flokkshagsmunir látnir sitja fyrir þjóðarhagsmunum. Það getur að visu lítið svo út fyrir fámennum flokki. En fyrir allan fjöldann í stærri flokkunum verður niðurstaðan sú sama, hvort sem flokksstjórnin raðar mönnum á lista, eða að kosning í uppbótarsæti fer, eins og ég áður benti á, eftir kjöri fárra manna í einstökum kjördæmum. Í báðum tilfellunum, hvort sem landslistaframbjóðendur eru jafnframt í kjöri í einstökum kjördæmum eða ekki, þá verða þeir jafnt fyrir barðinu á kjósendum við kjörborðin. En það virðist þó sennilegra, að útnefning flokksstjórnar verði jafnan í meira samræmi við vilja flokksins í heild. Ég held það séu einmitt meðmæli með brtt. n., að flokkunum sé gefinn kostur á að velja um báðar aðferðirnar, til þess að reynslan fái að skera þar úr og sýna, hvor aðferðin verður betri. Og þar sem nú er verið að úthúla ný kosninga-

lög, sem fela í sér margar og óreyndar breyt. á kosningatilhögun þeirri, sem nú er, þá verður að láta reynsluna skera úr um það í svo mörgum atriðum, hver aðferðin verður betri og hver lakari.

Hv. 2. þm. Rang. vildi halda því fram, að flokksstjórnir hefðu ekki samskonar aðhald samkv. brtt. n. um val frambjóðenda á landslista eins og þær hafa nú við hlutfallskosningar. Það er rétt, að þetta getur átt við um flokk, sem hefir frambjóðendur í öllum kjördæmum. En flokkur, sem hefir ekki frambjóðendur nema í $\frac{1}{3}$ hluta eða helmingi af kjördæmum landsins, og getur hinsvegar fengið reyting af atkvæðum um allt land, hann hefir, að ég held, alveg samskonar aðhald um að velja góða menn á lista sinn eins og sá flokkur, sem nú ber fram lista við hlutfallskosningar.

Þá kvaðst hv. 2. þm. Rang. ekki vera ánægður með ákvæðin um það, hvernig atkv., sem greidd eru frambjóðendum á landslista, eru látin koma til greina við endanlega röðun, og vildi hv. þm. draga úr þessum áhrifum á þann hátt, að atkv., sem greidd væru frambjóðanda í kjördæmunum, kæmu fyrr til greina til ákvörðunar um röðun frambjóðenda á listunum. Hinsvegar hélt hann því fram, að þau kæmu til greina síðar. Það er að vísu rétt, en þá þýðir það, að þau verka með minni þunga. Ég er hv. þm. alveg ósammála um þetta; ég álít réttara, að þau atkv., sem eingöngu eru greidd landslista, ráði meira um röðun frambjóðenda á listanum. En ég hefi ekki þorað að orða þá tilhögun, að þau réðu öllu, af því að sá flokkur, sem hefir frambjóðendur í öllum kjördæmum, fær svo fá atkv. greidd landslista út af fyrir sig, að það þykir máské ekki rétt að láta þau ein ráða. En þó er það nær sann heldur en að þeir kjósendur ráði einir röðun á landslista, sem ekki gefa listanum atkv., heldur frambjóðendum í einstökum kjördæmum. Það stendur svo fyrir mér, að það sé óréttlátt að láta þá kjósendur ekki fá meiri áhrif á röðun landslista, sem kjósa hann, heldur en hina, sem greiða atkv. sitt frambjóðendum í kjördæmum. Gallinn á því að láta atkv. í kjördæmakosningu ráða mestu eða öllu, er sá, að kjósendur flokks, sem ekki kemur frambjóð-

anda að í því kjördæmi, vita lítið, hvern þeir eru að kjósa, þegar listinn er óraðaður. Þeir vita þó meira um það í hinu tilfelli, þegar raðað er á lista fyrirfram.

Hvað snertir þetta ágreiningsmál, um ákvörðun uppbótarsæta á landslista, þá held ég það sé réttast að hafa tilhögunina svo frjállega sem stjkskr. framast heimilar, og láta svo reynsluna skera úr því, hvað hentast þykir í framtíðinni.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég hefi sama og ekkert getað verið við umr. hér í þd. í dag, en vil þó fara fáeinum orðum um þetta mál út af því, sem hv. 1. landsk. þm. sagði nú síðast. Mér skildist á ræðu hv. þm., að hann teldi það vera í fullu ósamræmi við stjkskr. að fyrirskipa, að allir frambjóðendur í kjördæmum skuli vera á landslista, þ. e. a. s., að landslisti skuli vera óraðaður. Mér heyrðist hv. þm. telja, að það væri ekki í samræmi við stjkskr. að hafa landslista óraðaðan, vegna ákvæðanna um það, að „að minnsta kosti“ annaðhvort uppbótarsæti skuli skipað frambjóðanda utan Rvíkur. Inn á þetta get ég ekki gengið. Ég tel það alveg vafalaust, að það sé leyfilegt að ganga lengra í þessu efni en ákvæði stjkskr. tiltekur minnst. Þessi orð í stjkskr.: „og sé að minnsta kosti annaðhvort sæti“ o. s. frv., sýna þetta svo greinilega með áherzlu, að ekki þarf um það að deila. Ég er viss um, að frv. eins og það er nú í þeirri mynd, sem Nd. afgr. það, er í fullu samræmi við stjkskr. Það var líka greinilega fram tekið í umr. um stjkskr.-málið á síðasta þingi hér í þd., að heimilt væri að gera frekari kröfur í þessu en stjkskr. gerir minnstar, á þann hátt að stiga sporið fyllra með ákvæðum í kosningalögum. Þeir hv. þm., sem vildu hafa óraðaðan landslista og að frambjóðendur í kjördæmum utan Rvíkur, sem ekki næðu kosningu í kjördæmum, hlytu uppbótarsæti, sögðu þá, að það væri tryggara að setja ákvæði um þetta inn í stjkskr. Og það var vitanlega alveg rétt, af því að breyt. á stjkskr. ganga ekki í gildi, nema þær séu samþ. á tveimur þingum í röð og almennar kosningar hafi farið fram á milli þinga. En þessir menn urðu þá í minni hl. Hinsvegar var þegjandi viðurkennt, að frekari kröfur mætti

gera í kosningalögum. Mér finnst það líka frjálslegra og fremur til meðmæla þeim mönnum, sem hljóta uppbótarsæti, að þeir hafi aflað sér fylgis meðal kjósenda í kjördæmum úti á landi, heldur en ef þeir eru skráðir á listann af fámennri flokksstjórn. Þó að segja megí með nokkrum rétti, að frambjóðandi, sem aðeins hefir hlotið t. d. 200 atkv. í kjördæmi hjá flokki, sem telur 18—20 þús. kjósendur innan sinna vébanda í landinu, hafi óverulega lítinn flokksvilja á bak við sig, þá er það þó svo, að þegar frambjóðandi hefir komizt nærri því að ná kosningu í kjördæmi, sýnir það, að líkur eru til, að hefði hann boðið sig fram í stóru kjördæmi, mundi hann hafa fengið mikið atkvæðamagn. A. m. k. hefir hann sýnt, að hann hefir traust fleiri kjósenda en sá maður, sem 10—15 manna flokksstjórn skipar á landslista. Það er í meira lagi undarlegt, að þeir menn og flokkar, sem mest tala um lýðræði, skuli álíta það réttara, að fámenn flokksstj. skipi frambjóðendum á lista, en ekki kjósendurnir sjálfir; það brýtur þó greinilega í hág við anda lýðræðisins.

Annars fannst mér ýmislegt af hugleiðingum hv. 1. landsk. benda til þess, að hann telji, að nauðsynlegt sé að hafa sérstakan landskjörlista, en stjkskr. og þetta kosningalfrv. er alls ekki byggt á þeirri hugsun. Stjkskr. gerir einmitt ráð fyrir því gagnstæða, að á landslista séu boðnir fram menn, sem jafnframt eru í kjöri í einstökum kjördæmum. Og stjkskr. setur lágmarkskröfu í þessu efni, þá, að „að minnsta kosti“ annaðhvert sæti á listanum sé skipað frambjóðendum í kjördæmum utan Rvíkur, en lætur þinginu jafnframt frjálst að hækka það mark, enda er nú gerð ákvörðun um það í þessu frv., sem fyrir liggur.

Ég vil ennfremur láta það í ljós, að ég tel ekki sanngjarnar þær reglur, sem settar eru í brtt. n. viðvíkjandi uppbótarsætum í tvímenningskjördæmum. Mér heyrðist líka, að hv. 1. landsk. legði ekki mikla áherzlu á þá brtt., og þykir mér það stórum betur. Hv. 1. landsk. sagðist vilja láta tvímenningskjördæmin lúta sömu reglu í þessu efni eins og einmenningskjördæmi, eða eins og búið væri að skipta þeim í einmenningskjördæmi.

(Jónþ: Aðeins í einu tilfelli; það á ekki að vera almenn regla). Það verður þó að taka fullt tillit til þeirra meðan þau eru tvímenningskjördæmi. Heimildin er fyrir hendi til skiptingar í einmenningskjördæmi, en það er ekki hægt að reikna með því fyrr en búið er að framkvæma skiptinguna.

Jón Baldvinsson: Um brtt. hv. 3. landsk. á þskj. 234 vil ég taka það fram, að ég álit það mjög varhugavert mál að innleiða slíkt undirskriftafargan, sem þar er gert ráð fyrir, með hækkun á tölu meðmælenda til framboðs. Það er ekkert vafamál, að einkum í fámennum kjördæmum getur verið auðvelt að safna undirskriftum til kjörfylgis hjá tiltölulega miklum hluta kjósenda. En það stríðir algerlega á móti því frjálsræðisfyrirkomulagi, sem stjkskr. veitir kjósendum og ekki má takmarka með kúgunarákvæðum í kosningalögum. Það er mjög óheppilegt að veita stórum atvinnurekendum í þorpum og kaupstöðum, og þeim, sem hafa mest ráð á viðskiptasviðinu, aðstöðu til að binda fyrirfram atkv. ýmsra kjósenda með undirskriftasmölun til einstakra frambjóðenda. Það er einmitt gegn þessu, sem á að reisa skorður í kosningalögum, að einstakir menn geti misnotað aðstöðu sína gagnvart kjósendum. En nú vill hv. 3. landsk. með brtt. sinni opna dyr til kúgunar í þessu efni, þar sem hann fer fram á, að hverju framboði í kjördæmum utan Rvíkur fylgi undirskriftir eigi færri en 50 kjósenda, en í frv. er aðeins gert ráð fyrir 12—24 meðmælendum, og að í Rvík verði meðmælendur lista eigi færri en 200, en í frv. er gert ráð fyrir 100—200. Ennfremur ber hv. þm. fram brtt. um, að felld verði úr frv. sektarákvæði gegn því, ef safnað er undirskriftum um áskoranir og framboð til þingmennsku fram yfir það, sem heimilað er í frv. Mér finnst, að þessar till. hv. 3. landsk. séu ákaflega varhuga-verðar, og vona, að hv. þd. fallist ekki á þær. Það er varhugavert, ef þær eiga að útiloka það, að litill flokkur í fámennu kjördæmi geti haft þar frambjóðanda, ef hann fær ekki 50 meðmælendur. Það er hin mesta ósanngirni að leyfa ekki flokki að hafa þar mann í kjöri, þó hann hafi

ekki svo háa tölu meðmælenda. Sú meðmælendatala, sem nú er í frv., hefir lengi verið í gildi og er einkum miðuð við mannfá kjördæmi. Brtt. hv. 3. landsk. er varhugaverð, og ætti hv. þd. að stytta henni aldur sem fyrst.

Þá vil ég ekki láta því ómótmælt, sem hæstv. dómsmrh. talaði um, að hefði komið greinilega í ljós í umr. um stjkskr. hér í þessari hv. þd. í fyrra, að menn hefðu viljað með nánari reglum og fyrirmælum í kosningalögum þrengja nokkuð að sumum ákvæðum stjkskr. Þetta er alls ekki rétt, sem sést best á því, að brtt., sem hv. 3. landsk. flutti um þetta efni, sem nú er komið inn í kosningalagafrv. í Nd., og sem hann vildi þá koma inn í stjkskr.frv. sjálft, voru felldar, og greiddu fáir þdm. atkv. með þeim. Ég minnst þess, að sá, sem talaði á móti brtt., hv. 2. þm. S.-M., mótmælti á þeim grundvelli, að þau atriði, sem fælust í brtt. hv. 3. landsk., væru beinlínis brot á því samkomulagi, sem orðið hefði milli flokkanna í þinginu, um að stjórnmalaflokkunum væri heimilt að bera fram landslista, þar sem frambjóðendum væri fyrirfram raðað og að annaðhvert sæti væri skipað frambjóðendum utan Rvíkur. Þá kom einnig fram brtt. á Alþingi til tryggingar því, að menn þyrftu ekki að vera frambjóðendur í kjördæmum til þess að komast að á landslista. En í samkomulagsskilmálum Sjálfstfl. og Framsfl., sem þeir stóðu fyrir hv. þm. Str. og hv. þm. G.-K., var samið um þetta á þann hátt, sem ég gat um. Og það var niðurstaða þeirra samninga, sem hv. 2. þm. S.-M. vildi ekki hrófla við. Þess vegna vildi hann ekki samþ. brtt. hv. 3. landsk., sem hlutu að gera landskjörsákvæðin í stjkskr. stórum óaðgengilegri fyrir einn af þeim flokkum, er stóðu að samkomulaginu, og spilla aðstöðu hans. en það var Alþfl.

Mér finnst vera óhæfilega langt gengið nú, þegar á að fara að setja inn í kosningalögin ákvæði svipuð þeim, sem felld voru þegar stjkskr.frv. var afgr. á síðasta þingi, og sniðganga þannig ótvíræð ákvæði hinnar nýju stjkskr. Ég vil eindregið mótmæla því, sem þeir hafa sagt um þetta hv. 3. landsk. og hæstv. dómsmrh., að það hafi verið vísað til þess á síðasta

þingi, að frekari ákvarðanir um fyrirkomulag á landslistum, sem þá komust ekki inn í stjkskr., mætti setja í kosningalög. Þessu var þá mótmælt af ýmsum hv. þdm., og m. a. á þann eftirminnilega hátt, að brtt. hv. 3. landsk. voru felldar hér í þd.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég skal að sönnu viðurkenna, að ég var ekki á neinn hátt viðriðinn þá samninga á milli flokkanna á síðasta þingi, sem svo mikið er vitnað til í þessum umr. En ég heyrði því þá greinilega lýst yfir í umr., þ. á m. af manni, sem var riðinn við þá samninga, að það væri algerlega heimilt að setja í kosningalög strangari kröfur en nú eru minnstar í stjkskr. um það, hve margir af frambjóðendum skyldu vera á landslista. Og ég hefi enga trú á því, að fulltrúar flokkanna hafi í fyrra litið svo á, að þeir væru þá að semja um það, hvernig kosningalögin ættu að vera. Nú hafa þeir, sem fremstir stóðu að þessum samningum, hv. þm. Str. og G.-K., báðir greitt atkv. í Nd. með þeim ákvæðum, sem nú eru í frv., og á því getur hv. 2. landsk. séð, að þeir hafa ekki skilið þetta á sama hátt og hann. Þetta kom líka glöggf fram í umr. á síðasta þingi, og er skjalfest í ræðum eftir hv. þm. Str. og núv. hv. 2. þm. Rang., sem þá var 4. landsk. þm. — Ég man líka vel eftir ræðu hv. 2. þm. S.-M. þá og að hann sagðist þá ekki vilja gera neitt, sem liti út eins og samningsrof. En þegar þeir hv. þm., sem sjálfir stóðu að samningunum, telja, að hér sé ekki um neitt samningsrof að ræða og hafa sjálfir greitt atkv. með frv. eins og það er nú, þá þarf ekki frekari vitna við. (**Jón Þ.** Það vissu fleiri um þá samninga). Já, en þeir mega best um þá vita, sem gerðu þá.

Ég skil ekkert í því, hvers vegna Alþfl. vill ekki hafa frambjóðendur sem víðast um landið í hinum einstöku kjördæmum. Þeir ættu þó að draga betur atkv. til flokksins, ef þeir eru dugandi talsmenn, heldur en einn dauður bókstafur á lista, þó að hann sé A. Ég sé ekki, að það sé nein frambærileg ástæða til þess, að Alþfl. þurfi að hafa neina sérstöðu í þessu efni fremur en aðrir flokkar. Ég legg áherzlu á það, að þessu atriði verði ekki

breytt nú, því að hætt er við, að hv. Nd. haldi fast við sinn skilning, og gæti það því orðið til þess að hrekja málið milli deilda.

Jón Jónsson: Hv. 2. landsk. mælti á móti till. minni. Hann hélt því fram, að með því að gera kröfu til hærri tölu meðmælenda en í frv. er, sé verið að opna einhverjar dyr til kúgunar á kjósendum. Ég get ekki séð réttmæti þessara orða hans. Ef frambjóðendur geta kúgað 50 manns, þá ekki síður 24. Enda þarf þarna engin kúgun að koma til; enda þótt frambjóðendur gætu kúgað einstaka ósjálfstæða menn til þess að skrifa nöfn sín á meðmælendalista, þá er ekki þar með sagt, að kjósandi, þegar hann er orðinn einn í kjörklefa sínum, kjósi samkv. vilja frambjóðandans. En það er á annan hátt, sem verið er að opna leið til slíkrar kúgunar, og það er með því að leyfa kjósanda að setja merki við þann frambjóðanda, sem hann kys, eða skrifa nafn í stað kross. Með því væri ef til vill hægt að kúga kjósendur.

Þá talaði hv. 2. landsk. um landslistann og mótmælti þeim orðum mínum, að á þinginu í fyrra hefði því verið haldið fram, að breyt. þær, sem ég vildi koma að, ættu heima í kosningal., en ekki í stj. skr. sjálfri. Ég skal aðeins vitna í þingtiðindin frá því í fyrra, og vilji hv. þm. fletta þar upp, mun hann sjá, að þessari skoðun var haldið fram af bezta lögfræðingi d. En þá er eftir fyrir hv. 2. landsk. að sýna fram á, að þessu hafi verið mótmælt, og held ég, að það verði honum um megn. Ég man eftir því, að ég varð mjög sleginn af ræðu hv. 2. þm. S.-M., hve hrapallega hann gekk á móti hagsmunum sveitanna. En ég man ekki eftir því, að hann héldi því fram, að þetta atriði mætti ekki ákveða í kosningal. Og ég stend fast við það, að sá skilningur kom fram og virtist almennur, að þetta atriði ætti beinlínis heima í kosningal. Þá var minnst á það, að þessi till. mín væri brot á samningunum, sem gerðir voru á milli flokka á síðasta þingi um afgreiðslu stj. skr. frv. Hæstv. dómsmrh. hefir nú tekið af mér það ómak að sýna fram á, hve mjög þetta er fjarri sanni, og bent á það sláandi dæmi, að báðir samn-

ingamennirnir hafa greitt þessum breyt. atkv. sitt í Nd.

Fyrst ég stóð upp, þá vil ég vikja nokkrum orðum að hv. frsm. n. Hann taldi það lítið aðalsmerki á þeim, sem uppbótarþingsæti hlýtu, að hafa fallið í kjördæmi. En þótt þeir hafi fallið í kjördæmi, þá er það þó síður en svo, að þeir þar með hafi fengið vantraust yfirlýst af sínum flokksmönnum, heldur þvert á móti. Ég skal taka sem dæmi, að síðastl. vor fékk frambjóðandi Sjálfstfl. í Norður-Ísafjarðarsýslu milli 400 og 500 atkv. Mér þætti mjög sanngjarnt, að slíkur frambjóðandi hlýti uppbótarþingsæti, svo að þessir mörgu kjósendur í Norður-Ísafjarðarsýslu væru látnir njóta réttlætis. Eins og nú er verða atkv. þeirra engum til gagns. Það teldi ég miklu nær en að leggja þessi völd í hendur fámennrar flokksstjórnar í Rvík.

Mér kom það undarlega fyrir sjónir, að hv. frsm. hélt því fram, að fyrirkomulag það, sem ég sting upp á, sé brot á stj. skr. Ég fæ ekki betur séð en að með þessu sé hv. þm. að bera það á flokksbróður sinn, hæstv. dómsmrh., að hann sé að fremja stjórnarskrárbrót með því að fylgja þessari till., — og þá þykir mér þó skörin fara að færast upp í bekkinn.

Eina afleiðingin af því að fara nú að breyta frv. er sú, að það hrekst milli d. Þessar brtt. fengu 17 eða 18 atkv. í Nd., og eru allar líkur til þess, að þær verði einnig samþ. í Sp. En töfin gæti lengt þingið um eina viku og kannske meira.

Pétur Magnússon: Ég hefi þegar gert grein fyrir afstöðu minni til þessa máls og þarf ekki að eyða tíma til þess að endurtaka það nú. En ég gat ekki látið því ómótmælt, sem hv. 2. landsk. sagði, og ég hefi reyndar áður heyrt, að samkomulag það, er varð milli flokkanna á síðasta þingi um afgreiðslu stj. skr., brjóti í bág við það ákvæði í kosningal., sem nú er rætt um, — það, að landslisti skuli aðeins skipaður frambjóðendum. Ég sé ekki annað en hér sé um fjarstæðu eina að ræða. Það er vitanlegt, að allir flokkar voru sammála í fyrra um afgreiðslu stj. skr. En a. m. k. samningamaður Sjálfstfl. hafði ekki heimild til þess að semja um nokkurt annað mál, enda var í sam-

bandi við það samkomulag ekki minnst á kosningal. Það liggur og í augum uppi. að þingið, sem sat á rökstólum veturinn 1933, gat engar skuldbindingar tekizt á hendur fyrir það þing, sem nú situr. Það var ekkert um það vitað þá, hvernig þing það, er kosningal. átti að setja, yrði skipað. Það er rétt, að m. a. var samið um það, að stjskr. skyldi ekki innihalda ákvæði, sem gerði flokkum ómögulegt að leggja fram landslista, sem fyrirfram væri raðað á. En það er ekki þýðingarlaust atriði, hvort stjskr. er látin útiloka þetta, eða það er bannað í kosningal. Kosningal. er hægt að breyta hvenær sem er, án óvenjulegra ráðstafana, ef meiri hl. Alþ. fellst á breyt. En sé ákvæðið sett í stjskr., þarf sem kunnugt er þingrof og nýjar kosningar til þess, að breyt. nái fram að ganga. Og mér finnst það fjarstæða ein, að samkomulagið frá síðasta þingi geti bundið hendur manna um samningu lagaákvæða, svo framarlega sem þau brjóta ekki í bág við stjskr. Hæstv. dómsmrh. hefir nú sýnt fram á, að ekki kemur til mála, að þetta atriði sé andstætt ákvæðum hinnar nýsamb. stjórnarskrár, og er þá jafnframt augljóst, að ekki getur verið um nein samningsrof að ræða.

Eiríkur Einarsson: Það er aðeins fátt eitt, sem ég hefi við það að bæta, sem ég áður hefi sagt. Það hefir verið haft við orð hér, að viðvikjandi veitingu uppþótarsætanna þyrfti að taka tillit til þess, að þau gætu dreifst sem bezt út um hinar dreifðu byggðir landsins. Þetta verður ekki hægt með öðru en því, að jafnvel sé gætt réttar allra hinna gömlu, dreifðu kjördæma, eins og þau nú eru, án tillits til þess, hvort þau eru einmennings- eða tvímenningskjördæmi, en till. n. brýtur í bág við þetta, svo sem ég hefi áður skýrt. Það er eiginlega tilviljun, að húið skuli vera að skipta Húnavatns- og Ísafjarðarsýslum í tvö einmenningskjördæmi, en Skagafjarðar-, Eyjafjarðar- og Múlasýslur, Árnes- og Rangárvallasýslur enn óskipt tvímenningskjördæmi. Aðalatriðið er það, að tvímenningskjördæmunum sé tryggður sinn réttur til uppþótarpingsæta eins og önnur kjördæmi hafa áunn- ið með skiptingu sinni. Kosningaaðferðin

ætti að vera þannig, að eins og Austur- og Vestur-Húnavatnssýsla geta fengið rétt til tveggja uppþótarpingsæta þm. af sama flokki, þá gæti t. d. Skagafjarðarsýsla einnig fengið það. En nú er þetta ekki hægt samkv. ákvæðum, sem komin eru inn í kosningal.frv., og er því enn brýnni nauðsyn að sjá um, að lengra sé ekki gengið, og á ég þar við, að möguleikinn til eins uppþótarsætis í tvímenningskjördæmi sé ekki skertur. Með till. n. er hann skertur, svo sem óbeint er játað af hv. frsm. hennar, þar sem hann getur um uppþótarmöguleika tvímenningskjördæmis, er hefir fengið mann kosinn. En hvað þá um slíka möguleika, ef enginn hefir náð kosningu? Þar kemur veilan fram, er ég vil með brtt. minni koma í veg fyrir, að verði komið inn í kosningalögin. Annars fannst mér hin hóflátlegu ummæli hv. frsm. gefa bendingu um, að till. mín muni ganga fram, og í trausti þess, að svo muni verða, get ég lokið máli mínu.

Frsm. (Jón Þorláksson): Ég hefi engu við það að bæta, sem ég áður hefi sagt fyrir hönd n. En ég vildi láta falla nokkur orð frá sjálfum mér út af þeim umr., sem spunnizt hafa út af brtt. n. um að taka upp aftur í kosningal. heimild til þess, að fram megi leggja landslista í þeirri mynd, sem stjskr. gerir ráð fyrir. Og ég vil minna hæstv. dómsmrh. á það, að í frv. því, er hann lagði fyrir þingið, var þessi heimild, og ég hefi áður heyrt hann segja, að þótt ágreiningur nokkur hafi orðið milli þeirra þriggja fulltrúa helztu stjórnmalaflokkanna, sem undirbjuggu frv., þá hafi hann ekki tekið annað í þetta stjfrv. en það, sem hann sjálfur hefði getað fallizt á. Hann hefir því lýst því yfir, að hann geti fallizt á þessa heimild, fyrst hún var tekin upp í stjfrv. Nú leggur þessi sami hæstv. ráðh. til, að brtt., sem fer fram á það, að þessi heimild sé tekin af nýju upp í frv., verði felld, og rökstyður það með ótta við hrakning milli d. Ég er ekki svo viss um það. Burtfelling heimildarinnar var gerð við 3. umræðu í hv. Nd. og að litt athuguðu máli, svo að það hefir ekki verið athugað í n. fyrr en nú hér í Ed. Ég sé ekki, að það geti komið að sök, að leyft sé að hafa

slikan landslista, og tel ég heppilegast, að hver flokkur sé sem sjálfráðastur um tilhögun á landslista sínum. Ég treysti því fullkomlega, að þessi till. verði ekki völd að vandræðum, þó samþ. yrði. Það hefir verið minnzt hér á samkomulag það, sem gert var milli tveggja aðalflokka þingsins í fyrra um afgreiðslu stjkskr. Þar var óvenjuleg leið farin, að fela tveim mönnum umboð af hálfu flokkanna til þess að gera út um þessi mál. Sá galli var á þessari aðferð, að allur þorri þm. fylgdist ekki með í samningunum. Ég hafði þá aðstöðu, að ég gat alltaf fylgt með því sem gerðist, því að fulltrúi Sjálfstæðisfl. við samningana lét mig vita það jafnóðum. Og af þeim samningum leiðir það, að ég tel mig bundinn við að taka upp í kosningal. heimild um landslista í þeirri mynd, sem samkomulag varð þá um. Ég get að því leyti alveg staðfest það, sem hv. 2. landsk. sagði, þó með þeim fyrirvara, að verði eitthvað annað prentað í Alþið., samþ. ég það ekki. Ef ég legði því nú lið mitt, að þessi heimild væri felld úr kosningal., þá fyndist mér ég vera að nota mér hártoganir til þess að hlaupa frá gefnum loforðum. Og það er nú svo, að ég hefi það fyrir vana að halda gefin loforð, og reyni að efna heldur meira en minna, ef geta stendur til. Og ég hefi hugsað mér að skiljast svo við þingstörf, að ég haldi þá reglu líka í opinberu lífi. Ég vil minna á það, sem hv. 2. landsk. tók líka fram, að stjórnarskrárbreyt. hefði ekki náð samþykki í fyrra, ef gengið hefði verið af samkomulagsgrundvöllinum. Það var ekki atkvæðamagn hér í d. til þess að samþ. hana eftir yfirlýsingu hv. 2. þm. S.-M., ef horfið var frá hinu gerða samkomulagi. Og ég kalla það hrein og bein þingsvik, ef kosningal. eru nú notuð til þess að nema burt að efni til ákvæði stjkskr., sem sumir telja svo þýðingarmikið, að víst er, hefði verið farið krókalaust að þessu á þinginu í fyrra, væri stjórnarskrárbreyt. ekki enn orðin að l. Mér þykir leiðinlegt, að flokksbræður mínir skuli ekki líta á þetta sömu augum og ég, því þetta er ekkert annað en svik við mennina, sem samkomulagið var gert við í fyrra. Ég er ekki ánægður með stjórnarskrána eins og hún er, en ég hefi samþ. hana og ætla að standa með henni

og ekki nota mér neina lagakróka til þess að fara í kringum efni hennar.

Jón Jónsson: Ég vil bara andmæla tali hv. frsm. um það, að hér sé um þingsvik að ræða. Það var margtekið fram í fyrra, að þessu atriði mætti breyta með kosningal., og því mótmælti enginn þá. Þá hefir það verið sagt, að stjkskr. hefði ekki náð samþykki með þessu ákvæði. En ég er á því, að nái frv. samþykki d. nú, þá hefði hún einnig samþ. stjkskr.breyt., þar sem þetta atriði væri upp tekið.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- 2.—4. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
5. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
6. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- 7.—13. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- Brtt. 217,1 samþ. með 8:6 atkv.
- 216,1 þar með fallin.
14. gr., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.
- 15.—25. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.
26. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- Brtt. 234,a felld með 9:3 atkv.
- 234,b felld með 8:1 atkv.
- 216,2 felld með 8:5 atkv.
27. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- Brtt. 204,1 samþ. með 8:3 atkv.
28. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 204,2 samþ. með 8 shlj. atkv.
29. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 204,3,a samþ. með 9 shlj. atkv.
- 204,3,b samþ. með 8 shlj. atkv.
30. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.
- 31.—32. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 33.—34. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- 35.—38. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 204,4 samþ. með 8 shlj. atkv.
39. gr., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv.
- 40.—41. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- Brtt. 204,5 samþ. með 9 shlj. atkv.
42. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
- Brtt. 204,6 samþ. með 10 shlj. atkv.
43. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.
- 44.—47. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,7 samþ. án atkvgr.

48. gr., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

49.—50. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,8 samþ. með 10 shlj. atkv.

51. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

52.—53. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,9 samþ. með 9 shlj. atkv.

54. gr., svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.

Brtt. 204,10 samþ. án atkvgr.

55. gr., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

56.—58. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 217,2 samþ. með 8:2 atkv.

59. gr., svo breytt, samþ. með 11:1 atkv.

Brtt. 216,3 felld með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JBald, JónasJ, PHerm, BKr, IP, E-Árna.

nei: JónJ, JónP, KS, MJ, PM, BSñ, EE, GL.

Brtt. 216,4—7 teknar aftur.

60.—63. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

64.—67. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,11.a—b samþ. með 9 shlj. atkv.

68. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,12 samþ. með 8 shlj. atkv.

69. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

70.—75. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,13 samþ. með 11 shlj. atkv.

76. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

77.—84. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 234,2 samþ. með 8 shlj. atkv.

85. gr., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

86.—88. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,14 samþ. með 11 shlj. atkv.

89. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,15—17 (90.—92. gr. falli burt) samþ. með 11 shlj. atkv.

93.—98. gr. (verða 90.—95. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,18 samþ. með 11 shlj. atkv.

99. gr. (verður 96. gr.), svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 204,19 samþ. með 8:1 atkv.

100. gr. (verður 97. gr.), svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv.

101.—108. gr. (verða 98.—105. gr.) samþ. með 13 shlj. atkv.

109.—112. gr. (verða 106.—109. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,20 samþ. með 10 shlj. atkv.

113. gr. (verður 110. gr.), svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,21 samþ. með 11 shlj. atkv.

114. gr. (verður 111. gr.), svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

115.—116. gr. (verða 112.—113. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 204,22 samþ. með 9 shlj. atkv.

117. gr. (verður 114. gr.), svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

118. gr. (verður 115. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,23 samþ. með 9 shlj. atkv.

119. gr. (verður 116. gr.), svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 204,24 samþ. með 10 shlj. atkv.

120. gr. (verður 117. gr.), svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

121.—124. gr. (verða 118.—121. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,25 samþ. með 11 shlj. atkv.

125. gr. (verður 122. gr.), svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

126. gr. (verður 123. gr.) samþ. með 13 shlj. atkv.

127.—128. gr. (verða 124.—125. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 204,26 samþ. með 11 shlj. atkv.

129. gr. (verður 126. gr.), svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

130. gr. (verður 127. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 237,a—b samþ. með 9:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PM, BSñ, EE, GL, IP, JónJ, JónP, PHerm, EÁrna.

nei: BKr, JBald, JónasJ, KS, MJ.

Brtt. 204,27.a samþ. með 11 shlj. atkv.

— 204,27.b samþ. með 9 shlj. atkv.

— 204,27.c samþ. með 9 shlj. atkv.

131. gr. (verður 128. gr.), svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

132.—136. gr. (verða 129.—133. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

137.—139. gr. (verða 134.—136. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

140.—141. gr. (verða 137.—138. gr.) samþ. með 8 shlj. atkv.

Brtt. 234,3 felld með 7:2 atkv.

142. gr. (verður 139. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

143.—144. gr. (verða 140.—141. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

145.—146. gr. (verða 142.—143. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

147. gr. (verður 144. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

148. gr. (verður 145. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

149. gr. (verður 146. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 234,4 felld með 7:3 atkv.

150. gr. (verður 147. gr.) samþ. með 8 shlj. atkv.

151.—154. gr. (verða 148.—151. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

155. gr. (verður 152. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

156.—158. gr. (verða 153.—155. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Ed., 2. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 254, 260, 261).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 260 og 261. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Þorláksson): Stjkskrn. hefir borið þær brtt., sem samþ. voru við 2. umr., saman við frv. og hefir við þann samanburð fundið örfá atriði, sem hún álitur, að gera þurfi orðabreyt. um, og flytur hún um það till. á þskj. 260.

Fyrsta brtt., við 30. gr., er aðeins leiðrétting á prentvillu.

Önnur brtt., við 39. gr., er aðeins orðabreyt. um það, hvernig orðuð sé tilvísun í 30. gr.

Þriðja brtt. er við 76. gr. og er afleiðing af því, að það er ekki lengur fastákveðið í frv., að kjörfundir utan kaupstaða byrji kl. 12 á hádegis, því að þeir geta byrjað fyrr. Út af þessu er í brtt. sérstakt ákvæði um, að það skuli auglýst með 14 daga fyrirvara í sveitum, á þann hátt á hverjum stað, sem venja er að birta opinberar auglýsingar, en með þriggja daga fyrirvara í kaupstöðum, þegar auglýst er í blöðum.

Brtt. 4.a. er leiðrétting á tilvísun, samskonar eins og felst í 2. brtt.

Brtt. 4.b., við 128. gr., er borin fram sem afleiðing af þeirri brtt. hv. 2. þm. Árn., sem samþ. var hér við 2. umr., en felur jafnframt það í sér, að aðstaða frambjóðenda á lista í Rvík til þess að ná í uppbótarsæti rýrnar kannske fram yfir það, sem kann að þykja sanngjarnt. En n. vildi ekki gera málið flóknara en nauðsyn bar til, og gerir ráð fyrir, að þessi setning falli burt (sbr. þskj. 260).

Brtt. 4.c. á þskj. 260 hefi ég gert grein fyrir áður, því að hún er sama orðabreyt. og farið er fram á í stafl. a. —

Ég hefi svo ekki meira að segja um brtt. þessar. En til þess að spara mér að standa upp aftur, vil ég geta þess viðvikjandi brtt. 261, um að hafa kjördag á laugardegi en ekki sunnudegi, að till. um slíkt var borin upp í n., en hún náði ekki nægilegu fylgi til þess að geta komið til greina sem till. frá n. En nm. hafa um hana óbundin atkvæði.

Guðrún Lárusdóttir: Ég lýsti því yfir við 1. umr., að ég væri ekki ánægð með það, að sunnudagur væri ákveðinn kjördagur, og tók ég þá það fram, sem mér virtist ekki hvað sízt mæla á móti því, en það var það, að þetta væri brot á helgidagalöggjöf þjóðarinnar. Þar við vil ég bæta því nú, að margir landsmenn líta svo á, að það séu hrein helgidagsspjöll að halda slíkan fund á sunnudegi, því að eins og allir vita, þá fylgir þessum fundum mikill hávaði og læti, ekki sízt hér í Rvík. Það er því alls ekki sæmandi fyrir þingið að lögleiða slík helgidagsspjöll. Þess vegna hefi ég leyft mér að bera fram þessa brtt., að í staðinn fyrir, að kosning skuli fara fram síðasta sunnudag í júní, verði hún ákveðin síðasta laugardag í júní. Hvað tímarnir snertir skiptir þetta engu máli, og að öðru leyti má segja það um laugardaginn, að þá er fólk oft lausara við vinnu heldur en þegar vinnuvikan er að byrja. En hvað sem því líður, þá sé ég ekki, að það geti gengið, að lög séu samín, sem brjóta lög, sem þegar eru til.

Ég sé nú, hvernig fer um atkvgr. um þessa till. Ég veit fyrir vist, að ég stend hér sem fulltrúi fjölda manna, sem álit-

ur, að þetta sé ekki eingöngu tilfinningamál, heldur sé það sanngjarnlegt áhugamál, sprottið af lotningu fyrir helgi hvíldardagsins, en hún byggist ekki fyrst og fremst á eintómum tilfinningum.

Ingvar Pálmason: Þessi till., sem hér liggur fyrir, komst til tals í n., en fékk þar ekki það mikið fylgi, að n. gæti borið hana fram. Nú hefir hv. 5. landsk. flutt till. og talað fyrir henni, og hv. frsm. minntist á hana líka. En svo einkennilega vill til, að þessir hv. þm. hafa talað fyrir henni hvor á sinn hátt.

Menn hafa nú heyrt til hv. 5. landsk., og það má vel vera, að að ýmsu leyti væri vel viðeigandi að hafa ekki kjörfund á sunnudegi. Hinsvegar er það staðreynd, að fólk aðhefst margt á sunnudögum, sem er ekki að neinu leyti betur í samræmi við helgi dagsins heldur en að gæta þeirrar borgaralegu skyldu að greiða atkv. á kjörfundi.

Hv. frsm. færði það aftur fram sem rök í málinu, að það væri Reykvikingum hentugt að hafa kjörfund á laugardegi, vegna þess, að á sunnudögum færi svo margt fólk burt úr bænum af eðlilegum ástæðum, því að það er ekki nema eðlilegt, að menn vilji nota sunnudaginn til að lyfta sér upp. Ég viðurkenni, að þetta getur valdið erfiðleikum fyrir suma, en hitt þarf ekki að fæla menn frá að hafa kjörfund á sunnudegi, því að hér í bæ eiga menn hægt með að gera hvorttveggja, fara á kjörfund og ganga í kirkju, og ég held, að þetta geti ekki heldur talizt að þjóna tveimur herrum og sé vel samrýmanlegt, en annarsstaðar á landinu er vitanlega óhægt um það, a. m. k. í sveitum.

Þá er annars að gæta. Það er svo með mikinn hluta landsmanna, að þeir mega ekki á þessum tíma árs, sem er mikill annatími, missa neinn tíma nema þann, sem þeim er ætlaður til hvíldar, og reynslan er sú, að kjörfundur er miklu betur sóttur í sveitum, ef hann er á sunnudegi, og er það af eðlilegum ástæðum.

Þá kom hv. 5. landsk. með það, að hægara væri að sækja kjörfund á laugardegi en aðra daga, af því að þá væru menn lausari við störf heldur en aðra

daga. Mig furðar á, að þetta skuli vera horið hér fram af kvenþm., því að allir vita, að hjá húsmæðrum eru störfin einna mest á laugardögum. Konum er því sérstaklega gert erfitt fyrir að sækja kjörfund, ef hann er haldinn á laugardegi. Hv. þm. gerir því konum engan greiða með þessari till. sinni.

Þegar líka gætt er að því, hvernig ástatt er um trúmál hér á landi, þá held ég, að það sé engin goðgá, þó að tekið sé tillit til ástæðna manna með því að leyfa þeim að kjósa á sunnudegi einu sinni á kannske 4 árum. Það getur ekki verið mikið brot á kristindóminum í landinu. Ég er líka hræddur um, að þeir, sem sækja vel kirkju, setji þetta ekki helzt fyrir sig, því að þeim, sem áhugasamastir eru um kirkjugöngur, er alls ekki mein að það með þessu.

Guðrún Lárusdóttir: Hv. 2. þm. S.-M. hefir nú mælt á móti þessari brtt., en hann kom ekki neitt inn á það, sem er aðalatriði þessa máls, sem er það, að þetta ákvæði í frv. brýtur í bága við núgildandi helgidagalöggjöf, og meðan það er ekki hrakið, sé ég ekki betur en brtt. mín eigi fullan rétt á sér. Allt annað er í rauninni þessu óviðkomandi, og hugleiðingar hv. þm., hvernig menn þjónuðu bezt guði, koma því þessu máli ekkert við.

Svo er líka það, að það er í mesta máta óviðkunnanlegt að hafa kjörfund á sunnudegi. Ég man, þegar kosið var á sunnudegi næstsiðast, þá bar kjördag upp á trinitatishátíð, og þá var margt fólk mjög óánægt með það, og var hreyft öflugum andmælum gegn því.

Ég veit, að það er ekkert óguðlegt athæfi að kjósa; ég veit, að það er borgaraleg skylda að kjósa, en þar fyrir sé ég ekki, að sú skylda sé rýrð, þótt einhver annar dagur en sunnudagurinn sé valinn til að inna þá skyldu af hendi.

Hv. þm. sagði, að það kæmi úr hörðustu átt frá mér, að leggja til að hafa kjörfund á laugardegi, því að sá dagur væri mesti annadagurinn fyrir húsmæður, a. m. k. En ég man í sveitinni eftir því frá því að ég var í sveitinni, að þá höfðu húsmæður einmitt aldrei meira að gera en á sunnudögum, vegna gestkomu,

sem var allajafnan tíðust á sunnudögum. Ég heyrði húsmæður oftsinnis segja, að þær væru aldrei þreyttari heldur en á sunnudögum.

Annars þýðir ekkert að vera að rasa um þetta, heldur láta atkv. skera úr um það, hvort menn vilja nota hvíldar- og helgidag til kosningaærsla, eða hlynna að kyrd þeirra og helgihaldi, svo sem lög mæla fyrir og sérhverjum manni er fyrir þeztu.

Magnús Jónsson: Það eru aðeins örfá orð út af brtt. á þskj. 261. Mér dettur ekki í hug að andmæla því, sem hv. 2. þm. S.-M. sagði, að það er margt framið ljótara á sunnudegi heldur en að greiða atkv., en mér hefir skilizt, að helgidagalöggjöfin byggist á því, að á helgidögum skuli vera ró og friður fyrir þá menn, sem vilja. Hún á ekki að fyrirbyggja t. d., að þeir bæjarbúar, sem vilja, geti farið sér til hressingar út úr bænum, heldur á hún að koma í veg fyrir ónæði og hávaða og annað slíkt, sem leiðir af daglegum störfum. En nú er það svo, að kjördagur er alveg sérstaklega mikill ónæðisdagur hér í bænum. Er óhætt að segja, að Rvík er engan dag ársins í eins miklu uppnámi og þá. Það er eins og þann dag sé einhver sérkennilegur þytur í bænum, sem er aldrei endranær. Það er enginn friður og allt er á tjá og tundri. Það hefir sjaldan verið kosið á sunnudegi hér á landi. Þó var það gert í sumar, og ég viðurkenni, að það var nauðsynlegt, því að sú kosning fór fram um hásláttinn. Þá var það svo, að nauðsyn braut lög, því að kosningin varð að fara fram á sunnudegi, fyrst hún var um sláttinn. Og það er ómögulegt að neita því, að laugardagur á þessum tíma árs er auðvitað einhvers virði, en þetta er þó ekki sá annatími, að það segi verulega til í þjóðarhúskapnum, þó að hann sé tekinn til að vinna þetta nauðsynlega starf í þjóðfélaginu. Þegar menn sjá svona eftir einstökum degi, detta manni í hug útreikningarnir um kóngsbænadaginn. Það er undarlegt, að ríkið skuli hafa orðið að taka nokkurt lán og skuli ekki vera orðið stórrikt, önnur eins fjárhagsleg velmegun og átti að koma, ef sá dagur yrði ekki talinn helgidagur.

En fyrir utan þetta, þá er það, að a. m. k. í öllum stærri kaupstöðum er sunnudagurinn vandræðadagur til kosningar. Það er svo t. d. í Rvík, að á sunnudögum fer mikill sægur manna úr bænum. Þetta er um það leyti árs, sem veðráttta er yfirleitt góð og veitinga- og skemmtistaðir utan bæjarins slanda opnir. Það hefir því sýnt sig, að þegar kosið hefir verið á sunnudegi í Rvík, þá hafa verið hreinustu vandræði að halda fólki í bænum og fá það til að kjósa. Þannig var það t. d. í sumar.

Það getur verið, að hér á móti komi aftur hagsmunir kjósenda í sveitum, en mér virtust ekki kosningarnar í sumar bera vott um það. Mér virtist þær illa sóttar, og ekki síður til sveita en kaupstaða, en yfirleitt voru kosningar um allt land með daufasta móti. Hv. 2. þm. S.-M. mætti muna það, að þessi sunnudagskosning var ekki fjörug í hans kjördæmi, þar sem þar kusu svo mjög miklu færri en t. d. við næstsiðustu kosningar. Það sýnir, að þessi dagur hefir ekki dregið neitt ákaflega að. En fyrir hönd Rvíkur og yfirleitt fyrir hönd margra stærri kaupstaða vil ég alveg mótmæla því, að sunnudagur verði valinn fyrir kjördag, af hreint praktiskum ástæðum. Ég mun því hiklaust greiða atkv. með þessari brtt.

Ingvar Pálmason: Ég heyrði það í síðari ræðu hv. 5. landsk., að það er aðalatriðið hjá honum, að hér sé verið að upphefja helgidagalöggjöfina. Ég held, að þetta sé misskilningur hjá honum, því að því er þennan eina dag snertir, þá er þar bara gerð undantekning frá þessum l., og sé ég ekki, að það sé neitt óskaplegt lögbrot, og virðist mér, að ekki sé hægt að færa þetta fram sem ástæðu með þessari brtt. Hitt er annað mál og hefir við rök að styðjast, sem hv. frsm. og hv. 3. þm. Reykv. minnstust á, að þetta eykur heldur á erfiðleika þeirra manna, sem vilja nota sunnudaginn til að fara burt úr bænum sér til hressingar. Hinsvegar er það svo, að þeir eiga miklu hægara með að kjósa utan kjörfundar heldur en flestir sveitarkjósendur, sem þurfa ef til vill að fara til þess sveitina á enda, en bæjarbúar kannske ekki nema í næsta hús. Hér er því mjög mikill að-

stöðumunur. Þó að það kunni að vera nokkrum hluta landsmanna til óhagræðis að hafa kjörfund á sunnudag, þá er enginn vafi á því, að þegar á heildina er lítið, er réttara að hafa kjörfund á sunnudegi.

Hv. 3. þm. Reykv. sagði, að síðustu kosningar hefðu verið illa sóttar, enda þótt kosið hefði verið á sunnudegi, og kann það satt að vera, en þar kemur margt til greina, og er ómögulegt að segja, hvort það sé kjördeginum sjálfum að kenna.

Annars sé ég enga ástæðu til að karpa um þetta, það liggur alveg opið fyrir og er auðséð, að það er langt frá, að hér sé verið að upphefja helgidagalöggjöfina, heldur er henni breytt að því er tekur til þessa eina dags. Það sést á niðurlagi 155. gr. Þar segir svo, að þegar þessi l. hafa fengið staðfestingu, falli úr gildi öll þau ákvæði í l., sem brjóti í bág við þessi l. — Sé ég svo ekki ástæðu til að orðlengja frekar um þetta.

ATKVGR.

Brtt. 260,1 samþ. án atkvgr.

— 260,2 samþ. með 12 shlj. atkv.

— 261 felld með 9:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: MJ, BSn, GL, JónP, KS.

nei: PHerm, PM, BKr, EE, IP, JBald, JónJ, JónasJ, EÁrna.

Brtt. 260,3 samþ. með 11 shlj. atkv.

— 260,4.a samþ. með 10 shlj. atkv.

— 260,4.b samþ. með 9 shlj. atkv.

— 260,4.c samþ. með 10 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 25. fundi í Nd., 4. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 278).

Á 26. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. aftur tekið til einnar umr. (A. 278, 320, 321, 322, 323).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 320, 321, 322 og 323. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Frsm. (Thor Thors): Eins og hv. þdm. er kunnugt, gerði hv. Ed. allmiklar breyt.

á frv. um kosningar til Alþ. frá því, sem Nd. gekk frá því. N. fannst nú, að fæstar af þessum breyt. væru til bóta, og sumar beinlinis til lýta, og þess vegna hefir orðið samkomulag um það í stjkrn. að breyta frv. að talsverðu leyti frá því, sem Ed. samþ., og færa það að nokkru leyti í það horf, sem Nd. skilaði því í frá sér.

Þær brtt., sem stjkrn. stendur sameiginlega að, eru á þskj. 320, og vil ég leyfa mér að fara nokkrum orðum um hverja þeirra fyrir sig, svo hv. þdm. megi vera ljóst, hvert n. stefnir í þessu máli.

Ég vil þá í öndverðu geta þess, að höfuðbreyt., sem n. ber fram, er sú, að hin ótakmarkaða heimild flokksstjórnanna til þess að raða á landslistana, sem felst í frv. eins og Ed. gekk frá því, skuli eigi haldast. Það varð samkomulag um þetta í n., en það samkomulag var byggt á því, að n. vildi reyna að tryggja það, að frv. þyrfti eigi að hrekjast í sameinað þing eftir meðferð Ed., og við töldum líklegt, að með þeirri brtt., sem við berum fram um þetta atriði, sé stefnt til samkomulags í málinu. Það verður því samkv. till. n. sama aðalreglan, sem gildir um landslistana, eins og áður var, er Nd. skildi við það, sem sé sú, að þeir skuli vera óraðaðir og eingöngu skipaðir frambjóðendum flokka í kjördæmum. Út frá þessu sjónarmiði er það, að 1. brtt. n. gerir ráð fyrir, að 3. málsl. 28. gr. falli niður, en þar var nefnilega gert ráð fyrir, að einhverjir gætu verið á landslista, sem ekki væru jafnframt í kjöri í kjördæmi.

2. brtt. n., er leggur til, að felld sé niður önnur málsg. 29. gr., byggist á því sama.

Þá er 3. brtt. n., við 30. gr., og er það aðalbrtt., sem felur það í sér, er ég áðan gat um, að heimildin til skilyrðislausrar röðunar á landslista skyldi eigi haldast. Það segir svo í þessari brtt., að orðalag 30. gr. skuli hvað snertir annan málsl., en hann skiptir hér fyrst máli, vera það, að á landslista séu nöfn frambjóðenda flokks í kjördæmum, þó eigi fleiri frambjóðenda úr einu kjördæmi en þar á að kjósa þm. og varamenn. Ef nú eru fleiri frambjóðendur af hálfu flokks í kjördæmi en þar á að kjósa þm., sker flokksstjórnin úr því, hver eða hverjir skuli

teknir á landslista. Það var nauðsynlegt að taka upp ákvæði um þetta, að einhver gæti skorið úr því, hvaða frambjóðendur skuli skipast á landslistann, ef fleiri eru í kjöri í einhverju kjördæmi af hendi sama flokks en kjósa á. Og það er auðvitað sjálfsagt, að flokksstjórnin geri það. Með þessu ákvæði er fyrirbyggð sú misbeiting, sem ýmsir hv. þm. hafa haft orð á, að gæti átt sér stað eftir að fellt væri niður ákvæðið, að til þess að mega bjóða sig fram undir nafni ákveðins stjórnmalaflokks þyrfti yfirlýsingu flokksstjórnar þess stjórnmalaflokks. Nú er það fyrirbyggt, þó einhver hefði tilhneigingu til þess að bjóða sig fram undir röngu flokksnafni, að þá geti sá frambjóðandi nokkur áhrif haft á það, hvernig uppbótarpingsætum flokksins verði skipað.

Í 3. málsl. 30. gr. eins og hún verður, ef brtt. n. nær fram að ganga, er veitt heimild til þess, að flokkur láti fylgja landslista sínum til landskjörstjórnar skrá yfir frambjóðendur flokksins í kjördæmum í þeirri röð, er flokkurinn óskar, að þeir hljóti uppbótarpingsæti. Þarna er flokksstjórnunum veittur réttur til þess að hafa nokkra íhlutun um það, hvernig uppbótarpingsætin falla á einstaka frambjóðendur. Þetta er skýrt nánar með ákvæðum 128. gr., sem síðasta brtt. n. er við, og ætla ég að geyma frekari skýringu á því atriði þangað til ég kem að þeirri gr.

Þá er 4. brtt., við 51. gr., þar sem neðri hluti kjörseðilsins í landskjöri er minnkadur frá því, sem var. Það, að kleift er að minnka seðilinn, byggist á annari brtt., sem n. ber fram, sem sé þeirri, að ekki skuli heimilt að breyta neitt til á landslistanum. N. hefir þótt rétt að taka upp þetta ákvæði, en það kemur fram í 6. og 7. brtt. n., við 69. gr. og 89. gr. frv. Af þeirri ástæðu, að með því að hafa þá heimild, sem Ed. setti inn í frv., sem var sú, að kjósandi mætti aðeins skrifa eitt nafn á landslistann, var nokkur hætta á því, að það yrði til þess að eyðileggja áhrif hinna dreifðu byggða um það, hvernig uppbótarpingsætin skipast. Það er nefnilega ljóst, að ef Reykvíkingar hefðu almennt fylgt þeirri reglu að kjósa landslista og skrifa þá aðeins eitt nafn einhvers

frambjóðanda flokks, þá hefðu þeir getað ráðið því að miklu og e. t. v. að öllu leyti, hvernig uppbótarpingsætin hefðu komið til að falla. Þetta hefir n. þótt óeðlilegt, fyrst og fremst af þessari ástæðu, og enn fremur af þeirri ástæðu, að slík heimild mundi gefa tilefni til, að stofnað sé til innbyrðis undirróðurs innan flokkanna um það, hverjir frambjóðendur flokks eigi að hljóta uppbótarpingsæti.

Þetta er hætta, sem mundi vofa jafnt yfir öllum flokkum, og okkur nm. hefir ekki þótt æskilegt, að slík barátta yrði tekin upp innan flokkanna.

5. brtt. n., við 54. gr. frv., byggist á þeirri breyt., sem ég síðast vék að, en auk þess er því bætt inn í gr., að landskjörstjórn skuli sjá um, að kjörseðlarnir séu gerðir á fyrirskipaðan hátt.

Það er augljóst, vegna þess að framboðsfresturinn er eigi nægilegur til þess, að hægt sé að prenta alla kjörseðlana hér í Rvík, að það þarf eitthvert vald að vera, sem hefir rétt og skyldu til þess að sjá um það, að prentun seðlanna sé framkvæmd á réttan hátt, og við álitum, að það sé eðlilegast, að það sé landskjörstjórnin, sem það gerir.

Ég vék áðan að 6. og 7. brtt. n., sem báðar miða að því að fella úr einstökum gr. frv. þá heimild, sem Ed. lét vera í frv. til þess að gera þá breyt. á landslista, að kjósa einn frambjóðanda.

Um 8. brtt., við 110. gr., er það aðeins að segja, að það er orðabreyt., sem miðar að því að samræma gr. betur þeirri hugsun, sem henni liggur til grundvallar og jafnframt fellur betur í samræmi við ákvæði stjkskr.

Um 9. brtt. er enn fremur það að segja, að hún er í samræmi við þá aðalbreyt., að ekki megi breyta neitt til á landslista.

10. brtt., við 112. gr., er aðeins orðabreyt., sem eigi þarf nánari skýringu.

Þá er 11. brtt., við 116. gr. Hún er sú, að við tökum aftur upp í frv. það ákvæði, sem Nd. hafði sett í það, hvernig atkv. skulu teljast frambjóðendum í Rvík. Ed. hefir gert þá breyt. á þessu, að atkv.tölur einstakra frambjóðenda á lista í Rvík voru lækkaðar að verulegum mun. Samkv. till. Ed. skyldi efsti maður hvers lista í Rvík ekki hljóta nema 12/78 hluta af því atkvæðamagni, sem listinn fékk í

heild. Þessi brtt. Ed. var að nokkru leyti byggð á sérstakri reikningsaðferð, sem Ed. vill hafa á því, hvernig frambjóðendum reiknast atkv. til landslistasætis. En við höfum nú gerbreytt einnig þeirri reglu, og af þeirri ástæðu er eðlilegast, að frambjóðendum í Rvík séu talin atkv. eins og venja hefir verið, þannig að efsti maður hvers lista fær öll þau atkv., sem listinn hlýtur.

Ég vil geta þess, að þessi reikningsaðferð skiptir engu máli um það í rauninni, hvernig Reykvikingar hljóta uppbótarpingsæti, þar sem það er gefið, að hver flokkur hefir a. m. k. líkindi til þess að fá eitt uppbótarpingsæti í Rvík, ef hann á annað borð á rétt til uppbótarpingsæta.

12. brtt. er aðeins formbreyting. Við viljum, að töluliðir séu teknir upp, af því að það eru töluliðir í öllum öðrum gr. frv., en ekki stafliðir eins og Ed. vill vera láta.

Þá er 13. brtt., við 128. gr. Þar er frá því skýrt, hvaða reglum skuli beitt til þess að finna, hvaða frambjóðendur flokks hafi náð uppbótarpingsæti. Við höldum í aðalatriðunum við þá reglu, sem Nd. hafði sett inn, að listar skuli óraðaðir og frambjóðendur skiptast á lista að lokinni kosningu, eftir þeirri reglu, sem kölluð hefir verið víxlreglan hér á þingi, sem er sú, að fyrsta sætið hljóti sá, sem hæsta atkv.tölu fær í kjördæmi, og annað sá, sem hlutfallslega hæsta atkv.tölu fær. En þó er sú breyt. á þessu gerð, að flokki er heimilt, eins og ég vék að í sambandi við 30. gr., að hafa sérstaka skrá, þar sem hann tilkynnir landskjörstjórn, í hvaða röð flokkurinn óski, að frambjóðendur skiptist á landslista að lokinni kosningu.

En ihlutun flokkanna um þetta er takmörkuð við það, að þeir megi ráða þriðja-hverju sæti á landslista. Þeir mega ráða, hvernig fyrsta sætið er skipað, og svo fjórða og sjöunda sætinu o. s. frv. Og svo er ráð fyrir gert, að ef einhverjir af þessum mönnum, sem flokksstjórnirnar hafa skipað í þessu ákveðnu sæti, nái kosningu án ihlutunar flokksstjórnarinnar, þ. e. a. s. samkv. víxlkenningunni, þá skuli næsti maður flokksstjórnarinnar taka þetta sæti, sem þannig losnar á landslista. Þá er ennfremur fellt inn í

þessa gr. það ákvæði, sem verið hefir í frv., að landskjörstjórn skuli gera þeim flokki, sem ekki hefir haft landslista í kjöri, uppbótarsætalista skipaðan frambjóðendum.

Ég hygg, að það sé ekki nauðsynlegt á þessu stigi að fara fleirum orðum um þessar brtt. n. Þær eru í rauninni aðeins tvær, sem verulegu máli skipta, í fyrsta lagi það, að afnema heimildina til þess að hafa raðaðan lista án nokkurra takmarkana, og í öðru lagi það, að leyfa ekki að gera þá breyt. á landslista, sem Ed. vill nú vera láta, að kjósandi skrifi nafn eins frambjóðanda á landskjörseðilinn. Og ég tel, að afnám þeirrar heimildar samsvari bæði orðalagi og anda stjkskr. um það, að menn hafi ekki tvöfaldan kosningarrétt, bæði til landslistaihlutunar og eins um að ákveða frambjóðendur í kjördæmum.

En áður en ég skilst við þessar sam-eiginlegu brtt., vil ég mælast til þess við hv. þdm., að þeir aðgæti það, að það er nokkur vandi á höndum um það, að þetta mál hrekist ekki mikið hér á þingi, og það, að frv. eins og það að lokum fer frá þinginu verði í fullkomnu samræmi bæði við stjkskr. og eins í fullkomnu innbyrðissamræmi. Ég vil því mælast til þess við hv. dm., að þeir forðist að hleypa inn nokkrum breyt., sem gætu orðið til þess að hrekja frv., nema um sé að ræða ákvæði, sem nauðsynleg verða að teljast.

Ég vil þá vikja nokkrum orðum að þeim brtt., sem hv. þm. V.-Sk. og hv. 1. þm. Eyf. bera fram á þskj. 321. Brtt. er sú, að frambjóðendum skuli ráðað á kjörseðilinn eftir stafrófsröð þeirra. Ég hefi ekki aðgætt, hvort þeir hafa gætt þess að breyta öðrum ákvæðum frv. í samræmi við þessa brtt. sína; ég geri þó ráð fyrir því, þar sem hér er um glögga menn að ræða. En ég vil benda á það, að það er óeðlilegt að taka upp þessa breyt., af þeirri ástæðu, að það er ekki í sem beztu samræmi við neðri hluta seðilsins, sem er ráðað eftir stafrófsröð flokkanna, og í frv. er gert ráð fyrir, að á efri hlutanum sé frambjóðendum einnig ráðað eftir stafrófsröð flokkanna. Ég tel það eðlilegast, að sama reglan gildi um efri og neðri hluta kjörseðilsins.

Þá eru tvær aðrar brtt., sem fyrir

liggja, önnur er á þskj. 323. frá hv. þm. N.-Ísf., við 127. gr. frv. Sú till. er mjög áþekk því, sem nú er í frv.; hina brtt., á þskj. 322, berum við fram, hv. 1. þm. Reykv., hv. þm. V.-Sk. og ég. Sú till. felur það í sér, að við útreikning þess, hvernig flokkarnir hljóti uppbótarþingsæti, skuli beitt sömu reglu og hingað til hefir gilt um hlutfallskosningar, og sömu reglu og gilt hefir um landskjörið og í Rvík. Okkur hefir talizt svo til, að þessar reglur séu almennt mjög réttlátar og tryggi nokkurnveginn réttlæti milli flokkanna, þó það hinsvegar verði að játa, að þegar búið er að úthluta uppbótarþingsætunum, þá verði það að jafnaði stærsti þingflokkurinn, sem flest afgangsatkv. hefir. En eftir því, sem okkur telst til, þá hefði þetta skipulag, sem við leggjum til, að lögfest verði, við undanfarnar kosningar nokkurnveginn leitt til réttláts fulltrúamagns á þingi, þegar miðað er við atkv. þeirra folkka, sem til greina koma við skipun þingsins. Við teljum því þessa till. fullkomlega réttláta og eðlilega út frá þeim reglum, sem áður hafa gilt um hlutfallskosningar, og leggjum við því eindregna áherzlu á. að hún nái fram að ganga.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að víkja frekar að þessu máli. En ég vil aðeins endurtaka þá ósk mína, að hv. dm. greiði fyrir sanngjarnri og réttlátri framgöngu þessa máls.

Vilmundur Jónsson: Ég hefi látið til leiðast að fylgja n. í því að leggja til, að brtt. á þskj. 320 verði samþ., þó að vísu sárnaudugur fyrir það, að lagt er til á þessu þskj., að breytt sé að allverulegu leyti ákvæðum frv. um landslistana og takmarkaður mjög réttur flokkanna til að hafa landslista í kjöri, sem nöfnum hefir verið raðað á fyrirfram, en ég tel, að á því eigi flokkarnir skilyrðislausan rétt samkv. stjskr. Að ég féllst á að vera með n. um að leggja til, að nokkur tilslökun verði á þessu gerð, var aðeins fyrir það, að ég bar ótta fyrir því, að þingið mundi að öðrum kosti e. t. v. með öllu fella þessa heimild niður. Ég hefi þó ekki neitt umboð til þess að skuldbinda flokksmenn mína hvað þetta snertir, og ég vil taka það fram, að ef það

verður ofan á, að hv. Ed. setji þá gr., er hér um ræðir, óbreytta inn í frv. aftur og málið kemur síðan til Sp., þá áskil ég mér að hafa um það óbundið atkv.

Hv. frsm. (TT) hélt því fram, að eins og ákvæði frv. eru nú hafi frambjóðandi, sem er óviðurkenndur af stjórnmalaflokki, engin áhrif á það, hvernig uppbótarsætin skipast. Þetta er byggt á hugsanlegt, að slíkur frambjóðandi geti skipað sjálfur í uppbótarþingsæti án þess að flokksstjórnin óski þess. Það getur t. d. átt sér stað, ef enginn frambjóðandi er í kjöri fyrir flokk í kjördæmi annar en slíkur óvelkominn frambjóðandi. Þá getur sú boðflenna orðið uppbótarþm. flokksins. Einnig er þetta hugsanlegt, ef um er að ræða flokk, sem ekki hefir landslista í kjöri, en óviðurkenndur frambjóðandi hans nær hæstu atkv.tölu í kjördæmi sinna „flokksmanna“. Þá getur hann orðið, þó að óviðurkenndur sé, uppbótarþm. flokksins. Ég geri ekki ráð fyrir, að þetta hafi verulega þýðingu í framkvæmdinni, vegna þess, að hverjum stjórnmalaflokki er innan handar, ef slíkur frambjóðandi er á ferðinni, að láta annan frambjóðanda vera í kjöri af sinni hálfu. Og einnig er hverjum stjórnmalaflokki jafnan heimilt að hafa landslista í kjöri, ef hann telur sig það nokkru varða. Ég tel þetta því ekki verulega miklu skipta, þó að ég liti hinsvegar svo á, að betur hefði farið á, að ákvæðin um þetta hefðu fengið að haldast óbreytt eins og þau voru í stjfrv.

Þá vil ég minnst á það, sem ég legg höfuðáherzluna á, að hv. d. átti sig vel á, en það eru brtt. á þskj. 322 og 323. Hin fyrri er frá hv. sjálfstæðismönnum í stjskrn. Hin síðari er að vísu frá mér einum, en ég hygg, að ég megi segja, að hún hafi óskipt fylgi meiri hl. stjskrn.

Því er svo farið, að orðalag 127. gr., sem þessar brtt. eru við, er ekki allskostar heppilegt. Formúla gr. fyrir útreikningi uppbótarsætanna mun ekki vera fyllilega stærðfræðilega rétt eins og hún er orðuð í gr., og þau undantekningartilfelli hugsanleg, að ekki sé þá tryggt, að atkv.tala hinna ýmsu flokka verði sem jöfnust að úthlutuninni lokinni, þó að maður skyldi ekki ætla það við fljót-

lega athugun. Eftir orðalagi greinarinnar eins og það er getur það sem sé komið fyrir, þó að ekki sé til þess ætlazt, að flokkur, sem fær mjög fáa þm., verði til þess að loka fyrir, að uppbótarpingsætum megi úthluta til sem fyllstrar jöfnunar að hægt er. Einnig getur óbreytt regla í 127. gr. leitt til þess, að minnstu flokkunum sé gert nokkuð herra undir höfði með uppbótarpingsæti en þeim ber, þannig að litill flokkur þegar í byrjun nái uppbótarpingsæti og þar með svo lágrí atkvæðatölu á bak við hvern sinn þingmann, að hinum flokkunum takist aldrei að nálgast það, og verði niðurstaðan fjær fyllstum jöfnuði en þó að hinn litli flokkur hefði ekkert uppbótarsæti blotið.

Þetta hvorttveggja er auðgert að sýna með dæmum, þó að ég hirði ekki að gera það, með því að enginn ágreiningur er um, að gr. þurfi að breyta, enda hafa gallar hennar verið leiddir í ljós af góðum stærðfræðingi, sem n. hefir snúið sér til.

Þessa galla 127. gr. vil ég bæta með brtt. á þskj. 323, og ég held, að ég megi fullyrða, að ekki verði komið nær en það til þess að ná því fyllsta réttlæti, sem unnt er og stjkskr. áskilur hverjum stjórnmálaflokki, við úthlutun uppbótarpingsæta, þ. e., að hver þeirra fái þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína við kosningarnar. Þessi aðferð mín er í rauninni mjög einföld. Í hvert skipti skal prófa, hve mörg atkv. eru á bak við hvern þm. flokks, sem til greina kemur, að einum þm. viðbættum. Þeim flokki, sem hæsta á töluna, skal úthluta hinu fyrsta uppbótarpingsæti, og síðan áfram á sama hátt, unz 11 uppbótarpingsætum hefir verið úthlutað eða fullum jöfnuði náð.

Hv. sjálfstæðismenn í stjkskrn. flytja aðra brtt. á þskj. 322, og gæti svo farið, ef hún er ekki athuguð nógu vandlega, að mönnum þætti líklegt, að svipað kæmi út úr báðum, og aðhyllist því frekar þá till., af því að hún er nokkru styttri og virðist í fljótu bragði einfaldari og öllu skiljanlegri. En við nánari athugun reynist hún að vera mjög óréttlát, enda langt frá því að ná fyrirmælum stjkskr. Þetta get ég sýnt með nokkrum dæmum.

Setjum svo, að 3 flokkar keppi við kosningar og úrslitin verði þau, að einn flokkurinn fái 20 þús. atkv. og komi að 20 þm. Annar flokkurinn 8 þús. atkv. og 4 þm., en þriðji flokkurinn 7000 atkv. og 14 þm. Lægsta meðaltala atkv. á hvern þm. er 500. Við þá tölu á að miða og úthlutun uppbótarsæta að fara eftir henni. Hún er hlutfallstala kosningarinnar. Nú er það ljóst, að sá flokkurinn, sem hafði 20 þús. atkv. og 20 þm., þ. e. 1000 atkv. á bak við hvern sinn þm., á síður að koma til greina við úthlutun uppbótarsætanna, en sá flokkurinn, sem hafði 8 þús. atkv., en aðeins 4 þm., þ. e. 2000 atkv. á hvern þm. að meðaltali. Enda er svo eftir minni till., að síðari flokkurinn situr að sjálf-sögðu fyrir. En þetta er þveröfugt eftir till. sjálfstæðismanna. Þá kemur fyrir til greina sá flokkurinn, sem hafði helmingi færri atkv. bak við hvern þm., og ekkert það, sem samræmi getur heitið, fæst á milli flokkanna. Eftir reglunni á þskj. 322 — aðferð sjálfstæðismanna, „Möllers aðferð“ eins og ég hefi leyft mér að kalla hana í samtali við hv. þm. hér í d. í dag til aðgreiningar frá „minni aðferð“ — fær fyrsti flokkurinn 7 uppbótarpingsæti, eða 27 þm. alls, og er meðaltal atkv. þá 741. Annar flokkurinn fær 4 uppbótarsæti, 8 þm., alls, og meðaltalið er 1000. Þriðji flokkurinn fær, svo sem rétt er, ekkert uppbótarsæti, 14 þm. alls; meðaltal 500. Eftir „minni aðferð“ hinsvegar fær fyrri flokkurinn, sem til greina kemur, 5 uppbótarsæti, 25 þm. alls, en sá síðari 6, eða 10 þm. alls. Þá verða meðaltölurnar 800, 800, og 500. Nú vona ég, að hv. þdm. sjái, að það er fyllra samræmi milli flokkanna, að meðaltölur þeirra séu hnifjafnar, heldur en að þær séu 741 hjá öðrum flokknum, en 1000 hjá hinum.

Ef uppbótarsætin væru nógu mörg, þá væri nokkurnveginn sama, hvorri reglunni er beitt, en því er nú ekki að fagna, þar sem þau eru, sem kunnugt er, mjög takmörkuð.

Regla sjálfstæðismanna, „Möllersaðferð“, er sýnilega langt frá því að svara tilgangi og kemst í engan samjöfnuð við „mína aðferð“. Eftir „minni aðferð“ nálgast meðaltölur flokkanna á hvern þm. hægt og sigandi, og helzt á hverju stigi úthlutunarinnar hinn fyllsti jöfnuður á

milli þeirra, sem þá er hægt að ná, sem er afar þýðingarmikið, með því að úthlutunina getur orðið að stöðva hvenær sem er, vegna þess að þá sé náð leyfðri hámarkstölu þm. Með „Möllers aðferð“ nálgast að visu meðaltölnar, en með rykkjum og stökkum, og getur skeikað alveg gríðarlega frá fyllsta mögulega samræmi og orðið úr fullkomin fjarstæða. Það kemur bezt í ljós í öðru dæmi, sem ég hefi valið:

Tveir þingflokkar keppa um uppþótarsæti og hafa fengið jöfn atkv. við kosningar, en annar komið að helmingi fleiri þm. en hinn. Þrátt fyrir þetta geta þeir eftir „Möllers aðferð“ átt rétt til jafnmargra uppþótarsæta. Ég skal hafa yfir allar tölurnar í útreikningi mínum, til þess að sýna, að ég fari ekki með blekkingar. Dæmið litur þannig út:

A.	18000 atkv.		10 þm.
B.	18000 —		20 —
C.	2900 —		1 —
D.	1400 —		7 —

Hlutfallstalan er lægsta meðaltalan, þ. e. 200. Fyrstu flokkarnir tveir, A. og B., fá eftir „Möllers aðferð“ sömu tölu uppþótarsæta, þó að annar hafi komið að helmingi fleiri þm. en hinn á sama atkvæðafjölda: A. og B. fá 5 uppþótarsæti hvor, en C. 1. „Eftir „minni aðferð“ aftur á móti fær A. 9 uppþótarsæti, B. ekkert og C. 2. Síðan get ég lofað hv. d. að heyra meðalatkv.tölur flokkanna á hvern þm., að úthlutun uppþótarsæta lokinni, miðað við þetta sama dæmi og eftir báðum aðferðunum. Eftir „Möllers aðferð“ eru þær 1200, 720, 1450 og 200. Eftir „minni aðferð“ eru þær 947, 900, 967 og 200. Eftir að jafnað hefir verið á milli tveggja flokka, sem hlotið hafa jafnmörg atkv., verður þm.tala þeirra eftir „Möllers aðferð“ 15 og 25, en eftir minni aðferð 19 og 20. Sjá hv. þm. nú ekki, hvor reglan nálgast betur ákvæði stjkskr. um sem fyllstan jöfnuð þingsæta á milli þingfl. í samræmi við atkv.tölur þeirra, að það er „min aðferð“, en ekki „Möllers aðferð“? Þetta er líka auðvelt að skýra án margra talna. Ef einum flokki hefir tekizt að koma að mjög mörgum þm. á lágri atkv.tölu, þá getur hlutfallstalan orðið afar lág, og eru fyrir því engin takmörk. Hlutfallstalan getur þannig nálgast 0 og

jafnvel bókstaflega orðið 0. Til þess þarf ekki annað en að einn maður bjóði sig fram í kjördæmi og enginn á móti honum, enda sé enginn frá sama flokki í kjöri annarsstaðar. Þá gera kosningalögin ráð fyrir, að kosning fari fram, ef um alm. þingkosningar er að ræða, en að fram-bjóðandinn sé sjálfkjörinn án tillits til þess, hvort hann hefir fengið nokkurt atkv. eða ekki neitt. Hann kemst að, hefir fengið 0 atkv., flokkur hans 0 atkv. og hlutfallstala kosningarinnar er 0. En þegar svo er, skiptast uppþótarsætin eftir „Möllers aðferð“ á milli flokkanna gersaml. án tillits til þess, hvað marga þm. þeir hafa fengið kosna í kjördæmum. Hvaða þm.tala sem er, margfölduð með 0, verður 0 og kemur ekkert til frádráttar hinum upphafl. atkv.tölum.

Við skulum hugsa okkur, að atkv. falli t. d. þannig:

A.	18000 atkv.		1 þm.
B.	18000 —		36 —
C.	0 —		1 —

Eftir reglunni á þskj. 322, þ. e. „Möllers aðferð“, hafa A. og B. jafnan rétt til uppþótarsæta, með því að þeir hafa jafnmörg atkvæði og án tillits til þess, að annar hefir 1 þm., en hinn 36, og sjá allir, hversu fráleitt slíkt er. Eftir „minni aðferð“ fær A. vitaskuld öll uppþótarsætin, eins og sjálfsagt er. (JakM: Þetta er alveg þrýðilegt dæmi!!). Já, vist er það þrýðilegt, því að það er stækkuð mynd af þeirri stærðfræðilegu meinloku, sem „Möllers aðferðin“ er Mundi ekki vera hægt að leiða af aðferðinni slíkar fjarstæður með réttum útreikningi, ef hún hefði ekki villurnar í sér fólgnar.

Eitt dæmi get ég nefnt enn, sem sýnir, að flokkur getur náð uppþótarsæti eftir „Möllers aðferð“, þar sem hann á engan rétt til þess:

A.	8000 atkv.		4 þm.
B.	18000 —		18 —
C.	7500 —		15 —
D.	200 —		1 —

Eftir „Möllers aðferð“ falla uppþótarsæti þannig:

A. 3, B. 6 og C. 2. Meðaltal atkv. á þingm. 1143, 750, 441 og 200. Eftir „minni aðferð“ verða niðurstöðurnar þessar: A. 6, B. 5 og C. 0 og meðaltal atkv. á þingm.

800, 783, 500 og 200. Hér nær 15 manna þingfl. með 7500 atkv. 2 uppbótarsætum og lækkar meðalatkv.tölu sína úr 500 niður í 441, en 4 manna þingfl. nær aðeins 3 uppbótarpingsætum og verður að nema staðar við meðalatkv.töluna 1143.

Ef „Möllers aðferð“ yrði lögleidd, mundi það t. d. borga sig fyrir Framsóknarfl. að bjóða fram mann undir öðru flokksnafni til þess að lækka hlutfallstölu kosningarinnar og ná þannig uppbótarpingsætum án þess að eiga nokkurn rétt á því, og þvert ofan í fyrirmæli stj. skr. Eftir „minni aðferð“ fær A. í þessu tilfelli 6, B. 5, en C. ekkert, eins og vera ber.

Ef flokkar hljóta mismunandi marga þm. samtals eftir því, hver aðferð er viðhöfð við úthlutun uppbótarpingsæta, er nauðsynlegt, til þess að geta dæmt á milli aðferðanna, að sannprófa, hvor þingmannatalan er í fyllra samræmi, þ. e. í réttara hlutfalli við atkv.tölu flokkanna á öllu landinu, en það samræmi á einmitt að vera sem fyllst samkv. ákvæðum stj. skr. Ég hefi numið aðferð til slíkrar sannprófunar um sem réttast hlutfall milli talna og borið saman „mína aðferð“ og „Möllers aðferð“ með henni. Hefi ég notið til þess leiðbeiningar stærðfræðingsins, sem ég nefndi, herra Þorkels Þorkelssonar veðurstofustjóra. Ég fer þannig að við sannprófunina, að finna fyrst meðaltal atkvæða á hvern þm. hvers flokks eftir hvorri aðferðinni við úthlutun uppbótarsætanna um sig. Í dæminu, sem ég tók áðan um 3 flokka, A. með 20 þús. atkv. og 20 kjördæmis-kosna þm., B. með 8 þús. atkv. og 4 þm. og C. með 7 þús. atkv. og 14 þm., verða meðaltölurnar eftir „Möllers aðferð“, er þm. urðu samtals 27, 8 og 14: 741, 1000 og 500, en eftir „minni aðferð“, er þm. verða samtals 25, 10 og 14: 800, 800 og 500. Er nú raunar auðséð í þessu tilfelli, hvorar tölurnar eru í fyllra samræmi innbyrðis á þann hátt, sem að er keppt. En það sannprófast reikningslega á þessa leið: Fundið er meðaltal þessara þriggja meðaltalna hvorrar aðferðar, sem verður 747 eftir „Möllers aðferð“, en 700 eftir „minni aðferð“. Því næst er fundinn mismunurinn annarsvegar á tölunni 747 og tölunum 741, 1000 og 500, hverri um sig.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

sem verður 6, 253 og 247, og hinsvegar og á sama hátt á 700 og 800, 800 og 500, sem verður 100, 100 og 200. Mismunirnir úr hvorum töluflokknum um sig eru hafnir upp í 2. veldi, þ. e. margfaldaðir með sjálfum sér, og útkomurnar, þ. e. kvaðrötin, lögð saman og borin saman. Því lægri, sem þær síðustu útkomur verða, því fyllra er samræmið, svo að viðhöfð séu orð stjórnarskrárinnar, og er þetta hin svokallaða „reikningsregla hinna minnstu kvaðrata“. Eftir „Möllers aðferð“ verður niðurstaðan $6^2 + 253^2 + 247^2 = 125054$, en eftir „minni aðferð“ $100^2 + 100^2 + 200^2 = 60000$, eða meira en helmingi lægri. Og sú verður jafnan niðurstaðan, þegar aðferðir okkar eru bornar saman á þennan hátt, að „mín aðferð“ svarar jafnan betur tilganginum sem fyllsta jöfnun milli flokkanna. Meira og minna getur borið á milli, eftir því sem á stendur. Stundum getur „Möllers aðferð“ leitt til hreinna fjarstæðna, eins og ég hefi sýnt fram á. Það gerir „mín aðferð“ aldrei. Munurinn milli aðferðanna er mestur, þegar mest skortir á, að uppbótarpingsætin nægi til fullrar jöfnunar milli flokkanna, en verður minni og minni, því minna sem vantar á, að uppbótarsætin hrökkvi. „Möllers aðferð“ nær aldrei „minni aðferð“ um nákvæmni fyrr en uppbótarsætin eru nægilega mörg til fyllstu jöfnunar, þá fyrst, og í því eina tilfelli, er enginn munur aðferðanna og sama hvor þeirra er viðhöfð.

Mér þykir rétt að geta þess, af því að ég hefi nefnt hér nafn herra Þorkels Þorkelssonar, að hann hliðrar sér hjá að dæma um það sem stærðfræðingur, hvað við sé átt með orðum stjórnarskrárinnar, að hverjum þingflokki beri að hafa „þingsæti i sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína“, sem hann telur ekki vera stærðfræðilegt orðalag. Ef staðið hefði „í sem réttustu hlutfalli“ og með því hlutfalli verið átt við atkvæðatölu flokks, deilda með þingmannatölu hans, telur hann, að um ekkert hefði verið að villast. Nú fullyrði ég, og vitna undir hvern einasta þm. í hv. deild, að engum hefir nokkurn tíma dottið annað í hug en að einmitt þetta væri meining stj. skr., og að samkv. fyrirmælum hennar beri að keppa

að því með úthlutun uppbótarþingsætanna, að sem jafnastar atkvæðatölur verði á bak við hvern þm. hvers flokks, og ef svo er, hefi ég orð stærðfræðingsins fyrir því — og endurtek ég það, að ég átti alls ekki upptök að því, að leitað var til hans um leiðbeiningar í þessu máli, heldur hv. sjálfstæðismenn í stjkskr.-nefnd — að stærðfræðilega megi sanna, að „mín aðferð“ taki „Möllers aðferð“ fram um að ná þessu marki, sem stjkskr. þá setur. Enda hefir hann ekki getað fundið aðra aðferð fullkomnari. Hefir hann líka leyft mér að bera sig fyrir því, að sá skilningur, sem ég legg í orðalag stjkskr., finnist sér eðlilegur, svo og „mín aðferð“ í betra samræmi við venjulegar aðferðir við hlutfallskosningar en „Möllers aðferð“. Virðist mér hér ekki þurfa framar vitnanna við.

Ég vil taka undir það með hv. frsm., að mikið liggur við, að kosningalögin verði afgr. í anda stjkskr., og ég vil í því sambandi rifja upp fyrir hæstv. forseta orðalag stjkskrfrv. um það atriði, sem hér er um að ræða. Þar stendur, með leyfi hæstv. forseta: „allt að 11 þm. til jöfnunar milli þingflokka, svo að hver þeirra hafi þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína“, o. s. frv. Nú vil ég spyrja hæstv. forseta, hvor tillagan, mín eða hv. sjálfstæðismanna, honum virðist í betra samræmi við þessi ákvæði og hið ég hann jafnframt að athuga gaumgæfilega, ef hin fráleita till. á þskj. 322 verður ekki góðfúslega tekin aftur, sem ætlast mætti til, hvort hann sjái sér fært að bera slíka till. undir atkv.

Forseti (JörB): Úthýtt er í deildinni brtt. á þskj. 330. Verður að leita afbrigða frá þingsköpum til þess að hún megi komast hér að.

ATKVGR.

Afbrigði leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

Jakob Möller: Hv. þm. N.-Ísf. endaði ræðu sína með því að beina orðum sínum til hæstv. forseta, og mér finnst þá hlýða, að ég byrji einnig mína ræðu með því að snúa mér til hins sama hæstv. forseta.

Hv. þm. N.-Ísf. vildi halda því fram, að till. okkar á þskj. 322 sé jafnvel brot á stjkskr. Ég á ákaflega erfitt með að átta mig á því, hvernig hv. þm. vill rökstyðja þessa staðhæfingu sína, og ég skil ekki heldur í því, að forseti geti fallizt á, að hún nái nokkurri átt. Till. fer fram á það, að uppbótarsætum sé úthlutað til þingflokka nákvæmlega eftir venjulegum reglum við hlutfallskosningar, einmitt nákvæmlega eftir þeim reglum um hlutfallskosningar, sem átt er við í stjfrv. sjálfu, þar sem talað er um hlutfallskosningar í Rvík. Munurinn á till. okkar á þskj. 322 og till. hv. þm. N.-Ísf. er enginn annar en sá, að hv. þm. N.-Ísf. vill við úthlutun uppbótarsæta nota heildar-atkvæðatölu flokkanna og skipta uppbótarsætunum niður í hlutfalli við heildar-atkvæðatölu þingmanna. En ég vil beina þeirri spurningu til hæstv. forseta, hvort þetta sé í fullkomnu samræmi við stjkskr. og önnur ákvæði kosningal., sem beinlínis banna, að sami kjósandi hafi áhrif bæði á landskjör og kjördæmakjör. Sannleikurinn er sá, að með aðferð hv. þm. N.-Ísf. er mikill hluti af atkvæðamagni hvers flokks notaður tvisvar sinnum; fyrst og fremst til að kjósa þingmann í einstöku kjördæmi og í öðru lagi til að hafa áhrif á úthlutun uppbótarþingsæta til þingflokka. Þetta er bannað í öðru ákvæði kosningalaganna. Ég er hræddur um, að þetta komist miklu nær því að fara í bága við stjkskr. heldur en till. okkar á þskj. 322, sem tekur frá nákvæmlega það atkvæðamagn hvers flokks, sem skapar honum rétt til uppbótarþingsæta. Það er ekki það atkvæðamagn, sem þarf til þess að koma að kjördæmakjörnum þingmanni, heldur það atkvæðamagn, sem verður umfram það, sem til þess þarf, sem kemur til greina í þessu efni. Það er ekki rétt að miða við annað en þetta atkvæðamagn, sem umfram verður, þegar uppbótarsætum er skipt á milli þingflokka, og það er einmitt gert ráð fyrir í okkar till., að þannig sé að farið. Till. okkar ákveður svo, að fyrst skuli finna meðaltal atkvæða á hvern kjördæmakosinn þm. hvers þingflokks, og að lægsta útkoman verði hlutfallstala kosninganna. Síðan á að margfalda þá hlutfallstölu með tölu kjördæmakosinna þm. þeirra

flokka, sem hafa fengið hærri útkomur en hlutfallstöluna við deilingu, og draga útkomurnar frá samtölum atkvæða hvers þeirra flokka. Mismunur sá, sem þá verður eftir hjá hverjum flokki, er sú atkvæðatala, sem kemur til greina við úthlutun uppbótarpingsæta. Sú úthlutun uppbótarpingsæta á síðan að fara fram nákvæmlega eftir þeim reglum hlutfallskosninga, sem eingöngu hafa verið notaðar í hlutfallskosningum hér á landi, t. d. í hlutfallskosningum til bæjarstjórna og til Alþingis hér í Rvík. Ég tel því, að þessi aðferð, sem borin er fram till. um á þskj. 322, sé miklu nær anda og tilgangi stj.skr. heldur en aðferð hv. þm. N.-Ísf., sem gengur í þá átt að nota sama atkvæðamagnið tvisvar.

Í sambandi við þetta vil ég vekja athygli á því, að þó að ég hafi mikla trú á stærðfræðingnum Þorkeli Þorkelssyni, þá gildir það ekkert um það, sem hv. þm. N.-Ísf. vitnaði í, að honum fyndist aðferð hv. þm. N.-Ísf. vera nær hlutfallskosningarhugmyndinni heldur en okkar aðferð á þskj. 322. Þarna kemur engin stærðfræði til greina hjá þessum manni, heldur einungis hans eigin tilfinningar, um það, hvað sé í anda hlutfallskosninga.

Ég vísa því undir dóm hv. þingmanna, hvor aðferðin af þessum tveimur sé nær anda venjulegra hlutfallskosninga, sem við höfum um hönd. Ég er ekkert hræddur um, að neinn geti komizt að nokkurri annari niðurstöðu en við á þskj. 322 höfum komizt að, að réttur hvers þingflokks til uppbótarpingsæta eigi að fara eftir því, hve hann hefir mikið atkvæðamagn umfram það, sem hann þarf að hafa til þess að koma að sínum frambjóðendum í kjördæmum, og að þingmannafjölgun hvers flokks með uppbótarsætum eigi að vera í réttu hlutfalli við þetta „umfram atkvæðamagn“.

Það, sem ég hefi nú tekið fram, er nægilegt til að rökstyðja þessa till. og til þess að andmæla till. hv. þm. N.-Ísf. og öllu því, sem sá hv. þm. hefir borið fram þessu viðvikjandi. Sannleikurinn um þessar 2 till. er þessi: Okkar till. á þskj. 322 er byggð á veruleik, en till. hv. þm. N.-Ísf. er byggð á „fantasí“, eins og þeim möguleika, að hlutfallstalan geti orðið núll. Þetta lýsir því bezt. á hverju till.

hans er byggð. Hún er byggð á stærðfræðiútreikningi, sem ekki getur komizt að í veruleikanum. Ef hv. þm. virkilega héldi, að hlutfallstalan gæti orðið núll, þá hefði verið sjálfsagt að gera ráð fyrir þeim möguleika í frv. En við höfum ekki séð ástæðu til að gera það, því að við álitum, að þau tilfelli heyri ekki veruleikanum til.

Þegar fyrst var farið að tala um þessa uppbótaraðferð í sambandi við kosningar í kjördæmum, þá var talað um, að ef uppbótarsætahugmyndinni ætti að vera fullnægt, þá gæti svo farið, að kjósa yrði 200—300 þm. Ef maður sleppir sér út í fantasíur, þá er þetta hugsanlegt. En það þarf ekki að gera ráðstafanir gegn því í l., sem engar líkur eru til, að geti komið fyrir. Ef slíkt væri hugsanlegt, þá væri sjálfsagt að fyrirbyggja það með sérstökum ákvæðum í frv.

Ég sé nú enga ástæðu til að fara langt út í útreikninga hv. þm. N.-Ísf. Ég get þó tekið eitt þeirra dæma, er hann nefndi. Í því gerði hann ráð fyrir því, að einn flokkur fengi 20000 atkv. og 20 þm. kosna, annar flokkur fengi 8000 atkv. og 4 þm. kosna, og þriðji flokkurinn 7000 atkv. og 14 þm. kosna. — Um þetta dæmi er nú fyrst og fremst það að segja, að það er fyrir utan allan þann raunveruleik, sem við þurfum að reikna með. Það er t. d. óhugsandi, að flokkur, sem einungis fær 7000 atkv., komi að 14 mönnum við kjördæmakosningar. Sama má segja um flokk, sem fær 8000 atkv. Það er líka nær óhugsandi, að hann komi ekki að nema 4 þm. Við skulum taka t. d. Alþfl., sem hefði eftir reglum kosningalfrv. fengið við síðustu alþingiskosningar 5 menn kosna. Þá fékk hann þó eigi meira en 6800 atkv. Það eru 1200 atkv. minna en hið tilbúna dæmi hv. þm. N.-Ísf. talar um, en 1 þm. fleira, sem ná kosningu heldur en sama dæmi tiltekur. Þetta sýnir strax, hve dæmi hv. þm. er fjarri veruleikanum. En þótt nú gengið væri inn á það, að dæmi hv. þm. ætti stoð í veruleikanum, þá verður samt útkoman, sem hann gerði ráð fyrir, sú, að sá flokkurinn, sem hann tiltók að fengi 20000 atkv., fær 7 uppbótarsæti, en sá, sem hafði 8000 atkv., fær 4 uppbótarsæti. Jú, maður sér nú strax, að 20000 atkv. er meira en helmingi

meira en 8000 atkv., en að 7 er ekki helmingi meira en 4. En sleppum nú því. En sé nú athugað það atkvæðamagn, sem stendur bak við þessar tölur þm., 27 annarsveggar og 8 hinsveggar, þá fæst það út, að hjá þeim flokki, sem átti 8000 atkv., verður afgangsatkvæðatalan 4000, en hjá 20000 atkv. flokknum, sem fær 27 þm., eru það 6500 atkv., sem fá enga „repræsentation“. Þannig verður alltaf mun meira af atkv. ónýtt hjá stóru flokknum. En vitanlega er það tilgangurinn, að allir þingflokkar fái sem jafnasta repræsentation fyrir sin atkv. Þarna vantar því verulega á, að stóru flokkunum sé fullnægt, því afgangsatkvæðamagn þeirra verður ávallt mun herra en hjá litlu flokkunum. Þetta er nú eftir okkar till. En enn fjær fullu réttlæti um úthlutun uppþótarsæta fer þó brtt. á þskj. 323. Afgangsatkv. verða eftir henni enn fleiri hjá stóru flokkunum, en færri hjá litlu flokkunum. Á þessu byggjum við fyrst og fremst þessa till. okkar. Og við teljum hana í fullu samræmi við stjskr. og kosningal. að öðru leyti. Hv. þm. gerði í þessu dæmi sínu ráð fyrir því, að það gæti komið fyrir, að fleiri en tveir flokkar fái rétt til uppþótarpingsæta. Það er rétt, að þetta er hugsanlegt. En ef svo verður, hvi á þá að fyrirbyggja möguleika fyrir því, að allir þeir flokkar verði uppþótar aðnjóandi, þótt hann geti sett upp dæmið svo, að einn flokkur verði útilokaður? En þetta fær hv. þm. með því að taka það sem gefið, er hann á að sanna.

Að svo stöddu mun ég ekki segja fleira, enda sé ég enga ástæðu til að teygja úr þessum umr.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Ég á hér brtt. á þskj. 330, ásamt þeim hv. þm. Borgf. og hv. 2. þm. Skagf. — Þessi brtt. fer fram á það, að gerðar verði að nokkru leyti breyt. á 13. brtt. á þskj. 320. Við höfum nú gert talsvert margar brtt. við frv. og léðum við stjskr. þær til athugunar. Hv. n. féllst nú á flestar þeirra, en hefir vikið frá þeim að því er efni þessarar brtt. snertir. Við lögðum til, að uppþótarsætunum yrði skipt svo, að 3. hvert sæti félli á þá skrá, sem flokkunum er leyft að bera fram samkv. 30. gr. Við

lögðum til, að þessi röðun flokksstjórnar kæmi þannig til greina, að þeim félli til 3. hvert sæti, en að öðru leyti færi röðin eftir ákvæðum 128. gr., þó svo, að ef 1. maður á skrá tekur sæti sem uppþótarþm. eftir reglu 1. málsg. þá tekur næsti maður sæti hans. Þessi hefir nú n. breytt svo, að í stað þess að við lögðum til, að af skránni yrði tekið í 3. og 6. sætið, þá leggur hún til, að af skránni verði tekinn maður í 1. og 4. sæti o. s. frv., og ef sá maður á skránni hefir komið inn eftir aðalreglunni, þá taki næsti maður á skránni sæti hans. Þarna ber að visu ekki mjög mikið á milli, en þó svo, að okkur flm. till. þótti rétt að koma fram með brtt. og taka það, sem betra er. Munurinn er sá, að eftir till. n. ráða flokksstjórnir ávallt fyrsta sætinu, og það alltaf. Sá maður, sem flest fær atkv., verður ávallt frambjóðandi hér í Rvík. Sá þm. verður því sama og sjálfkjörinn, en honum er líka ráðið af flokksstjórnunum. Eftir okkar reglu verður sá maður fyrstur á listanum, þá sá, er hæsta hlutfallstölu fær, og loks sá þriðji af skránni. Hafi nú sá maður áður fengið sæti á listanum eftir ákvæðum 1. málsg. (á atkv.-tölu eða hlutfallstölu), þá kemur 3. maður inn á atkv.fjöldu, 4. maður á hlutfallstölu, 5. maður á atkv.fjöldu og loks 6. maður af skránni. Ef því skráin tapar 3. sætinu af framtöldum ástæðum, öðlast hún fyrst rétt til 6. sætis.

Ég geri ráð fyrir, þar sem málið hefir verið rætt svona mikið, að ekki þurfi frekari skýringu að sinni. Vænti ég, að hv. deild geti fallið á brtt. okkar.

Vilmundur Jónsson: Ég geri ekki ráð fyrir, að það þurfi mörg orð til að hrekja viðbáru hv. 1. þm. Reykv. Mér skilst. að hv. þdm. hafi fullkomlega áttað sig á því, hversu herfileg rökvilla það er, að þessi regla hv. 1. þm. Reykv. og hv. þm. Snæf., „Möllers aðferðin“, eigi nokkuð skylt við reglur hlutfallskosninga eins og þær tíðkast. Ég skal taka dæmi til að sanna þetta. Það á að kjósa 12 fulltrúa. Fram koma 2 listar. Annar fær 10 þús. atkv., hinn 5 þús. atkv. Eftir venjulegum hlutfallskosningareglum mundi maður álykta, að annar listinn ætti að fá 8 menn kosna, en hinn 4. En nú skulum

við skjóta inn þeim möguleika, sem er í samræmi við það, sem hér um ræðir, að stærri flokkurinn hafi áður fengið kosna 10 af þeim fulltrúum, sem honum ber, en hinn 1. Hugsum okkur ennfremur, að meðalatkv. tala þess flokks, sem leggur til hlutfallstöluna, hafi verið 200. Hvað skeður þá? Fær sá flokkurinn, sem átti rétt á sætum eftir almennum hlutfallskosningum, þennan eina, sem eftir er? Nei, ónei! Eftir „Möllers-aðferð“ yrði útreikningurinn þannig: $10000 \div 10 \times 200 (= 2000) = 8000$; $5000 \div 1 \times 200 (= 200) = 4800$. Og hver fær svo fulltrúann? Vitanlega sá listinn, sem á eftir fleiri atkv. Og hann fær því 11 sæti, en hinn verður að láta sér nægja sinn 1, þó að samkv. venjulegum reglum hlutfallskosninga ætti sá atkv.fleiri að fá 8, en hinn 4.

Ég vona nú, að hv. þdm., og jafnvel hv. þm. Snæf., sjái, að þetta er ekkert samþærilegt við venjulegar hlutfallskosningar. Hér er tveimur aðferðum ruglað saman, og það gerir niðurstöðu kosninganna að hreinustu endileysu. Hv. 1. þm. Reykv. heldur því fram, að jafna beri þingsæti flokkanna eftir afgangsatkv.tölu hvers flokks. En það er nú svo, að afgangsatkv. og afgangsatkv. eiga ekki saman nema að nafni til. Hefi ég sýnt fram á það með órækum dæmum, að ekki verður á móti mælt með rökum. Hygg ég, að hv. deild verði litlu fróðari, þó að meira sé um þetta rætt. Og þótt hv. 1. þm. Reykv. vilji segja, að ég hafi reiknað með of lágum meðalatkv.tölum, þá er það nú fyrst og fremst alls ekki vist. Og þótt svo væri, þá er og á ekki að vera hægt að færa útreikningana út í neinar öfgar, nema því aðeins, að skekkja liggi í þeirri aðferð, sem notuð er. En svo eru það engar öfgatölur, sem ég hefi farið með. Ekki þarf annað en að flokkar í litlu kjördæmi skipti um nafn. Þá er öllu snúið í villu, viðlíka og þá, sem ég hefi lýst, svo að ekkert vit getur orðið í úthlutun uppþótarþingsætanna með þeirri meinlokuaðferð, sem „Möllers aðferðin“ er.

Um till. hv. V.-Húnv. o. fl. skal ég ekki margt segja. Afstaða mín til hennar er ljós. Það voru fullkomnir nauðasamningar fyrir mig að ganga að brtt. stjkrn., og eins og ég hefi áður sagt, eru flokksmenn mínir bæði hér og í hv. Ed. óbundn-

ir um það atriði. Það eitt er flokksmál okkar jafnaðarmanna í þessu sambandi, að flokkarnir hafi sem fyllstan og frjálsastan rétt á að skipa frambjóðendum á landslista. Það var af neyð, að ég fyrir mitt leyti slakaði til á þeim fyllsta rétti, sem ég áleit, að stjskr. heimilaði að þessu leyti, og aðeins gert af ótta við það, að annars yrði sú heimild með öllu í burtu felld.

Jakob Möller: Hv. þm. N.-Ísf. byrjaði ræðu sína á því að segja, að hann þyrfti ekki mörg orð til þess að hrekja rökfærslu mína. Ég játa nú að visu, að hann viðhafði ekki neitt sérlega mörg orð, en það vantaði líka algerlega í ræðu hans, að hún næði yfirlýstum tilgangi. Hann sagði bara, að rök mín væru rökvilla. Þetta gat hann að visu sagt, en það hrakti bara rök mín ekki nokkurn skapaðan hlut. Þau standa því algerlega óhöggðu.

Ég skal enn nefna þetta dæmi, sem oft hefir verið nefnt: A. 20 þús. atkv. 20 þm., B. 8 þús. atkv. 4 þm., C. 7 þús. atkv. 14 þm. Hlutfallstalan verður þá 500, en það er það atkv.magn, sem þarf til þess að gefa rétt til eins þm. A. hefir þá 10 þús. atkv. afgang, en B. 6000. Þessar tölur eru þær einu, sem gefa rétt til uppþótarþingsæta. Ef þær hefðu ekki verið til, þá höfðu flokkarnir engan rétt til uppþótarþingsæta. Það er því í fullu samræmi við hlutbundnar kosningar, að uppþótarfulltrúunum sé skipað í þingsætin eftir þessum tölum.

Hitt dæmið, sem hv. þm. tók, er hreinasta rökvilla. Hann hugsar sér, að 12 menn eigi að kjósa, líklega í bæjarstjórn eftir hlutfallskosningu. Hann gerir ráð fyrir tveimur listum. Annar fær 18000 atkv., hinn 5000. Annar fær 8 fulltrúa, hinn 4. — Þetta er nú einmitt sú tala, sem þeir eiga að fá, og það er alveg eins og yrði með okkar reglu. En hvernig fer nú hv. þm. að því að hrekja þetta augljósa dæmi? — Jú, hann gerir það með því að setja inn í dæmið fyrirfram gefnar tölur. En hér er ekkert gefið fyrirfram. Með því móti verður dæmið hreinasta rökvilla. Útkomu sína fær hann með því að slá því föstu, að stærri flokkurinn hafi fengið 10 fulltrúa fyrirfram. Síðan tekur hann töluna 200 sem hlutfallstölu og með því get-

ur hann svo fengið það út, að annar flokkurinn fái 11, en hinn 1 fulltrúa. Þetta er sú endileysa, að ekki þarf frekar orðum að því að eyða.

Um of lágar hlutfallstölur hefir verið talað áður, en hingað til hefi ég eingöngu haldið mig við veruleikann og því ekki séð neina ástæðu til að slá varnagla við því atriði.

Frsm. (Thor Thors): Ég get verið stutt-orður, enda vísað til ræðu hv. 1. þm. Reykv. Ég vil eins og hann benda á það, að samkv. till. okkar er ekki um neina óeðlilega hlutfallskosningu að ræða, heldur er nákvæmlega farið eftir þeim atkv., er flokkar eiga afgang og ónotuð eru. Samkv. réttum reglum hlutfallskosningar er með því gætt fyllsta réttlætis um útlutunina.

Það kann að vera hægt að setja upp dæmi líkt því, sem hv. þm. N.-Ísf. hefir gert, en það má algerlega kippa fótunum undan þeim dæmum, með því að setja í frv. ákvæði um, að ákveðna lágmarkstölu þurfi til að mynda hlutfallstöluna, t. d. 1% greiddra atkv. um land allt. Með því væru algerlega útilokuð þau öfgadæmi, sem hv. þm. N.-Ísf. hefir komið með og enga stoð eiga í reyndinni.

Ég hygg, að brtt. okkar sé í fyllra samræmi við stjkskr. en sú brtt., sem hv. þm. N.-Ísf. ber fram. Brtt. okkar miðar til þess, að það sé tryggt, að hundraðshluti sá, sem hver flokkur hefir af kjósendum landsins, gefi sama hundraðshluta þingmanna á Alþingi þjóðarinnar, og að sá flokkur, sem hefir meiri hl. kjósenda á bak við sig, hafi meiri hluta þingmanna, en það álit ég einn aðalhyrningarstein lýðræðis og þingræðis.

Ég vil benda á, að samkv. kosningunum 1931 og 1933 hefðu hlutfallstölur flokka-anna verið þessar: Framsfl. hafði við báðar kosningar lægsta hlutfallstölu, við kosningarnar 1931 var hún 659. En eftir að búið hefði verið að úthluta hinum þingflokkinum uppbótarpingsætum, hefði hlutfallstala Sjálfstfl. orðið 804 $\frac{1}{3}$, en Alþfl. 885%. Hér er ekki mikið á mununum. Samkv. kosningunum 1933 var hlutfallstala Framsfl. 591, en eftir að uppbótarpingsætum hefði verið úthlutað, þá hefði hlutfallstala Sjálfstfl. orðið 686, en

Alþfl. 762. Munurinn er ekki mikill, og þó að hann kunni að vera einhver, þá verður hann að víkja fyrir nauðsyn þess að tryggja svo sem frekast er unnt, að meiri hl. kjósenda ráði meiri hl. þingsins.

Skal ég þá ekki fjölyrða frekar um þetta. Ég býst við, að allir hv. þm. hafi gert sér ljóst, hvað hér er um að ræða og að langar umr. hafi enga þýðingu til að sannfæra neinn. Ég vil að lokum minna á, að brtt. á þskj. 330, frá hv. þm. V.-Húnv. og fleiri, brýtur í bága við það samkomulag, sem við reyndum að koma á í n. Ég mun því greiða atkv. á móti henni.

Gisli Sveinsson: Ég skal aðeins á þessu væntanlega síðasta stigi málsins í Nd. víkja fáeinum orðum að brtt., sem ég hefi borið fram á þskj. 321 ásamt hv. 1. þm. Eyf.

Það hefir komið fram við umr. hér, og þó meira við umr. í Ed., að eitthvert samkomulag hafði verið gert um landslista á síðasta þingi og að stjkskr. gæfi til kynna, hverskonar samkomulag væri hér um að ræða. Ég viðurkenni, að samkomulag hafi orðið um þetta atriði að því leyti, sem um það er ákveðið í stjkskr., því að þar var sagt, að heimilt væri að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, og a. m. k. annaðhvert sæti á listanum skuli skipað frambjóðendum í einstökum kjördæmum. Um annað en þetta getur ekki hafa verið samkomulag.

Þetta ákvæði um landslista var sett inn í frv. á síðustu stundu, því að Alþfl. gerði það að skilyrði, að það væri tekið upp í sjálfa stjkskr. Nú gerði stjfrv. til kosningal. ráð fyrir landslista, svo sem vera bar, en þegar frv. kom út úr þessari d., var aðeins leyfð ein tegund landslista, sem sé, að allir frambjóðendur væru á listanum, m. ö. o. sá listi, sem er kallaður óraðaður landslisti. Þegar til Ed. kom, voru nokkrir menn, helzt Alþfl. menn, sem óskuðu, að væri leyft að hafa tvennskonar landslista, bæði raðaðan og óraðaðan, og þannig var frv. afgr. frá Ed.

Nú hefir skipað svo, að fulltrúi Alþfl. í stjkskrn. hefir gengið inn á, að þessu mætti víkja til. Hann hefir að visu haldið fast á að tryggja íhlutun flokksstjórn-

anna, og þannig ganga brtt. n. út á það hvað þetta snertir, að skrá megi fylgja frá flokkunum yfir það, hvernig þeir óska, að röðunin verði, og þeim heimilt að hafa áhrif á 3. hvern mann á listanum samkv. því, sem þeir eiga að gefa til kynna á skránni. Þetta tel ég alveg fullnægingu á þeirra óskum, og þess vegna álit ég, að hv. þm. N.-Ísf. þurfi ekki að telja þetta neina nauðasamninga, þegar þetta er allt frjálst. Og þó að þetta sé ekki eins og það var, þegar frv. fór út úr Nd., þá fullnægir þetta þó ákvæðum stjkskr., því að hér er ákveðinn landslisti, og jafnaðarmenn geta alveg eins og hinir flokkarnir haft áhrif á landslista með því að hafa frambjóðendur í nógu mörgum kjördæmum. Nú er í breyt., sem samkomulag hefir orðið um í n., gengið inn á þeirra svið um íhlutun þá, sem flokkarnir eiga að fá um röðun og skipun landslista. Brtt. á þskj. 330, frá hv. þm. V.-Húnv. og fleiri, raskar ekki þessu, að þeim sé heimilt að hafa íhlutun um skipun landslista, aðeins lagt til, að röðunin verði önnur en breyt. frá okkur segir. Hér er því ekki um nein svik eða brigðmælgir að ræða, hvorki fyrr né síðar, því að með öllum þessum brtt. er gengið lengra inn á þeirra mál en þörf krefur samkv. stjkskrfrv.

Þá er þessi brtt., sem borin er fram af mér og hv. 2. þm. Eyf. Hún snertir í raun og veru ekkert aðalatriðið í málinu, heldur er það leiðrétting á því, sem kom inn í kosningalögin. Það var samþ. í d. síðast, að vald flokksstjórnanna væri minnkað. Tilætlunin var sú í frv. stj., og eins í frv. eins og það kom frá n. hér í d., að viðurkenningu flokksstjórnar þyrfti til þess, að frambjóðandi í kjördæmi gæti talizt til stjórnmalaflokks. Þessu undu menn ekki vel, og þá bar ég fram ásamt þessum hv. þm. till. um það, að prófkosning í hverju kjördæmi skæri úr því, hverjir væru viðurkenndir hjá flokknum, en menn voru ekki ánægðir með það, og að síðustu var samþ. breyt., þar sem viðurkenningarvald flokksstjórnanna var afnumið, eins og nú stendur í 27. gr., að frambjóðandi í kjördæmi hafi rétt til að telja sig til ákveðins flokks, ef hann fær um það yfirlýsingu frá meðmælendum sínum. En þegar svo er komið, þá er óþarfi að halda því ákvæði, að frambjóð-

endur á efri hluta kjörseðils séu ekki aðeins til skýringar að kenna sig til ákveðins flokks, heldur að þeim sé raðað eftir flokksheiti, því að nú er ætlað til þess í frv. að raðað sé á listann eftir stafrófsröð flokkanna, en til þess er engin ástæða. Öðru máli er að gegna með landslistann. Þó þessi breyt. á röðun efri hluta listans verði samþ., þá heldur það ákvæði sér, sem nú er í frv., að á landslista skuli flokksstafrófið ráða, því að hann er óbreytanlegur, eins um land allt. Þessar tvær reglur eru því alveg sambærilegar, að á efri hlutanum sé raðað eftir stafrófsröð frambjóðenda, en á neðri hlutanum eftir stafrófsröð flokkanna. Þetta býst ég við, að flestir hv. þm. geti skilið og átt að sig á.

Vilmundur. Jónsson: Ég þakka hv. frsm. fyrir það, að hann hefir játað greiðlega, að þeir gallar séu á till. þeirri á þskj. 322, sem hann er meðflm. að, að nauðsynlegt sé að lagfæra hana að einhverju leyti. En þar sem nú liggur fyrir að afgr. málið endanlega frá þessari hv. deild, skilst mér, að vissara sé að taka þessa till. aftur og athuga heldur málið því betur í hv. Ed. Hv. Ed. hefir það samband við okkur stjkskrn.menn í Nd., að það er alls ekki ómögulegt fyrir hana að lagfæra þetta í samráði við okkur, og þá er hæstvf. forseti Nd. leystur úr þeim vanda að fella úrskurð um þetta deilumál. Þetta gæti líka flýtt fyrir afgreiðslu málsins, því að svo getur farið, að hæstvf. forseti verði að geyma atkvgr., ef hann á að fella úrskurð í málinu, svo sem óskað hefir verið frá báðum aðilum.

Ég vil nú minnast á örfá atriði þessa máls til frekari skýringar og til að svara því, sem ég til þessa hefi látið ósvarað af því, sem fram hefir komið.

Hv. 1. þm. Reykv. taldi það fjarstæðu, að flokkur, sem hefði 8 þús. atkv., fengi aðeins 4 þm. Þetta er þó ekki meiri fjarstæða en svo, að ef Alþfl. hefði við síðustu kosningar fengið 50 atkv. færra en hann fékk, þ. e. a. s. 6814 atkv., þá hefði hann aðeins fengið 2 þm. kosna. Hefði hann fengið 12 atkv. færra í Norður-Ísa-fjarðarsýslu og 38 atkv. færra á Seyðisfirði, hefði reyndin orðið þessi, að hann hefði aðeins fengið 2 þm. kosna.

Hæstv. forseti vil ég biðja að íhuga það áður en úrskurður fellur, að hv. flm. brtt. á þskj. 322 vilja úthluta uppbótarsætum í sem nánustu hlutfalli við afgangsatkv., sem þeir kalla. Hvar stendur þetta í stj-skr.? Þar er alls ekki um það rätt, að uppbótarpingsætin eigi að vera í sem réttustu hlutfalli við nein afgangsatkv., heldur að tala þm. hvers þingflokks, að viðbættum uppbótarpbm., verði í sem fyllstu samræmi við kjósendatölu flokkanna.

Hv. þm. Snæf. talaði um, að eftir aðferð þeirra hefði ekki orðið mikill munur á meðalatkv.tölum flokkanna við tvennar síðustu kosningar. Það má vel vera, að svo hefði viljað til í þau tvö skipti, en hann hefði orðið enn minni eftir „minni aðferð“. Og það er það sem stjskr. krefst — ekki, að munurinn verði nokkuð litill, heldur að hann verði svo litill sem unnt er, með þeirri uppbótarsætatölu, sem fyrir hendi er.

Ég hefi því miður ekki reiknað út atkvæðatölurnar frá síðustu kosningum, en þess þarf reyndar ekki, því að þetta reikningsdæmi er þannig, að ef það er rétt sett upp og rétt reiknað, þá verður niðurstaðan rétt, hvaða tölur sem eru teknar.

Ég vil spyrja hæstv. forseta: Finnst honum vafi á því, hvora aðferðina eigi að nota við úthlutun uppbótarsæta, til þess að fullnægja sem best ákvæðum stjskr., þegar atkvæðatölur bak við hvern þm. verða t. d. samkv. annari aðferðinni 1143, 750 og 441, en eftir hinni 800, 783 og 500? Er í því tilfelli nokkur vafi á því, hvor aðferðin nær tilganginum betur? Eða svo að annað dæmi sé tekið: Hvort er nær fullu samræmi, að atkvæðatölur bak við hvern þm. séu 1200, 720 og 1450 eða 947, 900 og 967? Eða tölurnar 741, 1000 og 500 eða 880, 800 og 500? Þessu líkar eru niðurstöðurnar, hvaða dæmi sem eru tekin. Önnur aðferðin, „min aðferð“, jafnar á milli flokkanna í hverju tilfelli, eftir því sem unnt er, en hin fer fjarri því.

Ég býst ekki við, að ég tali svo lengi, að hv. 1. þm. Reykv. játi, að hann hafi sannfærzt af því, sem ég segi, enda hygg ég, að honum sé ekki mikið áhugamál að láta sannfærast. Ég verð því miður að vera svo tortrygginn að álíta, að hv. sjálf-

stæðismenn beri þessa till. fram til að reyna að ásælast tvö uppbótarpingsæti, sem Alþfl. ber með réttu, miðað við það fylgi, er þeir hafa haft við undanfarnar kosningar. Þar endurtekur sig gamla sagan um að ágirnast lamb fátæka mannsins. Ég verð að segja, að það eru mjög óviðeigandi lyktir á samvinnu þessara tveggja flokka um þetta réttlætismál, stjskr.málið, sem nú er verið að leiða til lykta í þinginu. Verðum við Alþfl.menn þar að taka okkur í munn hið forn-kveðna: „Guð varðveiti okkur fyrir vin-um okkar“!

Jakob Möller: Ég skal, vegna þess að hv. þm. N.-Ísf. gerir svo mikið úr annmarka á till. okkar, leyfa mér að bera fram skrifl. brtt., sem ég vænti, að hæstv. forseti leiti afbrigða fyrir. Brtt. hljóðar svo: „Aftan við 2. málsg. komi ný málsg., svo hljóðandi: Meðaltal atkvæða flokks á hvern kosinn þingmann, sem ekki nemur 1% af öllum greiddum gildum atkvæðum í kosningum, skal þó því aðeins nota sem hlutfallstölu kosninga, að þingmenn flokksins, kosnir í kjör-dæmum, séu fleiri en 2; að öðrum kosti verður næstlægsta talan hlutfallstala kosninganna“. Þessi till., ef samþ. yrði, ætti að girða fyrir þann hugsanlega möguleika um óhæfilega lága hlutfallstölu. Hér er gert ráð fyrir, að lægsta tala verði aðeins notuð, ef flokkurinn fær kosna minnst 3 þm., en fái hann ekki svo marga þm. kosna, verður næstlægsta talan hlutfallstala.

Ég þarf ekki miklu að svara hv. þm. N.-Ísf. Hann benti á það sem sönnun þess, hvað lagt væri á tæpastu vað með till. okkar, að ef Alþfl. hefði fengið 50 atkv. færra en hann fékk við síðustu kosningar, hefði hann fengið aðeins 2 þm. kosna, en hann hljóp bara yfir það, að ef flokkurinn hefði orðið svo hart úti við kjördæmakosninguna, þá hefði hann vitanlega haft þeim mun meiri rétt til uppbótarsætanna, því að þá hefði hann haft svo mörg afgangsatkv., og það er það, sem okkar till. tryggir, að því fleiri afgangsatkv. sem hver flokkur hefir, því fleiri uppbótarsæti fær hann. (VJ: Atkv. á Seyðisfirði hækka lítið atkvæðatölu okkar). Það hækkar hana þó nokkuð, og það,

sem hér var um að ræða, var, að atkvæðatala þeirra ykist, en minnkaði ekki.

Hv. þm. N.-Ísf. sagði, að stjkskr. miðaði ekki við afgangsatkv. En við höfum sýnt fram á, að með brtt. okkar er réttlætinu fullnægt jafnvel betur en stjkskr. gerir ráð fyrir. Flokkarnir fá nákvæmlega jafnmarga þm. og þeir eiga rétt til. Þá eru eftir afgangsatkvæðin, og við þau verða uppbótarsætin að miðast. Um þetta þýðir ekki að taka einstök dæmi. Nokkur ójöfnuður hlýtur að koma fram, hvor aðferðin sem notuð er. Þótt hv. þm. N.-Ísf. leiti til Þorkels Þorkelssonar um þetta atriði, veit ég, að hann segir hið sama og ég. En okkar brtt. hefir það fram yfir hans, að ekki er hægt að nota sömu atkvæðin tvisvar til þess að hafa áhrif á kjördæmakosningar og landskjör.

Hv. þm. N.-Ísf. sagði, að við ætluðum með þessu að ná tveim uppbótarsætum af Alþfl. Eftir síðustu kosningum að dæma hefði Sjálfstfl. fengið einu sæti fleira og meiri hl. þingmanna, 25 af 49. En ef atkvæðamagn flokksins þá er athugað kemur líka í ljós, að á bak við hann stendur ákveðinn meiri hl. þeirra kjósenda, sem til greina kemur við skipun þingsins. Og ef flokkur hefir meiri hl. kjósenda á bak við sig, á hann líka rétt á meiri hl. þingmanna. Þetta er það, sem hv. þm. N.-Ísf. kappkostar að fyrirbyggja. Vera má, að honum takist það, en þó svo væri, er það ekki réttlætið, sem hefir hrósað sigri.

Frsm. (Thor Thors): Ég vil benda hæst-v. forseta á það, að höfuðtilgangur stjkskr. er sá, að meiri hl. kjósenda ráði meiri hl. þings, og það er einmitt það, sem brtt. okkar þremmenninganna tryggir. Það er því ekkert annað en fjarstæða að fara fram á, að slíkri till. sé vísað frá. Ég vil geta þess, að það var ekki útlit fyrir annað um tíma en að stjkskr. öll myndi verða sammála um þessa till. okkar. Hv. þm. N.-Ísf. var sammála okkur um hana, þangað til hann sá, að samþykkt hennar gat munað einu atkvæði fyrir Alþýðuflokkinn.

Hv. þm. N.-Ísf. sagði, að það væru kald-ranaleg endalok á samvinnu Sjálfstfl. og Alþfl. um þessi mál, ef brtt. okkar næði fram að ganga. En ég vil benda honum á,

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

að það var Alþfl. sem sleit þessari samvinnu þegar í þingbyrjun og einmitt á þeim stað, sem sízt skyldi í þessu máli, sem sé í stjkskrn., með því að ganga þar sameiginlega til kosninga með Framsókn. Þeir geta því kennt sjálfum sér um þessi samvinnuslit, og þó einkum hv. þm. N.-Ísf.

Hv. þm. sagði, að við vildum ná tveim sætum með ofbeldi af Alþfl. Um ofbeldi er hér auðvitað ekkert að ræða, og sætið, sem e. t. v. gæti oltið á, er ekki nema eitt. En hver veit, hvernig atkv. falla við næstu kosningar? Ber ekki hv. þm. N.-Ísf. það traust til flokks síns, að honum muni aukast fylgi? Vér sjálfstæðismenn treystum svo málstað vorum, að vér væntum þess fastlega að fá meiri hl. kjósenda, og viljum þá líka fá meiri hl. þingmanna. Þeir hv. þm., sem halda vilja í þingræðið, verða að skilja, að ekkert er ofbeldissstefnunum meiri styrkur en ef þingmenn brestur réttlætistilfinningu í þessum efnum og þingið skyldi af þeim sökum verða röng mynd af vilja kjósendanna.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt svo hljóðandi skrifleg brtt.: [Sjá þskj. 342].

Þar sem brtt. þessi er of seint fram komin og auk þess skrifl., mun ég leita afbrigða frá þingsköpum til þess að hana megi taka til meðferðar.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Vilmundur Jónsson: Það er ekki rétt með farið hjá hv. þm. Snæf., að ég hafi nokkurn tíma fallizt á brtt. þeirra félaga í nefndinni. Hinsvegar gekk ég út frá því, að okkur hlýti að koma saman um stærðfræðilega rétta lausn málsins, og grunaði þá ekki um neina græsku fyrr en ég, eftir nána athugun, hafði rekið mig úr skugga um, hvert vélræði var fólgið í till. þeirra. Að þingsætið sé eitt, sem þeir hyggja á að taka frá Alþfl. með þessum hætti, gerir aðeins líkinguna um lamb fá-tæka mannsins enn betur við eigandi, því að lambið var aðeins eitt.

Það, sem hv. þm. sagði um samvinnuslit Alþfl. og Sjálfstfl. í stjkskr.málinu, var

ekki heldur rétt, því að ég tala ekki um þann hégóma, hver verður formaður eða skrifari í nefnd. En hitt er frekar hægt að kalla samvinnuslit, að sjálfstæðismenn gera samninga við andstæðinga stjórnarskrárinnar um kosningalögin. En heiður þeim, sem heiður ber, og ég get skýrt frá því, að ég hefi von og jafnvel vissu fyrir því, að andstæðingar stjórnarskrárbreytinganna, framsóknarmenn, muni verða réttlætisins megin í þessu máli og greiða atkv. á móti hinni svivirðilegu brtt. i-haldsmanna við 127. gr.

Viðvíkjandi þeirri skriflegu brtt., sem forseti var að lesa upp, verð ég að segja, að ég á erfitt með að sjá, á hvern hátt hún bætir úr fjarstæðum aðaltill., enda var hún illa skrifuð og illa upp lesin af hæstv. forseta. Ég get hugsað, að ýmsum fleirum en mér hafi veitst erfitt að átta sig á henni.

Ég held, að réttast sé að fresta atkvgr. til morguns, til þess að mönnum gefist enn kostur á að athuga öll atriði málsins. Enn eru tveir, þrír dagar eftir af þingi, svo að nægur tími ætti að vera til að afg. kosningalögin á þeim tíma, þótt atkvgr. sé frestað til næsta dags.

Frsm. (Thor Thors): Ég sé enga ástæðu til að fresta atkvgr. lengur en þá til kvöldfundar kl. 9, eða svo. Verði atkvgr. frestað lengur, vinnst ekki tími til að prenta frv. með áorðnum breyt., en það þarf að koma fyrir efri deild á morgun. Virðist fullt útlit fyrir, að málið fari í Sp. En ef norðanþingmenn eiga að ná heim til sín fyrir jól, verða þinglausnir að fara fram á föstudag.

Forseti (JörB): Ég hefi enga tilhneigingu til að draga málið á langinn, en þar sem þetta er svo merkilegt mál og aðalmál þingsins, tel ég ekki rétt að flaustra því af á nokkrum mínútum. Ég fyrir mitt leyti hefi ekki haft tíma til að kynna mér þær brtt., sem fram eru komnar og nú var útbýtt á fundinum, og nú síðast var að koma fram skrifl. brtt. Ég held því, að heppilegast væri að veita nokkurn frest, svo n. gæti komið saman, og ég vona, að það ætti ekki að verða til að tefja málið. Vildi ég gjarnan heyra álit nefndarhlutanna um þetta.

Ólafur Thors: Ég óska eftir að fá atkvgr. um málið nú þegar. Ég minnst þess, að ég bað forseta fyrir skömmu að fresta atkvgr. í einu máli, um kaupin á góðtemplaralóðinni, af því að tveir menn voru fjarstaddir, sem afgreiðsla málsins valt á, en forseti neitaði því. Snerist þó málið um 150 þús. kr. framlag úr ríkissjóði. Hitt var svo ekki honum að þakka, þótt forlögin reyndust svo holl ríkissjóðnum í þetta sinn, að þáltill. væri drepin í Nd. Vænti ég, að forseti fylgi sínu eigin fordæmi og láti nú ganga atkv. um kosningalögin. Mun ég þó beygja mig, ef sjálfstæðismenn í stjkrn. telja von um samkomulag, en mér skilst, að það sé ekki fyrir hendi.

Forseti (JörB): Ég reyni, eftir því sem mér er unnt, að taka tillit til óska hv. þm. Það, sem hv. þm. G.-K. sagði um atkvgr. um góðtemplaralóðina, er ekki nema að nokkru leyti rétt, því óskinn um frestun kom ekki fram frá honum, fyrr en komið var fram í miðja atkvgr., og heimtuðu þá aðrir hv. þm., að haldið yrði áfram.

Vilmundur Jónsson: Ég hefi umboð frá meiri hl. stjkrn. til að óska þess, að atkvgr. verði frestað hæfilega lengi, vegna þess að einn nm. er veikur og má ekki fara út að kvöldlagi, en hefir hinsvegar læknisleyfi til að fara sem snöggvást út að degi til og gæti þá orðið viðstaddur atkvgr.

Frsm. (Thor Thors): Ég vil minna hæstv. forseta á það, að hann fékkst ekki um daginn til þess að fresta umr. um kaup á gamalli sildarverksmiðju, þó að frsm. minni hl. væri fjarverandi. Ég tel víst, að við í stjkrn. gætum verið búnir að bera ráð okkar saman svo snemma, að fundur gæti aftur orðið kl. 10, og væri þá séð fyrir öllu.

Jakob Möller: Ég geri ráð fyrir, að forseta sé það kunnugt, að ólíklegt er, að nokkurt samkomulag verði á milli nefndarhlutanna. Ég tel alls engar líkur til þess, og hv. þm. N.-Ísf. hefir lýst yfir hinu sama óbeinlinis. Viðvíkjandi frestun vegna fjarvista er það að segja, að þær geta eins orðið á morgun. Þótt ann-

ar nefndarmaðurinn, sem er veikur, komi á morgun, getur eins verið, að hinn vanti enn, og ætlar hæstv. forseti þá að fresta aftur?

Ólafur Thors: Ég kom hingað á fundinn í forboði læknis eftir að hafa legið í heila viku. Ég get því alveg eins búist við því að liggja rúmfastur á morgun, en ég álit, að ég eigi ekki að gjalda þess og missa atkvæðisrétt minn, þótt einhvern annan vanti, sem minna hefir viljað eða þorað að leggja á sig vegna þingmanns-skyldu sinnar.

Bernharð Stefánsson: Ég vil alvarlega óska þess, að þeim tveim nm., sem eru fjarverandi, verði gefinn kostur á að vera við atkvgr. í þessu máli. Æskilegast væri auðvitað, að fundurinn gæti orðið í kvöld, ef sá nm., sem er veikur, gæti fengið læknisleyfi til að sækja hann. Annar þeirra nm., sem eru fjarstaddir, er annar af frsm., og þar sem ekkert hefir heyrzt frá þeim flokki, er hann fylgir, vil ég eindregið óska eftir því, að umr. verði ekki slitið nú þegar.

Forseti (JörB): Mér þykir leitt, hve mikið kapp menn leggja á, að atkvgr. fari fram nú þegar. Og ég vil vona, að hv. þm. G.-K. lifi það, að geta greitt atkv., þó atkvgr. fari ekki fram að þessu sinni. Þetta er höfuðmál þingsins, sem hér liggur fyrir, og er því ekki sambærilegt við önnur smærri mál. Um það mál, er hv. þm. Snæf. nefndi, bræðslustöðina á Vestfjörðum, er það að segja, að ég ætlaði mér að verða við óskum hans um að taka málið ekki fyrir, sakir þess að hann var fjarverandi. En því var harðlega mótmælt, að málið væri tekið út af dagskrá, af meira hl. þeirra manna, sem málið flutti. Og þótt það kunni að vera þýðingarmikið, þá ætla ég þó, að það sé ekki sambærilegt við þetta mál. Eigi að siður ætlaði ég að verða við þessum tilnælum hv. þm., sökum þess að ég vil gjarnan taka eins mikið tillit til hv. þm. eins og mögulegt er. En þegar sterk mótmæli komu fram gegn því, að málið yrði tekið út af dagskrá, af hálfu nefndarinnar, sem málið flutti, þá sá ég mér ekki fært að taka það út upp á mitt eindæmi og bar

það þess vegna undir d. og greiddi sjálfur atkv. með því, að málið yrði tekið út af dagskrá. Mér finnst því hv. þm. ekki hafa ástæðu til að finna að þessum gerðum, þótt ég ásamt honum væri þorinn ofurliði.

Ingólfur Bjarnarson: Mér þykir furðu gegna það kapp, sem kemur hér fram hjá hv. sjálfstæðismönnum, að vilja endilega hespa þetta mál af nú í kvöld, og er það þó einmitt það málið, sem þinginu er stefnt saman til að afgr., og fyrir liggur beiðni frá meiri hl. n. um að fresta málinu. Það er vitað, að a. m. k. einn þm. er veikur og getur ekki komið til atkvgr. í kvöld. Það situr heldur illa á þeim, sem alltaf eru með réttlætismálin á vörunum, að vilja nú endilega hespa þetta mál af. Ég ætla ekki að fara að skora neitt á forseta í þessu máli. Ég veit, að hann gerir skyldu sína. En ég vil segja það við hv. þm. Snæf., sem fór að bera okkur Norðlendinganna fyrir brjósti, að hann þarf ekki að bera fram nein tilmæli, a. m. k. ekki fyrir mína hönd, um að ljúka þingstörfum mín vegna.

Bernharð Stefánsson: Ég hefi mikinn hug á því að komast heim með þeirri ferð, sem nú fellur, en ég býst við, að það geti orðið, þótt atkvgr. dragist eitthvað. Annars er vist umr. um málið alls ekki slitið, og ég ætla því að nota tækifærið til þess að segja örfá orð um málið sjálft, ef það er leyflegt.

Forseti (JörB): Það eru þingskapaatriti, sem nú eru rædd. En hv. þm. getur fengið orðið seinna, ef hann óskar.

Ólafur Thors: Mér þótti hv. þm. S.-Þ. hitna þegar hann stóð upp, enda stendur hann ekki ofi upp, svo að það bregður til tíðinda. Honum hefir runnið til rifja að afgr. mál í fjarveru manns, sem er veikur, en þegar ég bar fram kröfu um, að mál væri tekið út af dagskrá vegna þess, að einn maður var þá veikur, og það mál reið nú á 150 þús. kr. fyrir rikissjóð, þá varð mér litið framan í hv. þm. S.-Þ., og mér virtist hann harla ljótur ásýndum. -- Ég ætla nú samt að bera þann norðanþm., sem var að tala á eftir

honum, fyrir brjósti. hv. 1. þm. Eyf., sem langar sérstaklega til að komast heim. (BSt: Það er hægt fyrir því). Ef ég verð veikur á morgun, þá geri ég ráð fyrir, að það verði gerður rammur skráður að því, ef annar eins maður og ég verð ekki við. Ef ekki má afgr. málið þegar hv. 1. þm. S.-M. er veikur, þá vona ég, að hæst. forseti úrskurði, að ekki megi afgr. það, ef þm. G.-K. er veikur. Ég vil skora á hæst. v. forseta, að hann beri það undir d., hvort haldið verði áfram þar til yfir lýkur. Hann segist hafa gert það fyrr, og ég vona, að eins verði þá gert nú.

Hannes Jónsson: Það er kominn nokkur hiti í þessar umr. og mér þykir gaman, að svo skuli vera einmitt um þetta mál, því að ég varð fyrir því í fyrra að vera neitað um tveggja stunda frest, þegar verið var að afgr. sjálfa stj. og bornar voru fram stórfelldar brtt. án þess að þm. hefðu nokkuð um þær vitað. Þá voru allir sammála um að neita um fundarhlé. Nú er þó ekki nema um kosningalögin að ræða. En þá er allt annað uppi á teningnum. Nú eru látin dýnja þung högg og stór út af því, hvort haldið skuli áfram eða gera verkfall. Það er gott, að fleiri fái að komast í þessi spor en ég. Annars skal ég stinga upp á ráði til samkomulags í þessu efni, ef nú á að fara að fresta fundi, og það er, að hæst. forseti úrskurði, að bæði hv. 1. þm. S.-M. og hv. þm. G.-K. verði veikir á morgun.

Frsm. (Thor Thors): Það var út af ummælum hæst. forseta áðan, að ég vil geta þess, að við sjálfst. menn á stj. krn. gerum það ekki að ágreiningsmáli, þótt fundinum verði frestað um nokkrar klukkustundir. Við erum undir það búnir að mæta í kvöld, t. d. kl. 11 eða jafnvel á miðnætti. Ég býst við, að hv. þm. G.-K. sé það karlmenni, að hann geti mætt hér, þótt seint sé orðið, og skil ekki í, að ungum manni eins og hv. 1. þm. S.-M. verði þá mikið fyrir því, ef hann býr sig vel og gætir allrar varúðar á leiðinni.

Forseti (JörB): Ég held nú ekki, að frekari umr. hafi mikið að þýða. (Dómsmrh.: Það held ég ekki heldur). Mér þykir leitt, hvað menn leggja mikið kapp á

þetta, þar sem svo lítið ber á milli. Það hefir verið heimtaður af mér úrskurður um till., sem ekki er neitt hégómamál, og mun ég því taka málið út af dagskrá og fresta umr. til morguns. (ÓTh: Heyr á endemi).

Umr. frestað.

Á 28. fundi í Nd., 7. des., var fram haldið einni umr. um frv. (A. 278, 320, 321, 322, 323, 330, 337, 342).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 337. — Afbrigði leyfð og samþ. með 15 slj. atkv.

Bernharð Stefánsson: Ég hefi borið fram brtt. á þskj. 337, við 54. gr. frv., um að síðari hl. 2. málsgr. ásamt 3. og 4. málsgr. þeirrar gr. falli niður. Þessi hluti gr., 54. gr., sem ég vil láta falla niður, er um það, að setja skuli við nafn hvers frambjóðanda á kjörseðilinn, hvaða flokki hann tilheyrir.

Þá hefi ég einnig á þskj. 321 borið fram brtt. ásamt hv. þm. V.-Sk., um að frambjóðendum skuli raðað á kjörseðil eftir stafrófsröð, en ekki eftir flokkum, eins og nú er ætlað til samkv. frv.

Verði báðar þessar till. samþ., till. frá mér einum og till. frá okkur hv. þm. V.-Sk., þá mundi efri hluti kjörseðilsins lita út eins og kjörseðlar hafa lítið út hingað til, þannig, að frambjóðendum væri raðað þar í stafrófsröð, án þess að aðrar reglur væru þar um. Þessa tilhögun verð ég að telja heppilegasta eins og nú er málum háttað.

Eins og hv. þdm. muna, þá var upphaflega ætlað til eftir frv., að til þess að geta boðið sig fram fyrir stjórnmalaflokk þyrfti flokksstjórnin að viðurkenna framboðið. Þetta þótti ýmsum hv. þm. of ófrjálslegt og fannst flokksstjórn um með því gefið of mikið vald. Og ég skal játa það, að ég var í tölu þeirra þm., sem þannig litu á.

Þegar þetta frv. var hér fyrr til meðferðar í þessari hv. d., bar ég því fram brtt. ásamt hv. þm. V.-Sk., um að prófkosning flokksmanna í kjördæmi skyldi skera úr um það, hver væri löglegur frambjóðandi flokksins. Þetta hefði mér þótt sanngjarnasta og eðlilegasta lausn

þessa atriðis, því að ég fæ ekki séð, hverjir eru réttbærari til þess að skera úr um það, hver eigi að vera framhjóðandi flokks í kjördæmi, heldur en einmitt flokksmenn þess hins sama flokks í því kjördæmi. En þessi till. okkar hv. þm. V.-Sk. kom ekki til atkv. í það skipti, sökum þess að önnur till. var samþ., sem gekk lengra í þessa átt, og var um það, eins og menn muna, að yfirlýsing framhjóðandans um það, í hvaða flokki hann væri, skyldi nægja. Eftir frv. eins og það er nú orðið getur því hver sem er boðið sig fram í hvaða flokki, sem hann vill. Menn geta því boðið sig fram samkv. frv. í þeim flokki, sem þeir eru alls ekki í, og þannig geta menn, ef svo ber undir, villt á sér heimildir. Mér finnst, hvað sem um þetta má segja að öðru leyti, að það sé alveg óþarfi, að kjörseðillinn sjálfur staðfesti yfirlýsingu slíkra manna, hvaða flokki þeir tilheyra, — manna, sem alls ekki eru í flokknum, heldur hjóða sig fram sem slíkir aðeins að yfirvarpi. Þess vegna vonast ég eftir, að till. mín verði samþ., þó að hún sé fullseint framkomin. Hún kemur þó í veg fyrir það, að menn geti notað kjörseðilinn til þess að villa á sér heimildir.

Um deilu þá, sem hér varð í gærkvöldi, skal ég ekki fjölyrða, enda býst ég við, að líta megí á það mál sem að mestu útrætt. Þessi deila hefir eingöngu verið á milli fulltrúa sjálfst.manna og jafnaðarmanna í stjkskrn. Við framsóknarmenn í stjkskrn. tókum ekki þar neina afstöðu til þessa deiluatríðis, enda var engin ástæða til þess að ætla, að þessar till. mundu koma fram, eftir starfi n. að dæma áður, og ég skal aðeins geta um það í þessu sambandi, að stjkskrfrv. er nú húið að ganga í gegnum báðar d. án þess að þetta atriði hafi komið til greina.

Það hefir verið húizt við því af flestum mönnum, sem um þetta mál hafa rætt, að við framsóknarmenn mundum einskis í njóta af þessum uppbótarsætum. a. m. k. fyrst um sinn. Það var svo um tíma, að meðal margra manna af öllum flokkum var eins og enginn gæti hugsað sér, að kosningar gætu nokkurntíma farið öðruvísi í kjördæmunum en þær fóru 1931, því að við þær var allt miðað, og samkv. þeirri kosningu hefðum við fram-

sóknarmenn ekkert uppbótarpingsæti fengið, eins og gefur að skilja. En vitanlega getur orðið breyt. á þessu fyrr en varir. En ég geri nú samt ráð fyrir því, að a. m. k. við næstu kosningar komi ekki til þess, að við framsóknarmenn fáum neitt uppbótarpingsæti, og þess vegna er engin ástæða fyrir mig að hafa nokkur afskipti af úthlutun þeirra með tilliti til nokkurra hagsmuna mínum flokki til handa. En úr því að uppbótarsætin eru veitt á annað borð, þá er rétt, að þau bæti virkilega úr því misrétti, sem á hefir þótt vera milli flokka í kosningum.

Alltaf undanfarið, þegar talað hefir verið um þetta misrétti milli flokka, hefir verið lögð áherzla á það, að misjafnlega margir kjósendur stæðu á bak við hvern þm. hvers flokks. Og þær till., sem fram hafa komið til umbóta í þessu efni, hafa allar verið um það, að minnka þennan mismun, og ég þori að fullyrða, að þetta var tilgangurinn með þeirri stj.skr.breyt., sem samþykkt var á síðasta þingi og nú hefir verið gengið endanlega frá. Nú finnst mér fyrir mitt leyti alveg vafa- og tvímælalaust, að þessum tilgangi verður betur náð með till. hv. þm. N.-Ísf. á þskj. 323 heldur en með till. sjálfstm. í stjkskrn. á þskj. 322. Mér virðist það ótvírætt, að með till. hv. þm. N.-Ísf. verði kosningin jafnari heldur en með hinni till., og það, að jafna kosningarréttinn, er það, sem barátta síðustu ára hefir snúizt um.

Mér virðist, að til þess að komast sem næst réttu hlutfalli milli kjósendafjölda og þingmannafjölda, þurfi niðurstaða allrar kosningarinnar að vera sem líkust niðurstöðu hlutfallskosningar, — sem líkust því, að landið allt væri eitt kjördæmi með hlutfallskosningu. En hv. sjálfstæðism. leggja til, að aðeins hluti kosningarinnar fari eftir reglum hlutfallskosninga. (JakM: Hvor hlutinn er það nú?). Það eru þessi afgangsatkvæði, sem þeir eru að tala um, en sem ég hefi ekki verulega skilið, hvað átt er við með, því það, sem hv. 1. þm. Reykv. kallar afgangsatkvæði, hefir áreiðanlega í sumum tilfellum orðið til þess að koma einhverjum þm. að, og það get ég ekki almennilega skilið, hvernig hægt er að kalla afgangsatkvæði.

Þeir leggja til, hv. sjálfstæðism., að áður en kemur til úthlutunar uppbótarpingsæta sé dregin frá flokksatkvæðunum hlutfallstala kosningarinnar margfölduð með þingmannatölu flokksins og uppbótarsætin aðeins reiknuð eftir þeim afgangi, sem þá verður. M. ö. o.: Þeir leggja til, að uppbótarsætin séu reiknuð út eftir hluta kosningarinnar. Ef þetta er mesta réttlætið, þá er mjög vafasamt, að rétt hafi verið að fjölga þm. Reykv. Heldur hefði átt að verja þeim þingsætum til uppbóta samkv. þessari reglu. En þegar stjkskrfrv. var hér til meðferðar á hæstv. Alþingi í fyrra, þá minnst ég þess ekki, að nokkur af þm. Sjálfstfl. kæmi fram með neina till. í þá átt, að þm. yrði ekki fjölgað hér í Rvík.

Það er sýnilegt, að regla sú, sem fram er sett í till. hv. sjálfstæðism. í stjkskrn., gefur stórum flokki betri aðstöðu til uppbótarpingsæta heldur en litlum flokki, af þeirri einföldu ástæðu, að afgangstala hans verður að öllum jafnaði hærri heldur en hjá litlum flokki, jafnvel þótt litli flokkurinn hafi orðið fyrir meira ranglæti í kjördæmakosningunum heldur en stóri flokkurinn. Ég skal að visu játa, að væru uppbótarpingsætin ótakmörkuð, kæmi þetta auðvitað í sama stað niður, því að þá mætti ná fullu jafnrétti með báðum þessum aðferðum. En nú eru uppbótarsætin takmörkuð samkv. stjkskr., sem nýlega er búið að samþ. og samkv. því kosningalagafrv., sem hér liggur fyrir. Það kann vel að vera, að þau reynist nægilega mörg við næstu kosningar og fleiri kosningar þar á eftir, og þá er allt eins og það á að vera, en fari svo, að þau nægi ekki, þá hlýtur það með aðferð sjálfstæðism., „Möllers aðferðinni“ svo kölluðu, að ganga út yfir minnstu flokkana, sem rétt eiga til uppbótarsæta.

Ég hefi fylgt þeim breyt., sem nú er verið að gera á kjördæmaskipuninni, þó ýmsir litu svo á, að það væri á móti hagsmunum míns flokks. En ég hefi talið það rétt, að allir landsmenn hefðu sem jafnastan kosningarrétt. Ég hélt því fram þegar í kosningunum 1931, að kosningarréttur ætti að vera sem jafnastur. Ef því verður ekki trúað, má leita vitnis hjá hundruðum manna í Eyjafirði, sem mál mitt heyrðu á fundum þar. Minn flokkur

hefir engra flokkshagsmuna að gæta nú í þessu máli, svo að sýnilegt sé. En ég vil, eins og ég hélt fram 1931, að sem mest réttlæti náist með þeim breyt., sem nú er verið að gera, og tel ég, að þannig komi þær að mestu gagni. Þetta tel ég, að náist beztt með till. hv. þm. N.-Ísf., og mun ég því fylgja henni.

Ég hefi viljað taka þetta fram um mína afstöðu, af því að ég hefi átt sæti í stjkskrn., og í þessu efni hefir enn ekkert verið lagt til málanna frá hendi míns flokks. En ég geri ráð fyrir, að flokksbræður mínir í n. hafi sömu afstöðu og greiði atkv. með till.

Halldór Stefánsson: Það er ekki með öllu óskemmtilegt að hlýða á fulltrúa þeirra flokka, sem misnotað hafa orðið „réttlætismál“ svo hrapallega nú um hríð, vera að deila um það innbyrðis, hvað sé réttlæti í þessu efni. Hv. þm. N.-Ísf. kallar það réttlæti, að reglunum sé hagað þannig, sem **hans flokki** gæti orðið mest til framdráttar, en fulltrúar sjálfstæðismanna telja réttlætinu fullnægt, ef reglunum væri hagað þannig, að **stærsti flokkurinn**, þ. e. þeirra eiginn flokkur, hefði mestan hagnað af. Báðir ákölluðu forseta hástöfum um að koma sínu máli til liðs og úrskurða till. hins aðilans frá atkvgr., af því hún kæmi of nærri stjkskr. Hæstv. forseti er nú í ólíkt meiri vanda staddur en þegar ég krafði hann um samskonar úrskurð um ákveðið atriði í frv. af þessum sömu ástæðu. Þá vísaði hann til þessara sömu manna sem „autoritet“, sem hann byggði á úrskurð sinn, sem nú liggja í hárinu hver á öðrum.

Annars er þessi deila um flokkshagsmuni aðeins forleikur að þeirri deilu, sem framundan er, um það, hvort herra eigi að setja flokkshagsuni eða hagsmuni þjóðarinnar. Er ekkert líklegra en að slíkar deilur endi með því, að lýðræðið liði undir lok. Með þessu er því þjóðræðið að brugga sjálfu sér banaråd. Ég vara við þessu, því að þegar flokkshagnaður og ofbeldishugur er látið sitja í fyrirrími fyrir þjóðarhagsmunum, þá er ekki langt til þess, að allt logi í ófriði innanlands, og endirinn verður sá, að lýðræðið verður afnumið, eins og við þekkjum dæmi til úr sögunni.

Um brtt. á þskj. 322 og 323 hefir aðallega verið deilt við þessa umr. Þær hafa verið bornar saman hvor við aðra, en minna gert að því að bera hvora þeirra um sig saman við ákvæði frv. eins og þau eru. Við þessar umr. hefir mér orðið það ljóst, að till. hv. þm. N.-Ísf. er réttari og réttlátari en till. sjálfstæðismanna. Hitt er þó vafamál, hvort hún er betri en ákvæði frv. eins og það er. Ég skal að visu játa, að það er erfitt að átta sig á jafnflóknu máli og þessu á svo skömmum tíma, en mér skilst þó eftir þá stuttu yfirvegun, sem kostur hefir verið á, að ákvæði frv. séu engu verri. Mér virðist, að brtt. hv. þm. N.-Ísf. geri ráð fyrir að úthluta uppþótarsætum, þar til komið er niður fyrir hlutfallstöluna. Það má vera, að þessi skilningur sé ekki í samræmi við skilning meiri hl. Auk þessa efast ég stórlega um, að niðurlag till. sé rétt orðað.

Ég mun greiða atkv. á móti þessari till. hv. þm. N.-Ísf., kýs heldur frvgr. óbreytta.

Ég ætla ekki að ræða um þær aðrar till., sem hér liggja fyrir. Ég get fallið á allar þær till., sem n. ber fram einhuga, og sömuleiðis á till. hv. þm. V.-Sk., hv. 1. þm. Reykv., hv. 1. þm. Eyf. og hv. þm. V.-Húnv.

Jón Pálmason: Ég hefi að þessu ekki tekið þátt í umr. um þau deilumál, sem hér liggja fyrir, en vil þó ekki láta hjá líða að segja nokkur orð. Ég lit svo á, að mismunur á aðferðum till. á þskj. 322 og 323 komi ekki til greina svo lengi sem 11 uppþótarsæti nægja til jöfnunar á milli flokka. Mismunurinn kemur þá fyrst til greina, þegar 11 þingsæti nægja ekki. En ég held, að það sé orðum aukið, sem haldið hefir verið fram, að oltið gæti á fleiri þingsætum. Ég hygg, að aldrei geti verið vafi um nema eitt þingsæti. Eftir till. á þskj. 322 eru meiri líkur til þess, að það þingsæti falli til stærri flokksins, en eftir till. á þskj. 323 fellur þetta baráttuþingsæti á þann minni.

Hér er vafasamt, hvort á að reikna uppþótarsæti eftir afgangsatkvæðum eða taka öll atkvæðin og reikna út eftir þeim. En mér finnst réttara að taka afgangsatkvæðin og reikna eftir þeim, því að það

eru þau, sem gefa rétt til uppþótarsæta fyrir einstaka þingflokka. Ég er ekkert hikandi að fylgja till. á þskj. 322, og ég tel slíkt fjarstæðu eina að ætla, að hún sé brot á stjkskr. Það hefir líka mikla þýðingu fyrir okkar pólitíska líf, að einn þingflokkur geti náð meiri hl. í þinginu og beri ábyrgð á stjórninni. Og það er sem stendur aðeins einn flokkur, Sjálfstfl., sem getur náð meiri hl. við næstu kosningar. Mér virðist því eðlilegt, að þetta baráttuþingsæti falli til stærsta flokksins fremur en til hins minnsta, því að það mundi aðeins veikja afstöðu þess flokks, sem að sjálfsögðu ætti að bera ábyrgðina á stjórn landsins. Það má ef til vill segja, að við sjálfstæðismenn litum með þessu aðeins á flokkshagsmuni okkar, en ég lit hér aðeins á þjóðarhagsmunina, þó að svo vilji til sem stendur, að það er Sjálfstfl., sem er stærsti flokkurinn.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að hans flokkur hefði engra hagsmuna að gæta í þessu efni. Ég tel það vafamál; það er a. m. k. kunnugt, að Framsfl. og Alþfl. hafa haft bandalag sín á milli um kosningu embættismanna þingsins, og einnig hefir því verið lýst yfir í blaðagrein, að þessir tveir flokkar væru að hugsa um að mynda stjórn, svo að hagsmunir hans flokks fara að verða nokkuð tengdir hagsmunum Alþfl.

Hv. þm. N.-Ísf. komst svo að orði, að hér væri verið að seilast eftir eina lambi fátæka mannsins. Þetta var næsta óheppilega orðað hjá hv. þm. Mér virðist, að hann þurfi ekki að bera sig svo fátæklega, þar sem hans flokkur hefir nú æðsta mann þingsins og vonir fyrir þennan hv. þm. að komast í stjórn landsins, ef hann heldur jafnvel á hinum pólitísku spilum sem að undanfórnu. Þegar svo er komið, þá verður kosið aðeins um það tvennt, hvort menn vilji þjóðnýtingu og ríkisrekstur eða frjálsa samkeppni. Ég vona nú, að þeir verði alltaf fleiri, sem kjósa hina frjálsu samkeppni.

En þegar talað er hér um ranglæti og að oltið geti á fleiri þingsætum, þá sé ég ekki, að hér sé um að ræða nema eitt sæti, og ég álit, að þá sé eðlilegra, að það renni til stærsta flokksins, og mun því greiða atkv. með till. á þskj. 322.

Jakob Möller: Það er aðeins örstutt aths., sem ég þarf að gera út af ummælum hv. 1. þm. Eyf. Hann sakaði okkur sjálfstæðismenn um það, að við vildum ekki láta alla kosninguna fara eftir hlutfallskosningareglum. En hv. þm. gætir þess bara ekki, að það eru þá ekki bara sjálfstæðismenn einir, sem ekki vilja þetta, því að stj. bannar þetta með því að fyrirskipa meirihlutakosningu í kjördæmum. Ef það er nú hinsvegar meining hv. þm., að samkv. till. hv. þm. N.-Ísf. fari öll kosningin fram eftir reglum hlutfallskosninga, þá virðist enn rétt að heina athygli hæstv. forseta að því, hvort sú till. muni þá ekki síður samrýmanleg stj. en till. okkar sjálfstæðismanna. Annars er það um okkar till. að segja, að samkv. henni fer kosningin þannig fram, að að nokkru leyti er fylgt fram fullu jafnrétti milli flokka, með því að áskilja hverjum kjördæmiskosnum þingmanni jafnt atkvæðamagn, en að nokkru leyti er farið eftir venjulegum reglum hlutfallskosninga, eins og berum orðum er tekið fram, að gert skuli, í stj. r.

Reiðilestur hv. þm. N.-M. út af því, að sýnt sé, að í þessu máli eigi að meta flokkshagsmunina meira en þjóðarhagsmunum, skil ég svo, að flokkar þeir, sem eru í meiri hl. í þessari deild, muni ætlast þetta fyrir, enda er talið, að samvinna sé ráðin milli þeirra upp úr næstu kosningum. En ég hef ekkert á móti því, þótt hv. þm. sýni það með atkv. sínu, að þeir meti flokkshagsmunum meira en annað. Hitt væri óviðkunnanlegra, ef hæstv. forseti sýndi það í úrskurði sínum, og dettur mér ekki í hug að gera honum þær getsakir.

Bernharð Stefánsson: Ég þarf ekki að svara þeim andmælum, sem flutt hafa verið gegn því, sem ég sagði. Mér er mikið áhugamál, að þingi geti verið lokið sem fyrst, svo að við Norðurlandsþm. getum komið heim fyrir helgi. Það hefir ekki heldur verið hrakið neitt af því, sem ég sagði, að meiri jöfnuður næðist með till. hv. þm. N.-Ísf. Hitt er allt annað mál, að þeirra flokkur mun hafa meiri hagsmunum af því að till. sjálfstæðismanna nái samþykki. En ég vil vekja athygli á því, að það, sem sýnast flokkshagsmunir í dag,

getur snúizt til óhags á morgun. Það er enginn kominn til þess að segja, að þeirra flokkur verði sá stærsti í framtíðinni, og þá verður það ef til vill andstöðuflokkur þeirra, sem græðir á þeirra eigin till. í framtíðinni. Afstaða kjósendanna til flokkanna getur breytzt óðar en varir, svo að ég held, að hv. sjálfstæðismenn ættu að fara varlega í að hafa þetta sjónarmið, og hafa heldur það sama og ég og reyna að finna, hvað er réttlátast í þessum efnum.

Hv. þm. A.-Húnv. játaði, að hann hefði þann tilgang með sinni afstöðu, að hann vildi stuðla að því, að stærsti flokkurinn gæti náð meiri hl. þingsæta. Það getur verið gott og blessað, að einn flokkur hafi meiri hl. þingsæta og geti þannig einn borið alla ábyrgð á löggjöfinni og stjórnarfarinu í landinu, en ég er nú svo mikill lýðræðismaður, að ég játa þessu því aðeins, að flokkurinn hafi meiri hl. þjóðarinnar á bak við sig, en ef hv. þm. A.-Húnv. athugar till. flokkshæðra sinna í stj. r., hlýtur hann að sjá, að þetta getur náðst án þessa óhjákvæmilega skilyrðis, og ég tel það heldur ekki æskilegt fyrir neinn flokk að hafa meiri hl. hér á Alþingi án þess jafnframt að hafa meiri hl. kjósenda á bak við sig.

Það var auðskilið á ræðu hv. þm. A.-Húnv., að hann taldi þetta hagsmunamál fyrir Sjálfstfl. En það má minna á það í þessu sambandi, að flokkurinn hefir ekki undanfarið talað mikið um hagsmunum sína, a. m. k. ekki opinberlega, heldur réttlætið í þessum málum eitt, og ekkert annað. Það stendur hinsvegar óhrakið, og hefir meira að segja ekki verið gerð tilraun til að hrekja það, að réttlætið í þessum málum, sem er það, að þm. flokkanna hafi sem jafnasta kjósendatölu, næst bezt með till. hv. þm. N.-Ísf.

Hv. þm. A.-Húnv. endaði ræðu sína með slettum til okkar framsóknarmanna, og sé ég að vísu ekki ástæðu til að svara því sérstaklega. Ég vil þó segja það, að Framsfl. mun haga sér að því er snertir samstarf við aðra flokka eftir því, hvernig hann getur bezt komið stefnumálum sínum fram. Við framsóknarmenn höfum um skeið haft samvinnu við Sjálfstfl., og með þeirri samvinnu gátum við komið mikilsverðum málum fram, og eins mun-

um við framvegis, ef við höfum sömu hagsmuni af, vera í samvinnu við aðra flokka. Framsfl. gengur ekki inn á það að vera aðstoðarflokkur neinna annara flokka í þinginu, hvorki Sjálfstfl. né Alþýðufll.

Hv. 1. þm. Reykv. lét svo um mælt, að það væru ekki sjálfstæðismenn einir, sem vildu ekki úthluta uppbótarsætunum eftir reglum hlutfallskosninganna, því að stjkskr. heimilaði það ekki heldur. Þetta verður þó því aðeins rétt í því tilfelli, að uppbótarsætin nægi ekki til þess að þetta náist, en það, sem hv. þm. N.-Ísf. vill og ég er samþykkur, er einmitt það, að þessu verði náð eins og hin nýsamþykkt stjkskr. frekast leyfir. Og það er það, sem hv. sjálfstæðismenn geta ekki fallt á.

Jón Pálmason: Ég skal svara hv. 1. þm. Eyf. nokkrum orðum, en langt út í málið tel ég ástæðulaust að fara.

Hv. þm. sagði, að ég hefði játað, að tilgangurinn hjá okkur sjálfstæðismönnum væri sá, að stuðla að því, að vafasætin, sem um er að ræða, lentu heldur hjá stærsta flokknum en minnsta flokknum. Það er og augljóst, að þetta er heppilegt, en að visu því aðeins, að um flokk sé að ræða, sem vinnur á heilbrigðum grundvelli, að þjóðarheill, réttlæti o. s. frv. Og það kemur naumast til, að flokkur, sem helmingur þjóðarinnar stendur að, hafi ekki eitthvað það við sig, sem þjóðin getur treyst. Ef þjóðin sjálf er ekki á villigötum stödd, hlýtur stærsti flokkurinn að vera sá flokkurinn, sem þjóðin getur bezt treyst til að fara með mál sín. Það er hinsvegar rétt hjá hv. 1. þm. Eyf., að það er ekki hollt fyrir neinn flokk að taka völdin, ef hann hefir ekki meiri hl. þjóðarinnar á bak við sig. En þótt oltið geti á nokkrum vafaatkvæðum, tel ég samt rétt, að flokkurinn hafi skilyrði til að taka völdin og vinna að því, sem hann telur sér rétt og skylt og er að útrýma því spillta ástandi, sem hefir verið hér á landi um stund. — Ég viðurkenni, að það er mest réttlæti í því, að sem jöfnust atkvæðatala sé á bak við hvern þm., og það er líka einmitt þetta, sem verið er að reyna að ná, og á misskilningi byggt, að á milli þessara tveggja till.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

sé svo mikill mismunur í þessu falli eins og sumir hv. þm. hafa viljað vera láta, eins og líka hefir verið bent á af öðrum. Ég skal svo að síðustu vikja nokkrum orðum að því, sem hv. 1. þm. Eyf. sagði, að ég hefði verið að sletta til þeirra framsóknarmanna. Ég sletti engu til þeirra, enda er það ekki vani minn að vera með slettur. Hinsvegar benti ég á atriði, sem er upplýst opinberlega og skjalfest, og er það, að Framsfl. rekur verzlun á víxl við hina flokkana, eftir því, sem honum þykir hentugast hverju sinni, og sem stendur vinnur hann með minnsta flokknum í þinginu. Hv. 1. þm. Eyf. vill skýra þetta svo, að Framsfl. vinni að sínum stefnumálum hvort heldur sem er með Sjálfstfl. eða Alþfl., eftir því, hvernig við horfir í hvert skipti, en ég held, að það væri bezt fyrir hv. 1. þm. Eyf. eins og aðra þá framsóknarmenn að tala sem minnst um stefnumál Framsfl., því að öll þau stefnumál, sem flokkurinn hefir haft, er hann löngu búinn að svíkja.

Frsm. (Thor Thors): Það hefir þótt rétt að hespa þetta mál ekki svo af, að það væri ekki ýtarlega rætt, og skal ég því leyfa mér að ræða málið eins og til efni hefir gefizt til. (Forseti: Ég vil minna hv. þm. á það, að hann hefir nú þegar haldið tvær ræður í málinu, auk aths.). Ég hafði ekki vænt þess, að hæstv. forseti færi að skera ræðuleyfi mitt fremur við neglur sér en ræðuleyfi annara hv. þm. Annars vil ég benda hæstv. forseta á það, að ég er frsm. n., og auk þess frsm. minni hl., svo að það er ekki óeðlilegt, þótt ég fengi ekki óriflegra mál-frelsi en aðrir þm. En auðvitað getur hæstv. forseti tekið af mér orðið, ef honum sýnist svo. (Forseti: Ég veit þau skil á þingsköpum, að ég veit, hvern rétt þm. hafa til ræðuhalda). Mér hefir aldrei komið í hug að efast um það, að hæstv. forseti vissi full skil á þingsköpum.

Ég mun þá fyrst vikja að þeim ræðum, sem fluttar hafa verið á þessum fundi, og skal þá fyrst snúa mér að hv. 1. þm. Eyf. Hann á sæti í stjkskrn. af hálfu flokks síns, og á hann það sameiginlegt við hv. þm. N.-Ísf., að hann uppgötvaði ekki fyrir en á síðustu stundu þetta reginhneyksli, sem á nú. að þeirra dómi, að felast í till.

okkar sjálfstæðismanna viðvikjandi útlutun uppbótarsætanna. Hv. þm. talaði um það, að regla okkar mundi gefa stærri flokkunum aukinn rétt. Þetta er ekki allskostar rétt, þótt það að visu geti komið fyrir, að hún dragi taum stærri flokka, þannig að eitt vafasæti lendi frekar hjá stærri flokkunum en þeim minni, og ég tel það í samræmi við stj. og þann anda, sem hún er byggð á, að reynt sé að tryggja það, að flokkur, sem hefir meiri hl. kjósenda á bak við sig, fái meiri hl. þingsæta, fremur en að stefnt skuli að því, að hin endanlegu hlutföll á milli stærsta og minnsta flokksins verði sem jöfnust. Það er þýðingarmeira, að meiri hl. kjósenda ráði meiri hl. Alþingis heldur en hvort hlutfallstölurnar milli Sjálfstfl. og Alþfl. verða 700 og 750 eða 700 og 780. Hv. 1. þm. Eyf. viðurkenndi það líka, að í því tilfelli, að stærri flokkurinn hefði meiri hl. kjósenda, væri réttara, að hann fengi vafasætin. Hinsvegar vildi hv. þm. halda því fram, að þetta tilfelli kæmi ekki fyrir. Við verðum þó um þetta að miða við atkvæðatölur flokka, og atkvæðatölurnar voru þær við síðustu kosningar, að Sjálfstfl. hafði meiri hl. þeirra atkv., sem til greina koma um skipun þingsins. Sjálfstfl. fékk 17131 atkv., Framsfl. 8530½ atkv. og Alþýðuf. 6864½ atkv., og hefir Sjálfstfl. þannig 1736 atkv. fleira en hinir tveir flokkarnir hafa til samans. Er það tvímælalaust eftir þeim reglum, sem kosningalögin leggja að öðru leyti á, að Sjálfstfl. á samkv. þessu að hafa hreinan meiri hl. á þingi.

Hv. 2. þm. N.-M. talaði um það, að farið væri að slá út í fyrir okkur í réttlætismálunum, þar sem flokkarnir, er hafa haft forgöngu í þeim málum, væru nú farnir að togast á um þau. En ég vil benda hv. 2. þm. N.-M. á það, sem ég tók fram áður, að grundvöllurinn undir skipun þingsins á að vera sá, að meiri hl. kjósendanna ráði meiri hl. þings, og það er einmitt til þess að ná því marki, að þessi till. okkar er borin fram. Þá var hv. þm. eitthvað að nöldra um það, að þetta nýja skipulag mundi steypa þingræðinu og þjóðræðinu í landinu. Að þessi hv. þm. sé á móti þeim breyt., sem stj. og kosningal. gera á kjördæmaskipun og kosningarrétti, kemur mönnum ekki kynlega

fyrir, en ég vil vekja athygli hans á því, að það er svo fjarri því, að þær verði til að steypa þingræðinu, að þær þvert á móti verða til að tryggja það og gera það réttlátara. Þegar hv. þm. hefir áttað sig nægilega á þessu, vænti ég þess, að hann sannfærast um það, að sá málstaður, sem fram er fluttur í stj. skr., er sá réttláti málstaður.

Þá skal ég vikja nokkrum orðum að útreikningafargani hv. þm. N.-Ísf. og taka dæmið, sem hann nefndi um það, hve regla okkar væri óréttlát. Hv. þm. sagði, að þetta kæmi sérstaklega í ljós, ef það dæmi væri tekið, að frambjóðendur Alþfl. við síðustu kosningar á Seyðisfirði og í N.-Ísafj. sýslu hefðu báðir fallið, en ég vil benda hv. þm. N.-Ísf. á það, að samkv. okkar reglu hefði Alþfl. einmitt fengið þessi tvö sæti aftur í 2 uppbótarsætum, því að flokkurinn hefði fengið 6 uppbótarsæti, ef svo hefði farið, í stað 4 ella. Regla okkar er því svo réttlát, að flokkurinn hefði fengið 2 uppbótarsætum fleira, ef hann hefði misst þessi tvö sæti, og finnst mér hv. jafnaðarmenn mega vel una við slíkt. Afgangstala Alþfl. hefði þá orðið 5092 og sjötti maður þeirra fengið 848½ atkv., en afgangstala Sjálfstfl. var þá 4720, og fékk fimmti maður okkar 944 atkv., en sjötti maðurinn 786 atkv.

Þessar umr., og þó einkum það, sem borið hefir á milli hv. þm. A.-Húnv. og hv. 1. þm. Eyf., gæti gefið tilefni til að halda áfram í allan dag þessum umr., og þótt hv. þm. S.-Þ. hafi engan áhuga fyrir því að komast heim og yfirgefa þingstörfín, sem ég að visu vel skil, ef satt er, sem sagt er, að þetta sé síðasta þingið, sem hann situr, og eigi hann að afhenda sér miklu verri manni þingsæti sitt, þá hefir hv. 1. þm. Eyf. lýst því yfir hér, að hann vill komast heim sem fyrst, og vil ég taka fullt tillit til óska hans í þessu efni og skal ekki lengja umr. mikið úr þessu. Sem ábyrgur stjórnarskrárnefndarmeðlimur vil ég því að lokum mælast til þess, ef svo illa skyldi takast til, að till. okkar sjálfstm. yrði felld, að till. hv. þm. N.-Ísf. verði samþ., enda er þessi till. hans ekkert sérstakt heilasmíð hans, heldur endurbætt útgáfa af ákveðnum till. okkar sjálfstæðismanna í nefndinni og

færð í stærðfræðilegan búning. En ég vona fastlega, að til slíks komi ekki, en að hv. þm. greiði till. okkar atkv., sem tekur tillit til þess réttlætis, að þingið sé á hverjum tíma skipað í sem fyllstu samræmi við vilja kjósendanna í landinu.

Vilmundur Jónsson: Ég vona, að hæst- v. forseti gefi mér sama rétt og hv. frsm. n., sem síðast talaði, ekki sízt þar sem ég bæði er form. n. og tala auk þess fyrir hönd hins frsm., sem er forfallaður frá að taka þátt í umr. vegna veikinda. Þarf ég, vegna þess, sem fram hefir komið síðan ég tók áður til máls, að gera nokkr- ar aths. á við og dreif.

Ég vil fyrst geta þess út af till. hv. 1. þm. Eyf. um að fella niður af kjörseðlin- um nöfn stjórnmálaflokkanna í sam- bandi við frambjóðendurna, að ég get ekki fallizt á þessa till., jafnvel þótt ég viðurkenni, að það sé ósanngjarnt í garð flokks, að einstakur frambjóðandi, sem býður sig fram jafnvel í trássi við flokk- inn, geti flaggað með nafni hans við kosningarnar. Ástæðan til þess, að ég get ekki fallizt á þessa till., er sú, að þetta er nauðsynleg og sjálfsögð leiðbeining fyrir kjósendurna, sem gefa flokknum atkv. sitt um leið og þeir kjósa frambjóðand- ann, hvað svo sem liður heimild hans til þess að kenna sig við flokkinn.

Hv. 2. þm. N.-M. sagðist ekki geta greitt till. minni atkv., enda þótt hann tæki hana fram yfir till. þeirra sjálfstæðismanna, og kvaðst hann betur fella sig við gr. orðréttu eins og hún væri í frv. Hygg ég, að þetta sé af misskilningi sprottið. Því að það, sem hv. þm. setur fyrir sig, er það, að ekki séu settar skorður við út- hlutun uppbótarsætanna niður fyrir hlut- fallstöluna, en það er einmitt þetta, sem ég vil koma í veg fyrir, svo að það, sem hv. þm. óskar eftir, felst þannig í brtt. minni, en hinsvegar ekki í frv. eins og það er.

Röksemdir hv. 1. þm. Reykv. á móti hv. 1. þm. Eyf. voru honum líkar, og kemur það sér vel, að hér eru ekki tómrir skynskiptingar í d., því að það má hæg- lega láta blekkjast af framsetningu hans. — Hann segir, að hlutfallskosningar séu bannaðar í stjskr., og er það að visu rétt, að stjskr. gerir ekki ráð fyrir þeim, en

hinsvegar verður ekki, án þess að hafa hliðsjón af reglum hlutfallskosninga, tengin sú niðurstaða, að flokkarnir fái þingsæti í sem réttustu hlutfalli við at- kvæðamagn sitt, og þetta er ekki bannað, heldur er þess beinlinis krafizt í stjskr.

Þá hefir verið talað hér nokkuð um „vafasæti“ í sambandi við uppbótarping- sæti, sem ég kannast ekki við og koma ekki til greina eftir „minni aðferð“. Hitt má til sanns vegar færa, að kalla öll upp- bótarsætin vafasæti, ef þeim á að úthluta eftir „Möllers aðferðinni“, því að þá geta hendingar ráðið svo miklu um, hvert þau lenda. Sýndi ég það með óyggjandi dæm- um í gær, hversu fráleit sú aðferð er, þar sem jafnvel fyrir getur komið samkv. henni, að flokkar, sem hafa jöfn atkv., en annar flokkurinn helmingi færri þm., að þeir fái báðir jafnmörg uppbótarping- sæti! Er þetta stærðfræðileg staðreynd, sem ekki þýðir að mótmæla, eins og ég sýndi fram á í gær. Hv. 1. þm. Reykv. segir, að fyrir þetta sé girt með brtt. á þskj. 342, sem þeir báru fram síðar skriflega, og er það satt, að hún bætir dálítið úr þessu, en hvergi nærri til fulln-ustu. Í þessari viðbótartill. er gert ráð fyrir, að hin lægsta meðalatkv.tala þing- flokks geti ekki orðið hlutfallstala kosn- ingar, ef hún nemur ekki 1% af öllum greiddum, gildum atkv. í kosningunni. Við síðustu kosningar voru greidd rúm- lega 35 þús. atkv., og getur hlutfallstalan samkv. þessari vatill. orðið 350—360. Er þetta lág hlutfallstala, svo lág, að út- reikningar geta nálgast þau fjarstæðu dæmi, sem mönnum þótti ég nefna hér í gær. Þetta er e. t. v. miðað við einhverj- ar sérstakar þarfir Sjálfstfl., og mér hef- ir dottið í hug, að höfð muni í huga kosn- ingin í Vestur-Skaftafellssýslu síðastl. sumar. Þar er núv. þm. sýslunnar kos- inn með 387 atkv. Hefði hann að nafninu til talið sig í öðrum flokki, þá hefði hann getað hjálpað sjálfstæðisflokknum um lága hlutfallstölu. Hv. þm. hefði ekki þurft annað en telja sig þjóðernissinna, eins og hann í raun og veru mun vera, ef marka má skrif hans síðastl. vor.

Hv. þm. Snæf. hefir sagt, að miðað við síðustu kosningar hefði litlu munað, hvor aðferðin hefði verið viðhöfð við út- reikning uppbótarpingsætanna, mín eða

þeirra sjálfstæðismannanna. Það má vera, að munurinn hefði ekki orðið mikill, en hitt er þó víst, að með því að nota „mína aðferð“ hefði mátt komast nær því samræmi milli flokkanna, sem hin nýja stjkskr. krefst. Með því að nota hana hefði stærsti þingflokkurinn fengið 24 þingsæti, næststærsti, sem í þessu tilfelli var Framsfl., 15, en sá minnsti 10. En með því að nota „Möllers aðferð“ hefði útkoman orðið sú, að stærsti þingflokkurinn hefði hlotið 25 þingsæti, sá næsti 15, en sá minnsti 9, sem er rangt. Það hefir verið sannprófað með „reikningsreglu hinna minnstu kvaðrata“, er ég hefi áður lýst fyrir hv. þdm. Munurinn er vitanlega ekki mikill, en hann nægir þó til þess að sýna ranglætið, sem fylgir reglu sjálfstæðismanna. (TT: Ég met kjósendatöluna meira en kvaðrötin). Það er ekki rétt hjá hv. þm., að Sjálfstfl. hafi haft meiri atkvæðatölu við kosningarnar síðastl. sumar en Framsfl. og Alþfl. til samans, nema þá því aðeins, að hann telji Sjálfstfl. atkv. kommúnista. (TT: Hv. þm. N.-Ísf. var sjálfur kosinn með atkv. kommúnista). Nei, það er ekki rétt. Í mínu kjördæmi eru aðeins 3 kommúnistar, en sjálfstæðismenn lánuðu kommúnistanum, sem bauð sig fram á móti mér, meðmælendur. En auðvitað leyfðu þeir ekki hinum lánuðu meðmælendum að kjósa hann. Því fór sem fór fyrir vesalings kommúnistanum. Sjálfstæðismenn brugðust honum, eins og þeir eru vanir að bregðast öðrum.

Annars getur vitanlega farið svo, að flokkur, sem hefir meiri hl. kjósenda að baki sér, verði í minni hl. á þingi. Það getur og komið fyrir, að flokkur, sem hefir meiri hl. á þingi, geti ekki komið fram málum sínum þar sökum deildaskipunar þingsins. Og að þetta getur átt sér stað, er af þeirri ástæðu, að kjördæmaskipunin er ranglát, og það verður ekki leiðrétt, nema með nýrri breyt. á stjkskr. Er mér ljúft að taka það fram hér, að það mun ekki standa á mínum flokki að koma þeirri breyt. á. Það nær ekki neinni átt að ætla sér að leysa þann hnút með því að reikna skakkt út uppþótarþingsæti og brjóta til þess stjkskr. Gæti stærsti flokkur þingsins með jafnmiklum rétti gripið til þess að gefa fleiri

eða færri þm. sínum tvöfaldan atkv.rétt í þinginu, eða annars ámóta.

Ég vil svo að endingu minna hæstv. forseta á kröfu mína frá í gær, um að vísa brtt. sjálfstæðismanna frá með forsetaúrskurði, þar sem hún brýtur í bága við stjkskr. Um það, að brtt. þessi bryti í bága við hina nýju stjkskr. var ég að visu sannfærður í gær, en er þó ennþá sannfærðari um það nú, eftir að hafa athugað málið á ný frá öllum hliðum og með sérstakri gaumgæfni. Hefi ég áður margsýnt fram á, að ég hefi hér á réttu máli að standa, en mun nú til viðbótar vitna til síðustu kosninga og verð ég þá ekki vændur um, að ég taki fjarstæðukennd dæmi. Miðað við síðustu kosningar verða meðalatkv.tölur flokkanna, að lokinni úthlutun uppþótarþingsæta, sem hér segir. Eftir „minni aðferð“:

713,8 — 568,7 — 668,5,
en eftir „Möllers aðferð“:

685,3 — 568,7 — 762,7.

Munurinn á hinna hæstu og lægstu tölu, samkv. „Möllers aðferð“ er svo miklu meiri heldur en eftir „minni aðferð“, að það dylst engum, sem á annað borð vill athuga þetta mál öðruvísi en frá ofstækisfullu flokkslegu sjónarmiði. Það er því bersýnilegt, að svo framarlega sem hæstv. forseti skilur ákvæði hinnar nýju stjkskr. þannig, að þingflokkarnir eigi að hafa sem jafnastar meðalatkvæðatölur á hvern þingmann, þá getur hann ekki annað en vísað till. þessari frá, þar sem því verður ekki móti mælt, að slíkur jöfnuður næst æfinlega langtum betur með „minni aðferð“ heldur en „Möllers aðferð“, auk þess sem hin síðarnefnda getur í einstökum tilfellum leitt til hinna fjarstæðustu öfga. Með „Möllers aðferð“ næst slíkur jöfnuður ekki, nema því aðeins, að uppþótarþingsætin séu ótakmörkuð.

Ég skal játa, að það er ekki óhugsandi, að ennþá megi finna einhverja aðferð, sem hægt sé að ná meiri jöfnuði með en þessari aðferð, sem ég hefi bent á, en á hana hefir ekki verið bent enn, og hefir forseti því ekki annað að miða við og gera upp á milli en þær tvær till., sem fyrir liggja. Með því að samþ. till. mína verður komið næst ákvæðum stjkskr. Það má vera, að hæstv. forseti treysti svo vits-

munum hv. þdm., að þeir samþ. ekki brtt. sjálfstæðismanna, þó að hún verði borin upp. En ég vil benda hæstv. forseta á, að verði það traust sér til skammar og till. samþ., þá hvílir þung ábyrgð á honum, og er því öruggast fyrir hann að úrskurða till. frá áður en gengið verður til atkv.

Bernharð Stefánsson: Mér þótti vænt um að heyra ræðu hv. þm. A.-Húnv. áðan. Hann breiddi sig mjög út yfir það, hversu Sjálfstfl. ynni á heilbrigðum grundvelli, með heill alþjóðar fyrir augum, og af því dró hann þá ályktun, að hann hefði meiri rétt til þess uppbótarpingsætis, sem vafi gæti verið um, heldur en aðrir flokkar. Ég er nú hræddur um, að með þessari rökfærslu geti fleiri stjórn mála flokkar haldið því fram, að þeim beri þetta uppbótarpingsæti, því að vitanlega telur hver flokkur sig einan vinna á heilbrigðum grundvelli. Hinir fari meiri og minni villigötur.

Hann bar ekki á móti því, hv. þm., að hann hefði verið með dylgjur um Framsfl. út af samvinnu hans við aðra flokka. Meira að segja endurtók það, að sú samvinna hefði verið óheiðarleg. Sennilega telur hann þó ekki óheiðarlegt, að síðan 1932 hefir Framsfl. verið í samvinnu við Sjálfstfl., og gagnkvæmt. Nei, það er ekki fyrr en Framsfl. ætla að fara að vinna með Alþfl., að þetta er óheiðarlegt. Annars vil ég minna hv. þm. á það, að flokkur hans sjálfs er ekki saklaus af samvinnu við þessa háskalegu socalista. Eða man hv. þm. ekki eftir bræðralagi sjálfstæðismanna og jafnaðarmanna við kosningarnar 1931, og alla tíð síðan í kjördæmamálinu? Með þessu er ég alls ekki að segja það, að það sé óheiðarlegt, að flokkar vinni saman; þvert á móti tel ég það eðlilegt, þegar áhugamál þeirra eru sameiginleg. En samkv. kenningu hv. þm. A.-Húnv. er öll slík samvinna óheiðarleg.

Ég ætla ekki að ganga langt inn á ræðu þm. Snæf. Hann vildi halda því fram, að Sjálfstfl. hefði fengið meiri hl. þeirra atkv., sem til greina hefðu komið um skipun þingsins, og ætti hann því að ráða lögum og lofum hér. Út af þessu vil ég minna hv. þm. á, að Sjálfstfl. fékk ekki nema 48% af þeim atkv., sem greidd

voru við síðustu kosningar, en telji hann atkv. þau, sem kommúnistar fengu, Sjálfstfl. til framdráttar, þá er þetta rétt, og þá get ég viðurkennt, að Sjálfstfl. eigi mestu að ráða hér á Alþingi.

Að síðustu vil ég geta þess, að Þorkell Þorkelsson hefir fyrir fáum mínútum afhent mér nýjan útreikning á þessu umbráttaða atriði, og sá útreikningur styður alls ekki brtt. sjálfstæðismanna. Útreikning þennan mun ég afhenda stjkskrn. Ed., ef till. sjálfstæðismanna verður samþ. hér.

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Sakir þess að mér fannst hv. þm. N.-Ísf. fara nokkuð óvandlega með heimildir Hagtiðindanna, þá vil ég segja örfá orð um þann ágreining, sem hér hefir orðið. Hv. þm. nefndi þær hlutfallstölur, sem flokkarnir hefðu fengið samkv. hinu nýja kosningalagafrv., miðað við síðustu kosningar. Hlutfallstölu Framsfl. taldi hann hafa orðið 568, og fær hann það út með því að deila 15, sem er þingmannatala flokksins, í 8530, sem er atkvæðatala flokksins. Við þetta er það fyrst og fremst að athuga, að í atkvæðatölu Framsfl. eru engin atkv. talin úr Strandasýslu, þar sem frambjóðandinn þar var sjálfkjörinn. Ennfremur ber þess að gæta, að annar frambjóðandi, núv. þm. N.-Þ., bauð sig fram utan flokka, og eru atkv. hans því ekki talin með atkv. flokksins. Þrátt fyrir þetta telur hv. þm. þingmenn flokksins 15 þegar hann reiknar hlutfallstöluna út. Sú tala, sem hann á að deila með í atkv.-tölu flokksins, er 13, og þá verður hlutfallstala flokksins 656 í stað 568,7.

Annars er það svo, að ef hv. þm. N.-Ísf. hefði fengið 13 atkv. færra síðastl. vor og þau atkv. hvergi komið fram, þá hefði farið nákvæmlega eins, hvor þessara umbráttuðu reglna hefði verið notuð við útreikninginn. Þetta get ég sýnt hv. þm. reikningslega, ef hann vill. Að síðustu vil ég vara þennan hv. þm. við því að vitna í Hagtið. eða aðrar opinberar skýrslur, ef hann fer ekki betur með þær heimildir en raun varð á í þetta sinn.

Um réttmæti þessara umbráttuðu brtt. finn ég ekki ástæðu til þess að deila nú. Ég mun aðeins með atkv. mínu sýna afstöðu mína til þeirra.

Jón Pálmason: Aðeins fáein orð til hv. 1. þm. Eyf. Hann var til að byrja með með allskonar útuksnúnunga úr ræðu minni. M. a. sagði hann, að ég hefði sagt, að þar sem flokkur sá, sem ég telst til, Sjálfstfl., væri heilbrigðasti stjórnmalaflokkur landsins, þá bæri honum að fá uppbótarpingsæti umfram það, sem kosningatölurnar visuðu til. Þetta er bara rangfærsla hjá hv. þm. Það, sem ég hélt fram, var það, að þar sem Sjálfstfl. hefði óneitanlega mest traust allra stjórnmalaflokka landsins, þá bæri honum frekar að fá það uppbótarpingsæti, sem vafi gæti leikið á um, frekar en minnsta stjórnmalaflokki landsins. Þetta tel ég heldur ekkert vafamál.

Þá sagði hv. þm., að ég hefði sagt, að það væri óheiðarlegt af stjórnmalaflokki að vera í samvinnu við aðra stjórnmalaflokka, og minnti mig í því sambandi á samvinnu Sjálfstfl. og Alþfl. um stjórnarskrármálið. Þessu er því fyrst að svara, að ég sagði þetta aldrei. Ég finn heldur ekkert við það að athuga, þó að stjórnmalaflokkar séu í samvinnu um þau mál, sem eru þeim sameiginleg áhugamál. Hitt taldi ég óheiðarlegt, sem þessi hv. þm. og flokksmenn hans hafa gert, að vera í samvinnu við menn með andstæðar skoðanir, og verzla svo og verzla með sannfæringuna til skiptis.

Vilmundur Jónsson: Ég vil svara hv. þm. V.-Húnv. því, að ég fór rétt með þær tölur, sem ég nefndi, að öðru leyti en því, sem litlu sem engu skiptir, að ég gleymdi því, að svo hét sem þm. N.-Þ. byði sig fram utan flokka. Þar sem atkvæðatala hans er svo lág, munar það ekki nema sáralitlu á hlutfallstölunni.

Viðvikjandi því, að kosning féll síðast niður í Strandasýslu, með því að aðeins einn frambjóðandi var þar í kjöri, vil ég geta þess, að slíkt getur alveg eins komið fyrir, eftir að farið verður að kjósa eftir kosningalögum þeim, sem nú eru í smíðum.

Ég vil enda ræður mínar í þessu máli með því að mótmæla því, að ég hafi á nokkurn hátt tekið afstöðu til aðferðanna við útreikning uppbótarsætanna með tilliti til þess, hvort litlir flokkar eða stórir væru líklegir til að hafa af

þeim hagsmuni. Ég hefi aðeins leitast við að koma þessum útreikningum í sem bezt samræmi við ákvæði stjkskr. án alls tillits til þess, hvað kann að koma litlum flokkum vel og hvað kann að koma stórum flokkum vel. Ég hefi aðeins viljað reikna rétt. Sjálfstæðismennirnir geta haft heiðurinn af því að hafa verið með undirhyggju í þessu máli, enda leyni ég því ekki, að ég gruna þá um græsku.

Í þessu sambandi vil ég taka fram, að þó ég hefði getað komið þeirri reglu á þessa útreikninga, að litlir flokkar fengju meiri hlunnindi en þeim ber, þá er ég alls ekki viss um, að Alþfl. hefði grætt á því. Ég er þvert á móti sannfærður um hið gagnstæða. Auðvitað á það fyrir Alþfl. að liggja — og fyrr en varir — að verða stærsti flokkur þingsins. Það er ekki hægt að vitna í neinar bækur, sem gera það sérstaklega ólíklegt, heldur hniga að því öll rök. Því ætti ekki alþýða þessa lands að komast að sömu niðurstöðu um það, hvernig henni sé bezt að skipa sínum málum eins og alþýða manna í nágrannalöndunum, sem er henni skyldust að þjóðerni, menningu og hugsunarhætti?

Hannes Jónsson [óyfirl.]: Ég skal í fullri vinsemd ræða við hv. þm. N.-Ísf. um reikningskekkjuna, sem fram kom hjá honum áðan. Í síðustu kosningum fékk Framsfl. 14 þm. kosna. Það eru engar líkur til, að hann fái þingsæti hér í Rvík næst, enda mun hv. þm. ekki hafa reiknað með því. (VJ: Ég reiknaði e. t. v. með því, að Vestur-Húnavatnssýsla tapaðist næst). Hv. þm. reiknar með þeim tölum, sem eru í Hagtiðindunum nú; hann getur ekki reiknað eftir því, hvernig þau lita út næst. Hann viðurkenndi, að hann hefði gleymt því, að einn þm., sem hann taldi með Framsfl., bauð sig fram utan flokka. Við því er ekkert að segja, en hv. þm. sagði, að þetta gerði svo lítið til, af því þá væru heldur ekki hans atkv. talin með atkv. flokksins. Þetta er dálítið einkennileg niðurstaða, því einmitt af því atkv. þessa þm. eru ekki talin með atkv. flokksins, kemur vitleysan út. Hv. þm. deilir með þeirri þm.tölu, sem átt hefði við, ef umræddur þm. hefði verið í flokknum, og hin vitlausa útkoma er

því bein afleiðing af því að atkv. hans eru ekki líka talin með, sem hv. þm. segir, að geri ekkert til.

Þá vildi hv. þm. halda því fram viðvikjandi kosningunni í Strandasýslu, að litlar líkur væru til, að margir hefðu greitt atkv., þó kosning hefði farið fram, þar sem ekki var nema einn frambjóðandi. En undir slíkum kringumstæðum kjósa menn bara miklu frekar, þegar hið nýja skipulag er komið á. Það liggur í því, að enginn flokkur veit fyrirfram, hvort hann kemur til greina við úthlutun uppþótarsæta eða ekki, og þess vegna er keppikefli fyrir flokkana að fá alstaðar öll atkv. fram, sem hugsanlegt er að ná í, hvort sem keppa þarf um þingsæti viðkomandi kjördæmis eða ekki. Þess vegna er það fjarstæða hjá hv. þm., að ef ekki er stillt á móti frambjóðendum einhvers flokks í kjördæmum, þá komi ekki hans atkv. þar fram. Hann mundi auðvitað setja himin og jörð í hreyfingu til þess að fá atkv. fram, þó ekki væri til annars en að hinir flokkarnir fengju síður notið allra uppþótarsætanna. Ræða hv. þm. N.-Ísf. var þannig rökvillur, enda vill oftast verða svo, þegar menn leggja út á þá hálu braut að verja vitleysur, sem þeim hefir orðið á að bera fram, að síðari vitleysan verður verri en hin fyrri.

Frsm. (Thor Thors): Ég býst við, að þessar umr. verði nú ekki lengri, og skal því eigi deila sérstaklega á neinn. En ég vil benda hv. þm. N.-Ísf. á það, að dæmið, sem hann tók um það, að hlutfallstalan gæti orðið 387, getur vart komið til greina samkv. viðbótarbrtt. okkar sjálfstæðismanna, því þar er ákveðið, að hlutfallstalan skuli aldrei vera lægri en eitt prócent af öllum greiddum atkv. á öllu landinu, og þegar hinir nýju kjósendur bætast í hópinn, er mjög líklegt, að kjósendatalan verði a. m. k. 45 til 50 þús. (VJ: Þá hækka um leið allar tölurnar).

Hv. þm. var að sletta því í okkur sjálfstæðismenn, að hann grunaði okkur um græsku í þessu máli. Ég vil benda honum á, að um leið og við bárum fram till. okkar í n. lögðum við til, að þær væru sendar stærðfræðingi til sérstakrar athugunar, og bendir það ekki á, að við höfum ætlað að koma þeim fram samnefnd-

armönnum okkar að óvörum um hið raunverulega efni þeirra.

Þá hefir hv. þm. leyft sér — ég segi leyft sér, og nota eigi sterkari orð, af því ég ætla, að hv. þm. sé dauður — að halda fram, að okkar till. séu brot á stjskr., og er hann byrjaður að láta blöð sín halda því á lofti. Út af því vil ég víkja því til hæstv. forseta, hvort hann vill ekki athuga það, að í stjskr. stendur, að þingflokkar skuli hafa þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína. Og ég vil spyrja hæstv. forseta að því, og miða við síðustu kosningar, hvort hann telur t. d., að Sjálfstfl. hefði haft þingsæti í fyllra samræmi við atkvæðatölu sína, ef hann hefði fengið 24 þm. af 49, þar sem flokkurinn fékk um 52% af þeim atkv., sem féllu á þingflokkana í kosningunum, en þau atkv. ein koma til greina við ákvörðun þingsæta samkv. stjskr. og kosningalögnum. Samkv. reglu hv. þm. N.-Ísf., sem er eins og ég hefi getið um mikið til hin sama og var upphaflega í frv., hefði í mesta lagi komið 24 þingsæti í hlut Sjálfstfl., en eftir okkar reglu 25, eða meiri hluti þings, hafandi á bak við sig meiri hluta þeirra atkv., sem skipun Alþ. ráða. Hvort telur hæstv. forseti réttara, hvort telur hann samrýmast betur anda stjskr.?

Vilmundur Jónsson: Ég ætla einungis að svara hv. þm. Snæf. því, að ég hefi haldið því fram og meina það fyllilega, að till. þeirra sjálfstæðismanna í stjskr. sé tvímælalaust brot á stjskr. En hv. 1. þm. Reykv. heldur aftur fram, að till. mín sé stjskr.brot, og er ég ekki einn um að hafa óskað úrskurðar forseta. Það höfum við báðir gert. Nú segir hv. þm. Snæf. og metur það goðgá, að flokksblað mitt hafi tekið þetta upp eftir mér. Þykir mér það ekki ósennilegt. En hafi blöð hans ekki tekið upp og stutt skoðun þeirra á minni till., þá sýnir það ekkert annað en það, að þeir hafa í þessu máli ekki einu sinni fylgi í sínum eigin flokki.

Hv. þm. Snæf. var að krefjast þess, að flokkur hans fengi þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína. Við því er auðvitað ekkert að segja, ef það er ekki á kostnað annara flokka og þeirra kjósenda. En í rauninni er það, sem hann er að krefjast í þessu sambandi, ekkert ann-

að en það, að fá uppbótarsæti ekki aðeins fyrir atkv. Sjálfstfl., heldur einnig fyrir atkv. kommúnista. Má vera, að hann hafi eitthvert sérstakt umboð þeirra til þess, þó að mér sé það ekki kunnugt. (TT: Ég vil geta þess, að þetta eru tómir útúrsnúningar hjá hv. þm., og mun ég ekki svara því frekar).

ATKVGR.

- Brtt. 320,1 samþ. með 21 shlj. atkv.
 — 320,2 samþ. með 22 shlj. atkv.
 — 320,3 samþ. með 22 shlj. atkv.
 — 320,4 samþ. með 20 shlj. atkv.
 — 337 felld með 14:8 atkv.
 — 321 felld með 14:10 atkv.
 — 320,5.a—b samþ. með 23 shlj. atkv.
 — 320,6 samþ. með 16 shlj. atkv.
 — 320,7 samþ. með 21 shlj. atkv.
 — 320,8 samþ. með 21 shlj. atkv.
 — 320,9 samþ. með 25 shlj. atkv.
 — 320,10 samþ. með 20 shlj. atkv.
 — 320,11 samþ. með 25 shlj. atkv.
 — 320,12 samþ. án atkvgr.

Forseti (JörB): Það leiðir af líkum, að ég mun ekki geta svarað fyrirspurnum, sumpart tölulegum, sem margbrotinn og ýtarlegan útreikning þarf við, er heint hefir verið til mín nú fyrir skammri stundu í þessum umr. Þesskonar skýringar á þeim atkvgr., sem nú fara fram um brtt. við 127. gr., leiði ég því alveg hjá mér. Það, sem ég geri hér að umtalsefni, er það, hvort brtt., og þá eðlilega fyrst og fremst sú, sem upphaflega var krafizt úrskurðar um, brjóti í bág við stjskr. þá, er nú gildir, og þá með hliðsjón af stjskrfrv. því, sem nú hefir verið afgr. frá þinginu sem lög.

Hv. þm. N.-Ísf. hefir óskað úrskurðar míns um það, hvort brtt. á þskj. 322 geti samrímazt ákvæði 1. máls. c-liðar 1. gr. stjórnarskrárfrv. þess, sem nú er afgr. sem lög frá þinginu.

Þó að hér sé nú svo ástatt, að hið ný-afgreidda stjskrfrv. sé ekki enn staðfest og komið í gildi, má ganga að því visu, að það verði að lögum.

Kosningalagfrv. það, sem hér um ræðir, er byggt á stjskr. þeirri, sem nú gildir, með breyt. þeirri, sem á henni verður samkv. frv. því, sem þingið hefir nú afgr. Verð ég því að lita svo á, að forseti sé bær

um að úrskurða, hvort ákvæði í lagafrumvarpi, sem miðað er við hina nýju skipun, sem á Alþ. verður samkv. stjskrfrv., brjóti í bág við það eða ekki.

Ákvæði það í 1. gr. stjskrfrv., sem hér skiptir máli, hljóðar svo:

„Allt að 11 þingmenn“ (skulu sem sé eiga sæti á Alþ.) „til jöfnunar milli þingflokka, svo að hver þeirra hafi þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína við almennar kosningar“.

Hv. þm. N.-Ísf. telur, að ákvæði brtt. á þskj. 322 um skiptingu uppbótarsæta milli þingflokka stappi mjög nærri og brjóti jafnvel algerlega í bág við ákvæði það í stjskrfrv., sem ég nefndi, með því að brtt. sín um sama efni á þskj. 323 fari nær því að fullnægja nefndu stjórnarskrárákvæði. Sú aðferð, sem sú brtt. leggi til, að viðhöfð verði um skipting uppbótarsæta á þingflokka eftir almennar kosningar, leiði til fyllri jöfnunar milli þeirra, hlutfallslega við atkvæðatölu hvers um sig, heldur en sú aðferð, sem brtt. á þskj. 322 gerir ráð fyrir.

Nú eru það skýlaus fyrirmaeli og tilgangur stjórnarskrárfrv., að hver þingflokkur hafi hlutfallstölu þingsæta í sem fyllstu samræmi, miðað við kjósendatölu, og uppbótarsætin eru beinlínis til þess ákveðin að ná í þessu sem fyllstu jafnrétti flokka á milli.

Þær mismunandi aðferðir við úthlutun uppbótarsæta milli þingflokka, sem till. á þskj. 322 og 323 ræða um, geta, ef svo ber undir, leitt til alls ólíkrar niðurstöðu, eftir því hvor aðferðin er notuð, og ákvæði brtt. hv. þm. N.-Ísf. á þskj. 323 fullnægir betur þeim tilgangi, sem stjórnarskrárákvæðið stefnir að í þessu efni. Með þessu er þó ekki sagt, að ekki sé unnt að viðhafa þá aðferð við skiptingu uppbótarsæta á þingflokkanum, er tryggi enn betur jöfn áhrif kjósenda hvers flokks á skipun Alþingis en till. hv. þm. N.-Ísf. gerir. Það hefi ég ekki haft tækifæri til að rannsaka til hlítar, svo að vera kynni, að sú till., borin saman við enn aðra aðferð, fullnægði ekki eins vel umræddum ákvæðum, og gæti jafnvel slík till. enn komið fram í meðferð þingsins á málinu.

Þar sem málið er nú þannig vaxið, þykir mér ekki hlýða að gera svo upp á milli hinna framkomnu tillagna um þetta

framkvæmdaatriði, að vísa till. á þskj. 322 frá atkvgr. Ég vil gefa þdm. færi á að sýna það við atkvgr., hvernig þeir líta á þetta mál.

Brtt. 342 samþ. með 17 shlj. atkv.

— 322, svo breytt, felld með 15:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GSv, GÍ, JakM, JJós, JÓl, JP, JS, MG, ÓTh, PHalld, PO, TT, ÞÞ.

nei: HStef, HJ, HG, HV, IngB, TrÞ, VJ, ÞorlJ, ÁÁ, BJ, BSt, BÁ, EystJ, FJ, JörB.

Brtt. 323 samþ. með 18:1 atkv.

— 330 samþ. með 15:8 atkv.

— 320,13, svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 21:1 atkv. og endursent Ed.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við eina umr. í Nd. (A. 354).

Á sama fundi var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Þorláksson): Stjkskrn. hefir eftir föngum áthugað þær breytingar, sem nú hafa orðið á þessu frv. í meðferð hv. Nd. og birtar hafa verið á þskj. 354, þar sem prentaðar eru upp þær greinar frv., sem tekið hafa breytingum frá því frv. var við 2. umr. hér í d. Það hafa verið gerðar allmiklar breyt. á frv. í Nd., aðallega þess efnis, að numin hefir verið burt, svona að mestu leyti a. m. k., heimildin til að hafa það, sem kallað hefir verið raðaðan landslista. Ennfremur er numin burt heimildin fyrir kjósendurna til að hafa nokkur áhrif á röðun landslista með atkv. sínu, þar sem það ákvæði hefir nú verið fellt úr frv., er sett var í það hér í hv. d., að kjósandi hafi leyfi til að greiða atkv. sérstaklega einhverjum einum frambjóðanda á landslista.

Ég hefi svo ekki fleira að segja af hálfu stjkskrn. Þó skal ég geta þess, að ég og annar nm. til erum þess albúnir að greiða atkv. með brtt., ef fram koma um

það að taka upp í frv. ákvæði um að heimila stjórnmalaflokkum að hafa „raðaðan“ landslista í kjöri í samræmi við ákvæði stjkskr., en aðrir hv. nm. telja þýðingarlaust að bera fram slíkar till., þar sem fyrirsjáanlegt sé, að þær breyt. fái ekki staðfestingu sameinaðs Alþingis, eftir atkvgr. hv. Nd. að dæma. Þess vegna hefir n. ekki getað orðið ásátt um að bera ekki fram neina brtt. við frv.

Þessu næst vil ég með fáum orðum skýra frá afgreiðslu frv. í Nd. og þeim breyt., sem á því urðu þar frá því það var hér í þessari hv. d. til 2. umr., og er skemmst frá því að segja, að þó það hafi sýnilega verið tilgangurinn í hv. Nd. að fella burt öll ákvæðin um raðaðan landslista, þá hafa þó allmörg ákvæði orðið eftir, sem beinlínis eru miðuð við raðaðan landslista. Vegna þessa eru á frv. nokkrir smíðagallar. Það var um það rætt í n., hvort rétt væri að laga þessa galla, en ekki tók n. neina ákvörðun um það. Hins vegar lét ég bóka í gerðabók n. yfirlýsingu um það, að þar sem ég álit í stjórnskránni ótvíræða heimild fyrir stjórnmalaflokk að bera fram landslista, þar sem nöfnum væri skipað í ákveðna röð fyrir kosningar, þá vildi ég ekki greiða atkv. með því að fella niður úr frv. þau ákvæði, er enn minntu á það fyrirkomulag, jafnvel þó þau færu ekki sem bezt eins og frv. nú er orðað. Ég álit því, ef slíkur listi kæmi fram, sem stjkskr. ómót-mælanlega heimilar, þá verði landskjörstjórn á hverjum tíma að úrskurða um gildi hans. Og ég álit, að þó kosningalögin gerðu ekki ráð fyrir slíkum listum, þá sé landskjörstjórn skylt að taka þá gilda vegna ákvæða stjkskr. Til þess þurfi engin kosningalög, þó það vitanlega væri skýrara, að þau lög áréttuðu ákvæði stjkskr., og af þeim ástæðum álit ég, að ekki sé rétt að nema burt þau ákvæði í kosningalagafrv., sem benda í þá átt, að gert sé ráð fyrir röðum landslistum, því þau styðja rétt flokka til að bera fram slíka lista. Afstaða mín til málsins er þá í stuttu máli sú, að ég er reiðubúinn að greiða atkv. með brtt. um að taka upp í frv. þau ákvæði viðvikjandi landslistum, sem hv. Nd. hefir fellt úr því við hina síðustu umr., ef einhver hv. þdm. ber slíka brtt. fram, en hinsvegar mun ég

greiða atkv. á móti brtt., sem ég hefi hlerað, að meiri hl. stjkskrn. sé nú að sameina sig um, á þá leið að fella burt úr frv. þau ákvæði þess, er minna á raðaðan landslista.

Ingvar Pálmason: Hv. 1. landsk. skýrir rétt frá meðferð þessa máls í stjkskrn., en það hefir tekizt svo til síðan n. hélt fund um málið, að meiri hl. n. hefir ráðizt í að flytja nokkrar brtt. við frv. til lagfæringar. Hafa stjórnarskrárnefndir beggja deilda átt samtál um þetta, og eru sumar brtt. fluttar samkv. ósk stjkskrn. hv. Nd.

Það er rétt hjá hv. 1. landsk., að meiri hl. stjkskrn. þessarar d. mun vera óánægður með frv. eins og það er nú, en eftir það, að n. hefir gengið úr skugga um, að breyt. þær, sem þessi hv. d. helst mundi kjósa að gera, mundu alls ekki ná samþykki í sameinuðu þingi, taldi n. ekki rétt að bera fram till. um efnisbreyt. á frv., sem aðeins hefðu orðið til þess að tefja þingið, þar sem fullvist var, að þær breyt. hefðu ekki náð samþykki sameinaðs Alþingis. Hinsvegar höfum við leyft okkur að flytja till. um nokkrar smáorðabreyt. til frekari lagfæringar á frv., sem við vitum, að eru í samræmi við vilja meiri hl. Alþingis. Meiri hl. n. þykir ekki rétt, að þessi hv. d. skiljist svo við þetta mál, að láta hjá líða að gera þessar breyt., þar sem vitanlegt er, að þær muni ekki tefja afgr. málsins. Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða um þessar brtt. hverja fyrir sig; þær eru að dómi meiri hl. stjkskrn. og sömuleiðis meiri hl. sömu n. í hv. Nd. aðeins leiðréttingar. Þó ósamkomulag nokkurt hafi orðið milli deildanna út af þessu frv., þá teljum við ekki rétt fyrir þá sök að afgreiða það með vansmiðum, sem hægt er að komast hjá. Það er orðið ljóst af atkvgr. í hv. Nd., að þau efnisatriði í frv., sem deildirnar greinir á um, fást ekki samþ. í sameinuðu þingi eins og þessi hv. d. mundi óska.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um brtt. Ég fullyrði, að þær eru aðeins leiðréttingar. Hinsvegar skal ég alls ekki taka fyrir það, að eitthvað kunni enn að vera af göllum á frv. N. hafði ekki þann tíma til umráða sem skyldi, til þess að geta athugað frv. eins og æskilegt

hefði verið, en aftur á móti hefir stjkskrn. Nd. athugað frv. nokkuð líka þessa dagana, svo ég hygg, að ekki geti verið að ræða um mikið ósamræmi milli einstakra greina.

Magnús Jónsson: Ég hefi ekki tekið eftir því, að leitað hafi verið afbrigða fyrir þær brtt., sem hv. 2. þm. S.-M. var að lýsa. (JBald: Það hefir ekki verið gert). Mér finnst þetta alveg óhæfileg meðferð á máli. Það er að skilja svo, að hv. Nd. hafi hrapað svo að þeim breyt., er hún gerði á frv. nú síðast, að nú þurfi að gera á því meiri og minni leiðréttingar. Þannig er nú frv. á sig komið eftir tveggja daga umr. í hv. Nd., sem urðu svo flóknar, að góð stærðfræðishöfuð áttu erfitt með að skilja. Meira að segja er vafamál, að ræðumennirnir hafi skilið sjálfa sig til hlítar. Og þegar svo kemur til kasta þessarar hv. d., þá eigum við að sætta okkur við að greiða atkv. um brtt. við frv. án þess að fá að sjá þær, og svo lýsir frsm. meiri hl. stjkskrn. því yfir, að enn geti verið um að ræða marga galla á frv. (IP: Það hafa tvær nefndir athugað frv.). Já, ég hefi séð þá á hlaupum hér milli deildanna í dag, en ég skil nú ekki, að það hafi verið mikið gagn að slíkum vinnubrögðum. Mér finnst það dálítið hart, þegar þingið er kallað saman aðallega til þess að afgr. þetta mál, að önnur d. skuli ekki einu sinni fá að sjá síðustu brtt. við frv. áður en hún á að greiða atkv. um þær. Mér finnst það væri sæmilegra að fresta umr. um till. og gefa þdm. færi á að bera þær saman við frv. og taka svo málið fyrir í kvöld eða í eftirmiðdaginn. (Nokkrir þdm.: Þá er ákveðinn fundur í Sp.). Já, mér er sagt, að það eigi að fara að halda einn af þessum þarflegu fundum í Sp. (JBald: Þeir eru nú fyrir hv. þ. eins og aðra). Nei, ég held áreiðanlega, að þjóðin yrði ekki fyrir neinum skaða, þó slíkir fundir færust fyrir og væru ekki látnir tefja aðalmálin. (JBald: Hv. þm. hefir þó tekið þar til máls). Hv. þm. hefir kannske sofið og dreymt mig í ræðustól, en annars held ég það skipti litlu, hvort ég eða aðrir hafa talað á þessum fundum, þegar málefnið var óþarft.

Ég get sagt það, að ég treysti mér ekki til að taka afstöðu til frv. og brtt. án þess

að fá að athuga málið betur. Mér sýnist, að við geti þurft að breyta; t. d. má nefna ákvæðin í 128. gr., sem ég get ekki betur séð en að sé hrein og bein vanskæmd fyrir þingið að samþ. eins og hún er. Hvers vegna þessi merkilegi útreikningur, að láta efsta mann á skrá verða þriðja á lista og næstefsta á skrá sjötta á lista? Mér finnst, að réttara hefði verið að snúa þessu alveg við og setja þann efsta neðstan og svo koll af kolli. Þá hefðu þessi ákvæði notið sín betur í allri sinni fegurð og mikilleik. Ég ætla svo ekki að halda lengri ræðu, en óska, að afgreiðslu frv. verði a. m. k. ekki hraðað svo, að hv. þdm. fái ekki að lesa brtt.

Jón Jónsson: Ég verð að visu að taka undir það með hv. 3. þm. Reykv., að nokkurt flaustursverk virðist á þessu máli nú í þinglokin; sérstaklega hefir mér ekki fremur en hv. þm. unnizt tími til að bera brtt. saman við frv. Ég fékk að visu lánað eitt vélritað eintak handa okkur hæstv. forseta, en ég er tæpast við því búinn að ræða um þær. En það var eitt atriði í ræðu hv. frsm. n., 1. landsk., sem ég vil mótmæla, og það kröftuglega. Hann vildi halda því fram, að þrátt fyrir ákvæði kosningalaganna væri flokksstjórnnum heimilt að bera fram raðaða lista, og að það væri einungis á valdi landskjörstjórnar að ákveða, hvort slíka lista ætti að taka gilda, og eiginlega að hún væri skyldug til þess. Ég fullyrði, að þetta er rangt. Ef kosningalögin verða staðfest í þeim búningi, sem þau nú eru í, þá á að fara eftir ákvæðum þeirra hvað landslista snertir. Það verður að ganga út frá því, að kosningalögin væru ekki samþ. á Alþingi og síðar staðfest, ef þau kæmu í bága við stjkr., og þess vegna verður tvímálalaust að hlíta úrskurði þeirra, þangað til eða meðan dómstóll hefir ekki úrskurðað, að þau færu í bága við stjkr., en ég er n. úekki svo lögróður, að ég viti, hvernig það mál á að flytja. Annars býst ég ekki við, að nokkur sé á þessari fráleitu skoðun nema hv. 1. landsk.

Þá vildi ég gera fyrirspurn til n. um eitt atriði í brtt. Það er 2. brtt., við 32. gr., sem segir, að síðasti málsl. fyrri málsgr. gr. eigi að falla burt. Ég fæ ekki

séð, að þessi málsl. 32. gr. komi nokkuð við þeim breyt., sem hv. Nd. gerði á frv. Væri gott, ef hv. n. vildi upplýsa þetta. Annars tel ég það nokkurt spursmál, hvort ekki væri ástæða til að fresta fundi til kl. 5. Mér skilst, að ef þetta er allt í lagi, þá muni ekki eftir þann frest taka langan tíma að afgreiða málið. Ég hefi ekki séð fundarboð í Sp., en að visu heyrt, að þar eigi að verða fundur kl. 5.

Forseti (EÁrna): Mér hafa borizt brtt. við kosningalagafrv., svo hljóðandi: [Sjá þskj. 373].

Þar sem brtt. þessar eru of seint fram komnar og auk þess skrifl., þarf afbrigði frá þingskópum til þess að þær megi taka til meðferðar.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Jón Baldvinsson: Þegar frv. var útbýtt í gærkvöldi með breyt. hv. Nd., fór stjkrn. þessarar d. á fund og athugaði eftir föngum breytingarnar. Það var vitanlega ómögulegt fyrir n. að athuga allt þetta umfangsmikla frv. Því tók hún það ráð að stikla aðeins á því stærsta. Ég skal játa, að það er varla von á því, að hv. þm. hafi því getað gert sér grein fyrir þeim breyt., sem orðið hafa á frv. í hv. Nd., á svo skömmum tíma, sem liðinn er síðan frv. kom fyrir þessa hv. d. Niðurstaðan af athugun n. er sú, að ekki hefir orðið samkomulag um að bera fram till. um efnisbreytingar á frv. Hinsvegar hefir meiri hluti n., hv. 2. þm. S.-M., hv. þm. N.-Þ. og hv. 2. þm. Rang., flutt nokkrar brtt. við frv. í heild. Ég álit, að hv. Nd. hafi gengið svo langt í því að breyta frv., að nú sé það í verulegum atriðum komið í bága við skýlaus ákvæði stjkr., og þó öllu meir í bága við samkomulag allra þingflokka á síðasta þingi viðvikjandi þessum ákvæðum stjkr. Í stjkr. þeirri, sem nú er að koma í gildi, er stjórnmalaflokkum með berum orðum leyft að hafa landslista í kjöri. Það þýðir, að kjósa skuli um landslista, sem skipaðir eru ákveðnum mönnum, þegar kosning fer fram. Þessu er öllu grautað í hv. Nd., svo að nú veit enginn kjósandi, hvern eða

hverja hann er að styðja í uppþótarsæti. Það er sagt, að hv. Nd. hafi gert þessar breyt. til þess að draga úr áhrifum flokksstjórna á því, hverjir verða í framboði og nái kosningu. Þetta er vitanlega í fyllsta ósamræmi við ákvæði stj. skr., því þar eru öll framboð miðuð við stjórnmálaflokka, og þá auðvitað um leið flokkstjórnir, sem eru einu sjálfsögðu umboðsmenn flokkanna, þ. e. a. s. þeirra kjósenda, sem líta eins á málin og þeirra flokksstjórnir. Það er því ekki nema rétt, að þessir umboðsmenn ráði því, hverjir skipa landslista fyrir flokkana. En hv. Nd. hefir litið öðruvísi á þetta mál; hún hefir reynt að draga burt öll áhrif flokksstjórna á skipun lista. Þó hefir þetta ekki tekizt til fulls, því ég sé ekki betur en að með yfirlýsingum framhjóðenda einhvers flokks um, að þeir taki ekki sæti á landslista, komi til kasta flokksstjórnarinnar að tilnefna menn í þeirra stað.

Ég er á sömu skoðun og hv. 1. landsk. um það, að ég vil ekki fella úr frv. þau ákvæði, sem eru í samræmi við stj. skr. Þess vegna get ég ekki verið með 2., 3. og 4. brtt. meiri hl. n. Aftur er 1. brtt. óskyld, og mun ég greiða atkv. með henni.

Það er þinginu til minnkunar, hvernig á að afgr. þetta mál, og því fremur, sem það er vegna ofurkapps eins eða tveggja manna. Sennilega verður ekki unnt að fá samþ. brtt., er færi frv. aftur í sama horf og það var í, er þessi d. afgreiddi það til Nd. síðast, þegar þeir menn, sem áður studdu frv., þannig eru nú húnir að breyta um afstöðu. Þess vegna hefi ég ekki lagt verk í það að flytja brtt. í þá átt.

Út af því, sem hv. 3. þm. Reykv. var að segja um, að nær væri að halda fund hér í d. heldur en „þessa ómerkilegu fundi“ í Sp., þá verð ég að segja, að það gleður mig stórlega, að hann telur fundi Sp. ómerkilega, því þá má ganga út frá því, að flestum öðrum þyki fundirnir og málefnið merkileg. Þannig munu skoðanir almennings vera á þessum hv. þm. Þó er sú undantekning um þessa merku fundi Sp., að hv. 3. þm. Reykv. hóf á fyrsta fundinum óþarfa umr. um mál og tafði þannig fundinn að óþörfu. Að öðru leyti má að visu geta þess, að um það mál í

Sp., er lengstan tíma hefir tekið að afgr., fluttu flokksbræður hv. þm. milli 15 og 20 ræður, og voru þó í varnaraðstöðu, móti 6 til 7 ræðum, sem Alþfl. menn fluttu, og voru þeir þó sækjendur málsins. Af þessu er ljóst, að sjálfstæðismenn eiga sök á því, ef þessar umr. hafa orðið of langar. Annars skal ég taka fram, að fundir í Sp. hafa aldrei komið í bága við meðferð kosningalagafrv. Þannig var í það eina skipti, sem það hefði getað orðið, fundi frestað í Sp., svo hægt væri að halda deildarfund um þetta aðalmál þingsins. Þess vegna fer guðsmaðurinn hér algerlega með rangt mál, eins og oft vill henda hann, en um það þýðir ekki að fást, því hann er með þessum ósköpum fæddur.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson):

Ég ætla aðeins að segja fáein orð út af brtt. meiri hluta n. Það er auðsætt, að sumar af þeim eru ekki nauðsynlegar og alls ekki afleiðingar af breytingum í Nd., eins og t. d. 1. brtt., við 11. gr., og í 2. brtt., við 32. gr., er víst prentvilla, því þar mun eiga að standa síðari máls. síðari málsgr. Ég held, að engin vandræði hefðu orðið með þetta, þó að frv. þetta væri að þessu leyti óbreytt. Ég legg áherzlu á það, að ekki verði farið að tefja þingið með miklum umr. um þetta hér eftir, því það er séð, að það eru ráðin örlög þessa máls, og dugir engum um það að fást.

Út af orðum hv. 2. landsk. og hv. 1. landsk. um, að þær kröfur, sem gerðar eru til landskjörlista, séu stjórnarskrárbrot, vil ég lýsa því yfir, að ég er á þveröfugri skoðun. Ég er sannfærður um, að frv. eins og það er er í fullu samræmi við ákvæði stj. skr., enda hefir hv. þm. N.-Ísf., sem var í n. í Nd., viðurkennt það með þeim brtt., sem hann var með í að bera fram í Nd. við eina umr. þar, því það er ekki nema stigmunur á því, sem nú er í frv., og því, sem hann gekk þar inn á. Og þó hann hafi lýst því yfir, að hann hafi gert það nauðugur, þá getur það ekki skilizt þannig, að hann hafi samþ. stjórnarskrárbrot, heldur þannig, að hann hafi kosið fremur, að hér að lútandi ákvæði væru á annan veg. Þess vegna er hv. 2. landsk. á mótsettri skoðun við

flokksbróður sinn (VJ), eins og ég að því er snertir hv. 1. landsk. En það er auðséð, að það er skoðun meiri hl. þingsins, að frv. sé í fullu samræmi við stjkskr. eins og það er, og ég vil endurtaka það, að ég er sannfærður um, að það er ekki nokkurt brot á stjkskr. Þetta sýnist mér öllum hljóta að vera auðsætt, sem at-huga það rólega, því að í stjkskr. er aðeins sett fram minnsta krafa, og það þýðir að hægt sé að gera frekari kröfur í kosningalögum.

Frsm. (Jón Þorláksson): Ég vil aðeins með örfáum orðum mótmæla þeirri skoðun, sem kom fram hjá hv. 3. landsk. og hæstv. dómsmrh. reyndi að taka undir aftur, að það væri rangt hjá mér, að stjkskr. heimilaði að hafa raðaðan landslista. Ég held því fram, að hún geri það og það skipti engu máli, hvort ákvæði um það er tekið upp í kosningalög eða ekki. Þessu til stuðnings vil ég aðeins minna á það, að í stjkskr. er sérákvæði um 10 efstu sæti á landslista. Get ég ekki skilið, hvernig hægt væri að setja ákvæði um 10 efstu menn, ef engin röðun ætti að eiga sér stað á listanum.

Ég hefi ekki veitt því eftirtækt, hvort nokkursstaðar í kosningal.frv. eins og það er nú sé sett bann við þessu, eins og stjórnarskráin ætlast til að það sé, en ef það er í kosningal., þá er það ógilt, en ef það er þar ekki, þá er ákvæði stjkskr. jafngilt fyrir því. Ég lit svo á, ef kosningalagafrv. verður gert að l. í núverandi mynd, verði ekki hjá því komizt, að landskjörstjórn hafi fyrir augum bæði stjórnarskrá og kosningalög, þegar á að gera út um þetta. Það er ekkert einsdæmi, að verði að líta til stjkskr. einnig, þó að til séu sérstök l. um sama efni. Ég get sem dæmi upp á þetta aðeins minnt á ákvæði þingskapa um atkvgr. á fundum í Sp. Um það stendur í 26. gr. þingskapa, að meira en helmingur þm. eigi að vera á fundi og greiða þar atkv., en í stjkskr. er dálitið öðruvísi ákvæði um þetta. Þar segir sem sé, að meira en helmingur þm. úr hvorri d. eigi að vera á fundi og taka þar þátt í atkvgr. Þegar forseti á að gæta l. í þessu efni, þá nægir ekki að fara eftir þingsköpum eingöngu, heldur verður þar líka að fara eftir þessu ákvæði

stjkskr. Á sama hátt lit ég svo á, að þeir, sem eiga að sjá um að kosning fari rétt fram, verði að taka fullt tillit til stjkskr. Og þó að ekki fengist meiri hl. í Nd. til að afgr. þetta á þann eina eðlilega hátt, að taka ákvæði stjkskr. hér að lútandi óbreytt upp í kosningalög, þá nær engri átt að hugsa sér, að kosningalög geti breytt ákvæðum stjkskr. Því verður ekki móti mælt, að stjkskr. gerir ráð fyrir röðum landslista.

Ég skal svo ljúka þátttöku minni í þessu máli með þeim orðum, að í þessu frv. eins og það er nú er gengið á snið við samkomulag það, sem varð á síðasta þingi um till. í þessu máli, samkomulag, sem ég átti þátt í sem formaður þess flokks, sem ég er í. Ég hefi nú ekki getað fengið samkomulag um það í mínum flokki að standa við hinn gerða samning, og tek ég auðvitað afleiðingunum af því.

Ingvar Pálmason: Ég mun ekki lengja þessa umr. mikið, en mér þykir þó hlýða að fara nokkrum orðum um þær brtt., sem við í meiri hl. stjkskrn. höfum flutt. Er þar fyrst brtt. við 11. gr. Má segja, að hún sé aðeins leiðrétting, sem er nauðsynleg vegna þeirra breyt., sem þegar hafa verið gerðar á frv. Brtt. er sem sé þess efnis, hvernig fara eigi að, þegar frambjóðandi á sæti í landskjörstjórn. Þar sem nú er í gr. ákvæði um það, hvernig fara eigi að, ef frambjóðandi er í yfir-eða undirkjörstjórn, þykir rétt að gera þessi ákvæði að því er snertir landskjörstjórn skýr og ótvíræð. Þessi brtt. er flutt fyrir tilmæli meiri hl. stjkskrn. og má því að vissu leyti telja hana leiðréttingu.

Þá er 2. brtt. Við hana er það að athuga, að þegar hún var vélrituð, þá féllu niður orð úr henni, svo að þarf að leiðrétta hana. Brtt. á að vera þannig: „Síðasti málsl. fyrri málsgr. fellur burt“. Þetta vil ég biðja hv. þdm. að leiðrétta.

3. brtt. álitum við beina lagfæringu á frv., og sama er að segja um 4. brtt. Það hefði kannske mátt segja, að óþarfi hefði verið að bera fram brtt. um það atriði, sem þar um ræðir. en mátt leiðrétta það sem prentvillu, en það skiptir ekki miklu máli.

5. brtt. er nauðsynleg til samræmis við önnur ákvæði frv.

Ég held, að ég þurfi þá ekki að fara fleiri orðum um þessar brtt., en ég vil bara taka það fram, að þó að við flytjum nú þessar brtt. til leiðréttingar, þá segi ég fyrir mig persónulega, að ég er alls ekki ánægður með frv. í þeirri mynd, sem það hefir nú, og ég lit svipað og hv. 1. landsk. á skilning stjórnskrárinnar. Ég fer ekki út í neinar lögskýringar um það, en bæði af þeim skilningi, sem ég hefi á orðalagi stjksfrv., sem nú hefir verið samþ., og þó sérstaklega með tilliti til forsögu málsins, álit ég, að með þessu sé a. m. k. farið í kringum anda stjksr. En með þetta frv. eins og það er er ég mjög óánægður, en eins og nú standa sakir er ekki annað að gera en að samþ. frv. nú, því að það er vitað, að í þessari afgreiðslu frv. milli deilda verður ekki fullnægt okkar skilningi um það, hvort heimilt sé að hafa einskonar eða tvennskonar landslista. Ég álit, að þar sem þingið hefir nú staðið svo lengi, fullar 5 vikur, þá megi það ekki henda, að aðalmál þingsins verði fellt og svo skorað á stj. að gefa út bráðabirgðalög. Slikt má ekki koma fyrir. Það verður því að samþ. frv., en þess er ég fullviss, að þegar farið verður að framkvæma þessi l., þá mun það koma í ljós, að full þörf er að endurskoða þau. Það er heldur ekkert undarlegt, því að hér erum við að semja kosningal. undir öðru viðhorfi en við höfum áður vanizt. Þess vegna er ekkert undarlegt, þó að reynslan kunni að sýna, að fljótlega þurfi að breyta þessum l.

Hinsvegar skal ég taka það fram, að ég legg ekki mikla áherzlu á það, hvort brtt. verði samþ. eða ekki, því að það getur vel verið, að segja megi, að réttust afstaða okkar í meiri hl. stjksrn. væri sú, að taka við frv. óbreyttu og segja, að það séu handaverk Nd., sem við ráðum ekki við, og jafnvel svara því til, að úr því, sem komið væri, mættu l. verða hvað vitlaus sem væri okkar vegna, en við höfum þó komið okkur saman um að lagfæra frv., eftir því sem unnt er úr því sem komið er.

Læt ég nú útrætt um þetta mál og læt skeika að sköpuðu, hvernig um það fer.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Það eru ummæli hv. 1. landsk., sem reka

mig á fætur. Ég get ómögulega verið honum sammála um það, að kosningalagafrv. sé ekki að öllu leyti í samræmi við stjksr. Í henni stendur, að heimilt sé flokkum að hafa landslista, en í kosningal. segir svo í 30. gr.:

„Á landslista skulu nöfn frambjóðenda ekki vera fleiri en 38, nema frambjóðendur flokks í kjördæmum séu fleiri samtals.

Í stað þess að raða nöfnum fyrirfram á landslista, má stjórnmálaflokkur, er ber hann fram, ákveða, enda tilkynna landskjörstjórn, að allir frambjóðendur flokksins í kjördæmum skuli vera á landslista og í þeirri röð, er þeir skipast í við kosninguna, eftir atkvæðum þeim, er falla á þá persónulega við kosningar í kjördæmum“.

Hér get ég ekki séð, að skakki neinu frá stjksr., að öðru leyti en því, að í kosningal. eru gerðar sterkari kröfur en í stjksr., og er það eftir beinum heimildum stjksr., þar sem stendur, að a. m. k. annaðhvert sæti 10 efstu manna á landslista skuli skipað frambjóðendum í kjördæmum utan Reykjavíkur.

Ég er sammála hv. 1. landsk. um það, að landskjörstjórn verður að fella úrskurð um þetta, ef raðaðir landslistar koma fram, en ég vil jafnframt benda á það, að það kemur síður undir úrskurð Alþingis, hvort þeir, sem kjörnir eru samkv. þessum úrskurði, eru rétt kjörnir eða ekki. Þetta veit hver landskjörstjórn, og því fer hún varla að ganga á móti því, sem segir í kosningal. landsins. En geri hún það, á hún á hættu að fá sínum úrskurði kollvarpað af Alþingi síðar meir.

Svo eru þessar brtt. Mér finnst a. m. k. sumar þeirra ónaðsynlegar. Ég sé t. d. ekki neina þörf á brtt. við 11. gr. Það á að velja í landskjörstjórn 10 menn í allt, og ætti þá að vera auðvelt að velja nægilega marga af þeim, sem engar líkur eru til, að verði í kjöri. Mætti merkilegt heita, ef Alþingi gæti ekki fundið nægilega marga í landskjörstjórn, sem engar líkur væru til, að yrðu í kjöri. Það er næstum óhugsanlegt. En ef á annað borð á að fara að breyta frv., þá gerir ekki mikið til, þó að þessu sé einnig breytt. En þetta frv. er nú búið að ganga í gegn-

um 7 umr., og er þá undarlegt, að nú fyrst eigi að fara að breyta þessu ákvæði.

Ég held, að það gerði yfirleitt lítið til, þó að frv. væri samþ. eins og það liggur nú fyrir. Ég tel vel hægt að notast við það eins og það er, þó að kannske megi benda á 1—2 atriði, sem eru ekki í algerðu innbyrðis samræmi. Hitt mun rétt, sem hv. 2. þm. S.-M. sagði, að við nánari athugun er sennilegt, að fram komi, að sumum ákvæðum þurfi síðar að breyta, en það mun eins geta komið fyrir, þó að þessar brtt. verði samþ.

Eiríkur Einarsson: Eftir að lagafrv. þetta fór frá þessari d. til einnar umr. í Nd., hefir ákvæðum þess um það, hvernig ákveða skyldi afstöðu frambjóðenda í tvímenning skjöldum með tilliti til uppbótarþingsæta verið breytt nokkuð í Nd. að orðalagi til. Í lagagr. þeirri, er hér kemur til greina, stendur nú, að talin skuli saman persónuleg atkv. frambjóðenda í tvímenning skjöldum, án þess að skilgreint sé, hvað skuli teljast persónuleg atkv., hvort það séu þau atkv., þar sem aðeins einn frambjóðandi er kosinn á sama seðli, eða þar sem tveir eru kosnir, Geri ég ákveðið ráð fyrir, að átt sé við, að persónuleg atkv. séu öll þau atkv., sem frambjóðandi hlýtur, hvort sem hann er kosinn einn á seðli eða ásamt öðrum. Enda eru engin undantekningarákvæði á gr., er gefi annað í skyn. Vegna þessarar orðalagsbreytingar, er veldur nokkurri ónákvæmni, vil ég láta þessa getið, og ef því verður ekki mótmælt með rökum, þá skoða ég það öruggt, að hér sé ekki um að villast. (JBald: Því er þegar mótmælt, skilningur hv. þm. á þessu atriði er algerlega rangur).

Jónas Jónsson: Ég vil óska þess, að nafnakall fari fram um frv., og ég vil taka það fram, að þótt ég hafi ekki séð ástæðu til að tala um þetta mál, að það kosningalagafrv., sem gefur kjördæmi, sem hefir ekki nema 1000 íbúa, möguleika til að fá 3 þm. af ekki fleiri þm. en hér er um að ræða, það kosningalagafrv. vil ég ekki styðja. Þetta sýnir, hvernig smíði er á frv., og ég mun sýna við atkvgr., hvernig afstöðu ég hefi til málsins,

þó að ég hafi ekki séð ástæðu til að tala í málinu, til þess að tefja ekki tímann.

ATKVGR.

Brtt. 373, 1 samþ. með 7:6 atkv.

— 373,2 samþ. með 9:1 atkv.

— 373,3 samþ. með 9:1 atkv.

— 373,4 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 373,5 samþ. með 10 shlj. atkv.

Fr., svo breytt, samþ. með 10:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KS, PHerm, PM, BSn, BKr, EE, GL, IP, JónJ, EÁrna.

nei: MJ, JónasJ.

Tveir þm. (JBald, JónÞ) fjarstaddir.

Fr. afrgr. til Sp.

Á 13. fundi í Sp., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við eina umr. í Ed. (A. 374).

Á 14. fundi í Sp., 9. des., var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afrbrigði leyfð og samþ. með 31 shlj. atkv.

Thor Thors: Ég vil geta þess f. h. stj-skrn. Nd., að þær brtt., sem komið hafa fram við frv. um kosningar til Alp. í Ed., miða allar að því að samræma frv. við þær breyt., sem gerðar voru á því í Nd.

Ég vil jafnframt geta þess, að enda þótt einstakir nm. í stj-skrn. Nd. séu óánægðir með það, hverja afgreiðslu þetta frv. hefir fengið í þinginu, vill stj-skrn. í heild leggja til, að þetta frv., eins og það nú liggur fyrir, verði samþ.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 34:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSn, EÁrna, EE, EystJ, FJ, GSv, Gf, GL, HJ, HG, IngB, IP²), JakM, JJós, JónJ, JÓl, JP, JS, JörB, KS, MG, Ó-Th, PHerm, PHalld, PM, PO, TT³), TrÞ, VJ, ÞorlJ, ÞÞ, ÁÁ, BSt, BÁ.

nei: HStef¹), HV, JónasJ, MJ.

1) HStef: Með því að ég tel, að í frv. séu ákvæði, sem komi í bága við stj-skrfrv. það, sem samþ. hefir verið á þessu þingi, segi ég nei.

2) IP: Með skirskotun til aths., sem ég gerði við atkvgr. í þessu máli við eina umr. í Ed., segi ég já.

JónB, JBald, BJ⁴) greiddu ekki atkv.
Einn þm. (BKr) fjarstaddur.
Frv. afgr. sem lög frá Alþingi (A. 381).

3. Þingskóp Alþingis.

Á 1. fundi í Ed., 3. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 29 3. nóv.
1915, um þingskóp Alþingis (stjfrv., A.
3).

Á 3. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið
til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):
Þetta frv. er fram borið í þeim tilgangi að
samræma þingskóp hinni breyttu stjórn-
arskrá. Stjórninni var ljóst, að frekari
endurskoðun þyrfti á þingsköpum, en
hefir þó ekki að sinni viljað gera till. um
fleiri breyt. á þeim en nauðsyn er vegna
stjkskr.breytingarinnar. Legg ég til, að
málinu verði vísað til allshn. að umr.
lokinni.

Ég vil þó, áður en ég lýk máli mínu,
drepa á þrjú atriði til leiðbeiningar fyrir
hv. nefnd.

Ætlazt er til þess, að fjárlög og fjár-
aukalög séu lögð fyrir Sp., en í því sam-
bandi er landsreikningsins ekki getið.
En nú má líta á LR. sem hluta af fjárl.,
og væri því eðlilegt, að hann væri lagður
fyrir Sp. Vil ég biðja n. að athuga, hvern-
ig hún litur á þetta. Myndi sennilega
nægja, að skoðun hennar kæmi fram í
nál.

Þá skal bent á, að ósamræmi er milli
5. gr. þingskapanna og 143. gr. kosninga-
lagafrv., sem liggur fyrir Nd., um það,
hvenær kosningakæmur skuli fram komn-
ar. Þetta ósamræmi varð ekki athugað
vegna þess, að frv. til kosningalaga var

3) TT: Um leið og ég vísa á bug ummælum
hv. 2. þm. N.-M. um, að kosningalagafrv. þetta
brjóti í bága við stjkskrbreyt. þá, sem samþ. var
á þessu þingi — ummælum, sem kveðin voru
niður í Nd. af forseta deildarinnar, segi ég á-
kveðið já.

4) BJ: Þar sem ég áltí, að lög þessi brjóti að
meira og minna leyti í bága við stjkskr., en hins-
vegar, að nauðsynlegt sé að hafa kosningalög,
greiði ég ekki atkv.

ekki tilbúið þegar þingskapafrv. var af-
greitt. Vil ég skjóta því til n., að hún sjái
um, að samræmi verði um afgreiðslu
þessara frumvarpa.

Í 1. og 4. gr. þessa frv. er vitnað í
stjórnarskrána frá 1933, en útlit er fyrir,
að stjórnarskráfrv. verði ekki staðfest
fyrir en í marz 1934. Væri því sennilega
best að fella tilvitnunina niður.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv.
og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið
til 2. umr. (A. 3, n. 27).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj.
atkv.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Fyrir till. n.
er gerð grein í nál. á þskj. nr. 27, svo að
við það þyrfti ekki neinu verulegu að
bæta. En til frekari skýringar vil ég taka
það fram, að breyt. þær, sem n. gerir á
frv., aðrar en þær, sem hæstv. ráðh. benti
á við 1. umr., eru þessar:

Í fyrsta lagi vill n. orða 2. gr. frv. rúm-
ar en í frv. er gert. Þar vill n. ekki endi-
lega einskorða ákvæði 1. við það, að Ed.-
þm. deyi, heldur hafa ákvæðið svo: „Nú
losnar sæti Ed.-þm.“ o. s. frv. Í Ed. geta
átt sæti menn, sem einnig eru varamenn
til fyrir, svo sem þm. Reykv. og uppþót-
arþm., og mundu þá varamennirnir
koma beint í stað hinna, sem falla frá
eða víkja úr sæti. Þetta á því við aðeins
um kjördæmakosinn þm., sem kjósa þarf
í staðinn fyrir af því, að þm. fellur frá
eða hættir þingsetu.

Önnur breyt., sem n. hefir gert, er við
16. gr. þingskapanna, og er hún 4. brtt.
n. Hún er í því fólgin að færa til sam-
ræmis núgildandi þingskóp við það, sem
verið hefir. Þessari vinnunefnd er gefið
afarmikið vald í þingsköpunum. Hún á
að ráða öllum vinnubrögðum nefnda í
deildinni, skipa fyrir um fundatíma
nefndanna og sjá um, að þeir rekist ekki
á, og ennfremur í hvaða röð hver n. tekur
mál fyrir. Nú er það vitanlegt, að vinnu-
nefnd hefir aldrei gert neitt af þessu,
nema það eina, að ákveða tímatöflu og

fundastaði í byrjun þings, a. m. k. ekki mér vitanlega. Það hefir aldrei komið fyrir, svo ég viti, að hún hafi nokkuð ráðið vinnubrögðum n. né heldur tekið til, í hvaða röð n. skyldi vinna að málum. Þetta er því fært til samræmis við framkvæmd vinnunefndar á þessum þingskapaákvæðum. Vitanlega á forseti að hafa hönd í bagga með um starfsemi nefndanna, og ef honum sýnist n. slá slöku við störf, ber honum að áminna þær. Og ef þm. finnst ekki ganga nógu vel störf í nefndum, geta þeir kvartað í þd. og komið kvörtun sinni þannig á framfæri. Enda væri það of mikið vald, sem þessari n. væri falið, ef hún gæti ráðið því, hvernig n. höguðu störfum sínum í málum.

Í öðru lagi hefir n. tekið til greina aths. þær, sem hæstv. forsrh. gerði við framsögu málsins. Það eru tilvitnanir í 1. og 4. gr. Þar er vitnað í stjkskr. 1933 á báðum stöðum. En forsrh. gerði ráð fyrir, að hún yrði ekki staðfest fyrr en á árinu 1934. Ég sé ekki ástæðu til að draga það svo lengi, því að stjkskr. verður sennilega samþ. innan 10 daga. En af því að það er ekki alveg vist, að stjkskr. verði staðfest á þessu ári, vill n. fella niður þessar tilvitnanir.

Um það, að landsreikningurinn skuli koma fyrir í Sp. til samþykktar, er það að segja, að n. treysti sér ekki til að skýra stjkskr. svo, að það mætti vera. Það, sem hæstv. ráðh. vildi bera fram þessu til stuðnings, var það, að LR. heyrði undir sama flokk laga sem fjárl. og fjáraukal. Í stjkskr. er það skýrt tekið fram, að aðeins fjárl. og fjáraukal. skuli koma einungis fyrir sameinað þing. Mér finnst þetta því ekki heimilt eftir nýju stjkskr., enda á þetta ekki að skipta neinu máli. LR. er ekki sama eðlis og fjárl. og fjáraukal. Ástæðan fyrir því, að það er komið inn í stjkskr., að fjárl. og fjáraukal. skuli lögð fyrir Sp., er, að því er sagt var í vor, að með því móti væri meiri hl. þingsins fyrir öllum þeim útgjalda-liðum, sem þar stæðu. En þessa þyrfti ekki við með núgildandi fyrirkomulagi, þegar þau ganga á milli deilda. — LR. er að því leyti annars eðlis en fjárl. og fjáraukal., að með honum er safnað í eina heild niðurstöðutölum fjárhagsútkomu

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

fjárlagaársins, sem hann á að gilda fyrir.

Þriðja atriðið er ósamræmi milli 143. gr. kosningalaganna og þingskapa þessara. Í þingsköpum hefir sú regla gilt, að kærur út af kosningu þm. skuli vera komnar til Alþ. innan 4 vikna frá fyrstu þingsetningu eftir kosningu. En í kosningal. hefir staðið, að slíkar kærur skuli senda dómsmrn., sem síðan hefir átt að athuga þær og senda tvö samrit, annað frambjóðanda þeim eða umboðsmönnum lista þess, sem kærnan varðar, en hitt samritið Alþingi þegar í þingbyrjun, og er með því auðvitað átt við, að kærnan sé komin til Alþ. þegar fyrsta dag þingsins og liggi fyrir þegar gengið er til atkv. um gildi kosninga. Nú hefir það verið tekið upp í nýju kosningalögin, að slíkar kærur skuli vera komnar til Alþ. þegar í þingbyrjun, og því vitanlega liggja fyrir, þegar gengið er til atkv. um gildi kosninga, og n. hefir fallist á að gera breyt. í samræmi við þetta. Þó getur svo farið við uppkosningu og aukakosningu, að þm. komi síðar til þings en í þingbyrjun, og því er brtt. n. orðuð þannig: „... að hún sé komin til Alþingis í byrjun þings næst á eftir kosningu, eða áður en kosning þm. er tekin gild á Alþingi“. Að öðru leyti gilda ákvæði 5. gr. þingskapanna, m. a. um það, að Alþ. geti úrskurðað kosningu þm. ógilda, þótt ekki sé kært, eða frestað að taka kosningu gilda. — Þessi siðasttalda brtt. verður ný grein, og breytist greinatala frv. í samræmi við það.

Að lokum vil ég segja frá því, sem er í nál. tekið fram, að n. ræddi um viðtækari breyt. á þingsköpunum heldur en farið er fram á í brtt., en vildi hinsvegar ekki, af ástæðum, sem þar eru greindar, fara út í það nú, vegna þess að ætla má, að tími sé naumur til þess nú á þessu þingi, því að fáir lagabálkar eru jafnumfangsmiklir og umpráttaðir sem þingsköp Alþingis. En í nál. bendir n. á þá leið, að þingflokkarnir skipi sinn manninn hver og feli þeim með aðstoð skrifstofustjóra Alþingis að koma í eina heild öllum lagaákvæðum um þingsköp Alþingis og undirbúa málið fyrir næsta Alþ. Álit ég þetta hentugt til að undirbúa það, að gerðar verði breyt. á þingsköp-

Þingsköp Alþingis.

unum, sem að minnu viti ber nauðsyn til að gera, því að um það hefir verið mikið deilt, hvernig beri að skilja ýms ákvæði þeirra. — Þá þurfa þær reglur sjálfsgt umbóta við, sem gilt hafa um útvarp frá Alþingi.

N. leggur til, að frv. verði samþ. með þeim breyt., sem brtt. á þskj. 27 fjalla um.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég þakka hv. n. fyrir afgreiðslu þessa máls og fellst í öllum greinum á brtt. n.

Till. mína um landsreikninginn læt ég niður falla og viðurkenni, að n. hefir þar sterk rök fyrir sínu máli.

ATKVGR.

Brtt. 27,1 (ný gr., verður 1. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

— 27,2 samþ. með 12 shlj. atkv.

1. gr. (verður 2. gr.), svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.

Brtt. 27,3 samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. (verður 3. gr.), svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 27,4 samþ. með 12 shlj. atkv.

3. gr. (verður 4. gr.), svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 27,5 samþ. með 13 shlj. atkv.

4. gr. (verður 5. gr.), svo breytt, samþ. með 13 shlj. atkv.

5.—9. gr. (verða 6.—10. gr.) samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 48).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 12. fundi í Nd., s. d., var frv. úthýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 48).

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til allshn. með 16 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 48, 95, n. 98 og 147).

Frsm. (Bergur Jónsson): N. ákvað í fyrstu, þegar frv. kom til hennar, að afgr. það án breyt. til d., og lagði hún til, að það yrði samþ. óbreytt, til þess að flýta afgreiðslu málsins, eins og annara mála, sem fyrir þinginu liggja. En síðar kom hv. 2. þm. N.-M. með brtt. við frv., og auk þess var n. bent á, að aðra breyt. þyrfti að gera á þingsköpunum, sem ekkert er um í frv. N. ber þess vegna fram 2 brtt. og 1 vatill.

Hin fyrsta er við 4. gr. og gengur út á það, að fella niður orðin: „og skal ritarinn vera framsögumaður“. Og í öðru lagi gengur þessi brtt. út á það, að breyta 10. mgr. sömu gr. þannig, að í staðinn fyrir orðin „Fastanefndir“ í upphafi gr. komi: Nefndir.

Það ákvæði hefir verið í þingsköpum frá byrjun, að ritarar lausanefnda hafa verið sjálfskjörnir framsögumenn. Þessu ákvæði hefir alls ekki verið framfylgt, að undanteknu einu sinni, að ég held. Með tilliti til þess finnst mér það mjög óviðkunnanlegt, að haldið sé við ákvæði, sem ekkert gildi hefir í framkvæmdinni. Þetta skiptir kannske ekki miklu máli, en fyrst þessu ákvæði hefir verið traðkað, þá leggjum við til, að um lausanefndir gildi hið sama og um fastanefndir í þessu efni, að n. kjósi frsm. hver fyrir sig í hverju máli.

2. brtt. er fram komin eftir bendingum frá skrifstofustjóra Alþ. Hann benti á það, að vegna þess, hve þm. fjölgar mikið á næsta ári, ef þörf verður á að skipa mönnum í flest eða öll uppbótarsætin, þá verði svo þröngt um hv. þm. í þessum sal, sem við sitjum í, að mjög torvelt verði að framkvæma þá fyrirskipun þingskapa, að hver þm. tali úr sæti sínu. Þess vegna gengur brtt. þessi í þá átt, að veita forsetum leyfi til að ákveða að hafa ræðustóla í þingsölunum og að þm. megi tala þaðan, ef þeir óska þess.

Þá hefir hv. 2. þm. N.-M. borið fram 3

brtt. á þskj. 95. N. hefir ekki tekið sam-
eiginlega afstöðu til þeirra. Ég mun fyrir
mitt leyti ekki fylgja fyrstu brtt. Þar er
gert ráð fyrir, að mál, sem lögð hafi verið
fyrir síðasta þing og af einhverjum á-
stæðum ekki fengið fulla afgreiðslu, en
hafi verið komin rétt að lokum, að þau
megi taka fyrir á næsta þingi í sama á-
standi eins og síðasta þing skildi við
þau, eða réttara sagt, að sú meðferð, sem
síðasta þing hafði á málinu, verði látin
gilda á hinu nýbyrjaða þingi, að svo
miklu leyti sem síðasta þing var komið
áleiðis með afgreiðslu málsins, og málið
tekið fyrir á því stigi, þar sem síðasta
þing skildi við það. Og þetta á samkv. till.
hv. þm. að gilda, ef þingið samþ. það á
lögmætum fundi.

Þetta getur valdið flautri á afgreiðslu
mála. Það getur verið um þau mál að
ræða í þessu sambandi, sem ekki hafa
átt eftir að ganga í gegnum nema eina
umr. á síðasta þingi, og virðist mér, að
þá ætti að vera nóg að hafa eina umr.
um málið á þessu næsta þingi eftir að
málið hefir gengið í gegnum margar umr.
á síðasta þingi. Virðist mér þessi aðferð
heppilegri um afgreiðslu mála.

Aftur á móti býst ég við, að ég geti
gengið inn á hinar brtt. Þar segir svo:
„Atkvæðisbær telst þm., nema forseti
eða þd. hafi tekið gild rök hans fyrir
því, að greiða ekki atkv., eða hann sé óat-
kvæðisbær samkv. síðustu mgr. þessarar
gr.“

Ég býst við, að tilefni þessarar brtt.
sé deila, sem kom fyrir á næstsíðasta eða
síðasta þingi um þingsköp Alp., þar sem
þm. var óatkvæðisbær.

Þá er annað ákvæði í brtt., um það, að
ef rök þm. séu metin ógild, þá teljist atkv.
hans með meiri hl. Ég býst við, að þetta
sé gott ráð til þess að fá menn til að
greiða atkv. Það er ekkert á móti því,
að menn hafi það aðhald, sem geri þeim
örðugt að komast undan því að taka af-
stöðu til mála annaðhvort með eða móti,
hvort sem þau eru mikilvæg eða ekki.

Halldór Stefánsson: Ég ætla ekki að
hefja neina almenna umr. um þingsköp
eða frv. og brtt. við það, en aðeins halda
mér að því að gera grein fyrir brtt. mín-
um á þskj. 95.

Hv. frsm. n. hefir nú minnzt á þessar
till. og getið þess, að n. sé um þær ó-
bundin. Að sínu leyti mælti hv. frsm. með
tveim síðari brtt., en á móti hinni fyrstu.

Fyrsta till., við 5. gr. frv., er um að
gera viðbót við þingsköpin, þar sem
heimilað sé, að með samþykki meiri hl.
atkv. á lögmætum þingfundi megi taka
upp til flutnings óafgr. frv. frá næsta
þingi á undan á því stigi, sem frv. var, er
því þingi lauk, enda hafi ekki farið fram
almennar alþingiskosningar á milli þing-
anna.

Meginástæðan fyrir þessari till. er
sparnaðarviðleitni. Þingheimur kannast
við, að á hverju þingi fer það svo, að
þingi er slitið áður en gengið er frá fulln-
aðarafgreiðslu fjölda mála, sem fyrir því
hafa legið og auðvitað eru á ýmsum stig-
um þegar þingi er slitið. Ef á meðal
þessara mála eru lífvænleg og réttmæt
mál, þá eru þau jafnan vakin upp á næsta
þingi eða næstu þingum. Þarf þá sam-
kvæmt þingsköpum, eins og þau eru nú,
að taka málið fyrir við 6—9 umr. Og það
er sýnilega mjög mikill ósparnaður í því
að þurfa að endurtaka aftur það, sem
fram hefir farið um málið á fyrri þing-
um, því oftast er ekki líklegt, að fram
komi neinar nýjar ástæður sem rök í
málinu. Til þessarar endurtekningar þarf
að verja miklum tíma af þinginu og
miklu fé til endurprentunar allra þeirra
ástæðna, sem fyrir málunum eru færðar.

Hv. frsm. n. mælti alleindregið á móti
þessari brtt. Skál ég ekki endurtaka rök
hans, en ég vil aftur á móti benda á, að
það eru eðlilegar og allverulegar tak-
markanir á því, að þetta megi gera, sem
ég legg til, í brtt. minni, að heimilað verði.
Þær eru þrjár, þessar takmarkanir.

Hin fyrsta er sú, að þetta gildir aðeins
um mál frá næsta þingi á undan. Hin
önnur, að ekki hafi fram farið almennar
alþingiskosningar á milli þinganna. Og
þriðja takmörkunin er sú, að þetta megi
ekki gera, nema með samþ. meiri hl. á
lögmætum þingfundi. Þess vegna geri ég
ekki ráð fyrir því, að mjög mikil hætta
sé á því, að flautursverk þurfi af því að
stafa, þó að mál séu á seinni stigum sín-
um tekin þannig fyrir, þegar þau hafa
komizt svo langt á síðasta þingi, að lítið
vantaði á fulla afgreiðslu á þeim.

Ef því er haldið fram, að mál geti verið svo lauslega athugað á fyrri þingum, að ekki megi við það hlíta, enda þótt þau hafi verið komin á síðari stig afgreiðslunnar, t. d. 3. umr. í síðari deildinni, þá finnst mér það vera nokkur sakarákæra á hendur Alþ. yfirleitt, og ekki á rökum byggð. Og ef svo væri, að málið þætti ekki fullvel undirbúið þá er það einmitt lagt á vald deildarinnar að meta það, enda er þá sú leið til, að vísa málinu til hinnar d. og síðan til Sp., ef þurfa þykir. Ég get því ekki fallið á þessar ástæður hv. frsm. á móti brtt. minni. Annars geri ég fyrir mitt leyti þetta engan veginn að neinu kappsmáli. Það verður að fara eftir því, sem menn meta þetta. Ég vil bara benda á það, að það yrði mikils sparnaðar að vænta á fé og tíma, ef þessi tilhögun yrði höfð á afgreiðslu mála á Alþingi.

Þá kem ég að 2. tölul. brtt. minnar, sem er í 2. stafl., a og b, og eru liðirnir sjálfstæðir brtt. hvor um sig. Fyrir það, að hv. frsm. fyrir sitt leyti mælti heldur með þeim, er ég honum þakklátur, og læt ég þess vegna nægja styttra mál um þær en ella.

Stafl. a fer fram á það, að bætt sé við 2. mgr. 44. gr. 1. skýringu á því, hvað það er, að teljast atkvæðisbær. Þar segir svo í gildandi l.: „Engin ályktun er lögmæt, nema meira en helmingur fundarmanna, þeirra, sem atkvæðisbærir eru, greiði atkvæði með henni“. Viðbótin, sem ég geri till. um, er þannig: „Atkvæðisbær telst þm., nema forseti eða þingdeild hafi tekið gild rök hans fyrir því að greiða ekki atkv., eða hann sé óatkvæðisbær samkv. síðustu málsg. þessarar greinar“. Skýring á því, hvað í því felst að teljast atkvæðisbær, er alveg nauðsynleg.

Menn munu kannast við það, sem hv. frsm. líka vék að, að það hefir verið ágreiningur um það innan þings og misjafn skilningur á því í hvorri þd. fyrir sig, hvaða meiningu bærir að leggja í orðið „atkvæðisbær“. Sá meiningarmunur hefir haft þær afleiðingar, að þetta atriði hefir verið skýrt á mismunandi hátt í deildunum, og er það mjög óviðkunnalegt. Þess vegna þykir mér réttmætt og nauðsynlegt að ákveða nákvæmlega merkingu þessa orðs, hvort sem menn

vilja fallast á þá skýringu, sem ég vil gefa á því, eða einhverja aðra. Um það má náttúrlega gera brtt., ef þurfa þykir.

Þá er brtt. í stafl. b. undir sama tölul. Hún er líka sjálfstæð till. og er viðbót við sömu gr., 4. mgr. Þessi mgr. þingskapanna kveður svo á, að ef farið er fram á nafnakall við atkvgr. og þm. greiðir ekki atkv., þá skuli hann leiða rök að því, og að forseti skeri úr, hvort þau rök skuli gild talin, en þm. geti skotið þeim úrskurði undir atkv. deildarinnar eða þingsins.

Nú munu allir þm. kannast við það, að það hefir oft reynzt erfitt að fá þm. til þess að greiða atkv., og það eins þótt nafnakall sé viðhaft. Svo er ákveðið í þingsköpum, að hver þm. sé skyldur til að greiða atkv., nema hann hafi þau forföll eða þær ástæður, að vera ekki atkvæðisbær samkv. ákvæði þingskapanna. Það hefir oft orðið misbrestur á því, að þm. hafi viljað hlíta þessu ákvæði.

Nú eru að visu í gildandi þingsköpum lögð viti við því að greiða ekki atkv. við nafnakall, sem sé þau, að þm. missi af dagkaupi sínu þann dag. Þetta eru litil viti, og ekki nema að vonum, að þau reynist ekki nóg, sérstaklega þegar tekið er tillit til þess, að sú venja, eða öllu heldur sú óvenja hefir komið á, að þessum vítum hefir ekki verið beitt.

Ég geri það að till. minni, að ef þm. greiða ekki atkv. án þess þó að hafa lögmæt forföll, þá skuli atkv. þeirra teljast með atkv. meiri hl. í málinu. Hygg ég, að þetta mundi veita það aðhald, að þm. síður leitast við að koma sér hjá að greiða atkv. heldur en að láta telja sig með meiri hl., sérstaklega þegar þeir væru á móti máli.

Þessi till. mín er ekkert nýtt eða óþekkt hér á Alþ., því að ég hefi í henni mjög þrætt það, sem gildi hér í eldri þingsköpum, næst á undan þeim, sem nú gilda. Og þó að breyt., sem gerð var um þetta, bendi heldur til þess, að menn hafi ekki verið allskostar ánægðir með þingsköpin, eins og þau voru um þetta atriði, þá er ekki ástæða til þess að ætla, að menn kunni ekki að vilja taka þau upp á ný, því að ég hygg réttmætt að álykta, að þau ákvæði, sem nú gilda um þetta efni, séu miklu annmarkameiri en hitt

fyrirkomulagið, sem ég fyrir mitt leyti sé ekki sérstaka annmarka á.

Ég vona, að mér hafi tekizt að gera mönnum skiljanlegt, hvað fyrir mér vakir, og bið svo átekta um það, hvaða undirtektir brtt. mínar fá hjá hv. þm.

Tryggvi Þórhallsson: Ég hygg, að það hefði verið miklu réttara fyrir allshn. að halda fast við þá ákvörðun, að leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt. Þær brtt., sem hér liggja fyrir í frv. á þskj. 48, hafa fengið góðan undirbúning hjá millþingann. Hún hefir athugað, að þau ákvæði, sem þar eru gerðar brtt. um, komi ekki í bága við annað í þingsköpunum. En nú hafa komið fram margar brtt. við frv., sem ekki hafa verið með sömu nákvæmni athugaðar í sambandi við þingsköpin. Við, sem höfum setið á þingi ár eftir ár í langan tíma, vitum það vel, að það er mjög mikið vandaverk að breyta þingsköpum Alþ. Og mér finnst koma fram sönnun þess í einni brtt. hv. 2. þm. N.-M., að það sé ekki heppilegt að bera fram fljótlega athugaðar till. um breyt. á þeim. Í a-lið 2. brtt. hv. þm. standa þessi orð: „nema forseti eða þingdeild hafi tekið gild rök hans“ o. s. frv. Hér er ekki sagt, hvor þessara aðila eigi að ráða úrskurði um það, hvort rök þm. fyrir því að greiða ekki atkv. skuli tekin gild. En ég hygg, að alstaðar í gildandi þingsköpum sé það skýrt tekið fram, hver eigi að ráða þessu. Bendi ég á þetta sem dæmi þess, hve það er mikið vandaverk að hlaupa í að breyta þingsköpum Alþ. án þess að hafa nægilegan tíma til þess að athuga það, hvort breyt. rekast ekki á önnur ákvæði þingskapanna.

Þess vil ég ennfremur geta, að komið hefir fram frá n. brtt. um mál, sem verið hefir áður deilumál hér á Alþ., sem sé það, hvort ætti að hafa ræðustóla í þingsölunum. Till. um þetta lá fyrir Alþ. fyrir nokkrum árum. Þá lá einnig fyrir teikning af ræðustólunum. Mér varð það strax ljóst, þegar ég sá þessa teikningu, að það mundi vera alger skemmd á þessum sal, ef gengið væri frá því verki eins og á teikningunni var gert ráð fyrir.

Það, sem fram var borið viðvíkjandi þessu atriði, að of þröngt kunni að verða í þingsölum til þess að þm. geti talað úr

sætum sínum, eru vitanlega engin rök, því að menn þurfa ekki meira pláss til að standa en að sitja. Þetta á jafnt við í báðum d.

Ég vildi óska þess, að n. fengi að sjá þessa teikningu, sem ég minntist á, og þá hygg ég, að hv. nm. mundu líka sannfærast um hið sama og ég í þessu efni. Ég vil því halda fast við þá till. allshn., sem hún upphaflega bar fram, að frv. verði samþ. óbreytt.

Jakob Möller: Ég tel það góðra gjalda vert, að hv. 2. þm. N.-M. hefir tekið þessi efni til athugunar, sem valdið hafa sérstaklega ágreiningi hér á Alþ. En ég hefi við þessar till. ýmislegt að athuga.

Viðvíkjandi 1. brtt. verð ég að líta svo á, að tæplega sé ástæða til að samþ. hana, því að það tefur mál lítið, þótt það sé tekið fyrir alveg á ný á næsta þingi, þó að það hafi gengið í gegnum nefndir á næsta þingi á undan. Málið ætti þá að geta fengið fljóta afgreiðslu á síðara þinginu, þegar hinir sömu menn eru í hverri n. eins og á næsta þingi á undan, sem venjulegast er. Ég sé því ekki ástæðu til að breyta þessu frá því, sem verið hefir. Það getur varla verið hætt á því, að málum geti orðið þetta að falli, ef þau hafa fylgi á þinginu, þó að þau verði að ganga í gegnum sömu þingdeildir, sem skipaðar eru sömu mönnum eins og á næsta þingi á undan. Það er nú að segja um þau mál, sem daga uppi á Alþ., að það er venjulegt, að eitthvað þykir athugasvert í sambandi við þau, svo að þess vegna ætti ekki að draga úr því, að þau verði athuguð betur.

Um 2. brtt. hv. þm., a- og b-lið, er það að segja, að ég er sammála hv. þm. um það, að rétt sé að setja skýr ákvæði í þessum efnum. En ég hefi samt nokkuð við brtt. þessa að athuga. Ég tek undir það með hv. þm. Str., sem hann sagði viðvíkjandi því, að „forseti eða þingdeild“ dæmi um gildi raka þm. fyrir því að greiða ekki atkv. Ég þykist vita, hvað hér vakir fyrir hv. flm., að það sé, að ef forseti ákveður að taka rökin gild, þá sé það þar með ákveðið, en taki hann þau ekki gild, þá megi skjóta því undir úrskurð d., hvort þau skuli gild talin.

Ég tel, að réttar væri, að hvernig

sem forseti úrskurðaði, þá væri heimilt að skjóta þessu undir úrskurð d. Ég tel engan efa á, að það er réttmætt. Annars getur hæglega staðið svo á, að forseta séu gefin 2 atkv. um málið, sem um er að ræða. Ég veit, að þannig hefir verið skýrð gr. í gildandi þingskópum, að þeir þm. einir gætu skotið þessu undir úrskurð d., sem neituðu að greiða atkv. Þessa skýringu tel ég ranga, en ég tel, að hver þm. í d. eigi rétt á því að skjóta slíku undir úrskurð d. eftir gildandi þingskópum.

Ég hefi áður lýst yfir því, að ég tel þennan úrskurð rangan, en hér er um ný ákvæði að ræða, og ég álit, að hver þm. eigi að hafa rétt til að skjóta þeim úrskurði undir deildina. Vil ég skjóta því til hv. flm., hvort hann getur ekki fallist á þetta.

Í b-lið till. er svo ákvæðið, að ef ástæður þm. fyrir því að greiða ekki atkv. eru metnar ógildar skuli það teljast til meiri hl. En nú getur staðið svo á, að atkv. séu jöfn, þótt deildarskipun sé ekki sú nú, að slíkt geti komið fyrir, ef allir eru mættir, þótt einn skorizt undan að greiða atkv. En á þessu getur orðið breyting eftir hinu væntanlega fyrirkomulagi eða af því að þingmenn vanti í deildina. En auk þess er þetta með öllu rangt. Atkv. þingmanns, sem skorast undan að greiða atkv. og ástæður hans eru ekki metnar gildar, á auðvitað að teljast á móti málinu. Hann telur af einhverjum ástæðum ekki forsvaranlegt að ljá málinu fylgi sitt, og ógreitt atkv. á aldrei að geta orðið til að koma máli í gegn. Hið gagnstæða er aftur á móti eðlilegt. Því ætti einnig að breyta síðari málslíðnum. Vil ég því skjóta því til flm., að brtt. verði tekin aftur til 3. umr.

Frsm. (Bergur Jónsson): Ég held, að full ástæða sé til að benda á það, að í 1. brtt. hv. 2. þm. N.-M. felst gagngerð breyting á nügildandi þingskópum. Í nüg. þingskópum eru heimtaðar þrjár umræður um hvert mál í hvorri deild. Ef hans regla verður tekin upp, væru þing milli kosninga í rauninni eitt samanhagandi þing, sem þá ætti aldrei að slíta, heldur fresta. Við getum t. d. hugsað okkur, að tvær umr. fari fram um mál í annari deildinni sama árið og það er borið fram.

Á næsta þingi er svo lokið 3. umr. í sömu deild. Þriðja árið fara fram tvær umr. í hinni deildinni og lokið þar við 3. umr. fjórða árið. Þá yrði málið afgr. á fjórum þingum. Þetta myndi gera starfs-hætti Alþingis silalega og afkáralega. Og þótt almennar alþingiskosningar fari ekki fram, getur samt orðið breyting á skipun þingsins, t. d. með varamönnum í upp-bótarsæti. Þetta er því alveg gagngerð umsteypa á nügildandi þingskópum, og því tel ég ekki rétt á þessu stigi að taka þetta alvarlega.

Hv. þm. Str. minntist á sérstakan ræðustól. Hvað sem öllum teikningum liður, tel ég ástæðulaust að óttast afdrif þessa máls, þar sem forsetum er falið að at-huga málið og gera sínar till. um það.

Hv. þm. Str. benti á það og hv. 1. þm. Reykv. tók undir það, að það væri ó-skýrt orðað hjá hv. 2. þm. N.-M., að atkvæðisbær teljist þm. nema forseti eða þingdeild hafi metið rök hans gild. En þetta er alveg skýrt. Ef forseti metur rök-in gild, er það nægilegt. Vilji þm. ekki beygja sig fyrir úrskurði forseta, má skjóta honum til deildarinnar.

Hv. 1. þm. Reykv. minntist á aðra brtt. á sama þskj., og lagði til, að ógreitt atkv. væri talið mótaskv. Hingað til hefir sú regla almennt verið látin gilda, að þögn sé sama og samþykki. Hitt er rétt, að ákvæði vantar um það, hve með slíkt atkvæði skuli farið, ef greidd atkv. eru jöfn. En samkv. þingskópum nú er mál fallið, ef atkv. eru jöfn. Ég held því, að rétt væri að geyma þessa till. til 3. umr.

Halldór Stefánsson: Það hafa nú sem vonlegt er komið fram allmismunandi skoðanir um brtt. mínar. Hv. þm. Str. taldi réttast, að frv. hefði farið í gegnum deildina óbreytt. Ég get nú ekki fallist á það fyrir hönd mína né nefndarinnar. Það virðist t. d. vera óhjákvæmilegt að laga það, sem alltaf hefir verið brotið, um framsögumenn nefnda. Nefndirnar í báðum deildum hafa látið í ljós, ef ég man rétt, að frv. þyrfti nánari athugunar við, og þegar þessi játning er fengin, finnst mér, að ekki verði framhjá þeim atriðum gengið, sem um ræðir í brtt. mínum.

Tveir þm. hafa borið fram þær aths.,

Þingsköp Alþingis.

að óskýrt sé orðað um málskot til forseta eða deildar. Eins og hv. þm. Barð hefir sýnt fram á, eru þessar aths. á mis-skilningi byggðar. Fyrst úrskurðar forseti og síðan deildin, ef úrskurði hans er ekki hlýtt. Þetta er orðað rétt og skýrt í brtt. minni við 4. mgr. 44. gr.

Þetta er því fullljóst. Viðvikjandi því, hvað „þingmaður“ þýði í þessu sambandi, hvort það sé þingmaður sá, er hlut á að máli, eða hvaða þingmaður sem er, sem skotið getur máli til deildarinnar, skal ég lýsa yfir því, að ég tel það merkja hvaða þingmann sem er.

Hv. 1. þm. Reykv. mælti á móti 1. brtt. minni. Taldi hann það lítið tefja þingstörf, þótt tekin væru upp frá rótum mál frá fyrri þingum, vegna þess að nefndaskipun væri venjulega svipuð ár frá ári og gæti nefndaafgreiðslan verið fljót. Þetta er að visu rétt, en aðgætandi er, að í þingsköpunum eru frestir ákveðnir um meðferð mála, og svo er hitt, að fyrir hverri nefnd liggur jafnan mikill fjöldi mála, enda hefir orðið sú reyndin á, að jafnan hefir staðið á afgreiðslu mála frá nefndum, þótt afgreiðslan hafi ef til vill gengið fljótt, er röðin var komin að málinu. Brtt. mín verður því til þess, að þinggeti orðið miklum mun styttri en nú er, en þó afgr. eins mikið af málum eða meira.

Hv. 1. þm. Reykv. benti á, að greidd atkv. gætu orðið jöfn og þá mætti ekki vita, með hvorum hlutanum ógreiddu atkvæðin ættu að teljast. Eftir ákvæðum þingskapa er slíkt mál fallið, svo að þeir, sem sætu hjá, yrðu þá taldir á móti. Ógreidd atkv. yrðu því ýmist „pósítív“ eða „negatív“. Þessi ákvæði hafa líka verið í þingsköpum áður, sem lengi giltu. Vitalega er það sjaldgæft, að málsatriði séu svo ótvíræð, að þau geti ekki orkað tvímælis, en ég tel þingsköpin mundu batna mikið, ef brtt. mínar næðu samþykki.

Jakob Möller: Það er missskilningur hjá hv. þm. Barð, að það sé ný kenning, að fara svo með atkv., sem þm. skorast undan að greiða, sem ég legg til. Ákvæði þingskapanna frá 1915 eru einmitt byggð á þessu, en þau brjóta í bág við venju, sem áður gildi, eins og hv. 2. þm. N.-M. sagði. En 1915 var gerð gagngerð breyt-

ing á þingsköpunum að þessu leyti, og hún var byggð á þeim rökum, sem ég flutti. Þetta getur hv. þm. sannfærzt um, ef hann flettir upp nál. frá 1913 eða 1914, sem mér er sagt, að Guðm. Björnsson fyrrv. landlæknir hafi átt aðalþáttinn í. Þetta er byggt á því, að það sé fjarstæða, að afstaða nokkurs þm., sem ekki vill greiða atkv., sé notuð nokkru máli til framdráttar. Ég á bágð með að trúá því, að hv. þm. Barð. féllist ekki á þetta, ef hann gæfi sér tíma til að athuga málið.

Ég læt í ljósi ánægju mína yfir því, að hv. 2. þm. N.-M. er mér sammála um það, að „þingmaður“ eigi við hvaða þingdeildarmann sem er, en tel, að þetta eigi að orða svo, að ótvírætt sé. Þetta vildi ég æskja, að yrði athugað fyrir 3. umr. Ég tel a-liðinn eins og hann er enga bót á frv., og b-lið til skammar.

Gísli Sveinsson: Ég verð að taka undir það með hv. þm. Str., að æskilegt hefði verið, að nefndin hefði haldið sér við sitt fyrri álit og varnað því, að fram kæmu brtt. við þetta frv., sem borið er fram af óumflýjanlegri nauðsyn. Þetta frv. er vel undirbúið, enda er undirbúningurinn auðveldur, þar sem breytingar á þingsköpunum í frv. eru aðeins þær, sem leiðir af stjórnarskrárbreytingunni. Öllum öðrum breyt. var sleppt, þótt fleiri þyrfti endurskoðunar, en gagngerð endurskoðun er sízt áhlaupaverk, því að hvert orð og hver setning í þingsköpum þarf auðvitað að vera svo ljós, að ekki orki tvímælis.

Þegar n. fer inn á það að breyta til, mistekst henni, eftir því sem hv. frsm. sjálfur virtist gefa í skyn. Það er verið að tala um, að hér verði settur upp ræðustóll. Ég skal ekki dæma um það í sambandi við teikningar hv. þm. Str., en mér virðist, að ekki sé þægilegt að koma hér fyrir ræðustól, nema raskist það skipulag, sem hér er. En hv. frsm. sagði, að hér væri einungis stofnað til athugunar af forsetum og svo megi taka ákvarðanir í því máli síðar. En hér stendur, að þegar forsetum þykir haganlegt, þá skuli svo gert. (BJ: Er það ekki að undangenginni rannsókn?). Þar stendur: „Nú þykir forsetum koma í ljós við athugun á breyt. þeim á borða- og sætaskipan í deildum,

er fram verða að fara áður en reglulegt Alþ. 1934 kemur saman, að haganlegra verði að setja upp ræðustóla í þingsölunum, og skal þá svo gert“. En það er ekki meiningin, að við viljum, að svo skuli gera. Þeir, sem eiga sæti á þingi, vilja hafa nokkra hlutdeild í því, hvort á að fara að raska til í þingsölunum eða ekki. Hitt er annað mál, hvort forseti athugaði þetta og legði niðurstöðurnar fyrir þingið. En hvað snertir brtt. hv. 2. þm. N.-M., þá held ég, að það hafi ekki tekizt vel, þótt hugsunin sé að ýmsu leyti ljós, sem á bak við liggur. En það nær ekki þeim tilgangi, sem flm. virðist ætlast til, og kemur að sumu leyti í bága við réttan skilning á 44. gr. 1. Ég vil láta óumtalaða 1. brtt. hans. Það er álitamál, sem ég tel, að eigi að biða, en ekki flaustrast af með brtt. við frv. um breyt. á þingsköpum. En það er a-liður till., sem tekur svo til, að atkvæðisbær „telst þm., nema forseti eða þd. hafi tekið gild rök hans fyrir því að greiða ekki atkv.“. Það er rétt, að það gæti verið rétt að til-taka, hvenær þm. er í þessu sambandi atkvæðisbær, en nú hefir hv. þm. lagt til, að forseti eða þd. ákveði, hvort atkvæði hans verði tekið gilt. Hv. þm. virðist eiga við það, sem talað er um í núgildandi 44. gr. 4. mgr. Þar segir, að þegar það komi til að úrskurða um slík mál, eigi að skjóta því til þd., þar sem ekkert annaðhvort eða, hvort forseti eða þd. eigi að úrskurða. Forsetinn á að segja um það sitt álit, og að því loknu má í þessu efni eins og um önnur mál skjóta álit hans til æðra dóms. Og hinn æðri dómstóll er í þessu tilfelli þingdeildin. Það má skjóta úrskurði forseta til d., en það má aldrei vera annaðhvort eða. Þm. eru nú aldrei sjálfráðir um að velja í milli, eins og þetta orðalag ber með sér. Úr þessu mætti auðvitað bæta, en það er bara orðið of seint nú. Það er augljóst, að einungis sá þm., sem í hlut á, getur skotið úrskurðinum til þd. Það er sam-bærilegt, að máli er aldrei skotið til æðra dóms af öðrum en hlutaðeigendum. Það getur ekki hver og einn skotið því til æðra dóms. Það er bara í einu tilfelli, sem menn hafa sjálfræði um slíkt, sem sé um kjörskráratriði. Það er tekið nú upp í nýju kosningalögin til þess að gera þau

svo rúm sem framast er unnt, að leyfa hverjum kjósanda sem er að kæra, líkt eins og nú er ákveðið við útsvarskætur. En það er ekki málskot, heldur fyrsta kæruatrenna. Ef skilningur sá hefði verið tilætlunin í 44. gr. 4. mgr., að hver þm. gæti þetta, þá hefði það komið fram af orðalaginu. Það er verið að tala um ákveðinn þm. Það er ekki verið að áfrýja neinu almennu þingmáli. Þingmaður getur farið lengra, ef hann er óánægður. Ef n. og hv. 2. þm. N.-M. vilja ekki taka aftur þessar brtt., þá vil ég a. m. k. forma það sem áskorun til þm. að fella brtt., því að það er ógerlegt að samþ. þær eins og þær liggja fyrir, enda liggur við borð, eftir yfirlýsingu allra, sem um málið hafa fjallað, að ath. það nánar á næsta þingi.

Jakob Möller: Það er aðeins út af þessum skýringum hv. þm. V.-Sk. Það stendur í 44. gr., að hver þm. sem er í d. geti skotið úrskurði forseta undir atkv. d. Ef þetta væri ekki meiningin, ætti að standa þarna „þingmaðurinn“, en gr. er svo hljóðandi: „Nú er haft nafnakall við atkvgr. og þm. greiðir eigi atkv., og skal hann þá leiða rök að því. Forseti sker úr því, hvort þau rök skuli gild talin, en þingmaður getur skotið þeim úrskurði undir atkv. deildarinnar eða þingsins“. Þarna er „þingmaður“ hver þm. sem er, því að ef átt væri við einhvern sérstakan, þá væri greinirinn hafður samkv. íslenzku máli. Og það er eðlilegt, að þetta sé svo. Hér er ekki aðeins um einkamál þm. að ræða, heldur mál, sem varðar afgreiðslu þingmála, og þess vegna á hver maður í þd. rétt til að skjóta því til d. Það er misskilningur, ef nokkur ímyndar sér, að þetta sé bara einkamál viðkomandi þm. Það er virkilega opinbert hagsmunamál, eins og hefir sýnt sig, og þess vegna er þetta hinn rétti skilningur, sem við hv. 2. þm. N.-M. höfum haldið fram. En með þessu orðalagi og að viðbætti þessari viðbót hv. 2. þm. N.-M. er þetta óskipulegt og hefði þurft lagfæringar, svo að ekki verði um það deilt. En þá lagfæringu er ekki hægt að gera á þessu stigi málsins.

Halldór Stefánsson: Ég hefi því miður ekki heyrt allt það, sem fram hefir kom-

Þingsköp Alþingis.

ið, en mér skildist, að hv. þm. V.-Sk. hefði verið að leggjast á móti brtt. minni og tekið í sama strenginn og aðrir andmælendur. Aðeins eitt atriði í þessu vil ég reyna að leiða andstæðinga mína til skilnings á. Þeir segja, að óskýrt sé orðalag brtt., þar sem stendur „úrskurður forseta eða deildarinnar“. Þetta er algerður misskilningur. Þessi orðun er skýr og eins og hún á að vera. Það er bara af því að hv. þm. vilja gera þetta að álitamáli. Það á að hlíta forsetaúrskurði, þegar þeim úrskurði er ekki áfrýjað, en þegar annaðhvort viðkomandi þm. eða einhver annar þm. vill skjóta úrskurði forseta til d., þá er það deildarúrskurðurinn, sem ræður sem síðasti úrskurður í málinu. Úrskurði forseta á að hlýða, þegar hann er tekinn gjldur af d. með því að áfrýja ekki. — Hv. 1. þm. Reykv. talaði svo sem eitthvað hefði verið fellt niður af því, sem nú stendur í þingsköpum, en e. t. v. hefir hann ekki meint það, því að hann las upp setningu úr 44. gr., sem tekur af allan vafa um, að það er ýmist úrskurður forseta eða úrskurður d., sem á að gilda. Ég er hv. 1. þm. Reykv. algerlega sammála um, að það er ekki einkamál viðkomandi þm., hvort úrskurður forseta er tekinn gjldur eða ekki. Það hlýtur að vera eftir eðli málsins, að hvaða þm. sem er geti áfrýjað úrskurðinum. Þeir eru aðilar í málinu og njóta því áfrýjunarréttar. Og til þess að taka af allan vafa um það mætti bæta hér inn í: „en hver þm. sem er“, — en til þess að það megi verða, þarf ekki að taka aftur mína brtt., því að málið er hér ekki á seinasta stigi. Og þyki mönnum áfátt orðalaginu, er hægt að koma sér saman um breyt. á því við seinni umr. Sé ég því enga ástæðu til að taka brtt. mína aftur til 3. umr.; það verður að vera á valdi d., hvort hún vill fella þessa till. eða ekki.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.
- 2.—3. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.
Brtt. 147,a—b samþ. með 14:12 atkv.
4. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.
Brtt. 95,1 felld með 16:3 atkv.
5. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.
Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

- 6.—7. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.
8. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.
Brtt. 147,2 felld með 14:12 atkv.
- 95,2.a felld með 14:2 atkv.
- 95,2.b felld með 15:2 atkv.
- 9.—10. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tek-ið til 3. umr. (A. 170, 181).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 181. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég hafði ætlað mér, nú um leið og breytingar voru gerðar á lögum um þingsköp, að koma fram með till. um sparnað við þinghaldið, m. a. hversu draga megi úr kostnaði við prentun Alþt. En þar sem þær breyt., sem hér um ræðir, eru aðeins nauðsynlegar bráðabirgðabreyt. á lögum þessum og væntanlega verða þingsköpin rækilega endurskoðuð á næsta þingi, þá hvarf ég frá að fara út í þau atriði nú í þetta skipti. En það, sem kom mér aðallega til þess að kveðja mér hljóðs í þessu máli, var það, að ég vil ítreka þá uppástungu hv. allshn. Ed., að þingflokkarnir skipi hver sinn mann, og vinni þeir að því ásamt skrifstofustjóra Alþingis að undirbúa frv. til þingskapa, sem yrði lagt fyrir næsta þing. Þingflokkarnir geta komið sér saman um þetta nú á þessu þingi og valið síðan mennina í sumar að kosningum afstöðnum. Hygg ég þá aðferð heppilega, því að mjög mundi það mál vefjast fyrir næsta þingi, ef ekkert frv. lægi fyrir eða enginn undirbúningur hafinn um málið áður þing kæmi saman.

Vildi ég beina því til flokksstjórnanna, að þær sjái um framkvæmd þessarar till.

Frsm. (Bergur Jónsson): Allshn. hefir nú borið fram að nýju brtt., sem fer í sömu átt og sú till., er áður var fram borin af n., og þó allmikið breytt. En þar sem aðallega voru fettir fingur út í orðalag fyrri till., vænti ég þess, að hv. d. taki þessari betur en hinni, sem var drepin í hálfgerðu ógáti.

ATKVGR.

Brtt., 181 samþ. með 15:11 atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 18:1 atkv.
og endursent Ed.

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 186).

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tekið til einnar umr.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Þetta frv. var lagt fyrir Ed., og samþ. með nokkrum breyt. til Nd. Í þeirri hv. d. hefir það tekið litilsháttar breyt., og er sú ein efnisbreyt., að forsetum er gefin heimild til þess að koma upp ræðustólum í deildunum. Þetta spursmál er gamalt deiluefni í þinginu, og hefir ekki unnizt tími til að bera það undir n. hér í d., svo að ég tala hér aðeins frá sjálfum mér. En ég er þeirrar skoðunar, að betur fari á því, að þm. gangi til ræðustóls, er þeir tala, heldur en að standa við sæti sín, og mun það sérstaklega koma í ljós þegar þm. fjölgar, svo sem nú er ráð fyrir gert.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 246).

4. Samkomudagur Alþingis 1934.

Á 1. fundi í Ed., 3. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um samkomudag reglulegs Alþingis árið 1934 (stjfrv., A. 4).

Á 3. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Þegar samkomulag varð um það milli þingflokkanna að kalla saman aukabing, var það tilskilið, að reglulegu þingi yrði frestað fram yfir kosningar. En til þess þarf lagaheimild, að þing megi koma seinna saman á árinu en tilskilið er í stj. skr., og því er þetta frv. fram komið.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 4, n. 14).

Frsm. (Pétur Magnússon): Um þetta mál þarf ég fátt að segja í viðbót við það, sem tekið er fram í nál. á þskj. 14. Því var hreyft í n., hvort rétt mundi að gera till. um að breyta ákvæðinu um samkomudag Alþ. til frambúðar og færa hann til haustsins. Það, sem mæla þótti með því, var, að fjárhagsútkomu síðasta árs mætti betur sjá þegar lengra væri liðið frá áramótum, og einnig hitt, að auðveldara mundi verða að haustinu að gera fjárhagsáætlanir fyrir næsta fjárhagsár.

Hinsvegar álíta sumir, að ýmsum þm. mundi þykja óheppilegri þingtími frá 1. okt. til 15. desember heldur en síðari hluti vetrar, sérstaklega sveitabændum, sem sinna þyrftu sínum haustönnum. — Fyrr að haustinu en 1. okt. er varla hugsanlegt að kalla Alþingi saman, og lokið verður því að vera ekki síðar en 15. desember, vegna þess að mjög óheppilegt er, og jafnvel ófært, að það standi fram yfir nýár, vegna fjárlagaafgreiðslu fyrir komandi ár. En sé haustþingi ekki lokið fyrir þann tíma — 15. des. —, er ákaflega hætt við, að það standi svo lengi. Þm., sem ekki eru búsettir hér í bænum, mundi þykja slæmt að þurfa að vera hér um hátíðirnar. Auk þess hygg ég, að þm. mundu verða fremur lausir við, svo að illa mundu vinnast þingstörf um það leyti.

Menn gera sér vonir um, að hin nýja skipun á afgreiðslu fjárlaga samkv. hinu nýja stj. skr. frv. verði til þess, að þingtiminn verði styttri en verið hefir að undanfögnu. Hvort þessar vonir rætast, úr því getur reynslan ein skorið.

N. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt, og álitur rétt að sjá á næsta Alþ., hver áhrif hin nýja skipun um meðferð fjárl. kann að hafa, áður en ráðizt er í að breyta samkomudegi Alþ. til frambúðar.

Ingvar Pálmason: Ég hefi skilið þetta frv. svo, að það sé vegna sérstakra ástæðna fram komið, en að það sé ekki meiningin með því að láta ákvæði þess um samkomudag Alþ. gilda til frambúðar. En af því að mér skildist hv. frsm.

vikja að því, að þessi samkomudagur mundi vera að ýmsu leyti heppilegur til frambúðar, vil ég lýsa skoðun minni á þessu strax.

Ég geng út frá því, að frv. þetta verði samþ., og álit ég það rétt, eins og sakir standa nú. Hinsvegar álit ég, að það mundi vera mjög misráðið að ákveða þennan samkomudag fyrir Alþ. til frambúðar. Það mundi vera mjög óhentugt vegna þm., sem búsettir eru utan Rvíkur, sérstaklega þeirra, sem sveitabúskap stunda, því að þeim mundi þykja illt að þurfa að vera að heiman frá búum sínum á tímabilinu frá 1. október til þess 20., og jafnvel til mánaðamóta, þegar haustannir eru mestar hjá þeim. Ég lit svo á, að bændum sé jafnvel hægra að vera að heiman um sláttinn. Þá er þannig háttað störfum á heimilum þeirra, að þau má nokkurn veginn ákveða fyrirfram. En hauststörfín eru svo margvísleg og tíð þá svo mislynd, að ómögulegt er fyrir bændur að gera nákvæmar ráðstafanir um haustverkin fyrirfram. Af þessum ástæðum álit ég haustið óhentugan tíma fyrir bændur til þingsetu.

Enda þótt sú nýbreytni verði gerð um afgreiðslu fjárl., sem í ráði er, hygg ég samt, að eftir reynslu síðari ára muni varla mega vænta þess, að Alþ. geti yfirleitt lokið sómasamlega störfum á svo skömmum tíma, að því geti verið lokið fyrir áramót, ef það byrjar ekki fyrr en 1. október, því að frá þessum 3 mánuðum er óhætt að draga $1\frac{1}{2}$ viku vegna hátiðanna.

Það er mjög tvísýnn sparnaður að skera svo við nögl sér tíma þingsins, að mál geti fyrir þá sök dagað uppi eða liðið halla. Enda þótt Alþ. hafi að undanfögnu staðið 3 mánuði ár hvert, hefir það oft orðið að skilja við mál án fullrar afgreiðslu.

Ég álit því, eins og kröfur tímans nú eru orðnar og störf þingsins eru orðin margbrotin, að það sé barnarskapur einn að halda því fram, að á því velti afskaplega mikið um fjárhagsafkomu ríkisins vegna kostnaðar við þinghaldið, hvort þingin standi nokkrum dögum lengur eða skemur. Það hefir lengi verið slegið á þá strengi, að þingin séu of löng, og slíkt hefir náð tilætluðum endurhljómi hjá

þjóðinni. En ég álit, að réttara mundi vera að reyna að sannfæra kjósendur um það, að starfsvið þingsins er nú orðið gerólikt því, sem var áður fyrr, og þingin nú geta því alls ekki komizt af með neitt svipaðan tíma og þá.

Um það, hvort þingin frá ári til árs geta lokið störfum svo við megi una tímans vegna á tímabilinu frá 1. okt. til 15. des. eða áramóta, ætti að fást nokkur reynsla á næsta þingi.

Annars finnst mér, að jafnvel geti komið til mála að skipta setutíma þingsins, kalla það fyrst saman á venjulegum tíma, 15. febr., og láta það standa þá svo sem einn mánuð, til þess að undirbúa lagafrv., og fresta því svo til 1. nóv. Ég skýt þessu fram lítt athuguðu og bið hv. dm. að misskilja það ekki þannig, að þeir haldi, að ég komi með beina till. um þetta. Þetta þyrfti vitanlega að athuga ræki-lega áður en horfið væri að því. En eins og ég hefi tekið fram, mun ég greiða atkvæði til samþykkis frv., eins og á stendur.

Jón Jónsson: Ég hefi skoðað það svo, að þetta frv., sem hér liggur fyrir, sé flutt aðallega til þess að það sé ekki eins ein-skorðað eins og það er nú, að Alþ. komi saman 15. febr., en að biða megi með að kalla það saman þangað til að afstöðnum kosningum.

Úr því að farið var að halda aukabing, sem ég fyrir mitt leyti tel, að hafi verið mjög misráðið, er ég því mótfallinn, að Alþingi komi saman fyrr en eftir kosningar. Hinsvegar tek ég undir það, að tím-inn, sem hér er tiltekinn, sé mjög óheppi-legur fyrir þá þm., sem stunda sveitabú-skap. Varla er nokkur tími á árinu ó-heppilegri fyrir þessa þm., sem tilheyra þó hinna fjölmennustu stétt landsins, bændastéttinni, heldur en einmitt tíma-bilið frá 1. til 20. október, vegna haust-anna við slátrun sauðfjár og vegna ým-issa starfa til undirbúnings fyrir vetur-inn. Vil ég því mjög sterklega mótmæla því, að til þess sé hugsað að breyta þing-tímanum þannig til langframa eins og farið er fram á í frv., að gert verði næsta ár. Enda er ekkert í frv., sem gefið geti það til kynna, að hér sé átt við slíka breyt., nema til eins árs.

Í þessu sambandi vil ég taka það fram, að ég er hissa á því, að í nál. er það aðallega talið til fyrirstöðu því að breyta þingtímanum til framþúðar svo sem farið er fram á í frv. þessu fyrir eitt ár — því til fyrirstöðu er það aðallega talið í nál., að þingi verði með því móti ekki ávallt lokið fyrir hátíðjr. Vitanlega skiptir bæði það, er ég nefndi fyrr, o. fl. miklu meiru. Ég held, að skammtdegið sé ekki heppilega valinn tími til þingsetu. Ég hygg, að við mennirnir séum svo háðir náttúrunni, að skammtdegið muni hafa miður góð áhrif á starfsemi á þinginu. Menn eru þá ekki eins framgjarnir eins og um hjartari tíma ársins.

Svo að ég viki að bændunum aftur, þá álit ég þeirra vegna sýnu nær að heyja þing að sumrinu heldur en að haustinu, af þeim ástæðum, sem teknar hafa verið fram hér í hv. d., enda þótt ég hinsvegar játi, að sá tími er þeim ekki vel heppilegur né ýmsum öðrum framleiðendum.

Að endingu vil ég taka það fram, að ég hefi alls ekki séð þá ógnar-annmarka á því að heyja þingið á sama tíma á árinu og verið hefir að undanfórnu, og tel ég þann tíma allra tíma bezt til þess fallinn. Viðvikjandi afgreiðslu fjárlaga á þeim tíma ársins er það að segja, að henni er lokið þó ekki nema part úr ári áður en fjárl. koma til framkvæmda. Veit ég ekki til þess, að þetta tímabil milli afgreiðslu og framkvæmdar fjárl. hafi nokkurntíma komið nokkurn hlut að sök.

Ég vil skjóta því til hæstv. stj., að hún, þó að frv. verði samþ., noti sér heimild þess til að hafa þingið heldur að sumrinu en að haustinu, t. d. að kalla það saman 1. júlí, sem hlyti að vera heimilt, ef frv. þetta verður samþ.

Frsm. (Pétur Magnússon): Það getur ekki orkað tvímælis, að einungis fyrir eitt einasta ár gildir ákvæði frv. þessa um samkomudag Alþ., enda hefi ég ekki viljað stíga stærra spor í því efni.

Því hefir verið haldið fram hér í d., að þótt frv. verði samþ. eins orðað og það er, þá sé ekkert því til fyrirstöðu, að kalla megí saman Alþ. fyrr á árinu, að afstöðnum kosningum. Það er rétt, að þetta má eftir frv. En ef ekki verða sérstakar aðkallandi ástæður til þess, álit

ég þess ekki beina þörf. En til frambúðar álit ég heppilegast að halda sér að jafnaði við það, að hafa samkomudaginn 15. febr. Skal ég ekki fara mikið út í að rökræða um það, hvort heppilegt sé að hafa þingið að haustinu. Mér virðist þó, að fjárlagaafgreiðsla mundi þá verða að ýmsu leyti léttari heldur en á venjulegum setutíma undanfarinna þinga. Að visu, þótt komið sé undir áramót, er ekki hægt að sjá nákvæmlega, hvernig áramuni næsta ár. En renna mætti þó talsvert grun í það þá, fremur en fyrr á árinu eða síðari hluta vetrar.

Mikil áherzla var á það lögð af hv. 2. þm. S.-M., að bændur mundu eiga mjög óþægilegt með að vera að heiman í október. Aðrir bændur, sem ég hefi talað við, segja mér aftur á móti hið gagnstæða. Þeir segjast geta um það leyti verið búnir að ljúka haustönnum.

En hér er á eitt að líta. Ef það álizt heppilegra, að þing komi saman 1. okt. heldur en síðari hluta vetrar, að flestu eða öllu leyti öðru en því, sem snertir óþægindi hv. þm. í bændastétt, þá má ekki gera allt of mikið úr þessum óþægindum þessara fáu hv. þm., þótt þau kynnu einhver að vera. Það dugir ekki að horfa í það. Það er ekki eins og það sé bændastéttin öll, sem þurfi að flykkjast til þings.

Það er nú svo á hvaða tíma sem er, að erfitt er fyrir bændur að komast frá búum sínum. Ég álit, að tímabilið frá 1. október til 15. des. sé ekki neitt verri tími en aðrir fyrir bændur í þessu sambandi. Í nóv. eru litlar annir hjá bændum.

Ég get tekið undir margt af því, sem hv. 2. þm. S.-M. sagði um setutíma þingsins. Það er satt, að það hefir miklu meira að segja, að vel sé unnið á þinginu heldur en að spara nokkrar þús. króna. Þó á auðvitað heldur að vinna að því, að þingtíminn verði sem stytstur, svo framrlega sem það þarf ekki að ganga fram fyrir eða hindra afgreiðslu þarflegra mála. Ástæðan fyrir því, að mál dagar uppi, liggur sjaldnast í samkomutíma þingsins, heldur í hinu, að hv. þm. eru ekki reiðubúnir til að taka afstöðu til málanna. Um tvískiptingu þingsins held ég, að reyndin myndi verða sú, að síðara þingið myndi starfa nærri því eins lengi

og óskipt þing, og yrði þá vafasamur gróði að því fyrirkomulagi.

Magnús Jónsson: Þar sem hér liggur ekki annað fyrir en að ákveða samkomudag Alþingis í eitt skipti síðar á árinu en venja er til og engar brtt. hafa komið fram við frv., þá eru þessar umr. í raun og veru óþarfar. Þó þykir mér að einu leyti vænt um þessar umr. Ég er sem sé þeirrar skoðunar, að ekki sé auðvelt að finna heppilegri þingtíma en þann, sem nú tíðkast. Mér hefir reyndar virzt sem flestir væru þar á annari skoðun, og þykir mér því vænt um að heyra hér raddir, sem styrkja mitt álit í þessu efni. — Hér hefir verið hringlað fram og aftur um þetta, og að litlu gagni. En það mun mála sannast, að enginn tími árs verður valinn svo, að ekki sé eitthvað hægt að honum að finna. Á öllum tímum eru einhverjir gallar fyrir einhverja stétt manna. Ég hefi aðallega heyrt tvær ástæður færðar fram gegn þeim þingtíma, sem nú er tíðkaður.

Önnur er sú, að óheppilegt sé, að fjárl. séu samin svo löngu áður en þau ganga í gildi, en hin, að þing vilji oft dragast fram á vor.

Um fyrri ástæðuna er það að segja, að fyrst verður að benda á skaða, sem af þessu hafi hlotizt, áður en hægt sé að taka hana til greina. Ég hefi ekki orðið var við slíkt. Ég get ekki séð, að þau mistök, sem orðið hafa á fjármálastjórn okkar, hafi átt þangað rætur sínar að rekja. Ég vil láta það koma greinilega fram, að of snemmt sé að semja fjárl. að vetrinum, áður en farið er að breyta þessu.

Hinni ástæðunni má snúa upp í röksemd gegn því, að þingið komi saman að haustinu. Till. um að þingið komi saman 1. okt. er byggð á þeirri hugsun, að hægt sé að ljúka því fyrir júl, eða að hægt sé a. m. k. að ljúka afgreiðslu fjárl. fyrir áramót. En það er hætt við því, að þetta gæti stundum brugðizt.

Yfirleitt er heppilegast að halda Alþingi á dauðasta tíma ársins, sem er frá miðjum febr. og fram undir vor. Ég veit ekki um nema eina stétt manna, sem myndi eiga erfitt með að sækja þing á þessum tíma, en það eru kennarar, sem starfa utan Rvíkur. En aldrei verður á

allt kosið. Þá ber og á það að líta, að þetta er ekki dýr tími fyrir allflesta. — En ef Alþingi ætti að koma saman 1. okt., þá er ég hræddur um, að oftast myndi reka að því, að því yrði ekki lokið fyrir júl. Þau mál, sem mest hafa tafið undanfarin þing, eru mál, sem menn skilja yfirleitt ekki við fyrr en lokið er, ekki heldur, þótt það drægist fram yfir júl. Þykir mér líklegt, að margir þm. myndu kunna því miður vel að þurfa að sitja hér um hátíðirnar, fjarri heimili og ættingjum. Held ég því, að það sé heppileg ráðstöfun hjá hv. n. að leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt. Fæst með því móti reynsla um málið, og ef mönnum litist þá betur á að heyja þingið í skammdeginu, mætti vitanlega taka upp þá reglu.

Annars lízt mér ekki ólíklegt, að hér muni fyrr eða síðar verða horfið að því ráði, sem nágrannar okkar hafa tekið upp, að takmarka ræðutíma þingmanna. Væri þá líka athugandi, hvort ekki mætti takmarka prentun á ræðum, sem hér eru haldnar. Hygg ég, að ekki væri stór skaði á orðinn, þótt það kæmi ekki allt í þingtíðindum. Fleiru mætti breyta í þingskópm, til þess að gera þinghaldið ódýrara.

Jón Baldvinsson: Það er alveg rétt hjá hv. 3. þm. Reykv., að hér er aðeins um það að ræða, að ákveða samkomudag Alþingis í eitt skipti á öðrum tíma en venja er til. En hinsvegar hafa menn rætt talsvert um það, hvort ekki kynni að vera heppilegt að breyta þingtímanum til frambúðar. Það er kunnugt, að þing stendur venjulega þangað til afgreiðslu fjárl. er lokið. Stendur oftast nær á afgreiðslu þeirra. Mér sýnist það nú ekki ólíkleg aðferð að halda þingið tvisvar á ári, og byrja þá á fjárl., láta fjvn. koma saman fyrr á haustin og hafa til fjárl. Það er vitanlega miklu auðveldara að semja fjárl. á haustin en fyrr á árinu. Hv. þm. sagði, að það hefði ekki komið að sök hingað til, hvað fjárl. voru samin seint. En ég veit það fyrir vist, að oft hefði verið betur gengið frá þessum l., hefði það verið gert að haustinu. Þegar kemur fram á haustið, má sjá nokkuð glögg, hvernig fara muni um sölu afurða og afkomu landsmanna. Fyrri hluta árs er aftur á móti verið að afla þeirra af-

urða, og er þá allt í miklu meiri óvissu. Ég skil ekki, hví hv. þm. kallar mánuðina marz, apríl og maí dauðasta tíma ársins. Mér virðist það vera algert öfugmæli, og mjög undarlegt að þetta skuli koma frá þm. Reykv., því þessir mánuðir, sem hann nefndi, eru reglulegur hjargræðistími Reykjavíkurbúa.

Við þurfum að hafa þann tíma til afgreiðslu þingmála, sem hentugastur er. Með öðrum þjóðum mun það tíðkast, að afgreiðsla fjárl. sé látin fara fram sem næst í lok fjárhagsársins. Sú regla hlýtur að byggjast á því að einhverju leyti, að betra er að sjá fyrir um ástandið í fjármálum þjóðarinnar á þeim tíma. Því væri það höfuðkostur, ef hægt væri að semja fjárl. að haustinu.

Það er rétt hjá hv. þm., að ekki ber að líta á það fyrst og fremst, hvað veldur einstökum þm. erfiðleikum, heldur hitt, hvað heppilegast er fyrir þjóðarheildina.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 10. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 4).

Á 12. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 4, n. 85).

Frsm. (Bergur Jónsson): Frv. þetta hefir gengið óbreytt gegnum hv. Ed., og

allshn. þessarar hv. deildar leggur einnig til, að það verði samþ. óbreytt hér.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 159).

5. Verðtollur.

Á 1. fundi í Ed., 3. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um afnám l. nr. 81 1933 og um framlenging á gildi eldri laga um verðtoll (stjfrv., A. 5).

Á 3. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Hér fylgjast að þrjú frv. frá fjármálaráðuneytinu um staðfestingu á bráðabirgðalögum. Tvenn af þessum bráðabirgðalögum eru formleiðréttingar til samræmingar við ótvíræðan þingvilja, en ein staðfesting á tollinnheimtureglum, sem fylgt hefir verið.

Þetta fyrsta frv. er til að taka af tvímæli um samband tveggja verðtollslaga frá síðasta þingi, svo ótvírætt sé, að eldri lögnum hafi ekki verið breytt með hinum nýrri lögum um verðtoll.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 5, n. 18).

Frsm. (Kári Sigurjónsson): Það mun vera almennt á lítið og rétt á lítið, að

Verðtollur.

verksvið þessa Alþingis sé ekki að breyta skattstofnum landsmanna eða tekjuflokkum ríkissjóðs. N. hefir líka litið svo á. Það, sem um er að ræða, er einungis það, hvort ekki beri með endurskoðun á l. um verðtoll frá síðasta vori að kveða skýrar á um þetta, svo að ljóst sé, hvaða tekjur ríkissjóður fær eftir slíkum l.

Við búum nú við l. um þetta, sem gefin eru út í þrennu lagi, fyrir utan l., er framlengja slík l. Fyrst eru l. frá 1926 um verðtoll, ásamt viðauka og breytingum frá 1928.

L. frá 1926 ákváðu, að verðtollur sá, er þar var ákveðinn, 10% af sumum vöruflokkum en 20% af öðrum, skyldi gilda til ársloka 1930. Þessu var nú breytt árið 1928. Aðalbreytingin var í því fölginn, að þeir vöruflokkar, sem skattlagðir voru 10%, skyldu hækka upp í 15%, en hinir úr 20% upp í 30%. M. ö. o., þarna varð 50% hækkun í báðum flokkum.

1928 var sem sagt ákveðið, að l. þessi skyldu gilda til ársloka 1930. En 1930 sá Alþingi fram á, að framlengja þyrfti l., og hefir það verið gert árlega síðan.

Á síðasta vori setti Alþingi l. um bráðabirgðaverðtoll, þar sem ýmsir vöruflokkar voru hækkaðir að mun. Það voru l. nr. 11, gefin út 2. júní. Má líta svo á, sem öll verðtollslög frá og með árinu 1930 væru aðeins til bráðabirgða. Getur slíkt verið villandi, einkum þegar þess er gætt, að viðauki við verðtollsl. frá 1926 var ekki felldur inn í hin l., heldur settur aðeins sem viðauki. Verðtollsl. frá 11. júní eru einnig í raun og veru viðauki.

Þá voru seinna sett sérstök l. um, að verðtollsl. frá 1926 og 1928 skuli gilda til ársloka 1934, en þar sem l. um bráðabirgðaverðtoll voru gefin út 17 dögum fyrr, hefir skapast sá skilningur hjá þeim, sem l. áttu að koma niður á, að binda mætti sig við þau l., sem seinna voru út gefin, og hafa meira að segja risið málaferli út af þessu.

Þegar fjhn. athugaði þessi l., kom það fram, að í meðferð síðasta þings hafði fallið niður að setja l. um, að framlengingin næði einnig til breytinganna, sem urðu með l. frá 2. júní í ár.

Það er auðsjáanlega tilgangur hæstv. stj. að fastákveða það, hvaða l. skuli vera í gildi um þetta. Að því leyti fellst n. á

frv. En það hefir fallið niður að skirskota til viðaukal. frá 3. apr. 1928 í þessu nýsamda frv., og leggur því n. til, að það verði lagfært. N. er sammála um að breyta ekki fyrirætlanum síðasta Alþingis um verðtoll, þó að einn nm. hafi skrifað undir nál. með fyrirvara, sem lýtur að stefnu hans í tollamálum yfirleitt. Vænti ég þess, að hæstv. fjmrh. fallist á, að frv. verði gefið út óbreytt að öðru en þessari brtt. n.

Jón Baldvinsson: Um fyrirvara minn vísa ég til afstöðu minnar í þessum málum á undanförunum þingum.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 7 shlj. atkv.
Brtt. 18 samþ. með 9 shlj. atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv.
3. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 8 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 30).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 10. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 30).

Á 12. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19:4 atkv. og til fjhn. með 16 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 30, n. 79).

Halldór Stefánsson: Á síðasta þingi voru framlengd verðtollslögin til ársloka 1933. Á sama þingi var verðtollssákvæðunum breytt. Í texta framlengingarlaganna var ekki athugað, að framlenging-

arákvæðin þurftu að ná einnig til þeirra breyt. Framlengingarlögin voru því ekki fallin til að verða að lögum og voru því ekki lögð fyrir konung til staðfestingar. Í þess stað voru gefin út bráðabirgðal., sem framlengdu — auk eldri lagaákvæða — einnig breyt. þær, sem gerðar voru á síðasta þingi.

Frv., sem hér liggur fyrir, er þannig byggt, að í 1. gr. eru aftur afnumin hin ófullnægjandi framlengingar. síðasta þings. En í 2. gr. eru framlengingarákvæðin aftur lögfest til ársloka 1934, eins og þau þurfa að vera, þ. e. einnig breyt. síðasta þings.

Ed. er búin að athuga þetta frv. og fallast á það. Má vænta, að enginn ágreiningur geti verið um framlenginguna sjálfa, þó vitanlega geti verið — og sé — ágreiningur um verðtollsákvæðin sjálf.

Meiri hl. fjhn. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt. Einn nm. (HV) var ekki á fundi, þegar málið var afgr. í n., og er mér ókunnugt um afstöðu hans.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 16:3 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 16:3 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 15:3 atkv.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 14:4 atkv. og afgr. sem
lög frá Alþingi (A. 160).

6. Útflutningsgjald af sild o. fl.

Á 1. fundi í Ed., 3. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 52 8. sept.
1931 og á l. nr. 15 14. júní 1929 [Útflut-
ningsgjald af sild o. fl.] (stjfrv., A. 6).

Á 3. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):
Á frv. til laga um breyt. á l. um útflutn-

ingsgjald af sild, er samþ. var á síðasta þingi, voru þeir formgallar, að stj. lagði lögin ekki fyrir konung, heldur nýtt frv., í fullu samræmi við þingviljann, og eru þessi bráðabirgðalög hér með lögð fyrir Alþingi til staðfestingar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.
og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 8. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 6, n. 13).

Frsm. (Jón Þorláksson): Þessu frv. vikur svo við, að á síðasta Alþingi voru afgr. 1. um breyt. á löggjöfinni um útflutningsgjald af sild, þskj. 619 í Alþt. 1933. Þessi l. fólu í sér tvær efnisbreyt. á núgildandi löggjöf. Fyrst þá, að sérstakt útflutningsgjald af hverri sildartunnu, sem nú er 1 kr., skuli aðeins gilda um saltsild, svo að ný og fryst sild er þar undanþegin útflutningsgjaldi. Hin breyt-
ingin er sú, að hið sérstaka útflutnings-
gjald af þurrkuðu fiskimjöli skuli vera 1 kr. af hverjum 100 kg. Á þessari afgreiðslu var sá formgalli, að þetta var orðað sem breyting á l. frá 1929, um útflutningsgjald, án þess að athugað væri, að þessu hafði verið breytt með lögum frá 1931, sem færðu útflutningsgjaldið úr kr. 1,50 niður á eina krónu. Stj. lagði því ekki lögin, er samþ. voru á síðasta þingi, fyrir konung, með því að þar var ekki vitnað í bæði lögin frá 1929 og 1931, heldur gaf út bráðabirgðalög. Nefndin varð sammála um að leggja til, að frv. yrði samþ., en telur þó þennan formgalla á lögunum eigi hafa verið nægilega á-
stæðu til að láta undir höfuð leggjast að leggja þau fyrir konung, því að lögin hefðu aldrei getað valdið neinum mis-
skilningi og engin haft hag af því að leggja annan skilning í lögin en Alþingi ætlaðist til. Nefndin vill ekki, að það verði að fordæmi, að óverulegir formgal-
lar verði til þess, að stj. láti fyrirfarast að leita lögum konungsstaðfestingar.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):
Ég þakka nefndinni afgreiðslu málsins
og get verið henni sammála um allt

nema það, að óþarft hafi verið að gefa út bráðabirgðalögin. Má að visu segja, að ekki orki tvímælis, hvað við var átt í lög-unum. En það gat reynzt áhætta fyrir ríkissjóðinn að ætla að nota vöruheitið „saltsild“ um alla útflutta sild. Því voru gefin út bráðabirgðalögin, þar sem form-gallinn bættist við að auki. Nefndin hefir viðurkennt, að efnisákvæði laganna séu í fullu samræmi við þingvilja, og þarf því væntanlega ekki að óttast hættulegt for-dæmi.

Frsm. (Jón Þorláksson): Nefndin litur svo á, að með orðinu „saltsildartunnur“ hafi verið átt við alla saltaða sild, þótt hún væri verkuð með einhverjum af-brigðum. En ég vil minna á eitt atriði í sambandi við þetta frv., sem ekki átti að verða til eftirbreytni. Það hefir verið föst venja að láta bráðabirgðalög fylgja með grg. frv. sem fskj. Út af þessu hefir verið brugðið, og veldur það óþægindum. Nefndin vill, að haldið sé hinni gömlu, góðu reglu.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Þetta er rétt, og stj. hafði ætlað til þess, að bráðabirgðalögin fylgdu sem fskj., en prófarkalestur annaðist óvanur starfs-maður, og vannst ekki tími til að prenta frv. upp aftur, þegar eftir þessu var tekið.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tek-ið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 10. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 6).

Á 12. fundi í Nd., 17. nóv., var frv. tek-ið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Alpt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 17:1 atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tek-ið til 2. umr. (A. 6, n. 80).

Frsm. (Jakob Möller): Frv. þetta er borið fram af hæstv. stjórn, og er shlj. bráðabirgðalögum, sem hún gaf út um þetta efni síðastl. sumar, sakir þess að það þóttu formgallar á lögum þeim um útflutningsgjald af sild, sem afgr. voru frá síðasta þingi. Að efni til er frv. þetta shlj. lögum, sem afgr. voru frá síðasta þingi, og leggur því n. til, að það verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tek-ið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 161).

7. Tolllagabreyting.

Á 1. fundi í Ed., 3. nóv., var útbýtt: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 41 27. júní 1921, um breyt. á l. gr. tolllaga, nr. 54 11. júlí 1911 (stjfrv., A. 7).

Á 3. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Á undanfórnum árum hefir staðið deila milli fjármálaráðuneytisins og tollstjóra annarsvegar og súkkulaðiverksmiðju hinsvegar um það, hvernig tolla skuli kakaódeig. Þetta hefir komið til álita þingnefnda, en þær hafa ekki viljað

hverfa frá skilningi fjármálaráðuneytisins. Það þótti því rétt að lögfesta þennan skilning, sem fjmrn. og tollstjóri hafa haldið fram, samstundis og hæstaréttardómur féll í vil súkkulaðiverksmiðjunni. Er í bráðabirgðalögunum að nokkru breytt ákvæðum laganna frá 1921 og 1911 til að gera þau ótvíræð og í samræmi við þá framkvæmd, sem höfð hefir verið. Gera má ráð fyrir, að iðnaðarmenn snúi sér til nefndarinnar, og vil ég þá benda henni á að athuga t. d., hvort ekki myndi vera rétt að hafa lægri toll á kakaóbaunum en kakaódeigi, því rétt er að gera greinarmun á algerðum hráefnum og hálfunnum, og ekki vert að gera neitt, sem dregur úr islenzkri framleiðslu.

Jón Baldvinsson: Það lítur út fyrir, að talsverð mistök hafi orðið á tekjufrv. í fyrra, þar sem stj. hefir gefið út þrenn bráðabirgðalög til að leiðrétta gerðir þingsins. Mér þykir mjög vafasamt, að hve miklu leyti stj. á að gera slíka hluti; sérstaklega þykir mér varhugavert, að stj. hefir ekki leitað einum lögum frá síðasta þingi staðfestingar, heldur húið sjálf til ný lög. Út af síðasta frv. vil ég aðeins spyrja hæstv. fjmrh., hve háar upphæðir ríkissjóður hafi orðið að greiða eftir dómnum.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég geri ráð fyrir, að dómurinn kosti ríkissjóð um 12 þús. kr., sem er endurgreiðsla á tolli frá því að kært var og unz dómur var upp kveðinn. Hv. þm. var eitthvað að tala um, að vafasamt væri, að stj. mætti breyta þingviljanum, án þess að hann færði nokkur rök að því, að svo hefði verið gert. Ég skýrði frá því, að öll bráðabirgðalögin hefðu verið sett til samræmingar við þingviljann, og þegar lög frá Alþingi eru ekki lögð fyrir konung af því að þau eru gölluð, þá er það til að varðveita þingviljann. Þetta er því einhver aumasta „opposition“, sem ég get hugsað mér. Aðeins eitt frv. af þessum þremur snertir tekjuauka, og þar eru mistökin ekki teljandi, aðeins þau, að ekki hefir verið tekið nægilegt tillit til sambands milli tveggja frv. Þau mistök eru eins hv. 2. landsk. að kenna og öðrum þm.

Jón Baldvinsson: Það liggur eitthvað illa á hæstv. ráðh. í dag, og skal ég ekki vera að ergja hann. En augljóst er, að eitthvað hefir þurft að umbæta hans handaverk, úr því að hann þurfti að gefa út öll þessi bráðabirgðalög. Um verðtollslögin er það að segja, að ég greiddi atkv. á móti þeim og ber því enga ábyrgð á þeim. Ég held því, að öll rök sýkni mig af þátttöku í þessu. Hinsvegar er það sjálfsagt rétt, að hæstv. ráðh. og þingið á líka sök á þessum mistökum, en enginn aðili þó meiri en hæstv. fjmrh., sem samkv. stöðu sinni átti að vera leiðbeinandi í afgreiðslu þessara mála á þinginu.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Það frv., sem hér liggur fyrir í breyttu formi, var flutt sem þmfrv. á síðasta þingi, og hefir það ekki verið lagt fyrir konung nema í formi þessara bráðabirgðalaga. En þessi bráðabirgðalög voru borin undir ýmsa hv. þm., og þá sérstaklega hv. flm. frv. á síðasta þingi, sem tjáðu sig samþykka því, að séð væri um fullkomna samræmingu á því við önnur lög. Það er því algerlega rangt hjá hv. 2. landsk., að hér sé um margskonar leiðréttingar að ræða á gerðum síðasta þings. Það er aðeins ónákvæmni í einni gr. um framlengingu á gildi laga um verðtoll. Og ef hv. þm. telur þessi lög í ósamræmi við vilja síðasta þings, þá verð ég að telja meiri ósamkvæmni í ræðum hans nú.

Ingvar Pálmason: Út af umr. þeim, sem hér hafa fallið, um staðfestingu á bráðabirgðalögum um breyt. á útflutningsgjaldi af sild og sildarafurðum, vil ég taka það fram, að ég var flm. að frv. þessara laga á síðasta þingi. Á frv. var upphaflega, eins og það var flutt, enginn formgalli, eins og hv. 2. landsk. getur sannfærzt um, ef hann kynnir sér þingskjölin, sem þar að lúta. Sá formgalli, sem varð á frv. að lokum, kom fram við meðferð málsins í þinginu, og hygg ég, að hv. þdm. minnst þess, að frv. hraktist á milli deilda, og í hv. Ed. var það ekki til meðferðar í samskonar n. og verið hafði í þessari deild. Mun það m. a. hafa valdið nokkru um, að frv. brenglaðist svo í afgreiðslu frá þinginu að lokum. Ég skal jata það og viðurkenna, að ég sem form.

sjútvn. þessarar þd. athugaði ekki, að hv. Nd. hafði afgr. frv. með þessum formgalla. En þannig stóðu sakir, að þegar frv. var hér aftur til einnar umr., þá var mjög liðið á þingtimann, og hefði það þurft að fara aftur til hv. Nd., ef því var breytt hér. Ég verð því sem form. sjútvn. að taka þá sök á mig, að n. yfirsást í þessu efni og gætti ekki þeirrar skyldu sinnar að athuga þær afleiðingar, sem breyt. hv. Nd. höfðu í för með sér. Ég get því staðfest það, sem hæstv. forsrh. sagði, að þegar búið var að afgr. frv. sem lög til ríkisstj., þá tilkynnti hæstv. ráðh. mér, hver formgalli væri á þeim, og kvaðst ekki sjá annað ráð vænlegra en að gefa það út sem bráðabirgðalög í þeirri mynd, sem það nú er. Og ég álit, að það hafi fullkomlega verið í samræmi við þingviljann í þessu máli. Að visu var ekki um mikið að ræða að því er þennan formgalla snertir, en hann var fölginn í tilvitnun í önnur lög, sem ekki voru rétt tilgreind.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 17. fundi í Ed., 23. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 7, n. 107, 135).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. og brtt. 135. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Þorláksson): Þetta frv. var lagt fyrir Alp. af stj., og er það til staðfestingar bráðabirgðal., er stj. gaf út 30. okt., en þau voru gefin út vegna nýfallins dóms, er gengið hafði í þá átt, að kakaódeig væri ekki tollskyld eftir tolllögum í þeim flokki, súkkulaðiflokki, er það hafði verið sett í við framkvæmd tolli. En stj. hafði þó gengið það lengra en dómurinn gaf tilefni til, að undir 50 aura tollflokkinn eru tekin bæði kakaódeig og kakaóbaunir, bæði muldar og ómuldar. Nú stóð svo á, að verið var að stofnsetja innlendan iðnrekstur, sem ætlaði að nota kakaóbaunir, hráar og óunnar, við starfrækslu sína. Fyrirtækinu þykir því ekki rétt, að slík óunnin vara sé sett hvað toll snertir við hlið unninnar vöru úr sama efni, sem komin er skemmra eða lengra á-

leiðis að þeirri framleiðslu, sem til er stefnt. Var álitsskjali um þetta efni útbýtt meðal þm. Hygg ég, að allir þm. hafi fengið það og kynnt sér, og n. hefir einnig tekið það til athugunar. Það, sem um er að ræða, er það, að hér er á uppsiglingu innlend súkkulaðigerð, sem telur sig verða fyrir þeirri tekjurýrnun á framleiðslu sinni, er fyrirtækið þoli ekki, sé ekki úr þessu bætt. Að visu er ekki greiddur nema $\frac{1}{3}$ tolls af innlendri framleiðslu, miðað við aðflutningstollinn af samskonar vöru á hverjum tíma. En þrátt fyrir það mundi 50 aura tollur á efnivörnunni valda fyrirtækinu tilfinnanlegrar tekjurýrnunar. Hinsvegar má búast við, að fyrir ríkissjóð yrði einnig um tilfinnanlega tekjurýrnun að ræða, ef hráefni væri flutt tollfritt inn, eins og verða mundi samkv. umgetnum dómi, ef frv. nær ekki fram að ganga. Var því hér um allflókið viðfangsefni að ræða, að ná samkomulagi um leið, er tryggði ríkissjóði hæfilegar tekjur af þessum vörum, hvort sem þær væru fluttar inn unnar eða óunnar, en veitti jafnframt innlendri framleiðslu þessarar tegundar sambærilegan stuðning við það, sem venja er. Það varð nú ofan á í n. og fékkst að mestu leyti samkomulag um það við framleiðendur þessarar vöru, að ráða svo fram úr þessu, að súkkulaðitollurinn væri hækkaður úr 75 aurum í 1 krónu hvert kg. Þótti þá réttast að láta deigið fylgja með í þeirri tollhækkun. En kakaóbaunir, óbrenndar og ómuldar, lækkuðu úr 50 aur. niður í 35 aura. Þetta er það, sem felst í brtt. n. En það, sem ekki fékkst fullt samkomulag um, var það, hvort hækka skyldi tollinn á iðnsúkkulaði um 25 aura, svo sem gert var við suðusúkkulaði. N. hafði í sjálfu sér enga tilhneigingu til að hækka tollinn á iðnsúkkulaði, en í framkvæmdinni verður ekki hægt að greina á milli þess og suðusúkkulaðis; takmörkin eru svo óljós. Væri um tollmismun að ræða, mætti flytja allt suðusúkkulaði inn sem iðnsúkkulaði. En þetta svonefnda iðnsúkkulaði mun aðallega notað af brauðgerðarhúsum til að gera gljáa á kökur o. þ. h. Frá tollteknisku sjónarmiði væri því rétt að gera mun á þessu tvennu, þar sem suðusúkkulaði er fullunnin vara, en hitt notað til iðnað-

ar, þó vinnsla á hvorutveggju megi heita jafnlangt komin. En þótt n. hafi löngun til að greina þetta tvennt í sundur, þá verður það ekki hægt í framkvæmdinni. Ef ekki væri hækkaður tollur á nefndum tegundum, myndi lækkunin á óunnum baunum úr 50 aur. niður í 35 aura ekki veita þessari framleiðslu nægilega vernd. Baunir óbrenndar léttast við brennsluna um $\frac{1}{3}$. Er þá tollurinn kominn upp í 52 aura á þeim brenndum. Við það bætist svo 25 aura framleiðslugjald á fullgert súkkulaði, þó án gengisviðauka. Er þá tollurinn kominn upp í 77 aura á kg. Er því skiljanlegt, að innlend framleiðsla standist ekki, ef tollur á aðfluttu súkkulaði er 75 aurar. En hinsvegar getur hún staðizt, ef tollurinn er hækkaður upp í 1 kr., og þess vegna er stungið upp á því að svo skuli gert.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég gat um það við 1. umr. þessa máls, að frá iðnaðarmönnum mundu vera væntanlegar óskir um breyt. á frv. Þær óskir hafa nú komið, og hefir n. tekið tillit til þeirra. Sú breyt., sem n. leggur til að gerð verði á frv., minnkar möguleikana á að nota deig til iðnaðar, en eykur notkun á kakaóbaunum til sömu framleiðslu. Þetta er spor í rétta átt. Það eykur iðnað í landinu. Það skiptir ekki miklu máli um þessa tolllækkun, því auk-ið skattþol og aukin vinna munu vega hana upp.

Jón Baldvinsson: Það er rétt, sem hv. frsm. sagði, að það eru fremur óglögg takmörk milli iðnsúkkulaðis og suðusúkkulaðis, en þó er munur á þessu tvennu. Iðnsúkkulaðið hefir verið notað í sambandi við iðnað, svo sem til kökugerðar og við framleiðslu á konfekt. Það má að visu segja, að kökugerð sé ekki svo afarnauðsynleg, en mér er þó kunnugt um, að hún lækkar brauðverðið, því nokkur þungi af framleiðslu þess hvílir á kökugerðinni. Og þess ber að gæta, að sé greint á milli framleiðenda í súkkulaði-gerð og hinna, sem reka konfektgerð og brauðgerð, þá eru hinir fyrirtöldu miklu færri og virtust því eiga að víkja að svo miklu leyti sem hagsmunir þessara tveggja aðilja rekast á. Ég hefi því borið

fram brtt. um það, að á iðnsúkkulaði verði 75 aura tollur, svo sem áður var.

ATKVGR.

Brtt. 135,1 felld með 9:3 atkv.

— 135,2 tekin aftur.

— 107 samþ. með 10 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

3. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Ed., 25. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 145).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 19. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 145).

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 145, n. 307).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Halldór Stefánsson): Eins og sjá má á nál. á þskj. 307, telur n. öll, að nauðsynlegt sé, að þetta frv. nái fram að ganga á þessu þingi. Þó munu einstakir nm. ekki fallast á öll atriði frv. Engin brtt. hefir þó komið fram, svo að frv. liggur nú fyrir óbreytt. Frv. þetta kemur frá hv. Ed. og var afgr. þaðan í þeirri mynd, sem það liggur fyrir í nú. Annars er þetta frv. aðeins staðfesting á bráðabirgðal., sem gefin hafa verið út vegna ágreinings um það, hvernig skilja beri sum ákvæði tolllaganna. Á frv. var gerð

nokkur breyt. í Ed., og að því er n. telur, er sú breyt. til bóta. N. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt, enda er nú svo komið tíma þingsins, að óvíst er, að það næði fram að ganga, ef nú væru gerðar á því breyt.

Jakob Möller: Ég hefi skrifað undir nál. með fyrirvara, og þýðir hann það, að ég muni bera fram brtt. við 3. umr. viðvíkjandi flokkuninni. Eins og frv. er nú, felst í því tollvernd fyrir erlent súkkulaði. Ég sé enga ástæðu til þess og finnst, að ekki mætti minna vera en að islenzkt súkkulaði væri sett jafnfætis því erlenda. Um þetta býst ég einnig við að bera fram brtt. við 3. umr.

Jóhann Jósefsson: Hv. 1. þm. Reykv. vakti einmitt máls á því í ræðu sinni, sem mér þykir einna helzt athugavert við frv. En ég saknaði þess úr ræðu hv. frsm., að hann minntist á mótmæli þau frá Félagi islenzkra iðnrekenda gegn sumum liðum frv., sem legið hafa fyrir Alp. Það hefði verið ástæða til þess að ætla, að iðnn. léti sig slík mótmæli einhverju skipta. Ég tel það skyldu hennar að lita eftir því, að islenzkum iðnaði sé ekki íþyngt með l., sem geri honum erfiðara fyrir í samkeppninni við erlendan iðnað. Nú hefir hv. 1. þm. Reykv. boðað það, að mér skilst, að hann, og ef til vill fleiri, myndu koma með brtt. við frv. við 3. umr. þessa máls hér. Ég get því látið frekari mótmæli biða, þar til þær brtt. liggja fyrir.

Frsm. (Halldór Stefánsson): Hv. samnm. minn, 1. þm. Reykv., hefir nú skýrt frá því, að hann og fleiri úr n. mundu bera fram brtt. við frv. Tel ég ekki þörf að fara út í það ágreiningsatriði, sem þar stendur að baki, fyrr en þær brtt. koma fram. Þessi ummæli mín geta líka átt við það, sem hv. þm. Vestm. var að finna að um efnisatriði málsins. Hann bar fram litilsháttar ásakanir á hendur mér sem frsm., fyrir það, að ég hefði ekki minnst á erindi það, sem fyrir lá frá iðnaðarframleiðendum. Um það get ég sagt það, að fulltrúar þessara manna hafa einmitt átt í samningum við fjhn. Ed., og eftir því sem ritað er eftir hv. 1. landsk. af skrifurum, þá náði n. í Ed. sam-

komulagi, eða svo að kalla samkomulagi, við þessa nefnd iðnaðarframleiðenda. Málið liggur þess vegna fyrir nú á þeim samkomulagsgrundvelli, sem hefir orðið milli þessara manna og fjhn. Ed.

Jóhann Jósefsson: Þessar upplýsingar, sem hv. 2. þm. N.-M. gaf nú, hefði verið auðvelt fyrir hann að gefa í fyrstu ræðu sinni. Ég saknaði einmitt upplýsinga um afstöðu n. til erindis þess, sem fram hafði komið frá Félagi isl. iðnrekenda í mótmælaskyni við þetta frv. Nú hafa komið upplýsingar frá hv. frsm. um, að náðst hafi samkomulag við þetta félag eða þessa framleiðendur um meðferð málsins, eða svo að kalla samkomulag. Nú er eftir að athuga við 3. umr. um málið, hvað mikið felst í þessari fullyrðingu og hvort þetta „svo að kalla“ er ekki talsvert þýðingarmeira fyrir framleiðendur þessara vörutegunda hér á landi en ráða má af orðalagi hv. frsm. Þó er ég ekki að rengja það, að hv. þm. fari hér með rétt mál, svo langt sem það nær. Annars virðist samkomulagið aðallega hafa grundvallast á því, að eitthvað hef-ir verið hækkaður tollur á innfluttu súkkulaði. Sá tollur var nú satt að segja nokkuð hár fyrir, og varla ástæða til að ná samkomulagi um að auka hann. Það er á hinn bóginn vitað, að einmitt framleiðsla á þessari vörutegund hefir gefizt tiltölulega mjög vel hér og náð talsverðri útbreiðslu. Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en vil aðeins þakka hv. frsm., að hann gaf nú þessa skýringu, sem hann hefði þó átt að gefa strax í fyrstu.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég vil aðeins staðfesta ummæli hv. frsm. Ég hefi ekki séð nema eitt bréf um þessi efni frá Félagi isl. iðnrekenda. Þetta bréf lá fyrir n. í Ed. áður en hún afgr. málið, og sömuleiðis ræddi n. málið við fulltrúa þeirra manna áður en hún setti reglugerðina. Í Ed. kom það fram hjá hv. 1. landsk., sem var frsm. n. þar, að þeir höfðu miðað toll á óbrenndum og ómoldum kakaóbaunum við, að islenzkur iðnaður í þeirri grein nyti tollverndar. Ég fann ekki annað en að samkomulag hefði fengizt við þá iðnrekendur, sem hér eiga hlut að máli, um lækkun á tolli á ó-

brenndum og ómuldum kakaóbaunum úr 50 aurum niður í 35 aura. Samkomulags var aðallega leitað um þetta atriði, og svo ef til vill um nokkra hækkun á kakaódufti. Afgreiðsla n. í Ed. á þessu máli er því byggð á því samkomulagi, sem hv. þdm. hér halda, að sé ógert. Hitt er annað mál, að gera má ráð fyrir, að iðnrekendurnir vildu fegnir meiri lækkun, og að þeir vildu nota alla þá möguleika, sem kynnu að vera fyrir aukinni lækkun, sérstaklega ef bent er til þess, að slíkir möguleikar séu fyrir hendi.

Ég fellst alveg á till. Ed.-n. um þetta, af þeirri ástæðu, að í þeim er tekið tillit til islenzks iðnaðar og sú starfsemi vernduð meira en áður. Ef þetta frv. aftur á móti nær ekki afgreiðslu, þá geri ég ráð fyrir, að þeir iðnrekendur, sem hér um ræðir, fari öllu verr út úr því. Að svo stöddu geri ég ekki ráð fyrir, að brtt. þurfi að koma fram við 3. umr., þar sem upplýst er, að þeir samningar, sem hér hefir verið talað um að þyrfti að gera, hafa þegar farið fram í Ed.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Nd., 7. des., var frsv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 356).

8. Sildarbræðslustöð í Neskaupstað.

Á 8. fundi í Nd., 13. nóv., var úthýtt:

Frsv. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast lán, er Neskaupstaður tekur til byggingar sildarbræðslustöðvar (þmfrv., A. 23).

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var frsv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu frsv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Ég tel það þegar nokkuð mikil meðmæli með frsv., að sjútvn. hefir tekið að sér að flytja þetta mál. Er það komið fram að tilhlutun minni í n., og vildi ég gera grein fyrir því með örfáum orðum til viðbótar því og áréttingar, sem stendur í grg. Læt ég nægja að vera stuttur, vegna þess að fskj. með grg. er svo ýtarlegt og samið af kunnugustu mönnum.

Það er öllum ljóst, sem til þekkja á Austfjörðum, að þar er mikil þörf sildarbræðslna, af því að það hefir ekki tekizt á undanförnum árum að notfæra sér sildaraflann þar. Bræðslur hefir vantað. Austfirðingar stunda sildveiði á litlum bátum. Má því gera ráð fyrir, að bræðslurnar þar verði að vera smærri og fleiri en annarsstaðar á landinu. Þessir smáu bátar geta ekki notað bræðslu, sem er mjög langt frá aflagstöðvum. Þess vegna er gert ráð fyrir, að bræðslustöðin í Neskaupstað verði lital og aðallega ætluð til að taka á móti sild, sem veiðist rétt í grenndinni, á næsta firði við, en þó aðallega á Norðfjarðarflóa og í Mjóafirði.

Nú vill svo til, að Neskaupstaður á fiskimjölsverksmiðju, og er hægt að byggja þessa bræðslu mjög ódýra í sambandi við hana, af því að hægt er að nota að verulegu leyti sömu vélar og notaðar eru til vinnslu beinanna í fódurmjöl. Er því þar sérstaklega góð aðstaða til þess að gera tilraun með rekstur sildarbræðslu á Austfjörðum.

Í fskj. er greint, að kostnaður sé áætlaður 70 þús. kr. Þessi áætlun er að miklu leyti byggð á tilboði, sem nú þegar liggur fyrir frá norskri verksmiðju um hluta af vélunum, og að öðru leyti á áætlun sérfróðra manna, svo að gera má ráð fyrir, að hún sé mjög nákvæmlega úr garði gerð. Ég hefi hér með höndum rekstraráætlun fyrir þessa verksmiðju, þar sem sýnt er fram á, að mjög sterkar líkur séu fyrir því, að sökum hins lága stofnkostnaðar geti þetta fyrirtæki skilað mönnum þar eystra sæmilegu verði fyrir það hrá-

efni, sem þar er lagt inn, m. ö. o., að þetta fyrirtæki ætti að geta orðið fiskimönnum að góðu liði og borið sig samt. Nú þykja engar líkur til, að Neskaupstaður geti útvegað lán til þess að koma þessu fyrirtæki upp með öðru móti en að ríkið ábyrgist.

Ég vænti þess, að þessi fáu orð mín um ástæður fyrir því, að hafizt er handa um þetta mál, ásamt grg., sem fylgir frv., sannfæri hv. þdm. um, að full nauðsyn er á því, að þetta fyrirtæki komist upp, og að líkur séu til, að það verði mönnum að verulegu gagni. Er þá eðlilegt, þegar málið liggur þannig fyrir, að ríkið hlaupi undir bagga og ábyrgist lán. Og þar sem fjárhagsáhætta er mjög litil, þá þykist ég því fremur mega vænta góðra undirtekta. Nauðsynin er mikil, en áhætta rikissjóðs mjög litil.

Hv. þdm. mun reka minni til, að á síðasta þingi var afgr. ábyrgðarheimild fyrir sildarbræðslustöð á Seyðisfirði. Sumum kynni e. t. v. að virðast, að hér eigi að koma í veg fyrir, að sú stöð verði byggð, eða að keppa við þá væntanlegu stöð. En því er ekki þannig varið. Bræðslan á Seyðisfirði er áformuð miklu stærri en þessi, og rekstur hennar á að byggjast að verulegu leyti á veiði stórra skipa. En í Neskaupstað á hún að vera mjög smá og miðuð við að taka af smáum skipum, sem sækja stutt. Þess vegna verð ég að líta svo á, að þetta fyrirtæki komi ekki í bága við Seyðisfjarðarbræðsluna. Þeir smáu bátar, sem leggja í bræðslu á Norðfirði, mundu aldrei koma sinni síld í Seyðisfjarðarbræðsluna, — eða svo virðist þeim, sem kunnugastir eru. Auk þess virðist mér, að hér sé tækifæri til þess að gera mjög ódýra tilraun til að komast eftir, hvernig bezt verði komið fyrir sildarbræðslumálum á Austfjörðum. En það er, eins og ég tók fram, álit ýmissa kunnugra manna, að þeim verði bezt fyrir komið með smáum bræðslum, af því að sildarskipin eru svo smá og eiga erfitt með að fara langt með aflann.

Ég óska eftir, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr.

Jóhann Jósefsson: Eins og hv. 1. þm. S.-M. tók fram, var sjútnv. mjög á einu máli um framgang þessa frv. Komu aðal-

lega til greina orsakir, sem raunar liggja í augum uppi, en sem ég aðeins skal drepa á.

Í fyrsta lagi er sú ástæða, að eftir að það er sýnt, að síldin er ekki algerlega lögzt frá Austfjörðum, eins og menn höfðu ástæðu til að halda fyrir nokkrum árum, heldur er hún farin að leggjast að Austfjörðum aftur um visst tímabil ársins, þá er landsmönnum skylt að gefa gaum að því að styðja sem mögulegt er, bæði með opinberum ráðstöfunum og öðru, að því, að aflinn hagnýtist sem bezt, — og þá einkum og sér í lagi fyrir þann landshluta, sem hér er um að ræða. Og það er sannast að segja um Austfirði, að þeim veitir ekki af, að lögð sé stund á að hagnýta það, sem annars kann að geta fengist úr sjó. Von er til þess, að einmitt í ár verði eitthvað að því gert að koma vetrarsíld — ef hún annars fæst — á útlendan markað meir en verið hefir. En hugmyndin um sildarverksmiðju á Norðfirði styðst og við það, að þar hefir verið rekin fóðurmjölsverksmiðja í tvö ár, af þeim aðilum, sem hér fara fram á stuðning rikisins til að koma upp sildarbræðslu.

Verksmiðjunefndin skýrir svo frá, að verksmiðjan hafi verið rekin með góðum árangri. Og þegar svo hagar til, að það má með tilstyrk ýmissa þeirra véla, sem þarna eru notaðar nú, byggja upp að nokkru leyti sildarbræðslu, þá virðist það liggja í augum uppi, að rétt sé að greiða fyrir þessu frv. Áhættan er, eins og hv. frsm. tók fram, ekki mjög mikil fyrir rikissjóð, og ábyrgðarupphæðin er 70 þús. kr. Hinsvegar yrði, með því að þetta mál kæmist í framkvæmd, fenginn ágætur prófsteinn á tiltölulega hagkvæman hátt, hvernig slík sildarvinnsla gæti gefizt á Austfjörðum.

Þessar höfuðástæður hafa þá valdið því, að sjútnv. leggur alveg einhuga með þessu máli. Og við vonum, að framkvæmdir verði það fljótar, að Neskaupstaður og aðrir, sem kunna að hafa gagn af þeim, fari að njóta þeirra á næsta ári.

Haraldur Guðmundsson [óyfirl.]: Þetta frv. er komið frá sjútnv., enda heyrðist mér á hv. frsm., að hann gerði ekki ráð fyrir, að það færi til n.

Ég vil benda á, að hér er gert ráð fyrir að veita heimild með nokkuð öðrum hætti en er í fjárlagaheimild, sem heimil-ar stj. að ganga í ábyrgð fyrir Seyðisfjarðarkaupstað. Þar er tiltekið, að ábyrgðin megí ekki fara fram úr 90% af upphæðinni, 10% verði að koma annarsstaðar frá. Ennfremur er settur sem trygging 1. veðréttur í eignunum og ábyrgð Seyðisfjarðarkaupstaðar. Í frv. því, sem hér liggur fyrir, er ekkert slíkt tiltekið. Ábyrgðin er engum skilyrðum bundin, og ekki sést, að ætlað sé til að fá veðrétt í eignunum. Enda hygg ég nokkur tormerki vera á því, þar eð það mun nú þegar hvíla allhár 1. veðréttur á eignum þeim, sem eru óskiptanlegar frá sildarverksmiðjunni í heild.

Mér þótti rétt að benda á þetta strax við 1. umr. Það er leitt, að hæstv. fjmrh. skuli ekki vera viðstaddur; hefði ég viljað beina til hans þeirri fyrirspurn, hvort hann liti ekki svo á, að sjálfsagt væri, að heimildin frá í fyrra gengi fyrir, þótt þessi verði samþ., ef til þess kæmi, að frá báðum stöðum yrði óskað eftir ábyrgðinni á sama tíma. Ég verð því að ganga út frá því sem sjálfsögðu, að öðrum kosti teldi ég mjög misráðið að hraða afgreiðslu þessa máls nú.

Ég get fallið á það, sem hv. frsm. sagði, að það sé að ýmsu leyti hentugt að byggja þarna litla verksmiðju, vegna þess hve það kosti lítið. Hinsvegar tel ég ekki rétt, að yfirleitt sé hentugra á Austfjörðum að hafa sildarbræðslustöðvar smáar. Slíkar verksmiðjur verða hvarvetna ákaflega miklu dýrari að tiltölu. Þarna á Norðfirði stendur sérstaklega á, þar sem hægt er að sameina hana við sildarmjölverksmiðjuna, sem til er.

Ég vil að lokum bæta því við, að ef þetta frv. gengur fram, þá tel ég ekki verða hjá því komið, vegna þeirrar reglu, sem fylgt er á þingi um veitingu heimilda fyrir ábyrgðum, að gera veðsetningu eignanna að skilyrði fyrir ábyrgðinni.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Örfá orð út af ræðu hv. þm. Seyðf. Hann sagði, að Seyðisfjörður mundi þurfa sjálfur að leggja fram 10% af stofnkostnaði Seyðisfjarðarstöðvarinnar. Það er rétt. En það er gert ráð fyrir því í þessu frv., að rik-

issjóður ábyrgist 70 þús. krónur, sem er allur stofnkostnaður stöðvarinnar. En ég vil benda á, að það stendur nokkuð öðruvísi á hér, vegna þess, að þessi bræðsla er sett í samband við verksmiðju, sem Neskaupstaður á fyrir, og má því lita svo á, að í því felist allmikið framlag frá Neskaupstað: afnot þeirra véla, sem fiskimjölverksmiðjan á nú þegar. Er þetta því að öllu leyti sambærilegt, og finnst mér ekki ósanngjarnt, að undir þessum sérstöku kringumstæðum sé gert ráð fyrir að öll upphæðin sé ábyrgt.

Viðvíkjandi ábyrgð kaupstaðarins sem skilyrði fyrir ábyrgð ríkisins, skilst mér, að ábyrgð Neskaupstaðar hljóti að koma til af sjálfu sér, vegna þess að hann á þessa verksmiðju, en í heimildinni fyrir Seyðisfjarðarkaupstað er gert ráð fyrir, að verksmiðjan verði reist af einkafyrirtæki og því þjárábyrgð áskilin.

Rétt er það hjá hv. þm., að hér er ekkert tekið fram um veð í eigninni. En þetta er heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að ábyrgjast lánið, og verður að sjálfsögðu að lita svo á, að sá ráðh., sem um þetta fjallar, taki veð í eigninni, eftir því sem hægt er að koma slíku við. Ef svo er, sem ég held, að sé rétt hjá hv. þm., að eitthvað hvíli á með fyrsta veðrétti í fiskimjölverksmiðjunni, þá verður veðréttur ríkissjóðs að koma þar á eftir. En ég held, að það sé alveg óhætt að ganga frá frv. eins og það er og treysti því, að ráðh. útvegi allra bezta veðrétt fánlegan fyrir ábyrgð ríkissjóðs.

Viðvíkjandi því, að Seyðisfjörður sitji fyrir, þá sé ég ekkert því til fyrirstöðu, að þessar framkvæmdir geti gerzt í sama mund. Eftir því sem kunnugir sjómenn tjá mér, þá eru mest líkindi til, að bræðslan í Neskaupstað fengi sild, sem ekki yrði veidd fyrir Seyðisfjarðarbræðsluna.

Hv. þm. kvað ekki hentugt að hafa verksmiðjur smáar. Þó verður svo að vera á Austfjörðum, vegna þess hve bátar eru smáir. Annaðhvort verður bræðsluveiði engin eða það verður að vera stutt til bræðslu af veiðistöðvum, og þá geta þær ekki verið stórar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Nd., 18. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 23, 65).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 65. — Afbrigði leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

Þorsteinn Þorsteinsson [óyfirl.]: Við höfum tveir dm. borið fram brtt. við frv. það, sem nú er hér til umr. Ástæðan fyrir till. er sú, að okkur flm. þykir það rétt og sjálfsagt, að þegar ríkið verður að ganga í ábyrgð, hvort heldur það er fyrir einstaklinga eða aðra, þá verði þess jafnan gætt, að sá aðili, sem gengið er í ábyrgð fyrir, leggi fram svo örugga tryggingu sem við verður komið, svo að ríkið hafi enga eða sem allra minnsta áhættu af ábyrgðum sínum. Þótt ríkisstj. muni e. t. v. í mörgum tilfellum krefjast þess af eigin hvötum, að tryggingar verði settar fyrir ábyrgðum ríkissjóðs, þá er það samt fullkomið aðhald fyrir hana, að um þetta atriði liggi fyrir skýr fyrirmæli frá Alþingi, enda nauðsyn á, að þingið gangi það rækilega frá fyrirmælum sínum, að ekki þurfi að eiga það eingöngu undir minni eða athugun stj., að ríkið rati út í ótryggar ábyrgðir, er það síðar verður að greiða, en þegar það svo krefst endurgreiðslu hjá hinum eiginlega skuldunaut, fyrirfinnst þar ekkert fé-mætt.

Það verður að vísu svo, að tryggingar, sem ríkið fær fyrir ábyrgðum sínum, reynast oft ekki eins verðmiklar eins og ráð er fyrir gert, en alltaf ættu þær að vera nokkurs virði.

Eftir því sem mér hefir verið tjáð, er hvorki tregða á að setja tryggingu frá Neskaupstað né að kaupstaðinn skorti tryggingu. En þrátt fyrir það má ekki hér undan falla sú sjálfsgæða regla, að í umboði því, er Alþ. veitir ríkisstj. til þess

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

að binda ríkið ábyrgðum, sé tekið fram um það, að skuldari setji tryggingu, ef til þess er ætlað á annað borð.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): Ég er þessari brtt. meðmæltur, því að út frá því hefir alltaf verið gengið, að hæstv. fjmrh. gengi eftir því, að þessar tryggingar yrðu settar.

ATKVGR.

Brtt. 65 samþ. með 16 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 14. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 78).

Á 15. fundi í Ed., 21. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Ingvar Pálmason [óyfirl.]: Mér þykir rétt að láta þessu frv. fylgja nokkur orð strax við 1. umr., þótt ég geri raunar ráð fyrir, að því verði vísað til n., sem ég á sæti í.

Þegar það var ákveðið, um áramótin 1931—1932, að Neskaupstaður keypti fóðurmjölsværksmiðju Norðfjarðar, var það fyrst og fremst gert með það fyrir augum, að hægt væri að koma upp viðtækum iðnaði úr sjávarafurðum í sambandi við verksmiðjuna, m. a. vinnslu sildar, sem mikið er af á Austfjörðum að vetrarlagi, en einkum þó vinnslu smáufsans, en það hefir verið svo undanfarið, að firðirnir hafa verið fullir af þessum smáufsa síðari hluta sumars, fyrri part vetrar og jafnvel fram á útmánuði, en eins og er, kemur smáufsinn ekki að notum nema í smáum stíl. Vil ég einmitt benda á þetta í sambandi við þetta mál, að það stendur öðruvísi á á Norðfirði en annarsstaðar, þar sem farið er fram á að reisa sildarverksmiðjur, að þessu leyti, að reksturinn verður þar margþættari en annarsstaðar á landinu. Þá má og benda á það, að það liggja fyrir sannanir um, að hægt er að koma þessum iðnaði úr sjávarafurðum upp á Norðfirði fyrir

minni höfuðstól en annarsstaðar. Það liggja fyrir sannanir um það, að þessi viðbót við fódurmjölswerksmiðjuna mun ekki kosta meira en 68—70 þús. kr., en með viðbótinni er hægt að vinna úr 200—300 málum á sólarhring. Ég vil taka það fram, að bygging viðbótarinnar við verksmiðjuna er ekki aðallega miðuð við sildarvinnsluna, heldur fyrst og fremst við vinnslu smáufsans, og ef ufsamjölið heppnast, er viss fyrir það góður markaður.

Þeirri tilraun, sem hér er farið fram á að gera til eflingar atvinnulífinu á Austfjörðum, er mjög í hóf stillt, og eins og sakir standa virðist þetta einmitt vera eina ráðið, að gera meiri fjölbreytni í framleiðslunni og koma upp iðnaði, sem getur unnið úr þeim efnum, sem nú fara forgörðum.

Mér þótti rétt að láta þessi fáu orð fylgja frv. nú strax við 1. umr., en mun ekki fara frekar inn á málið að því er snertir áætlun um bygging og rekstur verksmiðjunnar, fyrr en málið kemur frá n.

Mál þetta er flutt eftir beiðni bæjarstj. í Neskaupstað, og hefir hún látið framkvæma allar nauðsynlegar rannsóknir til undirbúnings málinu, sem verða fengnar þeirri n., sem fær málið til meðferðar. Varð það að samkomulagi milli okkar þm. S.-M., að málið væri borið fram í Nd. Þótti okkur það á ýmsan hátt hentugra, því að mál vilja jafnan dvelja þar lengi; bæði er málafjöldi þar meiri en hér, og d. enda miklu mannfleiri. Af þessum ástæðum er það heppilegt fyrir framgöngu mála, að þau séu borin fram í Nd. — Sjútvn. Nd. flutti málið, og var það afgr. í d. mótmælalaust. Vænti ég, að málið fái sömu undirtektir hér. Vil ég svo að lokum aðeins leggja til, að frv. verði vísað til sjútvn. að umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til sjútvn. með 13 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Ed., 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 78, n. 155).

Frsm. (Ingvar Pálmason) [óyfirl.]: Við 1. umr. þessa máls hér í d. færði ég

nokkrar ástæður fyrir framkomu þessa frv., og sé ekki ástæðu til þess að endurtaka þær nú. Það er nokkuð mikið um ábyrgðarheimildir fyrir þessu þingi, en þessi hefir sérstöðu á meðal þeirra. Í fyrsta lagi er upphæðin ekki mjög stór, ef miðað er við verkefni fyrirtækisins, sem gert er ráð fyrir, að stofnað verði fyrir þetta fé. Í öðru lagi starfar nú þegar á staðnum allmyndarleg verksmiðja, sem getur komið að notum að miklu leyti með þeirri breyt., sem gert hefir verið ráð fyrir. Ég vil benda á það atriði, að öll líkindi eru til þess, að ríkissjóði aukist talsvert tekjur af framleiðslu þessarar verksmiðju. Árið 1932 starfaði fódurmjölswerksmiðja Norðfjarðar aðeins stuttan tíma. Það var fyrsta árið eftir að bærinn keypti hana, og vildu þá allir fara varlega í rekstrinum. Þó voru skattar þeir og tollar, sem greiddir voru af verksmiðjunni í ríkissjóð, um 3000 kr. Og þessir skattar og tollar eru algerlega fundið fé í ríkissjóði, því að þarna er um framleiðslu að ræða, sem annars hefði engin orðið. Sama skiptir um viðauka þann við verksmiðjuna, sem hér um ræðir. Það, sem vinnst af útflutningsvörum, er alveg viðbót við það, sem fyrir er í landinu. Ég vil enn fremur benda á það, að þarna, eins og viðar á Austfjörðum, er mikil þörf á því, að aðstaða sjávarútvegsins sé bætt, því að undanfarin ár hefir útgerðin gengið erfiðlega, og það sumstaðar svo, að allt virðist vera að fara í kaldakol. Og það er víst, að á einhvern hátt verður að hlaupa undir bagga með útveginum fyrir austan. Ég tel aðferð frv., þá, að styðja íbúana sjálfa til framkvæmda, hjálpa þeim með skynsamlegum lánum til að koma upp nýjum atvinnugreinum, þá heppilegustu. Ég geri fastlega ráð fyrir því, að allir hv. dm. hafi opin augun fyrir því, að hér er um nytjafyrirtæki að ræða, og þó er öllu stillt í hóf með fjárbeiðni, og það betur en tekizt hefir annarsstaðar, er um hliðstæð fyrirtæki hefir verið að ræða. — F. h. n. vil ég geta þess, að fyrir henni lá uppdráttur að þessum byggingarviðauka, og áætlaður byggingarkostnaður, byggður á tilboðum hvað hús og vélar snertir. Og þegar stærstu liðirnir eru þannig byggðir á föstum til-

Síldarbræðslustöð í Neskaupstað. — Kosningar í málefnum sveita og kaupstaða.

boðum, er lítil hætta á því, að mikið fari fram úr því í framkvæmdinni.

N. er sammála um að leggja til, að frv. verði samþ., en meiri hl. vildi láta þess getið, og n. var raunar öll sammála um það, að taka beri öllum fáanlegum tryggingum fyrir ábyrgðinni. Því er það, að í nál. er stefnt að því, að tekin verði trygging í verksmiðjunni allri, líka þeim hluta hennar, sem þegar er til, að svo miklu leyti sem því verður við komið vegna skuldbindinga, sem nú þegar hvíla á verksmiðjunni. Ég skal geta þess, að í verksmiðjunni, sem nú þegar er til, á fiskiveiðasjóður 1. veðrétt fyrir 30 þús. kr. láni. Aftur á móti á dr. Paul aðeins 2. veðrétt fyrir láni sínu. Ég geri ráð fyrir, að svo væri hægt að koma því fyrir, að ríkissjóður eða sú lánsstofnun, sem féð léti af hendi, fái viðbótartryggingu í verksmiðjunni sjálfri. — Ég læt þetta nægja og vona, að þessi hv. d. sýni málinu sama skilning og hv. Nd. og sjútvn. þessarar d. þegar hafa gert.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 228).

9. Kosningar í málefnum sveita og kaupstaða.

Á 5. fundi í Nd., 9. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 59 14. júní 1929, um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða (þmfrv., A. 9).

Á 6. fundi í Nd., 10. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Flm. (Thor Thors): Það má telja fullvíst, að Alþingi það, sem nú situr á rökstólum, muni samþ. til fullnustu breytingar á stjórnarskrá vorri, sem fela í sér viðtæka rýmkun á kosningarrétti til Alþingis. Enda þótt almennt sé ætlað til, að þingið ljúki fljótt störfum og taki eigi til meðferðar önnur mál en stjórnarskrármálið og lög um kosningar til Alþingis. Þá hefi ég leyft mér að bera fram það frv., sem hér liggur fyrir. Liggja til þess þær ástæður, að hér er um mjög skylt mál að ræða, sem því fellur mætavel inn í það verkefni, sem þinginu er ætlað að inna af höndum. Þá þykir mér og æskilegt og eðlilegt, að kosningarréttur í málefnum sveita og kaupstaða sé háður sömu skilyrðum og kosningarréttur til Alþingis. Virðist a. m. k. ekki eðlilegt, að skilyrði fyrir kosningarrétti í málefnum sveita og kaupstaða séu fleiri og strangari heldur en fyrir kosningarrétti til Alþingis. En sú mundi raunin á verða eftir að stjórnarskrárbreytingin öðlast gildi, ef ekki er samtímis breytt löggjöfinni um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða í svipað horf.

Eins og getið er um í grg. þeirri, sem frv. fylgir, eru það tvær breyt., sem frv. fer fram á að gerðar séu á gildandi löggjöf, og skal ég leyfa mér að víkja að hvorri fyrir sig.

Önnur breytingin er sú, að í stað þess, að í l. nr. 59 14. júní 1929 er þess krafizt sem skilyrði til kosningarréttar, að menn séu fjár síns ráðandi, er látið nægja skv. frv., að menn séu fjárráðir. Í íslenskri löggjöf er gerður nokkur munur á því að vera „fjár síns ráðandi“ og að vera „fjárráður“. Orðin „fjár síns ráðandi“ eru notuð í þrengri merkingu. Samkv. l. nr. 60 14. nóv. 1917, um lögræði, eru allir, konur og karlar, sem náð hafa 21 árs aldri, fjárráðir, nema þeir hafi af sérstökum ástæðum verið sviptir fjárræði. Orðið fjárráður táknar því aðeins það, að menn hafi hinn lögmælda rétt eða hæfileika til þess að geta einir tekið á sig fjárskyldu með samningi. Það táknar það, sem á lagamáli nefnist habilitas. En orðin „fjár síns ráðandi“ merkja það, að menn hafi umráðarétt yfir fjármálum sínum. Þau taka til þess, sem á lagamáli nefnist competence. Munurinn sést t. d.

á því, að gjaldþrota maður, sem sviptur hefir verið umráðarétti yfir húi sínu, er ekki fjár síns ráðandi, enda þótt fjárráður sé. Og það getur talizt vafi á því, hvort gift kona, sem á óskilið fjárlag með manni sínum, er fjár síns ráðandi, þó hinsvegar enginn vafi leiki á því, að hún er fjárráða, hafi hún náð 21 árs aldri og eigi verið svipt fjárræði. Þetta gildir jafnt hvort sem fjármál hjóna fara eftir l. nr. 3 frá 12. jan. 1900, þar sem aðalreglan er sú, að bóndinn einn hafi umráð yfir félagsbúinu, eða eftir l. nr. 20 frá 20. júní 1923, sem ákveða, að hvort hjónanna um sig hafi hjúskaparrétt yfir öllum eignum þeirra. Af þessum ástæðum verður ákvæðið í lok 1. gr. l. nr. 59 14. júní 1929 óþarft, en þar segir, að gift kona skuli teljast fjár síns ráðandi, þó hún eigi óskilið fjárlag með manni sínum. Gerir frv. því ráð fyrir, að það falli niður. Síðasta Alþingi hefði átt að gæta þess, að samskonar ákvæði væri fellt úr stjkskr. með frv. því, sem nú liggur fyrir til endursamþykktar. En það hefir ekki verið gert, og stendur þetta gamla ákvæði því óbreytt í stjkskrfrv., þó að það megi nú marklaust teljast.

Þá kem ég að síðari breytingunni, en hún er sú, að síðustu leifar sveitarstýrangsleitninnar verði nú kvaddar í seinasta sinn. Í l. nr. 59 frá 14. júní 1929 er gert ráð fyrir, að sá, sem stendur í skuld fyrir þeginn sveitarstyrk vegna leti, óreglu eða hirðuleysis sjálfs sín, missi kosningarréttinn. Það má að visu segja, að þetta ákvæði sé þröngt og það séu ekki nema óverðugir einir, sem það á að svipta kosningarrétti. En hér er aðeins um fáa menn að ræða og ákvæðið þannig þýðingarlitið, og í öðru lagi er það einungis leifar forns skipulags, sem nú er orðið úrelt og brýtur í bága við skoðanir frjálslyndra manna. Enda þótt þeir menn, sem þetta á að bitna á, hefi unnið það til saka að hafa lent á sveit vegna leti, óreglu eða hirðuleysis, án þess að heilsuleysi eða öðrum óviðráðanlegum orsökum væri til að dreifa, þá er viðsjárvert að beita slíkum ákvæðum, því að oft má deila um, hvort þessar ástæður séu fyrir hendi, auk þess sem það gefur hreppstjórnum og bæjarstjórnnum tilefni til þeirrar úthlutunar á kosningarrétti,

sem oft hefir verið misnotað eftir geðþótta og flokkshagsmunum. Því verður ekki neitað, að sveitarstjórnir hafa margsinnis beitt þessu ákvæði algerlega eftir eigin vild, t. d. til þess að hefna sín á þurfalingum, sem þeim hefir verið í nöp við, e. t. v. af þeim sökum einum, að þeir hafa ekki viljað hlýðnast pólitískum fyrirskipunum. Þetta hefir lengi verið smánarblettur á íslenzkri löggjöf, og er full þörf á, að hann sé afmáður hið fyrsta. Ef talið er hættulegt þjóðfélaginu, að þeir menn, sem hér er um að ræða, fái kosningarrétt, þá er hægt að svipta þá fjárræði og þar með kosningarrétti samkv. l. nr. 60 frá 14. nóv. 1917. En heimildin til að svipta menn fjárræði er ekki bundin við þeginn sveitarstyrk, heldur er hún almenn og miðuð við vanheilsu, vanþroska eða aðrar ástæður, svo sem t. d. óhæfilega meðferð fjár. Hún er því eigi skorðuð við fjárhag manna, heldur lesti þeirra eða galla almennt, og er því réttlátari en svipting kosningarréttar vegna sveitarstyrks.

Ef frv. þetta verður að lögum, eru skilyrðin til kosningarréttar í málefnum sveita og kaupstaða orðin hin sömu og til Alþingis, að því einu undanskildu, að menn þurfa að hafa verið búsettir hér á landi síðustu fimm árin áður en kosning fer fram til þess að mega kjósa til Alþingis, en til þess að fá kosningarrétt í málefnum sveita og kaupstaða er nægilegt að hafa átt lögheimili innan viðkomandi hrepps eða kaupstaðar síðasta árið fyrir kjördag. Það er því eigi unnt að nota sömu kjörskrárnar, en munurinn á þeim getur ekki orðið mikill. Vegna sambandsþjóðar vorrar, Dana, þykir rétt að halda þessum ákvæðum báðum, svo Danir, sem hingað flytjast og samkv. 6. gr. sambandslaganna frá 1918 hafa jafnrétti við íslenzka ríkisborgara, hljóti ekki kosningarrétt til Alþingis fyrr en þeir hafa haft nokkra búsetu í landinu.

Gert er ráð fyrir í frv., að það öðlist þegar gildi, ef að lögum verður. Ef Alþingi verður stult, ætlu ákvæði þess að geta komið til framkvæmda við bæjarstjórnarkosningarnar, sem fram eiga að fara í öllum kaupstöðum landsins í janúar næstkomandi. Kjörskrár til þeirra þurfa ekki að vera fullgerðar fyrr en 15.

des. og ætti því að geta unnizt tími til að taka á þær þá menn, sem öðlast rétt til þess samkv. þessu frv.

Þá er í frv. tekið fram, að efni þess, ef að lögum verður, skuli fært inn í meginmál l. nr. 59 14. júní 1929 og þau gefin út svo breytt. Þar sem í 1. gr. eru ákveðin skilyrðin fyrir kosningarrétti, er hún í rauninni aðalgrein laganna, og er því rétt, að hún fylgi meginmáli þeirra.

Að lokum vil ég geta þess, að þar sem þær breyt., sem hér eru ráðgerðar, eru þær sömu og gerðar hafa verið á skilyrðum fyrir kosningarrétti til Alþingis, og það með samþykki allra flokka þingsins, ætti frv. þetta ekki að geta valdið ágreiningi né orðið til þess að tefja þingið.

Þá vil ég mælast til þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. allshn.

Héðinn Valdimarsson: Ég er samþykkur því frv., sem hér liggur fyrir, og vildi aðeins geta þess, að það gleður mig mjög, að íhaldsmenn eru farnir að sjá svo að sér sem þetta frv. ber vott um, að þeir eru sjálfir farnir að leiðrétta þær villur, sem þeir hafa komið inn í lögjöfina.

Vilmundur Jónsson: Ég hreyfði því í n. þeirri, sem undirbúið hefir lögin um kosningar til Alþingis og ég átti sæti í, að full ástæða væri til að sú hin sama n. tæki jafnframt til athugunar lög um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða. Mér virtist það liggja í hlutarins eðli, að samræma bæri öll lög um kosningar hér á landi, eftir því sem unnt væri, og vakti fyrir mér að færa þau ekki aðeins til samræmis að því leyti sem hér er stungið upp á og sjálfsagt er, heldur að öllu leyti, þannig að m. a. yrði kosið eftir sömu aðferðum og jafnvel eftir sömu kjörskrá. Sumum finnst e. t. v. ástæða til að heimta lengri búsetu innan kjörsvæðis sem skilyrði fyrir rétti til að greiða atkv. þegar kjósa á hreppstjórn eða bæjarstjórn heldur en þegar kosið er til Alþingis. En það þarf ekki að vera því til fyrirstöðu að nota megi sömu kjörskrár. Samkv. frv. því til l. um kosningar til Alþingis, sem nú liggur fyrir þinginu, á að semja kjörskrárnar í febrúar.

Ef þær kjörskrár væru nú notaðar við bæjarstjórnarkosningar í janúar árið eftir, væru allir kjósendurnir búnir að vera heimilisfastir allt að því eitt ár innan kjörsvæðisins þegar kosningin færi fram.

Uppástunga mín um samræmingu kosningalaganna fékk ekki undirtektir í n. og var því ekkert gert þar í þessu máli. En ég er reiðubúinn til að eiga samvinnu við hv. flm. þessa frv., ekki aðeins um þær breyt., sem hann stingur hér upp á, heldur einnig um að samræma kosningalögin í heild. Ætti slík samvinna að vera auðveld, þar sem við eigum sæti saman bæði í stjkrn., sem hefir til meðferðar frv. til laga um kosningar til Alþingis, og allshn., sem þessu frv. verður væntanlega vísað til að lokinni þessari umr. Ég get tekið undir með hv. flokksbróður mínum, að það er mjög ánægjulegt, að einmitt íhaldsmaður skuli nú flytja þetta frv. Það er ekki langt þess að minnast, að fyrir tilstilli Alþfl. var flutt á þingi frv. með nákvæmlega sömu ákvæðum og hér er um að ræða. En þá kemur formaður Sjálfstfl. og setur inn í það þann fleyg, sem hinn ungi íhaldsmaður hefir nú lýst sem svo mikilli rangsleitni og talað um, að hreppstjórnir hafi notað til að hefna sín á þurfalingum. Þessu báru Alþfl.menn einmitt kviðboga fyrir. Það mun orð að sönnu, að þessu ákvæði hefir verið misbeitt, og ég ætla, að óhætt sé að fullyrða, að það hafi einkum átt sér stað þar, sem íhaldsmenn ráða. A. m. k. er það svo þar, sem ég þekki bezt til, og nefni ég t. d. Ísafjörð annarsvegar, þar sem jafnaðarmenn ráða bæjarmálunum, og stærsta þorpið í næstu sýslu hinsvegar, Bolungavík. Á Ísafirði er heimildin til að láta þurfalinga hafa kosningarrétt undir öllum kringumstæðum notuð til hins ýtrasta, en í Bolungavík, þar sem íhaldsmenn eru í meiri hl., er allt gert til þess að svipta þá kosningarrétti. Jafnaðarmenn fara þannig að á Ísafirði fyrir alþingiskosningar, að þeir strika út allar sveitarskildir, til þess að þurfalingarnir geti verið á kjörskrá. Í Bolungavík voru aftur á móti við síðustu alþingiskosningar 20 til 30 fjölskyldur, flest orðlagt dugnaðarfólk, sviptar kosningarrétti vegna sveitarstyrks, er nær

undantekningarlaust hafði verið þeginn vegna ómegðar eða sjúkdóma.

Það er sérstök ástæða til að gleðjast yfir því og undirstrika það, að íhaldsmaður flytur þetta frv., með því að það getur orðið til þess, að sveitarhöfðingjar túlki síður lögin á þann hátt, að ekki sé ástæða til að taka þau bókstaflega, „þar sem Alþingi hafi ekki haft neina ástæðu til að bera þau fram“, eins og einn hv. þm. sagði um annað kosningalagaatriði fyrir skömmu hér í þessari hv. deild.

Flm. (Thor Thors): Ég get í rauninni glaðzt yfir því, hvað hv. jafnaðarmenn, hv. 2. þm. Reykv. og hv. þm. N.-Ísf., taka þessu máli vel. Ég er með flutningi þessa frv. að bera fram eitt af stefnuskrárríðum ungra sjálfstæðismanna. Þetta er e. t. v. í fyrsta sinn, sem þau eru flutt fram hér á þingi, en það mun ekki verða í síðasta sinn. Það atriði, sem hér er um að ræða, settu ungir sjálfstæðismenn þegar í hina fyrstu stefnuskrá, er þeir settu sér. Og ég geri ráð fyrir að flytja ýmislegt fleira af áhugamálum þeirra, ef ég á framvegis sæti á Alþingi. Vildi ég óska, að þeir tveir hv. þm., sem síðast töluðu, spryttu jafnan svo fljótt upp til að lýsa yfir fylgi sínu við þau mál. Þeir vildu báðir kalla mig íhaldsmann. Um það er ekki að sakast. Þessir andstæðingar okkar sjálfstæðismanna þurfa oft á slíkum orðum að halda, af því að þá skortir rök til að deila við okkur um málefnið.

Um meðferð þessa máls á þingi 1929 vil ég aðeins segja það, að hv. Nd. var nokkurnveginn sammála um að taka ákvæðið um sviptingu kosningarréttar vegna þegins sveitarstyrks ekki upp í frv. Það var hin virðulega lávarðadeild þingsins, hv. Ed., sem kom því ákvæði inn með góðu samþykki framsóknarmanna og nokkurra sjálfstæðismanna þar. Er því ekki hægt að tala um, að það hafi verið neitt flokksmál.

Hv. þm. N.-Ísf. talaði um, að æskilegt væri að samræma lög um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða algerlega við hin nýju kosningalög til Alþingis. Nú er það svo, að l. um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða hafa verið reynd og reynzt vel, en l. um kosningar til Alþingis verða hinsvegar ekki reynd fyrir

en við næstu kosningar. Hygg ég rétt að láta frekari samræming þessara tveggja laga bíða þangað til séð er, hvernig hin nýju kosningalög reynast.

Það er ekki hægt að nota algerlega sömu kjörskrár við kosningar í málefnum sveita og kaupstaða og við alþingiskosningar, þó hv. þm. N.-Ísf. vildi halda því fram. Í stj.skr. er ákveðið, að menn þurfi að hafa haft 5 ára búsetu hér á landi til þess að öðlast kosningarrétt til Alþingis, en rétt til kosninga í málefnum sveita og kaupstaða hafa þeir, sem hafa haft þar búsetu eitt ár.

Þetta stjórnarskrárákvæði um 5 ára búsetu stóðst gagnrýni síðasta Alþingis og stendur því enn í fullu gildi í stjórnarskránni.

Hv. þm. N.-Ísf. talaði um, að ákvæðum þessara laga muni aðallega hafa verið misbeitt þar, sem sjálfstæðismenn hafa haft meiri hl. í stjórn sveitar- eða bæjarfélags. Þessu vil ég harðlega mótmæla, en ég þekki aftur á móti til á nokkrum stöðum, þar sem framsóknarmenn eru í meiri hl. í hreppsnefndum og þessum ákvæðum kosningalaganna hefir verið illilega misbeitt. Það er því rangt, að einn stjórnmalaflokkur fremur en annar eigi sök á því að misbeita þessum ákvæðum. Ég hygg, að það sé gert víða, ekki hjá einum sérstökum flokki, heldur þeim mönnum yfirleitt, sem bezt þjóna lund sinni með slíku hátterni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 15. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 9, n. 62, 89).

Frsm. (Thor Thors): Allshn. hefir haft þetta frv. til athugunar. Hefir öll n. orðið sammála um að leggja til, að það næði fram að ganga. N. hefir borið fram tvær brtt. við frv., og er þar lagt til, að þegar þessi l. hafi öðlzt gildi, skuli tafarlaust leiðrétta kjörskrár í öllum kaupstöðum landsins til samræmis við ákvæði þessara l.

Þá er og ætlað til, að 3. gr. frv. falli niður, af þeim ástæðum, að allshn. ber fram þáttill. um, að öll þessi l. verði endurskoðuð og samræmd við l. um kosningar til Alþingis, eftir því sem æskilegt kann að þykja.

Ég mun, þegar þessi till. verður hér til umr., gera grein fyrir, hvað fyrir n. vakir með henni.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Brtt. 89,1 samþ. með 15 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 16 shlj. atkv.

Brtt. 89,2 (3. gr. falli burt) samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 117).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 117).

Á 18. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 117, n. 191).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Frsm. (Pétur Magnússon): Þetta frv. er komið frá Nd., þar sem það mætti engri mótspyrnu. Það hefir legið fyrir allshn. þessarar d., sem hefir lagt til, að það nái fram að ganga.

Eins og hv. þdm. er kunnugt, eru það tvennskona breyt., sem þessu frv. er ætlað að gera á nügildandi ákvæðum um kosningarrétt í málefnum sveita og kaupstaða. Breyt. eru þær annarsveggar, að í staðinn fyrir að 3. liður 1. gr. er nú orðaður þannig, að skilyrði fyrir því, að maður geti haft þennan kosningarrétt sé, að hann sé fjár síns ráðandi, þá á nú að breyta þessu ákvæði þannig, að skilyrðið sé, að hann sé fjárráður. Það er nú orðið gerður greinarmunur á þessu í l. Fjárráður er látið tákna þann hæfileika, að geta sjálfur ráðið yfir fé sínu og tekið á sig fjárhagslegar skuldbindingar. En að vera fjár síns ráðandi er látið tákna, að viðkomandi maður geti framkvæmt þennan rétt. T. d. er maður ekki fjár síns ráðandi, ef hú hans hefir verið tekið til gjaldprotaskipta, enda þótt hann sé fjárráður.

Þessi till. til breyt. á þessu er fram komin til þess að samræma l. um kosningar í málefnum sveita og kaupstaða við þau ákvæði. sem nú eftir hinni nýju stjórnarskipun koma inn í kosningal. til Alþingis. Það sýnist einsætt, að ekki verði gerðar harðari kröfur í þessu efni viðvikjandi kosningarrétti í málefnum sveitar- og bæjarfélaga heldur en um kosningar til Alþ.

Hitt ákvæðið, sem ætlað er til, að breytt sé, er 6. liður í l. nr. 59 14. júní 1929. Hann er um skilyrði fyrir kosningarrétti í málefnum sveitar- og bæjarfélaga, að menn standi ekki í skuld fyrir þeginn sveitarstýrk vegna leti, óreglu eða hirðuleysis sjálfrs sin. Þetta ákvæði er fellt niður, og hverfa þar með hinar síðustu leifar þeirra ákvæða, að maður missi kosningarrétt vegna skulda. Þetta ákvæði hefir verið numið úr l. um kosningarrétt til Alþ., og virðist því eðlilegt, að það sé einnig numið úr gildi viðvikjandi kosningarrétti í málefnum sveitar- og bæjarfélaga. Tilgangur frv. er því að færa til samræmis ákvæðin um kosningarrétt á þessum tveimur sviðum.

Ég gat þess, að allshn. hefði einróma lagt til, að frv. næði fram að ganga, og vil ég fyrir n. hönd mæla með því við hv. d.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

Kosningar í málefnum sveita og kaupstaða. — Lögreglustjóri í Bolungavík.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 8 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Af-
brigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 8 shlj. atkv. og afgr.
sem lög frá Alþingi (A. 245).

10. Lögreglustjóri í Bolungavík.

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um lögreglustjóra í Bolunga-
vík (þmfrv., A. 28).

Á 10. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj.
atkv.

Finnur Jónsson: Ég vil aðeins óska
þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og alls-
hn., að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.
og til allshn. með 16 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 28, n. 84).

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Meiri hl.
allshn. leggur til, að þetta frv. verði sam-
þ. með dálitilli breyt., sem sé þeirri, að
aftan af 2. gr. falli ákvæðin um, að hinn
væntanlegi lögreglustjóri verði sjálfkjör-
inn hreppsnefndarmaður með atkvæðis-
rétti í hreppsnefnd. Það kemur í bága við
réttar lýðræðisreglur, og það sem tíðkast
nú. Hreppstjórar eru ekki sjálfkjörnir í
hreppsnefndir og bæjarstjórar hafa ekki
atkvæðisrétt í bæjarstjórninni nema þeir
séu sérstaklega kosnir. Þótt tveir nm.
hafi skrifað undir nál. með fyrirvara, þer
ekki að skilja það svo, sem þeir séu frv.
andvígir. Þeir vilja aðeins ekki, að það

fái afgreiðslu á þessu þingi. Það má vera
rétt, að þetta frv. hefði ekki átt að af-
greiðast á þessu þingi; það hefði sem sé
átt að afgreiða það á seinasta þingi, og
ástæðan til, að það varð ekki, var aðeins
sú, hve seint málið var til meðferðar.

Það horfir til vandræða á þessum stað
að fá mann til að gegna oddvitastörfum
eins og því starfi er nú fyrir komið. Stíð-
an 1. umr. fór fram hefi ég fengið skeyti
með mjög ákveðnum óskum um samþ.
frumvarpsins frá sýslunefndinni í N.-Ísa-
fjarðarsýslu og meðmælum sýslumanns-
ins, sem einnig er bæjarfógeti á Ísafirði.
Telja þessir aðilar málið enga bið þola og
minna á, að ríkissjóður eigi þarna einnig
hagsmuna að gæta, því að árlegar ríkis-
sjóðstekjur, sem innheimta þarf í Bol-
ungavík, nema tugum þúsunda. Útgjöld-
in, sem leggjast á ríkissjóð við samþ.
frv., eru hverfandi lítil, og þar sem ein-
ungis getur orðið um það að ræða, að
málinu verði frestað um eitt ár, þá vona
ég, að hv. deild láti sig ekki muna um að
létta nú þegar þessum vandræðum af
Bolvíkingum, úr því að ekki er ágrein-
ingur um, að sjálfsagt sé að gera það.

Thor Thors: Eins og hv. frsm. gat um,
höfum við hv. 1. þm. Rang. skrifað und-
ir þetta nál. með fyrirvara, og sá fyrir-
vari byggist á því, að ekki sé rétt, að mál-
ið nái fram að ganga á þessu þingi. Það
liggur annað samskonar frv. fyrir þing-
inu, sem sé það frv., sem hv. þm. G.-K.
ber fram um lögreglustjóra í Keflavík,
og við teljum ekki rétt, að þetta auka-
þing sé að stofna til nýrra embætta, en
vildum mælast til þess, að hæstv. stj. at-
hugaði fyrir næsta Alp., hversu mörg
kaupþún myndu koma til greina með
samskonar embætti og hér um ræðir, og
skili þá einhverjum ákveðnum till. til
þingsins í því efni. Það fer vel á því, að
þm. geti gert sér ljóst, hvað þeir eru að
samþ. með þessu, og viti, hversu margra
slíkra embætta má vænta, ef farið er frek-
ar inn á þessa braut.

Pétur Ottesen: Ég þekki það nú frá því
sem gerzt hefir á Akranesi, þar sem mjög
er orðið mannmargt — um 1300 manns
—, að ekki er lengur hægt að fá menn til
að gegna oddvita- og hreppstjórástörfum,

svo umfangsmikil sem þau eru á slíkum stöðum og með þeim launum, sem fyrir þau störf eru goldin. Því er það svo, þar sem svona stendur á, þó að visu sé færri fólk í Bolungavík og þörfin því e. t. v. ekki eins brýn, að naumast verður hjá því komizt, að Alþ. sinni þeirri nauðsyn, sem á því er að létta undir með þessum störfum. Ég verð því að viðurkenna þá þörf, sem hér liggur til grundvallar, en nú af brtt., sem fram er komin, vil ég taka það fram, að mér virðist, að í þeim tilfellum, er lögreglustjóri tekur að sér að vera oddviti hreppsnefndar, þá samrýmist það illa, nema því aðeins, að hann sé jafnframt hreppsnefndarmaður og að fyrir því sé séð í lögum, að svo skuli vera. Þannig er það í lögum um lögreglustjóra á Akranesi, og hefir reynzt vel. Auðvitað er ekki útilokað, að hann sé kosinn í hreppsnefnd, þótt það væri ekki fram tekið í lögum, en þar sem gert er ráð fyrir, að hann sé skyldugur til þess, ef hreppsn. óskar, að gegna oddvitastörfum, þá er eðlilegast, að það sé eins og með lögreglustjórann á Akranesi, að lögákveðið sé, að hann eigi sæti í hreppsn. Oddvitastarfið verður þannig bezt af hendi leyst, að sá maður, sem hefir það með höndum, beri ábyrgð á þeim ráðstöfunum, sem hreppsn. gerir og honum er falið að framkvæma. Ég vil því, að í þessu tilfelli sé eins að farið og með lögreglustjórann á Akranesi, að það sé hreint og beint tekið skýrt fram í lögum, að jafnframt því, sem hann taki að sér oddvitastörfin, sé hann sjálfkjörinn hreppsn.maður með atkvæðisrétti um öll málefni hreppsins, þau er undir hreppsnefnd heyra. Verði frv. breytt frá því, sem nú er, greiði ég atkv. á móti því, en verði brtt. ekki samþ., greiði ég atkv. með því.

Vilmundur Jónsson: Ég vildi út af því, sem hv. þm. Snæf. sagði, geta þess, að með þessu er ekki skapað neitt fordæmi. Það hefir þegar verið gert, eins og hv. þm. Borgf. gat um, þegar hann minntist á Akranes. Ef rannsókn ætti að fara fram á því, hve mörg þorp teldu sig þurfa að fá sérstakan lögreglustjóra, yrði að láta bréf ganga á milli þorpanna, sem líkleg eru eða gætu orðið til þess að gera kröfur

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

í þá átt, og mundi það verða lítil sparnaðarráðstöfun. Því að það gæti einmitt orðið til þess, að kröfurnar í þessum efnum kæmu fram fyrr en ella, og jafnvel frá þeim, sem mundi alls ekki detta í hug að bera þær fram. Eins og hv. þm. Borgf. gat um, er ósanngjarnt að standa á móti þessu hvað Bolungavík og Keflavík snertir, þar sem fordæmið er þegar gefið. Mér er ekki það kappsmál, að brtt. n. við frv. verði samþ. að ég vildi ekki vinna til, að frv. væri óbreytt, ef það fyrir það fengi fram að ganga. Ég hefi þó ekki umboð meiri hl. n. til þess að taka brtt. beinlínis aftur. — Það er ekki rétt, að oddviti hreppsn. þurfi að sjálfsgöðu að eiga atkvæðisrétt í n. Enginn kvartar undan því, þótt bæjarstjóri hafi ekki atkv.rétt í bæjarstjórn, nema hann sé sérstaklega til þess kjörinn. Ég mun þó sætta mig við, að brtt. verði felld, ef það er nauðsynlegt til að tryggja framgang málsins.

Thor Thor: Út af orðum hv. þm. N.-Ísf. um það, að þessi rannsókn, sem ég talaði um í ræðu minni áðan, gæti orðið til þess, að fleiri kaupþún krefðust þess að fá sérstakan lögreglustjóra, vil ég segja, að ríkisstj. getur framkvæmt þessa rannsókn á þann hátt, að engu kaupþúni gefist af því tilefni til slíkrar kröfu. Ríkisstj. getur rannsakað íbúafjölda þorpanna og hversu oddvitastörf eru yfirgripsmikil á hverjum stað og hver eru launakjör oddvita, og einnig fengið úr því skorið, hvort ástæða er til að hafa sérstakan embættismann til að gegna þessum störfum. Mér er kunnugt um, að í einu kaupþúni á Snæfellsnesi (Stykkishólmi) eru vandræði með þetta mál, þótt sýslumaður sé þar búsettur á staðnum, en oddvitastörfin eru þar svo yfirgripsmikil, að erfitt er að fá mann til að takast þau á hendur. — Brtt. n. tel ég réttmæta og mun greiða henni atkv., því að mér finnst ekki rétt, að menn séu sjálfkjörnir í hreppsn. Það getur verið brot á þeim lýðræðisreglum, sem gilda eiga um stjórn hreppsmála.

Vilmundur Jónsson: Ég þarf ekki miklu að svara þessu, sem fram kom í ræðu hv. þm. Snæf. Ég vil einungis

minna á, að slík rannsókn sem hann tal-
aði um hefir margsinnis farið fram. Það
er margkunnugt, hve fjölmenn þorp
landsins eru, og þar af sést, að einungis
tvö þeirra geta hér komið til greina: Bol-
ungavík og Keflavík. Það er ekki rétt, að
hér sé farið fram á að launa oddvita-
störfin úr ríkissjóði, heldur hreppstjóra-
störfin. Ef vandræði eru með greiðslu
fyrir oddvitastörfin í Stykkishólmi, verða
íbúarnir að sjá fyrir því sjálfir. Til þess
fá þeir aldrei fé úr ríkissjóði. Ég gruna
hv. þm. Snæf. um, að hann leggi svo
mikla áherzlu á að samþ. brtt. n. við frv.,
af því að hann veit, að atkv. eins dm.
tapast frv., ef brtt. verður samþ.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 16:5 atkv.

Brtt. 84 samþ. með 13:10.

2. gr., svo breytt, samþ. með 15:1 atkv.

3.—5. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 16:4 atkv.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tekið
til 3. umr. (A. 124).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 15:1 atkv. og afgr. til
Ed.

Á 18. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd.
(A. 124).

Á 19. fundi í Ed., 25. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj.
atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.
og til allshn. með 8 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið
til 2. umr. (A. 124, n. 182).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj.
atkv.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Allshn. hef-
ir haft þetta frv. til athugunar. — Það
hafa nú komið beiðnir frá ýmsum hinna
stærri kaptúna um það, að þau fengju
lögreglustjóra hjá sér. Þessi ósk þeirra
er fram komin vegna þess, að þau þurfa
mjög að hafa slíkan mann til þess að
framkvæma hin auknu umfangsmiklu
störf kaптúnanna. Auk þess er ríkissjóði
nauðsynlegt í mörgum kaптúnum að
hafa þar lögreglustjóra, til þess að inn-
heimta tolla og gjöld fyrir ríkissjóð. Tel
ég, að þetta muni borga sig fyrir ríkissjóð
í flestum tilfellum, og einnig í því tilfelli,
sem hér er um að ræða, þrátt fyrir þau
lítilsháttar útgjöld úr ríkissjóði, sem frv.
fer fram á með kaupum lögreglustjóra. —
N. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—5. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Pétur Magnússon: Ég skrifaði undir
nál. um þetta mál með fyrirvara. Ég gat
ekki verið við 2. umr., og ætla því að gera
grein fyrir þeim fyrirvara nú. Ástæðan
til þess, að ég treysti mér ekki til þess
að fylgja frv., er ekki sú, að ég viður-
kenni ekki þörf kaптúnsins á sérstök-
um lögreglustjóra. Það er margt, sem
mælir með því, ekki sízt þar sem almenn-
ur áhugi er fyrir því í þorpinu sjálfu.
En við, sem eitthvað höfum haft með
þessi mál að gera, vitum, að starfsmanna-
hald ríkisins er ríkinu ofvaxið. Og eigi
að gera þar breyt. á, væri óneitanlega
eðlilegra, að þær gengju í þá átt að fækka
starfsmönnum, en ekki fjölga þeim. Og
ég sé ekki, að þörf íbúanna í Bolungavík
sé svo aðkallandi, að nauðsynlegt sé að
samþ. frv. nú. Verði þetta frv. samþ., þá
sé ég ekki, að annað sé hægt en að samþ.
líka frv. um lögreglustjóra í Keflavík,
sem nú liggur einnig fyrir þinginu. Að
visu eru laun þessara lögreglustjóra ekki
ætluð há, aðeins 2000 kr. hvors, en
reynslan hefir sýnt, að áður en langt um

liður krefjast þeir launahækkunar, og verða í flestum tilfellum komnir upp í meðalsýslumannslaun að nokkrum árum liðnum. Og það er aðeins fjárhags-hliðin, sem gerir það að verkum, að ég get ekki fylgt frv.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Það er rétt hjá hv. 2. þm. Rang., að hann hafði fyrirvara um þetta mál, og einnig um frv. um lögreglustjóra í Keflavík, sem allshn. afgr. í dag. En mér skildist það á honum, að hann neitaði ekki þörfinni fyrir þessa starfsmenn. Enda er þessi þörf mjög brýn í fjölmönnum kaптúnunum og sveitarfélögum, ekki síst vegna fjárhagsmálanna. Það er víða þörf á óskiptum starfsmanni, sem gæti gefið sig að þeim, og það er þessi brýna þörf, sem kemur fram í ósk kaптúnanna um lögreglustjóra hjá sér. Og það, sem áður hefir gilt fyrir Akranes og Norðfjörð, gildir nú alveg eins fyrir Keflavík og Bolungavík. Ég tel, að þingið geti ekki daufheyrt við þessum óskum, fyrst það á annað borð er gengið inn á þessa braut. — Mér þykir það ekkert óeðlilegt, þótt gera megí ráð fyrir því, að laun þessara manna fari hækkandi; það er eðlileg afleiðing þess, að þorpin vaxa og störf lögreglustjóranna verða umfangsmeiri. Ennfremur má athuga það, að ekki er ólíklegt, að rikissjóður geti haft hag af þessum ráðstöfunum, þar sem tolleftirlit með innfluttum vörum verður miklu betra. Slikt eftirlit er mjög ófullnægjandi, nema þá helzt í Reykjavík og stærstu kaupstöðunum. Og því neitar enginn, að víða muni fljóta í land vörur, sem ekki er greiddur tollur af. Og þetta er víða aðeins vegna eftirlitsleysis, en ekki beint vegna þess, að menn af ráðnum huga brjóti ákvæði tolll. Það eru því öll líkindi til þess, að þessi embætti leiði ekki einungis af sér útgjöld, heldur færi rikissjóði einnig tekjuauka. Ég vil því eindregið skora á hv. þdm. að samþ. frv.

ATKVG.R.

Frsv. samþ. með 9:2 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 247).

11. Fiskiveiðasamþykktir og lendingarsjóðir.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var útbýtt: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 86 14. nóv. 1917, um fiskiveiðasamþykktir og lendingarsjóði, og á l. nr. 21 27. júní 1925, um breyt. á þeim l. (þmfrv., A. 118).

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Flm. (Pétur Ottesen): Ástæðan til þess, að við hv. 1. þm. Reykv. flytjum þetta frv., er sú, að okkur þykir nauðsynlegt, að á þeim veiðistöðvum við Faxaflóa, þar sem fiskiveiðar eru stundaðar að vetrarlagi, sé svo um búíð, að hægt sé að koma á samþykktum um það, að róa allir á sama tíma. Koma bátarnir þá allir á miðin á svipuðum tíma, og getur það hindrað, að hver leggi lóðir ofan í annan, en það veldur spellum miklum og tapi á veiðarfærum. Felst líka í þessu meiri trygging fyrir fiskimenn, er þeir sjá hver til annars og eiga hægra um að veita aðstoð þeim, er með þurfa. Í l. frá 1917 eru heimildir fyrir því, að slíkar samþykktir séu gerðar fyrir hverja veiðistöð, en sýslunefndir einar hafa heimildir til að gera slíkar samþykktir, og getur oft verið erfiðleikum bundið að ná saman sýslunefndarfundi, ef gera þarf þesskonar samþykktir eða breyt. á þeim. Því fer frv. fram á, að hreppsnefndir geti gert bráðabirgðasamþykktir, sem síðan verði að lúta úrskurði sýslunefnda.

Annað atriði, sem taka ber tillit til, er það, að í Rvík rís nú upp vélbátautgerð, og hefir verið mikið gert við höfnina hér í því skyni að bæta aðstöðu þessarar útgerðar. Er það því ekki síður hagur þeirra, er héðan róa, að slíki samþykkt verði gerð, því að þeir sækja á sömu mið og menn úr verstöðvum þeim, er búast má við, að þessa samþykkt geri með sér.

Í l. frá 1917 um fiskiveiðasamþykktir og lendingarsjóði er ekki nein heimild

fyrir Rvík til að gera slíka samþykkt, og því höfum við tekið upp í þetta frv. heimild fyrir Rvíkurbæ til að gera slíka samþykkt. Nú er reyndar orðið áliðið þings, en þar sem þetta mál er mjög aðkallandi, svo að að haldi komi fyrir næstu vertíð, sem hefst um áramótin, vil ég mælast til þess við hv. d., að hún lofi málinu að ganga fram án þess að vísa því til nefndar. Frv. fellur beint inn í l., og höfum við notið í því efni leiðbeiningar skrifstofustjóra Alþingis, sem slíku hlutum er kunnugur og hefir glöggst auga fyrir öllu hér að lútandi. Frá forms- hliðinni er því ekkert við frv. að athuga. En ef hv. d. kýs heldur að láta málið fara til sjútvn., þá mun ég ekki leggjast gegn því. Mun ég enga till. gera um það atriði.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 20. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 118).

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Ed., 2. des., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 270).

12. Ríkisborgararéttur.

Á 7. fundi í Ed., 11. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um veiting ríkisborgararéttar (þmfrv., A. 17).

Á 8. fundi í Ed., 13. nóv. var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Nefndinni hafa borizt tilmæli frá landlækni f. h. Valtýs Valtýssonar, setts læknis í Hró-arstunguhéraði, um að honum yrði veittur íslenzkur ríkisborgararéttur. Hann er fæddur í Noregi, af norskri móður, en á íslenzkan föður. Nú er hann settur læknir hér, en getur ekki fengið veitingu fyrir embætti nema hann öðlist íslenzk ríkisborgararéttindi. Nefndin leggur til, að frv. verði samþ.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 12. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr.
til Nd.

Á 12. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed.
(A. 17).

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr. (A. 17, 149).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt.
149. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16
shlj. atkv.

Guðbrandur Ísberg: Ég hefi leyft mér
að bera fram brtt. á þskj. 149, þess efnis,
að auk Valtýs Valtýssonar verði ríkisborg-
araréttur einnig veittur Knut Otterstedt,
rafveitustjóra á Akureyri. Þessi umsókn
hans kom ekki fyrr en í gær, en hann bað
mig um það þegar í þingbyrjun, að hafa
sig í hyggju, ef slikt frv. sem þetta kæmi
fram í þinginu. Ég gat útvegað honum
umsóknareyðublöð í tíma, og liggja nú
fyrir öll nauðsynleg skilríki. Maður þessi
er fæddur í Svíþjóð árið 1891, fluttist
hingað til lands 1922, og var þá ráðinn af
bæjarstjórn Akureyrar sem sérfræðing-
ur við rafveituna þar, og hefir hann ver-
ið rafveitustjóri þar síðan. Hann talar
og ritar íslenzku lýtalaust, og er kvænt-
ur íslenzkri konu. Annars vil ég vísa til
vottorða þeirra, er frammi liggja, bæði
frá bæjarstjóranum og lögreglustjóran-

um á Akureyri, en þeir mæla báðir ein-
dregið með því, að þessum manni verði
veitt ríkisborgararéttindi. Ég talaði við
hv. allshn. um þessa brtt. mína í morg-
un, og vona, að einhver hv. nm. láti álit
sitt í ljós, enda þótt till. hafi ekki verið
lögð formlega fyrir n.

Vilmundur Jónsson: Allshn. hefir at-
hugað skilríki þessa manns og fundið þau
öll í bezta lagi. Hún mælir því með því,
að brtt. verði samþ.

ATKVGR.

Brtt. 149 samþ. með 18 shlj. atkv.

Fr., svo breytt, samþ. með 18 shlj.
atkv. og endursent Ed.

Á 19. fundi í Ed., 25. nóv., var frv. út-
býtt eins og það var samþ. við 3. umr. í
Nd. (A. 154).

Á 20. fundi í Ed., 27. nóv., var frv. tek-
ið til einnar umr. (A. 154, 180).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt.
180. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11
shlj. atkv.

Pétur Magnússon: Um það leyti sem
mál þetta var afgr. frá Nd. kom til mín
umsókn frá manni hér í Reykjavík, Har-
ald Faaberg, skipamiðlara, fæddum í
Noregi. Hann hefir dvalið hér í 10 ár,
skilur vel íslenzku og talar hana sæmi-
lega. Með umsókninni fylgdu vottorð frá
lögreglustjóra og borgarstjóra, eins og til
er skilið. Hann hefir rekið atvinnu hér
allan tímann, er kvæntur íslenzkri konu
og uppfyllir öll þau skilyrði, sem þarf til
þess að mönnum sé veittur borgararéttur.
Ég hefi ekki haft tíma til þess að bera brtt.
undir hv. samnm. mína í allshn., en hygg,
að þeir hafi ekkert við hana að athuga.
Ég mun einnig bera fram brtt. þess efnis,
að tillgr. verði orðuð um. Skrifstofustjóri
Alþ. hefir bent mér á það, að betur færi
á því í erlendum nöfnum að hafa ættar-
nafnið á undan, og raða svo nöfnum um-
sækjenda í stafrófsröð. Sem menn sjá,
er þetta aðeins formsatriði.

ATKVGR.

Brtt. 180 samþ. með 11 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 21. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við eina umr. í Ed. (A. 197).

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið til einnar umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 276).

13. Söfnunarsjóður Íslands.

Á 10. fundi í Ed., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 2 10. febr. 1888, um Söfnunarsjóð Íslands (þmfrv., A. 42).

Á 11. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Flm. (Björn Kristjánsson): Þetta litla frv., sem ég hefi leyft mér að flytja hér í þessari hv. d. ásamt tveimur öðrum hv. þm., er svo fábrotið og ljóst, að ég tel ekki þörf á að fara um það mörgum orðum. Ég get eiginlega látið nægja að visa til grg. frv., því þar er að finna aðalastæðurnar fyrir því, að frv. þetta er hér flutt. Þó vil ég til viðbótar því, sem þar er tekið fram, geta þess, að þegar rætt var í hv. Nd. á síðasta þingi um lækkun vaxta, komu fram allháverar raddir um það, að dráttarvextir þeir, er Söfnunarsjóðurinn tæki, væru óhæfilega háir; voru hv. þm. allir sammála um það, er á það minnst. Því var það, að tveir hv. þm. báru fram frv. um, að hámark dráttarvaxta í bönkunum og öðrum lánsstofnunum skyldi vera 1% á mánuði. Hámark þetta var síðan með brtt. lækkað niður í ¾% og frv. þannig afgr. til hv. Ed., en þar dagaði frv. uppi.

Vegna hinna góðu undirtekta, sem mál þetta fékk hjá hv. Nd. á síðasta þingi, vil

ég mega vona, að frv. það, sem hér er borið fram, fái góðar viðtökur. Ég held, að allir hljóti að verða sammála um það, að dráttarvextir í Söfnunarsjóði eru óhæfilega háir, og ég get ekki betur séð en að þeir séu reglulegir okurvextir. Hinsvegar sé ég ekki, að ástæða sé til að íþyngja alveg sérstaklega skuldunautum Söfnunarsjóðs fremur en öðrum, er dráttarvexti verða að greiða, þó þeir vegna greiðsluvandræða geti ekki staðið í skilum. Þó frvgr. verði samþ., má Söfnunarsjóðurinn enn vel við una, því dráttarvextirnir verða þá alltaf þriðjungi hærri en almennir vextir hjá sjóðnum. Mér finnst líka, að svo háir dráttarvextir séu alveg nægileg hegning á þá menn, sem fyrir þeim verða.

Um frv. skal ég svo láta þetta nægja, en þar sem hæstv. atvmrh. er hér staddur í d., langar mig til að beina til hans einni fyrirsögn. Í umr. á síðasta þingi í hv. Nd. um almenna vexti í Söfnunarsjóði, en útlánsvextir þar eru 6%, var allmikið um það deilt, hvort ákvæðin frá því frv. um innlánsvexti lánsstofnana ættu að ná til Söfnunarsjóðs, eða hvort sjóðurinn skyldi vera óháður þeim ákvæðum. Kom fram brtt. um, að þau skyldu gilda fyrir Söfnunarsjóð. Hv. þm. Str. færði rök að því, að óþarft væri að veita sjóðnum þá undanþágu, en hæstv. atvmrh. lagði á móti brtt., en lýsti því jafnframt yfir, að stjórn Söfnunarsjóðs hefði í hyggju að lækka innlánsvexti og myndi gera það án þess að um það væru sett sérstök lagaákvæði. Ég man ennfremur, að þáv. hv. þm. N.-Ísf. (JAJ), sem líka talaði gegn brtt., færði m. a. það til, að hann hefði nýlega átt tal við stjórn sjóðsins og að hún hefði þá sagt, að ákveðið væri að lækka innlánsvextina í 5%. Nú vil ég spyrja, hvort þetta hefir verið gert. — Að svo mæltu vona ég, að frv. þessu verði vel tekið í hv. þd. og óska, að því verði að lokinni þessari umræðu vísað til hv. fjhn.

Atvmrh. (Þorsteinn Briem): Það er rétt hjá hv. flm., að á síðasta þingi lá fyrir frv. um breyt. á l. um almenna dráttarvexti hjá lánsstofnunum, einnig Söfnunarsjóði. Það var að því leyti viðtækara en frv. það, sem hér liggur fyrir

og aðeins kveður á um dráttarvexti í Söfnunarsjóði. Ég er þeirri skoðun eindregið fylgjandi, að gilda eigi sömu ákvæði um dráttarvexti fyrir allar lánsstofnanir, sem lána út fé. Hinsvegar tel ég ekki viðeigandi að tina einstakar lánsstofnanir út úr, svo sem hér er gert um Söfnunarsjóð, og setja um þær sérstök ákvæði. Það er aldrei nema rétt, að dráttarvextir Söfnunarsjóðs, sem ákveðnir eru með sérstökum lögum, eru óhæfilega háir, og er erfitt við það að búa fyrir hlutaðeigendur á þessum krepputímum. En ég held mér við það, að ef farið er að setja ákvæði um dráttarvexti, þá eigi þau ákvæði að gilda almennt, eins og gert var ráð fyrir í frv. í Nd. á síðasta þingi. Það er t. d. kunnugt, að veðdeild Landsbankans tekur 1% á mánuði í dráttarvexti, og það sýnist engin ástæða til, að Söfnunarsjóður, sem að mestu leyti er myndaður af sjóðum, er notaðir eru til almenningsþarfa, svo sem ellistyrktarsjóðir, eigi við þrengri kjör að búa heldur en t. d. veðdeild Landsbankans. Ég skýt þessu hér fram aðallega til athugunar fyrir fjhn., sem væntanlega fær mál þetta til meðferðar, og vænti, að hún liti á það, hvort ekki sé réttara að setja hér almenn lagaákvæði heldur en að tina út úr einstaka stofnun, eða þá að láta sömu ákvæði gilda um Söfnunarsjóðinn sem um veðdeildir Landsbankans.

Þá skal ég víkja nokkrum orðum að athugasemdum hv. þm. viðvíkjandi almennum vöxtum í Söfnunarsjóði og svara fyrirspurn hans, að því leyti sem hún tekur til mín. Á síðasta þingi voru samþ. þau lög, að sérhverri lánsstofnun í landinu væri óheimilt að greiða hærri innlánsvexti en Landsbankinn greiðir á hverjum tíma. Því var haldið fram í hv. Nd., að lög þessi ættu einnig að ná til Söfnunarsjóðs, og fylgdu allmargir hv. þdm. þeirri skoðun. Ég taldi þetta óhæfilegt, vegna þess að svo sérstaklega stendur á um Söfnunarsjóð, að hann er ekki bundinn við að hafa fé sitt í veðlánum. Hann getur alveg eins ávaxtað fé sitt með því að kaupa verðbréf, t. d. jarðræktarbréf og önnur verðbréf, sem tryggð eru með ábyrgð ríkissjóðs. Mun það og vera í ráði, að sjóðurinn fari að hætta að lána út á fasteignir, en ávaxti innstæðufé sitt

í verðbréfum, sem tryggð eru með ríkisábyrgð. Þegar lögin um Söfnunarsjóð voru samín, var það almenni máttinn og sá öruggasti að ávaxta fé með því að lána út á 1. veðrétt í fasteignum. En nú eru fleiri leiðir til þess að ávaxta fé, og ekki síður öruggar, eins og t. d. sú, að verja því til þess að kaupa verðbréf, sem eru með ríkisábyrgð og gefa af sér 5½ til 6% í vexti. Það sýnist því ekki ástæða til að skuldbinda Söfnunarsjóð til þess að greiða kannske ekki nema 4½% innlánsvexti, því það hefði aðeins orðið til þess, að þarna hefði komið fram allt að því 1½%—2% „margina“, sem hefði orðið að falla í varasjóð sjóðsins. En varasjóður er nú þegar orðinn það hár, að ekki sýnist ástæða til að gera sérstakar ráðstafanir til þess að auka hann svo mjög.

Viðvíkjandi umr. í hv. Nd. á síðasta þingi um það, að Söfnunarsjóðurinn mundi bráðlega lækka útlánsvexti, þá mun rétt, að ég hafi látið orð falla eitt-hvað á þá leið, að þess mætti vænta, að útlánsvextir Söfnunarsjóðs mundu verða lækkaðir, ef vextir lækkuðu almennt af samskonar lánunum. En það álit mitt byggir ég á viðtali við einn af stjórnendum sjóðsins. Þetta hefir þó ekki enn orðið. Mun vera erfitt að breyta til um vexti á miðju ári, eins og rekstri sjóðsins er háttáð. Ég get ekki heldur sagt um það nú, hvort það er ákveðið enn, að vextir lækki um áramót. Það má vera, að á því sé nú nokkuð meiri tregða hjá stjórn sjóðsins heldur en var í vor, vegna þess að í framtíðinni mun sjóðurinn ætla að kippa að sér hendinni með útlán til einstakra manna, heldur verja fé sínu til verðbréfakaupa, eins og þegar er sagt. Og mun stjórn sjóðsins hafa þar tvennt í huga: Annarsvegar að spara fyrirhöfn og kostnað fyrir sjóðinn og hinsvegar tryggja styrktarsjóðina, sem eru meginstofn Söfnunarsjóðsins, og gæta hags þeirra sem bezr. Annars er það svo, að yfirstjórn sjóðsins heyrir ekki undir mitt ráðuneyti, svo mér er ekki fullkunnugt um þetta, heldur heyrir yfirstjórnin undir fjármálaráðherra.

Flm. (Björn Kristjánsson): Ég get alveg fallt á það hjá hæstv. atvmrh., að

ekki sé ástæða til að taka eina stofnun út úr, þegar farið er að gera lagaákvæði um dráttarvexti. Ástæðan fyrir því, að við hárum ekki frv. þetta fram í sama formi og það var í fyrir hv. Nd. á síðasta þingi, var sú, að við litum svo á, að hæstv. ríkisstj. hefði þegar gefið út ákvæði um það, að almennar peningastofnanir mættu ekki taka nema $\frac{3}{4}\%$ dráttarvexti, en nú hefir hæstv. atvmrh. upplýst, að veðdeild Landsbankans tekur hærri dráttarvexti. (Atvmrh.: Ég veit ekki betur). Og ég er því hlynntur, að hv. fjhn. taki þetta mál til athugunar á breiðara grundvelli.

Út af þeim orðum, sem féllu hjá hæstv. ráðh. viðvikjandi almennri vaxtalækkun í Söfnunarsjóði, get ég ekki annað sagt en að ég verði fyrir vonbrigðum yfir því, að því máli er ekki lengra komið. Þegar á það var fallið á síðasta þingi, að Söfnunarsjóður skyldi ekki vera háður ákvæðnum um hámark innlánsvaxta, þá skildist mér hæstv. atvmrh. lofa því, að útlánsvextir í sjóðnum skyldu verða lækkaðir niður í 5% eins fyrir það. Man ég, að hv. þm. Ak. þakkaði hæstv. ráðh. fyrir það loforð. Ég get ekki fallið á, að nokkrir teljandi erfiðleikar séu á því fyrir sjóðinn að lækka vexti á miðju ári vegna útreiknings á vöxtunum. Í Söfnunarsjóði munu vera svo langtum færri lán heldur en í Landsbankanum, sem orðið hefir að lækka vexti nú á miðju ári, að það mun varla sambærilegt.

Því miður er hæstv. fjmrh. ekki hér viðstaddur, annars hefði ég gert fyrirspurn til hans um það, hvort ekki væri í ráði að lækka vextina, en það verður að gera, og það þegar í stað. Það virðist engin ástæða til þess, að Söfnunarsjóður taki hærri vexti en aðrar lánsstofnanir, sérstaklega þegar á það er litið, að sjóðurinn hækkaði sína útlánsvexti fyrir nokkrum árum, eins og aðrar lánsstofnanir gerðu þá. Er því vafalaust réttmætt, að hann fylgist með nú, er útlánsvextir almennt lækka.

Jón Þorláksson: Það var fjhn. Ed. á síðasta þingi, sem var þess valdandi, að Söfnunarsjóður var undanþeginn ákvæðum laganna um hámark innlánsvaxta. Ég tel því réttast, að ég rifji upp ástæðu

urnar fyrir þessari undanþágu nú í sambandi við þessar umr.

Það er nú svo, að langstærsta fúlgan í umsetningu Söfnunarsjóðs er ellistyrktarsjóðirnir, sem allmjög hafa vaxið hin síðari ár. Ellistyrktarsjóðirnir eru stofnun, sem hefir þýðingarmikið og félagslegt verkefni. Það er verið að reyna að koma því svo fyrir, að ellihrumu fólki verði í framtíðinni séð fyrir framfærslu með starfsemi þessara sjóða, án þess að það þurfi að leita sveitarstyrks. Það er auðskilið, að það hefir mikið að segja, að fé þessara sjóða ávaxtist sem bezt. Nú er það svo með starfrækslu Söfnunarsjóðs, að hún er mjög ódýr. Hefir látið nærri hin síðari ár, að vextir varasjóðs Söfnunarsjóðs hafi nægt fyrir kostnaðinum. Þess vegna hafa inn- og útlánsvextir í sjóðnum verið nálega hinir sömu hin síðari ár, þannig að útlánsvextirnir hafa verið 6%, en innlánsvextirnir 6% til 5,9%. Ég held, að fjhn. Ed. á síðasta þingi hafi því ekki fundið rétt að skerða innlánsvextina, sem ellistyrktarsjóðirnir og aðrir svipaðir sjóðir njóta, nema sýnt væri, að sérstök sanngirnisástæða væri fyrir því að veita vaxtaívilnun þeim mönnum, sem hafa fengið lán hjá Söfnunarsjóði. Nú er það svo, að mestur hluti þeirra lána, er Söfnunarsjóður veitir, hefir verið látinn gegn fyrsta veðrétti í fasteignum. Lánin hafa verið veitt af fallalaust og mikið af þeim afborgunarlausa, eða þá að þau eiga að greiðast á löngum tíma; vextir af þeim eru 6%. Þetta eru nú enn sem komið er hagstæðari kjör heldur en þau, sem veðdeild Landsbankans býður. Þegar tekið er tillit til affalla hjá veðdeildinni, þá svara vextirnir þar til ca. 7%. Við, sem sátum í fjhn. á síðasta þingi, töldum ekki sanngjarnt og gátum því ekki fallið á, að tekið væri þannig af gamalmennasjóðnum til þess að gefa fasteignaeigendum, sem fengið hafa lán hjá Söfnunarsjóði og njóta þar betri kjara en tíðkast hjá öðrum veðlánastofnum, eins og t. d. veðdeild Landsbankans.

Það er nú svo, að Söfnunarsjóður er í raun og veru ekki venjuleg lánsstofnun, heldur er hann safn af mörgum smærri sjóðum undir einni stjórn. Þess vegna er það ekki sjáanlegt, hvers vegna endilega

á að þvinga niður á við vexti af þessum sjóðum, á sama tíma og leyfilegt er að ávaxta aðra hliðstæða sjóði með hærri vöxtum, sjóði, sem ávaxtaðir eru samkv. staðfestum skipulagsskrám og eru undir stjórn hins opinbera.

Fjhn. á síðasta þingi hafði þessa ástæðu til þess að vilja ekki fallast á að láta ákvæðin um innlánsvexti vera bindandi fyrir Söfnunarsjóð.

Ingvar Pálmason: Ég get vottað það, að skýrsla hv. 1. landsk. um afstöðu og álit fjhn. á síðasta þingi gagnvart innlánsvöxtum í Söfnunarsjóði er rétt, en ég vil aðeins benda á það, að breyt. sú, er þetta frv. fer fram á, er allt annað mál. Í frv. er verið að tala um lækkun dráttarvaxta Söfnunarsjóðs, sem eru ákveðnir með lögum. Hitt atriðið, almennir vextir sjóðsins, er þessu frv. óskytt, og létum við flm. það liggja milli hluta. Hinsvegar er það um dráttarvextina að segja, að þeir eru óhæfilega háir og ekki við unandi.

Ég get tekið undir það með aðalflm. frv., að rétt sé, að ákvæði frv. nái til Landsbankans, ef það er hægt, og væri rétt, að n. tæki það til athugunar.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 8 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Á 17. fundi í Ed., 23. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 42, n. 108).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Kári Sigurjónsson): Frv. þetta er eitt þeirra mála, er fram hafa komið í þeim tilgangi að létta skuldugum mönnum greiðslu á þessum erfiðu tímum. Með frv. er fram á það farið að breyta 24. gr. 1. um Söfnunarsjóð Íslands, en þau l. eru nú allgömul orðin, eða frá 1888. Mælir það með því, að þau séu tekin til athugunar. Þótt hér sé ekki um neitt stórmál að ræða, þá telur n. rétt, að slík breyt. verði gerð sem í frv. felst, þó með þeirri breyt., að samræmt sé því, sem tíðkast í öðrum lánsstofnunum.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

Eins og tekið er fram í frv., eru dráttarvextir Söfnunarsjóðsins allhár. Bornir saman við stofn skuldarinnar samsvara þeir um kr. 1.50 á mánuði af hverjum 1000 kr., eða um 18 kr. á ári. Þetta er hátt, samanborið við aðrar lánsstofnanir. N. er sammála um að lækka þetta, en þó ekki eins mikið og frv. fer fram á. Í frv. er svo ákveðið, að dráttarvextir skuli vera $\frac{3}{4}\%$ fyrir hvern mánuð, en n. þótti rétt að ákveða 1% af þeirri upphæð, sem vanskil verða á. Þetta sýnist nú ekki muna mjög miklu. Ef miðað er við vanskil vaxta af 1000 kr. láni, þá verða dráttarvextir samkv. frv. 45 aurar á mánuði, eða kr. 5.40 á ári, en eftir till. n. 60 aurar á mánuði, eða kr. 7.20 á ári. Verða þeir vextir því a. m. k. $2\frac{1}{2}\%$ sinnum lægri en nú er. — Að visu mun það hafa verið regla Söfnunarsjóðs að taka þessa vexti einungis af vöxtum, sem í vanskilum hafa orðið, en ekki af sjálfum höfuðstólnum.

Því var við 1. umr. þessa máls beint til n. af hæstv. atvrmh., að athugavert væri að taka eina stofnun út úr, og vert væri að athuga, hvort ákvæði frv. ættu ekki að ná til fleiri stofnana, er starfa að útlánum. Hér er nú einmitt um stofnun að ræða, sem samkv. l. sínum er skyldug að taka hærri dráttarvexti en aðrar lánsstofnanir. Með brtt. n. er þetta lagfært svo, að samræmt er við þá dráttarvexti, sem veðdeild Landsbankans tekur. Sýnist hæfilegt, að dráttarvextir séu jafnháir við báðar þessar stofnanir.

Þá kom til umr. í n., hvort frv. bæri að skilja svo, að það næði eingöngu til lána, er veitt verða eftir að frv. þetta hefir öðl-ast gildi að l. N. leit svo á, að frv. næði ekki tilgangi sínum á þann hátt, því gera mætti ráð fyrir, að þessi lánsstofnun minnkaði mjög lánastarfsemi sína framvegis. Ætlað er því til, að frv. nái einnig til eldri lána og verki þannig aftur fyrir sig.

Þarf ég svo ekki fleira um þetta að segja. Aðeins óska þess fyrir n. hönd, að frv., að viðbættum brtt. n., verði samþ. af hv. deild.

Björn Kristjánsson: Ég þakka fjhn. fyrir fljóta afgreiðslu og afskipti hennar af þessu máli. Þótt ég hefði að visu frek-

ar kosið, að hún hefði fallizt á frv. óbreytt, get ég sætt mig við brtt. hennar. Annars get ég ekki betur séð en $\frac{3}{4}\%$ á mánuði eða 9% á ári, væru nægilega háir dráttarvextir. En þótt við kysum fremur frv. en brtt. fjhn., viljum við þó ekkert leggja í hættu með því að greiða atkv. gegn þeim. $\frac{3}{4}\%$ eru þeir dráttarvextir, sem stj. hefir ákveðið, að Búnaðarbankinn og fleiri lánsstofnanir taki, og finnst okkur flm., að þeir hefðu einnig mátt gilda um Söfnunarsjóð.

ATKVGR.

Brtt. 108 samþ. með 8 shlj. atkv.

Frvgr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Ed., 25. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 146).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 19. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 146).

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 146, n. 219).

Frsm. (Hannes Jónsson) [óyfirl.]: Hér er aðeins um smámál að ræða. Þetta frv. hefir fengið fljóta afgreiðslu í hv. Ed., og fjhn. þessarar hv. þd. hefir fallizt á öll þau rök, sem þar voru fram færð fyrir nauðsyn þess, og hefir hún einnig fallizt á skilning hv. fjhn. Ed. um framkvæmd laganna. Eins og frv. er orðað, mætti e. t. v. líta svo á, að lákkun drátt-

arvaxta ætti aðeins að ná til vaxta af þeim lánum, sem hér eftir kunna að verða veitt úr Söfnunarsjóði. En þar sem fjhn. beggja deilda hafa tekið það fram í nál. sínum, að lákkunin nái til dráttarvaxta bæði af eldri og yngri lánum, þá verður það að teljast nægilega skýrt fyrir stofnunina til að fara eftir. Hér er aðeins um að ræða lákkun á feiknaháum dráttarvöxtum, svo háum, að þeir gátu farið upp í 30—40% af lánsupphæðinni á ári. En samkv. þessu frv. eru þeir færðir svo niður, að þeir geta ekki orðið hærri en 12%, og sýnist svo, sem þó séu teknir nægilega háir vextir af lánum fátækra manna, sem eiga erfitt með að standa í skilum á réttum gjalddaga.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 302).

14. Gjaldþrotaskipti.

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að láta öðlast gildi ákvæðin í samningi milli Íslands, Danmerkur, Finnlands, Noregs og Svíþjóðar, um gjaldþrotaskipti (þmfrv., A. 123).

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 20. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 123).

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 123, n. 239).

Frsm. (Jónas Jónsson): Allshn. hefir athugað þetta frv. og komið að þeirri niðurstöðu, að heppilegt sé að hafa slikt samkomulag milli skandinavisku landanna, og leiðir það af sjálfu sér, að þar sem náin viðskipti eiga sér stað milli þessara landa, þá sé nauðsynlegt að hafa gildandi slíka milliríkjasamninga um gjaldþrotaskipti.

N. leggur því til, að frv. verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 311).

15. Lögreglustjóri í Keflavík.

Á 13. fundi í Nd., 18. nóv., var útbýtt: Frv. til 1. um lögreglustjóra í Keflavík (þmfrv., A. 72).

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 15. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til allshn. með 16 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 72, n. 153).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Ég verð að biðja afsökunar á því, að það kemur fram litilsháttar ósamræmi í nál., þar sem sagt er, að meiri hl. mæli með því, að frv. verði samþ., en meiri hl. hefir þó skrifað undir nál. með fyrirvara. Það stendur þannig á þessu, að einn hv. nm., þm. Barð., var ekki viðstaddur, þegar nál. var afgr. frá n., en hinsvegar hafði hann greitt atkv. með samskonar máli skömmu áður í n., og var því haldið, að hann myndi fylgja þessu líka. Þó hefir hann nú skrifað undir nál. með fyrirvara. Mér

er ekki ljóst, hvað felst í þessum fyrirvara hv. þm., og mun hann sjálfur gera grein fyrir því. Annars þarf ég ekki að gera nánari grein fyrir þessu frv., það stendur nákvæmlega eins á um það og frv. um lögreglustjóra í Bolungavík, og vísa ég því til sömu raka og flutt voru fyrir því máli. Á báðum stöðunum vantar menn, sem vilja gefa kost á sér til þess að gegna hinum erfiðu, vandasömu og illa launuðu hreppstjóra- og oddvita-störfum, svo að til vandræða horfir. Ég geng út frá því sem sjálfsögðu, að þetta frv. fái samsonar afgreiðslu í hv. þd. sem hið fyrra frv.

Thor Thors: Hv. þm. Barð. hefir skrifað undir þetta nál. með fyrirvara, og er mér ekki ljóst, í hverju hann getur verið fólgin, þar sem hann var fylgjandi frv. um lögreglustjóra í Bolungavík. Hinsvegar höfum við hv. 1. þm. Rang. sama fyrirvara um þetta frv. og við frv. um lögreglustjóra í Bolungavík. Við teljum það ekki vera verksvið þessa þings að stofna til nýrra embætta. En þar sem hv. þd. hefir nú samþ., að skipaður verði lögreglustjóri í Bolungavík, þá munum við ekki leggja stein í götu þessa frv., því það er þó miklu frekar þörf á lögreglustjóra í Keflavík, sem hefir talsvert fleiri íbúa en Bolungavík. Ég hygg, að samkv. manntalinu 1931 hafi verið um 1000 íbúar í Keflavík, en aðeins um 630 í Bolungavík. Við hv. 1. þm. Rang. teljum rétt, að þetta frv. hljóti góða afgreiðslu í þd., úr því að meiri hl. þdm. er áður búinn að lýsa þeirri skoðun sinni, að hin fjölmennari kaupún eigi að fá sérstakan lögreglustjóra.

Ólafur Thors: Ég stend aðeins upp til þess að þakka hv. allshn. fyrir góðar undirtektir í þessu máli. Vænti ég svo, að það fái góða afgreiðslu hér í hv. d.

Bergur Jónsson: Fyrirvari minn er fólgin í því, að ég álit, að það sé allt önnur aðstaða í Keflavík en Bolungavík til stjórnar á lögreglumálum. Frá Keflavík er ekki steinsnar til lögreglustjórans í Hafnarfirði og ágæt samgöngutæki. Ég tel það ekki sambærilegt við Bolungavík, þar sem um langa sjóleið er að sækja til

lögreglustjórans á Ísafirði. Þetta er ástæðan fyrir því, að ég skrifaði undir nál. með fyrirvara, og þess vegna sé ég mér ekki fært að fylgja frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18:3 atkv.
- Brtt. 153 samþ. með 15 shlj. atkv.
2. gr., svo breytt, samþ. með 17:1 atkv.
- 3.—5. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Frv. vísað til 3. umr. með 16:4 atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 175).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 20. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 175).

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 175, n. 240).

Frsm. (Jónas Jónsson): Eins og kom fram hjá hv. 2. þm. Rang., þá stendur líkt á með þetta frv. og frv. um lögreglustjóra í Bolungavík. Allshn. hefir verið velviljuð þessu máli, þó að einn nm. skrifi undir með fyrirvara. En ástæðan til þess er sú, að þau stóru þorp, sem hér er um að ræða, eru orðin það fólksmörg, að það er hér um bil ómögulegt að hafa sveitarstjórn þar í lagi, nema sérstakur starfsmaður sé í þorpinu til þess, og þykir þá heppilegt, að sá starfsmaður geti haft annað og fleira á hendi. En það má full-

yrða, að ástæðan til, að Akranes sótti eftir þessari heimild, var sú, að störf oddvita voru að vaxa honum yfir höfuð.

Ég er ekki sömu skoðunar og hv. 2. þm. Rang., sem álitur, að lögreglustjóri í þessu umdæmi hafi rétt til að fá meiri tekjur úr ríkissjóði en hér er talað um. Ég álit, að það, sem seinna þarf að auka við kaup þeirra, eigi að koma niður á bænum, því að það er ekki vegna löggæzlu eða dómsmála, að stofna þarf þetta embætti, heldur er það vegna sveitarstjórnarmálanna.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta mál. Hér gildir það sama og um Bolungavík, og geri ég því ráð fyrir, að vel verði tekið á móti þessu frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—5. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 3. umr.

Cf skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 312).

16. Rekstrarlán fyrir Útvegsbankann.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv. var útbýtt: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 6 18. marz 1933, um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast rekstararlán fyrir Útvegsbanka Íslands h/f (þmfrv., A. 143).

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Ólafur Thors): Á síðasta Alþingi var samþ. heimild handa ríkisstj.

til þess að ábyrgjast 100 þús. sterl. punda lán fyrir Útvegsbanka Íslands. Það var tilskilið, að þessu fé skyldi varið til kaupa á vixlum útvegsmanna, gegn veði í framleiðsluvörum þeirra. Fjhn. hefir fengið umsögn bankastjórnar Útvegsbankans um það, að þessu skilyrði Alþingis hafi verið fullnægt. En það kom fljótt í ljós, að þessi upphæð fullnægði ekki lánsþörfum útvegsmanna. Bankaráð Útvegsbankans hefir því beðið fjhn. að flytja frv. þess efnis, að ábyrgðarheimild sú, sem samþ. var á síðasta þingi, verði færð úr 100 þús. pund. upp í 150 þús. pund. Í grg. frv., sem samín er af bankaráði Útvegsb., er þess getið, að bankinn skuldbindi sig til þess, eins og að undanförmu, að lána útvegsmönnum þetta fé gegn veði í framleiðsluvörum þeirra. Fjhn. verður því að lita svo á, að þessari ábyrgð fylgi litil eða engin áhætta fyrir ríkissjóð, svo framarlega sem gengið er út frá því, að bankastjórnin standi við loforð sín og skuldbindingar, eins og um getur í grg. frv.

Það orkar ekki tvímælis, að útvegsmenn hafa mikla þörf fyrir þessi lán, og fjhn. er á einu máli um að mæla með því, að þessi ábyrgðarheimild verði hækkuð eins og fram á er farið í frv., og væntir hún þess, að hv. Alþ. samþ. það fljótt og mótmælalaust.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr.
til Ed.

Á 21. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd.
(A. 143).

Á 22. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj.
atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.
og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 143, n. 255).

Frsm. (Jón Þorláksson): Frv. þetta er
komið frá hv. Nd., og fer fram á, að
heimild stj. til að ábyrgjast rekstrarlán
fyrir Útvegsbankann verði aukin úr 100
þús. sterlingspundum í 150 þús. sterlings-
pund. Sú ástæða er færð fyrir þessum
tilmælum af bankans hálfu, að með því
fé, sem hann hefir til umráða, geti hann
ekki sinnt réttmætum og tryggum beiðn-
um um rekstrarlán gegn veði í fiski, og
hafi þetta orðið til þess, að ýms fyrir-
tæki, sem starfa hér, hafi neyðzt til þess
að snúa sér beint til útlanda með rekstr-
arlán og sæti þar mun lakari kjörum en
Útvegsbankinn sætir. Það varð því of-
an á í fjhn. að mæla með því, að þessi
ábyrgðarheimild yrði rýmkuð; gerði n.
það og í trausti þess, að stj. hefði eftir-
lit með því, að fé það, sem bankanum
kann þannig að áskotnast, verði notað
sem rekstrarfé, en festist ekki hjá hon-
um. Annars er það svo með Útvegsbank-
ann, að það riður mikið á því að koma
honum á réttan kjöl, þar sem þar situr
svo mikið fé frá ríkissjóði í hlutafé, að
það skiptir milljónum, og ríkissjóður þol-
ir því ekki að missa. Hér riður því á að
hlúa svo að bankanum, að hann geti
komizt úr þeirri kreppu, sem hann er
nú í, og verði megnugur þess að svara
vöxtum, bæði af því fé, sem ríkissjóður

og einstaklingar eiga í honum. Leggur
n. því til, að frv. þetta verði samþ. Hins-
vegar dylst það ekki, að það þarf að gera
miklu viðtækari ráðstafanir en þetta, ef
fé það, sem ríkissjóður á í bankanum, á
ekki að hverfa og verða að engu.

Jónas Jónsson: Ég á bágð með að trúa
því, að mál þetta sé svo einfalt, að ekki
sé ástæða til að athuga það frekar en hv.
1. landsk. gerði. Ein af röksemdum hans
var sú, að stj. liti eftir því, að fé þetta
festist ekki hjá bankanum, yrði aðeins
notað sem rekstrarlán. Þetta tel ég að hv.
þm. þurfi að skýra betur, því að ég tel
það ekki framkvæmanlega leið fyrir
stjórnina. Það ætti þessi hv. þm. að vita
líka, að það er ekki auðvelt fyrir þá, sem
eru í stjórn, að fylgjast með því, hvernig
bankarnir ráðstafa fé sínu. Því til árét-
tingar vil ég benda á, að Íslandsbanki varð
fyrir hvað stórfelldustu töpunum ein-
mitt þegar þessi hv. þm. var í stjórn, og
það jafnvel þegar hann var formaður
bankaráðsins. Með þessu er ég alls ekki
að ásaka hv. þm. fyrir það, að hann hafi
ekki sett sig yfir stjórn bankans,
heldur til þess að benda honum á, að
það muni ekki vera svo auðvelt fyrir þá,
sem sæti eiga í stj., að fylgjast með út-
lánnum bankanna. Ég vildi því óska frek-
ari skýringa frá honum um það, hvernig
hann hugsar sér, að þetta yfirlit í bank-
anum eigi að vera.

Að til Útvegsbankans komi fleiri lán-
beiðnir en hann getur sinnt, skal ég ekki
draga í efa. En ég sé ekki, hvar sá leik-
ur á að enda, að taka stöðugt bráða-
birgðalán erlendis, sem svo verða að
föstum lánum, eins og venjulegt er á
krepputímum. Ég er alls ekki að segja
þetta til þess að áfellað bankastjórnina,
heldur til þess að vara við þessum bráða-
birgðalánnum, sem má búast við, að verði
föst, og ríkissjóði geti því orðið erfitt
um að standa skil á þegar að gjalddagan-
um kemur.

Síðastl. vor andmælti ég því, að tekið
yrði nýtt bráðabirgðalán fyrir ríkissjóð,
en það var gert eigi að síður. Vil ég því
nota tækifærið til þess að spyrja hæstv.
forsrh., hvernig þær vonir hans hafi
rætt, að lánið yrði greitt upp fyrir ára-
mót. Ég geri að sjálfsögðu ráð fyrir, að

stj. hafi gert sitt bezta til þess að þessar vonir geti orðið að veruleika, en geti hún það ekki, þá myndast þarna skuld, sem ekki mun gott að skulda. A. m. k. hefir það heyrzt, að banki sá, sem féð lánaði, hafi farið fram á, að lagðir yrðu á nýir skattar vegna þess. Ég vil nú skjóta því til hv. frsm., hvort hann telji ekki nóg komið af svo góðu, að erlendir lánveitendur hlutist til um skattamál okkar. Ég fyrir mitt leyti tel, að til ófarnaðar horfi, ef haldið verður áfram á þessari lána-braut. Mun ég því ekki greiða atkv. með þessari lánsheimild frekar en annari, því að ég tel ekki fært að fjölga meira hinum erlendu vixlum en þegar er orðið, hversu æskilegt sem það væri fyrir atvinnu í landinu.

Frsm. (Jón Þorláksson): Hv. 4. landsk. spurðist fyrir um það, hvernig það væri hugsað, að stj. hefði eftirlit með því, að fé það, sem Útvegsbankinn fær samkv. þessari ábyrgðarheimild, festist ekki í lengri lánunum.

Það má vera, að ég hefði átt að taka þetta fram. Svo er til ætlað, að fé það, sem stj. ábyrgist fyrir bankann, sé notað til þess að veita lán gegn veði í fiski og að bankinn hafi jafnan í sinni hendi víxla, tryggð með fiskveði, sem séu að upphæð sama og lánið er á hverjum tíma. M. ö. o., að lánið verði endurgreitt jafn-óðum og víxlarnir verða greiddir.

Sú venja hefir verið, að bankinn hefir lánað 30 kr. út á hvert skpd. óverkaðs fiskiar, og bætt svo við 15 kr. í verkunarkostnað, eða lánað þannig í allt 45 kr. út á hvert skpd. af fullverkuðum fiski. Það, sem ég því átti við með þeim ummælum mínum, að stj. liti eftir því, að fé þetta festist ekki hjá Útvegsbankanum, var það, að hún gætti þess, að jafnan væru til í bankanum fiskvíxlar eins og lánið væri á hverjum tíma. Eftir þessu mun nú vera litið af lánveitendanna hálfu, og ætlast ég til, að stj. láti líka gera það af sinni hálfu.

Þá véc hv. 4. landsk. að því, að jafnvel myndi bætt á, að þessir lánveitendur færu að blanda sér í fjármál okkar, heimta, að við legðum á nýja skatta. Þessu gerði fihn. ekki ráð fyrir, enda mun ekki þörf að óttast slíkt. Þeir munu

láta sér nægja, að til séu fiskvíxlar fyrir lánsupphæð þeirra.

Þá gat hv. þm. þess, að nauðsyn bæri til, að þessar lántökur erlendis hættu. Á þetta hefði hann átt að koma auga fyrr, því að það er hægt að benda á visst tímabil, þegar lántökur erlendis áttu sér stað meira en heppilegt var. En þetta tímabil var einmitt þau árin, sem hv. 4. landsk. átti sæti í stj. Þá voru tím- ar til þess að grynna á hinum erlendu skuldum, en það var bara ekki gert, heldur voru þær þvert á móti auknar. Vegna þessara misheppnuðu ráðstaf- ana komst svo þjóðin í þá erfiðleika, sem nú þjaka henni og ekki verður út úr komizt, nema með því að efla svo atvinnuvegi hennar, að hún verði fær um að standa undir þeim byrðum, sem þann- ig hafa að nauðsynjalausum verið á hana lagðar, með lántökum og óþarflegri eyðslu. M. a. þarf og að vinna að því, að bankarnir fái ódýrt erlent rekstrarfé, svo atvinnulífið geti eflzt og blómgað í land- inu.

Ég hefi ekki tíma til þess nú að fara langt út í rökræður við hv. 4. landsk. um það, hver sé svo leiðin til þess að losa þjóðina undan þeirri nauðsyn að þurfa jafnan að leita til útlanda um lánsfé, hve- nær sem atvinnuvegirnir þurfa á því að halda. Eina leiðin til þess að komast hjá þessu er vitanlega sú, að leyfa atvinnu- rekendunum að reka atvinnu sína í næði og safna þannig veltufé í landinu sjálfu, en rýja þá ekki með sköttum og allskon- ar álagningum. En mér sýnist nú annað uppi á teningnum hjá þessum hv. þm. en þetta, eftir því, sem séð verður af þskj. þeim, sem úthýtt var hér áðan og hv. þm. flytur. Þar er gengið svo langt í því að rýja fé af skattþegnunum, að tæplega verður lengra komizt.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. 4. landsk. beindi fyrirspurn til stj. um það, hvernig hefði farið um lánsheim- ild þá, sem hún fékk á síðasta þingi, hvort hún hefði verið notuð til fullnustu og hvort hægt myndi að greiða lán það, sem fengið var, fyrir nýjár. —

Lánsheimildin nam 100 þús. £, og af því hafa verið notuð 56 þús. £, og er það nálægt því, sem stj. gerði ráð fyrir í

Rekstrarlán fyrir Útvegsbankann. — Kreppulánasjóður (frv. JónsJ og PM).

fyrri. Var það fé nær eingöngu notað til þess að greiða með vexti og afborganir af skuldum ríkissjóðs í júlímánuði. Nú virðist mér útlit fyrir, að hægt verði að greiða nokkuð af þessari skuld áður en LR. fyrir 1933 verður lokað. Geri ég mér því von um, að ekki verði um verulega skuldaaukningu að ræða á árinu 1933, þegar tekið er tillit til afborgana af eldri lánum.

Hv. 4. landsk. nefndi og, að hann hefði heyrt, að banki sá, sem fé þetta lánaði, hefði gert það að skilyrði, að lagðir yrðu á nýir skattar vegna þessa láns. Þessi saga hefir við ekkert að styðjast. Það sanna í þessu er það, að þegar leitað var fyrir um lánið, þá spurðist bankinn fyrir um hag ríkissjóðs, og eitt af því, sem honum var sagt, var það, að tekjuhalli hefði orðið á síðustu fjárlögum, og að lagðir myndu verða á nokkuð auknir skattar á vetrarþinginu, eins og líka var gert. Að bankinn hafi sett skilyrði um auknar skattaálögur, er tilhæfulaust.

Ábyrgðarheimild sú, sem hér er um að ræða, er að $\frac{2}{3}$ hlutum endurveiting. Hvort rétt sé að hækka hana frá því, sem var, má vitanlega deila um. Ég fyrir mitt leyti tel rétt að hækka hana og skilja þá jafnframt til, að féð verði eingöngu notað til atvinnurekstrar. Annars hljóta allir að sjá, hver ávinningur það má verða bankanum að fá rekstrarfé með ca. 3% vöxtum, þegar tekið er tillit til þess, hve dýrt rekstrarfé hann hefir annars.

Að sjálfsögðu hefir stj. ekki aðstöðu til þess að vera með nefið ofan í hverjum fiskvixli, en hún getur látið formann bankaráðsins fylgjast með um ráðstöfun lánsfjárins fyrir sína hönd. Ég mæli með því, að lánsheimild þessi verði veitt, í von um, að hún megi verða til þess að auka atvinnurekstur í landinu og lyfta Útvegsbankanum.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 313).

17. Kreppulánasjóður (frv. JónsJ og PM).

Á 4. fundi í Ed., 9. nóv., var útbýtt: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 78 19. júní 1933, um Kreppulánasjóð (þmfrv., A. 10).

Á 6. fundi í Ed., 10. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Flm. (Jón Jónsson): Stjórn Kreppulánasjóðsins hefir séð fram á, að ýmsir bændur, sem sækja um lán úr sjóðnum, hafa litlar aðrar tryggingar að bjóða en lausafé. Við það sér stjórnin heldur ekki neitt verulegt að athuga, enda er gert ráð fyrir því í reglugerð sjóðsins, og Alþingi hefir líka gengið inn á þetta fyrirkomulag í lögnum um bústofnlánadeild Búnaðarbankans. En nú stendur svo á, að lög um veð frá 1887, 11. gr., eru því til fyrirstöðu, að veðsetja megi safn af gripum. Þar er beinlínis svo fyrir mælt, að sundurliða beri þá gripi, sem veðsettir eru. En í Kreppulánasjóðslögunum þarf að vera heimilt að veðsetja heila flokka og jafnframt þann búpening, er menn síðar kunna að eignast við endurnýjun. Til þess að ráða bót á þessu flytjum við hv. 2. þm. Rang. frv. þetta, þar sem farið er fram á, að hið sama gildi um veðsetningu búfjár gagnvart Kreppulánasjóði og bústofnslánadeild Búnaðarbanka Íslands.

Að umr. þessari lokinni óska ég frv. vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 8 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Á 9. fundi í Ed., 14. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 10, n. 21).

Frsm. (Jón Jónsson): Landbn. hefir
athugað þetta frv. og orðið á einu máli
um það, að nauðsynlegt sé að leiða það í
lög, vegna þess, að vitanlegt er, að ýmsir
umsækjendur um lán úr Kreppulána-
sjóði munu ekki geta sett önnur veð fyrir
láni sínu en lausafjárveð, og er af þeim
ástæðum nauðsynlegt að skýra ákvæði
Kreppulánasjóðslaganna hér að lútandi,
einkum þó vegna hæstaréttardóms, sem
fallið hefir um lausafjárveð.

Í sambandi við þetta mál get ég ekki
stíllt mig um að leiða athygli að því,
vegna umr. um Kreppulánasjóð í Nd. í
gær, að það litur síður en svo út fyrir, að
bændum landsins þyki það neyðarkostir
að sækja um lán úr Kreppulánasjóði,
því að samkv. upplýsingum frá stj. sjóðs-
ins og héraðsn. úti um land má búast við,
að allt að 2500—3000 bændur muni sækja
um lán úr Kreppulánasjóði. Er það um
helmingur af öllum bændum landsins,
sem voru um 6800 samkv. skýrslum þeim
um efnahag bænda í árslok 1932, sem
lagðar voru fyrir síðasta þing. Þá má og
benda á það, að Búnaðarbankanum hafa
borizt um 1000 umsóknir um gjaldfrest
á afborgunum af vanskilalánunum, og
nema afborganir þær, sem sótt hefir ver-
ið um gjaldfrest á, samtals 236 þús. kr.
fyrir árið 1933. Sömuleiðis hafa stjórn
Kreppulánasjóðs borizt um 1200 um-
sóknir um vaxtatillag úr rikissjóði, sem
nemur um 58 þús. kr. fyrir yfirstandandi
ár. Vaxtatillagshjálpin var áætluð 120
þús. kr. á síðasta þingi, og það má búast
við, að umsóknir um vaxtatillag fyrir
árið 1933 verði allt að 100 þús. kr., því
að ekki hefir verið sótt um tillagið nema
að litlu leyti enn af fasteignaveðslánum
í peningastofnunum úti um land. Allt
sýnir þetta ótvírætt, að bændur landsins
álíta það engin neyðarkjör að leita til
Kreppulánasjóðs, en sem betur fer er nú
heldur að rakna úr fyrir bændastéttinni
um horfurnar og verðlagið er í ár betra
en það var síðastl. ár.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa þessi
orð fleiri. Ég endurtek aðeins þá ósk
mína, að frv. verði látið ganga óbreytt í
gegnum d.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Ed., 17. nóv., var frv. aft-
ur tekið til 3. umr. (A. 10, 49).

Eiríkur Einarsson: Brtt. þá á þskj. 49,
er ég ber fram, flyt ég af tveimur ástæð-
um: Þeirri fyrst, sem vitanlega er aðal-
ástæðan, að það er álit mitt, að þá réttar-
bót, sem hér er farið fram á, beri að gera,
og hinni, að beiðni og till. um þetta hafa
komið fram frá ýmsum kjósendum mín-
um. Að visu hefir það nú verið svo, að
nokkurt hik hefir verið á mér um að bera
þessar till. fram. Ber þar fyrst og fremst
til, að aukþingi þessu er fyrirhuguð
stutt seta. Var því vafasamt, hvort slíku
máli bæri að hreyfa. En það hefir gefið
mér vind í seglin um að bera mál þetta
fram, að ýms önnur mál eru fram komin,
sem ekki virðist meiri ástæða til að
hreyfa. Auk þess hefir nú í Nd. verið bor-
in fram stórfelld brtt. við þessi sömu l.
En þar sem þær brtt. falla ekki saman
við það, sem hér er flutt, varð eigi und-
an því skotizt að bera fram þessar brtt.
við l. Það er líka svo, að aldrei er ótima-
bært að bera fram þau þingmál, sem orð-
ið geta til hagsbóta, svo framarlega sem
nokkur von er um, að tími vinnist til að
koma þeim fram eða þoka þeim áleiðis.
Þá ætti það og að flýta fyrir því, að þetta
mál geti gengið fram, að því er ætlað að
verða samferða breyt. á l., sem nú er
fyrir þingdeildinni og nauðsynlegt er
talið, að fái afgreiðslu, og er nú þegar
nokkuð komin áleiðis. Þá herðir það enn
á nauðsyn þess að flytja málið nú, að
kreppulána l. er ætlaður skammur aldur.
Nauðsynlegar breyt. þurfa því að koma
strax, ef þær eiga að verka. Aðalþing
verður ekki haldið fyrr en að hausti, en
þá er ætlað til, að framkvæmd l. verði
langt komin.

Eftir þennan formála kem ég svo að
sjálfum brtt. Er um tvær aðalbreyt. að

ræða. Sú fyrri er, að það skilyrði l. fyrir lánveitingu úr Kreppulánasjóði, að bændur hafi nægan bústofn, falli niður. Að því álit ég réttarbót. Það skilyrði má ekki ráða því, hvort bóndi telst lantökuhæfur eða ekki. L. hafa það markmið að rétta hag bænda frá því, sem komið er. Þegar svo djörf hugsjón er tekin til framkvæmda, þá má og ber á það að líta, hver dugur er í þeim mönnum, sem hjálpað er, frekar en það, hvort þeir eigi nægan bústofn á þeim tíma, sem hjálpin skal veitt. Svo getur staðið á margra hluta vegna, að bústofninn hafi rýrnað. Framkvæmdir og umbætur á jörðunum hafa getað rýrt bústofninn í bili hjá þeim, sem vilja reynast skilamenn. Og þótt Kreppusjóðsstjórnin kunni að vilja sjá í gegnum fingur við slíka menn, þá er henni þó markaður bás með l. eins og þau eru nú. Framtíðarskilyrði margra slíkra bænda geta og orðið allgóð, t. d. þar, sem börn eru að komast upp og fara að létta undir, enda þótt bóndinn hafi í bili orðið að fækka búfé sínu vegna uppeldis og menningar barnanna. Annað, sem valdið getur rýrnun á bústofni í bili, er veiki í búfénu. Svo er það t. d. sumstaðar nú, þar sem ormaveikin hefir geysað í sauðfénu. Ættu bændur hér frekar að njóta en gjalda slíkra ósjálf-ráðra óhappa. Hin settu skilyrði lagagr. eru næg, þótt þessum lið sé sleppt, enda er hann ósanngjarn. Þeim bændum ber að hjálpa, sem hafa búrekstur að aðalatvinnuvegi, enda þótt þeir, vegna þess að þeir vildu vera skilamenn eða af ýms-um ástæðum, er nefndar hafa verið, hafi orðið að fækka búfé sínu í bili.

Hitt atriðið í brtt. er frekar forms-atriði. Það fer fram á breyt. á því, hvernig fyrir skuli komið auglýsingu til skuldheimtumanna. Það hefir sjálfsagt legið næst gamalli venju að auglýsa hvern og einn, eins og l. ákveða nú. Sú regla að auglýsa í Lögbirtingablaðinu — áður í dagblaði — vegna gjaldþrots eða nauðasamninga var sjálfsgöð, þegar einn og einn maður átti í hlut, enda voru þá bú þeirra manna tekin til róttækari meðferðar en gert er ráð fyrir samkv. þess-um l. Nú vildi ég, að tekið væri til at- hugunar, hvort ekki mætti haga þessu öðruvísi og á þann hátt, að Lögbirtinga-

blaðið þyrfti ekki að geyma nöfn þess-ara manna. Þess ber að gæta, að hugs- unarháttur almennings hefir á mörgum sviðum breytzt. T. d. voru fyrrum úr- skurðir um flutning fátækra milli sveita birtir í Stjtið. Nú má segja, að þetta sé annað mál. En ef mannúðarmál nútím- ans er annað og meira en glamur eitt, því þá ekki að hlífa mönnum við óþarfa sársauka. Og þó till. mínar komi of seint fram, þá ber þó að leiðrétta það, sem leið- rétt verður. Þótt nú umsóknir margra til Kreppulánasjóðs séu komnar á stað, þá er þó enn mikið eftir. A. m. k. er mér kunnugt um, að svo er í Árnessýslu — því miður. Menn hafa hikað við að láta auglýsa sig á þennan hátt. Þá kemur spurningin, hvort sú till., er ég ber fram, er jafnörugg og hin aðferðin, auglýsing einstaklinga. Ég svara þeirri spurningu játandi. Og til öryggis hefi ég leitað álits lögfræðinga, sem mikla reynslu hafa um slík mál, og hafa þeir ekkert það fundið, er lögformlega striði gegn því, að sú leið sé fær, er brtt. mínar gera ráð fyrir. Till. mín er sú, að allar hrepps. kveðji til almenns sveitarfundar með a. m. k. 8 daga fyrirvara, og boði á þann fund alla þá, sem ætla að sækja um kreppuhjálp. Á fundinum er samin skrá yfir alla þá, er sækja um kreppulánin og eigi hafa sótt áður eftir hinu eldra fyrirkomulagi. Sú skrá er síðan send til héraðsn., en hún sendir hana, ásamt nauðsynlegum gögn- um, stjórn kreppusjóðs. Þegar stjórn kreppusjóðs hefir fengið umsóknirnar í hendur, tekur hún sínar ákvarðanir, svo sem nú er ákveðið. Gefur hún síðan til- kynningu hlutaðeigandi umsækjendum í hinum ákveðnu hreppsfélögum um það, hvort þeir komi til greina, og auglýsir í Lögbirtingabl., að lánbeiðnir séu komnar til Kreppulánasjóðs úr þessu og þessu tiltekna sveitarfélagi.

Ég vildi lengja frestinn, svo að þeir, sem ættu fjárkröfur á hendur lánbeið- endum, gætu gefið sig fram með auknu öryggi að því leyti, og geta þess, að skrá yfir lánbeiðendur lægju frammi hjá stjórn sjóðsins í Reykjavík, héraðsnefnd og oddvita, enda eru í till. mínum ákvæði, er gera það að skyldu að hafa slíkar skrár fyrir hendi. Hvað er þá auðveldara fyrir kröfuhafa en að sjá, hverjir það

eru, sem æskja hjálpar úr hinum auglýsta hreppi.

Ég fæ ekki betur séð en að hér sé svo fast um búið, að innköllunin sé alveg eins góð og gild eins og í nágildandi lögum, en hinsvegar er með þessum hætti komizt hjá því að nefna nöfn lánbeiðenda opinberlega. Sú skrá er óþörf í annálasafni þjóðarinnar. Má telja þetta alveg eins lögformlegt og það fyrirkomulag, sem nú tíðkast, enda hefði mér ekki dottið í hug að vilja losa svo um hnúta, að lögin misstu öryggi sitt á nokkurn hátt. Ég álit því réttmætt, að leiðrétting sem þessi komi fram á Alþingi. Ef hugur á að fylgja máli um að hjálpa bændum til þess að verða aftur sterk, frjáls og göfug stétt, þarf að hlera svo metnaðar- og tilfinningamál þeirra, að stéttin finni, að þeir, sem hún felur umboð sitt, skilji hana. Treysti ég svo því, að hv. d. sjái sér fært að samþ. till. mínar.

Frsm. (Jón Jónsson): Landbn. hefir ekki getað tekið viðaukatill. hv. 2. þm. Árn. fyrir á reglulegum fundi, sökum lasleika eins nm. Hinsvegar höfum við nm. borið okkur saman um þær utan nefndarfunda. Við höfum óbundin atkv. um till., og tala ég því aðeins fyrir mig persónulega. Ég efast ekki um, að till. séu bornar fram til að gera lögin aðgengilegri, en ég held, að sá tilgangur náist ekki með þeim.

Í 1. a. er lagt til, að 2. tölul. 5. gr. laganna falli niður, en efni hans er það, að það sé skilyrði fyrir lánveitingu, að lánbeiðandi hafi þann bústofn, „sem að áliti sjóðstjórnarinnar er nægilegur til framfærslu fjölskyldu hans samhliða öðrum tekjuvonum“.

Í 6. lið sömu gr. er það skilyrði enn fremur sett, að lánbeiðandi „geti að dómi sjóðstjórnarinnar staðið undir árlegum greiðslum af lánum sínum, er hann hefir fengið stuðning samkv. lögum þessum, samhliða heilbrigðum búrekstri“.

Þessi tvenn skilyrði eru skyld og eru sett í ákveðnum tilgangi. Markmið laganna er fyrst og fremst að hjálpa bændum til búskapar framvegis á heilbrigðum grundvelli. Ef hægt er að ganga að þeim jafnt eftir sem áður, er allri hjálpsmi kastað á glæ. En skilyrði fyrir því,

að svo verði ekki, er það ákvæði, sem felst í 2. lið 5. gr., að bústofninn nægi lánbeiðanda og fjölskyldu hans til framfærslu samhliða öðrum tekjuvonum. En mér skilst, að hv. 2. þm. Árn. hafi sézt yfir niðurlag liðsins, þar sem líka er gert ráð fyrir öðrum tekjum. Því var það á misskilningi byggt, er hann fór að tala um það af talsverðri viðkvæmni, að það væri hart, að maður, sem misst hefði búfé sitt af slysum, gæti ekki fengið lán, þótt hann hefði aðrar tekjur eða tekjuvonir. Má að visu segja, að ekki skipti öllu máli, þótt 2. liður 5. gr. væri felldur niður, þar sem aðalefni hans er tekið fram í b.-lið, en ég get ekki séð, að það geti orðið til bóta á nokkurn hátt.

Þá kem ég að þeirri brtt. hv. þm., að nema úr lögum þann voða, sem honum finnst liggja í því, að nöfn bænda birtist í Lögbirtingablaðinu. Ég get nú ekki séð, að bændum geti stafað neinn háski eða óvirðing af þessari nafnabirtingu. Einskis annars er getið í sambandi við nöfn þeirra en þess, að þeir hafi sótt um lán, og jafnframt skorað á kröfuhafa að segja til sín. Þar er hvergi minnzt á neina eftirgjöf né annað, sem nokkrum manni á að geta fundizt niðurlægjandi.

Ef menn eru svo viðkvæmir fyrir því, að það vitnist, að þeir sæki um lán úr Kreppulánasjóði, eins og hv. 2. þm. Árn. virðist álíta, verð ég að telja mjög vafasamt, að það fyrirkomulag, sem hann stingur upp á, sé til bóta. Ég hygg, að menn séu yfirleitt viðkvæmari fyrir því, að menn í nágrenni og nærsveitum eigi aðgang að upplýsingum um efnahag þeirra, en þótt einhverjir, sem alls ekki þekkja þá, lesi auglýsingu um það í Lögbirtingablaðinu, að þeir hafi sótt um lán út Kreppulánasjóði.

Ég held því, að engin ástæða sé til þess að breyta því fyrirkomulagi, sem nú er á þessum efnunum. Eins og nú er um hnúta búið, hafa lánardrottinnar ekki yfir neinu að kvarta, og þurfa ekki að vera að snapa saman upplýsingar um skuldnauta sína úti um landsbyggðina. Auk þess mundi hið breytta fyrirkomulag auka hreppsnefndum fyrirhöfn.

Ég hefi farið allýtarlega gegnum till. þessar og verð að segja, að mér finnst

innihaldið ekki mikið í hlutfalli við umbúðirnar.

Einkennilegt er það líka í meira lagi, að samkv. till. á lánbeiðandi ekki að senda umsókn sjálfur, heldur aðrir fyrir hann.

Þótt ég efist ekki um, að till. þessar séu bornar fram af góðum hug, verð ég þó að leggjast á móti þeim og mælast til þess, að hv. d. samþ. frv. eins og það liggur fyrir.

Eiríkur Einarsson: Hv. 3. landsk. mælti á móti till. mínum með almennum orðaltækjum án þess að gera nokkra verulega tilraun til þess að hrekja einstök atriði. Hann kvað það vera með öllu þýðingarlaust og á engan hátt til bóta að fella niður 2. lið 5. gr., þar sem efni væri hið sama í 6. lið sömu gr. Ef þetta væri rétt, væri þó a. m. k. annar liðurinn óþarfur. En nú er það ekki rétt, að efni beggja þessara liða sé hið sama, og ef 2. liður er lesinn niður í kjölinn, verður hann blátt áfram skoplegur, þar sem talað er um „aðrar tekjuvonir“ bænda almennt. Þetta er í mesta máta undarlega tekið til orða. Liggur langbeinast við að skilja þetta svo, að hér sé átt við þá, sem eiga börn í uppveiti, og þætti mér vænt um, að hv. 3. landsk. vildi upplýsa það, hvort það séu einkum börnin, sem hér sé átt við við þessum „tekjuvönun“ bænda.

Það er alveg rétt, að Kreppulánasjóður á fyrst og fremst að hjálpa til þess, að bændur verði sjálfbjarga, svo að þeim sé ekki hættu búin af gjaldþroti, eftir að þeir hafa fengið lán úr sjóðnum. En tilætlun mín er sú, að liðurinn falli niður vegna þeirra, sem eru að koma upp börnum sínum, hafa orðið fyrir skaða á siðustu árum á bústofni sínum, hafa lagt í byggingarkostnað, eða annað slíkt átt sér stað, svo að bústofn er ekki nægur, en aftur næg ástæða að ætla, að slíkur bóndi eigi viðreisnar von án sérstakra tekjuvóna.

Hv. 3. landsk. hefir átt allmikinn þátt í setningu núgildandi laga um Kreppulánasjóð, og er því ef til vill tregari en hann myndi annars vera til að fallast á brtt. mínar. En ég get fullvissað hann um, að betra yrði fyrir hann að vera í stjórn

Kreppulánasjóðs, ef 2. liður 5. gr. yrði felldur niður, og vera þar með laus við lögskýringar, sem eru meira en hæpnar.

Ég vil í þessu sambandi benda á bændurna austanfjalls. Þar fara nú jarðnæði batnandi og heyaflí vaxandi vegna hinna miklu áveitufyrirtækja. Það væri hart að neita þessum mönnum, sem eiga jarðir, er fara árbatnandi, um lán vegna þess, að þeir hefðu ekki nægilegan bústofn „eða aðrar tekjuvonir“. 2. liður 5. gr. er því aðeins til trafala, auk þess sem hann er fullkominn hortittur.

Þá vik ég að hinu, sem er annað aðalatriði till. minna, að auglýsingar á nöfnum lánbeiðenda í Lögbirtingablaðinu falli niður. Hv. 3. landsk. hélt því fram, að auglýsingar þessar gætu á engan hátt verið niðurlægjandi, þar sem ekki væri tekið fram, hvort viðkomandi hefði fengið nokkuð eftirgefið eða ekki. Þetta er að nokkru rétt, en það er á almannaþingi, að þeir, sem leita á náðir Kreppulánasjóðs, eru í bóndabeyggju, og það er þessum fátæku mönnum metnaðarmál, að það sé ekki auglýst opinberlega. Og til hvers væri opinber innköllun í bú þeirra, ef ekki væri gert ráð fyrir sérstökum eftirgjöfum eða ivilnunum af hálfu skuldheimtumanna?

Hv. 3. landsk. sagði, að menn tæki sárast, að þetta vitnaðist heima fyrir, en það gerir það hvor aðferðin sem notuð er, svo að mismunurinn er aðeins sá, að auglýsingarnar með nafnaregistrinu bætast við með núverandi fyrirkomulagi.

Ég mótmæli því, að réttur lánardrottna sé ekki fullkomlega tryggður með till. mínum. Skrárnar eiga að liggja frammi á aðgengilegum stöðum, hjá stjórn Búnaðarbankans, formanni hér- aðsnefndar og hreppsnefndaroddvita. Þetta hefði því fullt lagagildi.

Upplýsingar þær, sem taldar eru í 7. gr. 1.—9. tölul., með þeim breyt. á auglýsingaraðferð, sem till. mínar gera ráð fyrir, eru fullkomlega öruggar og því af engu misst, þótt hið kauðalega registur umsækjenda falli niður í Lögbirtingablaðinu. Og þótt játað væri með hv. 3. landsk., að þetta auglýsingaatriði sé dálitið álitamál, þá er það einungis af því, að um nýmæli er að ræða, en ekki vegna

þess, að í því felist veila í sjálfu sér, enda hafa engin rök verið borin fram gegn því.

Annars þýðir ekki að eyða fleiri orðum um þetta, og læt ég því staðar nema, en fel það á vald hv. þd., hvort hún leggur þessar till. mínar strax að velli eða skilar þeim áfram. Ég hygg, að fjöldi bænda, sem hafa verið á báðum áttum um, hvort sækja skyldi, af þeim ástæðum, sem ég hefi talið, ætlist til þess, að hv. Ed. felli ekki þessar till. mínar nú við 3. umr., heldur sendi þær til hv. Nd. og sjái, hvernig skipast þar um þetta mál, er síðar mun sannast, að þykir skipta máli, hver sem niðurstaðan verður nú.

ATKVGR.

Brtt. 49,1.a. felld með 7:1 atkv.

— 49,1.b. felld með 7:1 atkv.

— 49,1.c.—d. teknar aftur.

— 49,2 tekin aftur.

— 49,3 felld með 8:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BKr, EE, IP, BSñ.

nei: GL, JónJ, JónP, KS, MJ, PHerm., PM, EÁrna.

JBald greiddi ekki atkv.

Einn þm. (JónasJ) fjarstaddur.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 12. fundi í Nd., s. d., var frv. úthýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 10).

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til landbn. með 15 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 10, n. 167).

Frsm. (Bernharð Stefánsson): Landbn. hefir athugað þetta mál og leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt. Eins og hv. þdm. vita, þá er þetta frv. flutt af tveim mönnum í Ed., sem báðir eiga sæti í stjórn Kreppulánasjóðsins og eru því þeim málum allra manna kunnugastir.

Frv. fer fram á, að ráðstafanir verði gerðar til, að hægt sé að taka lausafjár-

veð gilt sem tryggingu fyrir láni úr sjóðnum. Nú er það kunnugt, að margir bændur eru svo settir, og sérstaklega þeir, sem helzt þurfa að fá lán úr sjóðnum, að þeir hafa enga tryggingu að setja aðra en lausafjárveð. Þess vegna er það mjög nauðsynlegt, að sjóðurinn geti tekið slík lán gild. Á þessu eru vandkvæði samkv. núgildandi l. um veð, og er þessu frv. ætlað að bæta úr því.

Ég sé svo ekki ástæðu til að skýra þetta mál nánar, en vona, að það fái að ganga hindrunarlaust í gegnum þingið.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 16 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 10, 201).

Jón Sigurðsson: Landbn. hefir flutt þessa brtt. Frsm. n. er ekki viðstaddur, en þar sem hún er flutt eftir ósk hæstv. fjmrh., þá býst ég við, að hann muni gera nánari grein fyrir henni. Það, sem vakir fyrir með þessari till., er að koma í veg fyrir, að skuldabréfin, sem hér ræðir um, verði á stöðugri hringferð, og að braskað verði með þau. Bréfin eiga ekki að vera neinn nýr gjaldeyrir. Það er ætlað til, að þau stöðvist hjá þessum stofnunum, sem hér um ræðir. Annars er nokkur hætt á, að svo geti farið, að bréfin verði keypt upp af einum og öðrum, til þess að greiða með þeim skuldir, sem ekki eru á nokkurn hátt viðkomandi þessum kreppulánum, og gæti þá svo farið, að þau lentu öll að lokum hjá ríkissjóði, sem yrði þannig að festa millj. kr. í þessum bréfum, til stórtjóns fyrir skattgreiðendur. Það hefir þótt orka nokkuð tvímælis, hvort menn gætu ekki skilið lögin svo, að sparisjóðir hefðu leyfi til að greiða mönnum innstæður með þessum bréfum. Slíkt nær vitanlega ekki nokkurri átt, og hefir aldrei verið til þess ætlað. Frv. tekur af öll tvímæli um þessi efni. Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta, en vona, að frv. ásamt þessari brtt. fái góðar undirtektir hér í þessari hv. deild.

Kreppulánasjóður (frv. JónsJ og PM).

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Þessi till. hefir verið borin undir stjórn Kreppulánasjóðs, stjórn Landsbankans og landbn., og hafa allir þessir aðilar fyrir sitt leyti fallið á hana. Það var þegar ljóst í fyrra, að 3. gr. kreppulánasjóðslaganna myndi ekki framkvæmleg. Á því þingi náðist ekki samkomulag um, með hvaða hætti kreppulánasjóðsskuldabréfin skyldu gjaldgeng í viðskiptum. Ég lét þess getið þá við forgöngumenn þessa máls, að stj. myndi gefa út bráðabirgðalög milli þinga, ef nauðsyn krefði, til varnar því, að öll skuldabréfin lentu hjá ríkissjóði og hann yrði vegna þess félaus og ófær um að standast skuldbindingar sínar. Þó að 3. gr. kreppulánasjóðslaganna, eins og hún nú er orðuð, feli í sér, að ríkissjóður megi líka greiða sínar skuldbindingar, starfslaun og hvað annað með kreppulánasjóðsbréfum, þá kemur slíkt vitanlega ekki til mála.

Þegar þið á uppfrosnar skuldir, eins og tilgangurinn er með kreppulánasjóðslögunum, þá verður það ekki gert þannig, að allar gamlar skuldir verði gerðar að gjaldeyri, sem gengi manna á milli og allir séu skyldugir til að taka við. Það væri sama og ný, hóflaus seðlaútgáfa, sem yrði stórhættuleg fyrir öll fjármál landsins. Ríkissjóður verður að verja sig fyrir því, að hver sem er geti keypt þessi bréf í stórum stíl og fengið innleyst hjá bönkum upp í gamlar skuldir, sem ekkert eiga skylt við kreppulán. og svo sé öllu varpað í ríkissjóðinn.

Ég vænti þess, að ekki verði ágreiningur um till. Vitanlega verða þær lánsstofnanir, sem eiga hin frosnu lán, að láta sér lynda það, að lánin eru tryggari en áður og eiga að endurgreiðast á tilsettum tíma, þó lengri sé en lánsstofnanirnar hafa upphaflega hugsað sér. Þessar skuldir voru hvort sem er frosnar áður en kreppulöggjöfin var sett, svo að viðkomandi lánsstofnanir standa betur að vígi eftir en áður.

Ég vænti, að Alþingi geti orðið sam-mála þessum þremur aðilum, Kreppulánasjóðsstjórn, stjórn Landsbankans og landbn., um að þessi till. sé sjálfsögð.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég veit ekki nema það sé misskilningur

hjá mér, en mér virðist, að orðalag till. á þskj. 201 geti verið varasamt, þar sem hún er orðuð svo: „til greiðslu á „skuldum“ ríkissjóðs eða ríkisstofnana“ o. s. frv. Mér skilst eftir þessu orðalagi, að hægt sé að leggja tvennskonar merkingu í þetta, sem sé skuldir ríkissjóðs við aðra og skuldir, sem ríkissjóður á að fá greiddar frá öðrum. Mér virðist það ekki koma nægilega skýrt fram í till., hvort er átt við, þó að það kæmi skýrt í ljós í umr. Ég vildi skjóta því til hv. landbn., hvort hún vildi ekki athuga þetta nánar.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég hefi áður orðið var við þennan skilning á orðalagi till., en ég ætla, að það hafi komið skýrt fram í umr., að hér er átt við skuldir, sem ríkissjóður, bankar og bæjarfélög standi í við aðra. Ef þetta væri ekki meiningin, þá stæði hér ekki **skuldir** ríkissjóðs heldur **kröfur** ríkissjóðs. (HG: Má þá borga ríkissjóði gamlar skuldir með þessum bréfum?). Allir nema bæjarfélög, sýslufélög, bankar og sparissjóðir mega greiða ríkissjóði gamlar kröfur með þessum bréfum.

Pétur Ottesen: Mér skilst, að í þessari till. felist, að sparissjóðir geti ekki greitt viðskiptabanka sínum, t. d. Landsbankanum, skuldir með þessum bréfum, sem gert er ráð fyrir, að þeir í mörgum tilfellum verði að taka sem greiðslu upp í skuldir bænda. Það er nú svo með sparissjóði, að þeir eru skyldir til að geyma hluta af varasjóði sínum í Landsbankanum sem tryggingu. Þetta er vitanlega bundið fé. Það getur verið varasamt að ganga lengra en þetta í að binda það fé, sem þeir ef til vill þurfa að gripa til og svara út. En það er gert með því að skuldbinda þá til að geyma fé sitt í þessum bréfum, sem þeir geta ekki afsett fyrr en eftir langan tíma.

Sparissjóðir hafa vitanlega ekki annað en innstæðufé í sínum vörzlum. Það er hægt að heimta útborgun á því fé fyrirvaralítið eða fyrirvaralaust, og getur þetta atriði því verið mjög varhugavert fyrir þá, en einkanlega þó þá sparissjóði, sem hafa mest viðskipti við sveitirnar.

Ég vildi biðja hv. landbn. og hæstv. fjmrh. að taka til rækilegrar athugunar,

hvort sparisjóðum sé fært að liggja með svo mikið óhandbært fé, sem hér gæti verið um að ræða, og hvort sparisjóðum muni ekki verða gert erfitt fyrir með þessu.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Þessi aths. hv. þm. Borgf. er rétt að því leyti, að samkv. till. geta sparisjóðir ekki greitt Landsbankanum og Útvegsbankanum sínar gömlu skuldir með kreppulánasjóðsbréfum. Þeir geta aftur á móti veðsett bönkunum bréfin, og býst ég við, að ekki verði ástæða til að ætla, að bankarnir gangi að þeim sparisjóðum, sem hafa slík veð að bjóða.

Það er út af fyrir sig óeðlilegt, að sparisjóðir hafi heimild til að greiða sínar skuldir með þessum bréfum, ef Landsbankanum og Útvegsbankanum er það óheimilt. Það er ekki rétt að mismuna svo þessum lánsstofnunum, að allt eigi að frjósa inni hjá bönkunum, en ekkert hjá sparisjóðum og öðrum lánsstofnunum. Hér er því annaðhvort að gera, að láta bréfin stöðvast hjá öllum lánsstofnunum eða að opna leiðir fyrir þær allar til þess að losna við þau. En þá myndu þau að lokum vitanlega lenda hjá ríkissjóði, sem yrði þá ef til vill gert ókleift að standa við sínar skuldbindingar. Þetta þarf að girða fyrir. Það er ekki eðlilegt, að sparisjóðum sé gert mögulegt að losna við kreppulánasjóðsbréfin, svo að þeir geti haldið áfram að lána „frosið“ fjármagn. Ef á að flytja allt þetta frosna fé til Landsbankans og Útvegsbankans og láta sparisjóði hafa óeðlilega mikið fé með höndum, þá er það sama og stofna til nýrrar seðlaútgáfu. Nú hefir Landsbankinn einokun á seðlaútgáfu hér og ber ábyrgð á henni. (ÓTh: Í lögum, en ekki í framkvæmd). Í framkvæmd líka, því að Landsbankinn hefir útgáfu toppseðlanna, og það eru þeir, sem ráða úrslitum um seðlaútgáfu. Lögjafarvaldið getur þess vegna ekki og má ekki gera neinar þær ráðstafanir, sem hindra Landsbankann frá því að beita seðlaútgáfuréttinum, eða útgáfu toppseðlanna, ef hv. þm. G.-K. vill það heldur, eftir því sem ástæður eru til og fjárhagur þjóðarinnar heimtar. Hér er ekki um að ræða, að kreppulöggjöfin bindi fé, heldur voru

kreppulánasjóðslögin sett vegna þess, að þetta fé var fyrirfram bundið.

Það verður því að láta sömu reglur gilda um allar lánsstofnanir, stórar og litlar, og ég efast ekki um, að þær stofnanir, sem hafa sámileg veð, eins og þessi bréf eiga að vera, njóti sámilegra kjara hjá lánardrottnum sínum.

Pétur Ottesen: Þegar þessi lög voru samin í fyrra, var mikið um það rætt, að kreppulánasjóðsbréfin myndu enda göngu sína hjá bönkunum, sérstaklega Landsbankanum, og þar kæmu þau til með að liggja þangað til þau yrðu dregin út. Landsbankanum þótti það harður kostur að verða að taka við bréfum með fullu nafnverði og biða þess, að þau yrðu dregin út. Sú n., sem hafði þetta mál til meðferðar, hafði gengið inn á það, að nokkur afföll skyldu vera á þessum bréfum, allt að 10%. Í því fólst nokkur linkind fyrir þær lánsstofnanir, sem yrðu að biða með bréfin, en það hefði orðið hlutverk Landsbankans í langsamlega flestum tilfellum. Á það ber að lita, að bréfin eru vitanlega notuð til að borga með þeim skuldir, sem erfitt yrði um fljóta greiðslu á á annan hátt, skuldir, sem eru frosnar. Aftur á móti má ganga út frá því, að þessi bréf yrðu tryggt fé, þó að þau yrðu að visu bundið fé hjá Landsbankanum.

Ég býst við, að þessi till. sé komin fram fyrir tilmæli Landsbankastjórnarinnar, sem hefir þótzt nokkuð hart leikin, þegar hún var skylduð til að taka þessi bréf án nokkurra affalla, því tillögur, sem fram komu um það að hafa allt að 10% afföll af bréfunum, voru felldar. En ég vil benda á það viðvikjandi sparisjóðunum, að það getur komið sér mjög illa fyrir þá að verða að binda svo og svo mikið af sínu fé á þennan hátt, þar sem þeirra starfsemi er svo háttáð, að þeir verða að svara út innstæðufé eftir því sem af þeim er krafizt.

Ég sé fram á það, að þeir sparisjóðir, sem mest skipta við landbúnaðinn, geta átt mjög erfitt með að inna af hendi skyldur sínar í þessu efni, ef mikið fé verður bundið hjá þeim vegna þessara kreppulánasjóðsbréfa.

Það getur verið, að reki að því, að gera

þurfi ráðstafanir viðvikjandi þeim lánsstofnunum, sem þetta fé fá, og virðist mér þá, að hægara verði að gera þær viðvikjandi einni stofnun, t. d. Landsbankanum, heldur en að þurfa að gera þær viðvikjandi mörgum stofnunum.

Að endingu vil ég ítreka það, hvort nógu yel hafi verið athugað, að starfsemi sparisjóða, einkum þeirra, sem mest skipta við sveitirnar, geti ekki liðið hnekki við framkvæmd þessara laga, ef lög verða, og eins að þeim sé ekki gert erfiðara fyrir en þörf er á.

Tryggvi Þórhallsson: Ég vil beina þeirri ósk til hæstv. forseta, að hann taki málið af dagskrá, til þess að hægt sé að athuga, hvort ekki sé hægt að hafa ótvíráðara orðalag á þessari till., sem hér er verið að ræða um.

Ég skal geta þess, að ég hefi talað við meiri hl. landbn., sem er fús til að taka þetta til athugunar.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég skal ekki hafa á móti því, að málið verði tekið út af dagskrá, en álit hins vegar, að það geti ekki orkað tvímælis. hvað till. merkir, að í henni er átt við skuldir ríkissjóðs, en ekki kröfur ríkissjóðs.

Þegar till. er borin saman við 3. gr. kreppulánasjóðslaganna, getur ekki verið um neinn misskilning að ræða. Það getur engum dottið í hug, sem les alla gr. í samhengi, að enginn megi borga gamlar skuldir til banka með þessum bréfum. Ef svo væri, þá væru líka kreppulánasjóðslögin ein vitleysa frá upphafi til enda. Hér getur því ekki verið um misskilning að ræða, enda hefir það komið glöggft fram í umr. hjá öllum, hvað átt er við.

Út af ummælum hv. þm. Borgf. um, að óþægilegt sé fyrir ríkissjóð að liggja með eitthvað af þessum bréfum, þá getur mönnum líka dottið í hug, að það kunni að vera óþægilegt fyrir Landsbankann að liggja með þau öll eða mikið af þeim. Erfiðleikarnir eru þá allir látnir koma niður á einni stofnun og hún er skylduð til að taka á sig öll óþægindi allra annara lánsstofnana. Auk þess er það lagt á Landsbankann, sem á að bera uppi fjár-

málastarfsemi landsins, að standa í ýmsum óþægindum, sem leiðir af því, að smærri lánsstofnanir svara út óeðlilega miklu fé. Þetta þarf að hindra með því að láta skuldirnar vera bundnar þar, sem þær nú eru bundnar. Það er ekki hægt að þíða svona skuldir, nema með því að afborga þær á löngum tíma. Það er landbúnaðurinn sjálfur, sem verður að leysa þær úr viðjum með þeim arði, sem skapast smátt og smátt, ár frá ári. Önnur aðferð er ekki til og önnur aðferð hefir hvergi verið reynd. Það væri einfaldur blutur að létta af kreppu, ef aldrei þyrfti annað en að gera gamlar skuldir að gjaldeyri, þegar allt stendur fast.

Það gæti auðvitað farið svo, að einstaka sparisjóður ætti erfitt með að svara út innstæðufé, af því að hann lægi með mikið af kreppulánasjóðsbréfum. En þegar sparisjóðir standa sig vel og liggja með töluvert af þessum bréfum, sem hafa ríkisábyrgð, þá heyrir það undir Landsbankann að sjá um, að slíkar stofnanir verði ekki gjaldþrota. Til þessa þarf vitanlega að taka afstöðu í hvert skipti. Það er allt annað að leysa þannig úr vanda einstakra stofnana, sem eru þess verðar, en að demba öllu á Landsbankann með lagaákvæðum.

Umr. frestað.

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 10, 201, 223). Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 223 samþ. með 14:1 atkv.

— 201, svo breytt, samþ. með 16 shlj. atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 16 shlj. atkv. og endursent Ed.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 277).

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Jón Þorláksson: Ég hefi tekið eftir því, að það hefir komið ákvæði inn í frv., sem ég held, að hafi ekki verið þar, þegar frv. fór út úr d., sem ég er hræddur um, að geti ekki með nokkru móti staðizt. Þetta ákvæði er um það, ef maður, sem hefir veðsett lánsfé sitt með þeirri afarviðtæku veðsetningu, sem frv. heimilar, flytur í annað lögsagnarumdæmi, kannske í annan landsfjórðung, þá eigi hún að gilda þar líka, þó að hún sé ekki þinglesin þar, og skil ég ekki, hvernig hv. þm. hugsá sér, að það geti átt sér stað, að slíkt megi samþ. Hverju má treysta í viðskiptum, ef ekki er hægt að vita um mann, sem er aðfluttur inn í héraðið, hvort allar þær eignir, sem hann á og eignast kann, eru veðsettar eða ekki, og engar upplýsingar hægt að fá um það í veðmálabókum þar, sem hann er búsettur. Mér finnst eðlilegt, að menn vilji forðast óþarfa kostnað af þessu, en ég gæti þá mjög vel fallið á, að innfærsla í veðmálabók, sem mér sýnist, að þurfi að fara fram í umdæminu, þar sem hlutaðeigandi búsetur sig, verði sem skylduverk hlutaðeigandi embættismanns, án þess að nokkrum sé bakaður af því kostnaður. En ég veit ekki, hvernig t. d. verzlaniir eiga að fara að, þegar menn koma til þeirra, sem eru fluttir annarsstaðar að, ef ekki er hægt í þeirra umdæmi að vita, hvort allt, sem þeir eiga og eignast kunna, er veðsett eða ekki.

Pétur Magnússon: Það er alveg rétt, sem hv. 1. landsk. sagði, að þetta er óviðkunnanlegt ákvæði, en sannleikurinn er sá, að svo framarlega sem á að fara inn á þá braut að láta Kreppulánasjóð lána gegn lausafjárveði, verður varla hjá því komið að setja slík ákvæði sem þetta. Ef gert er ráð fyrir, að hundruð eða þúsundir manna veðsetji sjóðnum lausafé sitt, þá verður óframkvæmanlegt fyrir stjórn sjóðsins að fylgjast með þeim flutningum, sem kynnu að verða hjá lántakendum sjóðsins. Það yrði að gera alveg sérstaklegar ráðstafanir til að fylgjast nægilega vel með flutningum skuldunauta, og í framkvæmdinni yrði það mjög erfitt. En svo vil ég benda hv. 1. landsk. á það, að í raun og veru er þetta ákaflega þýðingarlitið atriði, af því að

í 1. um Kreppulánasjóð er ákvæði, sem gerir það að verkum, að kröfur hans ganga á undan lausafjárveði. Þess vegna má segja, að lausafjárveð í Kreppulánasjóði sé ekki mikils virði. Það er eingöngu gert til að útiloka, að öðrum verði veðsett lausaféð. Að öðru leyti veitir lausafjárveð sjóðnum ekki frekar tryggingu en hann hefir samkv. því ákvæði 1., að skuldir hans skuli ganga á undan lausafjárveði. En af því leiðir aftur það, að aðra skuldheimtumenn lántakenda í Kreppulánasjóði varðar ekki svo mikið um það, hvort lausaféð er veðsett eða ekki. Það eina, sem þeir þurfa að vita, er það, hvort hlutaðeigandi skuldar Kreppulánasjóði. Það væri þess vegna alveg sama ástæða til að láta þinglýsa handveði.

Mér sýnist þess vegna, eins og allt er í pottinn búið, að þótt ákvæðið sé óviðkunnanlegt, þá sé ekki ástæða til að vera á móti því. Þetta eru allt vandræðaráðstafanir, og þess vegna verða mörg vandræðaákvæði að koma þar inn, og þetta er eitt af þeim.

Jón Þorláksson: Mér heyrðist á fyrstu ummælum hv. 2. þm. Rang., að hann skildi orð mín svo, að ég væri yfir höfuð á móti því, að Kreppulánasjóður fengi rétt til að fá veð slík sem hér um ræðir (PM: Nei, nei.), en það var alls ekki meiningin, heldur leit ég þannig á, að þegar maður flytti milli landshluta, þá sé þeirra aðeins getið í veðmálabókum, þar sem hann áður var. Það getur verið, að þetta hafi ekki mikla þýðingu, vegna þess að kröfur Kreppulánasjóðs ganga fyrir lausafjárveðsetningu, og megi þess vegna láta nægja að láta mannum fylgja milli lögsagnarumdæma skýrslu um það, að hann yfir höfuð skuldi Kreppulánasjóði. En samt er það svo, að þótt hann skuldi Kreppulánasjóði, þá hefir hann að visu rétt til að veðsetja lausafé sitt, ef það er ekki veðsett Kreppulánasjóði. En sá, sem veðið tekur, á það undir högum mannsins að öðru leyti, hvort Kreppulánasjóður notar rétt sinn til að taka það á undan veðhafa. Það er ekki vist, að svo verði í öllum tilfellum, en það getur samt hugsast, að svo verði eftir nokkur ár, þá verði margir heiðarlegir

menn, sem standa í skilum við Kreppulánasjóð, samt komnir í þær kringumstæður, að þeir hafi orðið að veðsetja lausafé sitt. Ég nefni t. d. kaup á einhverjum grip gegn einhverjum greiðslufresti, þá er það ekki óeðlilegt undir slíkum kringumstæðum, að menn veðsetji þennan grip. En ef maðurinn hefir áður veðsett Kreppulánasjóði allt lausafé, sem hann á og eignast kann, þá getur hann ekki framkvæmt slíka veðsetningu. Það eru margir, sem flytja til Reykjavíkur af öllum landsins hornum. Þá er mikil eyða í allt þetta kerfi, ef svo á að vera, að menn, sem hingað eru fluttir, eiga árum saman að vera undir þeirri kvöð, að allt þeirra lausafé sé fyrirfram veðsett Kreppulánasjóði, án þess að hægt sé að sjá um það í viðkomandi veðmálabókum. Þetta held ég, að geti ekki staðið til langframa, en ég held, að úr þessu mætti bæta með einfaldri ráðstöfun. Ég get ekki metið gilda þá mótbáru hv. 2. þm. Rang., að það sé svo ákaflega mikil fyrirhöfn fyrir Kreppulánasjóð að fylgjast með því, hvar skuldunautar hans eru húsettir; hann verður að gera það hvort sem er. Þá finnst mér hitt heldur fyrirhafnarlítið, að sjóðurinn sendi stutta tilkynningu til þess valdsmanns, sem veðmálabækurnar færir, um lausafjarveðsetningu þessa og þessa skuldunauts, sem ég álit, að mætti innfæra í veðmálabækur, ef svo væri ákvæðið, háðum að kostnaðarlausu.

Pétur Magnússon: Það er misskilningur hjá hv. 1. landsk., að lánsstofnanir fylgist yfirleitt með flutningum skuldunauta sinna. Það er fyrst ef ekki er staðið í skilum, að lánsstofnanirnar komast eftir því, ef lántakandi hefir skipt um heimili; fyrr hafa þær ekkert tilefni til eftirgrenslana um það efni. Ef setja ætti inn í frv. ákvæði um það, að veð falli úr gildi, ef lántakandi flytur sig í aðra þinghá, nema því aðeins, að veðsetningin sé þinglesin að nýju, þá væri nauðsynlegt fyrir sjóðinn að hafa trúnaðarmann í hverri sveit og hverjum kaupstað, sem tilkynnti honum alla flutninga burtu þaðan og hvert væri flutt. Ég vil ekki halda því fram, að þetta sé ómögulegt. Sennilega væri hægt fyrstu árin að stilla svo til, að þetta væri gert.

En það er hætt við, að þegar fer að fyrnast yfir þessi mál, þá færi þetta að lenda í handaskolum og tilkynningarnar yrðu trassaðar, þegar frá liður. Ég get ekki sagt annað en mér finnst heldur óeðlilegt, eins og þessi löggjöf er úr garði gerð að öðru leyti, að sjóðurinn missi tryggingu sína fyrir það eitt, að veðskuldabréfin eru ekki þegar í stað þinglesin, ef skuldunautur flytur í aðra þinghá. Því það er vitanlegt, að þó ákvæði frv. standi óbreytt, þá mundu bréfin verða þinglesin í hinni nýju þinghá, þegar sjóðurinn fær vitneskju um flutning skuldunauts. Þetta ákvæði er sett til þess að girða fyrir, að sjóðurinn missi tryggingu, þótt skuldunautur flyti sig án þess að sjóðsstjórninni sé það kunnugt. „— og heldur sjóðurinn þá veði sínu, þótt skuldabréfið sé eigi þinglesið á ný í þeirri þinghá, sem veðsali flutti í“, segir í frv-gr. Það er ekki beinlínis sagt, að það eigi að þinglesa, ef sjóðurinn veit um flutninginn, en það er án efa ætlað til þess. Það er einungis ætlunin að koma í veg fyrir, að sjóðurinn missi veð sitt af þeirri ástæðu einni, að hann veit ekki um flutning veðsala. Finnst mér, að hægt sé að sætta sig við það.

Jón Þorláksson: Ég get á þessu stigi gert mig ánægðan með yfirlýsingu hv. 2. þm. Rang., sem er í stjórn Kreppulánasjóðsins, um að annað muni verða um það eftir föngum, að lausafjarveð verði innfærð eða veðskuldabréf þinglesin í þeirri þinghá, sem skuldunautur flytur í. Það er þá tími til síðar, og verður það eflaust gott verkefni fyrir þá lögfræðinga, sem flytja mál fyrir dómstólunum, að athuga, hvernig svo á að fara að, þegar maður hefir veðsett t. d. eitt hvert nýfengið lausafé og veðið hefir verið tekið í góðri trú og þinglesið í þeirri þinghá, sem lög mæla fyrir, og svo kemur upp á eftir árekstur milli Kreppulánasjóðs og hins veðhafans. Mér sýnist geta orðið alllaglegar málaflækjur úr því.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 314).

18. Verkamannabústaðir.

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 71 8. sept.
1931, um verkamannabústaði (þmfrv., A.
34).

Á 11. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Flm. (Héðinn Valdimarsson): Ég ber
hér fram frv. um vaxtalækkun á lánum
til verkamannabústaðanna, og er það í
samræmi við þá lækkun vaxta, sem fram
hefir farið hér á landi á þessu ári. Að
öðru leyti vísa ég til grg. frv. og óska
þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og til
fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.
og til fjhn. með 17 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 34, n. 138).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj.
atkv.

Frsm. (Héðinn Valdimarsson): N. hef-
ir fallizt á þær ástæður, sem voru í grg.
þessa frv. um að vaxtakjör þau, sem nú
eru í l. um verkamannabústaði, væru of
há, en hefir hinsvegar ekki viljað fallast
á að færa vextina úr 6% niður í 5%, held-
ur láfið vera svigrúm þar á milli, ef
vaxtakjör bötnuðu síðar meir. og væri þá
hægt að breyta til án þess að breyta l.
Ég hefi fallizt á þetta f. h. flm., þótt hitt
væri vitanlega hreinlegast, að ákveða
vextina 5%, og ég kysi það helzt. En eins
og stendur hefir það ekki svo mikla raun-
verulega þýðingu, þar sem þetta verkar
ekki aftur á bak. en vextir yrðu nú á-
kveðnir 5%, og vil ég því mæla með því,
að frv. verði samþ. með þessari breyt.
Önnur smábreyt. er gerð þarna, sem staf-
ar af prentvillu í l. Þar hafði misprent-
ast „bankaábyrgð“, en átti að standa
„bakábyrgð“ bæjarfélagsins.

ATKVGR.

Brtt. 138,1 (ný gr., verður 1. gr.) samþ.
með 18 shlj. atkv.

Brtt. 138,2 samþ. með 16 shlj. atkv.

1. gr. (verður 2. gr.), svo breytt, samþ.
með 17 shlj. atkv.

2.—3. gr. (verða 3.—4. gr.) samþ. með
17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr. (A. 171).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr.
til Ed.

Á 20. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd.
(A. 171).

Á 21. fundi í Ed., 28. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj.
atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 8 shlj. atkv.
og til fjhn. með 8 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Ed., 2. des., var frv. tekið
til 2. umr. (A. 171, n. 222).

Frsm. (Jón Baldvinsson): Frv. þetta
gerir lítilsháttar breyt. á l. frá 1931 um
verkamannabústaði. Eins og frá því var
gengið í Nd., er það lagt á vald sjóðstjórn-
anna, hvort vextir skuli vera 5 eða 6%.
En fjhn. þessarar d. kom saman um. að
þar sem til þessara sjóða væri lagt fram
af opinberu fé, þá væri réttara að fastá-
kveða vextina. Hún hefir því leyft sér
að leggja til, að í 3. gr. laganna komi
„5%“ í stað „6%“. En breytist ákvæðin
um vextina almennt, má að sjálfsögðu
breyta þessu. N. leggur því til, að brtt. á
þskj. 222 verði samþ.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 222 (ný 2. gr.) samþ. með 11 shlj.
atkv.

3.—4. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 262).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 9 shlj. atkv. og endursent Nd.

Á 25. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 262).

Á 26. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Jakob Möller: Ég býst við, að meiri hl. fjhn. líti svo á, að sú breyt., sem hv. Ed. gerði á frv. þessu, að færa það í það horf, sem það upphaflega var í, að fastákveða vextina, sé frekar til skemmda heldur en hitt. Hann telur heppilegra, að vextirnir séu ekki fastákveðnir, heldur sé nokkurt svigrúm til að breyta þeim eftir því, hver kjör eru á lánamarkaðinum á hverjum tíma. Hinsvegar sáum við ekki ástæðu til þess að bera fram brtt. um þetta nú, og leggjum því til, að frv. verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 315).

19. Tunnuverksmiðja Akureyrar.

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast lán fyrir samvinnufélagið „Tunnuverksmiðju Akureyrar“ (þmfrv., A. 32).

Á 10. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16:1 atkv.

Flm. (Guðbrandur Ísberg): Ég vil leyfa mér að minna á það, að á síðasta Alþ. var ríkisstj. heimilað að ábyrgjast rekstrarlán fyrir Tunnuverksmiðju Siglufjarðar, og er sú ábyrgðarheimild nákvæmlega hliðstæð því, sem hér er farið fram á. Þeim mönnum, sem áttu sæti á síðasta þingi, eru sjálfsagt í minni umr. um það mál, en þeim til leiðbeiningar, sem síðan hafa komið, vil ég taka fram nokkur atriði.

Ég vil benda á, að á þessu ári hafa verið fluttar inn á þriðja hundrað þús. sildartunnur, eftir því, sem ég hefi fengið upplýst. Verðmunur á efni í sildartunnu, að meðtöldum tolli, og tilbúinni sildartunnu mun vera hátt á aðra krónu, sem að langmestu leyti er vinnulaun, er landsmenn geta sparað sér að greiða út úr landinu með því að starfrækja tunnuverksmiðjur þær, sem til eru hér á landi. Ég vil í þessu sambandi benda á, að tunnuverksmiðjan á Akureyri getur framleitt 500 vandaðar tunnur á dag og þannig smiðað yfir veturinn helming allra þeirra sildartunna, sem landsmenn nota. Hér er jafnframt um mikilsverða atvinnuölguleika að ræða fyrir verkamenn á Akureyri, og í sambandi við þá atvinnuleysisstyrki, sem hafa verið veittir undanfarið, er þetta mjög athyglisvert mál fyrir Alþ. Hér kemur líka fram hjá verkamönnum mjög eftirtektarverð tilraun til að útvega sér sjálfir atvinnu, í stað þess að heimta stöðugt atvinnu af atvinnurekendum eða af ríkinu, án þess að svipast um eftir verkefnum, er þeir gætu tekið sér fyrir hendur án aðstoðar eða milligöngu annara. Er þessi viðleitni í alla staði lofsverð.

Ég treysti því, að hv. d. taki mál þetta til sérstakrar athugunar, en vil að öðru leyti leyfa mér að vísa til grg. frv. og fylgiskjals.

Ég leyfi mér að vænta þess, að málið fái að ganga til 2. umr. og legg jafnframt til, að því verði vísað til n. Þetta mál heyrir eftir eðli sínu undir fjhn. eða sjútn., en þar sem hér er um mjög lítið fjárhagsatriði að ræða, aðeins ábyrgð, sem taka á tryggingu fyrir, þá geri ég það að till. minni, að því verði vísað til sjútn., því að ég hygg, að þar muni vera mests skilnings að vænta á þessu máli.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15:1 atkv. og til sjútn. með 14:2 atkv.

Á 15. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 32, n. 77).

Guðbrandur Ísberg: Ég vil leyfa mér að þakka hv. sjútn. fyrir afgreiðslu þessa máls. Að visu hefir hún borið fram brtt. við 1. gr. frv., en það kemur ekki að sök, því að upphaflega var gert ráð fyrir því, að Akureyrarkaupstaður mundi ganga í endurábyrgð gagnvart ríkissjóði. Hinu sama var gert ráð fyrir að því er snertir ábyrgð á rekstrarláni til handa tunnuverksmiðjunni á Siglufirði, að Siglufjarðarbær ábyrgðist lánið gagnvart ríkissjóði. Er samvinnufélagið á Akureyri að þessu leyti sett á sama bekk, og verður eigi undan því kvartað, en þess óskað, að málið fái að ganga áfram óhindrað.

ATKVGR.

Brtt. 77 (ný 1. gr.) samþ. með 15 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 15:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 14:2 atkv.

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 119).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 119).

Á 18. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til sjútn. með 9 shlj. atkv.

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 119, n. 280).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Ingvar Pálmason) [óyfirl.]: Þetta frv. er komið frá hv. Nd., og fer það fram á að heimila ríkisstj. að ábyrgjast fyrir samvinnufélagið „Tunnuverksmiðju Akureyrar“ allt að 70 þús. kr. rekstrarlán. Sjútn. hefir athugað þetta mál, og fyrir n. lágu lög þessa félags og umsókn þess um ábyrgðarheimildina. Og eftir því, sem atvik liggja til, sér n. ekki ástæðu til annars en að mæla með því, að frv. verði samþ. Það er gert ráð fyrir, að þessi verksmiðja geti á þremur mán. afkastað smíði á 40 þús. tunnum, og eftir þeim skilríkjum, sem lágu fyrir n., er ekki gert ráð fyrir, að hún starfi nema að vetrinum til 3 til 4 mán. að þessari smíði. N. álitur, að þar sem miklar líkur eru til, að þessi tunnuframleiðsla verði ekki meiri en það, að hægt verði að selja hana alla á Akureyri og söltunarstöðvunum þar í kring, þá séu miklar líkur til, að fyrirtækið geti borið sig fjárhagslega. N. er ljóst, að ef framleiðsla verksmiðjunnar á að keppa við erlenda framleiðslu í þessari grein á fjarlægum stöðum, svo að flutningskostnaður leggist á tunnurnar, þá geti verið öðru máli að gegna um það, hvað félagið sé ágóðavænlegt. En af því að n. lítur svo á, að eins og sakir standa geti fyrirtækið staðizt fjárhagslega, og ekki síður af hinu, að í 1. gr. er það sett að skilyrði, að Akureyrarkaupstaður standi í ábyrgð gagnvart ríkinu fyrir þessari upphæð, þá telur hún hér um mjög litla áhættu að ræða fyrir ríkissjóð. Samskonar ábyrgð hefir Alþ. áður veitt samskonar fyrirtæki, tunnuverksmiðjunni á Siglufirði, og n. telur, að eins og ástæður eru á Akureyri, þá sé varhugavert að neita um þessa ábyrgðarheimild, þar sem tryggingarnar virðast vera mjög samilegar og áhættan því lítil fyrir ríkissjóðinn. Leggur n. því til, að frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 327).

20. Sildarbræðslustöð á Norðurlandi o. fl.

Á 8. fundi í Nd., 13. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um stofnun sildarbræðsluverksmiðju á Norðurlandi (þmfrv., A. 25).

Á 9. fundi í Nd., 14. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Frsm. (Finnur Jónsson): Þetta frv., sem sjútn. flytur hér, er flutt að eindreginni ósk allra þeirra, sem sildveiði stunda á Norðurlandi. Reynslan er sú, að enda þótt á síðastl. sumri hafi starfræksla sildarverksmiðja verið aukin af ríkisins hálfu, svo að vinnslan var um 73 þús. málum meiri en áður, þá vantar enn þá mjög mikið til, að skipin fái sæmilega afgreiðslu. Skipin hafa orðið að liggja dögum saman og vikum saman við bryggjurnar í bliðskaparveðri og mokafla, af því að þau gátu ekki losnað við sildina.

Verksmiðjustjórinn á Siglufirði álitur, að afli skipanna, sem stunduðu þessa veiði fyrir sildarverksmiðjuna á Siglufirði síðastl. ár, hefði getað orðið 25% meiri, ef skipin hefðu fengið nokkurn veginn sæmilega afgreiðslu. Þetta munar þá, sem sildveiði stunda, með því lága verðlagi þó, sem á bræðslusild var síð-

astl. sumar, a. m. k. 150 þús. kr. Þau 50 skip, sem lögðu upp í sildarverksmiðju ríkisins, hefðu getað að áliti verksmiðjustjórans, veitt fyrir 150 þús. kr. meira, ef þau hefðu haft viðstöðulausa afgreiðslu. Auk þess voru mörg skip, sem ekki gátu fengið samninga við verksmiðjuna og urðu því að vera á hrakningum með veiði sína. Sú viðbót, sem sjútn. stingur hér upp á, ætti því að auka afkomumöguleika þeirra skipa, sem sildveiði stunda og leggja upp í bræðslu a. m. k. um $\frac{1}{4}$ hluta og jafnframt gera það að verkum, að fleiri skip geti stundað sildveiðar en verið hefir. Það má vitanlega segja, að ríkisskuldirnar séu nú orðnar svo miklar, að ekki sé vert að bæta við þær. En athugandi er, til hvers skuldirnar eru stofnaðar, hvort lán eru tekin til eyðslu eða til varanlegra atvinnubóta í landinu, til þess að auka framleiðslu landsmanna. Að því er einmitt stefnt með till. sjútn.

Það má geta þess, að verksmiðja sú, sem við í sjútn. förum fram á, að ríkisstj. verði veitt heimild til að reisa, mun í meðalári geta unnið úr minnst 100 þús. málum sildar. Með hinu lága verði, sem nú er á sildarafurðunum, mundi sú vinnsla gefa útgerðarmönnum og sjómönnum 300 þús. kr. tekjur, verkamönnum 70 þús. kr. í vinnulaun, og ríkissjóði, með þeim að visu ósanngjörnu tollum, sem á sildarafurðirnar eru lagðar nú, 30 þús. kr. tekjur á hverju ári. Það má því fyllilega gera ráð fyrir, að slík verksmiðja mundi gera þrennt í senn: auka atvinnu sjómanna og verkamanna, auka möguleika útgerðarinnar og auka tekjur ríkissjóðs að verulegum mun.

Nú hefir sjútn. alveg einróma lagt til, að lagt verði út í að byggja þessa verksmiðju. Hinsvegar var ekki fullt samkomulag um það í n., þegar hún hafði þetta mál til umr., hvar verksmiðjuna skyldi reisa. Ég flutti upphaflega till. um það í n., að lánsheimildin yrði miðuð við viðbótarbyggingu við sildarverksmiðju ríkisins á Siglufirði. Og því er ekki að leyna, að mjög margt mælir með því, að Siglufjörður sé valinn til þessara framkvæmda. Ég get sagt fyrir mitt leyti, að ég vil lita á þetta hlutdrægnislaust, enda hefi ég engra hagsmuna að gæta

Siglufjarðar vegna. Það er nú einu sinni svo, að Siglufjörður er miðstöð sildveiðanna. Þar eru aðalsöltunarstöðvarnar og vitanlega er mjög nauðsynlegt, að sildarsöltunin og sildarbræðslan fari fram á sama stað. Styður þá hver grein sildveiðinnar aðra. Einnig má benda á það Siglufirði til framdráttar í þessu máli, að eftir því sem verksmiðjustjóri sildarbræðsluverksmiðju ríkisins segir, má gera ráð fyrir, að afurðir verksmiðjunnar á síðastl. ári hefðu orðið a. m. k. 20 þús. kr. meira virði en þær urðu, ef vélarnar hefðu verið það stórar, að hægt hefði verið að vinna sildina jafnóðum úr þrónum, áður en hún fór að skemmast.

Með því að byggja hina nýju sildarverksmiðju á Siglufirði mætti nota sömu bryggjur, sömu þrærnar, sömu efna-rannsóknarstofuna og sömu skrifstofur sem sildarverksmiðja ríkisins hefir nú. Auk þess sparaðist talsvert á rekstrar-kostnaðinum, þar sem bræðslustöðvarnar yrðu að öllu leyti undir sömu stjórn þarna á staðnum. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið hjá verksmiðjustjóranum á Siglufirði, mætti koma upp slíkri viðbót við sildarbræðslu ríkisins, sem hér er um að ræða, fyrir 500 þús. kr. Verksmiðjustjórinn hefir leitast fyrir um tilboð í verksmiðjubyggingu frá Noregi, og liggur fyrir tilboð frá norskri verksmiðju um vélar og hús komið til Siglufjarðar fyrir 227 þús. kr. norskar.

Hinsvegar hefir því verið haldið fram, og það mjög með réttu, að ýmislegt mæli með því að reisa þessa verksmiðjubyggingu við Húnaflóa. Húnaflói hefir síðastl. sumar reynzt ágætt sildarsvæði. Sildin þar hefir verið stærri en sú, sem austar hefir veiðt og þess vegna betur fallin til söltunar, sérstaklega fyrir Svíþjóðarmarkaðinn. Einnig hefir hún reynzt 2% feitari, og mundi þannig gefa betri árangur í bræðslu. En verksmiðju við Húnaflóa yrði alls ekki hægt að byggja á þessu ári. Til þess þarf minnst tvö ár, og sú bið myndi kosta sjávarútveginn mikið fé.

Hvað sem þessu líður, hefir n. ekki viljað gera það að ágreiningsefni, hvaða staður væri valinn, heldur reynt að haga till. sínum þannig, að sem allra fyrst yrði hafizt handa, ef Alþingi fellst á að

veita heimildina. N. leggur áherzlu á, að reynt verði að koma þessari verksmiðjubyggingu upp þegar á næsta sumri, en ég fyrir mitt leyti álit mjög litlar líkur til þess, að það takist, ef annar staður en Siglufjörður er valinn, því eins og ég benti á áðan, er þar svo margt fyrir hendi, sem nota má, en byggja þyrfti að nýju annarsstaðar.

N. hugsar sér að gera um þetta ýtarlegra álit síðar á þinginu, ef frv. nær fram að ganga, og leggja þá fyrir ríkisstj. ákveðnar till. um, hvar verksmiðjuna beri að reisa. Eins og ég tók fram áðan, leggur n. áherzlu á, að ágreiningur um staðinn verði ekki látinn tefja málið, og með því að hér fara mjög saman hagsmunir ríkissjóðs, útgerðarmanna, verkamanna og sjómanna, þá vænti ég, að málið fái skjóta og góða afgreiðslu hér í hv. deild.

Ólafur Thors: Eins og hv. þm. Ísaf. gat um og tekið er fram í grg. þessa frv., hefir hin ríka þörf sjávarútvegsins sagt til sín mjög greinilega á síðustu missirum og krafizt þess, að eitthvað væri að gert. Raddirnar, sem borið hafa fram óskir um, að bætt væri aðstaða sildveiðiskipanna til aflasölu, hafa að undanförmu orðið æ fleiri og fleiri og háværarí og háværarí. Af þeirri ástæðu tók Sjálfstfl. þetta mál til athugunar þegar í byrjun þessa þings. Svo var það á einum af fyrri fundum sjútvn. þessarar hv. d., að hv. þm. Ísaf. lagði fram bréf frá verksmiðjustjóra sildarbræðsluverksmiðju ríkisins á Siglufirði til eins af stjórnarnefndarmönnum verksmiðjunnar, þar sem rætt er um stækkun sildarbræðslustöðvar ríkisins á Siglufirði með líkum hætti og hv. þm. Ísaf. hefir gert grein fyrir. Við sjálfstæðismennirnir í sjútvn. tjáðum okkur þá þegar samþykka, að hafizt yrði handa í þessu efni á einhvern hátt, og höfum við þar að baki okkar þann flokksvilja, sem fram kom þegar málið var til umr. innan flokksins í þingbyrjun. Ágreiningur reis þó innan n. út af öðru, nefnil. á hvern hátt ætti að bæta úr þeirri miklu þörf, sem allir viðurkenndu, að væri fyrir hendi. Hv. þm. Ísaf. hafði hugsað sér, að úr þörfinni yrði bætt með því að auka við sildarbræðslustöð ríkis-

ins á Siglufirði, og því voru framsóknarmennirnir í n., hv. 1. þm. S.-M. og hv. þm. Barð., samþykkir. En við sjálfstæðismenn álitum ekki rétt á þessu stigi málsins að binda hendur okkar eða ríkisstj. um það, hvort þessi leið skyldi farin eða einhver önnur. Okkur er það að visu ljóst, að ódýrast yrði að koma upp slíkri verksmiðju, sem hér er um að ræða, bræðslustöð, sem brætt getur 2000 til 2500 mál sildar á sólarhring, með því að reisa hana í sambandi við sildarbræðslustöðina á Siglufirði. Við játum, að allar líkur benda til, að bryggjur ríkisins á Siglufirði mundu nægja, þó verksmiðjan væri stækkuð og eins þrænar, sem byggðar hafa verið til afnota fyrir hana. Annað verður og að jata, sem ég tel ekki siður skipta máli, og það er, að líkurnar fyrir því, að mjög bráðlega verði leyst úr þörf sildarútvegsins, þær yrðu sennilega mestar með því að ákveða þegar, að það skuli gert á þann hátt að auka við þá starfrækslu, sem fyrir er á Siglufirði. En þá er líka að minni hyggju upptalið allt það, sem mælir með því, að þetta mál sé leyst á þann hátt, sem hv. þm. Ísaf. og fulltrúar Framsfl. í sjútnv. virðast hallast að. Það eru ýmsir gallar á því að reisa þessa verksmiðju á Siglufirði. M. a. sá, að kaupgjald er hvergi hærra en einmitt þar. Og óvissan um rekstur slíkrar stöðvar er heldur hvergi meiri. Hvergi á landinu er meiri hætta á, að skellt sé á verkföllum að ófyrirsynju, heldur en á þessum stað; það vitum við af reynslunni. Ég er ekki í neinum efa um, að hver okkar sjútnvm., sem staddur væri í sporum ríkisins, sem ætti sildarbræðsluverksmiðju á Siglufirði og hefði í hyggju að bæta við sig, hann mundi hugsa sig tvisvar um áður en hann reisti viðbótarstöð á Siglufirði; e. t. v. mundi hann ekki þurfa að hugsa sig nema einu sinni um til þess að ákveða að gera það ekki þar. Ríkið á að hugsa eins og aðili, sem sjálfur á bæði skipin, sem síldina veiða, og bræðslustöðvarnar, og ef við værum í sporum þess, er ég ekki í vafa um, að við mundum af ýmsum ástæðum vilja reisa þessa verksmiðju annarsstaðar en á Siglufirði. Og þá dettur mér í hug, að heppilegt mundi vera að reisa hana við Húnaflóa. Eins og hv. frsm. gat um, verð-

ur það æ ljósara og ljósara, að Húnaflói er eitthvert bezta fiskimiðið yfir sildarvertiðina. Og það liggur í augum uppi, að það er mikið hagræði fyrir þau skip, sem hafa sölusamning við ríkisverksmiðjurnar, að geta ráðið því, hvort þau landsetja aflann á Siglufirði eða við Húnaflóa, og haft það eftir því, hvar veiðin er í hvert skipti. Sérstaklega skiptir þetta miklu máli fyrir minni veiðiskipin, eins og t. d. þau, sem hv. þm. Ísaf. er framkvæmdarstjóri fyrir. Ég er því á þeirri skoðun, að hyggilegast væri að reisa þessa fyrirhuguðu verksmiðju við Húnaflóa, þó ég jafnframt játi, að ódýrast mundi verða að koma henni upp á Siglufirði, og að líkur benda til, að hún kæmist fljótara upp, ef undið væri að því ráði. Ég er í litlum vafa um, að þó nú væri reist viðbót við sildarbræðslustöð ríkisins á Siglufirði, þá mundi ekki liða á löngu þangað til önnur yrði reist við Húnaflóa, ef öllu fer fram eins og nú horfir. Og ef sú spá mín og margra annara er rétt, þá hygg ég, að allir geti verið sammála um, að mikið heppilegra væri að byrja á því að reisa sildarbræðslustöð við Húnaflóa, til þess að geta svo, að fenginni reynslu, aukið við á þeim staðnum, sem hentara þykir.

Það er rétt, sem hv. frsm. gat um, að sjútnv. hefir í hyggju að reyna — ég vil ekki kveða sterkara að orði — að komast, áður en þingi lýkur, að fastri niðurstöðu um það, hvar heppilegast sé að reisa þessa verksmiðju. Mun hún þá að sjálfsögðu héra sig saman við útgerðarmenn og sjómenn um þetta mál. Er það spá mín, að flestir þeirra manna muni mæla með því, að verksmiðjan verði reist við Húnaflóa. Þeir menn, sem framarlega standa í útgerðarmálunum og látið hafa til sín heyra opinberlega um þetta efni til þessa, hafa einmitt hallast að skoðun okkar sjálfstæðismanna í n., sem leggjum áherzlu á, að það komi að minnsta kosti til athugunar að hafa verksmiðjuna einhversstaðar annarsstaðar en á Siglufirði.

Till., sem upphaflega var lögð fyrir n., var miðuð við það, að verksmiðjan væri reist á Siglufirði, og lánsheimildin miðuð við ½ millj. kr. N. færði lánsheimildina upp í 1 millj. og hafði staðinn óákveðinn. Því við teljum nauðsynlegt, að

við ákvörðun staðarins komi til álit reyndari manna og dómbærari á þetta mál.

Ég skal játa það fyllilega fyrir hv. þd-m., áður en ég lýk máli mínu, að þótt við sjálfstæðismenn aðhyllumst, að ríkið leggi fé til stofnunar og starfrækslu þessarar sildarbræðsluverksmiðju, þá hefðum við eðlilega miklu fremur kosið, að þetta hlutverk væri leyst af hendi af einstaklingum. En að við leggjum því lið, að ríkið geri þetta, kemur til af því, að eins og hag útgerðarinnar er nú komið, virðast ekki líkur til, að útgerðarmenn reynist færir til að koma upp sildarbræðslustöð sjálfir. Og þó við leggjum til, að ríkið taki á sig þetta fjárframlag, þá er okkur ljóst, að ekki er hægt með sanni að segja, að það sé með öllu áhættulaust. Það þarf ekki að rekja sögu fiskveiðanna lengra en til ársins 1926, til þess að við manni blasi sú staðreynd, að mikil áhætta fylgir starfrækslu slíkra stöðva, sem hér er um að ræða. Þrjár sildarbræðsluverksmiðjur við Siglufjörð og Eyjafjörð fengu þá ekki nema 60 þús. mál sildar vegna aflaleysis, en næsta ár fengu sömu verksmiðjur 260 þús. mál til vinnslu og gátu afkastað því. Það liggur í augum uppi, að þegar verksmiðja fær ekki nema svo lítinn hluta af hráefnismagni því, sem hún getur afkastað að vinna úr, þá hlýtur hún að færa eindunum mikið tap. Ég játa líka, að nokkur hætta á áframhaldandi verðfalli á vörum sildarverksmiðjanna vofir yfir. Við eigum í keppni við þjóðir, sem hafa lægra kaupgjald en við og standa því betur að vígi. En ég álit þessa hættu eigi svo mikla, að hún eigi að ráða úrslitum málsins. Og loks vil ég benda á, að meiri hætta stafar af innilokunarstefnunni í verzlunar- og viðskiptamálum þjóða á milli, sem sifellt er að færast í aukana.

En þrátt fyrir þetta tel ég rétt að ráðast í nýbyggingu, því þarfir sjávarútvegsins á þessu sviði hafa gert svo greinilega vart við sig, að fremur ber að tefla í nokkra tvísýnu heldur en að láta vandræðin óleyst.

Hv. frsm. gat um, að ef sildarbræðsluverksmiðjan væri reist á Siglufirði, gæti hún verið undir sömu stjórn og ríkisverksmiðjan, sem þar er fyrir. Þetta er rétt.

Alpt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

En það er heldur ekkert því til fyrirstöðu, að verksmiðjurnar væru starfræktar undir sömu stjórn, þó að þær væru ekki á sama stað. Yfirstjórnin gæti verið hin sama, þó e. t. v. yrði eitthvað meiri kostnaður við verkstjórn og þessháttar.

Ég vil svo að endingu taka undir það, að þó ég fyrir mitt leyti áleti, að það verði a. m. k. að athuga málið mjög gaumgæfilega áður en ákveðið er, að þessar framkvæmdir verði á Siglufirði, þá legg ég mikla áherzlu á, að staðarvalið valdi ekki þeim drætti, að bræðslustöðin verði ekki reist á næsta sumri, sé þess á annað borð nokkur kostur, sem ég nú efa. Hér er um svo mikla nauðsyn að ræða, að það má alls ekki dragast, að úr henni sé leyst.

Bernharð Stefánsson: Mér þykir það dálítið athugasvert í þessu frv., að ekki skuli vera tekið fram, hvar verksmiðjuna á að reisa, m. a. vegna þess, að þingið veit þá betur, í hvað er ráðizt, ef staðurinn er ákveðinn. Það hefir komið skýrt fram í umr., að kostnaðurinn við að reisa verksmiðjuna fer mikið eftir því, hvort byggð er viðbót við sildarverksmiðjuna á Siglufirði, eða hvort ný og sérstök verksmiðja er reist. Finnst mér ákaflega eðlilegt, að Alþingi vilji sjálft ákveða þetta, til þess að vita, hvað mikla lántöku það heimilar með samþykkt þessara laga. Hvor leiðin, sem farin verður finnst mér því, að hún ætti að ákveðast í lögnum sjálfum, sem um þetta verða sett.

Hv. þm. G.-K. færði í fyrri hluta ræðu sinnar mikil og skýr rök fyrir því, að hina fyrirhuguðu sildarbræðslustöð ætti einmitt að reisa sem viðbót við sildarverksmiðjuna á Siglufirði. Þarf ég eigi að taka þau rök upp aftur. Hann gat um, að á Siglufirði væru fyrir hendi bryggjur og ýms önnur tæki, sem ekki þyrfti að bæta við, þó verksmiðjan væri stækkuð, stjórnarkostnaður yrði sá sami og nú o. s. frv. En það, sem hv. þm. svo í seinni hluta ræðu sinnar hafði á móti því, að aukið væri við verksmiðjuna á Siglufirði, var það, að kaupgjald væri hærra þar heldur en víðast hvar annarsstaðar á landinu og þar mætti alltaf búast við verkföllum og þessháttar.

Ég býst við, að það sé rétt út af fyrir sig, að kaupgjald sé nú hærra á Siglufirði en við Húnaflóa, en það má jafnframt gera ráð fyrir því sem sjálfsögðu, þegar þar væri komin sildarbræðslustöð með mörgu verkafólki, að munurinn yrði í framtíðinni ekki mikill, eða enginn. Ég er nú samt ekki á þessu stigi málsins að halda því fram, að reisa skuli stöðina á Siglufirði, en ég vil skora á n. að taka til nýrrar athugunar, hvort ekki ætti að vera beinlinis ákveðið um þetta í l. í grg. frv. stendur, að n. muni reyna að gera till. um það áður en þinginu lýkur, hvar stöðina eigi að reisa. Ef n. gerir slíkar till. til stj., þá sé ég ekki, að það sé vandameira fyrir n. að koma með slíka till. sem breyt. við frv., og ég álit það tryggara og Alþingi samboðnara að ganga þannig frá málinu heldur en að láta slíkt vera í höndum ríkisstj.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess við l. umr. að fara frekar út í þetta, en ef n. lætur undir höfuð leggjast að flytja till. um staðinn, eða a. m. k. á hvern hátt eigi að ákveða hann, þá mun ég bera fram brtt. síðar við þetta frv. um það, hvar bræðslustöðin skuli vera.

Jón Pálmason: Það munu vafalaust margir hv. þm. líta svo á, að það sé nokkuð djarft af þessu þingi að fara fram á nýja lántöku upp á 1 millj. kr., vegna þess að svo mikið er fyrir af skuldum, að ekki sé á það bætandi. En þó að ég sé þeirrar skoðunar, að það beri að forðast skuldir eftir því sem frekast er kostur, þá er mér ljóst, að þannig er komið atvinnuháttum hér í landi, að það má ekki skirrast við að hjálpa atvinnuvegum landsins, bæði þeim, sem í mestum vanda eru staddir, og eins þeim atvinnugreinum, sem borga sig bezt, til þess að atvinnulífið sé þannig, að allir þroskaðir og heilbrigðir menn geti haft skilyrði til þess að vinna. En í þessu sambandi vil ég taka það fram, að mér þykir það athugaverð stefna að fylgja því, að hrúga skuli öllum framkvæmdum á ákveðna staði, þar sem dýrtíðin er mest og aðrir annmarkar, eins og á sér stað um Siglufjörð. Þegar um það er að ræða að stofna nýtt fyrirtæki, þá tel ég það mál, sem miklu skiptir, að það byggist á því, að

það séu sameinaðir hagsmunir þeirra manna, sem sjávarútveginn stunda, og þeirra, sem lifa á landbúnaði. Þetta atriði er sérstaklega athugandi í því sambandi, sem hér um ræðir, þegar um það skal velja, hvort þessi bræðslustöð, sem reisa á á næsta ári, verði reist á Siglufirði eða við Húnaflóa. Nú er það svo, eins og sjálfsagt mörgum hv. þm. er kunnugt um, að það er mikill áhugi fyrir því að gera hafnarbætur á Skagaströnd við Húnaflóa. Þar eru, eins og hv. þm. Ísaf. tók fram, beztu sildarmið. Af þeim sökum er það svo, að það eru miklir annmarkar á því, að sildin notist eins vel með því að flytja hana lengra frá. Ég verð að jata, að ég sem bóndi hefi ekki mikla þekkingu á sildarútgerðarmálum nema gegnum aðra menn. En ég hefi fengið upplýsingar um það, að síðastl. sumar hafi gengið svo til, að miklir erfíðleikar voru á því að koma sildinni, sem veiddist á Húnaflóa, óskemmdri til Siglufjarðar. Ég hefi líka fengið upplýsingar um það, að síðastl. sumar stöðvaðist veiðin um miðjan ágúst vegna illviðra. En eftir það kom sildarganga á Húnaflóa, en menn höfðu engin not af því, vegna þess að enginn staður var til þess að nota þá göngu. Á því að reisa þessa sildarbræðslustöð við Húnaflóa eru þeir annmarkar, að þar eru ekki þau skilyrði, sem nauðsynleg eru til þess að vera undirstaða undir starfsemi, sem hér um ræðir. Það mundi því sennilega kosta það, ef tekin yrði sú ákvörðun að reisa sildarbræðslustöðina á þeim stað, að það drægist lengur en ella mundi. En það er nú svo, eins og hv. þm. G.-K. tók fram, að miklar líkur eru til þess, ef atvinnulífið stefnir líkt og það hefir gert að undanfögnu, að svo fari þrátt fyrir það, þó reist verði stöð á næsta sumri á Siglufirði, að reisa verði aðra við Húnaflóa.

Mér finnst þetta því mjög athugandi mál og vænti, að sjútvn. taki það rækilega til greina að rannsaka, hvort það muni ekki heppilegra að draga þetta mál um eitt ár og ganga út frá því, að þessi stöð verði reist við Húnaflóa, en ekki á Siglufirði.

Það er einnig athugandi í þessu sambandi, að það eru margar aðrar ástæður, sem valda því, að þarna á að gera um-

bætur, m. a. þær, að það eru jafnvel hvergi betri skilyrði til þess, að saman fari hagsmunir þeirra, sem landbúnað og sjávarútveg stunda.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en ég vildi aðeins geta um það, að ég hefi mikinn áhuga fyrir, að þessi starfræksla geti komið þarna á, og eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið hjá sildarútgerðarmönnum, eru miklar líkur til þess, að hún verði mjög arðsöm, ef þau skilyrði, sem nú vantar til starfrækslunnar, gætu komið á.

Frsm. (Finnur Jónsson): Það er í raun og veru ekki langt á milli okkar hv. þm. G.-K. í þessu máli. Við erum sammála um aðalatriðið, að það þurfi að reisa sildarbræðslustöð á næsta sumri. Um hitt atriðið, sem er minna atriðið, hvar eigi að reisa stöðina, erum við ekki sammála. Ég held því fram, að það eigi að reisa hana fyrst þar, sem fljótlegast er að reisa hana, og þar, sem það kostar minnst, og þar, sem hún kemur fljótast að gagni. Ég hefi fært rök fyrir þessu, sem hv. þm. G.-K. hefir að mjög miklu leyti fallið á. En hann er hræddur við, að það sé hærra kaupgjald á Siglufirði en víða annarsstaðar. Þetta er rétt. En hv. þm. þarf ekki að halda, að það verði reist svo sildarbræðslustöð hér á landi, sem safnar að sér fólki, að þar verði ekki um leið stofnuð verklyðsfélög, sem reyna að hafa hönd í bagga með kaupinu. Ég er ekki í neinum vafa um, að það er framkvæmanlegast og fljótlegast og kemur fyrst að gagni að reisa verksmiðjuna á Siglufirði. En hitt er ég heldur ekki í neinum vafa um, að samt er eftir sama þörfin fyrir verksmiðju við Húnaflóa. Því enn þá liggur meiri hlutinn af togaraflotanum í Rvík ónotaður um sildveiðitímann, á þeim tíma, sem enginn vafi er á, að sildarútgerð fyrir togarana mundi borga sig. Það er alveg víst, að Húnaflói er það gott sildarsvæði, að þegar höfn kemur á Skagaströnd, verður þar sett upp sildarbræðslustöð. En það er ekkert vit í því að láta byggingu stöðvarinnar bíða eftir því, að byggð verði höfn á Skagaströnd. Það má segja, að sú sildarganga, sem komið hefir á Húnaflóa, hafi ekki komið að fullu gagni,

vegna þess að sildin hafi verið of gömul í salt, þegar til Siglufjarðar hefir komið. Sama má segja um sild, sem veiðist úti fyrir Siglufirði, að hún yrði of gömul til söltunar, ef ætti að flytja hana til Skagastrandar.

Hv. þm. G.-K. sagði, að mér skildist, að ég og framsóknarflokksmennirnir í sjútn. mundum ekki hafa reist þessa verksmiðju á Siglufirði, ef við gerðum það fyrir okkar eigin peninga. Þetta eru nú bara getsakir, sem ekki eru á neinum rökum byggðar, fyrst og fremst vegna þess, sem ég hefi þegar tekið fram, að framkvæmdir á Siglufirði kæmu fyrst að gagni, og í öðru lagi gerðu þær verksmiðjuna, sem fyrir er, verðmeiri.

Ég hefi bent á það, að verksmiðjustjórnin hefir í áliti, sem hann hefir gefið form. verksmiðjustj., sagt, að afurðir verksmiðjunnar á Siglufirði síðastl. sumar hefðu getað orðið 20 þús. kr. verðmeiri, ef ekki hefði þurft að bíða svo lengi eftir sildinni. Ég ætla, að hv. þm. G.-K. minnist þess, að þegar við vorum að ráða þetta í n., þótti honum þetta of lágt reiknað. — Þegar við athugum þetta og það, að viðbótarbygging á Siglufirði gerir verksmiðjuna, sem þar er, verðmeiri, þá ætla ég, að hv. þm., og þar á meðal hv. þm. G.-K., sannfærist um það, að það eru getsakir einar um mig og samnm. mína, að við myndum ekki reisa sildarbræðslustöð á Siglufirði fyrir okkar eigin peninga.

En hvað sem þessu liður, legg ég áherzlu á það, að aðalatriðið í þessu máli komist í framkvæmd, og það sem allra fyrst. En það er, að reist verði sildarbræðslustöð, sem vinnur úr ekki minnu en 2 þús. málum á sólarhring, sem allra fyrst, og helst á næsta sumri.

Það er réttilega fram tekið hjá hv. þm. G.-K., að þessu fylgir nokkur áhætta. Það fylgir þessu sama áhætta og öllu öðru, sem verið er að gera í landinu. Þessu fylgir náttúrlega sú áhætta, að markaðsverð breggist. Nú er verið svo lágt, að varla er hægt að hugsa sér það lægra. En áhættan er minni á þessu en mörgu öðru, vegna þess að markaðurinn fyrir sildarmjöl er stór og virðist alltaf stækka. Menn hætta ekki við að gera út skip eða fara á sjó, þó verið geti, að afli

bregðist á einni og einni vertið. Menn hætta ekki við að bjarga sér fyrir því, og ég vænti, að hv. þm. G.-K. sé mér sam-mála um, að þrátt fyrir allt eigum við að halda áfram að vinna að aðalatriði þessa máls, því að verksmiðjan komist upp sem bráðast.

Bernharð Stefánsson: Það er eins og vænta mátti, að hv. þm. A.-Húnv. vill fá þessa stöð byggða við Húnaflóa. Mér finnst þó, að hann ætti að vera mér sam-mála um það atriði, að réttara væri, að Alþingi setji ákvæði um það í l., hvar staðurinn eigi að vera, og þá vitanlega heldur hv. þm. þessum stað fram. Hv. þm. taldi það mjög athugaverða stefnu að sameina atvinnufyrirtæki í stórum stil á vissum stöðum á landinu, og að því er mér skildist taldi hann heppilegra að dreifa atvinnunni sem mest um landið. Ég skal játa, að það getur verið nokkuð til í þessu og geti haft sína galla að sameina mikinn atvinnurekstur á einum stað. En það er þó vanalega auðveldara að bæta við eitthvað heldur en að reisa frá nýju. Og ekki hefi ég trú á því, að togaraútgerðin gengi betur, þó henni væri hagað svo, að gerður væri út einn og einn togari frá hverjum verzlunarstað kringum landið. Ég held, að reynslan hafi sýnt það, að togaraútgerðin hefir einmitt tekið framförum vegna þess, að hún er allmikið sameinuð. — Mér þótti vænt um, að hv. þm. vék að einu atriði í sambandi við þetta mál, sem ég álit, að sé þess vert að undirstrika. Það kom fram hjá hv. þm., þó ekki beinlínis með ákveðnum orðum, að undirstaðan undir því, að hægt sé að reisa sildarbræðslustöð við Húnaflóa, er vitanlega sú, að þar verður að byggja höfn. Og þetta mun vera rétt hjá honum. Hafnarmannvirki er skilyrði til þess, að sildarbræðslustöð komi þarna að notum, og mér finnst, að Alþingi verði að gera sér þetta ljóst og verði að ganga svo frá þessu máli, að því sé ljóst, hvað það ætlar að gera. Ef það t. d. ætlast til, að stöðin verði reist á Skagaströnd, þá verður að gera sér það ljóst, að það kostar jafnframt höfn þar, m. ö. o. margfalt fé á við það að bæta við verksmiðjuna á Siglufirði.

Ég lit svo á þetta mál, að hér sé að-

eins farið fram á að bæta úr brýnustu þörf og að það verði auðveldast gert með því að bæta við þá sildarbræðslustöð, sem fyrir er á Siglufirði. Hitt liggur vitanlega opið í framtíðinni, að gera þær framkvæmdir við Húnaflóa, sem þá þykir rétt, enda kom það skýrt fram hjá hv. þm. A.-Húnv., að hann gerði tæplega ráð fyrir, ef að því ráði væri horfið að reisa bræðslustöðina við Húnaflóa, að slíkt kæmi til framkvæmda á næsta sumri. En það er einmitt mjög brýn þörf á því, að þegar sé hafizt handa í þessu efni. Mér er vel kunnugt um það, að á síðastl. sumri varð stórtjón af því, að ekki var hægt að taka nægilega fljótt við þeirri sild, sem aflaðist til bræðslunnar. Skipin biðu eftir afgreiðslu, og eitthvað af sildinni varð jafnvel ónýtt fyrir þessa sök.

Ég tel það reyndar ekki timabært að fara nú út í miklar deilur um það, hvar eigi að reisa stöðina; það á betur við seinni umr. málsins. En hitt vildi ég láta koma fram þegar við þessa umr., að ég álit, að ákvæði um þetta eigi nauðsynlega að komast inn í frv., og það vona ég, að n. taki til greina. Og eins og ég gat um áðan, þá skil ég ekki, að hún geti ekki gert það með ákvæði í frv. sjálfa.

Ólafur Thors: Hv. 1. þm. Eyf. telur á því mikla nauðsyn þegar á þessu stigi málsins, áður en það fær endanlega afgreiðslu, að það komi fram, hvar þessa verksmiðju eigi að reisa. Ég fyrir mitt leyti lit svo á, að það sé ekki óeðlilegt, að þingið taki ályktun um það, hvort ríkið vilji aðhyllast, að ríkissjóður taki á sig þá fjárhagslegu áhættu, sem leiðir af stofnun slíkrar verksmiðju, en síðan eftirláti hv. þm., þeim sem hafa eins vel vit á þessum málum, hvar hentast sé að velja þennan stað.

Ég vil svo að öðru leyti ekki hafa afskipti af deilum hv. 1. þm. Eyf. og hv. þm. A.-Húnv., sem óneitanlega bera mikinn keim af hreppapólitik, þar sem annar rígheldur sig við Siglufjörð, en hinn við Húnaflóa. En ég vil sérstaklega vara við því að láta hreppapólitik koma til greina við staðarvalið. Ég vil láta það ráða, sem útveginum er til farsældar.

Ég ætla ekki að fara að þrátta um

minni atriði við hv. frsm. n., til þess líka að forðast allar málalengingar. En ég vil einungis segja það, þar sem hv. þm. talar um, að ég hafi gert honum og öðrum nm. þar „getsakir“, að þeir myndu ekki reisa þessa verksmiðju fyrir eigið fé á Siglufirði, að fyrir mér vakti ekki að niðra þeim á nokkurn hátt. Ég er ekki í nokkrum vafa um það, að fyrir þann, sem ætlar að reisa bræðslustöð og sem á veiðiskip — en í þess spor á ríkissjóður að setja sig —, er hagkvæmara að reisa hana við Húnaflóa en á Siglufirði, af því að það veltur á miklu fyrir veiðiskipin, hvort þau þurfa að sigla langar leiðir eða rétt að renna sér nokkur hundruð metra til að landsetja aflann. Þessi staðreynd er svo auðsæ, að um hana þarf ekki að deila og verður ekki deilt. Hitt skal ég jata, að geti ráðið miklu, að ef bræðslustöðin verður reist á Húnaflóa, þá nær þetta mál ekki fram að ganga á næsta sumri. Og af því að ég viðurkenni, að þörfin sé aðkallandi, þá getur verið, að ég neyðist til þess að aðhyllast það, að stöðin verði reist á Siglufirði, þrátt fyrir allt, sem á móti því mælist, ef talið verður þá vist, að með því móti komist stöðin upp á næsta sumri.

Pétur Ottesen: Ég er alveg sammála hv. flm. um það, að brýn nauðsyn beri til þess, að leyst verði úr þeim erfiðleikum, sem skortur á sildarbræðsluverksmiðju veldur þeim, sem sildveiðar stunda, og er það því hin mesta nauðsyn, að ráðstafanir séu gerðar til þess hið fyrsta, að úr þessu fáið bætt. En hinsvegar er mér það fullkunnugt af viðtali við ýmsa menn, sem hér eiga hlut að máli, að mjög skiptar skoðanir muni verða þar um lausn málsins, einkum að því er það snertir hvar verksmiðjan skuli reist. Það er löngu kunnugt, að þeir sildarútvegsmenn, sem stunda veiðar á sumrin við Norðurland, eiga í hverri ferð á hættu, að á Siglufirði verði öllu hleypt í strand fyrir þeim með vinnustöðvum. Síðan 1930 hafa verkföll verið tíð á Siglufirði, bæði við söltun og bræðslu, og leitt til stórtjóns fyrir hlutaðeigendur. Af þessum ástæðum veit ég það, að mjög skiptar skoðanir muni verða meðal sjómanna og útvegsmanna um það, hvort

bót skuli ráðin á þessu með því að færa út kviarnar á Siglufirði. Ég býst við, að ýmsir telji að þessu leyti heppilegra, að reist verði sildarbræðsluverksmiðja á öðrum heppilegum stað. Hygg ég því, að bezta lausnin á þessu muni verða sú, að leita álits þessara manna um það, hversu þessu skuli haga, láta þá gera tillögur um það. Ég heyrir, að það er talið hagkvæmisatriði að bæta við sildarverksmiðjunum á Siglufirði að því leyti sem snertir stjórn og rekstur þessa fyrirtækis, og má vera, að nokkuð sé til í því. En hvað sem því líður þá slær verkfallshættan á Siglufirði skakka á slíkar framkvæmdir þar óhagkvæmilega. Það hefir allmikið verið talið um Skagaströnd í þessu sambandi. Sá staður liggur að áliti sjómanna vel við sildveiðum. En þar vantar höfn. Það liggja fyrir 2 eða 3 áætlanir um hafnargerð þar, mismunandi dýrar, og heyrir ég, að sagt er, að það kosti ekki of fjár að bæta svo aðstöðuna þarna, að hægt sé fyrir sildveiðaskip að athafna sig. Er nú farið fram á nokkurt fjárframlag í þessu skyni og gert ráð fyrir að hefjast handa um framkvæmdir strax á næsta sumri, hvað sem úr því verður. Nú eru engar líkur til þess, að hægt verði að koma upp fyrirhugaðri verksmiðju til sildarbræðslu á næsta sumri, og virðist því engin fjarstæða að tala um Skagaströnd sem líklegan stað til að reisa verksmiðjunum á, ef bót yrði ráðin á hafnarskilyrðunum á sumri komanda. Þá eru sjálfgerðar hafnir við vestanverðan Húnaflóa, þar sem ekki þarf annað eða meira með til þess að hægt sé að afgreiða skip en að koma upp bryggjum, sem frekar er ódýrt sökum aðdýpis. Þetta þarf allt að athuga. Sauðárkrókur liggur og vel við, en þar þarf að bæta stórum alla aðstöðu áður en í slíkar framkvæmdir yrði ráðið þar.

Það er áreiðanlegt að framþróunin í sildveiðunum við Norðurland og öðrum fiskveiðum þar verður í framtíðinni tengd meira við aðra staði en Siglufjörð. Því er það, að líka af þeirri ástæðu er varhugavert og áhætta fyrir ríkissjóðinn að binda allt of mikið fé í slíkum fyrirtækjum á þessum eina stað. Framþróunin á þessu sviði liggur ekki í því, að ríkið komi upp slíkum fyrirtækjum, heldur fé-

lagsskapur þeirra manna, sem við þennan atvinnurekstur fást.

Ég held því, að öllu athuguðu, að þá sé það heppilegast eins og nú stendur að gefa þeim, sem sildveiðar stunda, kost á því að gera tillögur um það, hvar þessi væntanlega sildarbræðsluverksm. skuli reist, og að svo verði ákveðið í frv. Vil ég skjóta því til n., að hún athugi þetta.

Jón Pálmason: Ég sló því áður fram, að það væri mjög athugaverð stefna að hrúga saman slíkum verksmiðjum eins og þeirri, sem hér um ræðir, á einn ákveðinn stað, nefnilega í þessu tilfelli Siglufjörð. Hv. 1. þm. Eyf. hélt því hinsvegar fram, að það væri að öllu leyti hentugra og betra að hafa þessi fyrirtæki öll á sama stað, og tók þar til sam-
anburðar þá ókosti, sem það hefði í för með sér fyrir útveginn, að hann væri rekinn á við og dreif um landið. En ég vil benda hv. þm. á það, að þessi atvik eru alveg óskyld. Í þessu sambandi gildir hið sama og um bónda, sem velur sér land til ræktunar. Hann fer ekki að velja land upp til fjalla, á eyðisöndum eða lítt ræktanlegri jörð, heldur kýs hann sér land þar, sem ræktunarskilyrði eru fyrir hendi og góð aðstaða til þeirra ráðstafana, sem ræktuninni þarf að vera samfara, og ekki sízt markaðsaðstöðu. Hv. þm. hefir nú viðurkennt, að sildveiði hefir verið langöruggust og bezt á Húnaflóa hin síðari ár, og ætti ekkert að mæla móti því, að verksmiðjan verði sett þar niður. Ég hefi ekki fleiri orð um þetta út af fyrir sig.

Það kom í ljós í ræðu hv. þm. G.-K., að hann grunaði mig um hreppapólitík, sem hann svo nefnir. Ég vil algerlega mót-mæla þessu. Ég hefi ekkert annað gert en að lýsa staðhættum á Skagaströnd og kostum þeim, sem þar er til að dreifa í þessum efnun. Þetta ætti hann því síður að kalla hreppapólitík, sem ég er þar inni á sömu braut og hann sjálfur.

Þá vil ég að lokum geta þess, að mér þykir alveg sjálfsagt, að útvegsmenn ráði sjálfir nokkru um það, hvar verk-smiðjunni er valinn staður. Þar eiga ekki að ráða um hagsmunir einstakra sveita, heldur það, hvar heppilegast sé landi og útveg, að þetta mannvirki verði reist. Ég

er búinn að færa fram ástæður fyrir því, að Skagaströnd verði fyrir valinu. En í tilefni af því, sem hv. þm. Borgf. sló fram um firðina í Strandasýslu. Þá vil ég segja honum og öðrum það, að hér er sami annmarkinn á sem á Siglufirði. Ég fæ ekki séð, að neitt sé upplýst um ræktunarskilyrði þar. Firðirnir standa í engu sambandi við blómleg héruð, og að kunnugra manna dómi er innsigling þar alls ekki góð.

Ég skal þá ekki viðhafa fleiri orð, en tek undir röksemdirnar, sem styðja þessa ráðstöfun útveginum til heppilegra bóta og hjálpar.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Á þessu stigi málsins ætla ég ekki að hafa önnur afskipti af því en að beina einni fyrirspurn til hv. n., sem flytur frv. Mér skildist, að hún byggist við því, að verksmiðjan gæti verið fullbúin og til taks þegar sildveiðin byrjar næsta sumar. Ég vildi gjarnan fá það upplýst frá n., á hverju hún byggir þessa skoðun sína, því að sjálfur tel ég útilokað, að þetta reynist mögulegt. Í því sambandi gæti ég minnst á sildarverk-smiðju ríkisins á Siglufirði. Það þætti ef til vill vel við eigandi, að ég gæfi hv. d. yfirlit um rekstur hennar í sumar. En ég held, að eins gott sé að geyma það, en gefa hv. n. kost á að kynna sér það.

Þá vil ég minna á það, að sildarverk-smiðja dr. Pauls hefir verið keypt. Um leið og ég vænti svars við fyrirspurn minni, vil ég benda hv. frsm. á það, að það, sem hann sagði um skaða af því, að verksmiðjur hefðu ekki verið nógu margar til þess að vinna sildina og hún hefði þess vegna orðið of gömul og skemmzt, þá er það vafasöm skýring. Því að hv. frsm. tekur ekki tillit til þess, að sama mundi gilda, þó að verksm. hefðu verið þrjár. Það er náttúrulega ógerlegt að byggja svo mikið, að öruggt sé um það, að sildin verði öll unnin áður en hún skemmist, hversu mikið sem berst að í stærstu sildarhrotum.

Bernharð Stefánsson: Hv. þm. G.-K. sagði, að grunur um hreppapólitík hlyti að falla á okkur hv. þm. A.-Húnv. í þessu máli. Ég get ekki gert að þessum grun

Sildarbræðslustöð á Norðurlandi o. fl.

hv. þm. G.-K. og mun ekki skipta mér af því, að öðru leyti en því, að ég mótnæli því hvað mig snertir. (ÓTh: Er það ekki alveg víst um hv. þm. A.-Húnv.!). Ég hefði ekki haldið Siglufirði neitt eindregið fram. Ég hefði reyndar gert aths. við ummæli hv. þm. G.-K. og fleiri gegn því að reisa stöðina þar, vegna þess, að þau eru á engum rökum byggð, en ég hefði alls ekki látið í ljós, að ég geti ekki fallist á neinn annan stað. Það, sem ég hélt fast fram, var það, að Alþingi ætti sjálft að ákveða staðinn, eða a. m. k. gera ráðstafanir um, hvernig hann yrði ákveðinn, en ekki fela stj. það. Það hefir þegar verið upplýst í umr., að það kostar mikið meira fé að framkvæma þetta verk annarsstaðar en á Siglufirði. (PO: Það er alls ekkert upplýst í þá átt). Jú, það er fullupplýst. Þess vegna er rétt, að Alþingi ákveði sjálft þennan stað, enda hefðu sjálfstæðismenn einhverntíma kallað það, að þingið afsalaði sér fjárveitingavaldinu í hendur stj., með því að afgr. mál með þeim hætti, sem hér er farið fram á. En Alþingi á náttúrlega að taka ákvörðun um þær till., sem því berast um það, hvar skuli reisa þetta fyrirtæki. Það eitt er farið fram á af mér. Þó að ég hafi bent á, að það, sem hv. þdm. hafa sagt um hættu þá, sem stafi af verkföllum á Siglufirði, séu ekki þung rök, þá get ég vel trúað því, að síðar komi fram gildari rök fyrir þeirra málstað. Það er alveg óþarfi að stagast á því, að verkföll séu tíðari á Siglufirði, meðan óreynt er um, hvernig verður annarsstaðar, þegar þar skapast sama aðstaða til þeirra hluta og er nú á Siglufirði. Ég get t. d. nefnt Skagaströnd. Þar eru nú aðeins örfáir verkamenn og því sem næst óskipulagðir í þessu tilliti. En mér finnst það mjög trúlegt, að ef þar kæmi upp sildarbræðslustöð og verkamenn streymdu að annarsstaðar frá og mynduðu með sér verklýðsfélög, þá komi annað hljóð í strokkinn. Og þegar verkfall gat orðið í Krossanesi, þá sé ég enga ástæðu til þess að halda, að slíkt geti ekki komið fyrir við Húnaflóa. Annars geta verkföll orðið víðar en á Siglufirði. Ég veit ekki betur en að þau hafi orðið bæði á Blönduósi og Hvammstanga, og eru þar þó engar sildarbræðslustöðvar. Ef slík stöð væri reist

við Húnaflóa, hvort heldur væri á Skagaströnd eða hjá fjörðunum í Strandasýslu, myndi það ekki fyrirbyggja það, að verkföll gætu orðið. Þangað myndi fólk streyma í atvinnuleit og hin sömu skilyrði til verkfalla myndast og nú eru fyrir hendi á Siglufirði.

Frsm. (Finnur Jónsson): Spurningur hæstv. dómsmrh. um það, hvort hægt sé að koma sildarbræðsluverksmiðju svo tímanlega upp, að hún geti komið til starfrækslu á næsta sildveiðatímabili, get ég svarað þannig: Nefndarmenn eru allir sammála um það, að Siglufjörður sé sá eini staður, sem komið geti til mála að reisa á verksmiðju næsta sumar. Er það vegna hinna mörgu skilyrða, sem þar eru fyrir hendi og sem gera slíka byggingu umfangsminni og auðveldari en á öðrum stöðum. Vitanlega er ekki hægt um það að fullyrða, að slík bygging yrði starfhæf í tæka tíð. Getur það m. a. farið eftir veðurfari. En þó er líklegt, að takast megi að fullgera verkið svo að notum geti orðið næsta sumar.

Um skemmdir þær, sem urðu á sild í þróum sildarbræðsluverksmiðjunnar, er það að segja, að verksmiðjustjórinn áætlaði, að hagnaður verksmiðjunnar hefði getað orðið 20000 kr. meiri, ef hægt hefði verið að setja sildina í bræðsluna í tæka tíð. En vitanlega er ekki hægt að byggja svo, að ávallt sé hægt að taka á móti allri sild, sem að berst.

Ég skal svo með örfáum orðum gera aths. við ræðu hv. þm. G.-K. Hv. þm. hélt því fram, að nýja sildarbræðslustöð ætti að setja niður við Húnaflóa. Það er að vísu satt, að góð sildveiði hefir verið á Húnaflóa nú um nokkur ár, en þó eigi allt sumarið. Er þá eigi síður langt að sækja þangað með sild, sem aflað er austan Siglufjarðar, heldur en vestan að til Siglufjarðar. Hygg ég, að það myndi verða almennt álit, að kjósa heldur nokkra bið á Siglufirði eftir afgreiðslu en að sigla vestur til Skagastrandar eða á annan stað þar vestur frá. Ég get sagt frá því, að það fyrirtæki, sem ég veiti forstöðu og sem hefir $\frac{1}{4}$ sildarframleiðslu gömlu ríkisverksmiðjunnar og er næststærsti sildarsaltandinn, hefir valið Siglufjörð til sinnar starfrækslu. Þrátt

fyrir ýmsa ókosti á Siglufirði, hefir það engan stað fundið heppilegri, enda er hann það landfræðilega séð, þar sem hann er við miðju sildveiðisvæðisins. Það er nauðsynlegt, að saman fari söltun og bræðsla. Ef því sildarbræðslustöð yrði reist við Húnaflóa, væri óhjákvæmilegt að stofna þar líka til söltunar. En þar sem þörfin fyrir sildarbræðslustöð er afarbrýn og þar sem fyrr er unnt að fullnægja henni á Siglufirði, með byggingu þar, en annarsstaðar, þá er nauðsynlegt, að sá staður sé valinn í þetta sinn. Stöð við Húnaflóa gæti svo komið til álits í framtíðinni.

Thor Thors: Það mun margur segja, að aukaping það, sem nú situr, hafi frekar til annars verið kallað saman en að samþ. nýjar ábyrgðarheimildir. En þó þetta sé rétt, þá ber þó að líta á þörf hvers tíma, og nú er einmitt svo ástætt, að þörf sjávarútvegsins er svo aðkallandi, að ekki má undan draga, að þetta spor verði stigið. Bygging sildarbræðsluverksmiðju myndi bæði verða til hagnaðar fyrir sildarframleiðendur og skapa verkafólki aukna vinnu. Má með fullum rétti segja, að brýn þörf sé á hvorutveggja.

En þó að um þörfina verði ekki deilt og sé ekki deilt, þá er þó eigi þess að dyljast, að um nokkra áhættu er að ræða. Í fyrsta lagi getur aflinn brugðizt. Er þess ekki langt að minnst, eins og hv. þm. G.-K. líka vék að, hvernig sildveiðin brást 1926. Sama átti sér stað árin 1917—1918. Þá aflaðist hæst á veiðiskip upp undir þúsund tonnur. En til samanburðar má geta þess, að síðustu árin hafa togararnir komist upp í 20000 mál, eða 30000 tonnur, þeir aflahæstu. Þetta sýnir, hve misjafn sildaraflinn getur orðið frá ári til árs. Því verður þess vegna ekki neitað, að ríkissjóði getur stafað nokkur áhætta af því að eiga tvær stórar verksmiðjur, ef afli bregzt. Þá getur og ríkissjóði stafað nokkur áhætta af auknum sildarafurðum, lýsi og sildarmjöli. Fyrir sildarlýsið er enginn innanlandsmarkaður. Markaður hefir fengizt fyrir það í Noregi, Danmörku, Hollandi, Þýskalandi og jafnvel víðar. En stærsti hlutinn hefir þó farið til Þýskalands. Sama er um sildarmjölið að segja. En auk þess er tölu-

verður markaður fyrir það innanlands og fer vaxandi. Ef ný verksmiðja er sett á stofn, sem vinnur úr 2000 málum sildar á sólarhring, eins og hér er ráðgert, eykst framleiðslan um 2000—2200 smálestir á ári af hvoru um sig, sildarlýsi og sildarmjöli. Það hefir þær afleiðingar, að við verðum háðari þessum markaði en nú er. Ég vil minna hv. þm. Ísaf. og jafnaðarmenn á það, að hvað sem liður stjórnarháttum þeirrar þjóðar, sem við skiptum mest við á þessu sviði, þá heimtar þessi aukna framleiðsla, að við getum átt vinsamleg viðskipti við þá þjóð.

Hvað staðinn snertir, þá tel ég, að staður við Húnaflóa sé heppilegri en Siglufjörður til frambúðar. Stöð á þeim stað væri nokkur hemill á ofríki Siglufirðinga í kaupgjaldsdeilum. Ef einnig væri sildarbræðsluverksmiðja við Húnaflóa, mætti beina flotanum þangað, þegar nokkrir ofríkismenn á Siglufirði hafa komið þar af stað ósanngjörnum kaupdeilum. Af því hlytist frekara öryggi um framleiðsluna. Hinsvegar má vera, að velja þurfi Siglufjörð í þetta skipti vegna bráðrar þarfar. En það væri þá aðeins millistig. Húnaflói yrði næst fyrir valinu, hvort sem stöðin yrði þá sett á Skagaströnd eða Strandamegin.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég vil ítreka þá ósk, að hv. n. taki til rækilegrar athugunar fyrir 3. umr., hvort unnt sé að koma verksmiðjunni svo snemma upp næsta vor, að hún verði starfhæf að sumri. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi getað fengið, tel ég útilokað, að svo geti orðið. Ég vil því, að þetta sé rækilega athugað í upphafi.

Ég held, að hv. frsm. hafi misskilið það, sem hann sagði um 20000 kr. tapið, sem verksmiðjustjórinn telur, að orðið hafi síðastl. sumar. Ég átti vitanlega ekki við svo stórt verksmiðjubákn, að hægt væri að vinna úr allri sild, hversu mikið sem að bærist, heldur það, að þó þriðja verksmiðjan hefði verið, þá hefði þá ekki verið unnt að komast hjá einhverju tapi. (FJ: Að mestu leyti). Nei, alls ekki.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 11. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr.

Pétur Ottesen: Út af ágreiningi um það, hvar væntanleg sildarverksmiðja á Norðurlandi ætti að standa, tók ég það fram, að ég teldi rétt að leita álits frá sjómönnum og útgerðarmönnum, sem sildveiðar stunda við Norðurland. Ég veit ekki, hvort hv. n. hefir sinnt þessari beiðni minni eða hvort hún hyggst að taka það upp í frv. Ef svo er ekki, þá ætla ég að leyfa mér að bera fram brtt. við frv. við 3. umr. málsins.

Frsm. (Finnur Jónsson): Ég get upp-
lýst, að n. hefir ekki haldið fund síðan 1. umr. fór fram, en hún mun hinsvegar gera ráðstafanir til þess að fá upplýsing-
ar þessu viðvikjandi fyrir 3. umr.

Haraldur Guðmundsson: Ég vænti þess, að hv. sjútn. veiti mér áheyrn fyr-
ir 3. umr., og vona, að form. n. taki þetta til greina.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Nd., 18. nóv., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Nd., 20. nóv., var frv. aft-
ur tekið til 3. umr. (A. 25, 63).

Pétur Ottesen [óyfirl.]: Ég gat um það við 1. umr. þessa máls, að mér þætti sanngjarnt og rétt, að leitað væri álits þeirra manna, er sildveiði stunda á Norð-
urlandi, um það, hvar heppilegast myndi að reisa sildarbræðsluverksmiðju þá, sem hér um ræðir. Við umr. þær, sem orðið hafa um þetta frv., hefir greinilega komið í ljós, að hér í d. eru mjög skiptar skoðanir um þetta atriði. Svo mun einnig vera utan þings. Er því ekki nema sjálf-
sagt og eðlilegt, að leitað sé álits þeirra manna, sem að fyrirtækinu eiga að búa, áður en því er ákveðinn staður. Í brtt. er gert ráð fyrir því, að stj. leiti þessa
Alpt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

álits með auglýsingu, sem ákveði, fyrir hvaða tíma svör skuli vera komin, og sé sá frestur, sem veittur er til umsagnar, eigi lengri en svo, að víst sé, að fram-
kvæmd verksins tefjist ekki þess vegna. Þá gerir till. og ráð fyrir því, að álits allra þeirra sé leitað, sem gerðu út á síld síðastl. sumar, og einnig þeirra, er í hyggju hafa að gera út næsta sumar. Ef verksmiðjan kemst upp á næsta vori, aukast útgerðarmöguleikar á sildveiði stórkostlega. Má því ætla, að þátttakan verði meiri en undanfarið. Er þá sann-
gjarnt, að þeir, sem við bætast, eigi einn-
ig kost á að segja álit sitt um þetta mál. Ég vænti þess, að hv. d. geti orðið mér sammála um þetta, og í því trausti hefi ég flutt þessa brtt.

Frsm. (Finnur Jónsson): Sjútn. hefir spurzt fyrir um það, hvort möguleikar myndu vera fyrir því að koma fyrirhug-
aðri sildarbræðsluverksmiðju svo snemma upp, að hún yrði starfhæf fyrir næsta sildveiðatímabil. Leitaði hún álits formanns verksmiðjustjórnar, sem taldi það mjög hæpið, að unnt yrði að koma því verki svo tímanlega í framkvæmd. Þá var og verksmiðjustjóra sildarverksmiðju ríkisins á Siglufirði send samskonar fyr-
irspurn í skeyti, og svarið við því var það, að hann teldi það alls ekki hægt.

Þá hefir sjútn. athugað till. hv. þm. Borgf. Vill hún taka hana til greina að nokkru leyti. Vill hún leggja til, að leitað verði álits þeirra útgerðarmanna, er rek-
ið hafa herpinótaveiðar síðastl. sumar. Hinsvegar telur n. ekki fært að taka þá með, er í hyggju kynnu að hafa að gera út næsta sumar. Það gæti orðið nokkuð breiður grundvöllur til að byggja á, jafn-
vel nokkurskonar þjóðaratkvæðagreiðsla. Eins telur n. ekki vert að taka þá með, sem einungis stunda reketaveiðar, því þeir veiða eingöngu síld til söltunar, al-
drei í bræðslu. N. hefir því samið skrifl. brtt. við brtt. hv. þm. Borgf. og leyfir sér að leggja hana fram. Óskar n. svo eftir því að frv., svo breytt, verði samþ. af hv. deild.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt svo hljóðandi skrifl. brtt. við brtt. á þskj. 63: [Sjá þskj. 96,2].

Þar sem brtt. þessi er of seint fram komin og auk þess skrifl., mun ég leita afbrigða frá þingsköpum, til þess að hana megi taka til meðferðar.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég tel, að nú sé komið fram það, sem mig uggði við 1. umr., að ekki myndi vera hægt að koma byggingu verksmiðjunnar í verk áður en næsta sildveiðatímabil byrjar. Ég get nefnt, að landsímastjóri, sem er þessu máli vel kunnugur, telur með öllu útilokað, að verksmiðjan komist upp fyrir næsta sildveiðatímabil. Það má því telja fyllilega upplýst, að svo geti ekki orðið. En þá er líka efamál, hvort rétt er, að í frv. standi, að verksmiðjunni skuli komið upp á næsta ári. Það er alls ekki vist, að það sé praktískt að ljúka byggingu hennar þá, ef hún kemur ekki til afnota fyrir en 1935. Ég held því, að rétt væri að breyta þessu, nema hv. sjútnv. vilji lýsa yfir því, að átt sé við það, að verkið verði hafið á næsta ári, án þess að nauðsynlegt sé að ljúka því fyrir en 1935. Þá vil ég benda á 2 orð í skrifl. brtt., sem sé orðin „nú þegar“, þar sem gert er ráð fyrir því, að auglýst sé eftir áliti útgerðarmanna. Ég veit ekki, hvort n. ætlast til, að auglýst sé fyrir en 1. eru staðfest, eða að það sé gert þegar í stað. (ÓTh: Þessi fyrirmæli fá ekki gildi fyrir en 1. eru staðfest). Ef þau ber að skilja svo, þá er ekkert við þau að athuga. En viðvíkjandi því atriðinu, er ég nefndi fyrir, þá vil ég spyrja hv. n., hvort ekki megi skilja það svo, að ekki sé bein fyrirskipun um það, að byggingu verksmiðjunnar verði lokið á næsta ári. Fyrir rikissjóð getur það verið hagfelldara, að eigi sé lokið við verkið fyrir en á öndverðu ári 1935, ef annars fæst lán til að framkvæma verkið.

Pétur Ottesen [óyfirl.]: Ég vil benda á það, að í 2. lið brtt. á þskj. 63 er prentvilla. Þar stendur „á eftir 2. gr.“ o. s. frv., en á að vera: á eftir 1. gr. o. s. frv. Brtt. ber þetta og með sér. Ég geri það ekki að neinu kappsmáli, þótt þrengt sé svið

þeirra manna, sem álits skal leitað hjá. En óneitanlega snertir þó framkvæmd þessa verks fleiri en þá, sem gerðu út á sild síðastl. sumar. Er því eðlilegt, að a. m. k. þeir, sem gert hafa út á undanförunum árum, fengju einnig að segja álit sitt. Eins er um þá menn, er fengizt hafa við reknetaveiðar síðastl. sumar, því vel má vera, að þeir vilji breyta til og taki að stunda herpinótaveiðar og leggi í bræðslu. Þetta getur því snert þá líka. Ég sé enga hættu í því fölgna, þótt þetta sé ekki takmarkað svo mjög. Ég óska því, að till. mín sé borin undir atkv., enda þótt ég leggi ekki neitt sérlegt kapp á það, að hún verði samþ.

Frsm. (Finnur Jónsson): Fyrirspurn hæstv. dómsmrh. get ég ekki svarað fyrir n. hönd, en það var álit hennar, að framkvæma skyldi bygginguna næsta sumar og með sem mestum hraða, ef takast nætti að fá hana tilbúna til notkunar á næsta sildveiðatímabili. En takist það ekki, sem nú þykir sýnt, þá verður þó að hraða verkinu svo, að vist sé, að hún verði tilbúin til notkunar fyrir sildveiðatímabilið 1935. Og til þess ætlast n. einhuga. Út af brtt. hv. þm. Borgf. vil ég segja það, að þeir reknetaveiðibátar, sem stundað hafa sildveiðar, eru bæði fáir og smáir og mundu alls ekki afla í bræðslu, þótt sildarbræðsluverksmiðja sé reist til viðbótar. Er því ástæðulaust að leita til þeirra um þetta.

Haraldur Guðmundsson [óyfirl.]: Síðasta Alp. heimilaði stj. að ganga í ábyrgð fyrir allt að 350 þús. kr. láni til að reisa sildarbræðsluverksmiðju á Seyðisfirði, með nánari skilyrðum, sem fyrir því voru sett. Nú eru horfur á því, að þetta þing samþ. allt að millj. kr. lántöku til að reisa verksmiðju á Norðurlandi og 70 þús. kr. ábyrgð fyrir Neskaupstað. Nú óttast ég, að svo geti farið, að ef hvorttveggja þetta verður samþ., þá yrði erfitt um að koma af stað verksmiðju á Seyðisfirði. Ég átti því tal við sjútnv. og óskaði eftir, að verksmiðju þeirri, sem í ráði er að reisa á Norðurlandi, yrði ákveðinn staður á Siglufirði. Ég lit svo á, að það sé margt, sem mælir með Siglufirði. Enginn vafi er á því, að eign rikissjóðs, sem

þar er fyrir, batnar stórum, ef þar er reist verksmiðja í viðbót, sem brætt getur 2000 mál á sólarhring. Sú verksmiðja gæti notast við sömu þrær og gamla verksmiðjan og verið undir sömu framkvæmdarstjórn, án nokkurs aukakostnaðar. Og enginn vafi er á því, að auknir sölumöguleikar á bræðslusild eru mestir á Siglufirði.

Það eru talin tórmærki á því, að verksmiðjan á Norðurlandi komist upp í sumar, og má vel vera, að svo sé. En hinsvegar væri hægt að koma upp sildarverksmiðju á Seyðisfirði fyrir 1000 mál strax í sumar. Ábyrgð ríkisins er að visu bundin við 600 mál, en verðmunur er svo lítill, að hitt borgar sig. Eftir tilboðum, sem nú hafa komið, á verksmiðja, sem bræðir 1000 mál, að kosta 400 þús. kr., en minni verksmiðjan átti að kosta 270 þús. Ég mæltist til þess við n., að hún tæki upp í frv., að verksmiðjan yrði bundin við Siglufjörð og byggð yrði líka verksmiðja á Seyðisfirði. N. gat ekki fallið á fyrri atriðið, en lofaði að mæla með byggingu verksmiðju á Seyðisfirði.

Að minni hyggju er sjálfsagt, að sildarbræðsluverksmiðja komi upp við Húnaflóa, og þá á Skagaströnd. En þar eru ekki skilyrði fyrir slíka verksmiðju fyrr en hafnarmannvirkin eru tilbúin, því ófullnægjandi er að byggja garð út í skerð, eins og stungið hefir verið upp á. Hljótur því að verða dráttur á því, að verksmiðjan verði reist þar.

Ég mun ekki flytja brtt. að þessu sinni, en greiði frv. atkv. til Ed., í von um, að lagfæring verði gerð á því þar.

Jón Pálmason: Við 1. umr. var töluvert rætt um staðinn, eins og hv. þdm. muna. Flm. þessa máls gerðu þá ráð fyrir því, að hægt yrði að reisa verksmiðjuna fyrir næstu sildarvertíð. Nú er komið í ljós, að verksmiðjan verður tæplega reist á þessu ári. Úr því málið horfir þannig við, fer að verða vafasamt, hvort rétt sé að afgr. málið nú á aukabinginu.

Hv. þm. Seyðf. taldi Skagaströnd einna heppilegastan stað, vegna þess hve þar hagaði til um veiði, en hinsvegar væri ekki hægt að flýta verksmiðjunni eins og þyrfti, ef hún ætti að byggjast þar, vegna

þess, að hafnarmannvirkin væru ófullgerð. Ég tel óheppilegt að hrúga öllu saman á Siglufirði, enda er aðalástæðan fyrir því að reisa verksmiðjuna þar fallin niður, þar sem verksmiðjan verður ekki byggð í sumar. Vildi ég því mælast til, að sjútn. gengi inn á að fresta málinu og taka það út og afgr. það ekki nema eftir nánari athugun. En þó n. fallist ekki á þetta, mun ég engu að síður greiða málinu atkv. mitt, í því trausti, að stj. hrazi ekki að málinu og hafi gætur á, að hinn bezti staður sé valinn.

Tryggvi Þórhallsson: Sá skilningur liggur opin fyrir, að með orðunum „á Norðurlandi“ er átt vil alla norðurströnd landsins, en ekki Norðlendingafjórðung einan. Hinsvegar vil ég taka undir þá till., að það sé á valdi stj. að velja staðinn. En ég verð að halda því fram, að ef verksmiðjan verður reist við Húnaflóa, þá verði hún reist þar, sem hafnir eru sjálfgerðar, svo sem er á Reykjarfirði, Ingólfsfirði eða á Steingrímsfirði. Út af þeim ummælum hv. þm. Seyðf., að á Siglufirði væri um eign ríkisins að ræða, sem hækka myndi í verði við þessar aðgerðir, vil ég benda á, að svo hagar líka til í Ingólfsfirði, því að þar eru allar jarðir ríkiseign.

Ég álit enga ástæðu til að fresta málinu, eins og hv. þm. A.-Húnv. lagði til. Sjútn. hefir lagt áherzlu á, að málið nái fram að ganga á þessu þingi, og ef ætti að fara að biðja eftir fjársöfnun til hafnargerðar á Skagaströnd, er hætt við, að sú bið gæti orðið nokkuð löng. Það hefir verið opin leið fyrir Skagstrendinga áður að byrja á hafnargerðinni, og hún hefir ekki strandað á ríkissjóði, heldur á Austur-Húnvetningum sjálfum. — Ég mun því greiða frv. atkv. og get jafnframt fellt mig við brtt. hv. þm. Borgf.

Jón Pálmason: Ég verð að mótmæla þeirri skoðun hv. þm. Str. harðlega, að „á Norðurlandi“ tákni staði utan Norðlendingafjórðungs. Það er gagnstætt landfræðilegri legu og málvenju að telja Vestfjarðakjálkann með Norðurlandi.

Annars var ræða hv. þm. Str. þannig, að hún gaf tilefni til fleiri aths. Það kemur nú víst engum á óvart, þótt hv.

þm. Str. kasti köldum kveðjum að hafnargerð á Skagaströnd. Hann hefir sýnt það sem ráðh., að hann ber lítinn vinarhug til þess héraðs, sem þar á hlut að máli. Ég verð líka alveg að mótmæla þeirri skoðun hans, að rangt sé að bíða eftir hafnargerð á Skagaströnd vegna þess, að verksmiðjan sé betur sett vestan flóans. Það er margt, sem mælir með því, að verksmiðjan sé fremur reist austan flóans en vestan. Staðirnir vestan við flóann eru í öræfum og samgöngur af landi mjög örðugar. Hv. þm. Str. sagði, að sildartunnurnar yrðu ekki fluttar landveg, og þóttist fyndinn, en hann má vita, að fleira þarf að flytja að og frá slíkum stað en sildartunnur einar, svo að það er ekki lítills virði, að samgöngur á landi séu greiðar. Hann segir, að hafnir séu þarna sjálfsgerðar, en farmenn segja mér, að innsigling þangað sé óhrein og varasöm. Ef samgöngurnar eiga að vera tryggar á Húnaflóa, er þeim bezt borgið með höfn á Skagaströnd, því að iðulega er allt fullt af hafis að vestan, þótt greið sigling sé á Skagaströnd. Vegna greiðra samgangna á sjó og landi kæmi því sildarverksmiðjan hvergi að eins jöfnu gagni fyrir landbúnað og sjávarútveg og einmitt á Skagaströnd. Það er sem betur fer þingið, sem ræður staðnum, en ekki hv. þm. Str. einn, og gæti svo farið, að hann yrði að láta þar í minni pokann.

Ólafur Thors: Ég vil láta í ljós þann skilning, að í orðunum „á næsta ári“ felist það, að verði ekki hægt að koma verksmiðjunni upp í sumar, verði henni komið upp fyrir sildarvertið 1935, og hraðinn miðaður við það. Eftir þessar upplýsingar álit ég, að niður sé fallin aðalástæðan, sem mælir með því, að verksmiðjan yrði reist á Siglufirði, svo að fyrr beri að líta á alla aðra staði. Get ég í því efni vísað til ræðu minnar við 1. umr.

Mér er óhætt að segja það f. h. sjútvn., að með orðunum „á Norðurlandi“ á hún auðvitað við alla norðurströnd landsins, vestan Húnaflóa líka.

Við höfum átt tal við formenn tveggja skipstjórafélaga, og hölluðust þeir einkum að Reykjarfirði, en töldu jafnframt hagkvæmt að koma upp sildarsöltun á

Skagaströnd. Sjálfur teldi ég þó heppilegast að hafa hvorttveggja á sama stað. Ég verð, eins og hv. þm. A.-Húnv., að telja það skipta miklu máli, að góðar samgöngur séu við héruðin frá þeim stað, sem verksmiðjan verður reist á, og ennfremur hitt, að fleiri atvinnuskilyrði séu í grennd við staðinn en sildarbræðslan ein, og þau skilyrði eru óvíða betri en á Skagaströnd. Ég vil vekja athygli á þessu áður en endanlegt val fer fram á staðnum.

Út af tilmælum hv. þm. Seyðf. um, að nokkrum hluta fjárisins verði varið til sildarbræðsluverksmiðju á Seyðisfirði, verð ég að segja, að ég er engan veginn viss um, að slíka verksmiðju væri hægt að reka hallalaust, en hinsvegar vil ég styðja að því, að þeim mönnum, sem þar eiga hlut að máli, sé hjálpað eftir því sem föng eru á. Ég teldi réttara, að hann berðist fyrir þessu máli í Ed., þar sem margir menn kunnugir á Austfjörðum eiga sæti, svo að okkur gefist tími til að athuga þetta mál betur. Ég mun því líta á till. hans með velvilja, þótt ég vilji ekki binda hendur mínar fyrir fram. Ég tel fénu bezt varið á þann hátt að reisa verksmiðju við Húnaflóa, en vil þó hafa Seyðisfjörð í huga, ef eitthvað verður afgangs til verksmiðjubýggingar þar.

Tryggvi Þórhallsson: Ég get látið í ljós ánægju mína yfir þeim skilningi hv. þm. G.-K., að „á Norðurlandi“ tákni líka ströndina vestan Húnaflóa, og eins þær upplýsingar hans, að dómbærum mönnum þyki Reykjarfjörður álitlegur. Ég get fallið á, að athuga þurfi atvinnuskilyrði á landi kringum staðinn, sem valinn verður, en þau skilyrði eru einmitt alveg á næstu grösum á Ströndum. Í Trékyllisvík er mikið og ágætt land til ræktunar, og þar að auki ríkiseign að nokkru.

Jón Sigurðsson: Ég var ekki viðstaddur 1. umr. þessa máls. En nú þegar ég heyri, að aðallega er farið að ræða um, hvar verksmiðjan eigi að standa, og einn heldur fram Ströndum, annar Skagaströnd, þriðji Siglufirði o. s. frv., get ég ekki stillt mig um að benda á einn stað, sem ennþá hefir ekki verið nefndur, sem á eins mikinn rétt á sér og aðrir staðir,

nema fremur sé. Þessi staður er Sauðárkrókur við Skagafjörð. Skal ég því næst drepa í stuttu máli á þær ástæður, er mæla með þessum stað sem heppilegum fyrir sildarbræðslustöð. Á Skagafirði er mikið veitt af þeirri sild, sem aflast norðanlands, svo sem kunnugt er, og því venjulega stutt að fara með aflann til Sauðárkróks. Þá hefir það verið talið sumum stöðum til gildis í þessu sambandi, að þeir væru ríkiseign. Svo er og um Sauðárkrók — ríkið á alla kaupstaðarlóðina. Það þyrfti því ekki að kaupa land undir verksmiðjuna. Þá hefir verið talað um, að nauðsynlegt væri, að nægur kostur væri á ræktanlegu landi kringum verksmiðjuna og í sveitunum umhverfis, og að frjósöm og fjölbyggð héruð væru á næstu grösum, er gætu fullnægt þörfum fólksins, er þarna mundi safnast saman. Allt þetta hefir Sauðárkrók til að bera. Skagafjörður er svo sem kunnugt er eitt bezta landbúnaðarhérað landsins. En það, sem ekki skiptir minnstu máli í þessu sambandi og er sérstakt fyrir Sauðárkrók, er það, að Sauðárkrókur er eitt af fjölmennustu kaптúnunum landsins. Þar búa um 900 manns, sem hafa lítil lifsskilyrði, eins og nú hagar til. Ég ætla, að á síðasta þingi væri ákveðið að reisa sildarverksmiðju á Seyðisfirði, að talsverðu leyti til að bæta úr atvinnuleysi íbúanna, sem eru litlu fleiri en á Sauðárkróki. Það má líta á þessa hlið málsins. Ekki eingöngu, hvar útgerðarmenn telja sér haganlegast að hafa verksmiðjuna, heldur hitt, hve margir eiga að njóta hennar. Á þeim stöðum, sem nefndir hafa verið, svo sem Skagaströnd, Reykjarfirði, Ingólfssfirði o. s. frv., er nálega engin byggð. Þar yrði að byggja upp kaптún, en á Sauðárkróki er stórt kaптún fyrir, með fjölda fólks, sem vantar atvinnu. Ég hefi viljað benda á þetta, en býst hinsvegar við, að ég hefði látið þetta mál afskiptalaust, ef ekki hefði risið upp þessi deila um staðinn. Því að sjálfsögðu hlýtur ríkisstj. að láta rannsaka skilyrðin á Sauðárkróki ekki síður en annarsstaðar..

Bernharð Stefánsson: Ég held, að það sé nú komin hreppapólitik inn í þetta mál. Það var sagt um mig við 1. umr., að ég væri með hreppapólitik í málinu.

Ég vil nú ekki kannast við, að svo hafi verið, en hafi svo verið, er ég fús til að sleppa henni með öllu og get sætt mig við, að brtt. hv. þm. Borgf. verði samþ. með breytingum sjútvn. En ég vil láta samþ. brtt. hreint og beint, en ekki með neinum fyrirvara um Skagaströnd, Reykjarfjörð eða Sauðárkrók, heldur verði lögð áherzla á það, að fram fari óhlutdræg rannsókn á stöðum. Ég vil þess vegna skora á hv. þdm. að sýna málinu fulla velvild, eins og ég mun gera, og láta á þessu stigi málsins allar deilur um staðinn niður falla.

Að síðustu vil ég þó algerlega mótmæla þeim orðum, sem hv. þm. G.-K. lét falla nú síðast, af því að hann er sjútvnm. Hann lét svo um mælt, að það ætti að samþ. brtt. í þá átt, að allir aðrir staðir, sem nefndir hefðu verið, kæmu fyrir til greina en Siglufjörður. Þessu mótmæli ég harðlega, en ég geri það ekki sérstaklega af því, að ég beri svo mjög hag Siglufjarðar fyrir brjósti, heldur af þeirri ástæðu, að þar sem ætlað er til, að leitað verði eftir álit og úrskurði sildarútvegsmanna um, hvar verksmiðjan verði sett, þá á það að metast samkv. óhlutdrægri athugun, þannig, að miðað sé við hagsmuni útgerðarinnar, en ekkert við það, þó að hv. þm. A.-Húnv. þurfi að fá einhverju framgengt fyrir sitt kjörðæmi, sér til framdráttar hjá kjösendunum.

Jakob Möller: Ég vænti, að mér verði ekki brígzlað um það, að nein hreppapólitik ráði afstöðu minni í þessu máli, þó að ég segi um það nokkur orð. (BSt: Mætti ekki stinga upp á því að hafa sildarverksmiðjuna í Reykjavík?). En þegar svo er komið, að þeir hv. þdm., sem telja sig kjörna fulltrúa bændastéttarinnar, virðast vilja bera fyrir borð hagsmuni landbúnaðarins í þessu máli og haga framkvæmdum í því eingöngu eftir vilja útgerðarmanna og sjómanna, þá vil ég segja það, að mér finnst ekki vanþörf, að aðrir verði til þess að minna á hagsmuni landbúnaðarins. Og ef um tvo staði er að velja fyrir verksmiðjuna, sem útgerðarmenn má gilda einu um hvor tekinn verði, og annar staðurinn hefir það fram yfir, að upp frá honum liggja frjó-

söm landbúnaðarhéruð, þá finnst mér ekki áhorfsmál, að hann verði hiklaust fyrir valinu. Þess vegna furðar mig sérstaklega á því, að hv. þm. Str. skuli athugunarlaust vilja láta reisa verksmiðjuna á Út-Ströndum, þar sem vitað er, að landbúnaður er sáralitill og engar líkur til, að hann geti haft verulegt gagn af verksmiðjunni þar. Hv. þm. Str. sagði að visu, að upp af sumum fjörðunum væru allfrjósamar sveitir. En það er í sjálfu sér kannske aukaatriði, að skapa þeim mönnum, sem vinna í landi við bræðslustöðina, aðstöðu til þess að fá land til ræktunar. Þó að þeirri þörf væri hægt að fullnægja á Ströndum, sem vafasamt verður að telja, þá er annað atriði, sem er miklu þýðingarmeira og snertir hag landbúnaðarins miklu meira. Eða dettur hv. þm. Str. það í hug, að sá lítillfjörlegi landbúnaður, sem þrífist getur þar við fjarðabotnana, geti fullnægt þörfum þess fjölda, sem á skipunum er? Það kemur vitanlega ekki til nokkurra mála. Ef til þess kemur, að verksmiðjan verði reist annarsstaðar en á Siglufirði, þá á hún að vera þar, sem hún kemur landbúnaðinum að mestum notum, jafnframt því, sem hentugast er fyrir útgerðina. Og ég er ekki í nokkrum vafa um, að Skagaströnd er langbezti staðurinn með tilliti til hvorstveggja. Það liggur nú fyrir, að þar verði gerðar hafnarbætur, og skilst mér, að það sé almennt viðurkennt nauðsyn, að því verði hraðað sem mest. Og ef ástæður leyfa, þá er ekkert spursmál um, að heppilegast verður að sameina þessar framkvæmdir. Ég vil ennfremur benda á, að það eru ekki eingöngu sveitirnar upp frá Húnaflóa, sem geta notið góðs af verksmiðju á Skagaströnd, heldur líka landbúnaðarsveitir við Skagafjörð, einkum að vestan, þó það komi þeim ekki að eins miklu gagni og ef hún hefði verið sett á Sauðárkrók eða Hofsós. En þá yrði verksmiðjan hinsvegar of nálægt Siglufirði. Og í þessu sambandi vil ég benda á, að það er nú unnið af miklu kappi að því, að gerður verði akvegur úr Fljótum til Siglufjarðar — yfir Siglufjarðarskarð, og má gera ráð fyrir, að sú vegagerð, þó að hún sé mjög miklum örðugleikum bundin, komist í framkvæmd. En ef hún kemst

í framkvæmd, þá er það eingöngu vegna landbúnaðarins í Skagafirðinum, sem þarf að koma afurðum sínum á Siglufjarðarmarkaðinn. Með hliðsjón af þessu er sú nauðsyn enn augljósari, að hin nýja sildarbræðslustöð verði reist austanvert við Húnaflóa, einmitt vegna hinna ágætu landbúnaðarsveita, sem liggja þar að.

Ég vil taka undir það með hv. þm. A.-Húnv., að ég tel það afarhæpið, að orðalag brtt. á þskj. 63 geti átt við Strandir, vestanvert við Húnaflóa. Það hefir aldrei verið talið, að Strandir tilheyrðu Norðurlandi, heldur Vesturlandi. Að visu var þess getið í framsögu fyrir brtt., að Strandir ættu einnig að koma til athugunar við val á stað fyrir sildarverksmiðjuna, en ég tel það mjög hæpið samkv. orðalagi till., að leggja þann skilning í hana, þar sem sagt er, að verksmiðjan skuli reist á Norðurlandi.

Frsm. (Finnur Jónsson): Ég finn ástæðu til að taka það greinilega fram út af ummælum í ræðum einstakra þdm., að þegar sjútn. orðaði frvgr. þannig, að verksmiðjan skyldi reist á Norðurlandi, þá átti hún einnig við strandlengjuna vestanvert við Húnaflóa.

Í dag átti sjútn. tal við formenn skipstjórafélaganna í Reykjavík og Hafnarfirði, og gáfu þeir n. þær bendingar, að erfitt væri að rata í þoku inn á Ingólfsfjörð, af því að við innsiglinguna þyrfti að taka fimm stefnubreytingar. En við innsiglingu á Reykjarfjörð og Siglufjörð væru ekki nema tvær stefnubreytingar. Ingólfsfjörður getur því tæplega komið til greina. Þegar athugaður er uppdráttur að höfninni á Skagaströnd, kemur það í ljós, að þó að byrjað verði á hafnargerð á Skagaströnd næsta sumar, þá sýnir uppdrátturinn það og sannar, að það er ekki hægt að reisa þar sildarbræðslustöð, jafnvel þó að hafnargarður sé byggður út í eyjuna. Því að eftir upplýsingum frá vitamálastjóra er ekki nema 2—3 metra dýpi í höfninni, og það er vitanlega allt of lítið fyrir venjuleg sildarskip. Að visu er þar sandbotn, en höfnin er misdjúp og víða steinnybbur í botni, sem þarf að sprengja. — Þrátt fyrir það, þó að Skagaströnd verði að ýmsu leyti að

teljast ákjósanlegasti staðurinn fyrir sildarverksmiðjuna, að Siglufirði frátöldum, vegna legu og afstöðu til sildveiðistöðvanna, þá virðist mér, að það geti ekki komið til mála að reisa hana þar að svo stöddu, nema hafnarmannvirkin verði fullgerð hið fyrsta.

Nú þurfa hv. þdm. að gera sér ljóst, hvort á þeim stað, þar sem verksmiðjan verður reist, skuli eingöngu gert ráð fyrir bræðslu eða að sildarsöltun fari þar einnig fram. Ef þar verður aðeins rekin sildarbræðsla, þá verður mjög litil þörf fyrir uppland í sambandi við verksmiðjuna; en sé gert ráð fyrir, að sildarsöltun komi jafnfram til greina, sem æskilegast væri, þá er miklu meiri þörf fyrir landrými, og þó einkum fyrir góðar samgöngur. Ég vil beina því til hv. þdm. til athugunar, hvernig á því stendur, að mestallur sildarútvegur og sérstaklega sildarsöltun hefir safnast saman á Siglufirði. Það er af því, að þar er miðstöð allra sildveiða fyrir Norðurlandi. Þangað safnast kaupendur að sildinni, af því að þeir vita, að þar geta þeir valið úr þá sild, sem er hæfust til söltunar. Ég skal geta þess, að á söltunarstöðvum við Eyjafjörð, þar sem eru góð skilyrði að því er snertir hafnir og landrými, er víða farið að leggja niður sildarsöltun, af því að þar eru engir kaupendur að sildinni um leið og hún er söltuð, en þeir eru aðallega á Siglufirði.

Ef hv. þdm. ætlast til þess, að með stofnun sildarverksmiðjunnar sé aðeins hugsað um bræðslu, án þess að nokkur sildarsöltun fari þar fram á sama stað, þá er það vitanlegt, að Reykjarfjörður er sá staðurinn, þar sem fljótlegast er að koma verksmiðjunni upp — að frátöldum Siglufirði. En ef á að bíða með sildarverksmiðjuna þangað til búið er að byggja höfn á Skagaströnd, þá er ég hræddur um, að málinu verði slegið á frest um óákveðinn tíma. Hinsvegar skal ég segja hv. þm. A.-Húnv. það til huggunar, að þegar búið verður að gera fullkomnar hafnarbætur á Skagaströnd, þá koma þar fljótlega bryggjur til sildarsöltunar og sildarbræðsluverksmiðja. Nú er það svo, að frá Reykjavík ganga ekki nema 5—6 togarar á sildveiðar um vertíðina. Hinir togararnir eru ónotaðir. Það

eru því nægilega mörg skip í landinu til sildveiða, þó að sildarverksmiðjunum verði fjölgað frá því, sem nú er.

Ég þykist nú hafa fært fullkomin rök fyrir því, að það eigi að reisa sildarverksmiðjuna á næsta sumri, ef það er mögulegt. En hinsvegar hefir stj. heimildina áfram, sé þess enginn kostur.

Út af því, sem kom fram í ræðu hv. 1. þm. Eyf., hvernig skilja heri þau fyrir-mæli í brtt., að stj. fari eftir upplýsingum og till. frá sildarútgerðarmönnum um val á staðnum, vil ég taka það fram, að ég skil þetta svo, að fyrir stj. sé ekki um annað að ræða en að ákveða þann stað, sem meiri hl. sildarútgerðarmanna álitur heppilegastan. En þeir hljóta að skera úr því með atkvgr.

Ég vil svo að lokum mæla hið bezta með því, að brtt. hv. þm. Borgf. verði samþ., með brtt. hv. sjútn.

Bergur Jónsson [óyfirl.]: Hv. þm. A.-Húnv. mótmælti þeim skilningi sjútn., að það heri að telja Strandir með Norðurlandi; og hv. 1. þm. Reykv. tók í sama strenginn. Þess vegna sé ég ástæðu til þess sem form. n. að taka það skýrt fram, að í allri meðferð málsins hefir sjútn. talað um, að allar hafnir beggja megin við Húnaflóa gætu komið til athugunar, þegar ákveðinn yrði staður fyrir verksmiðjuna. N. var svo ákveðin í því að leggja þennan skilning í orðalag till., að ef hún sæi nokkra hættu á því, að þetta yrði ekki framkvæmt þannig, og ef stj. tæki ekki fullt tillit til till. útgerðarmanna, nema þær beindust eingöngu að hafnarstað í Norðlendingafjörðungi, þá var n. ráðin í að breyta orðalagi till. þannig, að Vestfirðir yrðu teknir með. Hv. frsm. tók það beinlínis fram í sinni síðustu ræðu, að stj. ætti að velja þann stað fyrir verksmiðjuna, sem meiri hl. útgerðarmanna teldi heppilegastan; stj. ætti því bara að vinna úr till. þeirra. Ég álit, að stj. eigi að byggja ákvörðun sína á nákvæmum athugunum og samanburði á hinum ýmsu stöðum, án þess að líta á það eitt, hvort 10 útgerðarmenn mæla með einum stað, en aðeins 5 með hinum t. d. Með þannig lagaðri afgreiðslu á málinu verður helzt reynt að komast hjá hreppapólitík. Annars var það hv. þm.

Str., sem leiddi hana inn í þessar umr. með fyrirspurn til sjútnv. um hina landfræðilegu athugun á því, hvar Strandir væru taldar samkv. þessari till. Hann er nú búinn að fá svar við því. En ef það verður misskilið, þá er réttara að ákveða nánar takmörk Norðurlands og binda heimildina þá við svæðið frá Langanesi að Horni.

Þá var það hv. þm. A.-Húnv., sem fór að tala um Skagaströnd í sambandi við þetta mál. En hafnargerð á Skagaströnd lá hér alls ekki fyrir; það var eingöngu verið að tala um, hvernig bezt yrði bætt úr bráðri þörf fyrir sildarbræðsluverksmiðju á Norðurlandi. Hafnarmálið á Skagaströnd kemur því í raun og veru ekkert við. Nauðsyn sildarbræðsluverksmiðjunnar er svo brýn, að það má ekki binda afgreiðslu þess máls við Skagastrandarmálið, sem er svo vafasamt, hvenær verði leyst. Sjútnv. áleit heppilegast að afgr. sildarverksmiðjumálið þannig, að hún bindi sig ekki við neinn ákveðinn stað fyrir verksmiðjuna, og með því vildi hún sýna óhlutdrægni. En af ýmsum einstökum þdm. er gengið svo langt í því efni, að hv. 2. þm. Skagf. er farinn að benda á Sauðárkrók eða Hofsó. Ég get þá engu síður búizt við, að hv. þm. S.-Þ. rísi úr sæti sínu og fari að mæla með Húsavík, sem að sjálfsögðu hefir eins stórt uppland. (HG: Hvernig er Patreksfjörður?). Hann er náttúrulega ágætur og mætti einnig koma til greina. En sjútnv. hefir viljað forðast alla hreppapólitik í þessu máli og ekki viljað ákveða um staðinn, heldur að leitað yrði fyrst ýtarlegra upplýsinga og stj. falið að vinna úr till. útgerðarmanna, sem hafa mesta reynslu í þessum efnum, og velja staðinn samkv. niðurstöðu þeirra.

Hv. 1. þm. Reykv. réðst að hv. þm. Str. og kvaðst sakna þess mjög, að hann sem bændafulltrúi skyldi ekki vilja reisa verksmiðjuna þar, sem landbúnaðurinn hefði hennar mest not. En ég vil nú segja það, að ég saknaði þess ekkert. Þó að það gæti auðvitað verið gott, að verksmiðjan hafi góð sambönd við landbúnaðarhérað, þá er það vitanlegt, að ef bændur yrðu spurðir ráða um það, hvar verksmiðjan ætti að vera, þá vildu allir hafa hana í sínu héraði. Skagfirðingar mundu

benda á Sauðárkrók, Húnvetningar á Skagaströnd, Strandamenn á ýmsa staði á Ströndum o. s. frv., enda veit ég ekki betur en að í Strandasýslu sé framleitt nægilega mikið af landbúnaðarafurðum til þess að fullnægja eftirspurn þeirra manna, sem vinna við eina sildarverksmiðju og á þeim veiðiskipum, sem leggja þar upp aflann. En það verður að velja sildarverksmiðjunni stað með fullu tilliti til hagsmuna útgerðarinnar sjálfar, og ekki hagsmuna einstakra landbúnaðarhéraða.

Ingólfur Bjarnarson: Ég hefi nú um stund hlustað á þessar miklu kappræður ýmsra hv. þm. um það, hvar hinni fyrirhuguðu sildarverksmiðju yrði haganlegast fyrir komið. Og ég get ekki annað en undrast það, að sá staður hefir ekki verið nefndur, sem að mínum dómi er álitlegastur og sjálfsagðastur, en það er Húsavík. Hv. þm. Barð. taldi að visu líklegt, að ég mundi benda á þann stað. Og úr því að svo margir staðir hafa nú verið til nefndir, þá get ég varla setið hjá umr. lengur án þess að benda hv. þd. á, að þarna er mjög heppilegur staður, sem hefir alla þá kosti og þau skilyrði, er nauðsynleg eru til verksmiðjurekstrar, nema höfnina. En eins og hv. þdm. er kunnugt, þá er nú verið að bæta höfnina á Húsavík og byggja þar hafskipabryggju, sem er komin nokkuð á leið. Samkv. upplýsingum, sem ég hefi nýlega fengið frá oddvita sýslunefndar S.-Þ., liggur það ljóst fyrir, að eftir næsta sumar verður bryggjubyggingunni svo langt komið, að þá verður orðin sæmileg aðstaða þar á höfninni fyrir sildveiðaskip. Ég get ekki lagt fram full skilríki fyrir þessu nú þegar, en það munu vera á leiðinni í pósti skjöl, sem gefa fullkomnar bendingar um, að þessu verki verði svo langt komið á næsta sumri, að sildveiðiskip hafi þá góða aðstöðu til að leggja þar upp afla sinn.

Húsavík er einmitt sérstaklega álitlegur staður fyrir sildarbræðslustöð og heppilegur fyrir margra hluta sakir. Má í því efni fyrst og fremst benda á legu staðarins, bæði að því er snertir sambönd við viðáttumiklar landkostasveitir í héraðinu, og ekki sízt gagnvart sildarmið-

unum. Það er ótvírætt, að frá Húsavík er mjög hentugt að stunda sildveiðar. Vil ég í því efni skirskota til ræðu, sem hv. fyrrv. þm. N.-Ísf. flutti á síðasta þingi, þar sem hann taldi, að Húsavík væri ákjósanlegasta sildarútvegstöð næst Siglufirði. Á þetta vildi ég benda. Hinsvegar skal ég jata, að ég tel allar þessar ræður, sem fluttar hafa verið um málið, fremur lítils virði. En þar sem ætlað er til, að sildarútvegsmenn sendi till. sínar til stj. og kveði svo að segja upp úrslitadóm um það, hvar verksmiðjan á að standa, þá vænti ég, að sá dómstóll útgerðarmanna falli Húsavík í vil, og treysti því, að sá ágæti staður verði tilnefndur. En stj. á að fara eftir úrskurði útgerðarmanna í því efni.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég vildi aðeins undirstrika það enn einu sinni, sérstaklega út af orðum hv. frsm., að ég tel það með öllu útilokað, að verksmiðjan verði fullgerð fyrir 1. júlí næstk. Mér skilst, að hann muni enn vera á þeirri skoðun, að hægt sé að byggja hana fyrir þann tíma, en það er algerlega útilokað og þýðir ekkert að ræða um þann möguleika. Það fyrsta, sem verður að byrja á til undirbúnings þessu máli, er að útvega álit útgerðarmanna og síðan að útvega lán til að reisa verksmiðjuna, og veit enginn, hvað langan tíma það tekur. Þar næst verður að leita útboða um byggingu verksmiðjunnar, og hvað fljótt sem það gengi, er útilokað, að hún verði komin upp fyrir næstu sildarvertíð.

Að því er snertir till. útgerðarmanna, þá skilst mér, að stj. verði að taka talsvert tillit til þeirra. En eftir þeim umr., sem hér hafa farið fram, þá litur sannarlega ekki út fyrir, að erfitt verði að fá stað handa þessari verksmiðju.

Út af umr. þeim, sem orðið hafa um vesturströnd Húnaflóa, vil ég taka fram, að mér finnst eðlilegast að skilja frv. svo, að einnig sé átt við hana. Enda verður að taka það gilt, þegar n. sú, sem flytur málið, lýsir því yfir, að þannig beri að skilja orðalag frv. Ég vona, að nú verði ekki fleiri staðir tilnefndir; þó sé ég, að hv. þm. Ak. hefir nú kvatt sér hljóðs, og stingur hann sennilega upp á Akureyri.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

Tryggvi Þórhallsson: Ég vildi aðeins segja örfá orð út af ræðu hv. 1. þm. Reykv. Hann gat þess, að ég hefði út af lífinu viljað setja þessa sildarbræðsluverksmiðju á Norður-Strandir. Þetta er mesti misskilningur. Ég tók einungis þátt í þessum umr. til þess að fá útskýringu á orðalagi frv. Nú eru komnar fram yfirlýsingar bæði frá meiri hl. n. og hæstv. ráðh., þess efnis, að þarna sé einnig átt við Strandir. Ég geri mig ánægðan með það. Ég hefi alls ekki krafizt þess, að verksmiðjan verði sett þarna niður, heldur aðeins farið fram á það, að þessir staðir kæmu einnig til athugunar við rannsókn ríkisstj., og bent á kosti þeirra.

Jón Pálmason: Hv. frsm. tók það fram, að ekki kæmi til mála að setja verksmiðjuna niður á Skagaströnd, nema hafnarmannvirki þar væru fullgerð. Þessi mannvirki eru bráðnauðsynleg. Og ég sé enga ástæðu til þess að setja ekki verksmiðjuna á bezta staðinn, þótt það kosti það, að lokið sé við hafnarmannvirki, sem hvort sem er þarf að ljúka við á næstunni. — Þá hafa nokkrir hv. þm. haldið því fram, að þar sem frv. þetta talaði um Norðurland, þá ætti það líka við Strandir. Það er auðvitað hægt að segja, að með orðum frv. sé meint eitt-hvað allt annað en þar stendur. Með Norðurlandi er í okkar máli aðeins átt við Norðlendingafjórðung. Hv. þm. og hæstv. ráðh. geta gjarnan sagt það fyrir mér, að t. d. Hesteyri sé á Norðurlandi, en það rekur sig algerlega á allar íslenskar málvenjur. — Hv. þm. Barð. sagði, að þetta mál kæmi ekkert Skagastrandarmálinu við. Ég vil mótmæla þessu eindregið, þar sem öllum ætti að vera ljóst, að ákjósanlegri staður fyrir verksmiðjuna er vandfundinn. — Ég skal þá ekki hafa þessi orð mín fleiri, og þar eð mér skildist á hv. sjútn., að hún vildi flýta þessu máli, skal ég ekki gera till. mína um frestun umr. að neinu kappsmáli.

Guðbrandur Ísberg: Það sýnir áhuga manna á þessu máli, að nú hefir vist helmingur hv. þdm. tekið til máls í því. Allir eru sammála um það, að framkvæmdar sé þörf, en deilurnar snúast um

það, hvar verksmiðjan eigi að vera. Ég vil nú benda á enn einn stað, sem ég tel líklegt, að menn geti orðið sammála um, að sé sá allra hentugasti. Þessi staður er Akureyri. Ég vil benda á það, að sildar-söltunarstöðvunum á Akureyri er bráð-nauðsynlegt að hafa aðgang að bræðslu. Í þessu sambandi er að vísu rétt að taka fram, að undanfarin ár hefir erlend sild-arbræðsluverksmiðja starfað á Krossa-nesi, og hefir hún að mestu fullnægt þörf söltunarstöðvanna á Akureyri og við innanverðan Eyjafjörð. Fram að síðasta ári mun þessi verksmiðja að mestu leyti hafa keypt sild af islenzkum skipum, eða 85% allrar sildar, er þar var tekin, að-eins 15% af erlendum skipum. Nú er þessu gerbreytt. Í skjóli norska samn-ingsins kaupir verksmiðjan nú yfir 50% sildar þeirrar, er hún vinnur úr, af erlendum skipum. Þetta er alvarlegt atriði fyrir söltunarstöðvarnar á Eyjafirði, og ég vona, að ekki verði langt þar til heim-ild Krossanesverksmiðjunnar til sildar-kaupa verði afnumin með því að segja upp norska samningnum. Í trausti þess hefi ég ekki fyrr tekið til máls í þessu verksmiðjumáli. Ég gat þó ekki látið hjá líða að benda á þá brýnu nauðsyn, sem er á slíkri verksmiðju á Akureyri, og vænti, að hæstv. ríkisstj. taki einnig tillit til þessa staðar, þegar að valinu kemur.

Bernharð Stefánsson: Ég hefi haldið því fram, að það, sem ætti að ráða stað verksmiðjunnar, væri þörf atvinnuvegar-ins sjálfs, og ekkert annað. En umr. um staðinn halda stöðugt áfram, og í þeim er komið fram með ýmsar aðrar ástæður en þessa, sem ég nú nefndi. Ein ástæðan er sú, að taka þurfi tillit til landbúnað-arins, þeirra bænda, sem komi til með að selja verkamönnum verksmiðjunnar afurðir sínar. — Ef ætti að taka slíkar á-stæður til greina, þá vil ég benda á það, af því að Siglufjörður hefir nokkrum sinnum verið nefndur í þessu sambandi, að slík aðstaða er ekki slæm þar. Eftir stuttan tíma má búast við, að svo að segja öll Skagafjarðarsýsla verði upp-land Siglufjarðar. En eigi að taka þessa ástæðu gilda, þá finnst mér óneitanlega, að hv. þm. Ak. hafi mest til síns máls. Eigi að miða við allt annað en þarfir at-

vinnuvegarins sjálfs, því þá ekki að setja verksmiðjuna niður í höfuðstað Norður-lands, Akureyri? Aðstaða bænda til þess að selja verkafólkinu afurðir sínar væri hvergi betri. — En fyrst hér hafa verið nefndir staðir svo sem Húsavík, Skaga-strönd, Sauðárkrókur og Blönduós, vildi ég benda á það, að fleiri staðir við Eyja-fjörð en Akureyri gætu komið til mála; ég skal nefna Hrísey, Dalvík, Svalbarðs-eyri, Árskógsströnd. — En sannleikurinn er sá, að þessar umr. hér eru að meira eða minna leyti á röngum grundvelli byggðar. Það er ekki hér, sem á að af-gera nokkuð um staðinn, heldur á að fara fram óhlutdræg rannsókn, með hag sild-arútvegsins eins fyrir augum, og fyrir því verðum við að beygja okkur.

Jakob Möller: Ég skal ekki tefja tím-ann um of, en ummæli hv. þm. Barð. gerðu það að verkum, að ég stóð upp. Hv. 1. þm. Eyf. áréttaði þessi ummæli í síð-ustu ræðu sinni, með því að segja: „Ef á að miða við eitthvað allt annað en þarfir útvegarins, þá“ — o. s. frv. Ég skil það ekki, hvernig þessir hv. þm. fara að því, að fá það út úr umr., að það eigi að miða við eitthvað allt annað. Allir þm. sem talað hafa, munu vera sammála till. hv. þm. Borgf. En hitt hefir líka verið umræðuefni, hvort ætti að taka tillit til fleira, t. d. hvort hagkvæmara væri fyrir hinn aðalatvinnuveg landsmanna, að sild-arbræðsluverksmiðjan yrði sett t. d. á Skagaströnd eða við einhvern útkjálka-fjörðinn á Ströndum. Útveginn má einu gilda, en fyrir hagsmuni bænda er þar á stórmikill munur. Það er hreint og beint furðulegt, að hv. þm. Barð., hv. 1. þm. Eyf. og hv. þm. Str., sem fyrst og fremst telja sig bændafulltrúa, skuli vilja bera hagsmuni bænda svona algerlega fyrir borð, og ekki fara eftir neinu öðru en því, sem útgerðarmenn leggja til. Hins-vegar er ég sannfærður um það, að hver einasti útgerðarmaður í landinu telur það alveg sjálfsagt, að tekið sé líka tillit til landbúnaðarins. En mér virðist svo, sem hv. þm. Barð. og hv. þm. Str. séu að lýsa hér yfir nýrri stefnu Framsfl., sem sé þeirri, að nú skuli ekki lengur barizt fyr-ir bændahagsmunum, og það ekki einu sinni í orði kveðnu.

Í sambandi við ummæli hæstv. dómsmrh. vil ég láta þess getið, að ég tel Strandir ekkert frekar vera á Norðurlandi fyrir það, að meiri hl. n. lýsi því yfir, að í þessu sambandi beri að lita svo á. Það minnir mig á það, sem kom fram í till. hér á þingi á árunum, að „í þessu sambandi næði Faxaflói að Þjórsárósum“! Ég hefi það fyrir satt, að dómari mundi aldrei dæma eftir útskýringu á l., sem fram koma í umr. um málið, heldur eftir lagabókstafnum einum. Og því álit ég, að samkv. þessu frv. sé hæstv. stj. bundin við Norðurland, og ekkert annað.

Bernharð Stefánsson: Það er sannarlega gleðilegt, að hv. 1. þm. Reykv. skuli vera orðinn svona mikill bændavinur. Ég vil halda því fram, að það séu engir hagsmunir bænda fyrir borð bornir, þótt hagsmunir útvegsins séu látnir ráða í þessu máli. Hvort sem verksmiðjan verður reist á þessum staðnum eða hinum af þeim, sem nefndir hafa verið, þá hafa bændur sömu hagsmuni af því að selja verkamönnum afurðir sínar. Spurningin er sú, hvort það eigi að vera skagfirzkir, húnvetniskir, eyfirzkir eða þingeyskir bændur, sem hagnaðarins njóta. Ég vil endurtaka það, að það eru fyrst og fremst hagsmunir atvinnuvegarins sjálfs, sem eiga að ráða stað verksmiðjunnar, en ekki togstreita um hagnað bænda í hinum einstöku sýslum í sambandi við rekstur hennar.

Thor Thors: Ég stend ekki upp til þess að halda því fram, að verksmiðjan mundi hezt sett á Snæfellsnesi. En ég stóð upp út af ummælum hv. 1. þm. Reykv. Hann hélt því fram, að það væri föst og algild málvenja, að með Norðurlandi væri átt við Norðlendingafjórðung. Ég vil þó benda á það, að í siglingamáli þýðir Norðurland alla norðurströndina; t. d. er það regla um vátryggingar, að greiða skuli hærri iðgjald fyrir skip, sem sigla fyrir Norðurlandi að vetrarlagi, og það þótt aðeins sé farið fyrir Horn. — Hinsvegar er ég alveg sammála hv. 1. þm. Reykv. um það, að sjálfsagt er að taka tillit til beggja aðalatvinnuvega landsmanna í þessu máli. En þar sem atkvgr. útgerðarmanna á að skera úr um stað-

inn, þá tel ég óeðlilegt að útiloka nokkurn stað á svæðinu frá slíkri atkvgr. En fyrst ég tók til máls, vil ég nota tækifærið til þess að benda á þann nýja anda, sem kominn er inn í þingsalinn með þessum umr. Hér koma fram „bændafulltrúarnir“ hver um annan þveran og lýsa því, hve æskilegt það væri, ef sjávarútvegurinn teygði arma sína inn í héruð þeirra. Þetta er gleðilegur vottur um skilningsauka meðal framsóknarmanna hvað þessi mál snertir. Ég veit ekki betur en að þeir hafi stöðugt haldið því fram, bæði í blöðum og á stjórnmalafundum, að ekkert væri landbúnaðinum hættulegra en mök við sjávarútveginn. Ég vona, að þessi nýi skilningur komi víðar fram en hér í þingsalnum og verði boðaður óbreyttu liðsmönnunum í blaðakosti flokksins og á opinberum stjórnmalafundum. — Ég tel mig jöfnum höndum fulltrúa bænda og sjómanna í kjörðæmi mínu, og ég vona, að sá skilningur fari að verða almennari en hingað til meðal hv. þm., að atvinnulíf þjóðarinnar verður aldrei heilbrigt nema á grundvelli víðtæks samstarfs allra atvinnuvega og stétta landsins.

Bergur Jónsson [óyfirl.]: Ræða hv. 1. þm. Reykv. var annaðhvort visvitandi útúrsnúningur eða alger misskilningur á ræðum okkar þriggja framsóknarmanna. Hann talaði um það, að við værum að bera hagsmuni bænda fyrir borð. Hér er ekki um neitt slíkt að ræða. Honum þýðir ekki að vera að bera bændurna fyrir sig í þessu máli. Það eru ekki þeir, sem eiga að greiða atkv. um stað verksmiðjunnar. Það er hárrétt hjá hv. 1. þm. Eyf., að það skiptir engu máli, hvort það verða eyfirzkir, skagfirzkir eða þingeyskir bændur, sem hafa hagnað af því að selja afurðir til verksmiðjufélksins. Þm. þessara sýslna halda auðvitað sínum bændum fram, en frá almennu sjónarmiði kemur það málinu ekkert við. — Það er rétt hjá hv. 1. þm. Reykv., að hvaða útgerðarmaður sem væri mundi taka tillit til þess, hvernig uppland sá staður hefði, sem verksmiðjan yrði sett niður á. En auðvitað velja þeir staðinn með það fyrir augum fyrst og fremst, að hann liggi sem heppilegast fyrir sildveið-

unum. Mér er sem sagt alveg óskiljanlegt, á hvern hátt við séum að ganga á móti hagsmunum bænda með afstöðu okkar í þessu máli. Og ég vil skora á hv. 1. þm. Reykv. að sýna það, að hann sé meiri bændavinur en við, með því að bera fram viðbótartill. við brtt. hv. þm. Borgf., þess efnis, að einnig skuli fara fram atkvgr. meðal bænda á Norðurlandi um það, hvar verksmiðjan eigi að standa. Þetta væri auðvitað tóm fjarstæða. Við höfum haldið því fram, að það ætti að spyrja þá menn ráða í þessu máli, sem reynslu og þekkingu hafa á því, sem hér um ræðir. Við viljum losna við alla hreppapólitík úr þessari atkvgr. — Ég vil benda á það, að ég álit mig alls ekki eingöngu bændafulltrúa. Í mínu kjördæmi eru auk bænda sjómenn, verkamenn, útgerðarmenn o. fl. Ég tel mig alveg jafnt fulltrúa allra þessara stétta. En það eru þeir hv. þm. A.-Húnv. og hv. 2. þm. Skagf., sem hafa verið að reyna að veiða sér kjósendafylgi með því að látast koma fram sem hreinir bændafulltrúar í þessu máli. — En ég vil halda því fastlega fram, að þetta er fyrst og fremst sjávarútvegsmál, og meðferð þess á að fara eftir því. — Út af þessum ágreiningi um málvenjur vil ég spyrja hv. 1. þm. Reykv., hvort hann telji Húnaflóa fyrir norðan eða vestan, og hvort sildarbræðsluverksmiðja, sem stæði við höfn við Húnaflóa, sé fyrir norðan eða vestan.

Jakob Möller: Ég get sagt hv. þm. Snæf. það, að ef sildarbræðslustöðin verður reist vestan Húnaflóa, þá er hún á Vesturlandi, en ekki á Norðurlandi. Í frv. er talað um sildarbræðslustöð á Norðurlandi, svo að ekki koma til tals hafnir vestan megin á Húnaflóa. Ég held því fram, að Strandasýslan sé ekki á Norðurlandi. Hv. þm. Snæf. er kominn út á sjó, þegar hann er að tala um Strandir í sambandi við siglingar, en frumvarpið talar um Norðurland, en ekki „Norðursjó“!

Það hefir slæðzt óvart inn í höfuðið á hv. þm. Barð., að fram ætti að fara atkvgr. meðal bænda um það, hvar sildarbræðslustöðin ætti að standa, en á slíkri meinloku hefir víst hv. þm. Barð. einka-

rétt. Það hefir víst enginn látið sér detta í hug nema hann.

Jóhann Jósefsson: Ég finn sérstaka ástæðu til þess að lýsa því yfir f. h. sjútvn., að hún ætlaðist ekki til með þessu orðalagi að útiloka hafnir vestanmegin Húnaflóa. Getur því n. vafalaust fallið á orðabreyt. í frv. til þess að taka af öll tvímæli, svo að stj. geti fallið á að setja sildarbræðsluna þar, ef það skyldi koma í ljós, að þar væru heppilegir staðir.

Ég vil vekja athygli hæstv. stj. á því, að meiningin með þessu frv. var einungis sú, að bæta úr þeirri miklu þörf, sem fyrir hendi er, og auka möguleikana á sölu sildar fyrir sildveiðiskipin. Við höfum séð það í sumar, að vísa varð frá mörgum skipum á Siglufirði, vegna þess að þar barst svo mikil sild á land. Þessu er því nauðsynlegt að kippa í lag með því að reisa einhversstaðar á þessu svæði nýja bræðslustöð.

Eftir að hafa heyrt þær umr., sem hér hafa fram farið og allar hafa snúist um hreppapólitík hv. þdm., er ég enn sannfærðari en áður um það, að rétt væri að fallast á till. hv. þm. Borgf. um að skjóta því til útgerðarmanna sjálfra, hvar reisa skuli stöðina. Ég er sjálfur ekki í nokkrum vafa um það, hvernig sú atkvgr. muni fara, og byggji ég það á viðtali mínu við útgerðarmenn um þessi mál. En þá er mér líka enn annara um, að ekki verði orðaleikur til þess að hindra, að hægt sé að velja beztu og hagkvæmustu höfnina, hvort sem hún liggur austan eða vestanmegin Húnaflóa.

Það er eindregin ósk allra í sjútvn., að hæstv. stj. vinni að framgangi þessa máls með þeim hraða, sem mögulegur er. Það er hinsvegar ekki hægt að gera kröfur til þess, að verksmiðjunni verði komið upp fyrir næstu vertíð, en aftur á móti fyrir vertíðina 1935.

Vænti ég þess, að sá andi, sem hér hefir gert vart við sig og birzt hefir í togstreitu um staðinn, verði ekki látinn hindra framkvæmdir, heldur verði farið eftir tillögum þeirra manna, sem mesta hafa reynsluna og mest eiga í húfi, þegar að því kemur, að staðurinn verður ákveðinn.

Ég mun leyfa mér að bera fram skrif-

lega brtt. við frv., til þess að útiloka allan misskilning.

Ólafur Thors: Ég vil aðeins skýra frá því, að sjútvn. ætlar að bera fram skrifl. brtt. við 1. gr. frv., svo að orðalagið geti ekki valdið misskilningi. Vænti ég þess, að hægt verði að orða greinina svo, að allir geti á það fallið og enginn ágreiningur þurfi að verða um skilning á orðalaginu. Þess vegna vildi ég mælast til þess við hæstv. forseta, að hann vildi fresta þessari umr., svo að okkur gefist tómt til þess að orða till.

Umr. frestað um stund, en var fram haldið síðar á sama fundi. Kom þá fram skrifl. brtt. frá sjútvn. (sjá þskj. 96, 1). — Afbrigði leyfð og samp. með 21 shlj. atkv.

ATKVGR.

Brtt. 96,1 samp. með 21 shlj. atkv.

— 63,1, svo breytt, samp. með 22 shlj. atkv.

— 96,2 samp. með 21:1 atkv.

— 63,2, svo breytt, samp. með 19 shlj. atkv.

Fr., svo breytt, samp. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 15. fundi í Ed., 21. nóv., var frv. útbýtt eins og það var samp. við 3. umr. í Nd. (A. 97).

Á 16. fundi í Ed., 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samp. með 13 shlj. atkv.

Björn Kristjánsson: Ég fellst á það, að nauðsynlegt sé fyrir sildarútveginn, að nýrri verksmiðju sé bætt við á Norðurlandi. Það kemur oft fyrir, að sildveiðiskipin verða að biða dögum saman eftir afgreiðslu, og jafnvel þurft að kasta aflanum í sjóinn, þar eð sildin hefir verið orðin ónýt, þegar að þeim kom. — Enda mun enginn ágreiningur hafa orðið um þetta atriði í hv. Nd. En í þeirri hv. d. komu fram ýmsar uppástungur um það, hvar fyrirhugaða verksmiðju ætti að reisa. Ég vildi taka það fram nú þegar

við 1. umr., að sá staður, sem ég tel sjálf-sagðastan fyrir verksmiðjuna, var ekki nefndur í hv. Nd., — en það er Raufarhöfn. Þó þykist ég sjá, að hv. þm. hafi haft Raufarhöfn í huga, þar sem till. var breytt þannig, að það svæði, sem tiltekið var, nái frá Hornbjargi austur til Langaness. Meiningin með því að láta svæðið ná svona langt austur getur varla verið önnur en sú, að Raufarhöfn komi til álita, þegar verksmiðjunni er valinn staður. Ég skal taka það fram, að á Raufarhöfn er ágæt höfn, líklega ein bezta höfn á landinu, þegar inn er komið. En bæði höfnin sjálf og innsiglingin er of grunn til þess að mjög stór skip komist þar inn. Þó er dýpið nóg fyrir öll sildveiðiskip, t. d. munu allir togararnir geta notað höfnina. Ég skal ennfremur geta þess, að fiskitökuskipið „Ulv“, sem fórst á Húnaflóa fyrir nokkrum árum, var þá á leið vestur með landi, og kom í þeirri ferð á Raufarhöfn. Þetta skip var um 2000 smálestir að stærð, og sýnir þetta dæmi, að höfnin er ekki mjög grunn. — Ég heyrði ekki umr. í hv. Nd. um þetta mál, en þó mun hafa verið minnst á það, að gera þyrfti stórkostleg hafnarmannvirki á sumum þeim stöðum, sem stungið var upp á fyrir verksmiðjuna. Því tel ég það ekki óviðeigandi að nefna stað, sem nú þegar hefir ágæta höfn, sem aðeins þarf að moka upp úr til þess að hún verði með beztu höfnum landsins. Þessi umrædda höfn líkist mest litlu stöðuvatni, innsiglingin er þröng, og veit til suðurs, svo að hafsjóar ná sér ekki inn á höfnina. — Mönnum kynni að detta í hug, að þessi staður væri óheppilegur vegna sildargangnanna. En svo er ekki. Það er oft svo, einkum síðari hluta sildveiðitímans, að sildin liggur öll austur með landinu. Stundum, þegar alveg er sildarlaust fyrir vestan, er allt morandi af sild á Þistilfirði og við Sléttuna. Þannig var það síðastl. sumar. Sildin hvarf þá snögglega fyrir vestan, en þá var nóg sild á Þistilfirði. En þar vantaði tunnur og salt, og verksmiðjan á Raufarhöfn hafði svo mikið af óunninni sild, að hún gat við engu tekið. — Ég vil benda á það, að það getur haft mikla þýðingu fyrir sildveiðafлотann að dreifa sildarverksmiðjunum nokkuð, svo að veiðiskipin þurfi ekki að

Sildarbræðslustöð á Norðurlandi o. fl.

sigla langt til þess að losna við afla sinn. — Eitt er það enn, sem mér finnst mæla sterklega með Raufarhöfn, og það er, að þar hefir sildarbræðsluverksmiðja verið starfandi um nokkur ár, og gæti vel komið til mála, að ríkið keypti hana. Mér er kunnugt um það, að þessa verksmiðju má fá fyrir litið verð. Einmitt í dag fékk ég bréf frá eiganda verksmiðjunnar, þar sem hann er að leita upplýsinga um það, hvort ekki gæti komið til mála, að ríkið keypti verksmiðjuna. Ef ríkið keypti þessa verksmiðju og starfrækti hana, mundi ég geta sætt mig við þá úrlausn og ekki taka þátt í þeirri samkeppni, sem virðist hafa átt sér stað milli hv. þm. í Nd. um þessa fyrirhuguðu nýju verksmiðju. Mun ég síðar bera fram brtt. þess efnis, að ríkisstj. sé heimilað að kaupa verksmiðju á Raufarhöfn. Ég býst við því, að það þyrfti að gera á henni ýmsar umbætur. Það hefir ríkt svo mikil óvissa um þennan atvinnurekstur, að eigandinn hefir ekki viljað leggja í hann mikið fé. En þrátt fyrir það, að gera þyrfti ýmsar umbætur á verksmiðjunni, þá er ég sannfærður um, að verð hennar, ásamt kostnaði af umbótunum, yrði aldrei líkt því eins mikið og kostnaður við að reisa nýja verksmiðju álíka stóra. Annars get ég sagt það, eins og þörfin er mikil fyrir sildveiðafлотann að losna við veiði sína í verksmiðju, þá virðist mér það ekki að bera í bakkafullan lækinn, þó að hvorttveggja verði gert, að byggja nýja verksmiðju, sem sennilega yrði á Siglufirði, Eyjafirði eða við Húnaflóa, eða einhversstaðar á þessu tilteknu svæði, og líka að kaupa verksmiðjuna á Raufarhöfn. Það er hin mesta þörf fyrir sildarbræðslustöð á þessum stað, ekki aðeins fyrir sildveiðafлотann, heldur einnig fyrir þá, sem þarna búa og hafa flutzt þangað í þeirri von, að þeir fengju atvinnu við sildarbræðsluverksmiðjuna þar. Það má heita, að lífsskilyrði þeirra, sem búa á þessum stað, séu dauðadæmd, ef þessi verksmiðja, sem nú er rekin þar, verður lögð niður, sem nú litur út fyrir, vegna þess að hún er bundin við að kaupa hráefni að miklu leyti af íslenskum skipum.

Fari svo, að hún verði lögð niður, er ekkert við að vera á þessum stað og ekki líkindi til annars en að staðurinn leggist

í eyði, því sá litli bátaútvegur, sem þar er, er að miklu leyti háður því, að sildarbræðsluverksmiðja sé rekin þar. Honum er nauðsynlegt að fá beitu frá þeim skipum, sem koma með sild í verksmiðjuna.

Ég hefi ekki meira að segja um þetta að sinni, en vildi láta þetta koma fram nú við 1. umr. málsins hér, svo að sjútn. geti líka haft þennan stað í huga, ef hún tekur þá ákvörðun að benda á vissa staði sem heppilega fyrir þessa nýju verksmiðju.

Jón Jónsson: Ég hafði hugsað, að ekki yrðu langar umr. um þetta mál hér í d. eins og frá því var gengið í Nd. Þar urðu talsverðar umr. um það, og var síðan gengið þannig frá því, að öllum átti að líka vel, með því að hafa svæðið rúmt, og í annan stað átti að leita eftir till. þeirra manna, sem bezt þekktu til í þessu efni. Ég bjóst sannarlega við, að málinu væri bezt borgið með að hafa þetta svona.

Annars vil ég benda á það, úr því að verið er að nefna einstaka staði fyrir verksmiðjuna, að mér finnst hiklaust, að Húnaflói komi fyrir til greina en þessir staðir þar austur frá, af því að kunnugt er, að mikinn hluta sildveiðatímans er mikið af sildinni veitt á Húnaflóa, og auk þess munu sildveiðimenn telja sildina þar betri en annarsstaðar. Í áliti frá stjórni sildarbræðsluverksmiðjunnar var þessu m. a. haldið fram, enda er það líka kunnugt, að skilyrði eru þarna góð. Báðir þessir staðir liggja nokkuð langt frá aðalbræðslustöðinni á Siglufirði, og hafa að því leyti rétt á að hafa sildarbræðslustöð, ef hún verður sett á stofn. Aðstaðan við Húnaflóa er, eins og áður er tekið fram, að ýmsu leyti góð. Það má deila um, hvort verksmiðjan ætti að vera að austan- eða vestanverðu við hann. Vesturhlutinn hefir þann mikla kost, að þar eru sjálfgerðar hafnir, en að austanverðu er aðstaðan að ýmsu leyti betri og hafnargerð er ákveðin á Skagaströnd. Sjútn. hefir hvatt til, að hafnargerðin verði hafin nú þegar, svo að því leyti er Skagaströnd ekki verr sett.

Það mælir ennfremur með því, að verksmiðjan sé reist vistantil á Norðurlandi, að austurhlutinn hefir þar nokkra úrlausn, sem verksmiðjan á Raufarhöfn

er. Mér virðist því allt benda til þess, að ef ný verksmiðja verður reist, þá sé það gert við Húnaflóa, en sem sagt, þá legg ég ekki sérstakt kapp á þetta, vegna þess að ég álit, að heppilegasta leiðin sé valin, þegar leitað er álits þeirra manna um þetta efni, sem kunnugastir eru þessum málum og bezt vit hafa á þeim, og ég álit, að úrskurði þeirra verði allir að hlíta.

Kári Sigurjónsson: Ég hefði ekki húizt við, að hér í þessari hv. d. yrði rætt mikið um ákveðna staði í sambandi við þessa fyrirhuguðu sildarbræðslustöð. Málinu hefir verið komið á þann réttláta grundvöll, að leitað skuli álits þeirra manna um það, sem bezt hafa vit á sjávarútvegi. En þegar á annað borð er rætt um ákveðna staði í þessu sambandi, þá virðist mér, að sá staður, sem fyrst skyldi nefndur, sé Húsavík. Ég segi þetta ekki af því, að ég er búsettur þar, heldur af því, að sildveiði er mjög mikil einmitt fyrir miðju Norðurlandinu, og það er mikið álitamál, hvort meiri hluti sildarinnar sé sóttur á Húnaflóa. Frá Tjörnesi, þar sem ég á heima, sjást oft allt að hundrað skip jafnvel vikurnar út. (**JónJ:** Þau sjást líka mjög mörg á Húnaflóa). Og ef sildveiðafлотinn er ekki meiri en 140 til 150 skip, þá er stundum meiri hl. hans innan þessa sjóndeildarhrings.

Frá 20. júlí og fram í miðjan ágúst er venjulega skipamergð á þessum slóðum. Það hefir verið talað um hafnargerð á Húsavík og stofnun sildarbræðsluverksmiðju í sambandi við góð hafnarstæði, og hv. þm. N.-Þ. hefir tekið það fram, að það sé hægara um vik að tryggja sér góða höfn á Raufarhöfn en víða annarsstaðar og að ekki þurfi nema að dýpka höfnina. Það talar hver frá sínu sjónarmiði um þetta, og vil ég ekki fara í neinn meting um það, en treysti því, að þeir, sem fá till. til meðferðar, gleymi ekki að taka alla þá staði til athugunar, sem til greina geta komið.

Það er eitt atriði enn, sem verður að taka til greina í sambandi við byggingu sildarbræðsluverksmiðju, en það er að setja hana ekki þar niður, sem lítið er af ræktanlegu landi í kring. Því sé það gert, myndast þar þorp, sem byggir alla sína atvinnuvon á þeim stutta tíma, sem sild-

veiðarnar standa yfir, og er dæmt til þeirra ömurlegu örlaga, að þar verður aðgerðarleysi alla aðra tíma ársins.

Það þarf að taka tillit til þess, að svo hagi til þar, sem sildarbræðsluverksmiðjan verður reist, að menn geti jafnframt stundað sveitabúskap að einhverju leyti, svo að fólkið, sem myndi streyma á þennan stað, hefði eitthvað annað við að vera en þá atvinnu eina, sem fæst þennan stutta tíma, sem sildin veiðist.

Annars er ég ánægður með þá meðferð á málinu í Nd., að sá staður sé valinn, sem talinn er heppilegastur af þeim, sem dómbærastir eru um þessa hluti.

Jón Baldvinsson: Það eru fá frv., sem fram hafa komið á þessu þingi, þar sem hreppapólitíkin hefir komið eins greinilega fram eins og í umr. um þetta mál. Við umr. um það í Nd. stóðu upp allir þm. þeirra kjördæma, sem eiga hlut að máli, á svæðinu frá Hornbjargi að Langanesi, og hver mælti með því, að sildarverksmiðjan yrði stofnsett í sínu kjördæmi.

Það virðist vera ríkast í hugum manna um þetta mál, hvar verksmiðjan eigi að standa. Ég álit sjálfsagt, að verksmiðjan sé reist þar, sem er miðstöð sildveiðanna, en það er á Siglufirði. Þar er fyrir stærsta sildarbræðslustöð landsins og verksmiðjan, sem ríkið keypti í fyrra. Þessi staður liggur svo nálægt beztu sildarmiðunum, sem hér hefir verið talað um, að varla er hugsanlegt, að hægt sé að sameina óskir manna betur á annan hátt en með því að reisa sildarbræðsluverksmiðjuna á Siglufirði. Þar er fyrir svo mikið af nauðsynlegum tækjum, t. d. góð höfn og bryggjur, og þar eru þrær til þess að geyma sildina í, hús fyrir mjölið, og þó einhverju þyrfti við að bæta, þá er það smáræði, en aukreitis þyrfti til að kosta. En ef ætti nú að fara að reisa verksmiðju á einhverjum af þeim stöðum, sem talað hefir verið um, t. d. Reykjarfirði, Hvammstanga, Skagaströnd, Húsavík eða Raufarhöfn, og þá ef til vill einhversstaðar austar, þá þarf á öllum þessum stöðum einnig að gera góða höfn og bryggjur, til þess að skip gætu jafnan fengið fljóta og góða afgreiðslu.

Þegar verið er að tala um hina og þessa

Sildarbræðslustöð á Norðurlandi o. fl.

staði í sambandi við byggingu nýrrar verksmiðju, þá er farið fram á meira en felst í frv.; það er líka verið að fara fram á, að gerðar verði dýrar hafnir og bryggjur.

Ég veit ekki til þess, að fullkomin rannsókn liggi fyrir um hafnargerð á nokkrum þeim stað, sem nefndur hefir verið. Í hafnargerð gætu því farið mörg hundruð þús. og jafnvel millj. kr. Menn segja, að höfn á Skagaströnd muni kosta a. m. k. 1 millj. eða jafnvel á aðra millj. kr.

Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta frekar, en ég vildi benda á það, að þegar í þessu sambandi er verið að tala um aðra staði en Siglufjörð, þá er óbeinlínis verið að fara fram á, að stórfé sé veitt til hafnargerða og bryggjusmiði, sem frv. fer alls ekki fram á.

Vilji ríkisstj. framkvæma þann vilja Alp., sem óskiptur felst í þessu frv., að reisa sildarbræðslustöð á Norðurlandi, þá liggur næst að gera það á þeim stað, þar sem nú er fyrir verksmiðja. Hitt er allt annað mál, ef ríkisstj. vildi kaupa verksmiðju, sem stæði annarsstaðar — og ég myndi álita það rétt, — og eins að hún legði undir sig þennan verksmiðju-iðnað. — En þetta er annað atriði, ef ríkisstj. vildi kaupa sildarbræðslustöðina á Raufarhöfn, og alveg óskýlt því, sem hér er verið að ræða um. Hér er farið fram á að auka möguleika fyrir því, að fleiri skip geti komið á sildveiðar og þar af leiðandi fleiri menn fengið atvinnu við sildveiðarnar.

Nú er það kunnugt, að ekki nema frá 5 og upp í 7 til 8 togarar fara á sildveiðar af yfir 30 togurum, og líka er kunnugt, að sumir línubátar liggja a. m. k. sum árin, og fjöldi stórra mótorbáta fer ekki á sildveiðar. Sérstaklega eru það togararnir, sem geta veitt sild til bræðslu í stórum stíl og veita þá mikla atvinnu, ef þeir hafa möguleika til þess að losna við sildina.

Enn sem komið er er ekki nein tregða á að selja sildarmjöl eða sildarlýsi, þó að það hafi verið háð þeim sömu verðbreytingum og önnur hráefni.

Ég sé ekki, að ríkisstj. geti framkvæmt þennan vilja Alp., að koma upp sildarbræðslustöð fyrir sildveiðatimann 1935,

nema hún reisi hana á Siglufirði, vegna þess að á öðrum stöðum er um svo stórkostleg hafnarmannvirki að ræða í sambandi við verksmiðjuna.

Mér virðist eðlilegast að skilja orðalag frv. svo, um það hvar verksmiðjan eigi að standa, að það sé sett til þess, að ekki sé hægt að ásaka þá þm., sem eru fulltrúar fyrir þau kjördæmi, sem liggja að sildveiðasvæðinu, svo að þeir gætu sagt, að þeir hefðu haft von fyrir sitt kjördæmi, og að þannig yrði komið hjá reipdrætti um staðinn, ef hann væri beinlínis nefndur í frv., og þá ef til vill spillt málinu, eða jafnvel eytt því. Til þess að þetta komist fljótt í framkvæmd, þá er ekki nema um einn stað að ræða, þann stað, sem liggur að miðju sildveiðasvæðinu, Siglufjörð.

Björn Kristjánsson: Ég vil aðeins gera örstutta aths. Mér skildist á hv. 3. landsk., að honum þætt undarlegt, að nokkrar umr. skuli vera um þetta mál hér í d. Hann þarf ekki að undra sig á því, þó að eitthvað sé um þetta mál talað hér eins og í Nd., og ekki heldur á því, að ég skyldi nefna Raufarhöfn í sambandi við þetta mál. Honum er það kunnugt, að ég hafði ekki tækifæri til þess að koma því fram í Nd., sem ég vildi um þetta segja.

Ég vildi ekki láta þessar umr. fara svo fram, að ekki yrði bent á þennan stað, sem ég tel hafa ákaflega mikil skilyrði til, að þar geti blómgað verksmiðja. Með þessu er ég þó ekki að halda því fram, að ekki geti fleiri staðir komið til greina, t. d. við Húnaflóa.

Ég tel sjálfsgagt, að stj. láti rannsaka, hvar verksmiðjan eigi að standa, og taki sérstaklega tillit til þess, hvar hún komi að sem mestum notum fyrir landsmenn alla. Ég hefi ekki verið að halda því fram, að Raufarhöfn sé alveg sjálfsgaður staður fyrir hana, en ég álit, að hún komi fullkomlega til greina.

Út af því, sem hv. 2. landsk. sagði, að þegar verið væri að ræða um einhverja sérstaka staði í þessu sambandi, þá væri líka verið að ætlast til, að gerð væru stórkostleg hafnarmannvirki, þá vil ég segja það, að um slíkt er ekki að ræða á þeim stað, sem ég tilnefndi. Það er álit kunnugra manna, að sú höfn sé einhver

albezta höfn landsins. Þó að eitthvað þyrfti að dýpka hana, þá myndi það aldrei kosta mjög mikið. — Ég sé svo ekki ástæðu til að tala meira um þetta að sinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shl. atkv. og til sjútvn. með 12 shl. atkv.

Á 22. og 23. fundi í Ed., 29. og 30. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 25. fundi í Ed., 4. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 97, 131, n. 187).

Frsm. (Bjarni Snæbjörnsson): Eins og öllum hv. þdm. er kunnugt, hafa á síðustu árum komið háværar raddir frá sjómönnum og útgerðarmönnum um bætt skilyrði til aukinnar bræðslu sildar. Og þótt síðasta þing gerði nokkra úrlausn í þeim efnum, þar sem það veitti heimild til að kaupa verksmiðju dr. Pauls á Siglufirði, þá hefir samt sem áður verið álit manna, að með því væri þörfinni þó alls ekki fullnægt. Þess vegna var það, að sjútvn. Nd. flutti frv. það, sem hér liggur fyrir. Sjútvn. þessarar d. hefir einnig verið það mjög vel ljóst, að full þörf var á þessu, því að eftir þeim upplýsingum, sem hún hefir fengið frá þeim, sem þetta þekkja, þá var það ljóst, að á síðasta ári hefðu þeir bátar og skip, sem á sildveiðum voru síðasta ár, getað veitt 25% meira af sild til bræðslu heldur en gert var.

Þá hafa komið fram raddir um það, bæði við 1. umr. málsins hér í d. og í hv. Nd., að staðbinda verksmiðjuna við einhvern ákveðinn stað. En sjútvn. þessarar d. álitur rétt, eins og er í frv. frá Nd., að hafa staðinn óákveðinn og láta útgerðarmenn og sjómenn hafa hlutdeild í að velja hann.

Á síðasta þingi var samþ. heimild handa ríkisstj. til að ábyrgjast allt að 350 þús. kr. lán fyrir Seyðisfjarðarkaupstað til byggingar sildarbræðslustöðvar þar. Nú hafa komið fram tilmæli frá þeim, sem að þeirri verksmiðjubyggingu standa, um að eitthvað verði bætt þeirra aðstaða í sambandi við þetta mál, því

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

þeir lita svo á, að ef samþ. verði þetta frv. óbreytt, auk þeirrar ábyrgðarheimildar, sem húið er að samþ. vegna sildarverksmiðjubyggingar í Neskaupstað, þá muni þeim verða mjög örðugt að fá lán til sinnar sildarbræðslustöðvar, jafnvel þó þeir hafi ríkisábyrgð fyrir því. N. er einnig þeirrar skoðunar, að fengnum upplýsingum frá þessum mönnum og ýmsum öðrum, að Seyðisfjarðarkaupstað mundi verða erfitt um útvegum alls þess lánsfjár, sem hann þarf til byggingar sildarbræðslustöðvar, undir þessum kringumstæðum, og því vill hún gera þeim úrlausn á þann hátt, sem brtt. n. fara fram á.

Ég vil taka það fram, að með þessum brtt. er frv. ekki stefnt í neinn voða, því málið hefir verið athugað af sjútvn. Nd., og þar eru fjórir af nm. sammála um að fallast á frv. með þessari brtt., ef það kemur þannig til Nd.

Fleira hyg ég, að ég þurfi ekki að láta fylgja þessum till. n. á þskj. 187. Um brtt. þá, sem hv. þm. N.-Þ. hefir borið hér fram, mun ég geyma að tala þar til hann hefir gert grein fyrir henni.

Björn Kristjánsson: Við 1. umr. þessa máls hér í d. kom það fram, að ég ætla hjá hv. 3. landsk., sem mótmæli gegn þeim stað, sem ég hafði tilnefnt, sem sé Raufarhöfn, að þar væri verksmiðja starfandi fyrir. Nú hefi ég náttúrlega enga tryggingu og e. t. v. heldur litla von um, að þessi staður verði valinn fyrir þá væntanlegu verksmiðju, sem hér er um að ræða. Þess vegna og líka af því, að mjög óvist er um rekstur verksmiðjunnar á Raufarhöfn framvegis, hefi ég leyft mér að bera fram brtt. við þetta frv., þar sem farið er fram á að bæta inn í það heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að kaupa Raufarhafnarverksmiðjuna og láta reka hana áfram.

Ég sýndi fram á það við 1. umr., hvað nauðsynlegt væri, að sildarverksmiðja starfaði áfram á Raufarhöfn, bæði vegna ríkissjóðs og þeirra, sem þar búa. Þrátt fyrir það, þó verksmiðjur séu starfandi á Siglufirði, Krossanesi og Vestfjörðum, hefir reynslan sýnt, að þær allar til samans hrökkva hvergi nærri til að vinna úr öllu sildarmagninu, þegar vel veiðist. Ég

vil nú bæta því við það, sem ég tók fram við 1. umr., að það getur verið mjög heppilegt fyrir sildveiðiskipin, að verk-smiðjurnar séu ekki mjög nærri hver annari. Að visu er nú alllangt á milli verk-smiðjanna á Siglufirði og Vestfjörð-um, og má því segja, að skip, sem veiða á Húnaflóa, hafi um tvo staði að velja, þegar þau vilja selja afla sinn. En aftur af svæðinu frá Eyjafirði og austur um land er langt til verk-smiðju, ef Raufar-hafnarverk-smiðjan leggst niður. Ég hef talað um þetta við sildveiðimenn á Ak-ureyri, og þeir voru sammála um, að mjög heppilegt væri að hafa verk-smiðju starfandi þarna eystra, svo skipin ættu aðgang að henni, þegar veiði er þar í nánd.

En horfurnar fyrir rekstri þessarar verk-smiðju eru mjög óvissar. Hún hefir alltaf verið í eigu norskra manna. Fyrir tveim árum urðu eigendaskipti, því fyrri eigandinn var kominn í fjárprot. Tók þá við verk-smiðjunni firma í Noregi, sem hefir rekið hana síðan. Það firma er að visu öflugt fjárhagslega, svo ekki er frá því sjónarmiði hætta á, að það þurfi að hætta rekstrinum. En það kvartar um, að það hafi mjög erfiða aðstöðu á Rauf-arhöfn, og þá sérstaklega, að erfitt sé að fá íslenzk skip til að gera samninga um sildarsölu. Það er mjög takmarkað, sem verk-smiðjan má kaupa af norskum skip-um. Hún má ekki taka af þeim nema 60% af þeirri sild, sem hún vinnur úr, og það, sem verst þykir, er, að hún má aldrei hafa keypt meira af þeim á neinum tíma heldur en 60% af því, sem hún þá hefir tekið á móti. Nú getur farið svo t. d. framan af sildveiðitímanum, að ekki ber-ist að eins mikið af sild eins og verk-smiðjan getur tekið á móti, og þó þá bjóðist nóg af sild af norskum skipum, má hún ekki kaupa hana nema íslenzku skipin komi jafnhliða. Út af þessu hafa núv. verk-smiðjueigendur látið í ljós, að litlar horfur væru á, að þeir vildu halda áfram rekstrinum. Og geri þeir það ekki, er sjáanlegt, að verk-smiðjan leggst niður, ef ríkið kemur ekki til sögunnar, því það eru engir þarna nærlendis, sem líkur eru til, að mundu treysta sér til að kaupa og reka verk-smiðjuna. Þess vegna ber ég fram þessa till.

Um þörf Raufarhafnarbúa á því, að verk-smiðjan sé rekin áfram, er það að segja, að þarna hafa á fáum árum safn-azt um 200 manns vegna verk-smiðjunnar og í því trausti, að hún yrði rekin áfram. Bregðist sú von, er þetta fólk svo að segja dauðadæmt; það verður annaðhvort að vera þarna áfram á kostnað hrepps-félagsins eða flytja burt, sem það mun ekki eiga hægt með. Nokkur bátaútvæg-ur er þarna, en hann er einnig háður verk-smiðjurekstrinum, því útgerðin er ekki það mikil, að hægt sé að hafa sér-stakan bát til að afla beitu, og því hafa útgerðarmennirnir á Raufarhöfn orðið að treysta því, að þeir gætu fengið beitu-sild þegar skipin koma hvort sem er með sild til verk-smiðjunnar. Um leið og þau sund lokast er bátaútvegurinn einnig dauðadæmdur á þessum stað. Hér er því um mjög mikla nauðsyn að ræða, bæði fyrir sildarútveginn í heild, og þó sér-staklega fyrir þá, sem þarna eru búsettir.

Nú hefir á þessu þingi verið auk þessa frv. flutt þáttill. í hv. Nd. um að heimila ríkisstj. að kaupa sildarverk-smiðju á Vestfjörðum, sem er bankaeign. Veit ég ekki betur en sú till. hafi verið samþ., og sýnir það, að hv. þm. er ljóst, hvað nauðsynlegt það er fyrir sjávarútveginn, að þær sildarverk-smiðjur verði starfandi áfram, sem starfað hafa að undanfögnu. Verð ég að telja þetta meðmæli með minni till. Það verður líka að gæta að því, að hér er ekki einungis að ræða um hags-muni verkafólks til sjós og lands. Það verður líka að gæta að því, að ríkissjóður hefir allmiklar tekjur af þessari starf-semi. Ég man ekki, hvað útflutnings-gjaldið er hátt af sildarafurðunum, en það mun nema af því vörumagni, sem unnið hefir verið á Raufarhöfn, mörg þús. kr., ef ekki tugum þúsunda. Auk þess þurfa þessar verk-smiðjur á allmikl-um útlendum vörum að halda, og það gefur ríkissjóði einnig beinar tekjur. Ennfremur má benda á, að Eimskipafé-lag Íslands hlýtur að hafa allmiklar tekj-ur af flutningi sildarafurðanna, þar sem vörumagnið er mjög mikið.

Ég ætla svo ekki að fara fleiri orðum um þetta, en vona, að hv. d. taki till. minni vinsamlega. Ég skil ekki í, að nein hætta sé á, að frv. dagi uppi eða verði

felld, þó brtt. mín sé samþ., því ég vona, að hv. þm. Nd. sé einnig ljóst, hvað óheppilegt er, að á þessum tíma leggist niður atvinnufyrirtæki, sem rekin hafa verið að undanfögnu.

Ég vil bæta því við, að ef þessi till. fæst ekki samþ., sé ég ekki annað fyrir en að Raufarhafnarbúar verði að sækja um atvinnuleysisstyrk til ríkisins. Virðist þó eðlilegra, að fólki sé hjálpað til að lifa af heilbrigðum atvinnurekstri heldur en að veita því atvinnuleysisstyrk í stórum stíl.

Kári Sigurjónsson: Mér virðist þetta mál vera að breyta allmjög um stefnu. Eins og frv. kom frá Nd. var aðeins gert ráð fyrir, að ríkið reisti eina verksmiðju til viðbótar á Norðurlandi, og virtist eiga að leggja undir nánari rannsókn, hvar hún skyldi reist, og leita þar um umsagnar þeirra, sem bezt þekkja þarfir sjávarútvegsins. En nú er borinn fram hver viðaukinn við frv. eftir annan. Það á að veita 100 þús. kr. til verksmiðju á Seyðisfirði, og nú fer hv. þm. N.-Þ. fram á, að keypt verði verksmiðjan á Raufarhöfn. Málið er því að verða allt annað heldur en það var, þegar það kom fyrst til þessarar hv. d. Ég tel mig óviðbúinn að greiða niðurstöðu málsins atkv. á þessu stigi, þótt ég óski, að það gangi til 3. umr.

Það kom fram í ræðu hv. þm. N.-Þ., sem ég líka bjóst við, að svo getur farið þar, sem sildarverksmiðjur eru reistar og ekki tengdar öðrum atvinnurekstri, að fólk safnast saman fyrirhyggjulítið og verði svo örþrota, ef sildveiðin bregzt eða verksmiðjan af einhverjum ástæðum hættir. Það virðist allviðurhlutamikið, ef ríkið stofnaði til þess að safna fólki saman á einn stað utan um verksmiðju, þar sem ekkert annað er að gera en við sildina. Hv. þm. N.-Þ. virðist líta svo á, að þessir menn á Raufarhöfn hafi engan annan atvinnuveg að snúa sér að, þegar sildarverksmiðjan bregzt í sambandi við skort á hráefni. Slíkt er allmikið vandamál. Það munu hafa komið fram bæði í hv. Nd. og hér allólíkar skoðanir um það, hvort hin fyrirhugaða verksmiðja ætti að nokkru leyti að vera miðuð við annan atvinnurekstur, og af því hefir m.

a. komið fram metingur um hafnir beggja vegna Húnaflóa. Ég tel mjög óheppilegt að stofna verksmiðju fyrir fé ríkisins á stöðum, þar sem afkoma manna mundi verða einvörðungu við þann atvinnurekstur bundin. Ég vil eindregið óska þess, að þeim, sem með þessi mál fara, auðnist að setja verksmiðjuna þar á lagginar, sem rekstur hennar getur verið tengdur afkomu og starfsemi landbúnaðarins.

Það hefir verið talað um, að þarna á Raufarhöfn væri verksmiðja, sem hentugt væri fyrir ríkið að kaupa og hagkvæmir samningar mundu nást um og því um líkt. En ég efast um, að athugað hafi verið, hvort innsiglingin á þessa höfn sé nægilega góð til þess að hafa slíkt fyrirtæki þar til frambúðar. Svo vaxa mér í augum þau fjáruhlát ríkissjóðs, sem hér er farið fram á til viðbótar því, sem frv. gerði upphaflega ráð fyrir. Get ég því ekki tekið endanlega afstöðu til málsins að svo stöddu.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég verð að segja, að mér þykja nú fara að tíðkast hin breiðu spjótin í sildarmálunum, því nú er aðeins eftir ein sildarverksmiðja á landinu, Hesteyrarverksmiðjan, sem ríkið á ekki að eignast, og svo á þar að auki að leggja fram til nýrra bræðslustöðva svo hundruðum þúsunda og millj. króna skiptir. Mér finnst þetta vera að fara út í öfgar, og ég vil einungis benda á, að það er ekki við því að búast, að ríkissjóður hafi fé aflögu til þessara framlaga á árinu 1934. Það er gott, ef hann getur annað þeim greiðslum, sem fjárlög leggja á hann, og engar líkur til, að þar verði neitt umfram. Nú er búizt við, að þessi verksmiðja á Norðurlandi kosti um eina millj. kr. Svo er talað um að veita 100 þús. kr. til verksmiðju á Seyðisfirði, og fyrir þeim skilst mér ekki vera nein lántökuheimild. En þó svo væri, þá verð ég að segja, að mér er farið að ofbjóða allar þessar lántökur og held, að betra sé að fara að athuga, hvort ekki verður að snúa við á þeirri braut.

Um verksmiðjuna á Raufarhöfn skal ég segja það, að ég býst við, að hún kosti tiltölulega lítið. (BKr: Hún er fól fyrir

mjög lágt verð). Ég veit ekki, hvað hv. þm. kallar lágt verð. (BKr: Ef hún fengist fyrir 20 til 30 þús.). Hún mun hafa verið boðin fyrir 45 þús. kr. norskar, og ég veit, að hún mundi fást fyrir talsvert minna. En ég veit líka, að ef ríkissjóður kaupir verksmiðjuna og ætlar að reka hana, þá þarf að gera við hana fyrir stórfé, líklega einar 60 þús. kr., og ég vona, að allir hljóti að sjá, að það er of mikið að leggja í allt þetta á einu ári. Ég hefði haldið, að það væri nóg að hugsa sér að byggja eina verksmiðju á árinu, sem á að kosta um millj. króna. Það er eins og menn kunni sér ekkert hóf í þessu efni. Ég verð að segja eins og það er, að það er ekki til neins fyrir þingið að ætlast til, að ríkissjóður borgi meira heldur en fyrir liggur eftir fjárlögum, nema séð sé fyrir nýjum tekjuaukálögum. Það er ekki til neins að heimta af stj., að hún láti gera þetta og þetta, þegar fyrirsjáanlegt er, að engir peningar verða til þess.

Jón Baldvinsson: Mér skilst, að allmargir hv. þm. hafi nú sameinast um að vera með því, að ríkið komi upp og reki sildarverksmiðju á Norðurlandi, þótt þeir fallist ekki allir á ríkisrekstur almennt. Þetta byggist á því, a. m. k. eins og stendur, og líklega verður svo um langt skeið, að félög eða einstakir útgerðarmenn eru ekki færir um að koma upp sildarverksmiðjum. Það er of stórt fyrir þá að ráðast í að koma upp verksmiðjum, sem kosta mörg hundruð þús. kr., því fremur sem þeir berjast nú flestir í bökkum. En hinsvegar er jafnmikil nauðsyn fyrir fólkið og fyrir ríkið, að þessi atvinnutæki séu notuð við framleiðsluna. Mönnum er ljóst, að á tímabilinu frá júnimánuði og fram í ágúst eða september hafa mörg af okkar stóru fiskveiðaskipum ekkert að gera, og þá vitanlega ekki heldur skipshafnirnar af þeim, því að þeim störfum, sem annars eru unnin í landi á þessum tíma, er ekki hægt að bæta fólki, þó þetta hafi verið kallaður mesti annatími ársins. Hér á Suðurlandi a. m. k. er vetrarvertíðin nú fyrst og fremst annatími. Af þessum ástæðum hafa hv. þm., án tillits til skoðana sinna á ríkisrekstri yfirleitt, fallizt á, að ríkið

eigi og reki sildarverksmiðjur, fyrst og fremst þá stóru og fullkomnu verksmiðju, sem komið var upp á Siglufirði, og í öðru lagi þá, sem keypt var í fyrra. Og þetta þykir ekki nóg, enda er hægt að sýna fram á það með ljósum rökum, að það er svo langt frá því, að svo sé, ef meginhluti skipaflotans ætti að fara á sildveiðar og því mætti treysta, sem vonað er, að sildarmjölið og lýsið geti selzt árlega. Til dæmis má benda á, að af um 30 togurum voru það ekki nema örfáir, sem fóru á sildveiðar síðastl. sumar. Það var aðallega Kveldúlfur, sem sendi sína togara út, og þeir sjö togarar gátu fullnægt tveimur stórum bræðslustöðvum, svo ef þeir togarar, sem eftir lágu, væru sendir út, veitti sannarlega ekki af því að reisa stóra sildarbræðslustöð til viðbótar á Norðurlandi og aðra á Seyðisfirði, þó séð væri um, að allar verksmiðjurnar, sem nú eru til, verði starfræktar áfram. Það er vitanlega af þessum ástæðum, að þingið vill leggja í þessi fyrirtæki, að það álitur, að það muni verða til léttis í því erfiðleikaástandi, sem þjóðin á nú við að búa. Eins og ég sagði í upphafi, er einstökum mönnum ofvaxið að koma upp svona fyrirtæki, og þá er sjálfsagt, að ríkið hlaupi undir bagga. Ég mun því greiða till. n. atkv. Mér virðist hún vera á réttri leið í því að reyna að auka atvinnuna í landinu með aðgerðum ríkisins, sem ég álit heppilegra heldur en að veita atvinnubótastyrki til einhverrar e. t. v. arðlausrar vinnu. Mér sýnist það rétt stefna að reyna að stuðla að því, að þau atvinnufyrirtæki geti gengið, sem veita atvinnu og geta framleitt vörur, sem menn vonast til, að hægt sé að selja erlendis.

Frsm. (Bjarni Snæbjörnsson): Eins og ég tók fram áðan, þá blandast engum, sem hér eru inni, hugur um, að þörf sé á þessu. En það má alltaf deila um það, hvort rétt sé að íþyngja ríkissjóði með lánsheimildum og ábyrgðum, eins og hæstv. dómsmrh. gat um. Ég fyrir mitt leyti lít svo á, að þegar um jafnmikilvæga atvinnuvegi er að ræða fyrir útgerðarmenn og sjómenn, þá ber ekki að horfa allt of mjög í það og vera of svart-sýnn í þá átt, sérstaklega þegar reynsla

undanfarinna ára hefir sýnt, að ríkissjóður hefir ekki orðið fyrir neinum töpum af þessum atvinnurekstri, a. m. k. ekki tvö undanfarin sumur.

Þó fjölgað verði sildarverksmiðjunum, þarf ekki að óttast, að skipastóllinn verði ekki nægur. Og það er líka víst, að eftir því sem hægt er að bræða sildina ferskari, er hún betri vara og því meiri gróði fyrir ríkissjóð, að hún komist sem fyrst í bræðslu. Að með brtt. n. sé verið að auka við þessa upphæð, er ekki rétt. Eins og hæstv. dómsmrh. hlýtur að sjá, er gert ráð fyrir, að þessar 100 þús. kr. séu innifaldar í þessari 1 millj., sem hæstv. ráðh. segir, að ekki liggi nein áætlun fyrir um, að verksmiðjan muni kosta. Það var gert ráð fyrir því fyrst, að ef verksmiðjan yrði reist á Siglufirði, myndi hún kosta 500 þús. kr. En af því að ekki er ákvæðið, hvort eigi að reisa verksmiðjuna þar eða annarsstaðar, var lánsheimildin hækkuð. Þetta hygg ég, að sé rétt hjá mér, og þess vegna séu ekki líkur til, að kostnaðurinn fari fram úr 1 millj. kr., þó þessar 160 þús. bætist við. Og um leið og það er heimilt fyrir ríkisstj. að fá 1 millj. kr. lán, er, svo framarlega sem þessar brtt. verða samþ., heimilt að fá lán til þess að kaupa þessi 100 þús. kr. hlutabréf í h/f Sildarbræðslunni á Seyðisfirði.

Mér finnst það heldur ekki sæmilegt fyrir þingið, úr því það er búið að gefa heimild um ábyrgð fyrir svo og svo miklu fyrir sildarverksmiðjuna, sem verið er að reisa á Seyðisfirði, að gera þeim þá máské ókleift að koma upp þessari verksmiðju eftir að þessi l. eru samþ., og þá um leið að taka burt þá atvinnuvon, sem ábyggilegt er, að Seyðisfirðingar sjálfir álíta hina farsælustu fyrir plássíð.

Hvað viðvíkur því, sem hv. þm. N.-Þ. sagði um sína brtt., þá hefir n. ekki tekið neina ákvörðun gagnvart henni og þess vegna eru nm. óbundnir með sínu atkv. En frá mínu sjónarmiði séð er ég ekki á því, sem hv. þm. sagði, að það beri að reyna að koma þessum sildarbræðsluverksmiðjum öllum undir einn hatt, því þetta eru óneitanlega áhættusöm fyrirtæki og það er gefinn hlutur, að ef illa fer, þannig að sildveiðar bregðist, þá verður það tilfinnanlegt fyrir rík-

issjóð. Þess vegna álit ég, að þær verksmiðjur, sem þegar eru komnar og eru starfræktar, eigi að reka á sama hátt og áður hefir verið gert. Ég er ekki í neinum vafa um það, að t. d. þessi sildarbræðsluverksmiðja, sem hefir verið gengið frá í Nd. og sem hv. þm. gat um, Hesteyrarstöðin, mundi hafa haldið áfram jafnt hvort sem ríkissjóður hefði keypt hana eða ekki. Mörg undanfarin ár hefir því verið hótad, að verksmiðjan yrði ekki rekin, en samt hefir hún alltaf verið starfrækt. Eins hefir verið með Raufarhöfn. Og eftir því, sem mér hefir verið sagt af kunnugum mönnum, mun verksmiðjan ekkert síður verða rekin í ár heldur en undanfarið, og það er enginn vafi á því, að rekstrinum mun haldið áfram meðan nokkur hagnaðarvon er.

Ég álit þess vegna, að það sé of snemmt að tala um það á þessu stigi málsins, að ef ekki verði veittar þessar heimildir, þá muni þorpsbúar neyðast til að biðja um atvinnubótastyrk. Ég álit eins miklar líkur til þess, að verksmiðjan verði starfrækt, jafnvel meiri líkur heldur en að hún verði lögð niður.

Og þar að auki hafði n. engar upplýsingar um það, í hvernig ásigkomulagi vélar og annað þess háttar væri, og vildi þess vegna ekki taka neina ályktun og alls ekki mæla með þessari heimild.

Björn Kristjánsson: Mér þykir fyrir því, að sjútn. skuli ekki hafa séð sér fært að mæla með þessari brtt. minni. Hv. frsm. gat þess, að á Sólbakka hefði verksmiðjan starfað undanfarin ár og svo mundi enn verða, þó ríkið keypti hana ekki. Þetta getur verið rétt, en það sannar ekkert, að svo muni verða á Raufarhöfn. Ég hefi einmitt mikla ástæðu til að ætla, að verksmiðjan þar muni ekki verða rekin framvegis. Mér er að vísu ókunnugt um útkomu rekstrarins á síðasta sumri; ég get ímyndað mér, að hann hafi borið sig. En ég þykist hafa gilda ástæðu til að ætla, að verksmiðjan verði ekki rekin framvegis, hvað sem liður útkomunni í sumar, og dreg ég það af bréfi framkvæmdarstjóra eiganda verksmiðjunnar, þar sem hann segist ekki geta hugsað sér að halda áfram rekstrinum, vegna þess hve aðstaðan sé óviss.

Ég lit svo á, að miklu réttara sé að samþ. heimild fyrir ríkisstj. til þess að kaupa þessa verksmiðju á Sólbakka og að meiri ástæða sé til að heimila stj. að kaupa þessa verksmiðju heldur en að leggja fé í verksmiðjur, sem ekki er búið að reisa.

Hæstv. dómsmrh. sagði, að það væri sannarlega nóg að byggja eina verksmiðju á ári. Ég get skilið þetta, þegar talað er út frá fjárhagslegu sjónarmiði. Ég veit, að ríkissjóður hefir í mörg horn að líta og að erfitt er að fá tekjur og útgjöld til þess að standast á.

Hinsvegar hefir það verið tekið fram bæði af mér og öðrum, að þar sem svo mikið er í húfi fyrir fjölda fólks, að hægt sé að halda við og auka þennan atvinnuveg, þá megi ekki líta allt of einhliða á þetta.

Auk þess vil ég benda á það, að þessi till. mín er aðeins heimild, sem stj. getur látið vera að nota, ef ekki eru ástæður fyrir hendi. Þetta er ekki skipun, heldur heimild.

Að því er Raufarhafnarverksmiðju snertir og kaupverðið á henni, þá get ég ekki gefið glöggar upplýsingar um það. En ég býst við, að hægt sé að fá hana með góðu verði og borgunarskilmálum.

Það er rétt, sem hæstv. ráðh. sagði, að ef ætti að reka verksmiðjuna í framtíðinni, yrði að gera ýmsar umbætur á henni. En ég skil varla, að til þess þyrfti 60 þús. kr. Það þarf að byggja „tank“ fyrir lýsi, og er áætlað, að hann muni kosta 25 þús. kr. Svo býst ég við, að það þyrfti að lagfæra ýmislegt fleira, en ég geri ekki ráð fyrir, að það verði svo dýrt.

Hv. 6. landsk. sagði, að órannsökuð væri innsiglingin á Raufarhöfn. Það er ekki rétt. Fyrir nokkrum árum lét vitamálastj. mæla upp höfnina, og það mun hægt að fá upplýsingar um það. Hitt er líka kunnugt, að sildveiðiskip og togarar sigla viðstöðulaust út og inn höfnina. Og ég tók það fram við fyrstu umr., að gufuskipið „Ulv“ kæmi við á Raufarhöfn á sinni síðustu ferð, og ég man ekki betur en að það hafi verið 2 þús. tonna skip. Og á hverju ári nú undanfarið hafa komið til verksmiðjunnar 600—700 tonna skip, sem hafa siglt út og inn höfnina.

Þetta sýnir, að höfnin er ekki sérstaklega athugaverð að þessu leyti.

Ég vil því endurtaka þá ósk mína, að hv. dm. geti séð sér fært að samþ. þessa till., því ég er nokkurn veginn sannfærður um, að undir því er það komið, hvort þarna verður rekin verksmiðja framvegis eða ekki.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Það er náttúrliga satt, sem hv. þm. N.-Þ. sagði, að hér er aðeins um heimild að ræða, sem stj. er ekki skylt að nota. En ég vil mælast til þess, að þingið sé ekki að samþ. heimildir, sem ekki er ætlað til, að notaðar verði.

Það getur verið nógu gott fyrir þingmennina að koma því á bölvæða stj. að láta hana neita, til þess að gera hana óvinsæla, en sjálfa sig vinsæla heima í kjördæmunum. En ég held, að þetta sé ekki góður siður.

Annars hefir hv. þm. N.-Þ. alltaf haldið því fram, að þessi Raufarhafnarverksmiðja yrði ekki rekin, ef ríkið keypti hana ekki. Hann hefir haldið því fram í mörg ár. (BKr: Aðeins einu sinni). Ég held, að hann hafi haldið því fram oftár, en ég segi það honum ekki til neins lasts, því hann hefir náttúrliga álitnið það rétt, sem hann hélt fram, þó að það væri ekki.

Ég get skýrt frá því um eiganda Raufarhafnarverksmiðjunnar, að hann hefir leitað talsvert hart á um að fá að reka verksmiðjuna og hann hefir alltaf fengið það. Og hvað því viðvikur, að hann hafi ekki viljað leggja neitt fé í verksmiðjuna vegna þess, hvað atvinna hans sé ótrygg, þá efast ég um það. Ég held, að maðurinn sé alls ekki fésterkur. Það hefir mér sagt kunnugur maður. En að þessi upphæð til aðgerðar verksmiðjunni, sem ég nefndi, 60 þús. kr., sé of há, held ég að sé fjarri sanni; sennilega er hún of lág.

Það er rétt, sem hv. þm. tók fram, að það þarf að byggja „tank“ fyrir lýsi, og hann kostar 25 þús. kr. minnst. Svo þarf að fá nýjar vélar, til þess að verksmiðjan afkasti dálitlu, sem um munar.

Ég skil, að hv. þm. leggur fullt eins mikla áherzlu á, að heimildin verði samþ. eins og að hún verði notuð. (BKr: Það er misskilningur). Jú, a. m. k. ef erfitt

verður um fé hjá ríkissjóði. En hv. þm. þarf ekki annað en að líta í fjárl., þá sér hann, að engar líkur eru til, að stj. hafi peninga umfram það, sem veitt er í fjárl.

Vegna ummæla hv. frsm., þm. Hafnf., um að gróði hefði orðið á rekstri sildarbræðsluverksmiðjunnar í höndum ríkisins, vil ég benda á, að það er eiginlega ekki nema árið í ár, sem hefir verið þannig, að hægt hafi verið að uppfylla allar greiðslur, sem l. um sildarbræðslustöðvar gera ráð fyrir. Það, sem umfram er, verður ekki meira en til að borga hallann frá fyrstu árunum.

Svo var það viðvikjandi bræðslustöðinni á Seyðisfirði. Ég veit, að það er mikið nauðsynjamál fyrir íbúana á Seyðisfirði að fá sildarbræðslustöð, en þó með því skilyrði, að þar komi síld. Það hefir því miður verið þannig síðustu árin, að síld hefir sjaldan komið þangað, og ég hefi ekki heyrt, að hún væri komin þangað enn, og er hún þó vön að vera þar um þetta leyti árs, ef hún annars kemur.

Hv. frsm. segir, að þessar 100 þús. kr. séu innifaldar í millj. kr. heimildinni. Það er náttúrulega góð aðferð að geta falið margar heimildir í því, sem upphaflega átti að vera ein, og þurfa þó ekki að hækka upphæðina. En á hverju er þessi millj. byggð, má ég spyrja? Það liggur ekki fyrir nokkur áætlun um þetta. Sildarbræðslustöðin, sem reist var á Siglufirði 1929—30, kostaði talsvert yfir 1½ millj. En þegar þingið 1928 var að útbúa l. um hana, hélt það, að reisa mætti margar verksmiðjur fyrir 1 millj. Ég vil vara við því að fara í sama farið og þá. Þessi stöð, sem hér er um að ræða, á að geta brætt a. m. k. 2 þús. mál á sólarhring. Og svo er ætlað til, að hægt sé að reisa hana fyrir tæplega millj. kr., þótt hin kostaði meira en 1½ millj. Ég skil þetta ekki vel. Það er sjálfsagt hægt að spara ýmislegt, ef verksmiðjur eru 2—3 hver við hliðina á annari, en varla svo mikið, að þetta kæmi til nokkurra mála.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um málið og láta skeika að sköpuðu um, hvað d. gerir.

Frsm. (Bjarni Snæbjörnsson): Það eru aðeins örfá orð út af því, sem hæstv. dómsmrh. minntist á. Hann sagði, að eng-

in áætlun lægi fyrir um þessa verksmiðju, sem hér er farið fram á, að reist sé. Það má vera, að ekki sé til nein fullkomin áætlun um hana, en samt sem áður hygg ég, að það hafi legið áætlun fyrir sjútn. Nd., þar sem gert var ráð fyrir, að vélar og hús mundu kosta 227 þús. kr. Þetta er töluvert til að byggja á. En það var gert ráð fyrir því þá í Nd., að þessa verksmiðju ætti að reisa á Siglufirði, og þá var því haldið fram, að vel væri hægt að reisa hana fyrir 500 þús. kr., og þar sem ýmislegt gæti verið sameiginlegt báðum verksmiðjunum, svo sem bryggjur, rannsóknarstofa o. m. fl.

En svo þegar hin till. kom, um að binda heimildina ekki við Siglufjörð, var stungið upp á að hækka lánsheimildina upp í 1 millj., en það er náttúrulega mjög óvist, hvort það muni nægja. En ég álit, að ef það sýnir sig, að verksmiðjan kosti 900 þús. kr., þá kæmi náttúrulega ekki til mála að fara að kaupa hlutabréf í Seyðisfjarðarverksmiðju. Ég er heldur ekki viss um, að þó verksmiðja verði reist aftur, sem afkasti jafnmiklu og sú, sem ríkið á á Siglufirði, þá muni kostnaðurinn verða svo gífurlegur eins og þar var, vegna þess, að menn mundu vara sig á ýmsu, sem þeir þá lærðu á þeirri reynslu um framkvæmd verksins og kostnaðinn.

Ég hygg því, að það séu nokkrar líkur til þess, að verksmiðjan fari ekki fram út þessari lánsheimild, og þess vegna muni það ekki hafa nein aukin útgjöld í för með sér, þó þessi brtt. n. verði samþ.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég skil hv. frsm. þannig, að ekki eigi að leggja fram þessar 100 þús. kr. til Seyðisfjarðarverksmiðjunnar fyrr en séð er, að þessi nýja stóra verksmiðja fari ekki fram úr 1 millj. kr. Er þetta ekki rétt skilið hjá mér? (BSn: Jú). Hv. þm. vill þá ekki láta þetta samtals fara fram úr 1 millj., og ég er honum sammála um það. Það verða að vera einhver takmörk fyrir fjárhæðinni í þessu skyni, og þar af leiðir, að ef þessi nýja, stóra verksmiðja kostar 1 millj., þá verður ekki hægt að leggja neitt meira fram.

Pétur Magnússon: Ég stend ekki upp í því skyni að mæla beinlínis á móti frv.

því, er fyrir liggur. Ég sé vel þörfina á aukinni framleiðslu í landinu og aukinni sumaravinnu fyrir sjómannastéttina. Mér finnst hinsvegar, að umr. um þetta mál hafi hniðið svo einhliða, að ég vil gjarnan lita á málið frá nokkuð öðru sjónarmiði. Þeir, sem talað hafa, virðast yfirleitt hafa verið þeirrar skoðunar, að hér væri um áhættulítið og öruggt gróðafyrirtæki að ræða. Þetta þykir mér of mikil hjartssýni, og sú reynsla, sem við höfum fengið af sildaratvinnuveginum — í hverri mynd sem hann hefir verið rekinn — bendir eindregið til hins gagnstæða.

Það þarf naumast að saka Alp. um, að það hafi ekki látið sildaratvinnuna til sín taka hin síðari ár. Stefnan virtist a. m. k. um eitt skeið vera sú, að þjóðnýta þessa atvinnugrein að fullu og öllu. Fyrsta sporið var stofnun sildareinkasölnunnar. Þá harmsögu þarf ekki að rekja. Allir vita, að hún bakaði ríkissjóði milljóna tap. En það var þó ekki aðalatriðið. Hitt var vafalaust ennþá verra, að húið var að eyðileggja aðalmarkaðinn fyrir isl. sild, þegar einkasalan lognaðist út af. Svo fór nú með þá tilraunina. — Næst kom bræðsluverksmiðjan mikla á Siglufirði. Henni var hreint frá ætlað að verða neitt áhættufyrirtæki. En hver varð raunin? Stofnkostnaðurinn varð svo gifurlegur, að mjög er vafasamt, að hún hefði nokkurn tíma orðið lifvænlegt fyrirtæki, ef ekki hefði viljað svo lánsamlega til, að ríkinu tókst að fá keypta aðra bræðsluverksmiðju við hliðina á hinni fyrir hálfvirði. Sú ráðstöfun gefur vonir um, að fyrirtækið í heild sinni geti risið undir kostnaðinum, þó vitanlega sé ekkert hægt að fullyrða um það.

Nú liggja fyrir þinginu till. um byggingu nýrrar verksmiðju fyrir millj. kr., auk þess sem gert er ráð fyrir, að ríkið taki í sínar hendur rekstur Sólbakka-verksm., og jafnvel Raufarhafnar, og taki þátt í að reisa nýja verksmiðju á Seyðisfirði. Þó ég nú játi, að það er fullkomið vandræðaástand, að láta talsvert mikinn hluta fiskiveiðafлотans liggja aðgerðalausum um bezta tíma ársins og að löggjöfinni sé skylt að gera sitt til að ráða bót á því ástandi, þá er ég þó í talsverðum vafa um, hvort hér er ekki verið

að stofna til of mikillar áhættu fyrir ríkissjóðinn. Sildarafurðirnar eru vissulega eigi síður en aðrar vörur undirorpnar duttlungum heimsmarkaðsins. Ég ætla enda, að það hafi eigi svo sjaldan komið fyrir, að þær hafi orðið að selja undir framleiðslukostnaði. Ég man t. d. ekki betur en að talið væri um langt skeið, að rekstur Krossanesverksmiðjunnar gengi mjög erfiðlega. En auk þessarar áhættu með markaðinn, sem vitanl. fylgir ávallt allri framleiðslu, bætist það, að sildin er líka duttlungafull. Að visu er það svo, að síðustu 2 áratuginu hefir sildaraflí heldur sjaldan brugðizt fyrir Norðurlandi. Hitt er líka vitanlegt, að sild hefir árum saman horfið af öðrum stöðum, þar sem áður var mikill afli. Austfirðir bera þar ljósast vitni. Fyrirfram getur enginn um það sagt, nema eins fari með Norðurlandið. Og komi það fyrir, mundu afleiðingar þess verða þær, að meginhluti þess mikla fjármagns, sem lagt hefir verið í sildaratvinnuna á Norðurlandi, væri glatað.

Nú er mér það vitanlega ljóst, að framtidaratvinnuvegir vorir verða aldrei reistir á þeim grundvelli, að þeim fylgi ekki meiri eða minni áhætta. En skylt er jafnframt að hugsa um að dreifa áhættunni eftir föngum, hafa sem flest járn í eldinum. Sé það gert, er minni hætta á, að áföllin leiði til fjárhagslegs hruns. Ég tel því, að vinna beri að því að gera sildarafurðirnar sem fjölbreyttastar, og þá fyrst og fremst að reyna að vinna nýja markaði fyrir saltaða sild. Það er kunnugt, að nú þegar hefir unnizt talsverður markaður fyrir saltsild í Mið-Evrópu, að mestu fyrir atbeina eins manns. Og sennilegt er, að sá markaður gæti stórum aukizt, ef skynsamlega væri að farið. Gæti isl. sildin rutt sér til rúms í Þýskalandi og Póllandi, þannig að þessar þjóðir sæktu hingað aðalforða sinn, þyrftum við ekki að kviða markaðsleysi í náinni framtíð, jafnvel þó minna væri brætt af sildinni en verið hefir undanfarandi ár. Og því má ekki gleyma, að yfirleitt fæst talsvert herra verð fyrir sildina saltaða en brædda. — Þessa möguleika vil ég láta stj. athuga, þó hún fái heimildir þær, er í frv. felast, og hrapa ekki að neinu.

Jón Baldvinsson: Það voru nokkur orð, sem féllu hjá hv. 2. þm. Rang., sem ég vil ekki láta standa óhögguð. Hann hóf mál sitt á því að ræða um sildareinkasöluna og vildi halda því fram, að hún hefði lagt sildarútveginn í rústir. Þetta eru ekki réttmæt ummæli. Að vísu verður því ekki neitað, að mjög mörg og mikil mistök urðu í stjórn einkasölnunnar. M. a. má nefna, að framkvæmdarstjórn hennar lét viðgangast, að tekin væri til söltunar miklu meiri sild en nokkrir möguleikar voru til, að hún gæti selt. Þetta bakaði auðvitað ríkinu mikið tjón. En ef þetta verður borið saman við tap það, sem hefir orðið á saltfisksölunni á sama tíma, þá mun það reynast, að tapið þar hefir ekki verið orðið minna, þó að það skelli ekki beinlínis á ríkissjóðinn. Það er líka röng skoðun með öllu, sem hv. þm. hélt fram, að einkasalan hafi eyðilaggt sildarmarkaðinn, því að þó að mistök hafi orðið um framkvæmdir hjá sildareinkasölunni, þá held ég, að sildareinkasala hafi einmitt lagt grundvöllinn undir aukna sölu sildar í Mið-Evrópu, með því að hefja þar sölu á linsaltaðri sild. Og það, sem hv. 2. þm. Rang. sagði, að einn maður hefði án allrar aðstoðar afrekað þetta, er ekki allskostar rétt. Ef ég hefi í huga sama mann og hv. 2. þm. Rang., þá er það áreiðanlegt, að sá maður hefir gert þetta einmitt að undirlagi og með aðstoð sildareinkasölnunnar. Á þessum markaði var fyrir skæður keppinautur, enska sildin, sem var komin til löngu áður og búin að vinna markaðinn, en okkar sild, verkuð á svipaðan hátt og enska sildin, hefir reynzt vel. Það er náttúrlega alveg rétt, sem hv. 2. þm. Rang. segir, að aflaleysisár geti orðið útveginum til stórtjóns. En þess er að gæta, að fæst árin hefir sildin brugðizt við Norðurland. Það er raunar ekki vísindalega staðfest, en þó á nokkrum rannsóknnum byggt, að sildargangan fer með Norðurlandi öll árin þegar hún kemur til landsins, þó að það geti auðvitað verið nokkuð misjafnt, þá má segja, að um nokkra hættu sé að ræða; en þjóðin verður að stunda þessa atvinnugrein eins og aðrar, þrátt fyrir þessa hættu. Enda held ég, að bændunum í Rangárvallasýslu detti ekki í hug að hætta búskap, þó að

þeir eigi það alltaf á hættu, að illt verði í ári og grasleysisár komi við og við. Áhættan er því ekki meiri að því er sildina snertir. Hitt má telja líklegra, að Austfjarðasildin sé stopulli, og komi eða hverfi á vixl á nokkuð löngu tímabili, en athugandi er, að sildargangan fyrir Norðurlandi nær allt austur að Langanesi, en þaðan er skammt til Seyðisfjarðar, og því er ekki ástæða til að óttast það, að ekki fáiist næg sild í sildarbræðslu á Seyðisfirði. Af öllu þessu fæ ég ekki séð, að ástæða sé til að hræðast þetta framlag til eflingar sildarútveginum, þegar bæði eru til skip og fólk, og enn sem komið er hafa ekki verið teljandi vandræði með að selja afurðirnar. Hinsvegar er það rétt hjá hv. 2. þm. Rang., að það er æskilegt, að meira sé saltað af sildinni, því að þannig verkuð er hún í miklu hærra verði, og það er svo, að allir kappkosta að salta nokkuð af sildarafla sínum, þó ekki sé nema nokkur hundruð tonnur, til þess að reyna að bæta það upp, hvað bræðslusildin er í lágu verði. En þó að það sýni sig, að hægt sé að auka markað fyrir saltsild, þá er sjálfsagt að auka líka bræðsluna. Á stærri skipunum er um svo stórfellda veiði að ræða, að aðeins litill hluti sildarinnar er hæfur til söltunar.

Pétur Magnússon: Mér kemur ekki til hugar að fara út í að bera saman fisk sölu og sildar á árinu 1931 og tapið á þeim. En ég tek það ekki aftur, að einkasalan eyðilagði sildarmarkaðinn. Hv. þm. veit vel, að sá markaður var aðallega í Eystrasaltslöndunum, og hann veit líka, að sá markaður var að mestu horfinn, þegar einkasalan hætti. (JBald: Þar kom til greina tollpólitíkin í Finnlandi). Nei, það voru ekki afleiðingar af neinni tollpólitík; einkasalan var með framkomu sinni búin að ýfa menn svo, að markaðurinn lá í rústum. Hitt verð ég og að halda fast við, að sá markaður, er unnizt hefir í Mið-Evrópu, er verk Magnúsar Andréssonar, en ekki einkasölnunnar. Hann hafði byrjað á þeirri markaðsleit áður en einkasalan tók til starfa, en fékk að vísu leyfi einkasölnunnar til að halda áfram. Er það naumast þakklætisvert.

Það er vitanlega alveg rétt hjá hv. þm.,

að ekki kemur til mála að hætta við sildarútveg af hræðslu við aflaleysi fremur en að hætta við búskap af hræðslu við grasleysi. En hygginn bóndi reynir að stilla svo til um búskap sinn, að hann hrynji ekki í rústir, þó grasspretta bregðist ár og ár. Og á sömu leið þyrfti að haga með sildarútveginn. Það er of djarft teft að rígbinda hann við eina tegund sildar-afurða.

Frsm. (Bjarni Snæbjörnsson): Ég vil fyrst svara hæstv. dómsmrh. fácinum orðum, og byrja á því að vekja athygli hans á því, að á síðasta þingi var hann líka töluvert svartsýnn á, að það væri rétt og ríkissjóði heppilegt, að keypt yrði sildarbræðsluverksmiðjan til viðbótar á Siglufirði. En það var einmitt þessum kaupum að þakka, að hagnaður varð af rekstrinum á Siglufirði á síðasta ári. Þó að sumir liti svart á þessi mál og segi, að ríkissjóður þoli ekki, að út í þessi stórræði sé lagt, þá vil ég spyrja: Hvar værum við nú staddir, ef við hefðum ekki einmitt lagt út í þessi stórræði?

Þá minnst hæstv. dómsmrh. á það atriði, hvort það væri meining n., að framkvæmd þeirra brtt., sem fyrir liggja, ef samþ. verða, eigi að sitja á hakanum. Ég tel, að ef brtt. ná samþykki og verða felldar inn í frv., þá eigi þær jafnan rétt til framkvæmda eins og sú framkvæmd, sem ráðgerð er með frv. eins og það er nú. Annars hygg ég, að sú upphæð, sem til er tekin í frv., muni nægja til að koma því í framkvæmd, sem samþ. verður. Enda vona ég, að hæstv. stj. hagi svo framkvæmdum, að ein millj. dugi, og láti sér þau víti til varnaðar verða, sem á daginn komu, er sildarbræðsluverksmiðja ríkisins var reist. Ég tel líka víst, að verk við sildarbræðsluverksmiðju á Norðurlandi verði boðið út. Sér þá hæstv. stj. nokkuð fljótlega í hendi sér, hve mikið fé muni til þess ganga og hve mikill hluti verða afgangs.

Ég skal þá vika fáum orðum að hv. 2. þm. Rang. Hann taldi ekki víst, að hér væri úr brýnni þörf að bæta. Um þetta má máské deila. En ég ásamt öðrum þeim, sem mælt hafa með þessu, álit einmitt slíka þörf fyrir hendi. Trygging fyrir framleiðslu sildarmjöls og lýsis er

nauðsynleg. Sú vara er ekki nærri því eins háð duttlungum markaðsins eins og saltsildin. Eftirspurnin eftir þessum vörur hefir aukizt á síðari árum. Það eru því engin undur, þó að kapp sé lagt á starfsemi sildarbræðsluverksmiðja. Þótt vitanlega beri að leggja kapp á að auka markað saltsildar, þá er þó bræðslan nauðsynlegur undirstöðuliður fyrir því, að þessi útgerð geti þrífizt. Og þegar þess er gætt, hversu smábáta- og línuskipaútgærdinni er þetta nauðsynlegt atriði, og jafnframt á það litið, hve mjög afkoma þjóðarinnar byggist á þeim sama útvegi, þá er ekki að undra, þótt menn vilji nokkru til þess kosta og hafi áhuga fyrir því, að þessi atvinnuvegur sé sem bezt tryggður.

Magnús Jónsson: Ég kvaddi mér hljóðs vegna þess, að hv. frsm. hafði talað þrívvar, en andmæli höfðu komið fram. En nú hefir hv. frsm. fengið aths. og svarað þeim mótmælum, sem fram höfðu komið. En fyrst ég stóð upp, þá vil ég segja, að mér kemur það alls ekki á óvart, þó viðvörunarraddir komi fram í þessu máli, einkum þar sem svo margar till. eru komnar fram. Og ég fyrir mitt leyti hefði óskað eftir því, að þær hefðu komið hægar fram en raun er á. Það er nú svo með okkar atvinnuvegi, að þeir hafa átt sín gelgjuskeið. Breytingarnar hafa gerzt skyndilega og ofvöxtur hlaupið í allt. Má sem dæmi nefna togarana, svo mótorbátana og nú síðast trillubátana. Ef einhver tegund útgerðar gengur vel eitt sumar, þá er hlaupið í að auka hana eftir því sem getan frekast leyfir. Nú hefir sildarbræðslan gengið vel eitt eða tvö ár, og nú vilja allir hlaupa upp til handa og fóta og láta ríkið setja upp og eignast á annan hátt sem allra flestar sildarbræðsluverksmiðjur. Það er því ekki ástæðulaust, þó raddir heyrist um, að fara beri varlega í þessu. Slíkar raddir hafa heyrzt nú frá hæstv. dómsmrh. og hv. 2. þm. Rang. En andmæli þeirra eru þó byggð á nokkrum ýkjum. Þeir hafa talað eins og allar þær till., sem fyrir liggja í þessa átt, væru samþ. En svo er eigi. Enn er ekki samþ. nema lítil till. um sildarbræðsluverksmiðju á Norðfirði. Auk þess hefir Nd. fallizt á stofnun sild-

arbræðsluverksmiðju á Norðurlandi og sjútvn. þessarar deildar mælt með frv. Þá hefir og sama n. mælt með því, að ríkisstj. verði gefin heimild til að leggja fram 100 þús. kr. til hlutabréfakaupa í h/f Sildarbræðslunni á Seyðisfirði. Ég verð nú að segja það, að ég er nokkuð efablandinn um að mæla með þessu hvorutveggja, ekki vegna þess, að ég efist um þörfina, heldur fyrir það, að ég hefði kosið, að þetta færi hægara af stað, kæmi ekki allt í einu. En þótt þetta yrði samþ., þá er ekki þar með sagt, að till. um kaup á verksmiðjunum á Raufarhöfn og Öndarfirði verði samþ. A. m. k. vil ég ekki samþ. fleiri að svo komnu. Á þessum málum, eins og svo mörgum öðrum, eru tvær hliðar. Önnur er sú, að fara beri varlega, sjá fótum sínum forráð. Hin hliðin snýr að hinni brýnu þörf, sem ekki er hægt að mæla á móti, að flotinn okkar hefir fyrir það að nota sér hinn mikla uppgripaafli, sem oft er á þessari fiskitegund, og fleyta sér þar með yfir hinn dauða punkt ársins, sumarið. Þess vegna er erfitt að standa gegn þessu, þótt maður hinsvegar vilji fara sem varlegast.

Ég mun í þessu sambandi ekki fara að ræða um sildareinkasöluna. Það mál er alveg óskýlt þessu. Og skoðun mín á því máli er svo þekkt, að ég þarf ekki að lýsa henni nú.

Að sildveiðin geti brugðizt við Norðurland, sildin hætti að ganga þangað, er vitanlega hægt að orða. En allar fiskigöngur geta brugðizt. Ég skal t. d. minna á aflaleysið, sem gekk hér með Suðurnesjum fyrir löngu nokkuð og gerði útvegsbændur þar, sem þó voru orðnir fésterkir af útgerð sinni, fátæka menn. Þetta og því um líkt eiga allir atvinnuvegir við að stríða. En ég hygg, að sildveiðin fyrir Norðurlandi sé eins örugg og titt er um aðrar fiskigöngur. Ég er sammála hv. 2. þm. Rang. um það, að sem mest beri að dreifa áhættunni af þessum atvinnurekstri. En það er nú svo, að það er ekki einhlítt, þó við höfum von um að geta selt eitthvað á markað 80 millj. manna, þá þarf þó fyrst að kenna þeim að borða sildina. Og það er enn ekki nóg, því í vegi fyrir sölnunni standa bæði innflutningshöft og verndartollar. Á sildarsöltunina er því ekki að byggja,

nema sem uppbót, sem gott er að taka. Vinnslan úr sildinni verður öruggari. Þar er að visu um minni uppgrip að ræða, en sá markaður er þó rólegri og öruggari. Hitt er vitanlega sjálfsagður hlutur, að halda sem best sildarmarkaðinum.

Ég vil geta þess, að ég tel alveg einsett, að þessi till. verði notuð til að auka við verksmiðjuna á Siglufirði. Um þetta er að visu allmikið skæklatog og mein-ingamunur. En ef litið er til hagsmuna þjóðarheildarinnar og þess, hvað atvinnuveginum er fyrir beztu, þá verður Siglufjörður fyrir valinu. Og m. a. er það af þeirri einföldu ástæðu, að langsamlega ódýrast verður að reisa hana þar. — Það hefir verið færð fram sú ástæða gegn Siglufirði, að vinnulaun yrðu hærri þar en annarsstaðar. En ég trúi nú satt að segja ekki þeirri röksemd. Hvar sem verksmiðjan verður, þá safnast þar saman verkafólk, og kröfur um fyllsta kaupgjald mundu fljótlega koma fram. Ég vil því eindregið leggja það til, að þessi verksmiðja verði byggð á Siglufirði og sú góða aðstaða notuð, sem þar er fyrir hendi, auk þess sem tryggasta sildveiðisvæðið er í umhverfi Siglufjarðar. Ég fyrir mitt leyti óska eindregið eftir því, að þessi iðnaður geti sem mest aukizt með framtaki einstaklinga, jafnvel þótt ríkið yrði að taka á sig einhverjar ábyrgðir þess vegna. Og þar sem hér er um heimild að ræða, þá vil ég æskja þess, að stj. taki til rækilegrar athugunar, hvort ekki er á uppsiglingu eitthvert fyrirtæki, sem fært væri um að setja á stofn sildarbræðsluverksmiðju. Ég hefi jafnvel heyrt, að hafinn væri undirbúningur undir öflugra félagsstofnun í þessu skyni á Norðurlandi. Og reynist það rétt, þá tel ég, að stj. ætti að draga að sér hendur um framkvæmdir á þessu. Því þótt ég fylgi þessu nú, þá er það eigi vegna löngunar í ríkisrekstur, heldur vegna þarf-arinnar á að tryggja þennan atvinnurekstur landsmanna.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Það eru aðeins örfá orð. Ég minnst þess ekki að hafa lagt á móti því, að verksmiðja dr. Pauls væri keypt. Ég þarf aðeins fram þá breyt., að heimild stj. til

að kaupa sildarverksmiðju væri ekki bundin við hans nafn. Það sýndi sig líka, að heppilegra var að básúna það ekki út, að kaupin væru bundin við þá verksmiðju. Með því að stj. lét sem sér væri drums um að kaupa hana, þá fékkst ágætt verð á henni, vist ekki yfir hálfvirði. Það sýndi sig því, að þar var hygglega farið að. Mér skildist á hv. frsm., að hann endurtæki það, að stj. ætti ekki að leggja þessar 100 þús. kr. í hlutabréfa-kaup á Seyðisfirði fyrr en séð væri, að verksmiðjan á Norðurlandi færi ekki yfir 1 millj. Það er að visu rétt, að ekki ætti að þurfa að biða með ákvörðun um það þangað til byggingin er alveg búin. En hér þarf þó aðgæzlu við. Það má með engu móti fara líkt og þegar sildarbræðslustöðin á Siglufirði var reist. Ég held því fram, að engin áætlun sé enn til um þetta, sem á er byggjandi. Þó það sé talið upplýst, hvað vélarnar kosti í Noregi, þá er alls ekki vist, að þær vélar séu tryggilegar, og enn síður hvað þær koma til með að kosta heimkomnar og niðursettar.

Björn Kristjánsson: Hæstv. dómsmrh. sagði, að till. mín væri ekki fram komin vegna þess, að tryggja þyrfti það, að rekstur verksmiðjunnar á Raufarhöfn héldi áfram. Hún væri eingöngu til að fá þetta samþ. Þetta er alls ekki rétt, og sönnun fyrir þeirri staðhæfingu er sú, að á þinginu 1932 flutti ég samskonar till. En þá féllst ég á að láta hana sofna, vegna þess að áður en hún náði fulln aðarafgreiðslu úr þinginu frétti ég það, að verksmiðjan yrði starfrækt næsta sumar. Hið eina, sem fyrir mér vakir með brtt., er að tryggja það, að verksmiðjan verði rekin. Sjái eigandinn sér fært að reka hana áfram, þá óska ég þess, að stj. veiti henni sem mestar ívilnanir að hægt er. Meðan allt er í óvissu um aðstöðuna hverfur hvötin til umbóta. Þess vegna þarf að tryggja verksmiðjuna sem bezt, að svo miklu leyti sem hægt er. Hv. frsm. talaði um, að ekki væri heppilegt að hafa allar verksmiðjurnar undir einum og sama hatti. Ég fyrir mitt leyti er alls ekkert að óska þess, heldur þess eins, að einhver haldi áfram starfrækslu þeirrar verksmiðju, sem hér um ræðir.

ATKVGR.

Brtt. 131,1 felld með 8:6 atkv.

— 131,2 tekin aftur.

— 187,1 samþ. með 9:5 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10:1 atkv.

2. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 187,2 samþ. með 9 shlj. atkv.

3. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 187,3 samþ. með 9 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 187,4 samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn, svo breytt, samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frv. til 1. um stofnun sildarbræðsluverksmiðju á Norðurlandi o. fl.

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 303).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JónasJ, KS, MJ, PHerm, PM, BSn, BKr, GL, IP, JBald, JónP, EÁrna. nei: EE, JónJ.

Frv. endursent Nd.

Á 26. fundi í Nd., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 303).

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til einnar umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 333).

21. Augnlækningaferðir.

Á 18. fundi í Nd., 24. nóv., var útbýtt:
Frv. til l. um augnlækningaferðir (þmfrv., A. 152).

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Þetta frv. er flutt af allshn. fyrir tilmæli mín sem embættismanns og er í sjálfu sér ákaflega einfalt. Það miðar aðeins til þess, að hægt sé að skipta fé því, sem veitt var í síðustu fjárl. til augnlækninga og augnlækningaferða, á milli þriggja lækna í stað tveggja.

Það er alveg nýlega, að augnlæknir er seztur að á Austfjörðum, og er eðlilegt og raunar mikil nauðsyn, að honum sé gert kleift að ferðast sérstaklega um Austfirði, sem hingað til hafa verið mjög afskiptir í þessum sökum. Ég vona, að enginn ágreiningur þurfi að verða um þetta. Hér er aðeins verið að breyta lítillega því ákvæði í fjárl., sem um þennan styrk fjallar, en aukin fjárútlát hefir það ekki í för með sér.

Ég vænti þess, að hæstv. forseti greiði heldur götu þessa frv., og jafnvel þó að grípa þurfi til lítillsháttar afbrigða frá þingsköpum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—4. gr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 21. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 152).

Á 22. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 24. fundi í Ed., 2. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 8 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 152, n. 308).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Baldvinsson): Frv. þetta, sem flutt var í hv. Nd. af allshn., fer fram á það, að landinu verði skipt í þrjú umferðasvæði fyrir augnlækna, eins og segir í 1. gr. frv. Eitt svæðið er Suðvestur- og Vesturland, frá Skeiðarársandi að Horni, annað svæðið frá Horni að Langanesi, og hið þriðja frá Langanesi að Skeiðarársandi. Þetta mun gert til þess að auðveldara verði en nú er, að augnlæknar þeir, sem njóta styrks úr ríkissjóði, geti ferðast um landið. Eins og nú er, er landinu skipt í tvö svæði, en nú hefir augnlæknir flutt búferlum til Austurlands, og verður þá eðlilegt, að honum verði fengið umferðasvæði á Austurlandi. Ætlazt er til þess í frv., að styrkur sá, sem veittur er í fjárlögum fyrir næsta ár, 12. gr. 5. lið a, b, c, skiptist jafnt milli þessara þriggja lækna, og mun þetta frv. vera flutt eftir ósk landlæknis. Allshn. þessarar deildar leggur því til, að frv. þetta verði samþ. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—4. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Á 21. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., 7. des., var frv. tek-
ið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Af-
brigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.
Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr.
sem lög frá Alþingi (A. 351).

22. Búfjárrækt.

Á 18. fundi í Ed., 24. nóv., var útbýtt:

Fr. v. til 1. um breyt. á l. nr. 32 8. sept.
1931, um búfjárrækt (þmfrv., A. 144).

Á 19. fundi í Ed., 25. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj.
atkv.

Flm. (Pétur Magnússon): Með lögum
nr. 42 frá 1919 var sýslunefndum heim-
ilað að gera samþykktir um eftirlit með
forðagæzlu, hverri í sínu umdæmi. En í
8. grein þeirra laga er svo fyrir mælt, að
þau sveitarfélög, sem gerðu með sér slík-
ar samþykktir, skyldu vera undanþegin
ákvæðum laganna um forðagæzlu frá 10.
nóv. 1913. Þessi lög voru svo með nokkr-
um breyt. tekin upp í lög nr. 32 frá
1931, og í 56. og 57. grein þeirra segir, að
hvert sveitarfélag stofni með sér trygg-
ingarsjóð, sem er óskipt eign félagsins,
og greiði hver bóndi ákveðna upphæð ár-
lega í sjóðinn, og fer hún eftir bústofni
hans, þannig að hann greiðir fyrir hvern
nautgrip 40 aura, fyrir hvert hross 20
aura og 4 aura fyrir hverja kind. All-
mörg sveitarfélög munu hafa stofnað
fóðurbirgðafélög eftir l. frá 1919. Þar á
meðal Landmannahreppur í Rangár-
vallasýslu. Samþykktir félagsins voru
staðfestar 18. nóv. 1922. Hefir hrepps-
félagið síðan búið við þetta fyrirkomulag
og þar með verið undanþegið ákvæðum

forðagæzlul. Árangur af starfsemi þessa
fóðurbirgðafélags hefir orðið ágætur.
Kostnaður við framkvæmd félagsins hefir
reynzt 40—45 kr. árlega. Hey hafa safn-
azt, fyrningar verið frá 3000—8000 hest-
ar. Hreppsn. getur þess líka, að fénaðar-
höld hafi verið góð og fóðurskortur ekki
komið fyrir síðan félagið var stofnað.
Eins og skiljanlegt er, þar sem fyrir-
komulag þetta hefir reynzt vel, er hrepps-
búum það áhugamál að fá að búa við
sama fyrirkomulag áfram, einkum fyrir
það, hve kostnaðarlítið það hefir reynzt
og þó veitt fullt öryggi. Hafa þeir því á
almennum hreppsfundi, þar sem allir bú-
endur, að einum undanteknum, voru
mættir, samþ. í e. hlj. áskorun til þings
og stjórnar um að veita þá heimild, er í
frv. felst. Eins og hv. þm. sjá, mundi
þetta spara hreppnum útgjöld og einnig
ríkissjóði. Og þar sem upplýst er, að
eldra fyrirkomulagið hefir gefizt þarna
vel, þá ætti ekki að vera ástæða til að
kúga hreppsbúa eða aðra, sem eins er á-
statt um, til að gera slíkar breyt. Óska
ég, að hv. deild fallist á frv. og að því,
að lokinni umr., verði vísað til hv. land-
búnaðarnefndar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.
og til landbn. með 11 shlj. atkv.

Á 22. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 144, n. 194).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj.
atkv.

Frsm. (Kári Sigurjónsson): Í frv. á
þskj. 144 er farið fram á það, eftir tilmæl-
um hreppsnefndar Landmannahrepps, að
þeim sveitar- eða bæjarfélögum, sem
stofnað hafa eftirlits- og fóðurbirgðafé-
lög samkv. ákvæðum l. nr. 42 28. nóv.
1919 og fengið hafa staðfestar samþykkt-
ir fyrir þau, sé heimilt að búa áfram við
hið sama skipulag, enda njóti þau þá eigi
styrks úr ríkissjóði. Þessi lög frá 1919
heita: „Lög um samþykktir um stofnun
eftirlits- og fóðurbirgðafélaga“. Þessi l.
hafa verið endurskoðuð og tekin upp í
lagabálk um búfjárrækt, sem samþ. var
1931.

Búfjárrækt.

N. hefir kynnt sér málið og komizt að þeirri niðurstöðu að leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt.

Í frv. liggja í raun og veru tilmæli um það, að gerðar séu undantekningar þær, sem áður er á minnzt, fyrir þá, sem óska eftir að hafa sjálfir sínar aðferðir um verndun bústofns síns gegn fódurskortu. Með l. frá 1919 var lagður grundvöllur fyrir því, að slíkum félagsskap væri hægt að koma á i sveitum, en þar var ekki gert ráð fyrir því, að slík félög nytu opinbers styrks. Enda reyndist það svo, að á tímabilinu frá 1919 til 1931 voru stofnuð næsta fá slík félög, eða eftir því sem næst verður komizt, ekki nema 10 eða 11 á landinu. Af þeim félögum hafa nú flest gengið undir nýrra skipulagið. síðan búfjárræktarl. 1931 voru sett. Nú munu ekki starfa nema 4 félög með eldra fyrirkomulaginu, þar af er eitt sunnlands, þetta í Landmannahreppi, og 3 norðanlands.

Í fljótu bragði virðast ástæður liggja á móti því, að lögtekin verði þessi undantekning, að þessi félagsskapur megi hafa sínar aðferðir í þessu efni, þar sem gert er ráð fyrir, að félagsskapurinn verði undanþeginn styrk úr ríkissjóði. Það var talað um það í n., að e. t. v. væri varhugavert að undanþiggja félögin opinberum styrk, sem starfa eftir eldra skipulaginu, ef mörg slík félög væru starfandi. En þar sem svo fá félög starfa eftir þessu skipulagi, virðist ekki ástæða til að leggja á móti frv. enda geta þessi félög gengið undir nýrra skipulagið, ef þau vilja. N. leggur því til, að frv. verði samþ. óbreytt.

Pétur Magnússon: Ég vil þakka n. fyrir góðar undirtektir og fljóta afgreiðslu þessa máls, og vænti þess, að hv. d. leyfi því að ná fram að ganga.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Ed., 30. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 23. fundi í Nd., s. d., var frv. úthýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 144).

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið til 1. umr.

Jón Ólafsson: Þetta litla frv. er flutt eftir eindreginni ósk hreppsnefndar Landmannahrepps í Rangárvallasýslu. Það hefir komizt athugasemdalaust í gegnum hv. Ed. og er nú hér til 1. umr.

Frv. fer fram á, að þeir bændur, sem starfrækja fódurbirgðafélög á grundvelli laganna frá 1919, fái að starfa áfram á þeim sama grundvelli. Þetta fódurbirgðafélag Landmannahrepps hefir starfað samkv. reglugerð, er staðfest var af stjórnarráðinu 1922, og hefir því húið við hana í meira en 11 ár og gefizt ágætlega. En samkv. búfjárræktarlögunum frá 1931 fellur þessi félagsskapur undir þau, og samkv. þeim hefði félagið geta notið nokkurs styrks; en það hefir ekki notað hann og vill gjarnan vinna það til að vera án hans, heldur en að offra sínu eigin skipulagi, og vill aðeins fá leyfi til að búa áfram við sömu tilhögun. Ég álit, að það sé engin hætt á, að það valdi neinni röskun, þó að þetta undantekningarákvæði verði sett inn í lög frá 1931. Það eru ekki nema 4 fódurbirgðafélög í landinu, sem starfa á þessum grundvelli. Ég álit, að þar sem þetta litla frv. fór athugasemdalaust í gegnum Ed., þá sé ekki ástæða til að vísa því til n., en óska, að því verði vísað til 2. umr.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til landbn. með 13:2 atkv.

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 144, n. 316).

Of skammt var liðið frá úthýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Sigurðsson): Ég skal aðeins láta örfá orð fylgja þessu máli.

Þetta frv. er komið frá hv. Ed. og var þar athugað af landbn. Hafði hún ekkert við það að athuga og landbn. þessarar d. ekki heldur. Hér er farið fram á að veita þeim sveitarfélögum undanþágu, sem stofnað hafa fóðurbirgðafélög samkv. l. frá 1919. Þau munu ekki vera nema fjögur á öllu landinu, svo þetta hefir ekki mikla þýðingu. Þessi l. frá 1919 voru numin úr gildi með búfjárræktarlögunum, og var þar með kippt fótum undan þessum félagsskap eins og hann hafði verið. Ákvæðin, sem hér er farið fram á, er ætlað til, að felld verði inn í búfjárræktarlögin, og jafnframt er tilskilið af n. hálfu, að þau félög, sem þarna eiga hlut að máli, sendi Búnaðarfélagi Íslands skýrslur sínar, eins og samþykktir þeirra hljóða upp á eftir l. frá 1919. Við sjáum ekki ástæðu til að gera sérstaka brtt. við þetta; það mundi verða til þess, að málið dagaði uppi, og leggur n. því til, að frv. fái að ganga áfram eins og það liggur fyrir.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 15 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Nd., 7. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Bjarni Ásgeirsson: Ég hefi skrifað með fyrirvara undir nál., og vil ég aðeins gera grein fyrir þeim fyrirvara. Það er sem sé þannig ástatt með þetta félag, að í þeirri reglugerð, sem það hefir lifað eftir hingað til og mun gera hér eftir, ef þetta verður samþ., er tekið fram, að í stað þess, eins og venja hefir verið, að skýrslur séu sendar til Búnaðarfél. Íslands, þá skuli þær sendar til sýslumannsins í viðkomandi sýslu, Rangárvallasýslu. Mér fannst þetta óviðkunnalegt og útlátalítið fyrir félagið að senda skýrslur til Búnaðarfélagsins. En meðnm. mínir lögðu áherzlu á, að frv. yrði samþ. óbreytt, því annars væru líkur til, að það næði ekki fram að ganga, svo ég tók þann kostinn að leiða hjá mér að

koma með sérstakt nál., en mun hinsvegar greiða atkv. á móti málinu.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13:2 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 357).

23. Innflutningur sauðfjár.

Á 10. fundi í Nd., 15. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um viðauka við l. nr. 27 8. sept. 1931, er heimila ríkisstj. að flytja inn sauðfé til sláturfjárbóta (þmfrv., A. 37).

Á 11. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Þetta frv. er flutt í samráði við hæstv. atvnrh., og er það gert til þess að lagfæra galla, sem voru á lögunum um innflutning sauðfjár, frá 8. sept. 1931. Þegar þau l. voru samþ., munu aðallega hafa verið höfð í huga fjárkyn til einblendingsræktunar, til þess að fá holdafé til slátrunar að haustinu, enda þótt karakúlafé mætti eftir þeim líka flytja inn, eins og nú hefir verið gert. Í þessum l. er m. a. ákvæði um, að ekki megi setja á einblendingslömb út af hinum erlendu kynjum og íslenzku fé, til þess að koma í veg fyrir frekari blöndun þessara fjárkynja, því að reynslan hefir sýnt, að þegar farið er að blanda saman þessum kynjum til langframa, þá dregur úr vexti og þrótti þeirra. En hér stendur öðruvísi á, þegar um blöndun á karakúlafé og íslenzku fé er að ræða. Karakúlaféð er einungis flutt inn til þess að framleiða lambskinn og eru þessi skinn verðmætust, þegar lömbunum er slátrað nýfæddum.

Nú hefir erlend reynsla sýnt, að möguleiki er til að fá góðan árangur með því að nota kynblendinga af þessu fjárkyni til tímunar, og meira að segja hafa kynblendingar af þessu kyni verið fluttir inn til landsins nú síðastl. sumar í þessum

tilgangi. Þegar tekið er tillit til þessarar reynslu, þá nær það ekki nokkurri átt, að leyfa ekki að setja á af þessu kyni einblendinga til tímgunar. Hinsvegar er sjálfsagt, að eftirlit sé haft með því, hvernig þetta gefst, og tel ég heppilegast, að atvnrh. setji reglur um þetta efni í samráði við Búnaðarfélag Ísl., til þess að tryggja, að þetta leyfi verði ekki notað meira en reynslan smátt og smátt sýnir, að óhætt sé.

Að öðru leyti læt ég nægja að vísa til grg. frv. Vil ég leyfa mér að óska þess, að málinu verði vísað til 2. umr. að þessari umr. lokinni.

Halldór Stefánsson: Það mun vera rétt, sem hv. frsm. sagði, að ákvæði, sem sett voru í l. frá 8. sept. 1931 um innflutning sauðfjár, munu hafa verið miðuð við holdakyn eingöngu. Það hefir þá ekki verið mönnum ljóst, hverskonar not það voru, sem hafa mætti af innflutningi karakúlafjárins. Það er því augljóst, að breyta verður þessum l. og veita heimild til að ala upp blendinga af karakúlafénu, því annars hefði innflutningur þess verið tilgangslaus.

Eftir því sem ég skil 1. gr. frv., þykir mér ákvæði þess um heimildina til uppeldis karakúlafjárins nokkuð þröng. Vil ég því beina þeirri fyrirspurn til hv. frsm., hvort með orðalagi 1. gr. sé átt við það, að almenn heimild sé gefin eftir till. og með ráði Búnaðarfél. Ísl., eða hvort aðeins sé meint að veita leyfin einstaklega einum og einum eiganda hrútanna, sem þegar hafa verið fluttir inn. Ef hið síðara er meining frv., álit ég, að stofnað yrði til mikillar og alóparfrar skrifinnsku. Það myndi verða erfitt með nokkurri sanngirni að neita sumum fjáreigendum um heimild þessa, ef öðrum væri hún veitt, enda sé ég enga ástæðu til slíks, því að eigendurnir munu vera félög bænda, sem vel er trúandi til að hlíta þeim settu reglum og veita uppeldi fjárins fulla athygli.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Það hefir ekki verið rætt um það, a. m. k. ekki í Búnaðarfélag Ísl., sem ég geri ráð fyrir, að aðallega ræði þessar reglur og ráði þeim, þegar þær verða settar, hverjum reglum

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

verður sérstaklega slegið föstum, hvort gefin verður út almenn heimild handa öllum fjáreigendum um að veita þeim með ákveðnum skilyrðum þetta leyfi, eða að hver einstaklingur, sem vill fá leyfið, verði að sækja sérstaklega um það til stj. Búnaðarfél. Ísl. En ég held, að í framkvæmdinni verði það haft þannig, að hver einstakur maður, sem vill nota einblendinga til framtímgunar, verði að sækja sérstaklega um leyfi til þess til Búnaðarfélagssjórnarinnar, til þess að sauðfjárræktarráðunauturinn geti fylgt vel með þessum málum. Ég býst við, að það muni þykja nauðsynlegt til tryggingar því, að hægt sé að fylgjast með um það, hvernig þessar tilraunir gefast. Ég álit það ekki svo útlátamikið fyrir menn að skrifa bréf til að sækja um þetta.

Ég hefi ekki vald til að svara þessu endanlega nú, en mér þykir sennilegast og heppilegast, að þessi leið verði farin.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 13. fundi í Nd., 18. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 37, 61).

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Síðan brtt. þessar á þskj. 61 komu fram, hefi ég ekki getað haldið fund í n., og þess vegna hefir n. ekki getað tekið afstöðu til þeirra. Ég vil því leyfa mér að fara fram á það við hv. flm. brtt., að hann leyfi, að þær komi ekki fyrir fyrr en við 3. umr.

Halldór Stefánsson: Ég er fús á að verða við þeim tilmælum hv. frsm. n., að geyma þessar till. til 3. umr., með þeirri hugsun, að n. ætli að athuga þær nánar. En svo framarlega sem ekki koma frá n. eða mér neinar tilkynningar til hæstv. forseta um, að till. eigi að koma fyrir við 3. umr., þá óska ég, að þær verði þá teknar með á dagskrá án þess að ég þurfi að bera þær fram á ný.

ATKVGR.

Brtt. 61 teknar aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 15. fundi í Nd., 21. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Jón Sigurðsson: Ég vil benda á, að landbn. hefir ekki haft tækifæri til að athuga brtt. þær, sem hér liggja fyrir. Form. og frsm. n. er ekki heldur viðstaddur, og væri því æskilegast, að málið yrði ekki tekið fyrir að þessu sinni.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 37, 61).

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): N. hefir nú athugað þessar brtt. frá hv. 2. þm. N.-M. og hefir orðið ásátt um að leggja á móti þeim. Henni virðist, að frv. eins og það er á þskj. 37 segi nógu mikið til þess að hægt sé að framkvæma það, sem liggur til grundvallar fyrir báðum brtt., með þeirri reglugerð, sem gert er ráð fyrir í frv. á þskj. 37 um breyt. á l. um innflutning sauðfjár. Með frv. á þskj. 37 er að öllu leyti hægt að ná þeim tilgangi, sem brtt. hv. 2. þm. N.-M. stefna að og náð verður með þeim.

Auk þess vil ég benda á, að það virðist vera skakkt vitnað til l., þar sem hv. þm. segir í brtt. við 2. gr., að á eftir 18. gr. komi 2 greinar. Þetta fellur nú ekki rétt inn í l. og á vafalaust að standa í brtt.: „Á eftir 17. gr. l. komi“ o. s. frv. Ég vil aðeins benda á þetta.

Sem sagt leggur n. til, að hennar frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir.

Halldór Stefánsson: Eins og menn heyrðu, leggur hv. landbn. á móti brtt. mínum á þskj. 61. Mér skildist á orðum hv. þm., að hann teldi, að í frv. sé sama meaning eins og í brtt. mínum. Brtt. séu því óþarfar. Með skirskotun til þessa álits frsm. er tilgangi mínum með brtt. í raun og veru náð og eftir þessi ummæli frsm. n. eru þær ekki orðnar eins nauðsynlegar. En samþykkt þeirra hefði þó enn betur tekið af allan vafa um þetta atriði. Annars er orðun frv. þannig, að hún bendir frekar til þess, að þessa heimild eigi að gefa hverjum einstökum fjáreiganda út af fyrir sig. Það gæti varla komið til mála að haga undanþáguleyfunum þannig. Það væri óþörf

fyrirhöfn. Orðalag frv. bendir helzt til þess, að hafðir séu sérstaklega í huga þeir einir, sem þegar hafa fengið sér þetta karakúlafé, og leyfin ætti að veita aðeins hverjum einum fyrir sig, en ekki almennt. Slik framkvæmd hlýti að tefja fyrir útbreiðslu fjárins, og væri það illa farið, ef um gagnsemi til muna væri að ræða af þessari fjárrækt.

Við 2. brtt. eða vatill., sem ég hefi gert við frv., hefir hv. frsm. það að athuga, að hann álitur, að hún muni ekki koma rétt inn í l. eftir tölusetningu á greinum í till. Þetta mun vera rétt athugað hjá n. En ef n. hefði fallið á till., þá hefði það ekki átt að gera svo mikið til í sjálfu sér, því að hægðarleikur hefði verið að leiðrétta það. Ég hefi ekki fyrir mér l. um þetta frá 1931, því miður. En þær reglur og viðurlög, sem í þeim l. eru sett, verða beint hláleg, ef undanþágan er veitt aðeins eins og frá því er gengið í frv. Þar er m. a. svo ákveðið, að allir blendingar, sem ekki eru vanaðir, séu rétt-dræpir hvar sem þeir finnast. Og ég man eftir því, að fleiri ákvæði en þetta samræmast illa frv. óbreyttu. Ég held helzt, að hv. n. hafi fundið þessi fugl sinn — frv. — svo fagur, að hann gæti ekki fegri verið. Það er sjálfsagt ekki nema eðlileg ást á eigin fóstri. Ég geri heldur ekki ráð fyrir, að það tjái að reisa rönd við svo fjölmennri og mikils metinni n. sem landbn.

Tel ég, að ég hafi gert mína skyldu í þessu máli, að benda á það, sem betur mætti fara í orðalagi frv. Og ég hefi í raun og veru náð einnig tilgangi mínum með brtt. með því að fá fram viðurkenningu frsm. á því, að með frv. sé meint að gefa ríkisstj. almenna heimild til að veita undanþágu frá ákvæðum laganna.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég skal með ánægju taka það fram, að það er allveg það sama, sem vakir fyrir n. og hv. 2. þm. N.-M. N. ætlast til þess, að þessi heimild, sem í frv. eru ákvæði um, sé ekki þrengd svo, að ekki geti allir fengið þessa undanþágu, sem það vilja. En formsins vegna þykir rétt, að sótt sé um það í hvert skipti, og líka vegna þess, að með því móti er hægt fyrir sauðfjárrækt-

arráðunautinn að fylgjast með þessari fjárrækt. En það er mjög þýðingarmikið vegna þessarar fjárræktar í framtíðinni, að hægt sé að halda nákvæmar skýrslur um þessar tilraunir hér hjá okkur.

En ef í eitt skipti fyrir öll er leyft að ala upp þessa blendinga, þá er mjög örðugt fyrir ráðunaut B. Í. að fylgjast með því, hvað reynslan hefir að kenna okkur í þessu máli. Umsóknir yrðu í raun og veru ekki annað en liður í skráningu þeirra manna, sem vildu fá og fengju leyfin.

Hv. 2. þm. N.-M. talaði um ýmsar gr., sem breyta þurfi í l. frá 1931 til samræmis við undanþáguna, sem um getur í frv. En n. tekur það fram í 1. gr., að öll ákvæði l. skuli undanþegin í samræmi við þessi leyfi og í sambandi við þau. Og okkur í n. virðist, að það muni nægja.

Ég get tekið það fram enn á ný, að aðalmeining hv. 2. þm. N.-M. og n. eru alveg í samræmi.

ATKVGR.

Brtt. 61,1 felld með 14:4 atkv.

— 61,2 felld með 11:4 atkv.

— 61,3 kom ekki til atkv.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 17. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 37).

Á 18. fundi í Ed., 24. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Á 27. fundi í Ed., 6. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 28. fundi í Ed., 7. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 37, n. 305).

Frsm. (Páll Hermannsson): Ég held, að það hefði verið réttara að ganga til

atkv. um þetta frv. umr. laust, því að það mun vera svo, að allir hv. dm. gangi út frá því sama. En úr því að ég á að hafa framsögu f. h. n., þá ætla ég að geta þess, að þegar l. um innflutning erlends sauðfjár voru sett hér 1931, þá var þar haft í huga brezka holdaféð og ætlað til, að höfð yrði einblöndun og einblendingum fargað, svo að vissa væri fyrir, að þeir blönduðust ekki saman við íslenzka féð. En í meðferð málsins á síðasta þingi bættist karakúlaféð við. Það fjárkyn var fyrst og fremst miðað við lambskinninn, sem eru mjög verðmæt. Það er vitað, að blendingsgimbrar, þegar þær eru orðnar ær, eru líklegar til að gefa betri skinn með hreinræktuðum hrút en óblandaðar íslenzkar ær. Er því nauðsyn á heimild til að ala þær upp. Í grg. er líka minnst á uppeldi hrúta, og held ég, að ekki sakaði, þó að það væri leyft, þó að það hafi minni þýðingu.

Landbn. fellst á, að þetta frv. um breyt. á l. nr. 27 8. sept. 1931 verði samþ. Það gerir mönnum kleift að fá leyfi til að láta blendingsslömb lifa. Í frv. er nokkru nákvæmar sagt, hvernig þetta geti orðið. Held ég, að þær reglur mættu vera nokkru rýmri, þó að rétt sé vitanlega að fara varlega í fyrstu. Ég legg til f. h. n., að frv. verði samþ. óbreytt, til þess að koma í veg fyrir, að það dagi uppi.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Eiríkur Einarsson: Ég hafði ætlað mér að vekja máls á einu atriði við einhverja umr. þessa máls hér í Ed., og þar sem þetta er 3. umr., þá eru það síðustu förvöð.

Þar sem hér er um að ræða innflutning á sauðfé til sláturfjárbóta, þá vildi ég nota tækifærið til þess að vekja athygli á því, og þá sérstaklega í sambandi

við þær tilraunir, sem hafa verið gerðar með innflutning á karakúlafé, að ég hefi orðið þess var, að þeim, sem ráðizt hafa í að kaupa þetta fé, hefir reynzt ókleift að fá það váttryggt. Það gefur að skilja, að þar sem þetta fé var keypt dýru verði og það voru víðast fáeinir fátækir bændur eða sveitarfélög, sem það gerðu, að það er allt of mikil áhætta fyrir þá að vera bægt frá tryggingu á því fé.

Mönnum er sjálfsagt í fersku minni, hvernig fór um sauðnautin, sem flutt voru hingað til landsins fyrir nokkrum árum. Þau drápust í höndum þeirra manna, sem álitnir voru að hafa bezta þekkingu á allri meðferð þeirra dýra. Mér finnst því óforsvaranlegt að stofna til innflutnings á svo dýrum skepnum, sem hér um ræðir, og dreifa þeim út á meðal fátækra manna, sem litla þekkingu hafa á meðferð þeirra, sem eðlilegt er, en samt vilja vita, hvernig þær gefast hér á landi, án þess að gefa þeim mönnum kost á að váttryggja þær, svo þeir verði fyrir sem minnstum skaða, ef út af ber. — Þetta vil ég taka fram sem almenna aths., er um innfluttan búpening er að ræða, að gefnu tilefni, og vona ég, að úr verði bætt, og er það ríkisstjórnar og Búnaðarfél. Íslands að sjá svo um, að trygging fái.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 8 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 365).

24. Dráttarbraut í Reykjavík.

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um viðauka við l. nr. 81 23. júní 1932, um heimild handa ríkisstjórninni til að ábyrgjast lán fyrir dráttarbraut í Reykjavík (þmfrv., A. 136).

Á 19. fundi í Nd., 25. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Ólafur Thors): Á Alþingi 1932 var samþ. heimild handa ríkisstj. til þess að ábyrgjast lán fyrir dráttarbraut í Reykjavík, að upphæð 125 þús. kr. Ríkis-

stj. hagnýtti sér heimildina, og dráttarbrautin var byggð og hefir nú komið að miklu gagni, eins og vænta mátti.

Nú er hagur þessa fyrirtækis sá, að það þykir nauðsynlegt, eða a. m. k. hentugt, að útvega þessu félagi 50 þús. kr. hagkvæmt lán. Og félagsstjórnin hefir snúið sér til fjhn. með beiðni um, að Alp. samþ. að heimila ríkisstj. að taka ábyrgð á þessum 50 þús. kr., enda gangi Reykjavíkurbær í bakábyrgð fyrir láninu.

Það þarf ekki að færa fram þau almennu rök fyrir nytsemi þessa fyrirtækis, sem fram voru færð á Alp. 1932. Flestir hv. þdm. þekkja þau, og öðrum, sem hér eru nú, en voru ekki á þingi þá, mun vera kunnugt um gagnsemi þessa fyrirtækis. En ég álit rétt að skýra frá því, að á þessu ári hefir Slippurinn veitt atvinnu fyrir sem nemur um $\frac{1}{4}$ millj. kr., og gera má ráð fyrir, að sú vinna hefði að mestu farið út úr landinu, ef honum hefði ekki verið komið upp. Málið liggur því þannig fyrir, að hér er um að ræða fyrirtæki, sem af öllum er viðurkennt að sé þarft, því að upplýst er af reynslunni, að það hefir veitt þessa miklu vinnu í landinu, auk vinnu við stofnsetningu fyrirtækisins. En auk þeirra hagsmuna, sem verkalýðurinn hefir haft af þessari vinnu, má ganga út frá því vísu, að eigendur þess skipastóls, sem notið hefir aðgerðar í Slippnum, hafi mikinn hag af því, að honum var komið upp.

Stjórn Slippfélagsins hefir sent fjhn. skýrslu, sem sýnir, að frá því að félagið tók til starfa, 16. jan. 1933, hafa verið tekin upp í Slippinn milli 40 og 50 skip, og alls hefir í 186 $\frac{1}{2}$ dag verið starfað við þau. Það er því ljóst, að þetta er til mjög mikilla hagsmuna bæði fyrir verkamenn, sem fá þarna vinnu, og eins fyrir sjávarútvegsmenn og eigendur skipa, sem notið hafa aðgerðar þar.

Ef spurt er um áhættuna fyrir ríkissjóð samfara þessari ábyrgðarheimild, þá er því til að svara, að heimildin verður því aðeins notuð, að Rvíkurbær taki bakábyrgð á láninu, og með því tel ég tryggingu fengna fyrir því, að ríkissjóður geti aldrei beðið tjón af þessari ábyrgðarheimild. Upplýsingar um efnahag og starfsemi félagsins munu að sjálf-sögðu gefnar bæjarstjórn til athugunar,

og dæmir hún þá um, hvort fyrirtækið er gagnlegt og fjárhagur þess með þeim hætti, að hún telji hættulítið, en nauðsynlegt að taka þessa ábyrgð. En frá sjónarmiði löggjafans hlýtur það að vera áhættulaust, þar sem um bakábyrgð Rvíkur er að ræða.

Frv. þetta er flutt af fjhn., og var n. ásaðtt um að mæla með því, að þessi heimild yrði veitt. Einn nm., hv. 2. þm. Reykv., var að vísu ekki viðstaddur þegar n. tók þessa ákvörðun, en allir aðrir nm. voru þessu samþykkir, og þar sem þetta félag hefir veitt svo mikla atvinnu í landinu, þá bjuggumst við við því, að hv. 2. þm. Reykv. mundi því einnig samþykkur. Er því ástæða til að vænta þess, að málið geti gengið mótstöðulítið gegnum þingið.

Héðinn Valdimarsson: Það er fjarri því, að ég sé samþykkur þessu frv. Ég vil þvert á móti leggja gegn því af þeirri ástæðu, að þetta er einkafyrirtæki, sem í hlut á. Og ef farið er inn á þá braut að veita auknar ábyrgðir, þá getur farið svo, að mörg önnur einkafyrirtæki gangi á sama lagið og krefjist ábyrgðar. Það er hægt að segja um mörg einkafyrirtæki eins og hv. þm. G.-K. sagði, að þau eru í sjálfu sér þörf og auka atvinnu í landinu, og eigendur skipanna eru kannske ánægðir að skipta við þetta fyrirtæki, en önnur rök færði hann ekki fyrir þessu máli. Hagur þessa fyrirtækis er þannig, að það er skuldum hlaðið og hefir því verið gefið eftir útsvar af bæjarins hálfu. Hafnarsjóður á mikilla hagsmuna að gæta í sambandi við þetta fyrirtæki, og álit ég heppilegast að fara þá leið, sem hefði átt að fara í fyrstu, að hafnarsjóður eignist fyrirtækið og ekki sé verið að hlaða undir einkarekstur þess.

Enda þótt ég álíti það ekki neina hættu fyrir rikissjóð að ganga í þessa ábyrgð, þar sem ábyrgð Rvíkurbæjar stendur á bak við, þá vil ég eindregið leggja á móti því, að það sé gert.

Frsm. (Ólafur Thors): Mér er ekki kunnugt um, að þetta fyrirtæki sé fjárhagslega illa stætt. Það hvila á því skuldir samtals um 400 þús. kr., en eignir þess eru metnar á 600 þús. kr., enda

skildist mér hv. 2. þm. Reykv. ekki bera það fram sem aðalrök gegn þessu frv., að fyrirtækið væri illa stætt. Auk þess tók hann réttilega fram, að af þessari ábyrgðarheimild mundi ekki stafa hætta fyrir rikissjóð, þar sem ábyrgð Rvíkurbæjar stæði á bak við.

En um hitt atriðið, sem hv. 2. þm. Reykv. talaði um, að hér sé um einkafyrirtæki að ræða, þá er hæstv. Alp. þegar búið að taka þá afstöðu til þess, að það vill styðja það þrátt fyrir þó að það sé einkafyrirtæki, og það var af því, að það var álitnið, að hér væri svo mikil þörf fyrir slíkt fyrirtæki.

Héðinn Valdimarsson: Ég vil aðeins benda á það, að þótt þetta lán væri ekki veitt þessu fyrirtæki, mundi þessi dráttarbraut starfa áfram í bænum, hvort sem það yrði einkafélag eða hafnarsjóður, sem tæki það að sér.

Frsm. (Ólafur Thors): Mér þykja þetta hálfleleg rök hjá hv. 2. þm. Reykv. Það er óforsvaranlegt af löggjafarvaldinu að ýta undir þennan rekstur til þess að koma honum af stað með þeirri hugsun að reyna að ná fyrirtækinu í sínar hendur, og þá vitanlega með því að ónýta hlutafjárframlag einstaklinganna. Ef löggjafinn hefir talið þörf á svona rekstri og álitnið rét, að ríkið tæki ábyrgð á þessum 125 þús. kr., þá liggur í því sú viðurkenning, að það skuli ekki vera til fyrirstöðu, þó að fyrirtækið sé eign einstaklinga. Og mér finnst það rétt áframhald, þegar fyrirtækið er búið að sanna gagnsemi sína, með því að veita atvinnu fyrir 250 þús. kr., sem annars hefði farið út úr landinu, að þá rétti ríkið þessu fyrirtæki hjálparhönd, þegar það getur orðið ríkinu áhættulaust og ekki er um stóra upphæð að ræða.

Héðinn Valdimarsson: Það er svo með þetta félag, að það virðist ætla að taka höndina alla, ef því er réttur einn fingur. Ég sé ekki, að það sé nein skuldbinding fyrir rikissjóð að ganga í þessa ábyrgð, þó að hann hafi í upphafi ábyrgzt fjárhæð fyrir félagið. Hvað sem fyrri þing hafa gert hér að lútandi, er það engin skuldbinding fyrir þetta þing að gera

það sama, þar sem það saman stendur af allt öðrum þm.

Það mun vera rétt, að eignirnar eru metnar 200 þús. kr. meiri en skuldir, en öllum er kunnugt um, að eignirnar voru ákaflega hátt metnar í sambandi við þau eigendaskipti, sem þar urðu á. En það hefir sýnt sig, að reksturinn ber sig ekki, og margir hafa komizt að raun um, að bezt sé að fara aðra leið í þessum málum. (ÓTh: Hverjir hafa komizt að raun um það?). Það eru margir menn, sem ég hefi talað við. Það, sem þingið gerði í upphafi, var aðeins að hjálpa til við tilraun, og ég álit, að hún hafi ekki sýnt sig svo, að þinginu beri að halda áfram á þeirri braut.

Frsm. (Ólafur Thors): Mér heyrðist hv. 2. þm. Reykv. segja, að mjög margir hefðu komizt að raun um, að heppilegra væri, að fyrirtækið væri starfrækt öðruvísi. Mér er ekki kunnugt um, að nokkur maður hafi látið það í ljós. Ég hefi nokkuð skipt við þetta fyrirtæki, og reynzt það ágætlega.

Eins og menn vita, þá er Slippurinn starfræktur á þann hátt, að skipin eru sett þar upp, og svo má hvaða viðgerðarverkstæði sem er framkvæma aðgerðina. Standa því öll viðgerðarverkstæði í bænum jafnt að vígi hvað það snertir.

En að því er snertir það, hvort eigi að starfrækja Slippinn á sama hátt og ýmsar ríkisstofnanir, sem nú eru starfræktar, ef það er meaning hv. 2. þm. Reykv., þá skal ég skjóta því til hans, að ég er ekki alveg viss um, að allir þeir, sem skipt hafa við þetta fyrirtæki, haldi þeim viðskiptum áfram, ef á að taka það úr höndum eigendanna, sem hafa starfrækt það með þryði, og fá það í hendur einhverjum mönnum, sem ekki eru stöðu sinni betur vaxnir en sumir af þeim mönnum, sem veita forstöðu fyrirtækjum, sem ríkið rekur, og flest eru illa rekin.

Héðinn Valdimarsson: Ég hygg, að hv. þm. G.-K. mundi fara eftir sínum hagsmunum í þessu eins og öðru, hver sem væri eigandinn að þessu fyrirtæki. Ef það borgaði sig að gera við skip þeirra bræðranna þar, þá mundi hann halda á-

fram að skipta við Slippinn, hver svo sem eigandinn væri, eftir sem áður. En eins og allir menn vita, þá skipta ekki allir togaraeigendur við Slippinn; sumir fara til útlanda, — sem sagt: alveg eftir því, hvað borgar sig bezt í hvert sinn.

Frsm. (Ólafur Thors): Það er alveg rétt til getið hjá hv. 2. þm. Reykv., að við erum það glöggir verzlunarmenn, sem erum fyrir Kveldúlf, að við höfum okkar viðskipti þar, sem peningum okkar er bezt borgið. En að ég gaf það í skyn, að mínum viðskiptum við þetta fyrirtæki mundi lokið, stafar af því, að ég hefi enga trú á, ef það er tekið úr höndum þessara einstaklinga, að það verði rekið með sama dugnaði og geti boðið viðskiptamönnum sínum sömu kjör. Út frá þeim grundvelli ber að skoða orð mín.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17:2 atkv.

Á 20. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:1 atkv.

2. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 15:2 atkv.

Á 21. fundi í Nd., 28. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 136, 184).

Of skammt var liðið frá 2. umr. og frá útbýtingu brtt. 184. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Héðinn Valdimarsson: Ég hefi borið fram brtt. á þskj. 184, þess efnis, að öllum iðnaðarmönnum sé heimill aðgangur til aðgerða á skipum á lóðum dráttarbrautarinnar. Til þess er fyllsta ástæða, því að þótt járnsmiðum sé þetta leyflegt, þá gildir eins og sakir standa ekki hið sama um trésmiði. Það eru margar stofnanir, sem eiga skipti við dráttarbrautina, t. d. landssmiðjan og höfnin, og þær vilja láta þá sitja fyrir um vinnu, sem hjá þeim eru; og engin ástæða er til þess, að

gert sé upp á milli þessara iðngreina, svo að ég flyt brtt. í þeirri von, að þessu ástandi verði lokið.

Eysteinn Jónsson: Ég hefi leyft mér að flytja við þetta mál brtt. á þskj. 200, vegna þess, að eftir að 2. umr. var um garð gengin varð ég þess var af viðtali við kunnuga menn, viðskiptamenn Slippsins, að skipaeigendum væri ekki heimilt að ráðstafa eftir eigin vild vinnu og aðgerðum við skipin. En það er vitanlega hættulegt, að ríkið stuðli að nokkurri einokun á vinnu eða slíku, með því að ganga frá frv. eins og það er nú. En ég sé nú, að till. mín miðar í sömu átt og till. hv. 2. þm. Reykv., og gæti náttúrlega komið til mála, að önnurhvor væri tekin aftur. Fjárhagsleg áhætta ríkisins á að vera sem minnst, og fyrirtæki, sem ríkið styður, eiga fyrst og fremst að vera rekin með hagsmuni viðskiptamanna fyrir augum; þess vegna er ekki rétt, að önnur fyrirtæki verði slíks styrks aðnjótandi en samvinnufélög. Hlutverk dráttarbrautarinnar á ekki að vera annað en það, að draga skipin á land. Síðan á að bjóða út vinnuna við þau, og þar er dráttarbrautinni vitanlega hægt að gera tilboð, en hlutaðeigendur nota sér hagkvæmasta tilboðið. Til þess að þetta fyrirkomulag verði viðhaft eru till. okkar hv. 2. þm. Reykv. fram komnar.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Till. þeirra hv. 2. þm. Reykv. og hv. 1. þm. S.-M. eru að efni til eins, en ég kann samt betur við orðalagið á till. hv. 1. þm. S.-M., því að þar er höfuðatriðið tekið fram skýrum stöfum, nefnil., að forráðamenn skipanna fái sjálfir að ráða um það, hvernig hagað verði um vinnuna og hverjir komist þar að til vinnunnar. Ég vænti því, að þessir hv. þm. komi sér saman um það, að önnur till. verði tekin aftur, og það verður þá vonandi till. hv. 2. þm. Reykv. Þegar ríkið styður fyrirtæki af þessu tægi, þá er ekki rétt að stuðla að því á þann hátt, að fyrirtækinu skapist aðstaða til einokunar, hvorki gagnvart einstaklingum né ríkinu, eða stofnunum ríkisins, sem hafa mikinn hag af að geta látið starfsmenn sína vinna að viðgerðum.

Frsm. (Ólafur Thors): Ég leyfi mér að fara fram á það við hæstv. forseta, að hann taki nú málið út af dagskrá, til þess að fjhn. eigi kost á að tala við forráðamenn Slippsins um það, hvaða þýðingu þessar till. hafa fyrir gildi frv. Mér segir svo hugur um, að ef þær verða samþ., þá mundu forráðamenn Slippsins ekki kæra sig um að njóta þessarar ábyrgðar, því að hún væri einskis virði fyrir þá, ef hún yrði fyrir slíkum stórskemmdum.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Nd., 30. nóv., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 136, 184, 200).

Frsm. (Ólafur Thors): Eins og hv. þdm. muna, fór ég fram á við hæstv. forseta, að þetta mál yrði tekið út af dagskrá, þegar það fyrst var hér til 3. umr., svo að mér gæfist kostur á að spyrja eigendur fyrirtækisins, hver áhrif það hefði á rekstur fyrirtækisins, ef brtt. yrði samþ. Ég hefi nú átt tal við þá, og segja þeir, ef till. verði samþ., þá geri það ábyrgðarheimildina einskis virði. Þeir einir hafa hingað til haft alla trésmiðavinnu á hendi og botnhreinsun og málningu skipanna. Það er nauðsynlegt fyrir þá að hafa einkaleyfi á þessu, af því að þeir hafa fasta menn í vinnu, en hafa hinsvegar ekki alltaf nægilegt handa þeim að starfa, nema þeir geti jafnframt látið þá vinna að trésmiðunum; að öðrum kosti samsvarar vinnan ekki kaupgjaldinu. Hinsvegar sé ég ekki, að neinn voði þurfi að stafa af því, þó að eigendurnir fái einkaleyfi á trésmiðum í Slippnum, því að það er ekki skylda skipaeigenda að láta þá annast viðgerðir á skipum sínum; þeir geta hæglega leitað eitthvað annað, ef þeir þykjast fá þar betri kjör. Vænti ég þess, að þeir, sem meta starfsemi þessa fyrirtækis, geri þetta skilyrði fyrir ábyrgðarheimildinni að engu, og legg ég til, að brtt. á þskj. 184 og 200 verði felldar, en heimildin samþ. skilyrðislaust.

Eysteinn Jónsson: Ég vildi segja hér örfá orð út af þeim upplýsingum, sem hv. þm. G.-K. hafði fram að flytja. Ég vil benda hv. þm. á, að hér er ekki aðeins um trésmiðavinnu að ræða, heldur

einnig botnhreinsun skipanna og málning, eins og raunar kom fram í öðru sambandi í ræðu hv. þm. G.-K., svo að þetta einkaleyfi yrði nokkuð viðtækt. Ef félagið á að fá þennan einkarétt, þá verð ég á móti því, að ríkisábyrgðin verði heimiluð. Þetta er ekkert annað en einokun einkafyrirtækis, og ég er á móti því, að ríkið stuðli að slíku. Hv. þingmaður vildi gera lítið úr því, að erfitt væri fyrir skipaeigendur að komast undan þessu ákvæði, en ég hygg, að það sé erfiðara en hann vill vera láta. Það getur verið mikið tjón að því að láta ekki tré- og járnsmiðaviðgerðir fara fram í einu. Það getur verið óhentugt að þurfa að sigla skipunum eitthvað annað til þess að fá trésmiðaviðgerðir, málningu og botnhreinsun. Auk þess má vel vera, að skipið hafi mönnum á að skipa, sem hægt væri að láta starfa að þessu, skipinu að kostnaðarlausu. Mér finnst heldur engin ástæða til að fara að gefa þetta einkaleyfi, því að Slippurinn hefir jafnan rétt og aðrir, og meira að segja betri aðstöðu, til þess að keppa um viðgerðirnar en önnur trésmiðafyrirtæki hér í bænum. Ég get ekki séð annað en að Slippurinn geti verið fullkomlega samkeppnisfær á þessu sviði, svo framarlega sem verðinu verður hagað eftir almennri venju.

Hv. þm. sagði, að skipin stæðu venjulega uppi 1—2 sólarhringa til viðgerða. Nákvæmlega er vitanlega ekki hægt að segja um þetta, en ef á að fara að láta vinna hvort í sínu lagi járn- og timburviðgerðir, þá verður töfin meiri, og er það því bagalegra, sem skipið tefst lengur frá fiskveiðum.

Ég held, að það séu ekki svo margir menn, sem vinna að staðaldri í Slippnum, að það ætti ekki að vera hægur vandi að útvega þeim einhverja hlaupavinnu á milli þess sem þeir starfa að uppsátri, svo óþarft er að bera því fyrir, þegar rætt er um einokun þessa fyrirtækis.

Að endingu lýsi ég því aftur yfir, að ég mun greiða atkv. á móti ábyrgðarheimildinni, ef brtt. verður felld.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég er alveg hissa á því, að hv. 1. þm. S.-M. talar hér um einkarétt, þó að Slippnum

sé heimilað að hafa á hendi viðgerðir skipa. Þetta er einkafyrirtæki, sem er hið mesta þjóðþrifafyrirtæki og sparar landinu stórfé árlega. Forstjóri ríkisskipaútgerðarinnar hefir sagt mér, að þetta fyrirtæki sparaði ríkissjóði mörg þúsund krónur á ári, og hefir lagt til, að því yrði hjálpað um lán til rekstrar út á viðgerðir á ríkisskipunum. Hver heilvita maður ætti líka að sjá, að það er stórkostlegur sparnaður í því fólgin, að þurfa ekki að senda hvert einasta skip til útlanda til viðgerðar. En ef þessu fyrirtæki er neitað um ríkisábyrgð eða sett einhver skilyrði, sem gera ábyrgðina einskis virði, þá þýðir það ekkert annað en að Slippurinn verður ekki starfræktur, eða a. m. k. starfræktur án þessarar viðbótartryggingar ríkissjóðs.

Hv. 1. þm. S.-M. hefði átt að vera hér á þingi í fyrra, þegar samþ. var miklu hærri ábyrgðarheimild en nú er farið fram á. Þá var þetta álitíð svo mikið þjóðþrifamál, að ekki væri rétt að bregða fæti fyrir það á einn eða annan hátt.

Ég vil að lokum beina því til hv. d., að hún samþ. till. breytingalaust. Með því móti vinnur hún landinu áreiðanlega mest gagn.

Eysteinn Jónsson: Hæstv. dómsmrh. lét svo um mælt, að það bæri að styrkja Slippinn til þess að hafa á hendi trésmiðaverkstæði. Við eigum ekki að styrkja Slippinn til þess að annast trésmiði; til þess eru nóg trésmiðaverkstæði í bænum. Það á hinsvegar að styrkja hann með áhöldum til þess að draga skipin á land, og það er vitanlega þjóðþrifamál. Hitt er annað mál, hvort eigi að veita honum einkaleyfi á viðgerðum.

Ég viðurkenni, að Slippurinn hafi einkarétt á því að draga skipin á land, en mér sýnist ekki ástæða til að veita honum aðstöðu til einokunar á öðrum sviðum. Og mér er spurn: Hvar er nú andi hinnar frjálsu samkeppni, sem sjálfstæðismenn eru annars svo fullir af? Hvaða ástæða er til þess að veita þessu fyrirtæki meiri einokunaraðstöðu heldur en það nú þegar hefir?

Ég veit ekki betur en að ríkinu sé það til stórtjóns að geta ekki látið trésmiðaverkstæði sitt vinna í Slippnum að

viðgerðum við ríkisskipin. Þess vegna ætti hæstv. dómsmrh. að sjá í því hag ríkissjóðs að hafa þetta frjálst.

Hv. sjálfstæðismenn hafa, eins og kunnugt er, hina marglofuðu frjálsu samkeppni á sinni stefnuskrá, en nú rísa þeir upp hver á fætur öðrum og tala máli einokunarinnar. Finnst mér þar skjóta nokkuð skökku við; ég hefði haldið, að þeir myndu ekki sjá sér fært að vera á móti því, að viðgerðirnar í Slippnum yrðu gefnar frjálsar.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Forstöðumenn dráttarbrautarinnar hafa einnig átt tal við mig um þetta mál, og ég hefi fengið sömu upplýsingar og hv. þm. G.-K., að dráttarbrautin hefði og þyrfti að hafa nokkra fasta menn í þjónustu sinni. Eftir því sem mér skildist er hér um að ræða 6—8 fasta menn, og það er skiljanlegt, að þeir verði að hafa vinnu að staðaldri, ef kostnaðurinn við uppsátur skipanna á ekki að verða meiri en þörf er á. Þess vegna er það bezt og heppilegast öllum aðilum, að þessir menn hafi forgangsrétt um jafna og stöðuga vinnu, úr því dráttarbrautin þarfnast þeirra, þegar um uppsátur er að ræða. Hinsvegar sé ég ekki annað en að semja mætti við dráttarbrautina um, að þessir föstu menn fengju atvinnu við trésmíðar, botnhreinsun eða málningu, en að öðru levti væri skipaeigendum heimilt að snúa sér til hvaða trésmíðaverkstæða í bænum, sem þeim sýndist. Þó að þetta yrði gert, þá þarf það ekki að koma í bága við brtt., ekki sízt ef við berum það saman við þann samning, sem bæjarstjórn hefir gert við Slippfélagið, og þann skilning, sem borgarstjóri hefir lagt í hann. 8. gr. þessa samnings hljóðar þannig, með levfi hæstv. forseta:

„H/f Slippfélagið skal haga starfrækslu dráttarbrautarinnar á þann hátt, að eigendum skipa, sem tekin verða upp á dráttarbrautunum, sé heimilt að ráða því, hver framkvæmi viðgerðir á þeim. Félaginu skal heimilt að starfrækja áfram trésmíðastofu þá, sem það nú hefir, og að setja upp sérvélar til skipaviðgerðar, enda fái þeir, sem að viðgerðum vinna, afnot þeirra gegn fyrirfram ákveðnu gjaldi“.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

Nú er það svo, að þetta félag er ekki alveg sjálfbjarga um að koma upp fyrir-tækinu, og afleiðingin hlýtur að verða sú, að félagið á ekki að hafa möguleika til að skapa sér einokunaraðstöðu á þessu sviði. Það er og heldur ekki hægt að sjá annað en að bæjarstj. hafi einmitt haft þennan skilning, en þó má undanþiggja nokkra fasta menn, svo að vinnan verði félaginu og viðskiptamönnunum þannig ódýrari en ella.

Ég get ekki leynt því, að ég kann því illa, þegar félag, sem notið hefir stuðnings ríkissjóðs og bæjarstj. til starfsemi sinnar, hefir í hótunum um það, að félagið muni ekki sjá sér fært að nota þá hjálp, sem það þó biður um sér til handa, ef Alþingi setur ákveðin skilyrði fyrir hjálpinni, sem eingöngu eru í því fölg-in að verja viðskiptamenn fyrir einokun. Ég held, að það verði bezt fyrir alla aðilja, sem hér eiga hlut að máli, að félaginu verði hjálpað til að koma upp brautinni, gegn því, að varðveitt sé þarna samkeppni um alla þá vinnu, sem unnt er, en félagið mundi einmitt fá einokunaraðstöðu um alla vinnu, ef engin slík skilyrði yrðu sett. Þetta er eina fyrirtækið á landinu á þessu sviði, og fyrirsjáanlegt, að önnur samskonar fyrirtæki munu ekki rísa upp til samkeppni við það. Félagið hefir verið stutt bæði með áhvirgðum og fyrirframgreiðslum, og mér finnst Alþingi geta rólega sett hér þau skilyrði, að samkeppni fái að njóta sín á þann hátt, sem frekast má verða. — Annars er félagið algerlega siálfrátt um það, hvort það vill þiggja hjálpina eða standa á eigin fótum.

Dómsmrh. (Magnús Guðmundsson): Ég fæ ekki séð, að hér geti orðið um einokun að ræða. — Hæstv. forsrh. las hér einmitt upp gr. úr samningi þeim, sem bæjarstj. og Slippfélagið hafa gert með sér, þar sem eigendum skipanna er áskilinn réttur til að ráða mestu um það, hvernig viðgerðunum er hagað. Ég get því ómögulega séð, að hér geti orðið um einokun að ræða. Hinsvegar mundi brtt., sem hv. 1. þm. S.-M. flytur, ekki hafa annað í för með sér en að skipaeigendur yrðu að borga meira fyrir að nota Slippinn, með því að till. áskilur það, að Slipp-

félagið megi ekki hafa menn í fastri vinnu, svo að afleiðingin af að samþ. till. yrði sú, að það væri aðeins gert dýrara að nota Slippinn en ella myndi verða.

Frsm. (Ólafur Thors): Mér er óskiljanlegt allt þetta tal um einokun, sem hér hefir orðið, og sérstaklega er mér óskiljanlegur sá viðbjóður, sem þeir hæstv. forsrh. og hv. 1. þm. S.-M. virðast nú hafa fengið á allri einokun. Það er eins og hér sé um einhvern draug að ræða, sem þeir sjái nú í fyrsta skipti, og sé svo ægilegur, að þeir sjái sig knúða til að standa upp og vitna. Maður hefði sannarlega búist við öðrum tilfinningum af hálfu þessara hv. þm. gagnvart því fyrirbrigði, sem einokun er. Auk þess er það og hin mesta fjarstæða, að hér sé um nokkra einokun að ræða. Hér er aðeins um innlent fyrirtæki að ræða, sem á í samkeppni við samskonar erlend fyrirtæki, og ef það selur vinnu sína of dýru verði, verður niðurstaðan aðeins sú, að hér rísa upp önnur fyrirtæki því til höfuðs á þessu sviði.

Ég get annars ekki stillt mig um að gera smáútdúrdúr vegna hv. 1. þm. S.-M. Það er hálfhjáskátlegt, hvernig þessi hv. þm. hegðar sér hér í d. Hann finnur sig knúðan til að tala 3—4 sinnum í hverju máli, eins og við þingbræður hans höfum enga möguleika til að átta okkur á málunum fyrr en þessi Benjamin d. hefir leitt okkur í allan sannleika. Ég þykist nú raunar vita, að þetta stafi af því, að hv. þm. er ungur og nýkominn á þing, og vil ég því sem eldri þingbróðir hans benda honum á, að það eru a. m. k. öll líkindi til þess, að við hinir eldri getum fremur kennt hv. þm. en hann okkur, og geri ég þetta í þeirri von, að hv. þm. taki þetta til athugunar framvegis. — Hv. 1. þm. S.-M. er að fræða okkur um það, að dráttarbrautin sé nauðsynleg, en að Slippurinn megi bara ómögulega annast trésmiðavinnuna. En ég vil benda þessum hv. þm. á það, að það er ekki nóg að hafa dráttarbraut, fyrirtækið verður líka að bera sig, ef það á að koma að gagni. Þessi hv. þm., sem veit allt milli himins og jarðar, og að visu er búinn að segja okkur mikið af því, sem hann veit, ætti líka að segja okkur af einhverju

slippfélagi einhversstaðar um heim, sem ekki annast sjálft þær aðgerðir, sem fram fara hjá því. Ég hygg nú, að það sé algengast, að slipparnir vinni sjálfir allt, sem að þessum aðgerðum lýtur. Hæstv. forsrh. og hv. 1. þm. S.-M. hafa báðir haft mörg orð um það, að þetta félag hefði notið opinberrar aðstoðar, en ég skal upplýsa það, að ég ætla, að það séu margir aðrir slippar víðsvegar um heim, sem hafa notið slíkrar aðstoðar. Allar hugleiðingar hv. þm. um þetta eru harla hjákátlegar, eins og allt einokunarskrif þeirra, og ber vitni þeirrar andúðar, sem jafnan blæs frá þessum hv. þm. gegn öllum þeim fyrirtækjum, sem einstaklingurinn ræðst í, hversu holl sem þau eru þjóðfélaginu.

Hv. 1. þm. S.-M. þóttist bera alveg dæmalausa umhyggju fyrir skipaeigendum, og sérstaklega fyrir togaraeigendum, sem hér koma einkum til með að eiga hlut að máli. Ég get sagt það, að ég á ekkert í þessu fyrirtæki, og býst heldur ekki við að eignast neitt í því, en ég hefi verið viðriðinn nokkuð togaraútgerð og ber hagsmuni hennar allmjög fyrir brjósti, og ég skal lýsa því yfir, að ég ber ekki kviðboga fyrir því, að þetta fyrirtæki okri á okkur togaraeigendum. Og mér finnst það blátt áfram hlægilegt, þegar hv. 1. þm. S.-M. þykist bera meiri umhyggju fyrir hagsmunum mínum og stéttarbræðra minna en við sjálfir gerum. Ef athugað er eðli málsins og rétt rök, sér líka hver maður, að það er ástæðulaust að óttast, að Slippurinn okri á okkur viðskiptavinum sínum, þótt hann fengi þessi friðindi að því er snertir trésmiðavinnuna. Slippurinn er ekki síður háður okkur en við honum, og ef hann ætlar að fara að okra á okkur og sjúga úr okkur blóðið að þessu leyti, þá hættum við bara að skipta við hann. Við höfum því í fullu tré við þetta fyrirtæki. Hinsvegar þarf Slippurinn á þessum friðindum að halda, svo að hann geti fengið sæmilegan grundvöll fyrir fjárhagsafkomu sinni og þurfi einmitt ekki að taka meira en nauðsynlegt er af okkur skipaeigendum, en því verður ekki við komið, ef þessi einkaréttur er af honum tekinn.

Hæstv. forsrh. talaði um að leggja á-

kveðinn skilning í brtt., á þann veg, að Slippurinn fengi að nota sína föstu menn, sem hann þyrfti nauðsynlega að hafa vegna uppsáturs skipanna, jafnframt við trésmíðavinnu, málningu o. fl., sem gera þarf að skipunum, en skipaeigendur réðu menn til þessarar vinnu að öðru leyti. Ég hygg nú, að það sé einmitt þetta, sem Slippfélagið æskir eftir, en það verður hinsvegar erfitt að koma því við í framkvæmdinni, ef það þá yfirleitt er hægt.

Þá vitnaði hæstv. forsrh. í samning, sem bæjarstj. hér og hafnarstj. hefir gert við Slippfélagið, en í 8. gr. þessara samninga er eigendum skipa, sem tekin verða upp á dráttarbrautunum, heimilað að ráða því, hver framkvæmi viðgerðirnar. Út af þessu vil ég beina því til hæstv. forsrh., hvort honum sé ekki kunnugt, að deilt hefir verið um þetta. Ef hann veit meira, er það ólíkt honum að leynd þeirri vitneskju. Þetta hefir og ekki verið tíðkað frá því Slippurinn tók til starfa, enda hefi ég í höndum yfirlýsingu frá borgarstjóranum í Rvík — (Forsrh.: Hvaða borgarstjóra?). Þeim borgarstjóra, sem undirskrifaði samninginn. — um það, að þennan skilning beri ekki að leggja í ákvæði þessarar gr. Yfirlýsing hans er á þessa leið:

„Að gefnu tilefni lýsi ég því yfir, að með ákvæðum 8. gr. í samningnum milli bæjarstj. og hafnarnefndar Reykjavíkur og h/f Slippfélagsins um dráttarbrautir, að því, er snertir aðgerðarvinnu í Slippnum, var ætlað til, að eigendum skipa skyldi frjálst að ráðstafa jarnviðgerðum eins og þeir vilja, en að Slippfélaginu væri heimilt að framkvæma sjálft allt trésmíði við skipin og hreinsun við málningu þeirra, svo sem felst í því, að félaginu er heimilað að starfrækja trésmíðastofu, og svo sem verið hefir frá upphafi, er Slippfélagið tók til starfa.

Umræddur samningur var samþ. á fundi bæjarstj. 3. des. 1931 og síðan undirritaður af mér sem borgarstjóra fyrir hönd bæjarstj. og hafnarn., og er samningurinn var undirritaður, var það beint tekið fram, að skilja bæri 8. gr. hans eins og hér að ofan segir.

Reykjavík, 29. nóv. 1933.

K. Zimsen.“

Þá vil ég ennfremur skýra frá því, að Slippfélagið hefir látið prenta samningsform, sem eigendur þeirra skipa, sem tekin eru upp, undirskrifa. Þetta samningsform hefir legið hjá hafnarn. til samþykktar, en í því er tekið fram, að félagið áskilji sér rétt til að framkvæma hreinsun, málun og trévvinnu, sem framkvæmd er á skipi á dráttarbrautinni, en hinsvegar er eiganda skipsins frjálst að ráðstafa jarnaðgerð skipsins eftir geðbotta.

Það, sem liggur fyrir í þessu máli, er það, að Slippfélagið hefir átt þennan rétt og hagnýtt sér hann frá því það tók til starfa. Hlutaðeigandi hafnar- og bæjarvöld hafa ætlað til, að Slippurinn hefði þennan rétt, enda er fyrirtækinu það nauðsynlegt, til þess að það geti starfað á tryggum og eðlilegum fjárhagsgrundvelli. Þykist ég mega vænta þess, að þingið taki tillit til þessara staðreynda, ekki síst þar sem viðskiptamönnum Slippsins stendur enginn voði af þessum friðindum, sem Slippnum þannig hafa verið gefin.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. þm. G.-K. spurði mig um það, hvort mér væri ekki meira kunnugt í þessu máli en ákvæði 8. gr. Mér eru kunnug öll þau plögg, sem hv. þm. las í þessu sambandi, en gat þeirra hinsvegar ekki, af því að þau hafa ekki verulega þýðingu í þessu sambandi. Þau sýna fyrst og fremst, að Slippfélagið er að reyna að færa undan ákvæðum 8. gr. og skapa sér rétt, sem því er ekki áskilinn í gr., og hefir sett sér rýmri eigin reglur, sem hafa ekki verið samþ. af bæjarfélaginu, og hvað sem liður skilningi fyrrv. borgarstjóra á þessu, er mikill munur á hinum gerða samningi og óstaðfestum, sjálf-sköpuðum reglum félagsins sjálfs. Ef þau eru lesin saman, kemur þetta greinilega í ljós. Í 8. gr. segir svo, að Slippfélaginu skuli heimilt að starfrækja áfram trésmíðastofu þá, sem það nú hefir, og setja upp sérvélar til skipaviðgerðar, enda fái þeir, sem að viðgerðum vinna, afnot þeirra gegn fyrirfram ákveðnu gjaldi. Í 7. gr. starfsreglna Slippsins, sem hv. þm. G.-K. vitnaði í og eru óstaðfestar af hafnarn., segir hinsvegar svo, að

eiganda skips sé frjálst að ráðstafa járn- aðgerð skips aðeins eftir geðþótta, en alla hreinsun, málun og trévinna áskilur félagið sér rétt til að framkvæma. Á þessum ákvæðum er slíkur munur, að hverjum manni hlýtur að vera ljóst, að félagið er að reyna að fá breytt ákveðnum samningi, sem það hefir gert. Má vel vera, að félagið sé komið svo langt á veg með þetta gagnvart máttarvöldum bæjarins, að það fái þessa breyt. í gegn. En ég hygg nú, að báðir mættu vel við una, ef till. mín næði fram að ganga, að Slippurinn hefði forgangsrétt við trésmiðavinnuna fyrir þá menn, sem hann nauðsynlega verður að hafa í fastri vinnu vegna uppsáturs skipanna. Ef fleiri manna þarf við við vinnuna, er eðlilegt, að skipaeigendur ráði þeim sjálfir. Um það, hvernig ganga ætti frá slíkum samningum, ef til kæmi, mun ég leita álits og umsagnar sérfróðra manna og láta gilda það, sem þeir leggja til í málinu.

Þetta er einfalt mál og bersýnilegt, að Slippfélagið er að reyna að komast hjá að standa við gerða samninga. Og nú kemur félagið og biður um aukahjálp í viðbót við alla þá hjálp, sem það er búið að fá áður, og ætlast þar á ofan til, að löggjafarvaldið leggi því lið einnig að þessu leyti.

Hv. þm. G.-K. segir, að ef fyrirtækið verði of dýrselt, muni það aðeins verða til þess, að önnur samskonar fyrirtæki risi hér upp til að keppa við það, sem selji vinnuna við ódýrara verði. Er þetta rétt orðað eftir samkeppnis-teóriunum eins og þær hljóða í bókum, en kemur aðeins ekki heim við veruleikann eins og hann er. Eða finnst hv. þm. G.-K. það trúlegt, að hér geti þrífzt annað samskonar fyrirtæki, þegar þetta einu, sem fyrir er og getur sinnt allri þörf landsmanna í þessum efnunum, getur þó ekki komið af án hjálpar hins opinbera? Og svo mundi slíkt heldur alls ekki leiða til þess að lækka verðið, ef hér risi upp annað samskonar fyrirtæki á þessu sviði, heldur þvert á móti leiða til þess að hækka verðið. Þetta er einmitt höfuðókostur samkeppninnar, eins og þróunin hefir verið á þessum síðustu og verstu tímum, að um leið og fyrirtækjum inn- an sömu greinar fjölgar, verður það til

þess að skapa að jafnaði herra og hækkandi verð.

Hv. þm. G.-K. talaði um það, að sér væri óskiljanlegt, með hvað miklum „viðbjóði“ ég talaði nú um einokun. Ég veit nú að visu ekki til þess, að ég hafi talað hér af miklum viðbjóði, en annað mál er það, að einokun og einokun getur verið tvennt ólíkt. Það er mikill munur á því, að rikissjóður reki t. d. tóbakseinkasölu og hinu, að einhver einstakur maður hafi tóbaksverzlun landsins á valdi sínu og reki hana sér til ágóða. Og það er oft eina bjargráðið, þegar einokunaraðstaða hefir skapast í höndum einstaklinganna fyrir frjálsa samkeppni, að ríkið komi almenningi til hjálpar og setji sína einokun í staðinn, sem getur orðið öllum þegnum þjóðfélagsins til gagns og blessunar. Ég sé ekki, að félag, sem notið hefir jafnmikillar hjálpar og Slippfélagið og er tryggt með þessum stuðningi, þurfi að verja sig með klóm og kjafti, þótt Alþingi vilji koma í veg fyrir, að fyrirtækið fái einokunaraðstöðu, sem öll sanngirni mælir á móti, að það fái.

Eysteinn Jónsson: Ég skal ekki misnota það leyfi, sem hæstv. forseti gefur mér til þess að gera stutta aths. út af ræðu hv. þm. G.-K. — Þessi hv. þm. eyddi miklu máli í það að amast við því, að ég talaði mikið hér á Alþingi. Mun ég nú að visu ekki sækja leyfi til þessa hv. þm. um það, hvort ég tala mikið eða lítið, eða eiga málfrelsi mitt undir honum, en ég verð þó að láta í ljós gleði mína yfir því, að þessi hv. þm. skuli sjá ástæðu til að amast við ræðum mínum, því að það gefur mér ástæðu til að halda, að sumt af því, sem ég segi, a. m. k., sé ekki unnið fyrir gýg.

Hv. þm. G.-K. spurði mig að því, hvort það væri nokkursstaðar bannað, að Slippfélagin hefðu trésmiðavinnuna með höndum, og verð ég að segja það, að þetta er út í bláinn mælt hjá hv. þm. G.-K. Ég hefi aldrei talað um að banna neitt, en aðeins lagt áherzlu á það, að trésmiðadeild Slippsins hefði engin forréttindi um þessa vinnu, heldur hefði hún aðeins sömu aðstöðu og aðrir bæjarbúar að þessu leyti.

Hæstv. forsrh. hefir svarað helztu efnisatriðunum í ræðu hv. þm. G.-K., og get

ég vísað til þess. Einu vildi ég þó skjóta til hv. þm. G.-K. áður en ég sezt niður, og það er það, að það eru fleiri en hann, sem hafa hagsmuna að gæta í þessu sambandi, og þótt Kveldúlfur sé sterkur og þurfi ekki að verða háður Slippnum að þessu leyti, eru hér til önnur fyrirtæki jafnframt Kveldúlfi, sem ekki eru nógu sterk, ef Slippfélaginu tekst að skapa sér þessa einokunaraðstöðu, og það eru þessir aðilar, sem ég hafði fyrst og fremst í huga með brtt. minni.

Frsm. (Ólafur Thors): Hv. 1. þm. S.-M. sagðist ekki þurfa að svara efnishliðinni í ræðu minni, það hefði hæstv. forsrh. gert. Ég ætla, að það sé nú nokkuð oft, sem hv. 1. þm. S.-M. sér ekki ástæðu til að fara út í efnishlið málsins, sem hann er að ræða um.

Hv. 1. þm. S.-M. má ekki misskilja það, þótt ég segði, að hann væri sítalandi hér á þingi. Hv. þm. mun vera ekki óefnilegur maður, en hann er ungur hér á þingi, eins og ég sagði, og þegar hann eldist, mun hann áreiðanlega tala minna — og betur. Það er leiðinlegt, þegar þessi hv. þm. sprettur upp í hverju máli til þess að segja okkur eldri þingbræðrum sínum hluti, sem við höfum vitað í jafnvel mörg ár. Eins er mér sagt, að þessi hv. þm. hegði sér á flokksfundum þeirra framsóknarmanna. Hv. þm. er það, sem kallað er málskrafsmáður, og fer of oft með það, sem í daglegu tali er kallað kjaftáttur. Vil ég því gefa hv. þm. minar föðurlegu áminningar að því er þetta snertir, í þeirri von, að hann sjái nú að sér og hverfi af þessari málskrafibraut, sem hann er á.

Hæstv. forsrh. vildi halda því fram, að það væri bersýnilegt af gögnum þessa máls, að Slippfélagið vildi tryggja sér réttindi, sem það hefði ekki öðlæzt. En eins og ég þegar hefi sannað, er það fullkominn misskilningur. Það bendir allt til þess, að Slippfélagið hafi frá fyrstu tíð lagt þennan skilning í samninginn, og mér er óskiljanlegt, hvers vegna hæstv. forsrh. vænir fyrrv. borgarstjóra hér um það, að hann hafi ekki haldið því fram fyrir hönd bæjarins, sem hann átti að gera, þegar borgarstjóri segir það líka, að hann hafi við undir-

skrift samningsins tekið fram, hvaða skilning bæri að leggja í ákvæði hans. Það er sjaldgæft að heyra hæstv. forsrh. væna menn um annað eins og þetta. Það hlýtur að vera gert að óathuguðu mál. Að svo komnu trúi ég ekki öðru um hæstv. forsrh.

Ég veit, að umr. um þetta mál eru þegar orðnar nokkuð langar, enda mun efnishlið þess að mestu vera fullrædd. Þó vil ég segja það, að samkeppnin, sem félag þetta á yfir höfði sér, er ekki svo litil. Það á í fyrsta lagi á hættu, að annað eða önnur slík fyrirtæki risi upp og taki frá því atvinnuna. Í öðru lagi á það í samkeppni við erlend fyrirtæki, sem hingað til hafa gleypst alla þessa atvinnu, og í þriðja lagi á það yfir sér harða samkeppni um smíðavinnuna við innlend fyrirtæki, vegna þess að sé hún of dýr hjá félaginu, láta skipaeigendur vinna hana annarsstaðar, því enginn nauður rekur að jafnaði til, að sú vinna sé unnin einmitt meðan skipin eru í Slippnum. Mér finnst því undarlegt, þegar búið er að hjálpa þessu fyrirtæki, sem viðurkennt er að vera þjóðþrifafyrirtæki, að Alþingi skuli nú ekki vilja veita því þessa litlu hjálp. Annars skil ég ekki, hvern er verið að vernda með því að setja félaginu þessi óaðgengilegu skilyrði. Ekki er verið að vernda okkur útgerðarmenn; það hefi ég skýrt áður. Það eina, sem hefst upp úr slíku skilyrði, er að gera félaginu skaða alveg að ástæðu- og nauðsynjalausu.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. þm. G.-K. telur, að ég hafi jafnvel farið með ærumeiðandi getsakir í garð fyrrv. borgarstjóra Knuds Zimsens. Þetta er tilhæfulaust. Ég gaf ekki tilefni til neinna slíkra ummæla í fyrri ræðu minni. Það, sem ég hélt fram, var, að hér væri ekki um neitt annað að ræða, sem gildi hafi, en ákvæði samningsins. Eins og samningurinn er, þá gæti hver skipseigandi unnið það mál fyrir dómstólum, að honum bæri að ráða yfir allri vinnu við skip sitt. En hvernig á því stendur, að Kn. Zimsen gefur hina sérstöku skýringu á ákvæðum samningsins, er annað mál. Hin einfalda skýring á því er sú, að Slippfélagið vill sleppa úr viðjum 8.

gr. samningsins, og fyrrv. borgarstjóri hefir verið hlynntari því en aðrir í bæjarstjórninni. Í þessu liggja því engar ærumeiðandi getsakir frá minni hendi. Ég skil bara þau skjöl, sem fyrir liggja í málinu.

Að ég sé að gera félaginu óleik með þessu, er ekki rétt. Ég hefi jafnan tekið vel í málaleitanir þessa félags, þó að ég hinsvegar hafi talið mér skylt að líta jafnframt á hag viðskiptamanna félagsins og landsmanna í heild, m. a. með því að hindra alla einokun í þessu sambandi. En slíkt er ekki af neinni óvild til félagsins, heldur til þess að starfsemi þess megi verða að sem mestum almennum notum. Hv. þm. G.-K. sagði, að ekki þyrfti að óttast það, að viðskiptamenn félagsins yrðu óánægðir, þó að félagið sjálft hefði rétt á að ráðstafa vinnu við þau skip, sem dregin eru upp í Slippinn til aðgerðar. Þetta held ég, að sé nú ekki meira en svo öruggt, a. m. k. hafa menn látið annað í ljós við mig.

Jakob Möller: Ég sé ekki betur en að hæstv. forsrh. sé hér að setja sig í hið versta skrufstykki. Hann vill leggja annan skilning í brtt. hv. 1. þm. S.-M. en hún virðist gefa tilefni til. Brtt. er á þessa leið: „enda sé tryggt, að forráðamenn þeirra skipa, sem upp eru tekin á brautina, geti ráðstafað öllum aðgerðum á þeim eftir eigin vild“. Úr þessari brtt. ætlar hæstv. ráðh. að búa til skrufstykki á sjálfan sig. Það sjá allir, að eftir því sem hann hefir túlkað hana, þá er hún ekki rétt skilin. Í till. eru engin skilyrði sett um það, að Slippfélagið þurfi að taka að sér verk, sem svo lágt er boðið í, að þeir vilji ekkert við það eiga. Verður þá kostnaðurinn við hið fasta mannahald Slíppsins að lenda á reikningnum fyrir að draga skipin upp. Verður það þá eigendum skipanna enginn hagur, þó að Slippfélagið verði útilokað frá að framkvæma aðgerðina. Ég get verið sammála hæstv. ráðh. um það, að skrufstykki geti á margan hátt verið hentug verkfæri, a. m. k. þegar maður þarf ekki að lenda í þeim sjálfur.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég sé, að það á ekki að taka í útrétta

hönd. Það er aðeins einokun fyrir Slippfélagið, sem eftir er sótt. Ég hefi varað við því, sem af því getur leitt, að gefa félaginu einokun um aðgerð á þeim skipum, sem það dregur upp. En félagið um það, hvort það vill þiggja sanngjarnt boð um liðveizlu án einokunar.

ATKVGR.

Brtt. 184 tekin aftur.

— 200 samþ. með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TrÞ, VJ, ÞorlJ, ÁÁ, BJ, BSt, BÁ, EystJ, FJ, HG, HV, IngB, JÓl, JörB.

nei: MG, ÓTh, PHalld, PO, TT, ÞÞ, GSv, GÍ, HJ, JakM, JJós, JP, JS.

Einn þm. (HStef) fjarstaddur.

Frv., svo breytt, samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 24. fundi í Ed., 2. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 242).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., 7. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 242, n. 329).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. (Jón Þorláksson): Eins og hv. þdm. er kunnugt, hefir stj. samkv. heimild frá Alþingi ábyrgt dálitla upphæð fyrir Slippfélagið í Rvík til að koma upp 2 dráttarbrautum fyrir stærri skip en áður hefir verið hægt að taka hér á land til viðgerðar. Nú hefir komið í ljós, að félag þetta, sem var mjög erfiðlega stítt fjárhagslega, þegar það byrjaði þessa nýju starfsemi, vantar nokkra upphæð til að ljúka þessum mannvirkjum. Hér er því farið fram á, að stj. ábyrgist einnig þá viðbótarupphæð, gegn bakáhyrgð Rvíkurkaupstaðar.

Fjhn. mælir með því, að þessi ábyrgðarheimild verði veitt, en leggur til, að fellt verði burt skilyrði, sem sett var inn í frv. í Nd., og flytur um það brtt. á þskj. 329. Þessu vikur nefnilega svo við, að um starfsháttu þessa félags er samningur milli félagsins og hafnarstj. og bæjarstj. Rvíkur, sem er byggður á því, að hafnarstj. og bæjarstj. leigðu félaginu þá lóð, sem þessi mannvirki eru sett á, og styrktu jafnframt félagið með framlagi hlutafjár, sem nam 110 þús. kr., sem hafnarsjóður lagði til. Þá var gerður samningur um starfrækslu félagsins, og var þar tekið fram, að félaginu væri skylt að láta hverjum sem væri frjálst að framkvæma viðgerðir á þeim skipum, sem tekin væru á þessa dráttarbraut. Þetta hefir í framkvæmdinni verið skilið þannig, að allt járnsmíði í viðgerðunum geti skipaeigendur boðið út og falið hvaða verkstæði bæjarins sem þeir vilja, en Slippfélagið hefir fengið að hafa allt trésmíði og málningu, því að ekki verður hjá því komizt, að þetta fyrirtæki fái að framkvæma eitthvað af þessari vinnu, því að ómögulegt er að taka það mikið fyrir uppsetningu skipanna, að það eitt geti borið rekstrarkostnað félagsins og ávaxtað fé það, sem í því stendur.

Nú er hér farið fram á, að svipuð ákvæði, en þó öðruvisi orðuð en er í gildandi samningum, verði tekin upp í þessi l. sem skilyrði fyrir ábyrgð stj. Fjhn. lítur svo á, að rétt sé að láta stjórnarvöld bæjarins og Slippfélagið eigast við um þetta atriði eins og áður hefir verið gert. Það er engin hætt á, að hafnarstjórn Rvíkur líti hér minna á hagsmuni skipaeigenda en hagsmuni Slippfélagsins í því sambandi, enda kemur það berlega fram í þeim samningum, sem gerðir hafa verið. Hinsvegar er það, að setja svona skilyrði í l. um heimild fyrir stj. til að veita slíka ábyrgð, sama sem að gera það alveg ómögulegt að framkvæma ábyrgðarheimildina. Sá lánveitandi, sem á að taka við ábyrgðinni, getur það ekki, af því að hann hefir enga aðstöðu til að lita eftir, hvort skilyrðinu er fullnægt eða ekki. Stjórn Slippfélagsins hefir líka látið það í ljós, að ef ekki væri felldur burt sá viðauki, sem Nd. samþ., þá mundi félagið

ekki geta notað sér þessa heimild, og þýðir þá ekki að afgr. málið.

Ég skal til viðbótar því, sem ég hefi áður sagt, geta þess, að bæði hefir hafnarsjóður Rvíkur lagt fram stórfé í hlutfé og hafnarsjóður eða bæjarsjóður eiga landið, sem þetta fyrirtæki er byggt á, og hafa leigt því það til ákveðins tíma, og bæjarsjóður eða hafnarsjóður eru í bakábyrgð fyrir þeim lánum, sem ríkissjóður ábyrgist. Ábyrgð ríkissjóðs er því aðeins formið eitt.

Högum þessa félags er nú háttað þannig, að ef því farnast ekki svo, að það geti lifað, þá verður hafnarsjóður Rvíkur að taka það að sér, og nú er svo komið, að hafnarstjórn Rvíkur leggur til einn mann í stjórn félagsins samkv. samningi við Slippfélagið.

Ég vona, að þessar upplýsingar nægi til þess, að hv. d. sjái sér fært að ganga svo frá þessu máli, að það, sem um er þráttað, megi halda áfram að útkljást milli stjórnarvalda bæjarins og Slippfélagsins.

ATKVGR.

Brtt. 329 felld með 6:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JónP, KS, MJ, BSñ, EE, GL.

nei: JónasJ, PHerm, BKr, IP, JBald, E-Árna.

JónJ greiddi ekki atkv.

Einn þm. (PM) fjarstaddur.

1. gr. samþ. með 7 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 7 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 8 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 7 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 7 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 366).

25. Samvinnufélag sjómanna á Stokkseyri.

Á 16. fundi í Nd., 22. nóv., var útbýtt:

Frv. til 1. um ábyrgð ríkissjóðs fyrir samvinnufélag sjómanna á Stokkseyri til bátakaupa (þmfrv., A. 121).

Á 17. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. tek-
ið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj.
atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16 shlj. atkv.
og til sjútn. með 19 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Nd., 30. nóv., var frv. tek-
ið til 2. umr. (A. 121, n. 206).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj.
atkv.

Frsm. (Eysteinn Jónsson): N. er sam-
mála um að leggja til, að þessi heimild
verði veitt og málið verði afgr. með breyt.
á þskj. 206. Þó hefir einn nm. skrifað
undir nál. með fyrirvara, sem mér er
ekki kunnugt um, hver er, en hann mun
að sjálfsögðu gera grein fyrir sinni af-
stöðu.

N. litur svo á, að hér standi svipað á
um þessa ábyrgðarheimild eins og um
aðrar þær heimildir, sem samþ. hafa ver-
ið. Stokkseyrarhreppur er mjög illa stæð-
ur og hefir sótt um til atvmrn., að það
léti rannsaka fjárhag hreppsins og mögu-
leikana á því að efla þar atvinnulíf á einn
eða annan hátt.

Þetta er gamalt sjópláss, svo að hér
stendur nokkuð öðruvísi á en um Borg-
arnes, og hefir þó verið tekið vel í að veita
Borgnesingum samskonar ábyrgð. Ríkið
hefir að undanfögnu lagt fram fé til hafn-
ar- og lendingarbóta á Stokkseyri. Vænti
ég nú, að hv. d. fallist á að hlaupa undir
bagga með þeim mönnum, sem hér eiga
hlut að máli, svo að þeir verði færir um
að hjálpa sér sjálfir.

Ólafur Thors: Ég tel óþarfa að tala
langt mál um þessa þáttill; það á við um
þetta flest, sem ég tók fram um hið fyrra
mál (till. um ríkisábyrgð fyrir samvinnu-
fél. Grim), a. m. k. í grundvallaratriðum.

Ég skrifaði undir nál. með fyrirvara
vegna þess, að ég vildi eiga kost á að afla
mér upplýsinga um fyrirtækið og áhættu
ríkissjóðs í sambandi við það. Ég vænti
þess, að ég verði búinn að fá þær fyrir
3. umr. og áskil mér óbundið atkv. þang-
að til þær liggja fyrir.

Jörundur Brynjólfsson: Þar sem fund-
artíma er nú senn lokið, ætla ég aðeins
að segja hér örfá orð, enda vænti ég þess,
að málið liggi ljóst fyrir.

Ég er þakklátur hv. sjútn. fyrir skiln-
ing hennar á málinu, og mun sætta mig
við till. hennar. Að öðru leyti skírskota
ég til grg. frv.

Það er brýn nauðsyn fyrir hreppinn
að fá þessa ábyrgð, enda er það skilyrði
fyrir því, að atvinna í kaupþúninu geti
aukist.

Ég vænti þess, að áhætta ríkissjóðs sé
ekki mikil, þó hann taki á sig þessa á-
byrgð, og ef þetta má verða kaupþúninu
til bjargar, þá er á það að líta fyrst og
fremst.

Ég vænti þess, að hv. d. geti fallist á
þessa till. og málið fái góða afgreiðslu
hér á Alþingi.

ATKVGR.

Brtt. 206 (ný 1. gr.) samþ. með 15:2
atkv.

2. gr. samþ. með 15:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 15:4 atkv.

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var frv. tekið
til 3. umr. (A. 252).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13:7 atkv. og afgr. til
Ed.

Á 24. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt
eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd.
(A. 252).

Á 26. fundi í Ed., 5. des., var frv. tekið
til 1. umr.

Samvinnufélag sjómanna á Stokkseyri. — Jóhannes Jósefsson hóteleigandi.

Eiríkur Einarsson: Þetta frv. hefir gengið í gegnum Nd., og vænti ég því þess, að það fái öruggan framgang hér í deildinni. Þó að mikið af ábyrgðarbeiðnum til Alþingis sé nú á ferðinni, verður að fara eftir því, hvar nauðsynin er mest, og hér er um svo þýðingarmikið mál að ræða, að óhjákvæmilegt er að gefa því fullan gaum og unna því framgangs.

Fyrir nokkrum árum gengu 16—17 bátar frá Stokkseyri, en síðustu vertið ekki nema 6, eða rúmur þriðjungur. Fólksfjöldi kaupþunsins hefir staðið í stað, en afkomumöguleikar hafa vitanlega stórum versnað, svo að fólk hefir orðið að leita í aðrar áttir eftir atvinnu, af því að bjargræði var ekki heima fyrir.

Sumum kann að vísu að þykja óálitlegt að stofna til nýrrar útgerðar á Stokkseyri, eftir það, sem á undan er gengið. En þess er að gæta, að undanfarið hefir verið varið fé til að bæta smábátaleiðina þar í veiðistöðinni með góðum árangri, og fiskimiðin er ekki að yggja, ef á sjó gefur. Þótt útgerðin hafi minnkað um skeið, vegna erfiðleika og óhappa, þá horfir þar nú allt betur við með lendingarþótunum, þótt þær þurfi enn aukningar, og ekki er að yggja sjódug Stokks-eyringa.

Félag það, sem hér um ræðir, er samvinnufélag, þar sem starfsmennirnir sjálfir eru að basla við útgerð sér til lífsbjargar, þar sem þeir eiga heimilisfang, og sú viðleitni á svo mikinn rétt á sér, að ég verð að vænta þess, að Alþingi leggi ekki stein í götu málsins. Vona ég, að það fái að sigla í gegnum hv. d. án þess að verða vísað til n., því að áliðið er þingtima, en bjargræðisviðleitni sem þessi krefst afgreiðslu, en má ekki daga uppi.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 8 shlj. atkv.

Á 28. fundi í Ed., 7. des., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 8 shlj. atkv.

Alþt. 1933. B. (47. löggjafarþing).

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 8 shlj. atkv.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 8 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 7 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 367).

26. Jóhannes Jósefsson hóteleigandi.

Á 24. fundi í Nd., 2. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast lán fyrir Jóhannes Jósefsson (þmfrv., A. 258).

Á 25. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 17:1 atkv.

Á 26. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:1 atkv.

2. gr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vís. til 3. umr. með 14:2 atkv.

Á 27. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 16 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 27. fundi í Ed., s. d., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 258).

Á 28. fundi í Ed., 7. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 8 shlj. atkv.

Till. um að vísa frv. til fjhn. felld með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KS, BSn, EE, GL, JónJ, JónÞ.

nei: MJ, PHerm, PM, BKr, IP, JBald, JónasJ, EÁrna.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 6 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 8:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IP, JBald, JónasJ, KS, MJ, PHerm, BKr, EÁrna.

nei: GL.

JónJ, BSn greiddu ekki atkv.

Þrír þm. (EE, JónÞ, PM) fjarstaddir.

2. gr. samþ. með 7 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 6:1 atkv.

Á 30. fundi í Ed., 9. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 8 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 7 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (A. 379).

Önnur mál.

I. Lausnarbeiðni stjórnarinnar.

Á 12. fundi í Ed., 17. nóv., áður en gengið væri til dagskrár, mælti

fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég vil lýsa yfir því, að fyrir tveimur dögum sendi ég símskeyti til konungs og baðst lausnar fyrir hönd ríkisstjórnarinnar, og var það gert eftir ósk, sem um það hafði komið frá þm. Framsfl. Í gær barst mér svo hljóðandi skeyti frá konungi:

„Eftir að Vér höfum meðtekið skeyti yðar, dags. 15. þ. m., og af þeim ástæðum, sem þér takið þar fram, veitist hér með yður sem forsætisráðherra og fjármálaráðherra, dómsmálaráðherra Magnúsi Guðmundssyni og atvinnu- og samgöngumálaráðherra Þorsteini Briem lausn frá ráðherraembættum, og óskum Vér jafnframt, að þér og þeir annist embættisverk ráðherranna eins og hingað til, þar til önnur skipun verður gerð.

Christian R.“

Þetta tilkynnist hér með hv. deild.

Jón Baldvinsson: Út af þessari tilkynningu langar mig til að fara fram á það við hæstv. forsrh., að hann lesi upp þau skeyti, er hann hefir sent til konungs. Ástæðan til þess er sú, að í tveimur stuðningsblöðum hæstv. ráðh., þar sem frá efni þessara skeyta hefir verið skýrt, er það gert á tvo misjafna vegu. Annað blaðið hefir skýrt svo frá, að lausnarbeiðnin hafi komið fram vegna ályktunar Framsfl., en í hinu blaðinu er svo frá skýrt, að aðeins meiri hl. Framsfl. hafi óskað þess. Nú kom það ekki í

ljós af orðum hæstv. ráðh., hvor frásögnin er réttari, og fyrir því óska ég, að hann lesi upp umrædd skeyti.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Umrædd skeyti hefi ég ekki við hendina, en úr þessum vafa er þó hægt að leysa, því hv. þm. geta fengið að sjá þau, er þeir vilja. Til konungs sendi ég aðeins lausnarbeiðnina, en konungsritara sendi ég nánari skilgreiningu og gat þess þar, að það væri að ósk Framsfl., að lausnarbeiðnin væri send. En skeytin, sem send hafa verið, getur hver hv. þm. sem vill fengið að sjá.

Á 12. fundi í Nd., s. d., utan dagskrár, mælti

fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Fyrir tveimur dögum símaði ég til konungs lausnarbeiðni fyrir hönd ríkisstjórnarinnar. Þessi lausnarbeiðni var send í tilefni af því, að þingflokkur framsóknarmanna hefir óskað þess, að stjórnin segði af sér. Í gær barst mér svo hljóðandi skeyti frá konungi: [Sjá að framan]. Þetta tilkynnist hér með hv. deild.

Héðinn Valdimarsson: Það hafa staðið fregnir í stjórnarblöðunum, „Nýja dagblaðinu“ og „Heimdalli“, að stjórnin hefði sagt af sér, áður en hæstv. forsrh. skýrði frá því. En blöðin skýrðu frá þessu á tvo vegu. Annað segir, að forsrh. hafi skýrt frá því í skeyti til konungs, að Framsfl. hafi óskað þess, að stj. segði af sér, en hitt segir, að meiri hl. flokksins hafi óskað þess. Nú gerir þetta dálitinn mun, því að það verður ekki séð, hvort stj. hafi traust á bak við sig eða ekki.

Vildi ég því óska, að hann læsi skeyti það, sem hann sendi konungi, eða gæfi þingi aðgang að því.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég hefi ekki þessi skeyti meðferðis, en get svarað fyrirspurn hv. þm.

Þar sem ég baðst lausnar fyrir hönd stj., þá gerði ég þá grein fyrir, að þingflokkur Framsóknarflokksins hefði óskað þess. Gat ég ekki um meiri eða minni hl., sem ekki var heldur ástæða til, heldur þess eins, að þingflokkurinn í heild hefði óskað. En skeytið get ég sýnt hvernær sem er.

Ennfremur gaf ég konungsrítara upplýsingar um formenn flokkanna og styrkleika þingflokka.

II. Afgreiðsla þingmála.

Á 29. fundi í Ed., 8. des., utan dagskrár, mælti

Jónas Jónsson: Það er út af tveimur málum, sem legið hafa hjá n. í þessari hv. d., að ég vil gera fyrirspurn.

Snemma á þinginu var vísað til hv. landbn. þessarar d. frv. til laga um bygging og ábúð á jörðum, sem eru almanna-eign, og hefi ég ekkert heyrt um það frv. síðan, en mér skilst, að hv. n. hafi sent það áleiðis til ríkisstj. Ég vildi gjarnan fá að heyra frá hv. form. landbn., hvaða undirtektir þetta frv. hefir fengið hjá hv. n. og hæstv. ríkisstj.

Ennfremur vil ég spyrja hv. form. fjvn., hvernig stendur á því, að till. um rannsókn á vatnasvæði Þverár og Markarfljóts hefir ekki ennþá komið frá n. Mér skilst þó, að málið hafi gengið á milli vegamálastjóra og hæstv. ríkisstj., svo mig furðar á því, að ennþá skuli ekki neitt vera komið um það.

Vænti ég svo að fá að heyra um þessi mál frá þessum aðilum.

Páll Hermannsson: Ég vil f. h. landbn. svara hv. 4. landsk. Þetta frv. um ábúð á jörðum í almanna-eign sendi landbn. bæði til Búnaðarfélags Íslands og atvinnu-

málaráðuneytisins, og enn þann dag í dag hafa ekki nein svör komið frá þessum aðilum.

Ég hefi sem form. þessarar n. spurzt fyrir um þetta mál hjá Búnaðarfélaginu, og mér var sagt, að ekki væri búið að taka ákvörðun um það þar. Landbn. taldi sér ekki fært að láta uppi sínar skoðanir á málinu, nema hún fengi álit úr báðum þessum stöðum. Það er eingöngu af þeirri ástæðu, sem n. hefir ekki tekið neina ákvörðun um málið.

Bjarni Snæbjörnsson: Ég vil svara f. h. fjvn. viðvikjandi því máli, sem hv. 4. landsk. spurði um. Því var vísað til fjvn., og þá strax á eftir var það tekið fyrir í n. Samþ. hún að vísa málinu til búnaðarmálastjóra eða Búnaðarfélags Íslands til þess að fá umsögn þeirra um málið. Svo kom bréf frá búnaðarmálastjóra, Sigurði Sigurðssyni, sem var á þá leið, að í staðinn fyrir, að í fyrri lið till. er farið fram á 2500 kr. framlag til þess að fullgera kort og áætlanir um vatnasvæði Þverár og Markarfljóts, yrðu veittar í fjárl. næsta árs 2000 kr. til þessara framkvæmda. Og sökum þess, að eftir er að gera ýmsar áætlanir um mannvirki á þessu svæði og hve vandasamt og þýðingarmikið þetta mál er, stakk hann upp á, að hentugra væri að fá þetta fé til þess, að hægt væri að byrja á framkvæmdum, heldur en sem lokastyrk.

En um h-lið þáttill. sagði búnaðarmálastjóri, að sér væri ókunnugt um, hvernig hægst væri að varna landbroti í Fljótshlíðinni, en sagði, að vegamálastjóra mundi vera kunnugast um það. Strax þegar við höfðum meðtekið þetta álit búnaðarmálastjóra, skrifaði n. vegamálastjóra, og svar hefir ekki komið frá honum í hendur n.

Jónas Jónsson: Ég þakka fyrir þessar upplýsingar, og álit ég, eftir því sem hv. form. landbn. hefir skýrt frá, að hann sem form. n. hafi sýnt áhuga í málinu. En aftur á móti finnst mér ekki eins hægt að róma áhuga hinna, sem spurðir voru.

En viðvikjandi því, sem hv. þm. Hafnf. sagði um gang málsins í fjvn., þá vil ég segja það, að það er að visu allmikil úrlausn út af fyrir sig, en ég álit það eðli-

legra, að málið hefði verið sent strax til vegamálastjóra, af því að hann hefir einmitt haft með þetta mál að gera, sem bliður till. fjallar um. Það er nokkuð bagalegt, að málið skuli ekki hafa komið lengra en þetta, því að mér er kunnugt um, að vegamálastjóri hefir látið þess getið við ríkisstj., að það þyrfti nauðsynlega að halda þessu verki áfram á næsta sumri. Ég vil því skjóta því til hv. form. fjvn., hvort hann sjái sér ekki fært, að n. taki málið fyrir og segi álit sitt um það, sem ríkisstj. svo getur haft til stuðnings við væntanlegar framkvæmdir á næsta sumri.

Magnús Jónsson: Það er aðeins út af því, að mér skildist gæta nokkurrar vandlættingarsemi hjá hv. 4. landsk. um það, hve n. skiluðu seint álit, að ég vil beina til hans fyrirspurn um, hvers vegna hann er svo lengi að afgr. af sinni hálfu nál. um frv. til laga um afnám innflutningshaftanna, sem sent var til hv. allshn. Ég geri þetta aðeins til þess að gera hv. 4. landsk. það sálfræðilega skiljanlegt, að það getur komið fyrir, að mál þvælist fyrir mönnum. Þetta mál var borið fram í þingbyrjun, og þrátt fyrir, að margra umsagna hefir verið leitað, hefir meiri hl. allshn. skilað álit fyrir löngu, en það hefir verið haft að yfirvarpi að taka málið ekki á dagskrá, að minni hl. hafði ekki skilað álit. Ég leyfi mér því að spyrja hv. 4. landsk., hvers vegna hann hefir dregið það svo lengi að skila álit um þetta mál.

Jónas Jónsson: Það er mjög ólíku saman að jafna störfum allshn. og þeirra hv. n., sem ég hefi spurt um afgreiðslu þessara tveggja mála. Þau hafa bæði verið stöðvuð í n., en við í allshn. höfum rögg-samlega unnið að því máli, sem hv. 3. þm. Reykv. minntist á. Það hefir bara staðið á svörum þeirra manna, sem við leituðum álits hjá, og í gær, þegar ég skrifaði nál. mitt, var ég enn ekki búinn að fá eitt álit, en hefi þó von um að fá það frá form. innflutnings- og gjaldeyris-n., Svafari Guðmundssyni. Vænti ég þess, að geta fengið stuðning í því bréfi, og þegar við hv. 3. þm. Reykv. tölum síðar um þetta mál, hefi ég hugsað mér að lesa það upp honum til ánægju.

En það er misskilningur hjá hv. þm., að þetta mál hafi tafist lengi. Það kom ekki á dagskrá fyrr en í gær, og þá óskaði ég eftir því, að því væri frestað um einn dag, af því að ég var ekki búinn að fá eitt fylgiskjal með nál. mínu, sem ég vonaðist eftir að geta fengið, en er ekki búinn að fá ennþá. Ég vænti því, að hv. 3. þm. Reykv. sjái, að það hefir verið haldið mjög rögg-samlega á þessu máli af hálfu allshn.

Magnús Jónsson: Við getum sjálfsgt geymt okkur að tala um þetta mál þangað til það kemur til umr., og þó það verði ekki nú, þá mun verða tækifæri til þess á öðrum vettvangi. En ég náði tilgangi mínum með þessari fyrirspurn. Hún var aðeins til þess að gera hv. 4. landsk. það skiljanlegt, hvað það getur verið mikið verk að afgr. mál, ef þarf að leita umsagnar margra um það. Þessu máli var vísað til hv. allshn. þann 14. f. m., og hv. 4. landsk. hefir ekki ennþá komið því í verk að skila álit um það, svo maður sér ekki ennþá, hve mikil framleiðsla það kann að verða hjá þessum hv. þm. á endanum.

Á 12. fundi í Sp., 8. des., utan dagskrár, mælti

forseti (JBald): Forsrh. hefir beðið mig að bera það upp fyrir alþm., hvort það sé eigi ósk þeirra, að Alþingi sé slitið, þegar frv. til l. um kosningar til Alþingis hefir náð fullnaðarsamþykki á Alþingi. Ráðh. hefir óskað, að atkvgr. fari nú fram um þetta, og mun ég verða við þeirri ósk og bera þetta undir hv. alþm.

Jóhann Jósefsson: Ég og nokkrir aðrir hv. þm. höfum borið fram till. til þál. út af áfengismálinu, sérstaklega með tilliti til þess, að alþm. sé gefinn kostur á að láta í ljós, hve mikils þeir meta þjóðaratkvgr. um þetta sama mál. Sem einn af flm. óska ég þess eindregið, að þetta mál komi undir atkv. áður en þingi er slitið. Ég tel, að Alþingi sé skylt að viðurkenna þjóðarviljann, sem kom fram í atkvgr., og ég álit, að þingið hafi ekki lokið störfum sínum fyrr en þetta er afgr.

Forseti (JBald): Út af orðum hv. þm. Vestm. vil ég geta þess, að mér barst svo hljóðandi áskorun:

„Þar eð bráðlega mun draga að þinglokum, leyfum vér oss hér með að bera fram þá áskorun, að till. til þál. um áfengismálið verði tekin á dagskrá hið fyrsta, og eigi síðar en laugardag 2. n. m., og verði séð fyrir því, að málið fái afgreiðslu á þessu þingi, þar eð ekki þykir sæma, að Alþingi gefist ekki kostur á að sýna vilja sinn gagnvart niðurstöðu þjóðaratkvæðagreiðslu þeirrar um afnám bannlaganna, er fram fór 21. október síðastl.

Alþingi, 30. nóv. 1933.“

Þessa áskorun hafa 14 þm. skrifað undir. Ég varð þegar við þessum tilmælum og tók málið á dagskrá laugardaginn 2. des., en ekki hefir gefizt tími til að afgr. það út af dagskránni, þar sem það er í þeirri röð, sem það var fram borið. Annars hefir Sp. yfirleitt ekki unnizt mikill tími til fundastarfa, af því að deildunum hefir verið ætlað að ljúka sem fyrst við kosningalögin, og hefir mestur tíminn farið til afgreiðslu þess máls og annara mála, sem eru ekki öll merkari en þau mál, sem Sp. hefir til meðferðar. En þessi till. um áfengismálið hefir komið nokkrum sinnum á dagskrá, þótt ekki sé útlit fyrir, að hún nái afgreiðslu, ef slíta skal þingi á næstunni.

Pétur Ottesen: Út af ummælum hv. þm. Vestm. um, að það sé vilji flm., að þetta mál komi til umr. og atkvgr. í Sp. sem afleiðing af atkvgr. þeirri um afnám bannlaganna, sem fram fór í haust, vil ég geta þess, að málið hefir verið borið fram í hv. Ed. á fullkomlega þinglegan hátt, en sú hv. d. hefir enn ekki lokið við að afgr. málið. Þess vegna er ekki hægt að segja annað en að þeir menn, sem telja það sína heilögu skyldu og hlutverk að halda fram við þingið þessum svokallaða þjóðarvilja, hafi þegar gert það. En það er gersamlega óviðeigandi að bera þetta mál fram í Sp. áður en hv. Ed. hefir skilað því af sér, hvort sem það verður með neitun eða samþykki. Auk þess nær það ekki nokkurri átt, að Alþingi skori á stj. að gefa út bráðabirgðalög. Þá er langt

horfið frá þingræðisgrundvellingum, er Alþingi ýtir undir stj. að gefa út lög, sem er algert verk þingsins. Það er einmitt skylda þingsins að halda stj. sem bezt til hlýðni við þingviljann, en ekki að ýta af sér sínum skyldustörfum yfir á hana.

Jakob Möller: Ég vil leyfa mér að spyrja hæstv. forseta, hvort þessi krafa, sem hann áðan las upp, eigi ekki að sæta meðferð skv. 43. gr. þingskapanna, og ef svo er, hvort hún hafi þá ekki átt að vera fyrsta mál á dagskránni. Ég sé ekki annað en forseti sé skyldur að fara eftir þessari grein, og ef krafa slík er samþ., þá eigi málið að koma fyrir sem fyrsta mál á næsta fundi eftir það. En hæstv. forseti virðist hafa litið öðruvísi á, vegna þess að ekki er beint tekið fram, að hlutaðeigendur krefjist, að málið sé fyrsta mál á dagskránni. En þá mundi afarauðvelt að fara í kringum þingskapa-greinina, ef ekki er fengin fullnægjandi skýring á henni, sem alltaf á við. Að öðru leyti læt ég nægja að benda á þetta, en þeir, sem hlut eiga hér að máli, geta tekið við.

Forseti (JBald): Út af ummælum hv. 1. þm. Reykv. vil ég vekja athygli á því, að ekki var farið fram á, að málið yrði fyrsta mál, heldur að það væri sett á dagskrá „hið fyrsta“, og þar til nefndur laugardagur 2. des., og að ekki var í áskoruninni vitnað til þingskapa. Ég hefi ekki hleypt neinu máli fram fyrir það, nema smámálum, að mestu leyti umr.-lausum, eins og kosningum nefnda og slíku.

Bergur Jónsson: Hæstv. forseti veit það vel, að meiningin með áskoruninni var sú, að málið kæmi bæði til umr. og atkvgr. En þegar hann tekur á dagskrá á undan mál, sem hann veit, að langar umr. spinnast út af, þá fer hann ekki eftir áskoruninni.

Annars er hér ekki um það að ræða, hvort tillagan fer í bága við lög eða stjórnarskrá; það eina, sem við óskum eftir, er, að þingið lýsi yfir því, hvort það ætla að hafa í heiðri þjóðarvilja þann, sem kom í ljós við atkvgr. 21. okt., eða ekki. Ég álit það ótvírætt, að þegar síð-

asta þing samþ. það með næstum öllum atkv., að þjóðaratkvgr. skyldi fram fara um málið, þá hafi það ekki verið til þess að leita rökstuðnings hjá þjóðinni, heldur til þess að fá fram álit hennar og vilja. Þess vegna viljum við, að Sp. fjalli nú um málið. Mér dettur ekki í hug að deila við hv. þm. Borgf. um réttmæti þessa; það eina, sem farið er fram á, er, að menn fái að vita það fyrir þingslit, hverjir af hv. þm. vilja láta að skýlausum þjóðarviljanum og hverjir ekki. Það er náttúrlega enginn tími til þess nú að ræða bannmálið almennt, enda gerist þess ekki þörf, þegar þjóðin hefir lagt úrskurð sinn á málið. Þá hlið málsins er búið að leysa, og hver þm., sem óskar að starfa á lýðræðisgrundvelli, verður að láta undan slíkum dómi, hvort sem persónulegar skoðanir hans sjálfs eru þessu andvigar eða ekki.

Forseti (JBald): Þm. eru nú farnir að ræða till. sjálfa, þótt hún liggi ekki fyrir. Réttast er að biða eftir því, að atkvgr. um þingslit sé lokið; þá sést, hvort till. kemur til umr. á þessu þingi eða ekki.

Jóhann Jósefsson: Það virðist upplýst, að hæstv. forseti hefir ekki orðið við áskoruninni, sem hann las hér upp sjálfur áðan, þótt hann haldi því sjálfur fram. Ég ætla ekki að ræða málið sjálft frekar en hv. þm. Barð., en aðeins í sambandi við hv. þm. Borgf. og hinn „svokallaða þjóðarvilja“ í þessu máli, eins og hann komst að orði. Það er vitanlegt, að á móti banninu eða með afnámi bannlaganna greiddu 15884 manns atkv., en gegn afnáminu 11624. Það er þessi mismunur, hátt á 5. þús., sem hv. þm. nefnir „svokallaðan þjóðarvilja“.

Nú er svo komið víða um lönd, að lýðræðið stendur völtum fótum. En með hinni nýju stjórnarskrárbreyt. erum vér einmitt á þeirri leið að auka lýðræðið og efla. Af þessum orsökum óskum við þess, að það komi nú skýrt fram á þingi. hvort þm. ætla að virða vilja þjóðarinnar að vettugi, eða hvort þeir ætla að lúta honum sem sannir lýðræðismenn.

Jakob Möller: Ég hefi ekki farið út í að ræða þessa till. eða í hvaða röð hún

ætti að vera á dagskránni, en í sambandi við það vil ég nú taka það fram, að ég held, að hæstv. forseti hafi hér ekki farið að þingsköpum. Ég álit, að hann hefði átt að fara að samkv. ákvæðum þingskapa um það, að tilkynna það á næsta fundi eftir að hann fékk þessa kröfu og láta þá atkv. skera úr, hvort hann ætti á næsta fundi að taka þessa till. á dagskrá sem fyrsta mál. En að setja till. á dagskrá einhversstaðar þar, sem vitanlegt var, að hún kæmist ekki að, það er ekki að fullnægja þessu ákvæði. Það er alþekkt á þingi, að slíkar breyt. séu gerðar á dagskránni, ef óskir eða kröfur koma um það. Ég man eftir því á minni stuttu þingæfi, að þetta hafi komið fyrir.

Forseti (JBald): Hv. 1. þm. Reykv. skjöplast í því, að í þessari beiðni, sem ég las upp, sé vitnað til þingskapa, en það hefðu þessir hv. þm. gert, ef þeir hefðu viljað, að farið hefði verið að eins og hv. 1. þm. Reykv. vill. Þetta er því ekki krafa um að taka mál á dagskrá skv. 43. gr. þingskapa, svo sem hv. 1. þm. Reykv. hefir haldið fram, heldur tilmæli til forseta um að taka málið á dagskrá, sem hann hefir og gert. Annars kemur það fram í atkvgr. þeirri, sem ég nú læt fram fara samkv. ósk hæstv. forsrh., hvort þm. vilja halda störfum áfram og ljúka þá þessu máli ásamt öðrum þeim málum, sem fyrir liggja, og tel ég rétt, að nafnakall verði viðhaft.

ATKVGR.

Samþ. að slíta þingi þegar að afgr. kosningalögum með 33:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IP, JónJ, JÓI, JP, JS, JónasJ,³⁾ Jör-B, KS, MG, PHerm, PHalld, PO, TT,⁶⁾ TrÞ, VJ, ÞorIJ, ÞÞ, ÁÁ, BSJ,⁸⁾ BÁ, BSn, BKr, EÁrna, FJ, GSv, GÍ, GL, HStef, HJ,¹⁰⁾ HG,¹¹⁾ HV, IngB, JBald.

nei: JJós,²⁾ ÓTh.

JakM,¹⁾ JónB,⁴⁾ MJ,⁵⁾ BJ,⁷⁾ EE⁹⁾ greiddu ekki atkv.

Tveir þm. (PM, EystJ) fjarstaddir.

1) JakM: Ég tel, að sjálfsagt hefði verið að slíta þingi, þegar kosningalög væru afgr., en þar sem mér skilst, að forseti hafi ekki farið að þingsköpum með þá kröfu, sem honum barst, þar

Tryggvi Þórhallsson: Þar sem fram hafa komið svo margar ásökunarraddir á hæstv. forseta, kann ég ekki við að láta ekki koma fram eina rödd til mótmæla, því að ég lít svo á, að hæstv. forseti hafi í öllu farið eftir þingsköpum og sé ekki vítaverður í þessum efnum.

Jakob Möller: Ég vil aðeins taka það fram, af því að það var ég, sem fyrstur

sem þetta mál var ekki látið koma til umr., eins og þessir hv. þm. áttu rétt til, þá treysti ég mér ekki til að greiða atkv.

2) **JJós:** Ég segi nei með þeim forsendum, að meðan ekki er tekin afstaða á þingi um það, hvort fara skuli eftir vilja þjóðarinnar viðvikjandi atkvgr. um bannlögin, sem fram fór 21. okt. í haust, eigi þingið ólokið störfum.

3) **JónasJ:** Með tilvísun til ræðu hv. þm. Borgf. segi ég já.

4) **JónB:** Ég álit, að stj. eigi alveg að ráða þessu, og greiði því ekki atkv.

5) **MJ:** Mér finnst þessi spurning svo óákveðin, að ég treysti mér hvorki að segja já né nei við henni. Mér finnst sjálfsagt, að þingi sé slitið svo fljótt sem unnt er eftir að kosningalög hafa verið afgr., en ég veit ekki, hvort meiningin er sú, að ekkert verði starfað eftir það. Ég er einn þeirra manna, sem hafa átt þátt í því að ýta undir forseta að taka þetta nauðsynjamál fyrir. Ég er því óánægður með undirtektir hans, og get ég þar vísað til þess, sem hv. 1. þm. Reykv. sagði. Ég tel, að þetta þing hafi verið of langt og fleira gert til óþarfa en gagns, og vil ekki, að allir hv. þm. rjúki heim til sín án þess að þeir greiði atkv. um það, hvort þeir vilja virða þjóðarviljann eða ekki.

6) **TT:** Ég sé ekki betur en að ljúka megi afgr. um áfengismálið á næturfundi og segi því já.

7) **BJ:** Ég get ekki greitt atkv. um þetta fyrr en hæstv. forseti hefir svarað þeirri spurningu, hvort ekki megi taka till. okkar fyrir áður en kosningalög eru afgr. Hér stendur sérstaklega á, þar sem 14 þm. hafa sent áskorun um að taka málið fyrir, og þar sem hæstv. forseti hefir brotið þingsköp með því að setja það á eftir málum, sem langar umr. orðu um, þá hefir hann gert sýnilega tilraun til að láta málið sofna. (Forseti (hringir): Þetta er ekki rétt).

8) **BSt:** Með skirskotun til þess, sem hv. þm. Snæf. sagði, segi ég já.

9) **EE:** Mér er ekkert ljúfara en að þingi verði slitið sem bráðast, en hinsvegar er á það að líta, að fram hefir komið greinilegur vilji margra þm., að vissst mikilsvarðandi mál yrði afgr. nú, og þykir mér ihl að vera meinsmaður þess. Ég vil því engan hlut eiga að þessu máli og greiði ekki atkv.

10) **HJ:** Með því að ég hefi enga trú á því, að forseti fylgi frekar hér eftir en hingað til réttum þingsköpum, þá segi ég já. (Forseti (hringir): Þetta er ekki rétt hjá hv. þm. Forseti hefir fylgt þingsköpum í öllu).

11) **HG:** Til þess að losa þingið við aðra eins hneisu eins og orð hv. þm. V.-Húnv. segi ég já.

gerði aths. um þetta, að ég tel það engu máli skipta, þó að hv. þm. Str. gefi hæstv. forseta það siðferðisvottorð, sem hann gaf honum nú.

Forseti (JBald): Með því að fundur er nú ákveðinn í Ed. til að taka til meðferðar kosningalögin, verður þessum fundi ekki lengur haldið áfram.

Ólafur Thors: Ég vil þá beina þeirri áskorun til hæstv. forseta, að hann haldi kvöldfund og taki þar þetta mál efst á dagskrá í Sp., þegar ekki tefur afgreiðsla kosningal. í Ed.

Forseti (JBald): Ég vil verða við þessari ósk hv. þm. og bera það undir Sp., hvort halda skuli kvöld- og næturfund til að afgr. þetta mál. Verði það samþ., mun ég ákveða fundartíma á eftir.

Tryggvi Þórhallsson: Mér er kunnugt um það, að margir hv. þm. hafa gert ráðstafanir til að halda fund í kvöld um áriðandi mál. Vil ég því eindregið mótmæla kvöldfundi í kvöld.

Bergur Jónsson: Það virðist svo sem einkennileg hræðsla hafi gripið mótstöðumenn þessarar till., að þeir skuli ekki vilja láta hana koma til umr. Mér heyrðist á hv. þm. Borgf., að þetta mál væri svo vaxið, að það gæti ekki náð samþykki þingsins. Hvernig stendur þá á því, að mótstöðumenn málsins standa nú upp hver eftir annan og mótmæla því harðlega, að málið komi til umr., mál, sem er flutt af fleiri þm. en nokkurt annað mál, sem fram hefir komið á þessu þingi?

Gísli Sveinsson: Ég vil benda á, að þm. eru albúnir að koma á fund til að ræða þetta mál, þó að slíkur fundur verði haldinn eftir miðnætti.

Pétur Ottesen: Þingslit eru ákveðin á morgun, og fer þá einnig fram afgreiðsla mikilsvarðandi mála. Er því nauðsynlegt, að hv. þm. séu þá vel útsofnir.

ATKVGR.

Samþ. að halda kvöldfund til að ræða áfengismálið með 21:18 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Afgreiðsla þingmála. — Kosningin í Hafnarfirði. — Kosningar.

já: JakM, JJós, JÓl, JP, JS, JónP, KS, MJ, ÓTh, PHalld, PM, TT, DP, BJ, BSt, BÁ, BSn, EE, GSv, GÍ, HJ¹).

nei: JónJ, JónasJ, JörB, PHerm, PO²), TrP, VJ, ÞorLJ, BKr, EÁrna, FJ, GL, HStef, HG, HV, IngB, IP, JBald.

MG, ÁÁ greiddu ekki atkv.

Einn þm. (EystJ) fjarstaddur.

Forseti (JBald): Þá verður fundur haldinn í kvöld, og hefst hann kl. 11, en ef einhverjir hv. þm. óska eftir, að þær þáttill., sem þeir hafa borið fram, verði teknar á dagskrá, mun ég verða við ósk þeirra.

Jónas Jónsson: Ég óska þá eftir, að þær tvær þáttill., sem ég hefi flutt, verði nú teknar á dagskrá.

Forseti (JBald): Ég mun verða við ósk hv. þm., en set þáttill. um áfengismálið sem fyrsta mál á dagskrá.

III. Kosningin í Hafnarfirði.

Á 11. fundi í Sp., 7. des., var tekið til meðferðar:

Nefndarálit kjörbréfanefndar um kæru út af kosningunni í Hafnarfirði (A. 309).

Frsm. (Haraldur Guðmundsson): N. hefir kynnt sér skjöl þau, er fylgdu kær- unni yfir kosningunni í Hafnarfirði, og er hún öll sammála um það, að á kos- ningunni utan kjörstaðar hafi orðið mis- fellur. En um hitt sýndist sitt hverjum, hversu hart bæri að átella þær misfellur. Hinsvegar var því haldið fram, að á nokkrum öðrum stöðum hefðu einnig orðið mistök á atkvgr. utan kjörstaðar, að á a. m. k. einum stað hefðu ekki verið viðstaddir vitundarvottar og að annars- staðar hefði verið veitt aðstoð við kos- inguna. N. leggur til, að þessar misfellur

1) HJ: Í því trausti, að þessi fundur verði ekki haldinn fyrr en það, að hægt verði að ljúka af þeim fundi, sem hv. þm. Str. minntist á, segi ég já.

2) PO: Ég segi nei, en ég skal koma á fund- inn, ef það verður ofan á.

verði átaldað og gerðar ráðstafanir til þess, að þær komi ekki fyrir oftár. Þarf ég svo víst ekki að rifja upp fleira og læt þetta nægja.

ATKVGR.

Till. á þskj. 309, frá kjörbréfanefnd, samþ. með 22 shlj. atkv.

IV. Kosningar.

1. Þingfararkaupsnefnd.

Á 9. fundi í Sp., 5. des., var tekin til meðferðar

kosning þingfararkaupsnefndar.

Kosnir voru af einum lista:

Pétur Ottesen,
Jakob Möller,
Þorleifur Jónsson,
Bjarni Ásgeirsson,
Haraldur Guðmundsson.

2. Menntamálaráð Íslands.

Á 14. fundi í Sp., 9. des., var tekin til meðferðar

kosning menntamálaráðs Íslands (5 manna) til loka yfirstandandi kjörtíma- bils, að viðhafðri hlutfallskosningu, sam- kv. lögum nr. 7 1929.

Fram komu þrír listar: A-listi með nafninu Stefán Jóhann Stefánsson, B- listi með nöfnunum Barði Guðmundsson og Ragnar Ásgeirsson, og C-listi með nöfnunum Ingibjörg H. Bjarnason, Árni Pálsson og Kristján Albertson. — A-listi fékk 6 atkv., B-listi 14 atkv., C-listi 20 atkv., en 2 seðlar voru auðir. Samkv. því lýsti forseti yfir, að kosnir væru:

Ingibjörg H. Bjarnason skólustjóri,
Barði Guðmundsson sagnfræðingur,
Árni Pálsson prófessor,
Ragnar Ásgeirsson garðyrkjumaður,
Kristján Albertson rithöfundur.

3. Þingvallanefnd.

Á sama fundi var tekin til meðferðar kosning Þingvallanefndar (3 alþingis- manna) til loka næsta þings eftir nýaf- staðnar kosningar, að viðhafðri hlutfalls- kosningu, samkv. lögum nr. 59 1928.

Fram komu tveir listar, A og B. — Á A-lista var JónasJ, en á B-lista MG, JakM. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Magnús Guðmundsson dómsmrh.,

1. þm. Skagf.,

Jónas Jónsson, 4. landsk. þm.,

Jakob Möller, 1. þm. Reykv.

4. Landskjörstjórn.

Á sama fundi var tekin til meðferðar kosning landskjörstjórnar, 5 manna og jafnmargra varamanna, að viðhafðri hlutfallskosningu, samkv. nýafgreiddum lögum frá Alþingi um kosningar til Alþingis.

Við kosningu aðalmanna komu fram þrír listar: A-listi, er á stóð Vilmundur Jónsson alþm., B-listi með nöfnunum Magnús Sigurðsson bankastjóri og Ragnar Ólafsson lögfræðingur, og C-listi, og á honum nöfnin Jón Ásbjörnsson hestarettarmálaflutningsm., Þorsteinn Þorsteinsson hagstofustjóri og Eggert Claessen hestaréttarmálaflutningsm. — A-listi fékk 7 atkv., B-listi 12 atkv., C-listi 20 atkv., en 3 seðlar voru auðir. — Samkv. því hlutu kosningu:

Jón Ásbjörnsson,

Magnús Sigurðsson,

Þorsteinn Þorsteinsson,

Vilmundur Jónsson,

Eggert Claessen.

Við kosningu varamanna komu fram tveir listar, A og B. — Á A-lista voru Svafar Guðmundsson fulltrúi og Metúsalem Stefánsson búnaðarmálastjóri, en á B-lista Brynjólfur Stefánsson forstjóri, Pétur Halldórsson alþm. og Einar B. Guðmundsson lögfræðingur. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Brynjólfur Stefánsson,

Svafar Guðmundsson,

Pétur Halldórsson,

Metúsalem Stefánsson,

Einar B. Guðmundsson.

5. Launamálanefnd.

Á sama fundi var tekin til meðferðar kosning 5 manna nefndar samkv. ný-

afgreiddri þingsályktun um skipun milliþinganefndar til þess að gera tillögur um launamál, starfsmannafækkun o. fl.

Fram komu þrír listar, A, B og C. — Á A-lista var Gunnar M. Magnúss, á B-lista Jörundur Brynjólfsson og Arnór Sigurjónsson, á C-lista Kári Sigurjónsson og Kristján Albertson. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvgr.:

Kári Sigurjónsson alþm.,

Jörundur Brynjólfsson alþm.,

Arnór Sigurjónsson ritstjóri,

Kristján Albertson rithöfundur,

Gunnar M. Magnúss kennari.

6. Millipíngaforseti Ed.

Á 30. fundi í Ed., 9. des., var tekin til meðferðar

kosning millipíngaforseta.

Kosningin var tvítekin. Í fyrra skiptið fékk JónasJ 7 atkv., JónP 5 atkv. og PM 2 atkv. Í síðara skiptið fengu JónasJ og PM sin 7 atkv. hvor. Var þá varpað hlutkesti á milli þeirra og kom upp hlutur PM. Lýsti forseti yfir, að kjörinn væri millipíngaforseti deildarinnar

Pétur Magnússon, 2. þm. Rang.

V. Símanot þingmanna.

Á deildafundum 6. nóv. skýrðu forsetar frá, að forsetar allir í sameiningu hefðu ákveðið, að símanot þingmanna á kostnað Alþingis skyldu vera þeim takmörkunum bundin, að hámarkseyðsla hvers þingmanns færi ekki fram úr 100 kr. alls um þingtímann.¹⁾

1) Í þinglokin ákváðu forsetar, að endurgreiðslu skyldi ekki krafizt af þeim þingmönnum, sem lengst eiga að og hæst verða að greiða fyrir hvert viðtalsbil, þó að símanot þeirra færu nokkuð fram úr hámarki.

VI. Starfsmenn þingsins.

Á deildafundum 6. nóv. skýrðu forsetar frá, að ráðnir hefðu verið af forsetum öllum í sameiningu þessir starfsmenn við þingið:

Skrifstofan og prófarkalestur:

Svanhildur Ólafsdóttir, Svanhildur Þorsteinsdóttir, Theodóra Thoroddsen.

Skjalavarzla og afgreiðsla:

Kristján Kristjánsson.

Lestrarsalsgæzla:

Ólafía Einarsdóttir,¹⁾ Péturína Jónsdóttir, sinn hálfan daginn hvor.

Innanþingsskriftir:

Teknir strax: Lárus H. Blöndal, Andrés Eyjólfsson, Helgi Tryggvason, Haraldur Matthíasson, Birgir Thorlacius, Kristinn Sigmundsson, Jóhann Hjörleifsson, Ólafur H. Kristjánsson, Magnús Ásgeirsson, Björn Haraldsson, Þórólfur Sigurðsson, Guðrún Sigurðardóttir.

Teknir síðar eftir þörfum: Ólafur Tryggvason, Björn Franzson, Sigurður Guðmundsson, Bjarni Bjarnason, Haukur Þorleifsson, Krístrún Guðmundsdóttir.

Símavarzla.

Ingibjörg Pétursdóttir, Katrín Pálsdóttir, sinn hálfan daginn hvor.

Dyra- og pallavarzla:

Árni S. Bjarnason, Friðrik Lúðvígs, Ingimundur Magnússon, Páll Ó. Lárusson, Theodór Friðriksson, Þorgrímur Jónsson.

Þingsveinar.

Eggert George Hannah, Magnús Sigurvin Magnússon, Ólafur Haukur Flygenring, Snorri R. Gunnarsson, Svavar Jóhannsson, Friðrik Jónsson.

1) Með samþykki forseta gegndi Guðrún Magnúsdóttir starfinu að mestu leyti.

VII. Starfslok deilda.

a. Í efri deild.

Á 30. fundi í Ed., 9. des., að lokinni dagskrá, mælti

forseti (EÁrna): Ég vil þakka hv. dm. fyrir góða samvinnu á þessu þingi og á fundum d. þennan tíma, sem þingið hefir staðið, og óska þeim góðrar liðunar og góðrar heimkomu þeim, sem eiga heima utan Reykjavíkur.

b. Í neðri deild.

Á 32. fundi í Nd., s. d., að lokinni dagskrá, mælti

forseti (JörB): Þetta mun vera síðasti fundur þessarar deildar. Forseti Sp. mun gera grein fyrir störfum þingsins og leiði ég það því hjá mér. Þá vil ég þakka hv. dm. fyrir góða samvinnu og óska utanþæjarþm. góðrar heimferðar og góðrar liðunar.

VIII. Þinglausnir.

Á 14. fundi í Sp., 9. des., lagði forseti fram svofellt yfirlit um störf þingsins:

Þingið hefir staðið frá 2. nóv. til 9. des., samtals 38 daga.

Þingfundir hafa verið haldnir:

í neðri deild	32
í efri deild	30
í sameinuðu þingi ..	14

Alls 76 þingfundir.

Þingmál og úrslit þeirra:

I. Lagafrumvörp:

1. Stjórnarfrumvörp	
a. lögð fyrir neðri deild ..	2
b. — — efri deild ...	5
	7
2. Þingmannafrumvörp	
a. borin fram í neðri deild	31
b. — — - efri deild	9
	40
	47

Þar af

a. Afgreidd sem lög	
stjórnarfrv.	7
þingmannafrv.	19
	— alls 26 lög
b. Felld	
þingmannafrumvörp	2
c. Ekki útrædd	
þingmannafrumvörp	19
	47
II. Þingsályktunartillögur:	
a. Bornar fram í neðri deild	20
b. — — — efri deild	25
c. — — — sameinuðu þingi 9	— 54
Þar af	
a. Þál. afgr. til stj.:	
1. ályktanir Alp. 14	
2. ályktanir Nd. 6	
3. ályktanir Ed. 11	
	— alls 31 þál.
b. Um skipun n.	
samþ.	1
c. Felldar	2
d. Afgr. með rökst.	
dagskrá	2
e. Vísað til stj.	3
f. Ekki útræddar	15
	22
	54
III. Fyrirspurnir:	
Borin fram í neðri deild	
og svarað	1
Mál til meðferðar í þinginu samtals	102
Síðan mælti	

forseti (JBald): Störfum þessa Alþingis er nú lokið. Það var saman kallað til þess að leggja fullnaðarsamþykki á breytingu þá á stjórnskipunarlögum landsins, sem samþykkt var á síðasta Alþingi, og til þess að samþykkja kosningalög í samræmi við hina nýju stj. skr. Það er sjálfsagt ekki óblandin ánægja með afgreiðslu þessara mála, en reynslan á eftir að sýna, hvernig þau gefast í framkvæmd.

Merkilegust atriði í hinni nýju stjórnarskrá eru aukinn kosningarréttur með lækkuð aldurstakmarks og burtfellingu þess, að veittur sveitarstýrkur valdi missi kosningarréttar, svo og ákvæðin um landslista og um uppþótarþingsæti til þess að jafna mismun milli flokka, er fram kann að koma við kjördæmakosningar.

Ég óska alþingismönnum, sem heima eiga utan Reykjavíkur, góðrar heimferðar og öllum gleðilegra hátíða.

Stóð þá upp forsætisráðherra, **Ásgeir Ásgeirsson**, og las upp konungsumboð sér til handa til þess að segja Alþingi slitið. Síðan mælti

forsrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Samkv. þessu umboði segi ég þessu 47. löggjafarþingi slitið.

Ég vil biðja hv. þingmenn að rísa úr sætum sínum og minnast ættjarðarinnar og konungsins.

Lengi lifi ættjörð vor og konungurinn!
[Tók þingheimur undir með ferföldu húrra-
hrópi.]

Var síðan af þingi gengið.